

INSTITUT ZOOLOGII
Polskiej Akademii Nauk
BIBLIOTEKA

f30

AROMATVM,
ET
SIMPLICIVM ALIQVOT
MEDICAMENTORVM APVD
INDOS NASCENTIVM
HISTORIA:

Primum quidem Lusitanica lingua Διαλογικῶς
conscripta, à D. GARÇIA AB HORTO,
Proregis Indiæ Medico:

deinde Latino sermone in Epitomen contracta, & iconi-
bus ad viuum expressis, locupletioribusq; annotatiun-
culis illustrata à CAROLO CLVSIO Atrebate.

QVARTA EDITIO,
Castigatior, & aliquot locis auctior.

ANTVERPIÆ,
X OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Viduam, & Ioannem Moretum.

M. D. X C I I I.

Cum gratia & privilegio.

PAŃSTWOWE
MUZEUM ZOOLOGICZNE
BIBLIOTEKA
Nr. ~~4421~~

K. 4421

BENEVOLO LECTORI.

SCRIPSI D. Garcias ab Orta, eius qui in India pro Rege fuit medicus, librum de iis plantis & aromatibus, quæ longa cura & diligenti studio apud Indos (vbi triginta amplius annis medicinã fecit) obseruauit : sed Lusitanica lingua, amicorum efflagitationibus victus, tametsi, vt ipse refert, Latine eum scripsisset. Hunc ego, beneuole Lector, in tuam gratiam Latinum faciens, in Epitomen cõtraxi, paulo forsitan commo- diore ordine singula disponens, quàm antè fuerant; atque nõnulla etiam reijciens, quæ non multũ ad rem facere videbantur. Nam cum singulis ferè simplicibus suum dialo- gum adscripserit, & ordinẽ alphabeticum secutus sit noster auctor : multa illum suo loco haud aptè reponere, & pleraque repe- tere necesse fuit, vt ferè in dialogis contin- gere solet. Eum verò laborem eo libentiùs suscepi, quòd ab ineunte ferè ætate rei her- baria studio summopere sim delectatus, tum etiam quòd huius libri lectio- ne exci- tata præclara ingenia, nostri auctoris exem- plum secutura arbitrer.

CUM verò variorum auctorum testimo-

4
nio vtatur , locos diligenter contulimus at-
que adscripsimus , in Auicenna postrema m
editionem , Venetam scilicet anni M. D.
L X I I I .secuti. Addidimus insuper ad sin-
gula ferè capita adnotatiunculas, & aliquot
aromatum icones ad viuum exprimicura-
uimus. Quòd si qualemcumque hanc no-
stram opellam gratam esse animaduerte-
ro , alia propediem non minùs forsitan vti-
lia in studiosorum rei herbariæ gratiã pub-
licè proferam.

Ioannes Posthius Germ. Medic.

*Gratia magna tibi debetur, Garçia: nec non
Gratia debetur, Carole, magna tibi.
Tu quoniam nobis Latio sermone dedisti,
Ille suis patrio quæ dedit antè sono.
Vestra simul viuent igitur præconia: donec
India fertilibus pharmaca mittet agris.*

ARO.

AROMATVM, ET SIMPLICIVM

MEDICAMENTORVM

HISTORIÆ LIBER I.

De Ambaro. CAP. I.

AMBARVM Latinis, Ambar Arabibus Ambal dicitur: quo nomine omnibus, quas scia, nationibus notum est, aut variato dumtaxat paululum vocabulo.

VARIA autem circa huius generationem Scriptorum est opinio. Siquidem alij sperma Balenæ esse asserunt: alij belluæ cuiusdam marinæ excrementum, aut maris spumam (quæ sanè opiniones ratione carent, quòd nullum Ambarum inueniatur vbi frequentissima sunt Balenæ, & vbi fluctuam reciprocatione spuma plurima excitatur;) alij Bituminis modo ex maris alueo emanare: quæ opinio melior, & veritati magis cõsona plerisque visa est.

Ambarum Balenarum sperma non esse. Ambarum Bitumen videri.

AVICENNA lib. 2, cap. 63. & Serapio lib. simp. cap. 196. scriptum reliquerunt, fungorum in rupibus & arboribus more Ambarum in mari generari, & tempestatibus vnà cum saxis interdum in littus eijci: quæ sententia verifimilior est reliquis ab Auicenna productis. Nam multum flantibus Euris, magna eius copia Sofalam, & in insulas Comaro, Demgoxa, Mosambicam, totumq; eum tractum eijcitur è Maldiuis insulis, quæ ad Orientem spectant. Flantibus verò Fauoniis, copiosè inuenitur in insulis quæ vulgè de Maldia nuncupantur corrupto vocabulo, cum de Naledia dicendum sit: etenim Nale lingua Malabarica significat quatuor, & Diua insulam: Naledia igitur pronuntiandum erat, quasi dicas, Quatuor insulas, simili planè ratione, qua Angedia vocamus eas insulas quæ à Goa, Orientalis Indiæ emporio,

Insula de Naledia.

Angedius insula.

12. leucis distant, quod quinque sint numero contermina; Ange enim eorum lingua quinque est. Sed hac prater institutum: non potui tamen horum non meminisse, cum in Maldiua mentionem incidissem.

Azel piscis. SCRIBUNT iidem locis supra citatis, Ambarum deuorari à pisce quodam Azel nuncupato, sed qui eo deuorato statim extinguatur. Hunc deinde vndis fluctuantem regionis illius incole vncis in siccum trahunt, eoq; exenterato Ambarum colligunt: verum omne improbari, prater id quod spine adhaerit, id enim pro temporis diuturnitate purum & legitimum esse. Sed hac eorum opinio erronea mihi videtur. Nam veluti certum est animalia quarere alimentum naturæ suæ conueniens, & minimè noxium (nisi fortè cibus innoxius admisto decipiantur, quemadmodum mures fallere solemus) sic etiam haud quaquam verisimile videtur, hunc pisces Ambarum venari, si eo deuorato sit periturus. Imò cum Ambarum sit ex eorum numero quæ maximè cordis vires reficiunt; dixerim hunc piscem presentaneum esse venenum, quandoquidem tam eximio medicamento deuorato perit.

Ambari esu Azel non interire.

Ambarum cor reficit.

SCRIBIT Auenrois 5. collig. cap. 56. Caphura genus inueniri natum in maris alueo, quod deinde aquis supernatet: laudatissimum verò id censi quod Arabibus Afcap dicitur. Quam verò eius opinio à veritate sit aliena, & tanto viro insigniq; Philosopho indigna; clarius est quàm vt multis demonstrari debeat: primum quòd Caphuram in mari nasci dicat; deinde quòd eandem quæ frigida est & sicca tertio gradu, Ambari genus faciat, quod calidum & siccum constituit secundo ordine.

Caphuram Afcap non esse Ambari genus.

SUBIICIEMVS verò nonnulla vocabula quæ apud Serapionem & Auicennā occurrunt. Magnam eius copiam ex regione Zing Serapio lib. simp. cap. 196. adferri asserit. Hæc est Sofala. Nam Zingue, aut Zangue Persis & Arabibus

Arabibus idem significat quod niger Latinis : & quoniam totus ille maritimus Æthiopiæ tractus à nigris incolitur ; Serapio eam Zingue vocat. Sic Auicēna lib. 2. cap. 63. epitheton illi addit Almendeli , quasi de Melinda : item Selachiticum^a, à Zeilan forte laudatissima totius Orientis insula, quam falsò urbem esse Lacuna cōment. in Diosc. lib. 1. cap. 20. existimauit, cū sit insula multis urbibus exculta.

HÆC sunt quæ ab Arabibus traduntur: nullus autem Græcorum, præter Aëtium, huius meminit.

CETERVM hæc mea est opinio. Veluti pro regionum natura terra interdum rubra est, vt bolus armenus ; interdum candida, vt creta ; nōnunquam nigricans: sic verisimile est, aut insulas, aut terras similis cum Ambaro formæ inueniri, quòd terra sit aut fungosa, aut alterius generis. Quod verum esse testatur magna eius quæ reperitur quantitas. Siquidem inuenta sunt interdum fragmenta humane magnitudinis, interdum nonaginta palmorum longitudinis, duodeuiginti verò latitudinis. Affirmarunt nonnulli se insulam ex puro Ambaro vidisse, quam cū postea requirerent, nusquam comparuisse.

ANNO 1555. circa promontorium Comorim, quod è regione insularum de Maldiuæ est, fragmentum trium fere milium pondo repertum est : sed cū is qui inuenerat, picem aut bituminis genus esse existimaret ; vili admodum vendidit. Maximum verò quod vnquam viderim fragmentum, quindecim libras pendebat. Sed qui in Æthiopiæ commercij causa nauigant, multo maiora fragmenta se vidisse affirmant : totus enim ille Æthiopiæ tractus, à Sofala ad Braua vsque, Ambaro abundat.

INVENITVR etiam interdum, sed rarò, in Timor, & in Brasil. Et anno 1530. inuentum esse fragmentum audio in Setubal Lusitaniæ portu.

REFERTVM verò est plerumque auiū rostris, ^b quas

in eo nidulari credibile est; interdū conchyliis testisq₃ ostreorum permixtū inuenitur, quæ contractu Ambaro adherent.

Ambari delectus.

PORRO optimum Ambarum censetur, quod à sordibus maximè repurgatum est, quodq₃ plurimum ad candorem accedit, videlicet quod cinerei sit coloris, aut quod ex venis, nunc cinereis, nunc candidatibus constet, leue, quodq₃ acutè perfossū multum oleacei liquoris resudet. Nigrum improbat, præterea candidissimum, teste Serapione, loco supra citato: quod gypso adulteratum esse existimo.

NOTA est Manardi contradictio, qui in Electario de Gemmis dist. 1. in comp. Mes. Ambarum rem nouam esse affirmat, eamq₃ non magno estimat, sed paulo post in Electario Diambra ibidem, quasi sui oblitus, hanc compositionem ob Ambarum multis laudibus effert, eoq₃ se in mulierum & senum morbis sæpenumero vti asserit.

MAGNA verò in estimatione est apud opulentiore. Indos, eo enim cibus permixto frequenter vtuntur medicinali loco. Eius autē pretium intēditur pro fragmentorum magnitudine: quanto enim maius est fragmentum; tanto eius intensius est pretium, non secus atque in Gemmis. Sæpiusquam pluris venditur quàm in Chinarū regione. Cū enim à nostris Lusitanis eius exigua copia eò delata esset pretium fuit mille quingenti aurei in singula Cate, quod apud eos ponderis genus est pendens viginti vncias. Huiusmodi lucri cupiditate deinde alij mercatores allecti, tantam Ambari detulerunt eò copiam, vt nūc multo vilioris aestimetur

Ambarum magna in estimatione apud Chineses.

Cate ponderis genus.

^a Posteriora exemplaria habent Afelehet i.

^b Huiusmodi rostellæ in Ambaro reperta, mihi dedit M. Hug Morganus Pharmacopæus diligentissimus: sed ea non auium, vt putat noster Auctor, verū Sepiarum esse deprehendi, à Nicolao Rasio Chirurgo Regio edoctus.

ADVENTVR Hispalim, totius, non dicam Bæticæ, sed etiam Hispaniæ celeberrimum emporium, olei quoddam genus ex America, subrufi coloris, cuius mirabiles prædicant effectus in omnibus vteri morbis. Id oleum de Liquidambar nuncupant, eius sanè odor ferè, qui Styracis odorem æmuletur. Id verò ex eo liquore exprimitur, quem de Ocosotl arbore stillare, Mexicana historia tradit in hū
modum

modum: Inter arbores Mexicanas memoratur & Ocofotl arbor prærandis & venusta, foliis hederæ similibus. Huius liquor quem Liquidambar nuncupant, vulnera curat, atque cum corticis ipsius poline permixtus, elegans odoratumque suffimentum præbet.

Ocofotl.
Liquidambar.

De Aloë.

CAP. II.

QVÆ Aloë Latinis, ἄλόν Græcis, hanc Arabes, Persæ, Aloë.
& Turci Cebar vocant, (nam quod Laber à Serapione ἄλόν.
licatur, Interpretis errore, aut Librariorū negligentia factū Cebar.
esse existimo; siquidem Arabicum exemplar Cebar habet)
Suzarate verò (quos Gedrosios putant) & Decan incolæ
Aræa; Canarini, qui maritimum hunc tractum habitant, Aræa.
Catecomer; Hispani, Açibar; Lusitani, Azeure appellat. Catecomer.
FIT ex Aloës herbæ siccata succo, quæ plurima nascitur Açibar.
in Cambaya, Bengala, aliisque multis locis. Ceterum lauda- Azeure.
issima est in Socotora, quæ inde ad Arabes, Persas, Turcos, Aloës nata-
lenique per vniuersam Europam defertur, eamque ob cau- les.
sam Aloën Socotorinam appellant. Distat autem hæc in-
sula à freto [maris Erythræi] 128. leucis: qua de re non mi-
nus Arabica quam Aethiopica dici potest, quod altera parte
freti Arabia terminetur, altera Aethiopia.

NEC verò succus hic extrahitur in quadam dumtaxat urbe, ut ait And. Lacuna Comm. in Diosc. lib. 3. cap. 23. sed per totam insulam, quæ nullis urbibus exculta est, sed pagos Socotora
dumtaxat habet cum multis gregibus: neque laterculis ad nullas vrbes
excipiendum succū substernitur pauimentū, ut idem auctor habet.
st, quandoquidem in tota insula non est tanta polities.

NEC hi audiendi qui saccum ex superiori planta parte profluentem, eo qui media aut infima parte profluat, præstantiorem faciunt: siquidem omnis succus bonus est, & renascet, si adhibita diligentia extrahatur.

PRÆTEREA non adulteratur, nimia etenim eius est Aloën non
quantitas: sed quod incolæ negligentiores sint in auferendis adulterari.
uribus quas hic succus secum trahit; alius alio peior videtur. Hanc ob causam minus adhibenda fides est Diosc. lib. 3

cap. 23. & Plinio lib. 27. cap. 4. qui eam gummi & acacia adulterari scribunt, cum exigua sit iis in regionibus gummi & acacia copia: imò, vt verum dicam, nulla, quemadmodum à viris fide dignis accepi. Illud verò non negauerim, quin translatum, aliis in regionibus adulterari possit.

Aloë Socotorina optima.

PORRO quòd laudatissima sit quæ in Socotora nascitur, non solum vulgari fama, sed à celebribus viris accepi, qui compertum se habere aiebant, Aloën quidem plerisque aliis Indiae locis nasci, quæ cū Socotorina deferretur Adem, & Gida (quam nonnulli corrupto nomine Iudaa vocant) & inde terrestri itinere à Cairum, postea in Alexandriam, ad ostia Nili, vel Ormus, deinde Bacora, postea Cairum & Alexandriam: facile tamen dignosci eam quæ in Socotora nascitur, ab hac quæ à Cambaya, Bengala, aliisque locis aduehitur: Socotorinaq; pretium quadruplo maius esse, eius quæ aliunde adfertur pretio. Inter reliquas autem notas hanc commendabant, quòd Socotorina solida sit & bene compacta; alterius verò partes non possunt perfectè coire, quòd succus ex diuersis plantis collectus sit.

Aloës delictus.

Vnicum esse Aloës genus.

NEC eius plura sunt genera, vt volunt Arabes, sed vnicum dumtaxat, tametsi varia illi indant nomina.

Aloë Alexandrina.

QVOD verò Dioscorides & Plinius scribunt laudatissimam ex India adferri, alij verò ex Alexandria aut Arabia; non simpliciter id intelligendum est, sed de ea quæ ex Socotora primùm in Indiam delata est. Nam etiam ex Cambaya & Bengala defertur Ormus, Adem, & Gida. Itaque minùs malè Mesue, qui vnum Aloës genus ex Socotora adferri scribit, aliud è Persia, tertium ex Armenia, quartum ex Arabia. Nam quæ in Lusitaniam defertur (vti his oculis vidi) ea ex Socotora allata est. Alexandrinam autem à quibusdam præferri hinc factum est, quòd superioribus annis pleraque aromata Ormus deferrentur, deinde Basora, Adem, Gida; inde Camelis Sue, quæ in extre-

mo ma-

mo maris Erythraei sita est, & Alexādrīam ad Nili ostium, vnde Veneti petentes ea reliquæ Europæ communicabant: non autem quod in Alexandria fiat *Alcē*.

NASCITUR verò non modo in maritimis, sed etiā Aloën plantam non in desertis India locis, cum illam ubiq₃ viderim ducentis leucis itinere terrestri per eas solitudines confecto. Nullum eius dumtaxat nasci. inueniri gummi certum est, sed interdum aqua quaedam viscida è foliis stillat, at neglecta & nullius vsus.

HVIS vsus est non modò apud Arabes Turcosq₃ medicos (qui *Auicennam*, *Abohali* apud eos dictum, & eius libros quinque *Canum* edidicerunt, legeruntque *Razen*, quem *Benzacaria* vocant, item *Hali Rodoam* & *Mesuen* illis *Menxus* appellatum, tamen si non is sit qui apud nos in Mesue Arabicus alius è nostro, vsu est; *Hippocratis* præterea, *Galeni* *Aristotelis* & *Platonis* omnia opera, minùs tamen integra, quàm Græco sermone conscripta) sed etiam apud Indos, in purgantibus medicamentis & collyriis, tum etiam in vulneribus carne explendis: in quem vsum plerumque in suis officinis medicamentum habent, cui nomen *Mocebar* ex *Aloë* & *myrrha* paratum, quo etiam plurimùm vtuntur in equis curandis, & vulnerum lumbricis enecandis. *Menxus*.

MEDICVM vidi Magni Sultani *Badur Regis* *Cambaya*, ipsa herba *Aloë* vtentem pro medicamento familiari, in hunc modum. *Folia Aloës* concisa cum sale coquebat, eius decocti octo vncias propinabat, quæ aluum sine molestia & nocumento subducebant quater aut quinquies. In hac vrbe *Goa* *Aloën* probè tusam & cum lacte mixtam propināt is Aloës plantæ medicus vsus. qui vlcere renum aut vesicæ laborant, vel qui purulētas excernunt vrinas, non sine magno successu & agrorum commodo; nam illico curantur. Illius vsus etiam *Aucupibus* notus est, qui confracta auium crura ea conglutinant. Hic similiter in India maturandis phlegmonibus idonea.

QVAMOBREM hallucinari mihi videtur *Matthiolus*,

Aloë planta
amara.

Thioli in Diosc. lib. 3. cap. 2. qui Aloën ad spectaculum potius foueri asserit quam ad medicum vsum. Quod verò Antonius Musa in Exam. simpl. neget Aloën herbam amarā esse, magis mirum: nam sepè degustatam admodum amarā inueni; quoq; vicinior pars erat radici, eo amarior mihi visa est; extrema autem folia amarore carere mihi visa sunt. Tota planta viroso odore prædita est.

CETERVM quoniam controuersia est inter nonnullos Auctores, debeantne ea medicamenta que Aloën accipiunt, ante cibum sumi, an verò secundum cibum, & an illico à cibo; pauca visum est hîc aduicere, tametsi à doctioribus medicis potius hæc erant petenda. Galenus^b eius quinque catapotia exhibet, & bene quidem, quoniã hac ratione capitis dolores sedat. Plinius autem lib. 27. cap. 5. efficaciorē esse, si pota ea sumatur cibum, modicus videlicet & boni succi: quæ ratio multum mihi probatur, eamq; sequuntur huius regionis medici. Cum enim Aloë medicamentum sit debile, non euacuabit, nisi statim vires confirmentur modici cibi eiusq; boni succi sumptione, vt eo digesto melius euacuare possit. Paulus lib. 7. cap. 4. contra, manè sumēdam præcipit, eosq; reprehendit qui eam à cibo exhibent: corrumpit enim, inquit, cibum. Singuli suis nituntur firmis rationibus & Auctoribus, sed conciliari facile possunt. Cum verò controuersia sit admodum vulgaris, & à multis agitata, an cibus cum medicamento misceatur, superuacaneum esse iudico de his plura agere.

Medicamēta exhibēdi apud Indos ratio.

SED præter institutum facere mihi non videbor, si hîc paucula quædam inserã de vulgari ratione quam Indi medici in exhibendis medicamentis obseruant. Catapotia & liquidiora medicamenta summo diluculo exhibentur, nostratum more; abstinent deinde quinque horarum spatio à cibo, potu, & somno. Quod si infra hoc tempus non purgentur, roborando stomacho student ex Auicenna præcepto, quod

quod sit sumptis duabus mastiches drachmis in stillaticio rosarum liquore dissolutus, aluum bubulo felle inungentes, pannumq; lineum felle madentem vmbilico imponentes, ad medicamenti operationem iuuandam, expultricemq; facultatem excitandã, si opus sit. Sin post has quinque horas bene soluetur aluus, propinantur illis tres vncia iusculi gallinae, aliud præterea nihil: deinde hausto rosacea aqua paulillo, parumper somno indulgent. Hac medicandi ratio suis rationibus & scriptorum testimoniũ niti videtur.

TAMETSÌ Ruellius lib. 3. cap. 19. magnopere commendat portionem illã Rasi quæ Aloën, ammoniacũ, myrrham & vinum recipit; ibiq; occasionem nactus, acrius in Arabes inuehatur, qui reiecto ammoniaco & vino, Catapotia ex Aloë, croco, & myrrha concinnent, eamq; compositionem acceptam Raso referant: facit pro suo recentiorumque scriptorum more, qui Arabibus plerumq; iniquiores sũt, vt Græcos tanto magis extollant. Non negauerim certè Rasi medicamentum singulari remedio pollere aduersus pestis contagia: Illud tamen certum est, Catapotia Rasis, quibus utimur, efficax esse medicamentum, & à multis magno successu expertum. Additur verò Crocum, quoniam corroborat & aperit, tum ob alias facultates quibus præditum est.

MANARDVS, lib. I. epist. I. aliq; nonnulli recentiores acerrimè in Mesuen, Serapionem, & Auicënam inuehantur, quòd affirmauerint Aloën venarum oscula aded referare, vt inde postea sanguis facile fluat, eamq; ob causam hæmorrhoidibus non conuenire: deinde quòd scripserint melli admistam minùs purgare, minùsq; stomacho noxiam esse, quàm reliqua purgantia medicamenta. Dicunt enim Manardus & huic similes, Aloën non modò non aperire hæmorrhoides, sed eas potiùs obstruere: neque rectè scribere Mesuen, qui illam stomacho minùs noxiam faciat, quandoquidem huic sit admodum utilis, nec nocumentum aliquod adferat,

Potio Rasi.
Catapotia Rasis.

Aloë hæmorrhoidibus non conuenit.
Aloë hæmorrhoides obstruit.

adferat, melliq³, admista magis euacuet reliquis purgantibus medicamentis. Priora confirmant Galeni auctoritate: postremum verò, quòd mel, cùm sit purgantis facultatis, alteri purganti adiunctum necessariò magis debeat purgare. Rectius Antonius Musa, Exam. simpl. qui in nullius magistri verba iurans, Mesue opinionem confirmat, sæpius expertum se esse affirmans, Aloën hemorrhoidas aperire. Sic & sæpe numero expertus sum summos dolores cùm hemorrhoidum fluxu excitasse, quòd facile prestare potest Aloë ob amaritudinem, venarum oscula reserando, & expultricem facultatem irritando. Hac ratione purgat fel animantiũ, vmbilico illitum, teste Serapione, lib. simpl. cap. 201. Quòd verò oscula venarum obturare asserant, cum Iacobo de partibus respondeo, foris quidem adhibitam adstringere, intrò autem sumptam aperire. Quam facultatem obtinet pleraque medicamenta, quæ intrò sumpta, diuersas & contrarias vires exerunt, quàm si foris adhibeantur; veluti Scilla, quæ comesta enecat, foris illita exulcerat. Ad ea quæ obiiciunt de melle, Mesuen videlicet asserere, Aloën cum melle mixtam minùs purgare, sic responsum volo: Quandoquidem vtrumque medicamentum purgatoria facultate præditum est, validioris facultatem, debilioris, mellis scilicet, facultate infringi: Sic etiam stomachum roborat & firmat accidentaliter, euacuando videlicet sine nocumẽto, aut eo certè perexiguo, humores qui ventriculum infestant.

Aloë, diuersi effectus.

Aloë stomachum roborat per accidens.

Nulla Aloë tossilis.

PLINIVM lib. 27. cap. 4. mirari subit, qui Aloën metallicam supra Hierosolymam inueniri tradit^d. Ego non modò medicos Iudeos, sed etiã Pharmacopolas qui Hierosolymorum incolas se asserabant, diligenter interrogavi de hoc Plinij loco. Sed illi constanter negabant vnquam fuisse repertam huiusmodi Aloën tota Palestina.

Cairum.

a. Cairum, antiquitus Memphis Pyramidum celebrata miraculis, quæ & in hunc vsq. diem perdurant. Ibi fuisse Ioseph captiuum fuerunt, & adhuc horrea quibus frumentum condidit, ostendi. Vocatur

catur

catur autem à Mauritanis Meſera: ſed quoniam Regina quædam Al- Meſera,
caire nuncupata eius pomeria auxiſſe creditur, ab eius Regineꝝ appel-
latione nomen Cairo ſorrita eſt. Cœpit verò hæc vrbs populi fre-
quentia paulatim minui, poſtquam Turcorum Imperator, Conſtan-
tinopoli occupata, illic regiam fixit ſedem, confluentibus nimirum
eò hominibus. Hæc ex Garciz parergis.

b Galeno adſcriptus ad Paternianum cap. 5. tria grana ciceris ma-
gnitudine dat poſt cœnam,

c Aloën poſt cibum etiam exhibet idem Paulus lib. 3 cap. 43. quam
controuerſiam Nicolaus Rorarius in ſuis contradictionum veterum
auctorum libris conciliat.

d Non affirmat eo loco Plin. talem inueniri, ſed, Fuere, inquit, qui
traderent in Iudæa ſuper Hieroſolymam metallicam eius naturam.

De Altiht.

CAP. III.

TANTA eſt in nominibus Altiht, Anjuden, Aſa ſætida,
Aſa dulcis ſiue odorata, & Laſerpicium confuſio, vt vix ex-
plicare me poſſim: quandoquidem hætenus neminem in-
uenire licuerit, qui planta, ex qua hoc gummi profluat, no-
men indicare, aut formam deſcribere mihi potuerit.

VOLVNT nonnulli ex Coraſone ad Ormuz, & inde
in Indiam deſerri: alij ex Guzarate, tametiſi iſtic ex regno
Deli adferri vulgo aſſerant, regione admodum frigida, quæ
ad Coraſone uſque & regionem Chiruam ex Auicennæ
lib. 2. cap. 53. teſtimonio extenditur.

ILLVD autem certum eſt, hoc gummi Altiht Arabi- Altiht.
bus dici, nonnullis Antit: nam cuiumq. Arabi gummi Im- Antit.
gu aut Imgara ab Indis vocatum oſtenderis, ſtatim id Al- Imgu.
tiht ſiue Antit eſſe pronuntiabit. Imgara.

PLANTA ex qua hic liquor emanat, incolis Anju- Anjuden.
den, quibusdam Angeidan dicitur. Sed quoniam hoc Angeidan.
gummi è longinquis adfertur regionibus, veram planta de-
ſcriptionem habere difficile eſt.

MVLTIS ab Auicenna lib. 2. cap. 53. nominibus
inſignitum eſt hoc medicamentum veluti eſt Altiht Al- Almharut.
maharut, propter linguarum in regionibus, vnde aduehi-
tur, varietatem.

QVVD autem Interpretem mouerit, cum Aſam ver- Aſa.
tit, igno-

tit, ignoro, nisi quòd verisimile sit eum non *Asam*, sed *Lasfer* vertisse; idq; vocabulum deinde temporis iniuria in *Asa* deprauatum esse.

PORRO dicet aliquis *Alciht* non esse nomen plantæ *Lasferifera*, sed ipsius potius succi concreti & coacti: cuius sententiæ esse videtur *Gerardus Cremon.* *Commentariis in Rasin.* cap. de Diminutione coitus, lib. *Diuis.* 1. cap. 79. Huic sic responsum volo, *Gerardum* veram linguam Arabicam ignorasse, cum ex *Batica Hispania* oriundus fuerit; lingua verò qua *Auicenna* scripsit, legitima est Arabica, qua videlicet *Syri*, *Mesopotamij*, *Persæ*, & *Tartari* vtuntur, apud quos *Auicenna* natus creditur vrbe *Basora* (qua nonnullis *Babylon* fuisse putatur, cerò tamen rescivi *Babylonem* eam non esse, sed proximam huic fuisse cuius nulla nunc extant vestigia) in prouincia *Vzbeque* sita. (Est verò *Vzbeque* pars *Tartaria*, strenuos producens viros, & peritissimos sagittarios, qui tum pedestres, tum equestres peregrinorum Regum stipendius militant: fortè autem *Parthi* sunt, *Romani* olim adeò infesti & formidabiles.) Eam igitur linguam vocant illi *Araby*, id est, Arabicam, qua videlicet scripta inueniuntur *Galen*, reliquorumq; *Philosophorum*, & *falsi Prophetæ* opera. *Nostrorum* verò *Mauritanorum* linguam *Magaraby* nuncupant, quasi dicas, eorum qui ad Occidentem habitant; siquidem *garby* Occidentem Arabicè sonat, & *ma* eorum.

Vzbeque.

Alciht.

CETERVM *Alciht* nihil aliud est quàm ipsa planta *Lasferifera*, veluti plerumq; sumitur gumi pro ipsa planta.

Asa dulcis.

VERVM obiiciet aliquis: Si *Alciht* non est *Asa* dulcis, quid est *Asa* dulcis? *Asam* dulcem apud nullum probatum Auctorem, siue *Arabem*, siue *Græcum*, siue *Latinum*, legisse memini. Sed cum *Arabes* liquorem çuz vocent; eum verò qui probè coctus sit & desatus, *Robalçuz* (*Rob* enim Arabicè densatum sonat, & *Al* est articulus genitiui apud *Arabes*) hinc

Robalçuz.

bes) hinc depromptum esse nomen *Afa* dulcis verisimile est.

CETERVM Alcihi Arabum, esse *Laserpitium* Dioscoridis & Plinij, tametsi nemo legitimorum Arabum (qualis est Rasis & Auenrou) usquã eius meminere; satis ostendit Serapio lib. simpl. cap. 251. qui de Alcihi agens, ad verbum ea refert quæ Galenus & Diosc. de *Laserpitio* scripsere. Cadit ergo eorũ opinio qui multis argumẽtis probare conantur, *Asam* fœtidã à *Laserpitio* differre. Nam quod *Laserpitium* veterum in cibos admissum esse aiunt, *Asam* verò fœtidam medicamentis solùm vitalem, idq; rarò, in cibis verò planè damnari ob tetrum odorem, plurimùm à veritate aberrare mihi videntur. Siquidem nullum medicamentũ simplex per totam Indiam maiore est in vsu, quàm *Afa fœtida*, cum in medicamentis, tum condiedis cibis. Eã enim pro suarum facultatum modò sibi emunt, cuiusmodi sunt *Baneanes** & omnes gentiles Prouincie *Cambayæ*, quos *Pythagoras* imitatus videtur. Solent illi *Asam* suis iusculis & ole-
ribus commiscere, confricato primùm ex ea lebete, nec alio condimento vtuntur omnibus in cibis. Baiuli & huiusmodi tenuis fortune homines, quibus dumtaxat panis est & cepe, non nisi summa in necessitate ea vtuntur.

Afa fœtida
eadem cum
Laserpitio.

Afa fœtida
magno in
vsu Indis.

Afa in con-
dimentis.

COMMENDAVNT mihi multi condimenta istorum *Baneanum* cum à saporis tum ab odoris suauitate. Horum oratione persuasus aliquando eiusmodi condimenta degustavi, quæ sanè sic satis palato arridebant, non tamen adeò vt illi prædicabant; quoniam fortè neq. iusculis neque condimentis valde delector: odore certè suo nõ erant molesta, tametsi nullus odor æquè mihi infestus sit atq; *Afa fœtida*.

SVMVNT verò nonnulli *Asam*, vt deiecti appetitus fastidia tollant; initio enim aliquantulum amara est *Afa*, vt sunt oliuæ conditæ; deinde deuorata mirum in modum illis bene sapit. Solent etiam plerique ea sola ad stomachi corroboracionem, flatúsque discutiendos, medicamenti loco vti. Quamobrem multum hallucinantur, qui *Sepuluedam* secuti

Afa facultates.

dam *ecuti* nullo esse in vsu medico asserunt, nisi al. is me-
dica nentis permistam.

LEPIDAM porro historiam qua in *Bisnager* conti-
git, praetermittere nequeo. *Lusitanus* quispiam istic viuens
equum habuit maximi pretij, quem illius *Prouincia* Rex li-
benter emisset; nisi multis flatibus obnoxium comperisset.
Lusitanus *asam* farinae permixtam equo praeberet edendam,
& flatuum morbo liberat. Equum iam sanum emit Rex, &
qua ratione curatus sit, percontatur. Respondet *Lusitanus*,
Imgu sine *Asam* edendam dedisse. Tum Rex: haud sanè
mirum si curatus, cum *Decorum* cibo illum paueris. Ad haec
Lusitanus, sed *missitans*, ne exaudiri posset, & *Lusitanico*
quidem sermone, veriùs *cacodæmonum* cibum nuncupasset.

SED non possum nō mirari *Matthæi Syluatici* cap. 47.
de *Anjuden* oscitantiam, qui *Galen.* citans, venenum esse
asserit. Nam neque *Galenus*, neque *Græcorum* quispiam id
vnquam scripsit, cum omnes vno ore *Lasere* magnopere cō-
mendent aduersus venena, pestis contagia, lumbricos, &
scorpionum plagas.

Afa in dolo-
re dentium.

SOLENT *Indi* cauernis dentium indere in dolore,
quam facultatem etiā illi tribuit *Diosc.* lib. 3. cap. 76. tam-
etsi *Plinius* lib. 22. cap. 23. id non censeat, exemplo cuius-
dam, qui hac de causa sese ex alto precipitauit. Sed is forsi-
tan *cachexia* laborauit, & medicamentum eos humores
qui turgebant, nimium commouit.

Afa vene-
rem stimu-
lat.

MAGNI apud *Indos* est pretij, quod eo plurimū vtan-
tur etiam in venere proritanda. Radix verò aut foliorum
apud eos nullus est vsus; sunt enim illis incognita.

Lasere de-
scriptio.

IS verò quem supra dixi *Afa* sola sepiùs vti, retulit sibi
narratum esse succum hunc ex planta quadam foliis *Cory-*
li extrahi conciso caule, deinde in *bubula* coria coniici, priùs
illita sanguine cum tritici farina permisto, conseruationis
gratia: eāque ob causam si quid in *Lasere* surfuribus si-
mile conspiciatur, non adulterationis, sed puritatis potius
esse

esse indicium. Atque interrogatus doctus quidam Baneanus, cur Asia vesceretur, quandoquidem admixtus esset bubulus sanguis? respondit eiusmodi esse medicamentum, ut hac regula minimè in illo observanda sit.

FREQVENS verò est in Mandou, Chitor, & Deli; præterea ex Ormuz aduehitur in Pegu, Malaca, Tanasirim & regiones his vicinas.

PORRO Laseris duo genera ad Indos adferuntur, alterum sincerum & translucens; alterum turbidum & impurum quod à Baneanibus repurgatur ante quàm in cibos admittatur. Sincerum colore est puro, Electro simili, id Guzarate conuehitur ex Chitor, ut aiunt, & ex Patane & Dely. Impurum ex Ormuz adfertur. Maioris pretij est sincerum, neque facile Mercatores impurum emunt (solet autem id magna ex parte in tenuiorum cibos & medicamenta cedere) nisi impurioris defectu. Sincerum validioris est odoris, quàm sordidum. utrumque tamen mihi foetet, sed id magis quod sincerius esse putatur. Qui verò eius vsui assueuerunt, sincerius, odoratius esse asserunt; quod quadam consuetudine fit. Multis enim malè olent Styrax liquida & Algalia propter validum odorem, cum tamen maxima ex parte sint odorata. Sic neutrum Laser mihi Porrum redolet, sed ad nostram myrrham nonnihil accedere videtur. Hinc factum puto, ut Auicenna Asam diuiserit in foetidam & odoratam, quòd foetidam porraceo odore esse assererent, cum non ita sit. Siquidem veteribus odoriferum dicebatur, non quòd suaviter oleret, sed quòd validi esset odoris. Sic vocant calamum odoratum, qui multorum iudicio foetidus potius dicendus erat: eadem ratione Myrrha validi est odoris, Aloë validioris, & hanc adhuc Spica nardi odore superat. Multos enim egros purgaui qui à Rhabarbaro abhorrebant, quòd illi Spicam admiscerem.

MIRARI subit Antonium Musam, Exam. simp. qui aded credulus fuit, ut his fidem adhiberet, qui Beniuy (quod

veteribus fuit ignotum, vt postea ostendemus) plantam con-
similem Silphio esse affirmarunt. Sed de his plura suo loco.

SIC Ruellius vir eruditus & omni laude dignus, lib. de
nat. stirp. 3. cap. 52. scribit in Gallia nasci crassam radicem,
magnā, foris nigrā, intus cādidam, quæ cum suo liquo-
re & semine mira fragret iucunditate. Huic ob insignes vir-
tutes illustra indiderūt nomina: namq. modò Imperatoriā,
modò Angelicā, modò sancti Spiritus radicē appellant Her-
barij; eiq. calfacientē siccatoriāmq. vim in tertio signat abs-
cessu. Vnicè venenis aduersari tradit, pestilentia populatim
sæuētis arcere contagia: corpora ab lue pestifera vindicare,
si tantum in ore teneatur, per hiemem ciceris magnitudine
cum vino, per æstatem ex stillaticio rosarum liquore sum-
pta: nec sensurum ea die contagionem air, qua quis deuo-
rarit, nam vrina & sudore venenum abigit: sic etiam ad-
uersus fascinationes valere, aliosq. præterea morbos, quos
breuitatis causa omitto. Hanc igitur esse Laserpitium Gal-
licum, cuius Veterinarij medici meminerunt. Et si quis na-
res consulat, inueniri Laser illud idem quod Benjuinum of-
ficinis appellatum redolere. Nam & doctos in ea esse opinio-
ne, vt quod ab officinis Benjuinum siue Ben Iudæum appel-
latur, Laseris sit Syriaci genus, dictum quod Iudea parens
huius mittat ad nos prolem suam.

SED eius opinionem cap. de Benjuino, multis & solidis
argumentis conuellemus. Eiusdem sententia fuisse aliquan-
do (vt videlicet Benjuinum Laser esse putaret) ipse Mat-
thiolus Commentariis suis lib. 3. cap. 78. scribit; veritate ta-
men coactus, sententiam mutauit.

Baneanes.

* Quoniam hoc capite totoque adeò opere de Baneanibus disserit
noster Auctor, quod genus hominum sit necesse est scire. Eorum
igitur Philosophorum quos Baneanes vocant (tamen nunc potius
Negotiatores appellandi veniant, quàm Philosophi) multa sunt ge-
nera in hoc conuenientium, vt neque occidant rem aliquam animā-
tam, nedum ea vescantur. Hoc præceptum adeò strictè obseruant, vt
plerumque aues redimant, deinde eas auolare sinant. Non vescuntur
napi, non alliis, non cepis, non pulmentis rubro colore infectis. Vi-
num non gustant, non acētum, non Nimpa, non Orraqua (ea sunt
apud

apud eos potionum genera) non passum. Plurimum ieiunant, noctu paucissima edentes veluti saccharum, super quo aut aquam, aut lac bibunt. Nonnulli inter hos superstitioniosiores, viginti interdum diebus omni cibo abstinent.

FORMICIS aquam saccaro edulcatam bibendam præbent, affirmantes sese eleëmofynam in pauperes conferre: sed & aurbus aquam propinant. Morituri, solent nonnulli certam facultatum portionem testamento legare viris quibusdam qui per solitudines vagentur, & aquam peregrinis & iter faciëtibus dent. Refert noster hic Auctor in Cambaïete se vidisse Nosocomium in quo omnis generis aues curarentur, quæ sanitati restitutæ quolibet euagari dimitterentur. Eodem vestium genere quo Gymnosophistæ vti fuisse perhibentur, amiciuntur, & animarum transmigrationem in alia atque alia corpora credere rumor est.

HANC similiter opinionem sequi traduntur Bramenes vocati Bramenes (quæ vox à Brachmanis deducta videtur) in Balagate, Cambaya, & Malauar, qui nisi loti vniuersum corpus, cibû non attingût, maiorique sunt in veneratione quàm Baneanes. Ex his etenim deliguntur Regibus Scribæ, Procuratores negotiorum, Quæstores & Legati. Hi tamen omnes, quemadmodum & qui in maritimis Cuncam appellatis habitant, vescûtur omni genere carniû, excepta vaccina & porcina domestica. Attamen omnes animarum transmigrationem credunt, aliasque plurimas persuasiones ridiculas habêt. Atque hæc ex nostro Auctore desumpta, qui variis capitibus de his agebat.

De Opio.

CAP. IIII.

QVOD nos Lusitani corrupto nomine Amfiam appellamus, id Mauritanii (quos Indi secuti sunt) Ofium vocant, deducto à Græcorum Opio nomine. Pleraque enim nomina à lingua Græca (quam I humani, quasi Ionicam dicas, appellat) mutuati sunt Arabes, P in F, quòd sint litteræ multum affines, mutato. Sic Opium Ofium dixerunt, Pæonia Faunia, & multa similiter.

VARIA sunt Opij genera pro regionum differentia. Quod è Cairo adfertur (Meçeri vocant) albicat & magni est pretij: existimo id esse quod nos Thebaicum dicimus. Quod ex Adem aduehitur, aliisque locis Erythraeo mari vicinis, nigrum & durum est: eius pretium pro regionum varietate aut intenditur, aut minuitur. Quod in Cambaia, Mandou, & Chitor cogitur, mollius est, & magis flauescit. Magno venditur multis locis, quoniam huius esui assuescunt: solet enim quod aliqua in regione frequenti est in vsu, carius semper vendi. Quod dixi ex Cambaia adferri, maxima ex

Opij varia genera.

Meçeri.

Opium Thebaicum.

Opium Thy-
melea non
adulterari.

parte in Malui colligitur. Et quoniam id Thymeleam ali-
quantulum olet, putarunt nonnulli Thimelea succo adulte-
rari, sed falluntur. nam tota Cambaia, imò tota India Thy-
meleam prouenire non credo. Et certè in Cambaiete rescui
nihil aliud esse quàm gummi, siue lachrymam papaueris.

Caxcax præ-
grande pa-
pauer.

Nascitur istic Papauer (caxcax vocant nomine cum Ara-
bibus communi) prægrandi capite, quod interdum binos fe-
rè sextarios³ (inueniuntur etiam nostris haud maiora) cape-
rè possit: hæc incisa opium exstillant. Non est autem id pa-
pauer nigrum; nam tota Cambaia haud inuenias, tamer-
si Auicenna lib. 2. cap. 526. Opium ex Papauere nigro pa-
rari scribat. Sed num alius in regionibus ex nigro Papaue-
re colligatur ignoro.

Opium ma-
gnus vsus
Asia & Afri-
ca.

PLVRIMVS huius vsus est per vniuersam Mauri-
taniam & Asiam: siquidem eius esui ita assueuerunt, vt eo
abstinentes periculum vitæ incurrant: quod sanè admira-
tione non caret, quandoquidem adeò narcoticum & stupe-
factiuum est. Sed etiam qui eo vtuntur, dormitabundi ple-
rumq. videntur. Itaque solent qui eius facultates intelligunt,
exigua quantitate sumere. alij verò plerique liberalius eo
vtuntur, vt lassitudinem ex laboribus, animiq. fastidia tol-
lant, non autem vt proniores in venerem efficiantur, vt stulti
quidam credunt. Quoniam Opium non modo venerem non
stimulat, sed potius eius stimulos infringit sua frigiditate, &
vasorum spermaticorum constrictione. Et nonnullos Lusita-
nos noui qui huius esu steriles & impotentes effecti sunt.

Opium ve-
nerem non
stimulat.

ὀπίονος.

DOSIS communis apud istos est à viginti ad quinquaginta hordei grana. Noui tamen quendam Corasonem na-
tione à Secretis Nizamoxa, qui singulis diebus tres lami-
nas Opij ederet, quæ penderent decem drachmas & am-
plius: & licet stupidus & dormitabundus semper videre-
tur, apertissime tamen & doctè de omnibus disputabat; tan-
sum potest consuetudo.

Auctor

Auctor habet Canada: est autem apud Lutiānos poculi genus continens quinque & triginta vncias. Cū verò Sextariū n apud Veteres viginti vncias vini, aceti & aquæ continuissē inueniamus, Canada Sextarios binos ferē verti, quòd non haberem aptius vocabulum.

Bellonius lib. 3. cap. 15. obseruationum (quas nuper latinas fecimus) auctor est, Opiū abundantissimè cogi ex Papauere candido tota Paphlagonia, Cappadocia, & Cilicia, apudque Turcos & Perlas sūmo esse in vsu: non tamē ab eis sumi supra drachmæ vnus pōdus.

De Benjui.

CAP. V.

DIXIMVS in Laserpitio *Asam* odoratam non esse Benjuinum, tametsi nonnulli docti viri in ea fuerint sententia. Nunc illud restat, vt nostram sententiam firmis argumentis comprobemus.

NVLLVM vnquam in condimenta recepisse Benjui certum est: *Asa* verò foetida frequens est vsus in in condendis cibis apud Iudos, vt antè diximus: ex quo patet Benjui *Asam* esse non posse.

Benjuinum in cōdimenta non recipitur.

Benjui non est Laser
Laser vnde Ganga fl.

MAXIMA pars Laseris ex India vltra Gangem (incola Ganga vocant) aduehitur. Benjui verò quòd in Indiam adfertur, quòdque amygdaloides vocant, nascitur in Samaira & Sian, (non in Armenia aut Syria Africāue, aut Cyrene) eiusq; maxima pars huc conuehitur; deinde in Arabiam, Persiam, & Asiā minorem defertur, atque etiam (vt ex virorum fide dignorum relatu intellexi) in Palaestinam, Syriam, Armeniam & Africam. Antonio Musæ Exam. simpl. imposuerunt igitur ij Lusitani, qui incolas, apud quos nascatur Benjui, veritate coactos, id gummi etiamnum Laserpitium vocare significarunt: quandoquidem ab indigenis Cominham appellatur.

Anton. Musæ lapsus.

AD Ruellij autem lib. de nat. stirp. 3. cap. 52. obiectionem, quem capite de Lasere, Imperatoriam Laser Gallicum atque officinarum Benjuinum esse, contendere scripsimus: sic respondeo.

Ruellij lapsus.

CVM is inter reliquas Imperatoria facultates hanc illi tribuat vt libidines extinguat: in Lasere verò dixerimus

Indoseo vti ad venerem excitandam, Imperatoria Lase-
ris genus esse non potest.

Benjui vete-
ribus igno-
tum.

CETERVM nostrum Benjui veteribus ignotū fuis-
se omnino puto: siquidem neque Græcorū quempiam, neque
quemquam Arabum hunc describere memini. Nam quod
Auenrois 5. Collig. cap. 56. dicit, Belenizan, aut Belen-
zan, siue Petrozan exsiccantem & excalfacientem in se-
cundo excessu habere facultatem, stomachum humidum
& languescentem exsiccare, & roborare, oris odorem
commendare, partes corporis confirmare, & venerem exci-
tare; ex eius adeo succincta & breui descriptione, persuade-
re mihi non possum esse Benjui quod describit: quod si quis
contra sentiat, per me licet.

Benjui Iu-
dæis veteri-
bus ignotū.

VETERIBVS etiam Iudæis ignotū fuisse ex eo con-
iicere licet, quod neq; David, neque Solomon eius memine-
runt, tamen si odores et suffimēta summo opere cōmendarint.

Benjaoy.

FIERI autem potest vt Ruellius (in eo quod Benjui
Ben-Iudæum vocat) lapsus fuerit nominum affinitate, de-
buerit q; potius nuncupare Benjaoy, id est, filium de Iaoa,
vbi plurimum nascitur.

SCRIBIT Mediolanensis quidam nasci Benjui in
monte Paropanisso, & præter Macedones quosdam, qui in
monte Caucaso odoratissimum, nostroq; multo præstantius
se vidisse asserebant, Ludouicum etiam Romanum citat.

Rumes.

E GO verò neque huic Mediolanensi, neq; illis Macedo-
nibus facile crediderim, quando quidem videre licet huc
commeantes tot Thraces (quos illi Rumes vocant) & tot
Turcos, qui Benjui mercium gratia hinc transuehunt:
quos, si apud eos Benjui nasceretur, alias potius merces quæ
maioris essent emolumenti & quæstus, transportaturos cre-
dibile est. Fieri autem potest, vt illi Macedones Styracem
pro Benjui intellexerint: sed tamen nullibi Styracem na-
sci scimus præterquam in Aethiopia, vbi etiam Myr-
rha reperitur.

Styrax in
Aethiopia.

DE Ludouico Romano à Lusitanis quibusdam audiui, Ludouicus Romanus quibus hinc in India cognitus fuit, nunquam eum præterisse Calecut neque Cochim: necdum enim eo tempore ea maria nauigabamus quæ nunc nobis aperta sunt. Ego sanè hinc Ludouicum olim veracem esse credidi; sed lectis eius Commentariis, multa eum pro arbitrio finxisse deprehendi. Exempli gratia, ubi agit de Ormuz, lib. 3. cap. 2. insulam aut urbem esse potentissimam refert, in qua sint aquæ suauissime, cum tamen nullam istic aquam præter salsam inuenias, omnisque annona & aqua aliunde eò conuebatur, nec ista quidem admodum bona. ² Deinde neque aquam, neque ligna in Malaca inueniri scribit, lib. 6. cap. 17. cum tamen istic sit & aquæ potabilis, eiusque suavis, copia, & egregia lignorum materia. Ex quibus videre licet, non multum fidei tribuendum esse huius Auctoris scriptis de rebus Indicis.

PORRO Benjui plura sunt genera. Id autem maximè Benjui amygdaloides. à Mercatoribus expetitur, quod Amygdaloides ^b vocant, quodque ungues seu maculas candidas admixtas habet amygdalarum instar: quo enim pluribus huiusmodi maculis abundat, tanto præstantius habetur.

MAXIME id prouenit in Sian & eius cõtermina Martaban. ^c Eius meminisse puto Antoniũ Musam, idque permixta Muscæ lapidus eius radicum scobe adferri asserere: sed falsè, quandoquidem vnum idemque est gummi, aliud videlicet crassiori consistentia, aliud liquidiori, & aliud non plenè dura, quæ deinde à Sole exusta magis albet. Id Benjui sic exsiccatum nonnumquam in farinã resoluitur, quam Musaradicũ scobem esse putauit.

ALIVD genus nigrius inuenitur in Iaoa & Samatra, Benjui secundum genus. quod vilioris est pretij. Est & genus nigrum in Samatra è nouellis arboribus profluens, quod ab odore grato Benjui de Boninas vocant: id superiori decuplo carius est. Illius fragmentum superioribus diebus mihi dono missum est, suauissimi odoris, quod manibus confricatum, eas mira odoris fragrantia commendabat. Benjui de Boninas.

*Styrax liqui-
da.
Roçamalha.*

EGO sapiùs existimaui illud Benjui de Boninas nihil aliud esse quam Benjui cum Styrace liquida, quam Chineses Roçamalha vocant, permixtum, quoniam eius odor aliquantum ad Benjui de Boninas accederet: eamq; ob causam aliquando periculum facere volui, mixto Benjui cum Styrace liquida. Sed licet Benjui sic permixtum vulgari odoratius esset, odoris tamen fragrantia & suauitate à Benjui de Boninas superabatur.

*Benjui de
Boninas: cū
nouello per-
miscetur.*

CETERVM Benjui è nouellis plantis profluens Amygdaloide odoratius esse, causam esse puto, quòd gummi multum nativæ suæ fragrantia vetustate amittat, ut ferè reliqua huiusmodi. Sed quoniam candidum elegantius est, nigrum verò & nouellum odoratius, utrumque permiscere solent, ut odoris fragrantia etiam elegantiam concilient.

*Comin-
ham.
Louaniaoy.*

BENIVI genera vocantur à Chinesibus Cominham, ab Arabibus Louanjaoy, quasi dicas Thus de Iaoa, quòd hæc regio primùm Arabibus innotuerit, siquidè Arabes Thus Louan dicunt, Guzarate & Decan incola, Vdo.

*Vdo.
Benjuifera
arbor.*

EST autem Benjuifera arbor procera, vasta, pulchra, umbram latè diffundens, ob ramorum frequentiam, quos pulcherrimo ordine digestos & in altū sublatos habet. Caudice est crasso, materie prædura & firma. Eius folia minora sunt aliquantum Citri siue Limonera foliis, non tamen ad eò virentia, sed parte auersa candidantia: quæ verò in ipsis maioribus ramis enascuntur, ad Salicis folia magis accedere videntur, latiora tamen sunt, sed minus longa. Ea tum aceto condita, tum ramis adhuc inherentia accepi. Nascitur interdum in siluis Malacæ, loco humidiorè.

*Benjui præ-
stantiss.*

VVLNERANTVR arbores ut Gummi (quod est Benjui) maiori quantitate effluat. Nouella, ut dixi, arbores Benjui de Boninas emittunt (quod est ex prouincia Bayros) præstantius eo quod in Sian nascitur, licet id reliquis aliis generibus præferatur.

HÆC omnia non sine rei nummaria dispendio didici:
siquidem

siquidem perbellè satisfactum est ei qui mihi & folia & ramos huius arboris attulit, ut equum erat. Nam præter summam quæ his adeundis est silvis difficultatē, maximum subeundum est periculum, ob Tigridum (quas illi Reimones vocant) in iis silvis frequentiam.

Tigris.
Reimones.

SI quid verò eis quæ nunc disceptavi meliùs intellexero, palinodiam non modò in his, sed & aliis omnibus canere non pudebit.

a Credibile est nostro huic auctori ab aliquo impositum fuisse, qui Ludouico Romano parum æquus erat, aut sanè aliud habuisse exemplar, quàm ea quæ passim Ludouici Romani nomine circūferuntur. Nam lib. 3. cap. 2. de Ormuz agens. *Aquarum, inquit, pitu suauium, annona que mira caritas: inebuntur ferè omnia, quem admodum & noster auctor hoc loco asserit. Et lib. 6. cap. 17. de Malaca agens: Mittit tamen triticum, carnes, per paucà que ligna.* nusquam verò aquæ meminit. Et sanè Ludouicum Romanum, cum aliquot aliis, ob egregiè nauatam operam Equitem factum à Principe Laurentio, Dn. Francisci de Almeida primi Indiæ Proregis, filio, profligatis ad Pananem Mauritaniæ, & eorum nauibus incendio corruptis, anno reparatæ salutis humanæ M. D. V I I. non modò ipsemet testatur lib. suarum Navigationum 6. cap. 41. siue vltimo: sed etiam Fernandus Lopez de Castagneda Indiæ Orientalis Hist. lib. 11. cap. 66. Quem profectò honorem non esset adeptus, nisi Principi probè fuissent cognitæ hominis fides & aliæ virtutes.

b Hoc Benjui amygdalinum Amatus Lusitanus enarratione 71. cap. de myrrha, præstantissimum Myrrhæ genus esse censet, quam Dioscorides à loco natali Troglodyticam cognominat.

c Sunt illæ prouinciæ supra regnum Malacæ ad fluminum Auæ & Menan in Oceanum Indicum influxum, supra Gangeticum sinum.

De Thure.

CAP. VI.

CUM Veteres duo Thuris esse genera tradant, alterum Arabicum, alterum Indicum; de eo nobis differendum existimaui.

PER vniuersam Indiam Thus non nasci certissimū est: cum quicquid Thuris hîc consumitur, & hinc in Lusitaniam euehitur, ex Arabia deferatur. Non possum ergo non mirari à quo Dioscorides lib. 1. cap. 70. (quem tamen & Auicenna lib. 2. cap. 533. secutus est) Thus in India nasci acceperit. De Arabibus minùs mirum, qui nigricantem colorem, quo Thus Indicum præditum esse vult Dioscorides,

Thus in India non nascitur.

Indum

Indum plerumque vocent, vt ex Myrobalano nigro quem Indum appellant, patet.

CETERVM Thus Arabibus, apud quos solùm pro-
 Louan. uenit, Louan vocatur, nomine ex Græco deducto: Aui-
 çamac. cenna lib. 2 cap. 533. Conder, id est Resina (çamac enim
 Ronder. illis est gummi, veluti çamac Arabi, id est, gummi Ara-
 bicum) Serapioni lib. simpl. cap. 178. Ronder corrupto vo-
 cabulo. Nam multos Arabes conueni, sed omnes Thus à
 Conder. quocquam eo nomine appellari negant, paucos verò quos-
 dam Conder vocare, & plerosque omnes Louan. Idem
 à quibusdam Lusitanis, qui in Arabia diu vixerunt, intelle-
 xi. Addebant & illi arborem quæ Thus producit, ab incolis
 Thus mon- Louan etiam appellari, eiusq; duplex esse genus: alteram
 tanum. montanam, alteram in planis nascentem. Montana arbor
 montibus confragosis prouenit, optimùmque & laudatissi-
 Thus in pla- mum Thus profert. In planis verò nascens Thus profert ni-
 gitic natū. grum, improbum, quo cum aliarum arborum resinis per-
 mixto naues picant & oblinunt, vti nos pice solemus. Eæ ar-
 bores illius Prouinciæ Regi cedunt, nec cuiquam Thus colli-
 gere licitum est, nisi Regis permissu. Confluere eò Negotia-
 tores ex Adem, Xaël, & aliis Arabia locis, & cum Rege de
 Thuris quantitate quam auecturi sint, & de pretio conue-
 nire solent, modò laudatum sit & legitimum, quod nos
 Thus masc- masculum vocamus, ipsi Melato appellant.

Thus masc-
culum.
Melato.

Thuris vili-
tas.

L A V D A T I S S I M I, huc etiam delati, vile est pre-
 tium: centena enim libra duobus dumtaxat Lusitanicis au-
 reis emuntur. Improbum interdum cum optimo miscetur,
 cui nonnunquam & corticum fragmenta inherent, atque
 huc defertur, sed vilissimi est pretij. Thus ergo nullam aliam
 adulterationem nouit. Nā quis, quaeso, id adulterare vellet,
 cum tam vili ematur?

Thus non
adulteratur.

Thuris vsus.

M V L T V S est Thuris vsus apud Indicos medicos in
 vnguentis & suffimentis. Nonnunquam & in corpus as-
 sumitur ad varios capitis affectus & alui profluvia. Sed

maxima

maxima Thuris pars hinc in Chinarum regionem exportatur (quoniam istic plurimum eo vtuntur) & in regiones Malacae vicinas.

PORRO Thuris arbor humilis est, & folia habet Lenticisco similia, peculiarisq; est Arabia. Scribunt tamen Hispani in nouo orbe etiam Thus inueniri, sed penes eos fit fides, ego certè de eo nihil pronunciare possum.

De Myrrha.

CAP. VII.

PLVRIMA adfertur etiam ex Arabia ad nos Myrrha, quae Indis Bola dicitur: tum etiã ex regione Abexim, quae Aethiopia est. Qualis verò sit arbor quae eam profert, aut qua ratione resina eliciatur, numquam scire potui. Illud dumtaxat adiuciam, quod à quodam Mercatore, qui in Melinde & Mosambique negotiabatur, tum à quodam sacrificio Aethiopiae, Episcopoq; Armenio intellexi: videlicet genus esse quoddam hominum montanum, & siluestre (quos Bodoins vocant, linguaque pura Arabica, quae non nihil ad Chaldaicam aut Syriacam antiquam accedat, vii perhibent) quod Myrrham in Braua & Magadaxo terrestri itinere adfert, & è Chaldea regione sic illis vocata se adferre asserit.

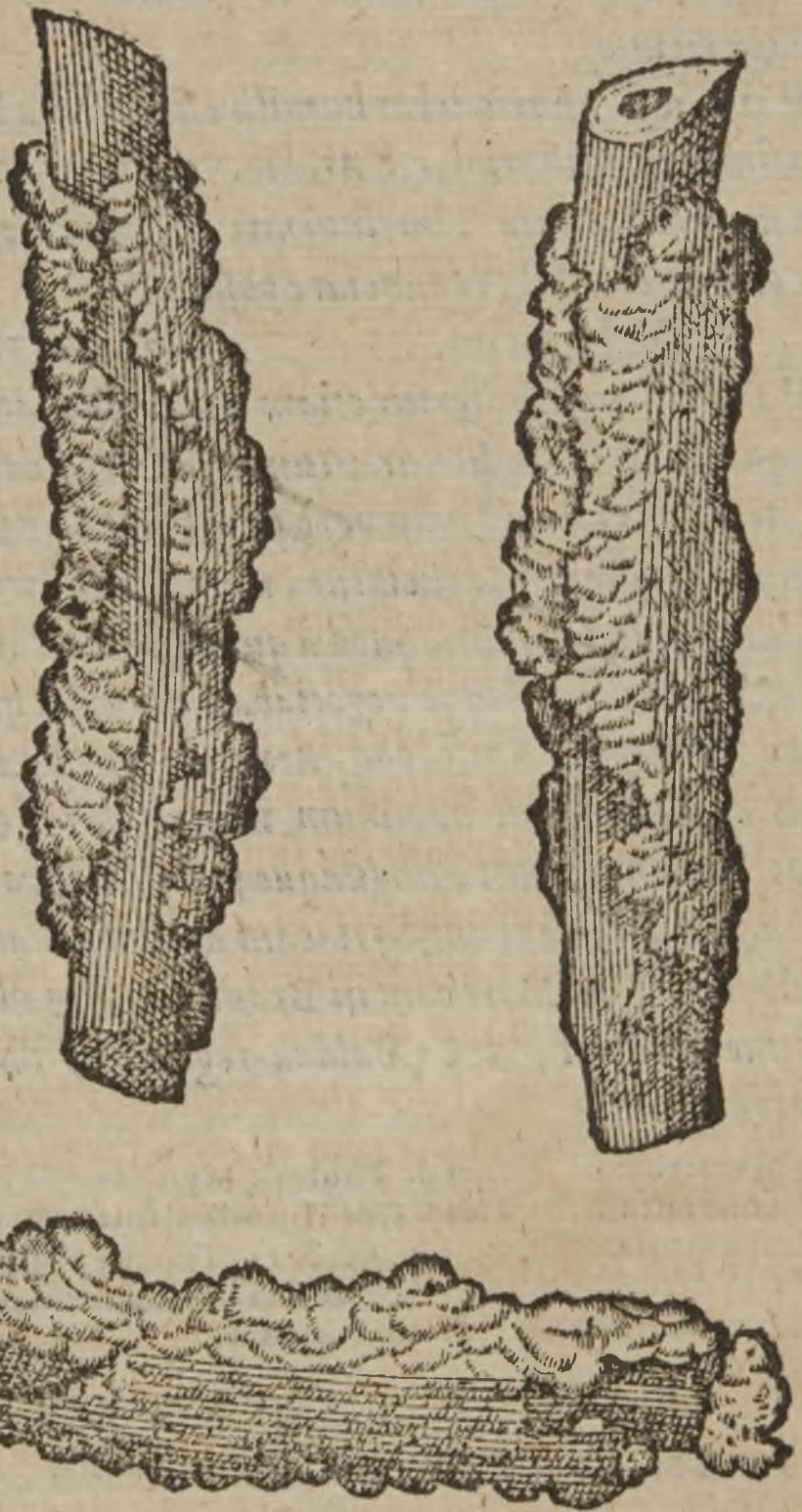
* Qui veterum commentiones de Thure & Myrrha nosse volet, consulat Theophrastum libr. 9. cap. 4. de Historia plantarum, & Plinij naturalem historiam libr. 12. cap. 14. & 15. Tum legat quae aliquando commentati sumus in appendice addita ad Commentarios Gallicos doctissimi Dodonæi de Historia Stirpium.

De Lacca.

CAP. VIII.

QVAM officinae Laccam, eam Arabes, Persae, & Turci Loc Sumutri, quasi dicas Laccam è Samatra nuncupant: non quòd Samatra sit Prouincia Pegu, vbi plurima Lacca nascitur, finitima, sed quòd Arabes, & alij iam memorati in Samatra gigni putarent. Idem nomen etiam inualuit apud Prouinciarum Balaguatae, Bengala, & Maluar incolae, quoniam à Mauritanis sic edocti fuerunt. Legitimum tamen earum Prouinciarum nomen est Lac; in

Pegu

Trec. Pegu verò & Martaban, vbi præstantissima est, Trec, atque istuc è lamay adferri tradunt. Non vocatur aec, aut ancusal, vt Pandectarius cap. 13. corrupto nomine appellat. lauit : neque Sac, vt apud Serapionem lib. simpl. cap. 181. corruptè legitur.

CETERVM cum ab ipsis incolis, apud quos plurima nascitur

nascitur, Trec vocetur, mirabitur aliquis, cur nomē Lac,
Loc aut Luc inuenerit. Sed hanc fuisse causam conijcio:
quod hoc medicamentum in Loc siue mellis crassuiem dis-
solueretur cum ad inficiendū, tum vt eius esset vsus in me-
dicina. Præstaret tamen semper natiuum prouinciarum, in
quibus medicamenta nascuntur, nomen seruare, quod hac
immutatio multorum errorum occasionem præbere soleat.

PORRO Pegu & Martaban incolæ eam Samatram
exportabant, & inde Piper in suam regionem reuehebant.

QVIDNAM esset Lacca, quomodo pararetur, & Variz de
Lacca sen-
tentiz.
vbinam gigneretur, diu dubitavi. Nam adfirmabant non-
nulli in Pegu flumina exundare atque alueum suum supe-
rare solere, aqua deinde defluente, in lutum quod remane-
ret bacillos ab incolis iniici, in quibus prægrandes formice
nascerentur, & ea quidem alata, quæ multam Laccam ac-
cumularent. Percontanti autem an eorum quæ narrassent
oculati essent testes, tantum sibi fuisse otij negabant, vt hac
adèd diligenter animaduertent, sed famam vulgarem
eam esse. Conueni tandem virum apprimè honestum &
curiosum diligentemque, qui istic fuerat. Dixit is vastam Laccæ histo-
ria.
arborem illic inueniri, foliis quodammodo Pruni, in cuius
furculis & minutioribus ramis magnæ formicæ, in ter-
ræ visceribus aliisque locis enata, hanc Laccam elaborent
(vt apes mel confuiunt) materiam ex ipsa arbore exsu-
gentes. Hos deinde ramulos, ab arbore reuelli atque in
vmbra siccari, donec ijs excidentibus Lacca ipsa veluti in
tubulos concreta maneat: interdum tamen ligni fragmen-
ta inherere. Meliorem tamen censeri, quæ sincera sit,
lignique fragmentorum expers: eam verò cui inhæreant
fragmenta, deteriolem. Inueniri etiam solidam & mi-
nimè sinceram, quam postea colliquant, & in pollinem
reducunt, atque viliorem censeri, quoniam multam terram
admixtam habet. Deinde negotiū dedi quibusdam qui Pe-
gu profecturi erāt, vt an ita se res haberet, diligēter perqui-
rerent;

Berifera arbor.

Formicæ Laccam elaborant.

Laccæ planta diffimilis Myrto.

Lacca neque Myrrhæ similis, neque odorata.

Laccæ facultates Carabæ diffimiles.

rerent; & illi sanè sermonem eius confirmarunt. Idē postea verum esse didici in Balaguete profectus, vbi nonnulla nascitur, & reseruatur, quam deinde in proximos portus exportent. Huc item mihi allatus est ramulus ab arbore Berifera (cuius in secundo Libro mentionem faciemus) reuulsus, cui multa inhærebat Lacca. Sed quoniā exigua admodum quantitate prouenit; aduersante cali temperie negligitur. Multi tamen se vidisse in iis arboribus affirmarunt. Formicæ autem hanc Laccam elaborare inde manifestum est, quod plerumque ala formicarum Lacca permixta conspiciuntur.

PRÆMANSÆ autem hæc Lacca, pulcherrimo rubro colore inficit (quæ est deligendi ratio) & ex ea bacilli illi, quibus in obfignandis epistolis vtimur, cōficiuntur, admixtis iis coloribus quos maximè expetimus. Iisdē & fabri lignarij lineas ducunt. Hac verò Lacca implent etiam cum Aurifabri, tum Argentifabri vasa maiora aurea & argentea.

NON est autem ea arbor in qua Lacca elaboratur, Myrto similis aut facie aut magnitudine, vt aliqui volunt; sed interdum in nucis iuglandis magnitudinem excrescit, interdum minor est.

AVICENNA lib. 2. cap. 432. Paulum secutus, Laccam, quam ipse Luc vocat, Myrrhæ persimilem facit, atque odoratam esse scribit, deberèque cum delectu sumi, eosque reprehendit qui illam Carabe similem faciunt: nonnullas tamen facultates Carabe similes habere. Existimo autē Auicennam Laccam non nouisse: siquidem neq. Myrrhæ similis est, quoniam hæc in extimis ramis elaboratur; Myrrhæ verò ex ipso arboris trunco extillet: neque item odorata, veluti Myrrhæ est, tamen si Auicenna ibidem odoratam esse contendat. Quod Bellunensis Luc verterit, fieri potest, eum ita in veteri exemplari inuenisse. Attamē nunc omnibus Arabibus LOC- sumutri dicitur. Errat similiter, quod similes illi cū Carabe facultate tribuat. Carabe enim glutinatoria est, & adstrictionis particeps. Lacca verò obstructions aperit.

CETERVM

CETERVM erroris ansam Auicenna præbuisse puto, Lacca non est Cancamum. quòd Laccam Cancamum Dioscoridis esse aestimauit, cum tamen planè diuersum sit à Lacca, quæ minimè, vt diximus, odorata est: Cancamum verò ad suffimenta vsurpatur, quod grati odoris est indicium. Præterea eius error ex eo manifestus est, quòd duo diuersa capita descripserit, in altero ibidem Cancami descriptionem enarrans, in altero de Cheichem agens, quasi diuersa essent simplicia. Cheichem:

SERAPIO lib. simp. cap. 181. de sententia Diosc. & Aathabari, (quem nonnulli Paulum putant) gummi esse aut arboris in Arabia nascentis, Myrrham quadamtenus referens. Deinde ex sententia Rhasis, in ramos Sorbi, quam ipse Guberam vocat, è cælo delabi dicit. Postremò, Lacca, Guberam: inquit Isaac, res quedam est rubea, quæ tenuibus lignorum surculis inhaeret. Coquitur hæc, & ex ea panni rubeo colore inficiuntur, quam infecturam Chermes appellant. Ceterùm Lacca ex Armenia defertur. Hæc sunt Serapionis verba.

SED, quod pace tanti viri dictum volo, Serapioni ignota fuit Lacca, quoniam Dioscoridis Cancamum esse putauit. Laccam tamen à Cancamo diuersam esse iam diximus, nulliq; Græcorum cognitam fuisse asserimus. Lacca veteribus fuit ignota.

LACCAM autem in Arabia non nasci palàm est, quoniam in Arabiam ex India deportatur: Similiter nec in Sorbi ramos delabi, neque etiam Messili, vt nonnulli perperam verterunt, cum nullæ sint per vniuersam Indiam Sorbi aut Messili. Sed nec in Armenia nascitur, nec etiam est Chermes Arabum, cum id nihil aliud sit quàm Coccum infectorium Græcorum.

QUANTVM verò hallucinentur Monachi qui in Mesuen scripserunt, dist. 1. cap. 48. Sanguinem Draconis vulgò vocatum Cancami loco substituentes, doctissimè Matthiolus multis argumentis ostendit suis in Diosc. commentariis lib. 1. cap. 23.

EORVM item opinio, qui Dioscoridis Cancamum Benjuia est Cancamum.

C

Benjui

Benjui esse volunt, magis erronea est, quam vt refelli debeat: siquidem non nascitur in Arabia, vti de eo commentantes diximus.

Dialacca.

VERVM, si mihi dicere licet quod sentio, in ea sum opinione, vt nos legitimo Cancamo minimè carere putem, & Laccam etiam legitimam nos habere, quam ex India omnes Mauriani petunt, eaque etiam in suis compositionibus vtuntur, veluti in Dialacca, quam ipsi Dallacca vocant.

Cancamum
quid sit.
Anime.

ERIT autem Græcorum Cancamum, mea sententia, id quod nos Anime vocamus, ^b ad suffimenta idoneum, quod in Lusitaniam ex Aethiopia Arabia finitima aduehitur. Si quis verò aliud proferat quod Cancami descriptioni magis conueniat, sententiam mutare paratus sum.

HALLVCINANTVR verò qui Anime in Bresliana regione inueniri contendunt, & genus illud picis siue Bituminis Resinæ in Siruam, vt aiunt, non procul à Maluccis repertum, Anime esse credunt. Nam eius picis multa copia huc ex Samatra aliisque regionibus aduehitur; qua picandis nauibus vtuntur. Sed nec odore praditum est Cancamo simili, & dumtaxat resinam aut quoduis vulgare gummi olet.

^a Etiamnum ea Lacca quæ ad nos aduehitur, circa râmulos elaborata est; & quamuis prædura & exsucca, præmansa tamen sputum efficit sanguineum; quod probitatis est indicium: imò alutas & veruecinas pelles, illa contusa, & vrina veteri macerata, rubro colore ex altera parte infici quidam volunt. Itaque verisimile est, illam adhuc recentè eas omnes notas obtinere quas noster Auctor Laccæ tribuit.

^b Eiusdem est sententiæ Amatus Lusitanus suis in Dioscoridem Commentariis lib. 1. cap. 23. Est verò Anime gummi quoddam Lusitanorum nauigationibus in Europam allatum, cuius tria inueniuntur genera. Primum fuluescit, & pellucidum est, planèque nobilius illud succinum crudum æmulatur. Amatus hoc genus Cancamum esse, à Brisoto Gallo edoctus, loco iam dicto contendit. Alterum genus nigricat, & ferè simile est taurino glutini, siue illi resinæ quant officinæ Colophoniam vocant. Id Amatus Myrrhâ aminneam Dioscor. esse vult. Tertium genus pallidum est & resinaccū retortidūque. Omnia verò iucūdum in suffumigiis spirant odorem, idèmq; videntur temperamentum fortita. Posteriora tamen duo degustata, magis siccare & amarescere deprehenduntur.

DE ANIME (quod nescio cur Animum vocet) in hanc sententiam **Anime.**
AmatuS Enarrat. 23. cap. de Cancamo: Est igitur Cancamum gummi quoddam, quod ex Guinea, Africæ & insulis illi circumiacentibus Lusitani nostri adferunt Animum appellantes. Decidit enim gummi hoc, ut testantur illi, ex proceris arboribus, folia Myrti habentibus, quod album reperitur, & aliud subnigrum Myrrhæ quodammodo per simile, odoratum, quod Dioscorides illis de causis tamquam improbum commemorat, & Mineam. (*Diosc. habet Aminneam, Galenus tamen Mineam meminit*) à terra vnde præcipue nascitur eam appellat, quâquam Serapio Amineam nominet: Vnde Lusitani nostri, corrupta dictione, pro minia vel aminea Animum vocent, & eo mulieres maxime profuffamigiis; & medici contra dolores à frigiditate ortos præcipue vtuntur. Hanc verò assertionem primò adstruxit Brisotus Gallus, vir magna eruditione præditus, qui cum apud Lusitanos ageret, ut inde ad Indos, cupidus cognoscendi rerum nouarum, nauigaret, gummi hoc vidit, quod Cancamum esse dixit. Preinde cum Cancamo opus fuerit, Lusitanorum Animo deinceps vtetur.

ITEM Enarratione 71. cap. de Myrrha: Myrrha verò minea vel **Myrrhæ.**
 aminea dicta; hodie quoq. in Lusitania & vniuersa Hispania paucis mutatis literis habetur, ut cap. de Cancamo diximus, gummi scilicet animum appellantes, cuius duo genera habentur, album & nigrum. Nam album Cancamum esse ex Brisoto didicimus: nigrum verò minea, hæc Dioscoridis Myrrha est, quæ ex proceris arboribus decidit, nullo cogente artifice, aut vulnere in arbore facta. Hæc Lusitanus. Verum non desunt etiam qui Anime legitimum Bdellium esse putent, ob multas quas habet notas cum Bdellij historia communes, quam apud Diosc. lib. 1. cap. 69. & Plin. lib. 12. cap. 9. atque alios videre licet, quò lectorem remitto.

CETERVM cum hanc epitomen cõscriberem, donò accepit à Jacobo Antonio Cortuso, Patricio Patavino, clarissimus vir Rembertus Dodonæus, medicus Mechliniensis, exotics nonnullos fructus, inter quos nucem Fauel duorum generum, Sycomori & Bdellij fructum, & Fagaram Serapionis, quos mihi pro nostra amicitia liberaliter communicauit. Hanc itaque occasionem nactus exhibendi fructus Bdellij iconem, nolui committere quin eam hoc loco adiiicerem cum breui quadam descriptione. Cuius sanè, Fagaramque, de qua postea, & Sycomoti cognitionem Cortuso acceptam fero.

ESÏ verò Bdellij fructus à Cortuso missus iuglandis nucis magnitudine, aut etiam amplior, triangulari ferè forma, oblongiore tamen, & ad ficum quodammodo accedente, odoratus, colore subcinereo, durissimo putamine, quod prægnans esse & nucleum continere videtur.

BDELLII historia apud Auicennam cap. 115. valde mutila & confusa est. Dioscorides aliq. Græci gummi Bdellij dumtaxat meminere. Plinius tamen lib. 12. cap. 9. arboris etiam Bdellij meminit in hunc modum: Vicina est Bactriana, in qua Bdellium nominatissimum. Arbor nigra est, magnitudine Oleæ, folio roboris, fructu caprifici naturaque.

SERAPIONIS descriptionem prudens omitto. Si quis tamen eam cupit, aut ipsam Serapionem consulat, aut Matthioli commentarios.

NON defunt, qui fructum hunc, quem Bdellij nomine à Cortulo
missum exhibui, magis referendū censeant ad Cuci, cuius Theophras-
tus sub finem secūdi cap. lib. quarti, Plin. lib. 13. cap. 9. meminerunt.

BDELLII CORTVSI FRVCTVS.

De Caphura.

CAP. IX.

NON dubiū est quin multum Arabibus debeamus quibusdam in medicamentis: etenim aliquando eorum meminerunt, quae veteribus Graecis neglecta, aut ignota fuere.

Quod si interdum plenam descriptionem non reliquerunt, id accidit, quia illis hæc regiones ignotæ fuerunt. Nam & ego, qui multa iam tempore in hac regione habitavi, summa cum difficultate veram & genuinam Aromatum notitiam consequi possum: partim quoniam nostri Lusitani, tamen si magnam partem orbis nauigant, solum solliciti sunt quas merces quibus ex regionibus maiori cum questu sint euecturi, quasue inuectari; ut verò sciant quæ in singulis quas adeunt regionibus, quaque forma arbores nascantur, & num fructiferae sint nec ne, possintne cum nostratium quibusdam comparari, minimè curiosi: tum etiam quod propter ingrauescētem ætatem singulas regiones mihi adire non licet, nec etiam si velim, concedatur ab harum Prouinciarum Præfectis & Gubernatoribus, qui mea, propter senectutem & rerum experientiam, uti malunt, quam aliorum Medicorum operâ; tamen si eruditi viri non desint. Quamobrem culpandus non sum, si interdum nonnulla cum dubitatione profero.

CETERVM ut ad institutum reuertamur, Capur ^{Capur, Ca-} & Cafur omnibus Arabibus dicitur, quoniam apud eos ^{fur.} litteræ f & p magnam inter se habent affinitatem. Quod si à quibusdam illi alia induntur nomina, aut exemplarium deprauatorum vitio id accidit, aut ipsos auctores deceptos esse credendum est.

EST verò Caphura nobile medicamentum (cuius nec Galenus, nec quisquam veterum Græcorum meminit, præter Aëtium è recentioribus, tamen si Serapionis vulgata exemplaria Dioscoridis auctoritatem citent, falsò tamen) duorum generum, Caphura videlicet de Burneo, & quæ ^{Caphura} ex China aduehitur. Caphura de Burneo nunquam vsq; ^{duo genera} ad nostras regiones penetravit, saltem cum istic essem videre non contigit: nec id mirum, quandoquid in huius libra tanti emitur, quanti centena libræ eius, quæ ex China ^{Caphura de} adfertur, quæ secundum genus est, eaq; ^{China.} in Europam defer-

tur, in panes orbiculares coacta, quinque digitorum diametri: quæ cum coacta sit, compositum medicamentum videtur, non simplex.

Caphura de
Burneo.

EA Caphura de Burneo quæ magnitudine est Milij, aut paulo maior, maxima ex parte vilior est. Constituunt enim Gentiles, Baneanes, & Arabes qui eam emunt, eius genera quatuor. Namque diuidunt in caput, in pectus, in crura, & in pedes. Eius quæ ex capite est libra, pedit pardans octoginta: (est verò Pardan^a moneta aurea apud Indos genus quod conficit decem regales Castellanos) quæ ex pectore, aureus viginti: quæ ex cruribus duodecim: quæ ex pedibus, quatuor, aut ad summum quinque. Curiosiores nonnulli quatuor instrumenta cuprea sumunt inæqualibus foraminibus pertusa (qualia qui vniones vendunt habere solent) per quæ Caphuram transmittunt. Ea quæ per instrumentum maiuscula foramina continens transmissa est, certum habet pretium: quæ per instrumentum mediocre, aliud: quæ per instrumentum minoribus foraminibus pertusum transmissa est, aliud etiam pendit pretium. In ea verò discernenda adeò sunt experti Baneanes isti, vt Caphuram Caphuræ permixtam dextrè distinguere norint, pretiumque iustum imponere; nec facile inueniatur qui eos fallere possit.

Baneanum
industria.

Caphuræ
historia.

MULTA nascitur hæc Caphura in Burneo, Bairros, Samatra, & Pacen. Nomina autem locorum in quibus Serapio & Auicenna nasci tradunt, magna ex parte sunt corrupta. Nam quæ Serapio lib. simp. cap. 344 de Fansor vocat, est de Pacen in Samatra insula: Quam Auicenna lib. 2. cap. 134 Alcuz^b appellat, de Söda esse potest, quæ insula est Malacæ vicina: Quam verò Serapio ex regione Calca aduehi tradit, corruptum est vocabulum, debebatq. e Malacca dicere, quandoquidem in Bairros loco Malacæ vicino nascitur.

EST autem Caphura gummi, (non medulla aut cor, vt Auicenna loco supra citato, & alij quidam putarunt) quod in medullium ligni cadens, deinde extrahitur, aut per rimas

exudat. Id vidi in mensa ex Caphura arbore constructa apud Pharmacopolam quendam; deinde in ligno quodā femoris crassie donato Governatori Domino Ioāni de Cra-
sto; deniq; in tabella palmū lata apud quendam Mercatorem.

Non tamen negauerim, quin interdum in arboris cōcauum decidat. Principio verò exudat admodum candida sine vllis rubentibus aut nigricantibus maculis: non autem organo elicitur, veluti quidam scripserunt; neque ad candorem conciliandum decoquitur, vt falsò Auicenne lib. 2. cap. 134. & Serapioni lib. simpl. cap. 344. persuasum est.

PRO certo mihi relatum est, solere quemlibet prodire Caphuræ colligendæ ratio. huius colligende gratia; qua vbi cucurbitam impleuerit, si quis validior hunc cum cucurbita viderit, ilico eum impune posse occidere & cucurbitam auferre, fortuna nimirum id illis (vt aiunt) elargiente.

QVÆ ex Burneo adfertur, plerumque admista habet Caphuræ adulterium. Chamderros gummi. minutissima lapidum fragmenta aut gummi quoddam, Chamderros illis vocatum, Succino crudo persimile, aut ligni cuiusdam scobem. Sed facile maleficio deprehenditur. Nullam præter hanc adulterandi rationem noui. Nam si interdum rubentibus aut nigricantibus maculis conspersa videtur; id ex sordidum & impurarum manuum contræatione, aut ex madore contrahi affirmant. Sed facile à Caphuræ expurgandæ ratio. Baneanibus id vitium emendatur: Siquidem in panno lineo colligatam, in calidam aquam clam demittunt, addito sapone & Limonum succo, deinde probè elotam in vmbra siccant; sic multo candidior redditur, pondere non multum imminuto. Id ab amico quodam Baneane fieri vidi, qui hoc arcanum mihi credidit.

VTRIVSQUE generis meminisse videtur Serapio, loco suprâ citato; sed obscure admodum, cum ait maiorem quantitatem esse de Hariz, minorem tamen esse quam quæ à Sim adfertur. Quod sic intelligendum puto, maiorem quantitatem ex Chinceo adferri, maioriq; forma esse, quam

quam quæ ex Burneo aduehitur; quandoquidē eius quæritas drachma maior non inuenitur: panes verò siue orbiculi ex Chinceo allati, quatuor sunt vnciarum aut amphiores.

Caphuræ arboris hystoria.

A VIRIS fide dignis mihi relatum est, Arborem esse Naci iuglandi similem, foliis tamen candidantibus, salignis similibus, fructum aut florem haudquaquam se vidisse, fieri tamen posse ut vtrumque ferat. Illud autem ceriò scio, materiam esse cinerei coloris, fagine fere similem, interdum nigriorem, nec eam quidem leuem aut fungosam, ut retulit Auicenna libr. 2. cap. 134 (nisi fortè etate iam caducam & emortuam viderit) sed mediocriter solidam. Addunt plerique vastam & præaltam esse arborem, latissimè sese fundentem, & aspectu perpulchram.

FABVLOSVM est quod ad eius vmbra omne animantium genus confugere aiunt, ut ferociora animalia euitent.

Serapionis aliorumque lapsus.

Nec minùs fabulosum, quod quidam Serapionem lib. simp. cap. 344. secuti scribunt, huius largioris prouentus augurium esse, cum frequentibus fulgetris calum coruscat, aut crebro tonitru perstrepit. Nam cum insula Samatra (quam nonnulli Taprobanam putant) & circumiacentia loca Linea æquinoctiali vicina sint; multis tonitribus subiecta sint necesse est, eamq; ob causam singulis diebus imbres aut leues pluias habent. Singulis itaque annis Caphura abundare debebat. Ex quibus perspicuum est, tonitru largioris Caphuræ prouentus causam aut indicium non esse. Nonnullis Caphura de China composita videtur ex eius parte quæ ex Burneo aduehitur. Affirmarunt præterea mihi, panes illos orbiculares qui ex China aduehuntur, cõpositos esse, quoniam Caphura de Burneo in Chinceo deferatur, ideo incolis expetita, ut eam alteri viliori permisceant. Cui opinioni suffragantur Baneanes de Cambaya, qui pro arcano dicunt, deficiēte Caphura de Burneo, solere se eius exiguam quantitatem cum multa Chinensi commiscere, eamq; falsò de Burneo, nuncupare. Addunt item isti Baneanes, Chi-

Samatra insula. Taprobana.

Caphura de China.

nenssem Caphuram compositum esse medicamentum, quod temporis lapsu euaporet & corrumpatur; Caphuram verò de Burneo minime.

M I H I sanè compositum medicamentum non videtur, tametsi Manardus in comp. Mes. dist. 8. contra sentire videatur. Sin verò sit, ex duobus Caphura generibus conflare necesse est. Nam tametsi euaporet, non est tamen admodum corruptioni obnoxia: quod indicium est minime cõpositam aut factitiam esse, quandoquidem composita longè faciliùs corrumpi soleant. Si enim Rhabarbarum vix quadrimestre illud, quo in hac regione pluit, ferre potest, multum sanè est Chinensem Caphuram incorruptam hìc in India manere.

A V E N R O I S 5. Colliget. cap. 56. aliud Caphurae genus facit longè à superioribus diuersum, scribitq; Ambarum eius Caphurae genus esse. Cùm autem eius opinionem Cap. de Ambaro satis abundè confutauerimus, plura de his agere superuacaneum esse iudico.

S C R I B I T Andreas Bellunensis in suo Dictionario secundùm Arabes, aquam Caphuratam ex arbore Caphura stillare, eamq; cum arbore calidam esse tertio ordine. De hac aqua à multis cùm Medicis, tum mercatoribus sciscitatus sum, neminem tamen inuenire licuit qui eam se vidisse assereret. Quare facile adducor, vt credam Bellunensem cùm in hac aqua describenda, tum in eius temperamento lapsum esse.

S C R I B V N T Ruellius, libr. 1. cap. 21. & hunc per omnia secutus Matthiolus, in libr. 1. Diosc. cap. 75. vterque verò ex Serapione, hanc Caphuram ceteris bonitate præstare, quæ à Rege quodam Rihab (qui primus dealbandæ Caphurae rationem adinuenit) Riachina sit denominata. Ego verò vt id credam, adduci non possum, quandoquidem India Reges potentiores sunt, quàm vt tali mangonio operam dare opus habeant.

RHASES de re med. lib. 3. cap. 22 eam frigidam & humidam, Auicenna lib. 2. cap. 134. verò, quem plerique sequuntur, frigidam & siccam tertio ordine constituit.

Caphura
frigida est.

IN ea aliquando opinione cum multis recentioribus fui, Caphuram calidam esse, ob illum odorem & partium tenuitatem quibus prædita est^c. Sed posteaquam experimento didici Ophthalmiis & oculorum inflammationibus, tum etiam ambustus impostam, niuis frigiditatem retulisse, ilico sententiam mutavi. Adde, quòd omnes apud quos nascitur, frigidam asserunt. Neq. verò huic sententiæ repugnat quòd odorata sit, quandoquidem ob partium tenuitatem facile euaporat & exhalat qui in superficie est odor, contra quam in Santalo & Rosa, quæ ob suam adstrictionem odorem in se retinent.

Caphura vi-
gílias exci-
tat.

REFERT Auicenna lib. 2. cap. 134. vigílias excitare Caphuram. Quæ fieri autem id potest, quandoquidem ipsius testimonio frigida est, soleant quæ frigida somnum conciliare? Somnum quidem inducit foris aut intus exigua quantitate usurpata. Si quis verò sæpius odoretur & naribus adhibeat, cerebrum exsiccat, & vigílias creat. Magnus eius vsus est his regionibus, cum multis in rebus, tum etiam in cibus.

Perdan.

a Perdan monetæ auræ Indicæ genus Ludouicus Roman. libr. 4. nauig. cap. 4. describit forma angustiore contractiore que quam sint Saphiri Babylonici, sed longè crassiore: cui ab altera parte pro superscriptione bini sunt insculpti dæmones, ab altera verò nescio quid, literis exaratum cernitur. Mendosus tamen est codex, & Perday pro Perdan legit.

b Postremæ editionis exemplaria non meminerunt Alfuz, sed Alkinfuri dumtaxat, & ariagie, deinde alczeid. & alefcek.

c Consulendas in hanc rem Matthiolus commentariis in Diosc. libr. 1. cap. 75.

De Cate, siue Lycio,

CAP. X.

QUONIAM ad gingiuarum mollificationem & relaxationem Indi medicamento ex Betre, Areca, & Cate composito plurimum vtuntur, de singulis commentandum aliquid erit. Sed quoniam ordo sic postulat, de posteriore vi-

delicet

delicet *Cate*, medicamento cum amaritudine astringente, hoc loco agemus, de duobus prioribus suo ordine acturi.

PLVRIMVM nascitur in Cambaya, praesertim Baçaim, Lycij natales. Manora, & Daman, vrbibus Lusitaniae Regi parētibus. Prouenit etiam in continenti Goæ, alijsq; plurimis locis, sed non tam abundanter vt supra enumeratis, è quibus mercimonij gratia exportatur magna quantitate in Chinarum regionem: in Arabiam verò, Persiam, & Coraçone, medicamenti causa, & pauca quantitate. Magna autem copia in Chinarum regionem & Malacam deportatur, quoniam in masticatoris plurimus eius cum Betre est vsus.

EIVS nomen apud omnes enumeratas nationes est *Cate*, in Malaca *Cato*.

Cate, Cato.

QVOD verò hoc nomen *Cate*, aut paululum immutatum apud Arabes, Persas, reliquasq; Asiae nationes obtinuerit; in causa esse puto, quòd maxima pars illius in Malacæ regno absumitur, vbi idem nomen obtinet: quemadmodum in *Costi* vocabulo accidit, quod licet *Vplot* in Vplot. prouincia, vbi plurimum gignitur, dicatur; ab omnibus tamen ferè Indis *Pucho* lingua prouinciæ Malacæ vocatur, Pucho. quòd istic multus eius fit vsus.

CETERVM arbor ex qua hic succus extrahitur, magnitudine est *Fraxini*, folio minuto *Ericæ* vel *Tamarici* simillimo, perpetuò virente: florere aiunt, sed fructum ferre negant: multis spinis horret: materies ligni robusta, dura, densa, ponderosa, nec, vt aiunt, putredini obnoxia, siue solibus exponatur, siue aquis immergatur: quam ob causam ab incolis *Lignum semperuiuum* nūcupatur. Ex eo Lignum semperuiuum. propter duritiem & pondus pistilla fiunt deglumanda ori. *Zeidonea* in mortariis ligneis sex palmos in ambitu continentibus. Incolæ eam arborem *Hacchic* vocant: cur autem Hacchic. ipsum succū *Cate* nominent, nulla ratione cōsequi possum.

PORRO succi extrahendi hæc est ratio. Ramos huius arboris minutim concisos elixant, deinde coniundunt, post-

Lycij extrahendi ratio.

medum

Nachani
quid sit.

modum cum farina Nachani^b (sementis est nigra & minuta sapore Secales, conficiendis panibus apta) & cuiusdam nigri ligni, quod istic nascitur, scobe (interdum etiam sine eo) pastilli aut tabellæ formantur, quas in umbra siccant, ne solis ardore earum facultas euaporet.

Lycij vires.

OPTIMUM est medicamentum non modò ad confirmandas gingiuas, & desiccandum & cõstrigendum; verùm etiam ad alui profluvia curanda, oculorumq; dolores tollendos, in quibus plerumque optimo cum successu vsus sum.

NUNC superest, fueritne Cate veteribus cognitum, examinemus.

Cate quid
sit.

EGO, si mihi dicere licet quod sentio, omnino existimo nostrum hoc Cate nihil aliud esse, quàm Græcorum & Latinorum Lycium. Nam eius extrahendi ratio ab omnibus eadem describitur, iisdemque facultatibus pollere censeretur quibus nostrum Cate. Huc adde quòd Indicum Lycium præfertur cum à Dioscoride, lib. 1. cap. 114. & Plinio, lib. 24. cap. 14. tum à Galeno, lib. 7. simpl. Vocatum autem est à Græcis Lycium, quoniam in Lycia primùm inter Græcos illius vsus repertus sit, optimumq; istic nasci eo tempore censerent. Præfertur etiam Indicum Auicenna, lib. 2. cap. 399. & Serapioni, lib. simpl. cap. 7. qui id Hadhadh appellant, easdemque illi facultates tribuunt, quas Græci & Latini. Auicenna vult in eius penuria Arecam & Santalum substitui.

Hadhadh.

RECENTIORES aliquot è Periclymeni succo succedaneum eius parant. Sed si Lusitani Pharmacopola in conquirendis legitimis medicamentis diligentiores essent, & in adibus Indicis^c nuncupatis Olysipone requirerent, posset eius tum etiam Faufel siue Areca magna copia classe regia in Lusitaniam deferri.

Faufel.

^a Dioscoridi Lycium folia buxi habet, & pusilla est arbor. Itaque longè alia cõsenda est quàm ea quæ nostro auctori describitur. Tametsi non satis sibi constare videtur Dioscorides in Lycij descriptione, si modò postrema capitis de Lycio pars, Dioscoridis sit.

Huius sementis etiam meminit is qui naufragium *Nauis S. Benedicti* nomine, quæ paulo supra promontorium *Bonæ Spei* ad scopulos allisa est, descripsit, aitque *Sinapi* similem esse, sed nigriorem, cuius farina in panes orbiculares subacta vescuntur tota illa *Aethiopia* ora maritima, præsertim inter fl. *S. Christophori*, & cum qui à *S. Lucia* nomen accepit.

Sunt verò et des *Indicæ*, vastæ cōcamerationes sub *Regio palatio* in quibus asseruantur non modò *Aromata*, sed omnis generis merces quæ ex *India Vlysiponem* onerariis, seu *Corbitis* regiis aduehuntur.

De Manna.

CAP. XI.

AN *Manna* *Græcis* cognita fuerit, à recentioribus satis disputatum arbitror*. Ego paucula dumtaxat hinc subiciam, quæ silentio prætereunda non duxi.

Eius igitur tria agnoscimus hinc genera, ex *provincia* *Mannæ* tria genera.
Urbéque deportata.

PRIMUM genus utribus conseruatum, sapore fauimellis, *Xirquest*, aut *Xircast* vocatur, id est, *Lac* ex arbore *Quest* nuncupata: nã *Xir* lingua *Persica* *Lac* sonat; nos corrupto nomine *Siracost* nuncupamus. Est autem ros quidam in eas arbores delabens, aut gummi ex eis destillans. *I.*
Xirquest.
Xircast.
Siracost.

ALTERUM genus dictum *Tiriambi* aut *Trungibim*, ut vertit *Bellunensis*, in *Carduis* nasci ferunt, granis quàm *Coriadrum* maioribus: colore inter rufum & rubentem medio, quæ ex tribulis decutiuntur. *Vulgus* *Plan-ta* fructum esse putauit, sed *Gummi* aut *Resinam* esse rescitum est. *Huius* vsus præfertur à *Persis* ei qua utimur: quoniam qua in vsu est, pueris exhibere non audent, nisi decimum & quartum annum excefferint. Ego tamen ab eo tempore quo huc delatus sum, illa uti non destiti, & sine molestia purgare semper deprehendi. *II.*
Tiriambim.
Trungibim.

TERTIUM genus magnis glebis aduehitur, admistis plerumque foliis. *Calabrinæ* persimilis est hæc *Manna*, plurisque aestimatur: defertur autem ex *Baçora* vrbe *Persica* admodum celebri. *III.*

ADUEHITUR interdum *Goem* in utribus aliud genus ex *Ormuz* emporio, melli candido depurato persimile: sed facile corrumpitur in hac regione, propterea quòd vitreis lagenis non asseruetur. *Mannæ* genus aliud.

☞ **Confule** commentarios Matthioli in lib. 1. caput verò 73. Dioscoridis. Illic enim tum veterum Græcorum, Latinorum, & Arabum opiniones recēlet, tum etiam recentiorum sententias de Manna refellit. Eius verò, auctorisque nostri, atque adeo omnium qui de hac re hactenus scripserunt, opiniones refutat Donatus ab alto mari tractatu de Manna.

Meminit etiam Mannæ Bellonius lib. 2. obseruationum, sub finem cap. 65.

De Tabaxir.

CAP. XII.

Spodium
unicum.

CUM Spodium tam multas Arabum magni nominis & insignis doctrine Auctorum compositiones ingrediatur, quas intrò assumere licet: non mirum est si dubitatio orta sit, an illorum Spodium cum Græcorum Spodio, quod metallicum est, & minimè intrò assumi potest, idem sit. Sed, ut verum fateamur, unicum est in orbe Spodiū, siue Pompholyx, ab Arabibus Tutia vocatum, in cuius penuria Græci ἀντίσποδα parabant.

HVIC autem dubitationi & errori ansam præbuit Terentianus ille Dauus omnia turbans, Gerardus Cremonensis in Rhas. ad Alm. libr. 3. cap. 36. qui Tabaxir Arabum interpretatus est Spodium, cum non minus inter se differant, quàm albus & ater color. Eius errorem omnes Arabum interpretes Latini secuti sunt, Tabaxir Spodium verientes.

PERICVLOSÆ autem sunt vocabulorum versiones & immutationes, præsertim in re medica, debentque medicamentorum nomina potius non interpretata relinquere quàm perperam Latina reddi.

Tabaxir.

CETERVM, ut ad rem redeamus, Tabaxir vocabulum est Persicum, ab Auicenna lib. 2. cap. 617. & aliis Arabibus è lingua Persica desumptum, nihilq; aliud sonat quàm lacteus humor, aut succus liquorue alicubi concretus: quo nomine etiam Arabibus & Turcis hoc medicamentum cognitum est.

Sacar Mambu.

VOCATUR autem ab indigenis Sacar Mambu, quasi dicas Saccharum de Mambu, quoniam Indi arundines siue

nes, siue ramos arboris illud proferentes Mambu vocant.

At tamen nunc etiam Tabaxir vocare coeperunt, quorum ^{Tabaxir} eo nomine petitur ab Arabibus, Persis, & Turcis, qui id mercimoni causa ex India in suas regiones exportant.

MAGNO emitur hoc medicamentum pro prouentus ^{Tabaxir mla} eius ratione. Eius tamen commune pretium in Arabia est, ^{ra caritas.} ut pari argenti pondere ematur.

ARBOR in qua gignitur, interdum magna est, & in- ^{Tabaxir hi-} ^{storia.}
 ^{Star} Populi procera: interdum minor, ramos ut plurimum erectos (nisi quod pulcherrimos quosq. interdum incuruant ad pergulas & deambulacra, apud Indos frequentia, conficienda) nodis palmi longitudine ab inuicem distitis, distinctos habens; folium Oleae longius. Inter singula internodia liquor quidam dulcis generatur, crassus veluti amyllum congestum, & simili candore, interdum multus, nonnunquam vero perpaucus. Sed non omnes arundines siue ramum eum humorem continent, at ij dumtaxat quos Bisnager, Batecali, & pars Prouinciae Malauar profert.

HIC autem liquor coëretus, interdum nigricans & cineretus inuenitur, sed non ideo improbatur. Nam aut ob nimiam humiditatem, aut quod diutius ligno inclusus permanferit, hunc sibi colorem conciliat: non autem ob arborum incendium, veluti nonnulli putarunt. Siquidem in multis ramis, quos non contigit ignis, niger etiam inuenitur.

MEMINIT huius Rhases, libr. de re med. 3. cap. 36. sed omissa generatione, solas vires recenset. Serapionis autem libr. simpl. cap. 342. exemplar temporis vitio corruptum esse verisimile est, quandoquidem Saraiscir pro Tabaxir legat.

AVICENNA lib. 2. cap. 617. vult ex arundinum ^{Auicennae} ^{lapis.} radicibus crematis fieri: sed eius opinionem falsam esse ex supradictis manifestum est.

CETERVM ^{σποδός} ^{Tutia} ^{σποδός} ^{Tutia} qua Arabum est Tutia, aliud, ^{σποδός} ^{Tutia} uti diximus, est medicamentum, cuius historiam ex Graecis pe-

Antispoda
ex ossibus
Elephantis
nulla.

is petendam censeo. Huius panuria antispodium fieri cense-
sent nonnulli ex ossibus Elephantis: sed quam id falsum sit,
ego iudicare possum, quippe qui Elephantorum ossa nullius
esse vsus, sed ea ab incolis abiici sciam.

PORRO, quoniam peruersa Cremonensis interpre-
tatio tot errores nobis peperit, in posterum vti censeo Spodo-
sive Tutia in medicamentis à Græcis descriptis, quæ nus-
quam nisi externis remediis hoc medicamentum admouent:
Tabaxir verò legitimo in Arabum compositionibus, quæ
vt plurimum intus in corpus sumuntur.

Tabaxir fa-
cultates.

CETERVM ex Medicorum tum Indorum, tum Ara-
bum, Persarum & Turcorum testimonio Tabaxir inter-
nis & externis conuenit ardoribus, tum etiam biliosis feбри-
bus & dysenteris: præsertim autem in biliosis fluxionibus
vtuntur, nostri verò trochiscos ex eo conficiunt, addito se-
mine Oxalidis.

De Tutia.

CAP. XIII.

AVICENNA lib. 2. cap. 703. Tutiam in India in-
ueniri scribit. Huic etiam suffragatus Serapio, lib. simpl.
cap. 422 Tutia quoddam genus Indicum esse asserit.

Tutia Lusit-
anorum.

SED, vt verum fatear, nulla per vniuersam Indiam,
nobis saltem cognitam, Tutia inuenitur, siue Græcorum
πυροδός: aut ας, aliudue aliquod metallum ex quo conflare
Tutia possit. Sed ea Tutia qua nos hîc vtimur, quam q̄ in
Lusitaniam & Hispanias, reliquasq̄ occidentales regiones
exportant, è metallicis conflatã non est: sed ex eorum est
genere quæ Dioscoridi πυροδοξά appellatur. Mihi enim
retulit mercator, harum similiũque rerum curiosus in-
dagator, se certò accepisse à Persicis negotiatoribus, hanc
Tutiam in Quirmon Persiæ regione & Ormuz finitima
(vbi etiam laudatissimum totius Persiæ cuminum nasci-
tur) fieri, atque conflare è cineribus arboris cuiusdam istic
nascentis nomine Goan, quæ fructum eiusdem nominis
profert, cortice & putamine constantem: corticem verò &

Goan arbor.

nucleum,

nucleum, qui putamine clauditur, edules esse. Hanc Tutiam Alexandrinam vocari, non quod in Alexandria fiat; sed quod ex Quirmon Ormuz delata, deinde in Alexandriam exportetur, ex qua tandem & Italia* & Galliae communicatur.

ἄντιπώδες
Alexádrina.

* Immo, ut Matthiolus suis in Diosc. commentariis lib. 5. cap. 46. censet, Cadmia potius ex ærariis Germaniæ fornacibus petita vtuntur, tum Italiæ, tum Germaniæ atque Galliæ officinæ. Atramen si paulo diligentiores magisque curiosi essent Pharmacopolæ, facile Pompholygem ex iisdem fornacibus accipere possent, & sua antispoda, quæ, ut idem auctor est, plerumque ex boum ossibus concrematis parant, omnino reuicerent.

De Ebone.

CAP. XIII.

OSSIVM Elephanti non modo in Medicina nullus est vsus (tametsi nonnulli, ut modò retulimus, falsò tradant ex his crematis spodium parari) sed nec instrumentis & operibus faciendis. Dentium dumtaxat materies expetitur. Nam quod Aegineta lib. 7. cap. 3. Elephanti vngulas medicum in vsum vsurpari tradit, falsum esse puto.

Dentes Ele-
phantini
dumtaxat
expetiti.

APPELLATUR autem Arabibus Elephanti Fil: (ipse verò dens Cenafil, quod dens Elephanti est) in Guzarate & Decan, Ati: in Malauar, Ane: in Canara, Açete: Aethiopibus, Ytembo: nullis verò nationibus quod sciam Baro, licet Simon Genuensis^a id affirmet.

Fil.
Cenafil.

NVLLIVS in medicina vsus sunt ipsi dentes apud Indos: sed dumtaxat ab Arabibus & Turcis vsurpantur ex Auicenna præscripto in iisdem remediis, quibus nos vtimur. Verùm in operibus & instrumentis monilibusq; fabricandis tantus eorum est vsus, ut ex Aethiopiæ parte quæ est à Sofala, vsque ad Melinde, singulis annis in Indiam deuehantur millies sexcèta pondo, præter eos dentes qui ex plevisque India regionibus conuehuntur. Huius Eboris pars in Chinarum regionem defertur: maxima verò & potissima in Cambaya. Est enim certum superstitionis genus à Demone mulieribus eius regionis institutum, ut è vita sublato ex sanguine iunctis, ilico omnia monilia (quorum vi-

Ati, Anc.
Açete, Yte-
bo.
Baro.

Magnus E-
boris apud
Indos vsus.

Superstitio
Indicarum
mulierum.

ginti ex ebore confecta singulae mulieres in brachiis gerunt, fiunt tamen & ea interdum è testudinum testis) confringant, & posito luctu noua inducant. Ingens verò est apud hos Eboris pretium, pro dentium magnitudine: siquidem minores dentes non adeò magno aestimantur; magni verò, ingentis sunt pretij.

Elephantini dentes non sunt decidui.

Elephantum crudis carnibus Aethiopes vescuntur.

HABENT autem singuli Elephantum binos dentes in maxilla superiore, sed non deciduos & denuo renascentes, vt putarunt nonnulli. Feminae verò iis magna ex parte carent, tametsi nonnullae dentibus vnus palmi longitudine praeditae sint. Mactantur ab Aethiopibus Elephantum, vt eorum cruda carne vescantur: dentes verò ad nos mercimoni gratia transmittunt, viminibus siue laqueis colligatos, quod facit vt putem maiora apud eos Elephantorum armenta inueniri, quam Boum in Europa.

Naires.

PORRO Elephantum naturam melancholici sunt admodum, noctu pauent, & insomniis metum incurientibus diuexantur. Sed praesens remedium est si eorum rectores (Naires lingua vernacula vocantur) illorum tergis insideant, semperq; eos alloquantur, ne dormiant. Alii prostruio plerumque laborant; interdum verò adeò in zelotypiam rapiuntur, vt efferentur, & quodammodo furibundi reddantur, disrumpantq; catenas & vincula. Eius autem mali curatio est, si rectores educant in agros, & grauius obiurgent.

Elephantorum utilitas.

CETERVM praeter id ministerium quod vehendis oneribus praestant, & tormentis bellicis è loco in locum commutandis, solent bello vtiles esse Elephantum; interdum enim capite & pectore armati equorum more in bellum educuntur. Sed qui bis in praeliis vtuntur, id solum emolumentum referunt, quod aduersariorum acies prosternant: & tamen interdum etiam, veluti intellexi, non sine suorum pernicie retrocedunt. Nonnulli sunt Reges, qui interdum mille huiusmodi Elephantos in praelium educunt, alij plures, plerumque pauciores.

CRUDELE est id spectaculum, quando Elephantum Elephantorum pugna. veluti monamachia proeliantur: siquidem non modo dentibus singuli suum aduersarium impetere student, sed magno interdum impetu capitibus concurrunt, vt alteruter eorum, capite confracto, in planitiem cadat.

FALSVM est quod quidam de maris & femine congressu tradiderunt; quando quidem haud aliter congregiantur quam reliquæ quadrupedes.

MULTA Plinius lib. 8. cap. 1. 2. 3. & seq. de Elephantis scribit, sed pleraque parum probanda, & haecenus non experta. Quod verò in Taprobana insula maiores, dociliores, bellicosioresq; Elefantos gigni tradit: verum id est, si Taproba Taproba Zeilan fo probanam intellexerit eam insulam quæ nunc Zeilan vocatur. Nam, vt postea dicemus, huius insulae Elephantireliquis omnibus præcellunt, eorumq; imperia reliquos agnoscere scribunt. Huius etiam cum Rhinocerote inimicitia meminuit idem Plinius, lib. 8. cap. 20. eorumq; pugnas describit.

EST autem Rhinoceros vastum animal cornu in nare gerens, quod difficulter domari potest. Multos in Cambaya Rhinocerotis historia Bengala finitima, & Patane inueniri tradunt, & ab incolis Gandas vocari. Mihi haecenus Rhinocerotem ^b videre Gandæ. non contigit: illud tamen scio, Bengala incolas eius cornu aduersus venena vsurpare, vnicornu esse existimantes, tamen non sit, vt ij referunt qui se probè scire autumant.

CETERVM de Monocerote tam incerta omnia ab Monocert Auctoribus referuntur, vt illum haudquaquam vidisse manifestò appareat. Ego hoc loco referam quæ à viris fide dignis accepi. Inter promontorium Bone spei, & aliud promontorium vulgò de Currentes nuncupatum, vidisse se affirmabant ^c terrestre quoddam animalis genus, licet mari etiam delectaretur, quod caput & iubam equi haberet (minimè tamen marinum equum esse) cornu præditum duos palmos oblongo, mobili, quòdque nunc in dextram, nunc in sinistram obuertaret; modò illud attolleret; modò

demitteret. Id animal cum Elephante ferociter praeliari, eiusque cornu aduersus venena laudari. Eius experimentum factum propinato duobus canibus veneno: alterum enim canem cui dupla quantitate propinatum esset venenum, sumpto huius cornu puluere ex aqua conualuisse: alium vero cui exigua quantitate venenum esset datum, nec exhibitum hoc cornu, statim mortuum corruisse.

Elephanti
docilitas.

CETERVM non modò vernaculam linguam intelligunt, sed etiam peregrinas, si eas edoceantur. Gloria sunt cupidi, beneficiorum memores, iniuriarum verò haud quam obliuiscuntur, & vindictæ cupidissimi sunt. In summa, huic animali nihil deesse videtur, vt ratione præditus appareat, præter loquelam: tamen si non desint qui in Cochinchin publicum instrumentum (attestationem vocant) se vidisse asserant, quod referret Elephantum aliquando istic locutum, petiisseq; à suo rectore (quem in Malauar Naire, in Decam verò Puluane vocant) cibum. At rectorem respondisse, Lebetem in quo illi Orizam coqueret, pertusum esse, tamen ad Cacabarium deferret obturandum, deinde Orizam se cocturum. Lebetem promuscide sumptum Elephantus ad Cacabarium defert. Is lebetem reparat, sed rimam, quam non animaduertit, inobturatam relinquit. Lebetem refert Elephantus. Rector Orizam cum aqua coquendam iniicit; sed per rimam effluere conspiciens aquam, rursus Elephanto tradit consarcinandum vt ferat. Defert Elephas. Cacabarius de industria lebetem se reparare simulans, rimam auget. Elephantus lebetem, ad mare profectus, aquam haurit: hanc effluere videns, lebetem intelligit non reparatum; ad Cacabarium redit magno barritu intonans, quasi de eius perfidia conquereretur. Cacabarius tandem lebetem probè ferruminat, & reparat. Sed ei Elephantus non fidens, denuò è mari aquam haurit: quam non effluere animaduertens, domum redit, & orizam in eo coctam edit. Viuunt etiamnum qui hoc spectaculum se vi-

disse affirmant, locutum tamen asserere non ausint.

RUMOR est Regem Sian, in cuius regno præstantissimi post Zeilanos inveniuntur Elephanti, candidum Elephantum habere, eumque propterea Regem candidi Elephanti per excellentiam appellari.

Rex Sian.
Elephantus
candidus.

RETULIT mihi amicus fide dignus, se duas Elephantorum venationes vidisse, ad quas profectus esset Rex Pegu cum infinita hominum multitudine, siquidem in prima ducenta hominum millia fuerunt. Cingebant illi in orbem totum eum locum in quo Elephantos sua pascua habere norant: deinde paulatim ambitum illum siue hominum coronam contrahentes, tandem in medio comprehenderunt non modo ingentem Elephantorum multitudinem (siquidem ea venatione quatuor millia capta sunt) sed & alia animantia, veluti apros, tigrides, partim viua, partim iaculis confixa. Omnes autem Elephantos dimisit, præter ducentos tum adultos tum iuniores, ne suam regionem Elephantis depopularetur. Illos verò domarunt in hunc modum. Magnis trabibus eos septientes, paulatim circum, quo concludebantur, in angustius contrahebant, donec singulos Elephantos vix locus caperet: deinde funibus è vimine contextis eorum pedes & dentes vinciebant, ut Elephanti se mouere loco non possent. Hos binis funibus cinctos subibant rectores, & calcibus impetentes, tum baculo ferientes, perpetuò se verberaturos, & tandem fame enecturos minitabantur, nisi essent morigeri. Sin verò essent morigeri, oleo se peruncturos, & cibum ministraturos pollicebantur. Deinde singulos educebant & lauabant: lotis singulis binos Elephantos domesticos & iam domatos admouebant, inter quos utrimque coercerentur. Hac ratione domitos fuisse referebat.

Rex Pegu.

Elephantorum
venatio.

ALIAM præterea Elephantos capiendi rationem idem mihi narrauit. Intellexerat idem Rex Pegu ingentem Elephantum in siluis oberrare, ut eum caperet, aliquot Elephantos feminas domesticas eò mittit, prius comonitas ne cum Ele-

phantis congregeretur, sed signis indicarent se primum congressuras ubi ad sua stabula peruenissent. Posteaquam euenissent femine, statim subsecuti sunt Elephanti cum illis pascentes, donec in urbem Pegu qua admodum vasta est, deducti essent. Femine ad sua stabula remearunt, subsequenti- bus Elephantis. Eductis inde feminis; solos Elephantos conclusos, eadem qua supra retulimus ratione domarunt.

Elephantos
domandi
ratio.

IVNIORRES etiã verberibus, obiurgationibus, & fame, interdũ verò beneficiis domantur: maiores verò magnis adibus concludunt, qua multas habent ianuas angustas, & quibus qui Elephantos domare volunt, iacula & spicula in eos coniciunt, donec iam fessi, vulneribusq; & fame propè sint enecti. His deinde rectores significant, illos se ita exercitasse, vt feritatem deponant: quòd si humi se prostrauerint, beneficia collaturos pollicentur. procumbunt Elephanti, lauantur, vnguntur oleo, & cibus datur: deinde singulis ferè momentis interrogantur quĩ valeant, quid petant. His rationibus paulatim edomantur.

Plinij lapsus.

MANIFESTVS autẽ Plinij error in eo deprehenditur, quòd Elephantos minimo suis stridore terreri & retrocedere scribit lib. 8. cap. 9. Nam plerumq. sues Elephantorum stabula ingrediuntur, nec eis terretur, aut illarum præsencia quidquam commouentur. Sed & in siluis Matauar multas sues cum Elephantis versari certũ est. Illud verum est, quòd mures oderint, quẽadmodum idem tradit. Nam si mures in suis stabulis versari senserint, nõquam nisi cõtorta in se & cõuoluta promuscide Elephanti dormient, ne eã mures ingrediatur & mordeat. eadẽ planè ratione formicas abhorrent.

Elephantus
murẽ odit
& formicas.

Andr. Lacu-
næ lapsus.

MIRARI subit, à quo Andreas Lacuna lib. 2. cap. 50. comm. in Diosc. edoctus, fossile & minerale ebur inueniri scripserit, quãdoquidem nihil à veritate magis alienum sit.

Fuchsj er-
ror.

NEC minùs Fuchsium lib. de Compos. med. miror, qui nullibi verum ebur reperiri summo errore scripsit: cum tot sint Elephanti per vniuersam Indiam & Aethiopiam.

a *Vulgaria Simonis Genuensis exemplaria huius meminisse non repetio.*

D E Elephantorum docilitate & industria multa apud Auctores leguntur. Sed & recētibus exemplis eorum industria & docilitas est cognita. Nonne Elefantus quem ante aliquot annos hic in Belgica vidimus, quemque ad Imp. Maximilianum I. tum Cæsarem Rex Catholicus mittebat, summum docilitatis & intellectus propemodum humani specimen nobis præbuit? Attamen adhuc erat iunior; nec nonum annum excessisse ferebatur.

b Rhinoceros visus Straboni lib. 16. Cuius color Elefanti similis non buxo (buxeum tamen illi colorem tribuit Plin. lib. 8. cap. 20.) magnitudo Tauri, forma Apro proxima, præsertim quod ad rostrum attinet, demto naso, qui cornu quoddam est recuruum, omni osse durius: eo pro armis utitur, quemadmodum Aper dentibus. Habet etiam duo cingula, tanquam draconum volumina, à dorso usque ad vterum circumcuncta, alterum iubam versus, alterum ad lumbum.

c NON multum ab hoc animali differte videtur Æthiopum Eale, quam describit Plin. lib. 8. Naturalis historiae cap. 21. Apud eosdem [videlicet Æthiopus] & que vocatur Eale, magnitudine Equi fluuialilis, cauda Elefanti, colore nigra vel fulua; maxillas apri, maiora cubitalibus cornua habens, mobilia, quæ alterna in pugna sistit, variatque aut infesta aut obliqua, utcunque ratio monstrauit.

d Similem planè venandi rationem describit Pausanias in Bœoticiis, siue lib. 9. in hunc modum: Venatores ubi campestres vel montanos saltus ad stadia ferme mille in orbem contineti indagine cinxerint, ita ut constanter omnes, quem quisque ceperit in eo ambitu locum obtineat, ad intimos eadem agminis forma recessus progressi, feras omnes in medio comprehendunt, & inter eas Alcen, &c.

e Laminulis quibusdam Eboris fossilis, quæ natiuum æmulantur, sed crusta quadam candidissima inductæ sunt, ante biennium à Ralfo nostro omnium Naturæ miraculorum diligentissimo obseruatore, donatus sum. In Italia erui hoc ebur intelligo, & magno in usu illis esse aduersus virulentorum animalium morsus.

Ebur fossile.

De Canella.

CAP. XV.

TAM longa difficilique via petebantur olim hæc aromata, ut perfectam eorum notitiam consequi veteribus haud facile fuerit. Hinc factum, ut innumera fingerentur fabule, quas Herodotus pro veris refert. Et quoniam ingens eorum erat pretium, maiorque in hominibus lucri cupiditas, adulerantur aromata; & hac ratione fiebat, ut diuersa illis inderentur nomina, tametsi plerumque eiusdem essent generis.

Herodoti
fabulæ, in
Thalia.

PROPTER locorum igitur distantiam, & minus frequentatas has regiones à negotiatoribus, probe cognita Cassia historia veteribus non fuit. Nam qui eam Ormuz & Arabiam deuehebant, Chineses (ut infra dicemus) erant;

CANELLÆ FOLIVM ET FACILLVS.

ex Ormuz deinde in Alep emporium totius Syria nobilissimum ab aliis negotiatoribus transferebatur. Qui vero inde ad Græcos deportabant, aut apud se nasci, aut in Aethiopia dicebant, multisq; cum superstitionibus cædi, diuidiq; à sacerdote in ternas partes, quarum vnâ Deo poneret, alteram Regi, tertiam Sacerdotibus*.

Alep Syriz
emporium.

CETERVM neque Cassiam, neque Cinnamomum apud Aethiopes, aut Arabes nasci, nostrorum Lusitanorum nauigatione palàm factum est: qui licet totam illam oram circumlegerint, magnaq; ex parte terrestri itinere peragrarent, nullam tamen Cassiam aut Cinnamomum vidisse affirmant. Huc adde, quòd ipsimet Arabes Canellam dictam hinc petunt, eiusq; pretium apud illos intenditur quoties hinc non defertur.

* Paulo aliter Plin. lib. 11. cap. 19. Cassia neq; Cinnamomum apud Aethiopes nascitur.

DICIT aliquis, Canellam quidem apud eos non nasci, & propterea ab Indis petere; sed legitima Cassia & vero Cinnamomo eos non carere, fortè autem à Barbaris & inconditis populis ignorari. Familiares habeo eruditos viros Medicos Arabes, Turcos, & Coraçones, qui omnes Canellam Crassiore, Cassiam ligneam appellant. Præterea nonnulli ex nostris totam Aethiopiam sub Aegypto (quam nunc Guineam vocant) non solum secundùm mare, sed & in mediterraneis peragrarunt; alij ab insula D. Thomæ nuncupata vsq; ad Sofala & Mozambique, & inde Goam penetrantes, alij plerique à promontorio Bonæ spei (cùm naufragium passi essent) vsq; ad Mosambique & Melindam, ita vt vtramque Aethiopiam supra & infra Aegyptum perlustrarint; nulla tamen his conspecta est Canella vel Cassia.

Guinea.

Promontorium Bonæ spei.

CVM igitur orbis numquam ita fuerit cognitus, vt nunc est, præsertim Lusitanis; verisimile est non defutura huiusmodi aromata & celebria medicamenta, qualia sunt Cinnamomum & Cassia: sed abundantiam ipsam, hanc nobis dubitationem parere.

NEQVE enim (tametsi nostri minimè curiosi fuissent)

credendum est ipsos incolas tam nobilia aromata celaturos. Nam quemadmodum Barbarissima gens, quae insulam D. Laurentij incolit, mercatoribus qui eò interdum deuehuntur, fructum quendam Auellanae magnitudine ostendit, quod Caryophylla redolet: eadem ratione credendum est, Aethiopes Cinnamomum & Cassiam adeò odorata medicamenta nostris demonstraturos fuisse.

Insula D.
Laurentij.

Fructus Ca-
ryophylla
olens.

Salihacha.

Canella est
Cassia.

PORRO Cassia lignea Arabibus, Persis, & Indis Salihacha vocatur: à vulgo autem Indorum, eodem nomine dicitur quo Canella: nullum enim inter Canellam & Cassiam discrimen faciunt. Neque, ut verum dicam, quispiam Cassiam à Canella differentem vidit.

Ormuz no-
biliss. empo-
rium.

CETERVM quòd Canella diuersa Cinnamomi & Cassia nomina indita fuerint, occasionem praeuisse puto mercatores Chineses (Nam Annales vrbs Ormuz producit olim quadringentas naues à China vno eodemque tempore eò appulisse) qui cum è sua regione aurum, sericum, vasa murrhina (porcellanas vocant) moschum, cuprum, margaritas, aliasq; huiusmodi merces eueherent, nonnullas ex eis in Malaca vendebant; sandalum, nucem myristicam, mace-rem, Caryophylla, lignum aloës, contra in suas naues inferentes: quae rursus in Zeilan & Malauar diuedebant, indeq; fumebant Canellam, ex Zeilan videlicet laudatissimam, & ex Malauar minus selectam: similiter & ex Iaoa, vnde etiam piper; cardamomumque euehebant, eaque omnia deinde Ormuz, aut in Arabiae oram maritimam perferabant. Interrogati autem isti Chineses, quanam essent haec aromata, & vnde ea adueherent, fabulas illas narrabant quas recenset Herodotus, ut his commentis earum mercium pretia augerent.

Canella Zei-
lanica reli-
quas longè
super-

CVM autem quae in Zeilan nata esset Canellam, ab ea quam in Iaoa & Malauar sumpserant, differre cõspicerent, diuersa illis indidère nomina, cum tamen eiusdem generis essent cortices, pro soli caliq; varietate solum differen-
tes, ut

tes, ut plerumque idem fructus pro regionum & soli varietate suavior fieri, aut à naturali bonitate degenerare solet.

E M E N T E S ergo Ormuz incolæ eam Canellam à Chinesibus, idcirco eam Darchini, quod Persis lignum Darchini. Chinense sonat, appellarunt: deinde Alexandriam vehentes, ut eam Grecis eò confluentibus carius venderent, Cinnamomum Cinnamomum. vocarunt, quod significat lignum odoratum, quasi Amomum ex China delatum. Deteriori autem Canellæ, quæ scilicet ex Malauar & Iaoa delata esset, idem nomen quo in Iaoa appellatur, indiderunt, scilicet Cais Cais manis. manis, quod lingua Malaya dulce lignum sonat (hanc corrupto vocabulo Cassiam Greci dixerunt) duo diuersa nomina Cassia. eidem rei imponentes.

V s v s est autem Auicenna lib. 2 cap. 128. cum Rhase & reliquis Arabibus, vocabulo Persico Darchini, ut plerisque alius Persicis solet. Nã Canella cuiuscumq. generis Arabicè Querfaa & Querfe dicitur. Reliqua verò nomina Querfaa. Arabibus prodita corrupta sunt, ut Darshahã & similia. Querfe. Vocatur in Zeilã Cuurdo: in Malayo, ut dixi, Cais manis: in Malauar Cameaa. Nam quod Serapio Darchini Cuurdo. arborem de China interpretatur, corrupta est interpretatio & ab Interprete addita. Cameaa.

C E T E R V M rogatos volo omnes cum Medicos tum Pharmacopœos, ut post hac Cassia loco Canellam deterio-rem prescribere desinant, & selectissima utantur; quandoquidem tanta nunc est eius copia. Tum etiam ne Cassiam duplici pondere pro Cinnamomo in compositionibus ini-
ciant, tametsi freti Dioscoridis & Galeni auctoritate.

S C R I B V N T nonnulli, Canellam nostram veterum Cassiam non esse, quòd (ut aiunt) nigricans sit, & inodora: aut, si sit, Pseudocassiam Dioscoridis esse potius quàm legitimam. Fit interdum, ut etiam hic in India Cassiam admodum deprauatam cum alia inueniamus, non exigua quantitate (quoniam aut non bene parata fuit, aut non
suo tem-

suo tempore caesa) quandoquidem vix Aromareperias corruptioni magis obnoxium quam Canella est, praesertim si dia in naui perstiterit. Est enim haec regio putredini admodum obnoxia, maritimis praesertim locis; immo quotidiana experientia videmus Canellam singulis annis multum de sua illa odoris & saporis suavitate deperdere.

Si quis plura de Cassia requiret, legat Manardum lib. Epist. 8. epist. 1. & Commentarios Matthioli, lib. 1. cap. 12. & 13. qui multis argumentis demonstrant nostram Canellam, legitimam Cassiam esse. Sed quod Cinnamomum inueniri negent, in eo falluntur, cum Cassia, Cinnamomum, & nostra Canella vnum idemque sint medicamentum.

Cinnamomum, Cassia, & Canella idem sunt. Cinnamomum siue Canellae duo duntaxat esse genera.

ANNOTAVIT Lacuna lib. 1. cap. 13. in edibus Indicis Vlyssipone se omnia Cinnamomi genera à veteribus descripta obseruasse. Sed ego hic in India plura duob. non obseruauit, videlicet quod in Zeilan nascitur, & quod in Iaoa & Malabar. Nam quod in Lusitaniam deuehi solet, Zeilanicum omnino est. Poterit autem fieri, ut quinque genera bonitate discreta inuenerit, non autem genere diuersa. Quod verò deinde addit de Cinnamomo cum Maria Sciliconis vxore reperto sub Paulo III. P. M. fabulosum prorsus videtur.

FATENTVR nonnulli, Cinnamomum quidem nos habere, sed non illud Mosylyticum, quod à Dioscoride lib. 1. cap. 13. ceteris generibus praefertur; quodque Theophrastus lib. 9. cap. 5. multis nodis constare scribit. Sed his abunde satisfactum puto iis argumentis quae antè protulimus.

Canellae historia.

PORRO Cinnamomum siue Canellae arbor magnitudine est Oleae, interdum minor, multis ramis praedita, non iis quidem contortis, sed rectis ferme: foliis lauri quidem colore, sed forma ad Citri folia accedente (non foliis Iridis, ut fabulose quidam scripsere) floribus candidis, fructu nigro & rotundo, auellanae ferè magnitudine, aut exiguis oliuis simili. Est autem Canella nihil aliud nisi secundus & interior arboris cortex^a, nam haec arbor duplici cortice mu-

nita

nita est veluti Suber, non eo tamen adeò crasso & distincto. Exemptus ergo cortex crasso illo & exteriori libro repurgatur: deinde in laminulas quadrangulas sectus, humi abiicitur, atque ita per se conuoluitur, vt trunci vnus rami integer cortex videatur, cum tamen partes sint dumtaxat corticis in tubulos digiti crassitie conuoluta, truncus verò interdum femoris crassitudine reperiatur. Roseum autem illum, siue ex cinereo vinosum colorem Solis calore contrahit: qui, non probè paratus, candicans siue cinerei coloris fit; nimis verò ardoribus Solis adustus, niger. Adempto corice tribus postea annis ab ea arbore abstinetur.

FREQVENTES sunt hæc arbores in Zeilan, solebātque vili emi Canella: sed triginta abhinc annis nemo eam emere potuit, præter Procuratorem regionum negotiorum, Factore vocāt. Zeilanicis minores sunt ea quæ ignobiliorem Canellam præbent in prouincia Malauar, & in Iaoa siue Iaua; non tamen adeò pusilla, vt eas Plinius lib. 12. cap. 19. & Galenus lib. 1. de Antidotis esse censent. Sunt verò omnes siluestres & sponte nascentes.

NVS QVAM alibi, quod sciam, nascitur Canella, tametsi Franciscus de Tamara scribat in freto maris Erythraei Cinnamomi arbores, & Lauros maris aestu interdum operatas inueniri: quoniam nostri singulis annis per mare Erythraeum nauigant, nullam tamen huiusmodi arborem viderunt. Nam quod ad Occidentalis quam vocant India historiam attinet^b, non verisimile videtur Canellam istic nasci, quandoquidem eam dicit calices glandesque Suberis modo ferre, cum legitima Canella veluti oliuas ferat: sed alia erit sui generis arbor. Nec, vt eadem refert, in China nascitur, nam è Malaca Chinam cum aliis mercibus defertur. Intellico verò plurimam etiam Canellam in insula Mindanao nasci, & vicinis insulis; sed ea procul à China absunt.

PVTARVNT etiã nonnulli in Alep nasci Canellam, quòd apud aliquot Scriptores præscriptū inuenerint Cinnamomum

Canellæ arbor filicis.

Nulla Canella in America.

Nulla item in China.

Cinnamo-
mum Alipi-
num,

Canella
Zeilanica.

Canella Ma-
lauarica.

Liquor è ra-
dice Canel-
læ.

Aqua è cor-
ticibus, & è
floribus Ca-
nellæ.

Aquæ Ca-
nellæ facul-
tates.

Oleum Ca-
nellæ.

Zigir.

momum Alipinum: sed sciant non magis istic, quàm in Hi-
spanis nasci. Verùm cum ex his regionibus Ormuz & Gi-
den, atque inde Alep deuehatur, factum est, vt incorrupta
& recens Canella istinc in Europam aduecta, ab ipsa vr-
be Alep denominata sit. Quamuis autem Zeilanica reliquis
preferatur, inuenitur tamen etiam interdum ignobilis, qua-
lis est quæ crassiori cortice constat, minúsque in Tubulos con-
uoluitur, quòd non sit eiusdem anni: quo enim vetustior
cortex, eo deterior. Quæ verò in Malauar nascitur, tota fe-
rè est ignobilis, tantumq; à Zeilanica differt, vt centena
Zeilanica libræ decem aureos pendant; Malauarica verò li-
bræ quadringenta vnum dumtaxat aureum.

EXSTILLAT ipsa radix liquorem Caphuram redo-
lentem. Sed rex vetuit radices vulnerari, ne arbores per-
eant. Elicitur aqua plumbeis aut vitreis instrumētis ex ipsis
floribus, sed quæ fragrantia & odoris suauitate ei cedat, quæ
ex corticibus nõdum exsiccatis educitur; tamen si ex solis flo-
ribus elici auctor sit Lacuna lib. 1. cap. . 2.

V T I L I S est stillaticius hic liquor ad plurima: nam
stomachi imbecillitatem roborat, coli dolores ex causa fri-
gida prouenientes illico lenit, vt plerumque sum experius,
faciei colorem commendat, & oris halitum, præterea ad
condiendos suauioresq; efficiendos cibos perquam idoneus.

EX Canella baccis oleum extrahitur, quemadmodum
ex oliuis, sebaceum quodammodo, & saponis Gallici modo in
panes coactum, inodorum, nisi calefactũ sit, tunc enim Cin-
namomum aliquantulum olet. Eo vtuntur aduersus ventri-
culi & neruorum frigidam intemperiem.

CETERVM vt de nominibus generum Canella à ve-
teribus traditis aliquid hic dicam: fieri posse existimo, vt
Zigir vocatus fuerit totus ille Chingalarum tractus, qui est
Zeilan. Nam Persæ & Arabes nigros vocant Zangues, om-
nes verò Zeilan et Malauar incolæ nigro colore præditi sunt.
Mosyliticum ab insula Zeilan, quæ montosa est, dici puto.

PLINIVS

PLINIUS lib. 12. cap. 19. in Gebanitarum portum Ocila vocatum deferri tradit, qui nihil aliud est, quam Chingalarum siue Zeilan portus.

CONTINET autem Zeilan, siue Ceilan, octoginta Zeilan insulae descriptio & vbertas. leucas in circuitu, triginta vero in longitudinem patet. portum eleuatum habet a sexto ad nonum gradum, vberissima & laudatissima totius orbis insula (hanc nonnulli veterum Taprobanae esse volunt, quod nomen alij Samatra Taprobana. tribuere malunt) habens è regione & in conspectu Promontorium de Comorin vulgò nuncupatum. Populosa est admodum, tametsi magna ex parte montosa, cuius incolae Chingala appellantur. Chingala, Zeilan incolae. Multa istic nuces myristica, Caryophylla, Piper: omnis generis praeter adamantem gemmae: margaritarum, auri, argenti magna copia. Siluae omnis generis auibus scatent, pauonibus, gallinis, palumbis varij generis, multoq; venatu, ceruis & apris. Delicatisissimi istic fructus, tametsi sponte nascentes, ficus, vuae, aurea mala suauitate reliqua totius orbis superantia: ligno & ferro abundat: multa Palmarum genera, optimiq; Elephantibus, summiq; ingenij; quibus reliquos obedientes esse ferunt. Elephantibus Zeilanicis reliqui parent. Fabulantur Indi istic esse Elysios Campos, & in excelso qui istic est monte (quem rostrum siue acumen Adami vocant) pedum Adami vestigia apparere.

In nostra sane Canella interdum inuenies fragmenta quae non videntur interior ille cortex, sed omnino superior cinerea quodammodo pellicula obductus. Plerique vero tubuli, delibrati & crassiori inaequalique cortice denudati videntur.

CINNAMOMI vero duos ramulos in Belgico vidi: alterum apud Generosum Dominum Carolum à D. Audomaro, pia memoriae, virum non modò rei Herbariae peritissimum, & qui plantas ipsas, aues, quadrupesq; insigni artificio, viuisque coloribus exprimi curabat, sed omnium etiam Naturae miraculorum studiosissimum: alterum apud C. V. D. Nicolaum Valdaura Brugensem medicum: tertium reliquis maiorè & crassiorem paucos ante menses, apud Generosum Dominum Thomam Redigerum in peregrinatione nostra Britannica anno 1571. Bristolij adquisitum. Erant vero ij recti, non enodes; sed nodis quibusdam siue ramulorum vestigiis palmum ad inuicem distitis insigniti. Cortex tenuis, subcinerei quodammodo coloris, iucundi odoris, suavis gustus, sed qui sua acrimonia aliquantulum

quantulum linguam vellicet. Lignum certè inodorum est, & insipidum, non minùs quàm Salicis ramus, cui perquam similis est. Retinet autem cortex suauem illam cum odoris tum saporis iucunditatem (tàmetsi totis quadraginta aut amplius annis à sua matre reuulsi sint ramuli) atque eam etiam maiorem quàm nostra Canella, cuius folium Clariss. vir, D. Ioannes Plaça, Medicus ac Professor Valentinus in Hispaniis mihi dedit.

LVDOVICVS Roman. lib. 6. cap. 4. similem ferè nostro Auctori Cinnamomi siue Canellæ descriptionem tradit. At Maximil. Trans. epistola de Moluc. insul. Cinnamomi arborem Punicæ mali similem facit, quàm rectè nescio: Eum securus videtur Franciscus Gomara in Historia generali, cap. 96.

b Quotquot Peruanam historiam descripserunt, istius Canellæ, quam in prouincia Sumaco nasci tradunt, meminerunt. Est verò, ex eorum descriptione, Canellæ arbor vasta admodum, folio laurino, fructu racematim cohærente, sed qui calice Suberino simili cõtineatur, ampliore tamen & magis cauo, colore nigricante. Huius arboris fructui, foliis, cortici & radicibus (licet Canellæ saporem & odorem habeant) longè calices præferuntur, quorum dütaxat puluis in vsu est. Nam si Canellæ modo cum cibis decoquantur, tantum abest vt suauitatem edulsi concilient, quin potiùs eorum facultas & saporis gratia decoctione euanescit. Horum puluere ad plerosque morbos vtuntur, sed præsertim aduersus coli, intestinorum, & stomachi dolores in potionibus propinant. Quamuis autem multæ sint huius generis arbores siluestres, diligenter tamen & magna cura eas in suis prædiis colunt, (fit enim cultu longè melior) atque in vicinas regiones deferunt, alias merces ad vitam humanam necessarias hoc aromate redempturi. Hæc Franciscus Gomara in Historia generali cap. 143. Augustinus Carate lib. 4. Histor. Peruanæ, cap. 2. & Petrus Cieca, parte prima Chronici Peruani, cap. 40.

Huius fabulæ meminit etiam Lud. Roman, lib. 6. nauig. cap. 4. vbi de insula Zeilan agit. Memorant, inquit, incolæ diuum Adam, post lapsum illic fletu ac continentia pœnitundine ductû culpam redemisse. Id assequuntur ea coniectura, quòd parentis adhuc visuntur impressa pedum vestigia, longitudine geminum palmum excedentia.

De Agallocho.

CAP. XVI.

DIOSCORIDES lib. 1. cap. 21. Lignum Aloës, quod ipse Agallochum vocat, ex India atque Arabia deportari, cute veriùs quàm cortice vestitum, & pro Thure ad suffimenta substitui scribit.

Lignû Aloës
ex India
dumtaxat.

Agallochû
pro thure
nō substitui.

SED legitimum Lignum Aloës non nisi ex India deportatur. Ex Arabia quidem adferri potuit, priùs tamen ex India eò deportatum, vt pleraq; aliæ merces. Nam in Arabia nasci non puto. Cute sanè nō vestitur, sed cortice, vt reliqua ligna. Neq. verisimile est pro Thure ad suffimenta substitui:

stitui: sed potius è contrà pro Agallocho Thus substitui de- Agallochum
pro Thure
nō substitui.
buit, utpote cuius semper maior copia fuit. Nō solemus enim
rariora & inuentu difficilia vulgaribus substituere. sed con-
trà. Nam Thuris selecti centum pondo, aureo dumtaxat hīc
emuntur, tametsi ex Arabia huc deportetur. Lignum verò
Aloës, licet hīc natum, tres aureos pendit in singulas libras.

PVTANT nonnulli Plinio descriptum esse sub Tari
nomine, quod Tarum, libr. 12. naturalis historiae cap. 20.
ex confinio Casiae Cinnamiq₃ per Nabathæos Troglodytas
inuehi scribit.

MEMINIT Agallochi Auicenna duobus diuersis ca-
pitibus. altero, lib. 2. cap. 742. videlicet, de Xylaloë; & alte-
ro, lib. 2. cap. 14. de Agalugen. Solet enim, de medicamento
aliquo dubitans, duo, ut antè diximus, capita describere,
posteriori plerumque plenius & accuratius omnia descri-
bens. Priori (lib. 2. cap. 742. scilicet) nomina recenset, &
prouincias enumerat, è quibus deportabatur. Sed in omni-
bus verum & legitimum Lignum Aloës non nascitur. Nam
quod in Promontorio Comorin, Veteribus Cori dicto, & Promonto-
rium Cori.
Zeilan inuenitur, lignum quidem odoratum est, quod Li-
gnum aloës siluestre vocarunt; cū tamen non sit. Legiti- Xylaloës.
mum verò in Malaca & Samatra nascitur, vnde à Chi-
nensibus ferebatur.

HALLVCINATUR autem Auicenna^a, cū ab
incolis elixari, ut omnem odorem eliciant, scribit.

EIVS plura genera enumerat Serapio, lib. simplicium
cap. 197. Indū, id in quadā India insula inuenitur, quæ Fiu-
ma nominatur. Selectissimum est nigrum, quod varium
ostendat colorem, ponderosum. Mondunum à Mondel In-
dia vrbe denominatum. Seificum: p̄stremò Alcumericum,
Seifico bonitate cedēs; tametsi Alcumeri non longius à Seifi,
quàm triduo itinere distet. Ceterum prestare quod sua
grauedine in aquam coniectum non innatet, sed statim sub-
sidat, quòdque ignium flammis diu resistat.

E G O sanè quid per hæc vocabula sibi velit Serapio, planè ignoro, & nomina admodum deprauata esse existimo. Nam quid per Fiuma intelligat, nescio: per Mondel, fortè Melindam intelligit: per Seisi & Alcumeri Zeilan insulam, & Promontorium Comorin; à quo triduo itinere marino Zeilan insula distat. Coniecturis dumtaxat vtor. In Comorin certè & Zeilan ligni quoddam genus odoratum prouenit, quod Aguila braua, id est, Lignum Aloës siuestre appellant, vt paulo antè diximus. Eo cremantur Baneanum corpora, quos huius historiae initio ab omni re animata abstinere dixi.

Aguila braua.
Baneanus.

IDEM Serapio lib. sim. cap. 197. ramos ab arbore resectos integro anno sepeliri scribit, vt ita obruti Agallochi marcescat cortex, lignumq; purum dumtaxat remaneat, adeò vt è ligno nihil erodatur. Addit collabètes ex Agallochi arboribus ramos, à fluminum inundationibus raptos, per circumstantes regiones deferri. In nonnullis sanè veritati consona refert, sed in quibusdam veritatem assecutus non est. Quòd verò fructum proferre rotundum piperis modo, & rubètem refert, an verum sit ignoro, cum hæctenus videre mihi non contigerit, nec quemquam inuenerim qui aliquãdo viderit: nec reliqui Arabes, Rhases, Auenrois, & Isaac, eius vsquam meminerunt, tametsi Agallochi facultates descripserint.

Agallochi fructus.

MAGIS autem fabulosa sunt illorum somnia, qui Agallochi arborem terrestri tantùm paradiso prouenire, eiusq; fragmenta fluminibus ferri fabulantur, quàm vt refelli debeant.

Chamælea in regno Malacæ non nascitur.

NEC minùs absõna sunt, quæ Pandectarius cap. 30. de Agallocho scripsit. Nam quòd Chamælea adulterari Agallochum scribit, à veritate alienum est omnino, cum tota ea regione Chamælea non nascatur.

RVELLIUS verò lib. 1. cap. 36. tametsi per omnia veritatem non sit assecutus, in plerisq. tamen hallucinatus non est. Quatuor quæ recenset Agallochi genera hæctenus videre mihi

re mihi non licuit ; sed vnicum genus Indicū noui. Fieri po-
test vt reliqua genera legitimum Agallochum non sint , sed
lignum aliquod odoratum.

Agallochi
legitimivni-
cum genus
inueniri.

BENE cū scribit Musa exam. simpl. de Agallocho:
in hoc tamen fallitur , quòd eius plures siluas inueniri scri-
bat. Nam raræ sunt arbores.

CETERVM Agallochum dicitur Arabibus Agalu-
gen & Haud , Guzarate & Decan incolis Vd, quod vo-
cabulum ex Arabico desumptum videtur : in Malaca Gar-
ro, selectissimum autem Calambac.

Agalugen,
Haud, Vd.
Garro, Ca-
lambac.

ARBOR est Olea instar , interdum maior , fructum
aut florem videre non contigit , ob difficilem & periculosam
huius arboris diuturnam obseruationem , frequenter istic
grassantibus Tigribus. Allati vero mihi sunt è Malaca rami
cum foliis. Ferunt autem recens dissectum Agallochum
nulla odoris fragrantia gratum esse , nec nisi siccatum odo-
ratum esse : imò eum odorem per vniuersam ligni materiem
non diffundi , sed in ipso arboris corde siue matrice coacer-
uari. Crassus est enim cortex , & ligni materies odoris ex-
pers. Haud negauerim tamen, quin putrescente cortice &
ligno, oleosus ille & pinguis humor matriçi sese insinuet, il-
lamq; odoratiorem reddat ; sed vt odor Agallocho concilie-
tur , minimè putredine opus est. Multi enim sunt adèd ex-
perti & dexiri in Agallocho dignoscendo, vt etiam de recens
dissecto iudicare possint , sitne odoratum futurum, an nulla
odoris iucunditate spiraturum. Etenim in omni lignorū ge-
nere aliud alio præstantius est. Solent autem Malacæ incolæ
Agallochum repurgare antiè quàm negotiatoribus vendant.

Agallochi
historia.

PRÆFERTVR verò multum nigricans , cinereis
discurrentibus venis , ponderosum , plurimo humore pingui
pregnans^b. Probatio erit , si igne accensum multum humo-
ris exudet ; non si in aquam coniectum , subsidat. Nam se-
lectissimum quandoque innatat , nec subsidit. Guzarate &
Decan incolæ, præter supradictas notas , vt magna sint fra-

Agallochi
delectus.

gmina requirunt, quemadmodum maiores gemmas & margaritas ceteris præferunt: persuadent enim sibi, quo maiora sunt fragmina, eo plus facultatis in se continere.

^a Ego totam Agallochi historiã apud Auicennã legi, sed nusquam eius menciónem fecisse inuenio; saltem in nostris exëplaribus. Quare omnino dicendũ est, Auctorem à nostris diuersa habuisse exëplaria.

^b Eiusmodi ex India Vlysionem adfertur, sed magno æstimant. Fiunt interdum ex eo sphærulæ precariæ, odoris iucunditate & pretij magnitudine commendabiles. Frequentiores tamen sunt eæ quæ ex Xylaloë vt vocant siluestri, nostro Auctori descripto, tum ex alio ligni genere (quod mirum in modum Agallochum æmulatur, inodorum tamen est) torno concinnantur.

Selectissimi porrò Agallochi fragmenta in *κευηλιαρχίω* adseruo, quæ Britannica mea peregrinatione tertia, anno 1781. munere H. Morgani nunc Regij pharmacopœi, & Iacobi Gareti iunioris aromatarij diligentissimi, nactus sum.

De Sandalo.

CAP. XVII.

Sandalum. QVONIAM Sandalum vsibus humanis valde necessarium est, vtpote quod cordis affectibus non parum conueniat, de eo disserere non alienum duxi.

Chandama Sandal. APPELLATUR autem in Timor insula omnibusq; prouinciis Malacæ vicinis Chandama: Arabes corruptio nomine Sandal vocarunt, quos imitati sunt omnes in genere Mauriani, cuiuscumque tandem illi sint prouinciæ: in Canara, Decan, & Guzarate Sercanda dicitur.

Sercanda Sandali tria genera. PORRO tria sunt Sandali genera, Rubrum, Album, Pallidum, quod Citrium officinæ vocant. Hæc autem omnia genera non nascuntur vna in prouincia; sed locis multum inter se distantibus. Siquidem rubrum in Timor, vbi plurimum Album & pallidum prouenit, non nascitur: sed in

Ganges fl. India intra Gangem fl. quem incola Ganga vocant, videlicet in Tanasarim & maritimis quibusdam Charaman-del. Huius descriptionem non propono, quod hæctenus eam consequi non licuerit. Illud autem certum est, omne Santalum rubrũ ex iis quæ iam recitavi locis adferri. Rarus in hac prouincia eius vsus est, quod Indi dũtaxat aduersus febres vsurpent: reliquum in Lusitaniam & occidentales regiones defertur. Illo etiam interdum huius prouinciæ in-

cola sua idola eorumq₃ delubra fabricant : qua de re cras- Idola ex
siora ligna magis expetuntur, maioriq₃ pretio redimuntur. Sandalo ru-
bro.

DIFFERUNT autem inter se Santalum rubrum & Sandali ru-
Brasilium lignum. vtrumque inodorum. Nam Santalum bri & Brafi-
rubrum neque dulce est, neque inficit; quæ notæ in Brasilio lij differen-
manifestè deprehenduntur. tia.

CETERVM Santalum album & pallidum in India Timor insu-
vltra Ganzem nascitur, plurimū verò in Timor insula, quæ la portuosa.
vndique portuosa est. Præfertur autem quod ad portū Me-
na inuenitur: est enim id haudquaquā lignosum, sed totum
ferè cor. Ad portum Matomea est Santalū etiam pallidum:
sed illud multum ligni, parum cordis habet: Lignum autem
à corde segrego, quoniam in corde tota odoris gratia consi-
stit. Ad alium portum, Camanase appellatum, improbum
Santalum nascitur, vtpote quod plurimū lignum, & nihil
ferè cordis possideat. Huiusmodi est & illud quod ad portū
Seruiago nuncupatum inuenitur. Sunt autem mercatores
in his discernendis adeò exercitati, vt, conspecto ligno, sta-
tim indicare possint, vnde sit allatum.

INVENITVR etiam Santalum album & pallidum
in Verwali, portu Iauæ, vehementer quidem odoratum, sed
quod breui senescat, debeatq₃ post annum multo ligno ad-
empto eius odor reuocari, qui in medullis consistit.

PRIMUM verò locum obtinet pallidum, quod odo- Santalum
rarius est, sed minori copia inuehitur. Etenim inter innu- pallidum
meros Santali truncos vix quinquagesimus quisq₃ pallidus odoratum.
est. Nuper tamen à mercatoribus intellexi, qui diu in ea in-
sula versati sunt, plurimum Santalum pallidum locis apri-
cis nasci, tantamq₃ inter vtriusq₃ Santali arbores esse affi-
nitatem, vt pallidum à candido discerni non possit, nisi for-
tè ab ipsis incolis, qui eas casas Mercatoribus vendunt.

CETERVM Santalū in nucis Iuglandis magnitudi- Santali hi-
nem attollitur; foliis admodum virentibus, Lentisci æmulis: storia.
flos ex caruleo nigricās: fructus Cerasi magnitudine, primū
viridis,

viridis, deinde niger, insipidus, & facile decidens. Inodoram ferunt esse arborem, nisi detracto iam cortice exsiccata.

Magnus
Santali vsus
apud Indos.

MAGNA Santali albi & Curini quantitas per vniuersam Indiam absumitur, quoniam omnes ferè eius incola, siue Mauriani, siue Gentiles, illo in mortariis lapideis contuso, & aqua macerato, sibi vniuersum corpus inungunt; deinde siccari sinunt, ad æstus corporis tollendos, & odoris conciliandi causa. Est enim hæc regio admodum calida, & incola plurimum odoribus delectantur.

Couchin &
Goa Indiæ
emporium.

ADVEHITVR autem vtrumq; Santalum Lusitanorū Onerarius ex Malaca, & in Couchin & Goa maxima totius Indiæ emporia inuehitur: perit enim nunc Calcut amplissimum olim emporium. Inde scilicet ex Couchin & Goa potissimam partem exportant in Malauar, Canara, Bengala, Decan, & Guzarate: minima verò defertur Ormuz, Arabiam, & Lusitaniam. Imò vix in Lusitaniam legitimum Curinum deferri puto, cum multo pluris hinc ematur, quàm in Lusitaniam delatum vendi possit.

Santalum
pallidum raris.
in Lusitaniam
exportatur.

ANTIQUIORES Græci Santalorum non meminerunt, sed Arabes dumtaxat. Quid verò sibi velint Machazari & Mahazari vocabula, quibus pallidum Santalum nuncupari quidam volunt, prorsus ignoro (tametsi Monachi Commentatores in Mesuen distinct. 8. cap. 261.

Machazari.
Mazafrani.

Machazari explicent odoriferi) nisi fortè Machazari significet è Malaca petatum; aut Mazafrani legendum sit, quod pallidum aut croceo colore infectum sonat.

Santali pallidi
penuriam
candidum
explet.

CETERVM in pallidi penuria albi & rubri partes æquales præscribendas non censeo, ut vult Sepulveda, sed potius solum candidum: magis enim pallido affine est album quàm rubrum.

Andanager
vrbs.

Nizamoxæ
horti.

IN exteras regiones delata Santali arbor etiam crescit. Vidit enim in Andanager totius regni Decan vrbe primaria, vbi regiam suam habet Nizamoxa, attamen non erat odorata. Habet autem Nizamoxa istic hortos amplissimos,

omni peregrinarum arborum, etiam nostratium, genere excultissimos, quae fructiferae sunt.

SIGNIFICATIVUM mihi erat, in insula D. Lauretj Santalum etiã inueniri, & ipsos Aethiopes incolas sic asserere. Verum postea Santalũ nõ esse intellexi, sed ligni dumtaxat genus odoratum, cuiusinodi hĩc plurima inueniuntur.

Lignũ Santalo simile.

INVENTUR & in Malauar odorati ligni genus Santalo albo persimile, quo se in febris indigena inungũt: lingua Malauarica Sambarane appellatum.

Sambarane lignum.

* Quantum ex hac Sandali descriptione colligere licet, valde erit dubitandum an legitimum Santalum pallidum habeamus, quãdoquidem scribit vix in Lusitaniam deferri, quoniã eius pretium maius sit apud ipsos Indos quã apud Lusitanos. Fieri igitur poterit vt aliquod aliud odoratum lignum nobis pro legitimo Sandalo obtrudatur. Certẽ candidum nostrum planẽ inodorum est: & rubrum, tamen si dulce, inficit tamen, quam notam nollet Auctor in Santalo rubro non requirit.

At legitimi pallidi libræ fragmentum, è stipite aliquot pedes longo, semipedem crasso rectum, donauit mihi etiam anno 1581. idem Morganus, fragrantis admodum odoris, cuius partem adhuc apud me seruo, reliquum amicis communicauit.

De Betre.

CAP. XVIII.

FREQUENTISSIMO in vsu est apud Indos Betre: ab instituto igitur alienum non erit, si hoc loco eius mentionem fecero.

BETRE masticatum, amarum inuenitur: hanc ob causam ei Arecã admiscunt, & calcis momentũ, sicq; præparatum suauißimi esse saporis affirmant. Mihi sanẽ, cum primũ degustauit, propter amarorem ita displicuit, vt ab illo tẽpore semper abhorruerim, nec vnquam degustare potuerim.

SUNT qui addant Lycium: potentiores verò & opulentiores Caphuram de Burneo, nonnulli Lignum albẽs & Moschum aut Ambarum. Sic autem paratum adẽd suauißis est saporis, orisq; halitum adẽd commendat sua fragrantia, vt perpetuò fere illud mastigent opulentiores, tum etiam alij pro facultatum ratione, tamen si non desint, qui Arecam cum Cardamomo aut Caryophyllis mastigent. In solitudinibus autem & remotioribus à mari locis caro venditur. Ideo

Betre cum aliis mixtura.

Xarabdar.
Tambuldar.

fertur Nizamoxa singulis annis in id impendere trigies
mille aureos Lusitanicos. Hæc sunt eorum tragemata, hoc
abeuntem donant: atque Rex ipse interdum propria manu
potentioribus elargitur, aliis verò per manus famuli sui quæ
Xarabdar aut Tambuldar vocant. Sed quia Betre ve-
nas habet aut costas secundum folij longitudinem excurren-
tes, vngue pollicis (quem ea de causa in acutum præsecant,
non, veluti nos, in rotundum) illas eximunt: deinde admisto
calcis momento (quæ ob exiguam quantitatem & materiam
vnde conflata est, fit enim ex ostreorum testis concrematis,
nullum nocumentum adferre potest) & Areca contusa aut
confracta, folium Betre complicant, atque in os iniectum
mandunt, priorem illum succum expuentes (quod tamen
nonnulli non faciunt) qui cruentus videtur: deinde alia atque
alia folia simili modo preparata subsequenter sumunt. So-
lent aliquem dimissuri, aut ipsi ab adstantibus discedentes,
his foliis preparatis plena bursula sericea abeuntem hono-
rare. Nemo autem discedere sustinet, donec Betre sit dona-
tus; id enim dimissionis est indicium.

Betre vsus.

CETERVM opulentiores aliquos adituri, hoc Betre
masticare pro more habent, ut odore os commendent. Siqui-
dem apud eos summa incivilitatis est odoratum non habere
anhelitum: ita ut si tenuioris fortunæ aliquem cum potiori
sermonem conferre necesse sit, manu ori apposita id faciet, ne
teter aliquis odor alterius nares feriat. Sic etiam mulieres
viris congressuræ, Betre mandunt ante quam colloquantur,
existimantque ad lasciviam summam esse illecebram.

OMNES huius regionis incolæ id, sumpto cibo, man-
dere solent, alioqui cibos nauseam quodammodo mouere
aiunt: & masticare assuetis, oris halitum tetrum olere, si
quando abstineant.

Quando Be-
tre esu absti-
nent.

SOLENT ab eius vsu per aliquot dies abstinere, quibus
obierunt sanguine iuncti. & in quibusdam ieiuniis. Ab huius
etiã esu abstinent, & humi se abiiciunt Arabes & Moa-
lis, hoc

lis, hoc est, Ali sectatores dicti, decem diebus quibus ieiunant. fabulantur autem isti Ali sectatores, sibi se merituos conclusos in quadam arce; multasque praeterea fabulas addunt.

Moalis ridicula persuasio.

NASCITUR Betre in omnibus Indiae regionibus maritimis Lusitanis cognitis: nam in continenti non reperitur, nisi è maritimis allatum. Verum quidem est in Duliabado, vrbe opulenta in Decan, & Bisnagua inueniri, sed minori certe quantitate, quam ut ad Persas & Arabes deferatur. Supra Calaiate, quod octoginta leucis ab Ormus distat, inuenire haud erit facile. Nam neque regionem frigidam amat, ut est China; neque solibus nimium adustam, ut Mosambique & Sofala.

Betre natales.

IN Malauar vocatur Betre; in Decan, Guzarate, & Canam Pam; in Malaio Siri Hallucinantur qui Betre folium Indum esse putant: in quo errore etiam versatus sum, cum primum in Indiam appuli. Sed sententiam mutare coactus sum postea, à Nizamoxa, quem Nizamaluquo vocant, euocatus: cui medicamentum roborando stomacho iussus componere, ea simplicia quae medicamentum ingrederentur enumeravi, addens id folium quod masticaret, Folium Indum esse. Ad quam vocem risit ille (siquidem hoc vocabulum intelligebat) & Auicennam mihi ostendit Arabica lingua conscriptum, qui diuersis capitibus de Folio & Betre agebat. Ducesimo enim quinquagesimo nono capite, lib. 2. de Folio Indo, Cadegi Indi illi nuncupato, scribit; & septingentesimo septimo capite lib. 2. de Betre, quod ille Tembul vocat, corrupto, ut mihi videtur, aliquantulum vocabulo, quod ab omnibus Tambul, non Tembul dicitur. Huc adde, quod si quem Arabem aut Aethiopem perconteris, qui vocetur Betre, statim Tambul dicet.

Betre, Patu, Siri.
Betre non esse folium Indum.

Cadegi Indi

Tambul

AVICENNA lib. 2. cap. 709. gingiuas confirmare est auctor, in quem etiam usum semper ab Indis masticatur: & paulo post subiicit, stomachum roborare; ob quam facultatem etiam ab Indis expetitur. Quod autem frigidum

illi facultatem tribuat in primo gradu, & exsiccantem in secundo: putauerim exemplar vitiosum esse, aut (quod eruditi Arabes arbitrantur) Auicenna; in temperamenti descriptione, impositū esse; fit enim plerumque vt vulgus erret in temperamenti dignotione, vtpote cui Piper, Cardamomum, Ceba sint frigida. Calidum autem & siccum esse Betre ad finem secundi excessus, ipse expertus sum, & sic ex sapore & odore coniicio.

Betre temperamentum.

Betre historia.

EST autem Betre folium simile ferè Mali medicæ folio, oblongius tamen & per extremū arctius, venas, siue costas, vt diximus, per longitudinē excurrentes habens. Optimum censetur bene maturum, colore fuluescente, tametsi nonnullæ mulieres præferant immaturum, quòd maiorem sonum edat in ore dum manditur. Corrumpitur, si recens à planta collectum diuinius manibus tractetur.

Betre fructus.

FERT Betre in Maluccis fructum quendam contortum, Lacerti caudæ similem,^b quem istic edunt, quòd bene illis sapiat. Fuit id semen delatum Malacam, atque degustatum optimi saporis inuentum est.

SERITVR autem vt vitis, addunturque stipites & pedamenta, per quæ repens se sustineat nostratis Hederae modo. Quidam maioris questus gratia Piperis aut Arecae arboribus id maritant, atque ita pulcherrima umbraculi consiciunt. Multam verò curam, & assiduam rigationem desiderat.

^a Betre siue Betle meminit etiam Alois. Cadamust. cap. 75 Viri, inquit, & feminae incedunt per urbem Calecutelantes folium quoddam, cui nomen est Betle. Hoc igitur inficit ora & dentes colore subrufo. Hoc more abstinent tantū obscuro loco nati. Vbi verò ob funera pullam induunt vestem, in speciem mæstitiæ temperant à folio huiusmodi, vt & dentes præ se ferant mærorem, & subrufo coloris succedit nigricans.

LVDOVICVS item Roman. lib. nauig. 5. cap. 7. Rex Calecut quandoque adductus superstitione, ad annū ab re venerea abstinet, & item animo destinar vesci nolle Betolis. Hæc sunt folia quæ Assyrij mali frondis similitudinem exprimunt: has enim frondes in cibatu habent gratissimas, &c.

^b Fructum huic ferè similem, quem noster Auctor suo Betre tribuit, communicauit mihi Rassis noster. Est verò is duorum digitorum

rum transversorum longitudine, quinque teretibus siliquulis constans mutuo implicatis & contortis tuniculi modo, gustu aromatico & odore, pediculo oblongo

Quotquot Peruanam historiam scripserunt, referunt eorum regionum incolas admodum delectari quarundam radicum, ramulorum, aut herbarum gestatione in ore, ut Orientales suo Betre delectantur: præsertim verò familiarem esse (Petri Ciecx testimonio) Cap. 96.
Coca. quandam herbam Cocallis dictam, quam à summo mane ad noctem usque perpetuò in ore retinent, tametsi neque eam mandant, neque deglutiant. Percontati cur eam assidue in ore habeant, respondent eius usum neque famem aut sitim sibi molestam, & vires roburque sibi confirmari.

Est autem hæc pumila arbor, folio (quod Coca vocant) Myrti, vel, ut alij volunt, Rhois coniatorum; Sumac vulgus Medicorum appellat. Eius arbusculæ folia sole desiccata oblongis angustisque canistris circiter libras 25. continentibus reponuntur in usum quotidianum.

Setitur hæc arbuscula magna cura peris que locis in conuallibus montium, quos incolæ Andes dicunt, à Ciuitate Guamanga, usque ad eam quæ ab argento, Plata, Hispanis nomen mutuata est.

Cæterum tanto in pretio apud eos est hæc Coca, ut illam auro, argento, panique præferant, & anno Domini M. D. XLVIII. & aliquot subsequentibus, singularem hæreditatum, in quibus seritur, pretia, alia octoginta, alia sexaginta, alia quadraginta, alia viginti ducatorum milibus, singulis annis æstimata sint. Postea verò ad eam eius culturæ studuerunt, ut nunc vilior sit, numquam tamen desinet summo in pretio esse: immò perique iam in Hispaniis viuunt, qui solius Coca mercimonio diuissimi euasere.

De Folio.

CAP XIX.

FOLIUM Indum à Betre differre, diuersisq; capitibus ab Auicenna describi, superiori capite satis declarauimus: qua de re superuacaneum duco eadem hic repetere.

APPELLANT autem Indi Folium Tamalaparra, Tamalaparra.
Malabattū.
Cadegi Indi. quam vocem Græci & Latini imitantes corruptè Malabattrum nuncuparunt. Arabes Cadegi Indi, id est, Folium Indum dicunt: siquidem interpres Auicennam verbum verbo reddidit. Itaque non dicitur Folium per excellentiam, sed quoniam Auicenna lib 2 cap 259 ita vocauit. Nam quod Actuarius Mauritanos id Tembul appellare scribit, in eo fallitur, ut alij plerique.

EST verò Folium Indum Mali medicæ folio simile, angustius tamen per extremum, colore viridi, tribus per longitudinem excurrentibus costis (qua nota facile dignoscitur) Folij historia.
odoratum,

TAMALAPATRA RAMVSCVLVS.

odoratum, Cariophylla quodammodo redolens, non tam vehementis odoris ut Nardus aut Macis; neque tam subtilis aut acuti ut est Canella.

A QV I S non innatat hoc Folium lentis palustris modo, ut scripsit Diosc. lib. 1. cap. 11. & hunc secutus Plin. lib. 12. cap 26 quibus impositum est in huius descriptione: sed nascitur in procera arbore procul ab aquis, cum multis aliis locis, tum in Cambaya. Et si ab aliquo Pharmacopola (quem ipsi Gandis vocant) Tamalapatra petieru, statim te intelliget, quoniam vernacula est eorum lingua. Dioscoridis
& Plinij la;
plus.
Candis.

NON sunt verò hæc folia tam validi odoris atque Spica Nardi, sed suavioris: neque eo modo colliguntur ut Dioscorides lib. 1. cap. 11. perhibet; sed collecta in fasciculos colligantur, atque ita veneunt. Dilutiore viridi colore nitent, non ex candido nigricant, & præferuntur integra; quod facultas in istis melius conseruari credatur. Odore nequam caput feriunt, ut reliqua odorata.

A V C T O R est Plinius lib. 12. cap. 26. arborem esse in Syria folio conuoluto, ex quo exprimitur oleum ad vnguenta: fertiliorem quidem eius esse Aegyptum, laudatius tamen ex India venire: in paludibus ibi gigni lentis modo, odoratius croco, salis gustu, minus probari candidum, saporem eius Nardo similem esse debere, & cuius odor in vino sufferuefacti antecedit alios, &c.

A N in Syria & Aegypto nascatur ignoro. Perquisiui tamen à Medicis Memphiticis, Damascenis, & Alepitanis: sed omnes vno ore negarunt aut in Syria aut in Aegypto gigni. At illud scio, neque tam validi odoris esse ut Crocum, neque Nardi esse sapore. Quòd verò huius in vino sufferuefacti odorem alios antecedere scribit, ea tempestate verum id esse potuit, cum ignota adhuc essent Benjui de Boninas, Ambarum, Moschus, Calambac (quod Agallochum præstantissimum est) aromata odoratissima. Malabatrâ
neque in Sy-
ria, neque in
Aegypto na-
scitur.

S C R I B I T Auicenna lib. 2. cap. 259 iisdem facultatibus

*Saisifram
vulg. exemp.

ratibus prædicitum esse cum Nardo, foliūq; esse Saisifram, in paludibus generari, lentis palustris modo aquis iuncta-
re sine radice, nonnullosq; putasse foliis Nymphae^b esse si-
mile, eiusq; oleum Laserpitij & olei croci facultatem ha-
bere, valentius tamen esse.

Græci Ma-
labatri hi-
storiā igno-
rarunt.

SED cum certum sit, Arabes in hoc medicamento Græ-
cos per omnia secutos esse, & abunde satis Græcorum opi-
nionem falsam esse demonstrauerimus, plura in medium
esse proferenda non duximus. In hoc autem omnes conue-
niunt, urinam ciere, oris balitum commendare, vestes ab
erosione tueri, easdemq; cum Nardo vires sortiri.

Folium In-
dum Caryo-
phyllorum
folium non
est.

SUNT ex recentioribus nonnulli, qui Malabattrum sibi
ignotum esse scribant. Illi mea sententia cordatè loquuntur.
At ij falli vidètur, qui folium Caryophyllorum esse asserunt;
quandoquidem regio, vbi Caryophylli nascuntur, biennij
ferè itinere abest ab ea in qua Malabattrum prouenit.

Folium in
Aethiopia
nō nascitur.
Canellæ fo-
lium.

SCRIBIT Franciscanus quidam in Aethiopia gigni,
sibiq; datum esse cum inscriptione foliorum Canella. Sed
valde hallucinatur. Nam in Aethiopia nulla est Canella
arbor, neque Folium similiter. Fieri autem potest, vt ad
eum missa sint Canellæ folia cum ipsa Canella: ea enim
non multum à folio differunt Indo, nisi quod Canellæ fo-
lium angustius & minus acutum est. tribusq; illis costis siue
neruis caret, quos Folium Indum habere diximus.

Folij succæ-
tancum.

Thalisafar.

NON opus erat ἀντιβαρῶμεν, si diligentiores essent
pharmacopola & medici Lusitani: siquidem tanta eius co-
pia hinc exportari poterat, quæ vniuersæ Europæ sufficeret.
Eius autem penuria, Canellæ foliis vtantur, si ea nanci-
scentur: sin minus, Spica Nardi, non autem Maci, vt vo-
luerunt nonnulli. Iubet etiam Auicenna, lib. 2. cap. 259. in-
terprete Bellunensi, Thalifafar substitui; sed quid sibi
velit Thalifafar, planè ignoro.

^a Folium Indum quale hîc Auctor describit, ad nos etiamnum ad-
fertur, ipfis tenuioribus ramis interdū adhuc inhærens, & integrum,
quale nos hîc expressimus: gustu laurini ferè folij. Longè verò illud
differt

differt à Caryophyllorum folio, quod postea describetur: ipsorum etiam tenuiorum ramusculorū cortex aromaticum quiddam sapit. Huius historiam cum Betre confundit Amatus enarratione xi. & LXVIIII. Cap. de Malabathro, & Malabathrino.

CETERVM cum nunc sub prælo esset nostra hæc Epitome, accepi ab Amplissimo viro Domino Iacobo Antonio Cortuso fructū quendam exiguum glandis forma cū hac inscriptione, *Fructus Canelæ ex quorundam sententia: ex aliorum vero sententia Tembul conuoluolæ in India.* Eum quoniam intellexeram interdum vnà cum folio Indo vulgari ad nos adferri, atque id legitimum esse folium ex Garcizæ nostri descriptione coniiciam, (quandoquidem Tembul fructus longè sit diuersus, vt ex Betre descriptione colligere licet) adpingendum hîc curauî ea magnitudine qua ad me missus est.

b Legit hîc noster Auctor foliis Golfam simile, quod ego Nymphææ Golfam reddidi, siquidē aliam interpretationem habere non potui. At nostra exemplaria nusquam Golfam meminerunt, sed *Nereidem Indæ*, id est Nardi Indicæ: quod satis euidentem argumentū, Auicennæ Interpretem in plurimis lapsum esse, aut aliū inueniri Auicennam Arabicum.

c Ego per Thahlaphtar Auicennam intelligere puto id quod lib. 2. cap. 694. Ta isifar describit, quodque noster hic Auctor Macerem Græcorum significare sequenti capite dicet.

De Maci.

CAP. XX.

NON dubium est, quin Macis, de quo nunc acturi sumus, plurimum à Macere Græcorum discrepet, si vtriusque descriptionem & facultates consideremus. Cum igitur recentiorum quidam^a satis manifestè id demonstrarint, non opus esse existimaui eorum argumenta hîc recensere. Sed operæ precium me facturum putauî, si Macis & Myristicæ nucis historiam hîc breuiter contexerem, quandoquidem Græcorum Macerem hoc tempore ignorari puto.

EST igitur arbor quæ Myristicam nucem & Macim profert, Pyri magnitudine foliis eiusdem, sed breuioribus & subrotundis; siue, vt verius dicam, arbor est Persicæ malo baud absimilis, breuioribus tamē foliis. Fructum fert denso operimento munitum, quod per maturitatem dehiscit, atque tenuiorem corticem siue membranam, quæ nucem cum suo putamine ambit, ostendit. Tenuis illa membrana Macis est. De externo illo operimento siue puluinato calice nullā mentionem facimus, tametsi saccharo conditus^b plurimum hîc commendetur (cum sit odoratus & grati saporis) in morbis cerebri, vteri, & neruorum. Maturo fructu, & dehiscente,

Nucis Myristicæ historia.

vt di-

vt dixi, primo illo operimento calicum echinatorum, qui castaneas amplectantur, (calicum qui iuglandes nostras vestiunt dicere malim) modo: Macis Cocci instar rubescens conspicitur, pulcherrimo aspectu, bene onustis praesertim arboribus. Exsiccata nuce, debiscit etiam Macis; & flaccescente rubore, aureum quodammodo colorem acquirit. Eius pretium triplo maius quam Nucis Myristicae.

Ex Banda etiam aduehitur Nux myristica aceto condita in fictilibus, qua nonnulli in acetarius vescuntur: sed maior est eius copia qua saccharo excepta adfertur.

Nucis myristicae natales.

NASCITVR autem haec arbor in Insula Banda. Inueniri etiam tradunt in Maluccis, sed non est fructifera, quemadmodum nec ea qua in Zeilan prouenit.

Nux myristica veteribus ignota.

FVIT autem haec nux cum suo Maci veteribus Graecis incognita, quemadmodum Auenrois^c etiam testatur, qui hoc medicamentum ex eorum numero recenset, qua Graecis incognita fuerunt: quamuis Serapio lib. simpl. cap. 2. in huius medicamenti descriptione; Graecorum auctoritate nitatur.

Talisifar.

HVIUS meminit Auicenna lib. 2. cap. 456. Nam quam sub nomine Talisifar lib. 2. cap. 694. describit, Graecorum Micer est.

Chrysobalanus Galeni.

EOS qui nostram Myristicam nucem Chrysobalanum Galeni esse volunt, satis conuincunt cum forma, tum color & temperamentum.

Palla, Bunapalla, apatri, laifol.

jausiband. Betsase.

CETERVM haec nux ab incolis eius regionis vbi nascitur, Palla, Macis verò Bunapalla vocatur: in Decan nux ipsa japatri, Macis verò jaifol. Auicenna libro 2. cap. 503. lingua Arabica nucem vocari scribit jausiband, id est, Nux Bandensis, Macim verò Betsase, cuius nominis derivationem numquam scire potui.

HÆC sunt vera & legitima nomina Arabica, tamen si plerique Mauritanii & Arabes & Turci aliis nominibus vtantur, qua temporum iniuria deprauata sunt, vt etiam in Serapione pleraque inueniuntur.

MACIS

M A C I S autem appellatur ea membrana qua nucem amplectitur, à Macerus similitudine, quem Græci rubentem depingunt. Macis à Macere nomen sumpsit.

**N V X M Y R I S T I C A C V M E X T E R N O O P E -
R I M E N T O M A C I O B V O L V T A , E T
P V T A M I N E E X E M T A .**

Ex Maci fit oleum in neruorum morbis vtilissimum.

a Consule Matthioli Commentarios in lib. 1. Dioscoridis de materia medica cap. de Macere. Ludouic Roman lib. 6. cap. 24. & Maximilianus Transil. de Moluccis insulis Nucis Myristicæ historiam tradunt.

b Aduerhūtur etiam ad nos integræ nuces myristicæ saccharo conditæ, quarum summum operimentum crassum & densum est, vt in iuglandibus, mox sequitur Macis ligneū putamen ambiens, quo nux ipsa includitur, rotunda ferè: tamen si interdum inueniatur oblongum quoddam genus, mas vulgo appellatum, & mulieribus alia nuce longè vilius æstimatum. Nos & nucem integram summo operimento per medium secto, vt ligneum putamen suo maci inuolutum ostendat, & nucem putamine fracto, oblongamque illam seu marem eadem tabella exprimi curauimus.

c Aut alia habet noster hic Auctor Auentois exemplaria, aut nostra mendosa sunt. Nam secundum nostra exemplaria Auentois 5. Collig. cap. 42. suam sententiam Galeni auctoritate stabilit.

De Caryophyllis.

CAP. XXI.

Caryophyl-
lon Diosc. &
Gal igno-
tum.

NVS QVAM Dioscoridem, aut Galenum Caryophyllorum mentionem fecisse inuenio: tamen si Serapio ex Galeni auctoritate de Caryophyllis tradiderit. Quamobrem crediderim aut Galeni librum, in quo de Caryophyllis disseruit, perisse (nam liber de Dinamidis falso Galeno adscribitur) aut Pauli potius quam Galeni testimonio de his Serapionem scripsisse.

CARYOPHYLLI meminit Plin. lib. 12. cap. 7. in hanc sententiam: Est, inquit, etiamnum in India Piperis grani simile, quod vocant Garyophyllon, grandius fragiliusque.

Calafur.

Chanque.

Armufel.

Carrumfel.

CETERVM Caryophyllon, siue Garyophyllon vocatur Arabibus, Persis, Turcis, & plerisque omnibus ferè Indis Calafur: in Maluccis verò. vbi solum gignitur, tum etiam in his regionibus dicitur Chanque. Nomina autem que in Pandeetirio sunt Armufel & Carrumfel, aut imperitia librarij Arabi corrupta sunt, aut etatis vitio. Sed de nominibus minimè est altercandum, quandoquidem res ipsa omnibus perspicua est.

Caryophylli
natales
Maluccæ in
sula.

NASCITVR, vt dixi, dumtaxat Caryophyllon in Maluccis insulis, quæ sunt quinque numero (quarum primaria est Giloulo) nec procul nimium à mari, nec etiã locis

mari

GARYOPHYLLI, CVM SVO FOLIO ET
FRUCTV, VIVA IMAGO.

F 2

Гары

Caryophyl-
lon in Ma-
luccis dum-
taxat fructi-
ferum.

Caryophylli
historia.

*mari nimis vicinis. Nasitur etiam in Zeilan, nonnullisq;
aliis locis, sed nullibi fructifera est arbor, quam in Maluccis.*
PORRO arbor est Lauri forma & magnitudine, fo-
 liis etiam laurinis, sed angustioribus, multis prædita ramis,
 copioso flore, primùm cædido, deinde virescente, postremùm
 rufescente, qui induratus, est Caryophyllum ipsum^a, cla-
 uum vocant, quòd capitatus sit in modum clauis, exertis in
 aduersum quatuor denticulis sese stellatim decussantibus.
 Prouenit in extremis ramulis Myrti modo. Est autem flos
 bic viridis (vt à fide dignis viris accepi) adeò odoratus, vt
 reliquos flores odoris suauitate superet. Cultores flagellant
 altiores ramos arboris, emundato priùs circa arborem solo;
 siquidem nullum genus graminis sub ea nascitur, omnem
 succum siue humorem ad se attrahente arbore. Decussa
 Caryophylla biduum aut triduum siccantur, deinde asser-
 uantur, & Malacam aliasq; prouincias mittuntur. Quæ in
 arbore hærent, crassiora fiunt, nec ab aliis nisi vetustate dif-
 ferunt. Quare non rectè Auicenna lib. 2. cap. 318. crassio-
 rem hunc fructum marem facit. Magni prouentus augu-
 rium est, si arbor plures flores produxerit quàm folia: idcirco
 non debent nimium flagellari arbores, quia vehemens &
 & nimia flagellatio steriliores efficit. Pediculi oblongi, è qui-
 bus dependent flores, vulgò Fusti vocantur. Folia tanta odo-
 ris suauitate non fragrant, vt ipsum Caryophyllum: sed ne-
 que ipsi rami odori sunt, nisi aliquantulum siccati.

Fusti.

Caryophylli
arbor non
colitur.

NASCITVR autem ipsa arbor sponte ex Caryophyl-
 lis decidentibus. Nam cum nunquam huic desit pluuia quæ
 fructui alimentum præbeat, qui in terram decidit; enascun-
 tur arbuscule quæ intra octennium quidem adolescunt, in
 centesimum verò annum perdurant, quemadmodum ipsi
 incolæ restantur.

Caryophyl-
legium.

COLLIGITVR Caryophyllum à decimo quinto Se-
 ptembris vsq; in Ianuarium & Februarium, non manu, vt
 nonnulli volunt, sed violenta flagellatione, vt iam dixi.

ERRANT

ERRANT qui Caryophylli & Moschata nucis arborem eandem esse putant. Nam Nux rotunda fere folia habet, Pyri foliis similia. Caryophyllum verd, folio est Lauri^b. Præterea Caryophyllum defertur in Bandam insulam procul inde dissitam, quæ Nucem profert.

SCRIBIT Auicenna libr. 2. cap. 318. gummi Caryophyllorum simili facultate præditum esse cum Terebinthina resina. Hanc ob causam percontatus sum ab iis qui ex Maluccis Caryophyllum aduehunt, sed negant se huiusmodi gummi vidisse^c. Non negauerim tamen omnes fere arbores gummiferas esse, præsertim si vulnerentur. Sed hætenus nemo, quod sciam, expertus est.

NULLIVS autem pretij fuisse Caryophylla intelligo apud Maluccanos, donec eò delati nauibus Chineses, inde magnam eorum copiam in suam regionem exportarunt, & inde in Indiam, Persiam, & Arabiam. Conseruari autem in sua bonitate audio Caryophylla, si marina aqua inspergantur, alioqui teredinem sentire.

MULTIPLICIS vsus sunt Caryophylla tum ad obsonia, tum ad medicamenta: magis tamen expetuntur in Iaua crassiora illa & annotina Caryophylla; à nobis verò tenuiora, quæ adhuc viridia aceto & sale apud Maluccanos condiuntur, sed his teneriora saccharo asservantur, mirum in modum palato grata. Lusitanicæ mulieres quæ istic habitant, è Caryophyllis viridibus aquam stillatitiam organis eliciunt, mira odoris suavitate fragrantem, & cordis affectibus vitalem. Nonnulli sudores mouent iis qui lue venerea diuexantur, Caryophyllis, nuce Moschata, maci, pipere longo & nigro. Alij Caryophyllorum puluerem capiti admovent aduersus capitis dolores à frigida causa prouenientes. Mulieres Indicæ tum etiam Lusitanicæ illa mandunt commendandi halitus gratia.

NASCUNTUR flores, qui à Caryophyllorum odore Caryophyllati nuncupantur, etiam in Chinarum regio-

Caryophyllorum Gummi.

Caryophylla olim apud Maluccanos neglecta.

Caryophyllorum vsus.

Caryophylla condita.

Aqua stillatitia è Caryophyll.

Caryophyllati flores.

ne, sed nequaquam odoris suauitate ita commendati, vt qui apud nos asseruantur.

Fruſtus Caryophylla olens.

EST etiam in insula cui D. Laurentio nomen, fructus quidam Auellanae magnitudinis cum suo putamine, aut eo amplior, qui Caryophylla redolet, sed incōperit adhuc vsus.

a Imò Caryophyllum ipsum nihil aliud est, quàm rudimentum fructus, quemadmodum in malis, pyris Punicis atque plerisque aliis videre est. Nam flos ipse, qui quaternis foliolis constat, huic fructus rudimento insidet, multis fibris plenus, veluti Myrti flos ferè. Caryophyllum etiam describunt Ludouicus Romanus, libr. 6. cap. 25. & Maximilian. Transil. de Maluccis insulis. At quem M. Paulus Venetus lib. 2 cap. 38 exhibet, planè alia est planta.

b Huius folium Laurino est angustius, Salicis aut Persicæ mali folio simillimum, oblongiori tamen pediculo. Huiusmodi aliquando vidimus vnà cum Caryophyllorum ramulis muria cōditis. Eos cum folio & fructu exprimi curauimus.

c Inter Caryophylla quæ Antuerpiam adferuntur, inuenitur interdum gummi ex atro rufescens, odorum sanè, & quod prunis iniectum Caryophyllorum odorem refert. Id forè erit gummi ab Auienna commemoratum; quod tamen affirmare non aſſim, cum eius vires nondum sint exploratæ.

De Pipere.*

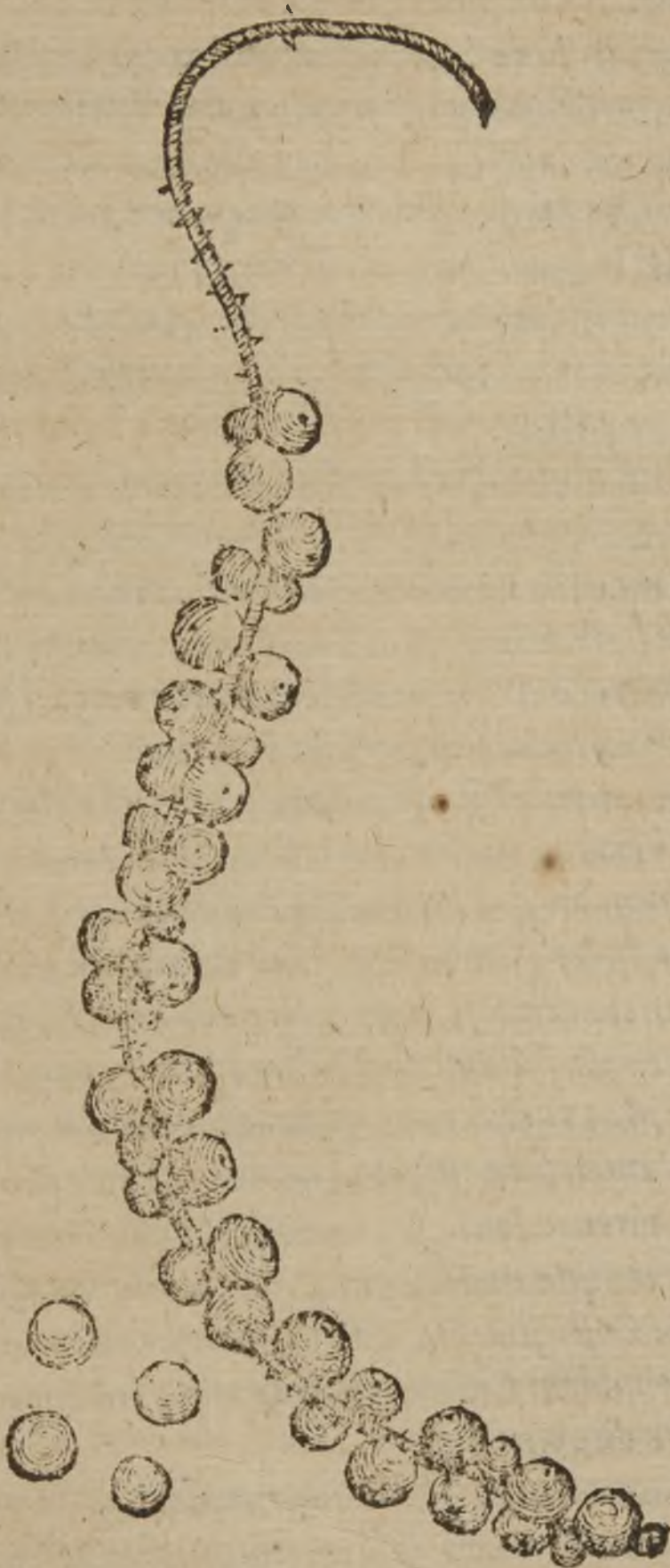
CAP. XXII.

Piperis natalis.

MAXIMA Piperis quantitas prouenit in Malauar, tota ea maritima regione quæ à Promontorio Comorini ad Cananor vsque pertingit. Nascitur etiam in Malacæ maritimis, sed bonitate superiori cedens, & magna ex parte inane. Prouenit similiter & in insulis Fauæ vicinis, & Sunda, & Cuda, aliisq; locis. Sed id totum in Chinarum regionem deportatur, & loco natali consumitur, præter id quod in Pegu & Martaban exportatur. Potissima etiã eius pars quod in Malauar gignitur, in vsu incolarum cedit, tametsi regio admodum ampla non sit; nonnihil etiam à maritimis eius regionis populis absumentur: Pars defertur in Balagate bubulis coriis: & magna copia (tameſi regio mandato sit vetitum) à Mauritanis per mare Erythraum exportatur, id suffurantibus ipsis incolis.

Æ sunt regiones quæ Piper gignunt, quamquam & inuenitur supra Cananor, quæ Septentrionem spectat: sed adeò exigua quantitate, vt ipsis incolis non sufficiat, & externo

PIPERIS VVA AD VIVVM
EXPRESSA.

F 4

terno

Piper iuxta
Caucasum
non nasci.

terno importato opus habeant. Etenim non gaudet hæc planta locis desertis & mediterraneis. Quam verò procul à Caucaso monte disita sint hæc regiones, ex topographicis chartis satis patet.

Molanga.
Lada.
Filfil.

NOMEN est Malauarica lingua Molanga, Malacitana verò Lada, Arabibus medicis tum vulgo Filfil; tamen si Auicenna libr. 2. cap. 557. & 558. secundum Bellunensis translationem Fulful, & Piper longum Darfulful appellet, & Fulfel, quem secutus est Serapio, lib. simp. cap. 367. vterque Arabs. In Guzarate & Decan Meriche, & in Bengala Moroïs : longum verò, quod solummodo istic prouenit, Pimpilim.

Fulful.
Darfulful.

Meriche.

Moroïs.

Pimpilim.

MIRVM nõ est, si Theophrastus, lib. 9 cap. 22. Dios. lib. 2. cap. 153. & hos secutus in plerisque Plinius, lib. 12. cap. 7. Piperis plantæ formam ac notas ignorauerint, & indigenam in ea describenda fidem secuti sint, ob regionum distantiam. Quòd verò Arabes in eodem errore versati sint, & nonnulli etiam ex recentioribus, illud mirum.

Piperishi-
storia.

SERITVR autem Piperis planta ad radices alterius arboris (magna certè ex parte iuxta Faufel arborem aut Palmam plantatam vidi) ad cuius vsque fastigium sese cõuoluendo scandere solet : foliis raris, mali Assyriæ effigie, sed minoribus, & per extremum acutis, virentibus, gustu calidis aliquantulum, & folium Betre siue Betle, cuius antè memini, sapiētibus. Fructus vuarum modo racematim coheret, minores tamen sunt Piperis racemi, & ipse fructus minor, semperq; virens, donec siccetur, & plenam maturitatem consequatur, quæ incidit circiter mediũ Ianuarium.

Dioscoridis
lapsus.

Radix pusilla, non Costo similis, vt voluit Dioscorides, lib. 2. cap. 150. quandoquidem Costus radix non est, sed lignum, vt peculiari capite dicemus.

Exigua inter
plantam Pi-
peris nigri
& albi diffe-
rentia.

INTER plantam quæ Piper nigrum fert, & eam quæ candidum, tam exigua est differentia, vt à solis incolis discerni possint : quemadmodum vitæ quæ vuam fert nigram, ab

gram ab ea quæ candidam fert, non dignoscimus, nisi cum
vvas habent, & illas quidem maturas.

QVÆ autem longum Piper profert, longè alia est plan- Piper longu.
ta: etenim non plus habet similitudinis cum superioribus,
quàm faba cum ovo. Præterea Piper longum in Bengala
nascitur, quæ regio quingentarum leucarum spatio à Ma-
lauar distat, vbi Candidum & Nigrum gignuntur.

PRETIUM longi Piperis in Bengala est vnus Lusita-
nici aurei cum semisse in singulas centenæ libras. In Cou-
chin verò vbi plurimū Nigrum nascitur, quinq; aureis emi
solebant centenæ libræ: sed ab hinc quadriennium aut quin-
quennium, quòd in alias etiam regiones importari cœpe-
rit, quindecim aut viginti aureis emendæ sunt. Piperis au-
tem nigri pretium in centenæ libras est duorum Lusitani-
corum cum semisse natali loco: at in Bengala duodecim
Lusitanicis emuntur totidem libræ.

CANDIDI plantæ rariores sunt, nec nisi certis Ma- Piper album
rarum.
lauar & Malacæ locis raræ nascuntur. Solet Magnatum
mensis inferri: eo enim vtuntur quem admodum nos sale^a.
Venenis resistere & ocularibus medicamentis vtile esse
asserunt, quod & Dioscorides libr. 2. cap. 150. anno-
tauit, atque vvinam totam huius plantæ historiam tam
verè descripsisset.

SED nec Brasma vocabulum, quod apud eundem Brasna.
Dioscoridem ibidem legitur, nec Brechmasin, quod apud Brechmasin
Plinium, libr. 12. cap. 7. vnquam his in regionibus audi-
ui, aut auditum puto.

CONDIUNTUR aceto aut sale virentes adhuc &
immaturi Piperis nigri racemi, & vsui asseruantur.

ARABES & Persæ medici Piper calidum tertio or- Piperis terti-
peramentis.
dine constituunt. Sed Empirici, cuiusmodi sunt maxima
pars Indicorum medicorum, frigidum Piper faciunt, vt &
pleraque alia aromata quæ exalfaciunt.

ORATOS autem omnes Medicos volo, vt Piperis can-

di di loco (quod calidius est & odoratius) Nigrum non præscribant, nisi candidi sit penuria. Similiter ne longum Piper candidi aut nigri loco substuant, cum prorsus diuersa sint planta, & nigrum cum candido magis conueniat.

Piper Cana-
zinum.

CETFRVM ne quod Piperis genus desit, mentionem hic subiicere libuit eius Piperis quod lingua Malauarica à Canara nomen sumpsit. Est autem inane, illoque vtuntur ad pituitam à capite euacuandam, dentiumq³ dolores: nonnulli & in Cholerao quem vocant affectu. Eius autem formam describere superuacaneum existimo, quoniam in Lusitaniam non deportatur.

* Piperis historiam etiam describit Ludou. Roman lib. 5. cap. 14. & lib. 6. cap. 19. sed paululum à nostro Auctore variat.

^a Vidimus Vlyssipone candidum Piper, & inde nobiscum attulimus grano non rugoso, sed pleno, acriore & odoratiore quam nigrum, Vlyssipone tamē neglectum. Ex Indiis verò copiosum, saltem quod medicamentis sufficeret habere possemus, si Lusitani Pharmacopœ paulo diligentiores essent. Inueniuntur tamen interdum Antuerpiæ apud myropolas nigro permixtum.

^b Eiusmodi racemos interdum cum Gingiberis radicibus muris conditis Antuerpiæ reperire licet, oblongos quidem illos & graciles, neque ita factos ut sunt vuarum racemi. Eius iconem ad viuum expressam hîc adiecimus.

OLIM Antuerpiam inuehi solebat aliud Piperis genus, quod Lusitani Pimenta del rabo, id est, caudatum Piper appellabant: sed metuens Rex Lusitanus ne legitimum Piper alterius inuentione vilesceret, id amplius inuehi edicto vetuit. Erat id Cubebis ferè simile, pediculo subnixum exiguo, rotundum, plenum, aliquantulum rugosum, nigricans, eadem acrimonia qua Piper præditum, aromaticum, racematim (ut ab iis qui racemos habuerunt, didicimus) coherens Amomum, nonnulli periti perperam existimarunt. Eius autem iconem, qualem ab optimo viro Iacobo Gareto iuniore acceptus Londino, M. D. XC. hîc exprimere iussi.

ALTERA CAVDATI PIPERIS
IMAGO IAC. GARETI.

De Cubebis.

CAP. XXIII.

TAMETSI Cubebis raro in Europa utamur, nisi in Compositionibus: attamen apud Indos magnus earum in vino maceratarum est vsus ad excitandam venerem; tum etiam in Iaoa ad excalfaciendum ventriculum.

APPELLATUR hic fructus ab Arabibus medicis Cubebe, Quabeb; à vulgo Quabebechini: in Iaoa, Cubebe,
Quabeb,
Quabebe-
vbi chini,

Cumuc,
Cubabchini.

ubi frequens nascitur, Cumuc; à reliquis Indis; præterquam in Malayo, Cubabchini. Non est autem nomen huic fructui inditum, quòd in China nascatur, quandoquidem ex Cunda & Iaoa, ubi plurimus est, in Chinam perferatur: sed quoniam Chineses, qui Oceanum Indicum nauigabant, hunc fructum, quem in iam enumeratis insulis emerant, cum aliis mercibus in alios maris Indici portus & emporia transuehebant.

Cubebe historia.

CETERVM similis est hæc planta Malo vulgari, minor tamen, foliis Piperis, sed angustioribus, per arbores Hederae, aut, ut verius dicam, Piperis modo repens, non Myrti effigie, aut foliis Myrto similibus. Fructus racematum coheret, non quidem ut in vua coniunctim, sed singulis granis ex suis pediculis dependentibus. Flos est odoratus.

Monachorum lapis.

SILVESTRIS est hæc planta, & sponte nascens, non domestica, neque multorum generum, uti falsò Monachi Commentatores in Mesuen sub finem primæ partis dist. 1. cap. 36. putarunt.

Cubebe decoctæ ad nos perferuntur.

TANTA autem in existimatione est fructus hic etiam ubi nascitur, ut eum incolæ decoquant, antè quàm efferrè sinant, metuentes ne alibi satus enascatur. Hinc fieri puto, ut corruptioni magis sit obnoxius, cum hîc, tum in Europa.

HÆC à Lusitanis fide dignis accepi, qui longo tempore in insula Iaoa habitauerunt.

Cubebe non sunt Piper.

NON est Piperis genus (ut putant nonnulli) quoniam plurimum Piper ex Cunda aduehitur, quod nihil differt à Malauarico. Hæc verò planta cum fructu diuersi generis est, minimâque quantitate istic nascitur.

Matth Siluatici error.

PVTAT Matthæus Siluat. cap. 381. ex Serapionis & Arabum auctoritate Cubebas nihil aliud esse quàm Dioscoridis Myrtum siuestrem, quem Ruscum vocat; aut Carpesium Galeni. Sed fallitur. Nam cum Serapio, aliq̄ Arabes qui in lingua Græca multum versati non erant, à Dioscoride & Galeno nihil esse prætermissum existimarent, si quas facultates

cultates in simplicibus à Græcis descriptis, inuenirent conuenientes cum iis quibus prædita erant Indica medicamēt a auditu tantum illis cognita, idem medicamentum esse ilico crediderunt. Non esse autem myrtum siluestrem, clarius est quam ut demonstrari debeat. Carpesium verò aliud esse à Cubebis, argumentis euincere possem. si opus esset.

LAVDATVR Carpesium Ponticum, plurimùmq. in Syria nasci tradunt. Sed si Cubebæ sunt Carpesiū, cur Cubebas ex India petunt Turci & Syri, magnòque redimunt; cùm non inuecto vti possent, & sine magno sumptu? Carpesium item Galenus lib. 1. de Antidot. describit festucarum tenuium modo: quàm verò festucis dissimiles sint Cubeba, quis non videt?

Carpesium non esse Cubebas.

NON defuerunt, qui Cubebas asserere sint ausi Viuicis esse semen: cùm verò vtriusque historia & facultates planè dissimiles, talium sententiam omnino conuellant, plura de his agere superuacaneum esse duco.

Cubebæ Viuicis fructus non est.

FAGARA AVICENNÆ.

* Cubebarum facultates in memoriam mihi reuocarunt Fagaræ historiam apud Auicennam, quæ ferè iisdem cum Cubebis viribus prædita est. Cùm igitur commodiorem in hac Epitome locum non haberem, cui eius iconem & historiam insererem; operæpretium me facturum existimaui, si eam hic darem.

EST itaque Fagara fructus Ciceris arietini magnitudine, cortice tenui constans ex cinereo nigricante, cui subest tenue putamen nucleum continens satis solidum, & tenui nigraque membrana obdu-

ctum

étum. Integer fructus cum magnitudine tum forma & colore ad eum similis est ei quem nostræ officinæ Cuculum Indum, Itali Coccole dileuante appellant, ut primo aspectu fallere, & pro eo sumi possit.

MEMENTO huius Auicenna cap. 266. in hunc modum. Fagara quid est? granum simile Ticeri habens granum Mahaleb, & in concavitate eius est granum nigrum sicut Schehedenegi, & asportatur de Sofale. Collocat verò eam in tertio calefacientium & siccantium ordine, atque stomachi & hepatis frigiditati vtilem esse, concoctionemque iuuare, & aluum constringere scribit.

Cardamomum.

De Cardamomo. CAP. XXIII.

QVOD Cardamomum vocant, Aroma est illis in regionibus probè cognitum, in quibus magnus eius vsus est. Huius etiam magna pars in Europam, Africam, & Asiam euehitur. Quàm verò rectè sit illi inditum Cardamomi nomen, aliis disceptandum relinquo. Auicenna lib. 2. cap. 159. sanè peculiare caput instituit de Saccolaa, quod duùm esse generum tradit, alterum Saccolaa quebir, id est, magnum; alterum verò Saccolaa ceguer, id est, minus. His nominibus cognitum est vtrumque Cardamomum, cum Medicis Arabibus, tum Mercatoribus.

Saccolaa quebir.
Saccolaa ceguer.

Etremelli.
Ençal, Hil.

Elachi.
Dore.

IN Malauar vocatur Etremelli, in Zeilan Ençal, in Bengala verò Guzarate, & Decan, interdum Hil, interdum Elachi, idque inter Mauritanos; nam à Gentilibus indigenis omnium prouinciarum enarratarum Dore nuncupatur. Quæ diuersitas summam illam nominum confusionem inter Arabes scriptores peperit (etenim nonnulli Indicis vocabulis vsi sunt, alij verò Arabicis) & multis errandi occasionem præbuit. Nam quod alterum Serapio Saccolaa, alterum Hilbane vocat, mendosum est exemplar, & Hil dumtaxat scribendum erat. Etenim si Bane omnino adüciendum volumus, potiùs Bara dicendum erat, quod lingua Canarina magnum significat.

Hilbant.

Cardamomum hoc veteribus ignotum fuit.

NIHI Ligitur aliud est Saccolaa omnibus Arabibus nuncupatum, aut Saccule Auicenne, aut Elachi, quàm quod Cardamomum vulgò appellat, veteribus cum Græcis, tum Latinis planè ignotum, ut ex eorù monumentis colligere licet. Siquidem Galenus lib. 7 simp. med. Cardamomum

scribit

Cardamomum minus vulg.

Cardamomum minus vulg.

scribit

scribit non esse tā calidæ facultatis quàm Nasturtium, sed suauius & magis fragrans, cum quadam amaritudine: quæ omnes nota nostro Cardamomo non conueniunt, vt experientia docet. Dioscorides verò, lib. 1. cap. 5. cōmendat quod ex Comagene, Armenia, Bosphoroq; deuebitur (tamen si in India quoque & Arabia prouenire dicat) eligendumq; scribit plenum, frangenti contumax, gustu acre, subamarum, odore caput tentans. Nostrum contra Cardamomum in illas regiones defertur, è quibus Dioscorides suū deuehi scribit. Sed neque id frangenti contumax est, neque caput tentat, neque amarum, neque gustu aded acri, vt Caryophylla.

Cardamomi
genera 4.
Plinio.

PLINIUS lib. 12. cap. 13. quadruplex esse Cardamomi genus scribit, sic inquit: Simile his & nomine, & fructice Cardamomum, semine oblongo. Metitur & eodem modo in Arabia. Quatuor eius genera. Viridissimum ac pingue, acutus angulus, contumax fricanti, quod maximè laudatur. Proximum è rufo candicans. Tertium breuius atque nigrius. Peius tamen varium & facile tritu, odorisq; parui: qui verus, Costo vicinus esse debet. Hoc & apud Medos nascitur. Hæc Plinius, tamen si tam Dioscoridi, quàm ceteris Grecis vnicum tantum extet Cardamomi genus.

SED nullum ex prædictis cum nostro quidquam commune habet, quod fragile esse debet, siliqua candicante, granis intus nigris.

Saccolaa historia.

SERITVR verò id leguminū modo, altitudine, quando summa, cubiti, in quo dependent siliquula granula interdum vsque ad viginti continentes, non, vt Cordus in libr. 1. Diosc. scripsit, Glandis aut Auellanae magnitudine.

Dauus Terentianus.

HVIC autem errori occasionem præbuit Dauus ille Terentianus, omnia perturbans, Gerardum Cremonensem^b interpretem intelligo, qui cum hoc medicamentum ignoraret, nomen illi ex Grecis pro arbitrio indidit, tamen si legitimum Arabicum nomen in integro & non mutatum reliquisset præstitisset.

QVAM Ruellij lib. 2. cap. 5. opinio sit erronea, qui no- Ruellij erro-
bis Capsicon, aut Siliquastrum pro Cardamomo Maurita- ror.
norum proponit, omnibus notissimum est.

AD ea verò qua Lacuna libr. 1. cap. 5. commentariis Lacunæ et-
suis in Dioscoridem scribit, satis proteruè in Arabes inue- ror.
ctus, sic responsum volo: Neq; eius Meleghetam Cardamo- Melegheta.
mum esse Dioscoridis, siquidem ignota fuit Dioscoridi: ne-
que Cardamomum maius coloris est cinerei: neque Nigella Nigella.
la tertium id genus quod in officinis haberi asserit, quando-
quidem Nigella totis his prouinciis non nascatur.

CETERVM non multũ fortè refragabor iis qui Cot- Cordume-
du neni Arabum, Cardamomum Græcorum esse putant: ni.
quandoquidem Serapionis & Auicenna Saccolaa Græcis
est ignota, vti supra diximus. Quod verò Saccolaa vten-
dum negent, quoniam Græci de ipso nihil scripsere, non con-
cedo; multis enim experimentis comprobatum est plerisque
morbis perutile esse: eoq; vtendum censeo in omnibus com-
positionibus Arabũ, & recentiorum qui Arabes secuti sunt.

MALAGVETAM porrò, siue Meleguetam, à non Malagueta
nullis Paradisi grana nuncupatam, cuiusque in Europa Cardamo-
vsus Cardamomi minoris loco, non esse Cardamomum didi- mum nõ est.
ci, quoniam sæpius cùm in Hispania, tum hïc in India per-
contatus eos qui è Lusitania in Malaguetam profecti fue-
rant, an istic Cacollaa siue Sacollaa (quod Cardamomum
appellamus) nasceretur, negarunt omnes: rursus Indi inter-
rogati an Malagueta apud eos cresceret, negarunt & ipsi.
Deprehendebã tamen Malaguetam ab Auicenna Com-
bazbague dici, eumq; scribere ex çofala, cui Malagueta
prouincia contermina est, deferri: verisimile autem mihi
non videri Auicennam, virum ad eò peruum. bina capita de
eadem re scripsisse. His cogitationibus occupato animo, Tur-
cam mercatorem professione Iudaum, in Cochim commo-
dum reperio, qui diceret sibi mandatum, vt præter cetera
aromata çacollaa quabir, hoc est, Cardamomum maius,

emeret : quod me mouit, vt sciscitari an in alijs etiam regionibus nasceretur. Tandem Regiarum mercium in Ceilan Curator, Factorem vocant, mihi retulit, istic inueniri nostro quidem multo maius, sed minus odoratū: remq. ita se habere comperi, illius specimine (me curante) ex Ceilan delato. Accersitus praterea in Balagate ad curandum Illustram Hamjam, cuiusdam Regis in Balagate, nomine Verido, fratrem, de industria medicamentum, in quo Cardamomum maius & minus Arabica lingua, praescripsi, vt conspiciere possem : vtrumque mihi exhibitum ad medicamento compositionem eadem quidem vtriusque forma, sed magnitudo diuersa, nulla tamē cum Malaguetā similitudo.

Saccolaa delectus.

OPTIMUM autem censetur minus, quod odoratius est altero, & facultate maius dici potest meo iudicio.

PROVENIT vtrumque in India, praesertim verò ab Emporio Calecut vsq. ad Cananor, tamen si alius etiam locis Malauar, & in Iaoa nascatur, non tamen adeò copiosum, neque cortice adeò candido.

Saccolaa vsus.

MULTVS eius vsus est in his prouincijs, siquidem vnà cum Betre (veluti supra diximus) manditur, pituitaq. caput & stomachum expurgat, & Serapius admiscetur.

Marth. Siluatici error.

FAESVM autem est quod Marth. Siluaticus cap. 117. scripsit, Indos eius radice aduersus febris circuitus vti^c, nascique in tuberibus quarundam arborum. Nam exili est admodum radice, nec nisi satum prouenit, solo antè ignibus perusto, vt facilius enascatur.

^a Cordus in lib. 1. Dios. Cardamomum maius ficus propemodum magnitudine facit : minus verò Auellana minus. Sed lib. 4. de plantis Cardamomum medium Auellanae grandi æquale facit. Matthioli similiter Cardamomi iconem ficus forma & magnitudine exhibet: cum tamen nihil aliud sit quàm Melegueta suo inuolucro tecta, quæ sanè inter Cardamomi vulgaris siue Saccolaa Arabum genera ex nostri auctoris sententia recipienda non est.

^b Pandectarius eius meminisse inuenietur cap. 117 in nostris autem exemplaribus apud Rhasin haud facile inuenies.

^c Nullam huic similem facultatem nostra Pandectarij, qui Marthæus Siluaticus est, exemplaria tribuunt.

De

DeFaufel.

CAP. XXV.

IMPROBE faciunt, qui pro Faufel Santalum rubrum substituunt, quod plerumq₃ alio ligno rubro persimili adulteratur: est enim utrumque inodorum, ut in Santalo diximus. Faufel verò & minoris emitur, nec adulteratum est, poterátque facile in Lusitaniam deferri cum aliis Aromaticis, si aut Pharmacopola, aut Medici curiosi magis essent, idq₃ adferendum curarent. Faufel vulgare est.

DICITUR autem Arabibus Faufel (tametsi corruptè Auicennalib. 1. cap. 262. Filfel & Fufel) tum etiam in Dofar & Xaël portibus Arabicis: in Malauar Pac à vulgo, à Nobilioribus verò Areca, quo nomine utuntur Lusitani qui in Indiis habitant, quoniam primùm ea regio fuit illis cognita: in Guzarate & Decan, cupari: in Zeilan, Poaz: in Malaca, Pinan: in Couchin, Chacani. Faufel: Filfel, Fufel: Pac. Areca: cupari, Poaz, Pinan, Chacani.

NASCITUR plurimum in Malauar, in Guzarate & Decan pauca quantitate, idq₃ dumtaxat in maritimis, sed laudatum, praesertim in Chaul, quod defertur Ormuz. Optimum item provenit in Mombaim insula, quam mihi Rex Lusitania dono dedit, excepta emphyteusi. Laudatur etiam quod in regione Baçaim provenit, atque id defertur in Decan cum hoc quod in Gauchin nascitur nigrum & pusillum, durum admodum, postquam siccatum fuerit. Nascitur etiam in Malaca, sed tam parva quantitate, ut vix incolis sufficiat. Item in Zeilan magna copia, sed candidum, quod in eam partem regionis Decan defertur quae Cotamaluco paret, tum etiam in Bisnaga. Defertur etiã ex Zeilan in Ormuz, Cambaya, & in insulas Maldivas, siue Naledivas. Et tametsi scribat Serapio lib. simp. cap. 345. Arabiam non alere Arecam (de mediterraneis locis & magna ex parte intelligendum id est) nascitur tamen laudata, sed exigua in Dofar & Xaël locis maritimis. Amat enim haec arbor maritima loca, & mediterranea respuit, alioqui magna cum diligentia sereretur, quoniam singulis diebus eam edunt cum

FAVFEL CVM SVO INVOLVCRQ,
& inuolucro exemptum.AVELLANAE INDI-
cz genus oblongum.

Mauritani, tum Moalis (genus hominum id est, qui Ali, ut Moalis. dixi, generum Machometi sectantur) etiam in suis ieiuniis cum à Betre abstinent. Masticant enim Arecam cum Cardamomo, purgandi ventriculi & cerebri gratia.

ADMISCENTUR Faufel, siue Areca, eadem que Faufel mixtura. supra Betre admisceri diximus: tamen si Betre calidum sit, Areca verò frigida & sicca. Sed & admiscetur Lycium, quoniam utrumque gingiuas confirmat, & dentes stabilis, stomachum roborat, & utile est aduersus sanguinis reiectiones, vomitus, & alui profluvia.

EST autem ipsa arbor recta, fungosa materie, foliis Faufel historia. Palmae, fructu nucis Moschatae, minore tamen, aut iuglandibus exiguis simili, intus duro, & candidis rubentibusque venis resperso, non planè rotundo, sed altera parte sessili: quae tamen nota non omnibus Arecae generibus conueniunt. Integitur hic fructus inuolucro admodum lanuginoso, & foris subflauo, perquam simili Dactilis, cum maturuit, & antè quàm siccatus sit. Immaturus verò, stupefacit & inebriat. editur autem immaturus à nonnullis, ut, veluti temulenti, dolorum cruciatus non sentiant.

SICCATVM verò fructum sic parant. Contusam nucem Faufel in tenuissimas partes cum Lycio, & folio Betre, Faufel preparatio & vsus. cui exemptus sit neruus, masticant, veluti in Betre diximus, & priorem saliuam, quae cruenta est, expuunt, eaq; ratione cerebrum & ventriculum expurgant, gingiuas, & dentes stabiliunt. Potentiores ex Faufel, Lycio, Caphura, Ligno aloës, & Ambari momento, formas orbiculares siue pastillos componunt, quos masticant.

SCRIBIT Serapio libr. simplic. cap. 345. excalfacere; & amaritudinis particeps esse. Sed cum degustauissem, nullum calorem deprehendi; verum cum insipiditate adstrictoria facultate praeditum esse comperi. Itaque puto aut Serapionem hanc Arecam non nouisse, aut, si nouerit, illam numquam degustasse.

Aqua ex
Faufel.

Ex ea viridi aquam stillaticiam vitreis organis elici iubeo, qua maximo cum successu in biliosis alui profluviiis vtor. Sed arcanum id mihi haectenus fuit.

* Nucem Faufel cum suo integumento nobis aliquando communicavit Petrus Coldenbergus Pharmacopola, vir eruditus, & rei herbariae peritus.

INVENIUNTUR interdum aliae nuces oblongae, quae Faufel cum suo involucrio magnitudine aequant, praedurae & foris nigricantes, quae per medium sectae Nucem myristicam mirum in modum aemulantur. Fortè Faufel genus erunt, aut aliquid simile. Sed cum dumtaxat vetustate exsuccas videre licuerit, de gustu & temperamento nihil pronunciare possum. Vtriusque iconem expressimus.

MEMINIT etiam Arecæ Lud. Roman. lib. nauig. 5. cap. 7. in hunc modum: Edere sueuerunt (de rege & magnatibus urbis Calecut loquitur) fructum quendam cui *Chesolo* (Faufel intelligit) nomen est. Hunc mittit arbor *Arecha* nomine, Palmae non absimilis, quae caryotas gignit, & consimiles producit fructus. Miscent insuper contritas ostrearum conchas calcis instar. Hæc ille. At ridiculū esset quod idem lib. 4. cap. 2. scribit (quoniam quae sanitati tuendae causa eduntur, praesentissimum esse venenum asserat) nisi cautam postea subiiceret. At Sultanus, inquit, letho traditurus est Satrapis quempiam, ad se accersitum cui mors imminet, nudum sibi assistere compellit, moxque edit nonnullos fructus, *chosalos* vocitant, instar nucis myristicæ: mandit etiam quaedam herbarum folia, modo mali Assyrii, *tambolos* nominant, addit etiam attritarum concharum ostreae calcem, simulque cuncta manderdo ruminat. Tandem in eum, quem cupit occidi, expuit, aspersoque eo, continuo mors subsequitur, praesentaneo veneno vitam perimente: nam ubi in hominem, ut praemisimus, expuerit contrita venena, intra mediae horae spatium perfusus veneno in terram corruens essat animam. Hæc ille de Sultano Cambaiae, quem patris à cunabulis veneno aluerat.

De Nuce Indica,

CAP. XXVI.

Palma Indica-

NULLAM arborem vsibus humanis aptiorem inueniri puto, quam sit Palma Indica, veteribus Graecis, quantum conicio, incognita, & Arabibus ferè neglecta, qui pauca admodum de ea descripserunt.

Iausialindi.

AVICENNA lib. 2. cap. 506. eam vocat Iausialindi, quod Nucem Indicam sonat: Serapio lib. simp. cap. 228.

Iaralnare.

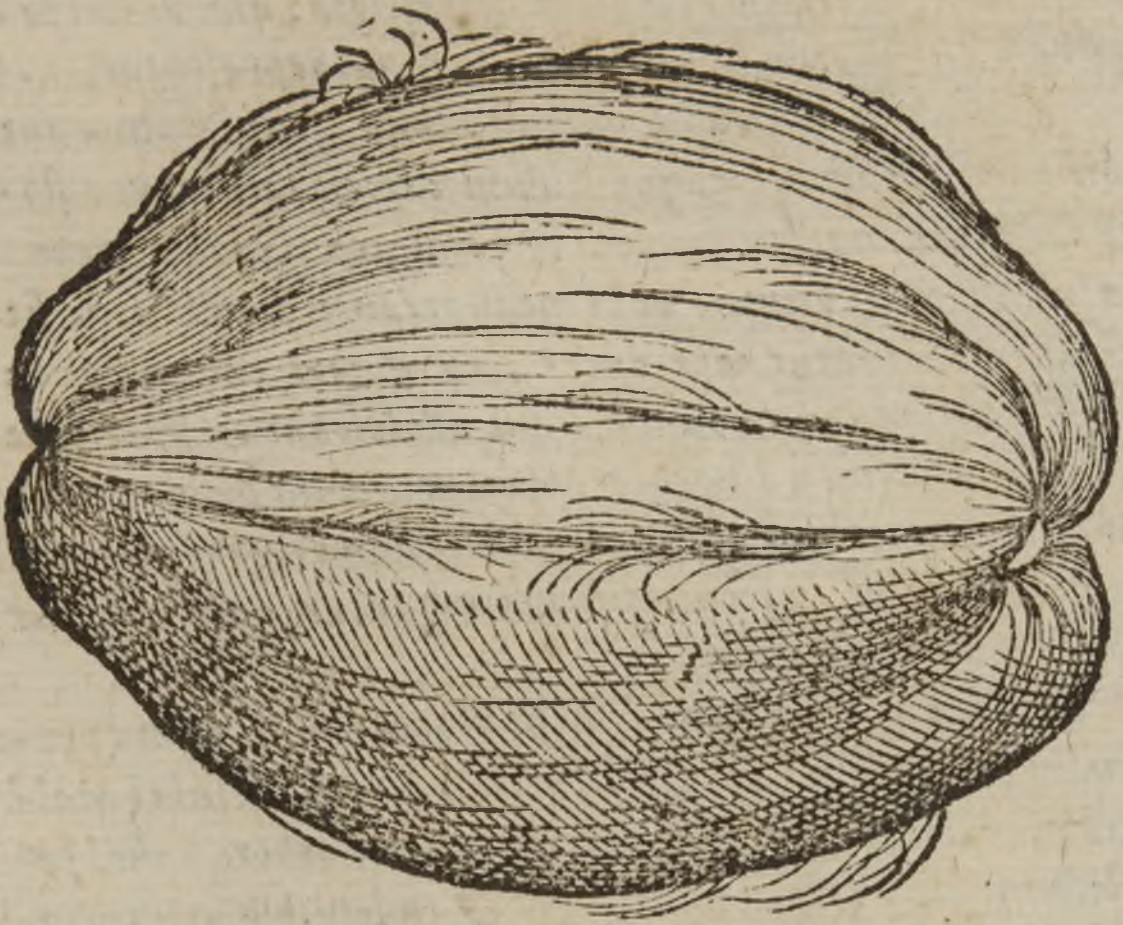
& Rhases lib. 3. de remed. cap. 20. arborē ipsam Iaralnare, id est, Arborē nuciferam. Vocatur autē vulgo ipsa arbor

Maro, Narel.

Maro, & fructus Narel, quod vocabulum Narel commune est Persis & Arabibus: in Malauar arbor ipsa Tengamaran, fructus verò maturus Tenga, sed viridis adhuc

Tengamarā.
Tenga.

& im-

G 4

Eleni, Lan-
ha.
Trican, Ni
hor, Coquo.

Et immaturus Eleni, & Goæ Lanha : in Malaio, arbor Trican, ipsa nux Nihor, cui nos Lusitani nomen Coquo indidimus, ob tria illa foraminum vestigia, quibus Cercopitheci, aut aliterius similis animalis caput representat.

Nucis Indi-
cæ historia.

ARBOR est vastæ magnitudinis, foliis Palma aut Arundini similibus, aliquantulum tamen latioribus: flore Castaneæ, materie fungosa & ferulacea. Gaudet arenoso solo & mari vicino, ut in mediterraneis haud facile sit reperire. Seruntur ipsæ nuces, ex quibus enata plantæ transplantantur; & paucis annis adolescunt & fructiferae fiunt, præsertim si diligenter colantur. Nam hieme, cinere aut stercore conspergi volunt, æstate aqua rigari: latiores tamen euadunt, si secus ædificia pangantur, quia videntur sordibus & luto gaudere.

Olla.

MATERIES ligni cum sit procera, ad plurima perquam utilis est, ita ut interdum in Nalediua insula (Maldiua vulgo, ut diximus, vocant) ex hac arbore naues fabricentur, atq; clavis, malis, velis & rudentibus armentur. Ex ramis qui in Malauar Olla^b appellantur, fiunt adium tecta, & nauium tabulata & opercula.

Cocci duo
genera.
çura.

Orraqua.

PORRO has arbores in duo genera distinguunt. Alterum enim fructus ferendi causa seruant: alterum çuræ cogendæ gratia, quæ est vinum mustum: hæc autem decocta, ab incolis Orraqua vocatur. çura verò in hunc modum cogitur. Præcis ramis, vascula alligantur, ad liquorem, çuram vocant, excipiendum: quem ut ex altioribus ramis colligant, arborem conscendunt aptatis ad pedes compedibus & liqueis, aut fasciis vinculisue quibusdam arbores per interualla colligantes. Hæc Sura destillatur aquæ ardentis modo, vinumq; extrahitur aquæ ardentiper omnia simile, ut etiam pannus lineus eo madefactus non secus ardeat, quam si aquæ ardenti intinctus foret. Vocatur autem stillatitius hic liquor Fula, id est, Aros: quod reliquum est, Orraqua appellatur, admisto stillatitij liquoris momento.

Fula.

E çura

Eçura vel Sura (ita enim pronunciandum est) antequam exstilletur insolata, fit acetum satus interdum acre. Sublato priore vasculo, si vulnus in arbore factum adhuc Suram exstillet, seruatur ea, & solis aestu vel igne densata, sacchari modo coit; id jagra vocant. Optima censetur quæ in Na- jagra, lediua insula nascitur: etenim non nigricat veluti quæ in aliis regionibus gignitur.

TEGITVR nux adhuc recens tenero admodum cortice, Cinara, dum gustatur, saporem referente. Constat tenera valde & dulci medulla, quæ in se conclusam aquam suauem & dulcem habet, & fastidiũ non parientem, multoq; tempore durantem. Quanto autem recentior est nux, tanto eius liquor suauior, tum etiam medius cortex qui amygdalis suauitate non cedit, editurq; à nonnullis cum jagra, cuius paulo antè meminimus, aut cum saccharo: aut ex eo trito lac exprimitur, cum quo coquitur Oriza non minus suavis quàm si cum lacte caprino decocta esset: aut ex hoc & auium quadrupedumue carnibus edulia parantur Caril illis nuncupata. Maturior verò facta nux, continet Caril. quidem etiam liquorem, sed non adeò suauem vt prior, quique interdum ace scat.

NVCES istæ recentes siccata, atq; superiori cortice delibrata & confracta, ab indigenis Copra vocantur, deue- Copra. bunturq; in Ormuz, Balaguata, aliasq; regiones, quibus minore copia nascuntur, quàm vt exsiccari possint: aut in eas prouincias quæ his omnino carent. Suaues sunt, iisque vtimur tamquam castaneis siccis. Gratiores multo sunt palato, quàm quæ integræ in Lusitaniam perferuntur.

Ex iisdem fragmentis, siue Copra, limpidissimum oleum Oleum ex Copra. magna copia torculari exprimitur, non modò ad lucernas vtile, sed etiam Orizæ coquendæ aptum. Duplex verò exprimitur ex his nucibus olei genus.

VNVM ex nucibus recentibus contusis calida affusa Oleum ex Cocco- aqua, quibus expressis oleum aquæ supernatat. Hoc vtimur centi.

ad purgandum excrementis ventriculum & intestina: purgat enim leniter & sine noxa: multi Tamarindorum expressionem addunt, quod & vtile medicamentum esse saepius sum expertus. Si hoc oleum intelligunt Auicenna libr. 2. cap. 506. & Serapio lib. simp. cap. 228. cum id butyro praferunt, rectè sentiunt mea sententia. in eo verò falluntur, quod ventrem minus lenire dicant, quàm butyrum.

Olei ex Copra facultates.

ALTERVM genus olei id est, quod superius ex Copra exprimi diximus. Id praeter iam dictas facultates, nervis admodum est vtile. Siquidem magnam huius utilitatem quotidie experimur in nervorum contractionibus & articulorum doloribus antiquis: hoc enim inunctum agrum cupa grandi, quae hominem capere possit, imponimus, ibique dormire & quiescere concalescendum sinimus, magno cum adminiculo. An verò lumbricos enecet, ut scribunt Auicenna locis iam citatis & Serapio, nondum experius sum. Quod verò ipsam nucem eadem facultate praeditam scribant, non modò rationi consonum non est; sed ipsa quotidiana experientia manifestissimum est, eius esu lumbricos generari. in Serapionis autem lib. simplic. cap. 228. sententiam facile concessero, qui Mansarunge (quem antiquum Mesuen esse ait) auctoritate fretus, nucis huius siue Cocci esu alui profluvia sisti auctor est. Alienum enim à ratione non est, ut ipsa nuce, quae terrestrium est partium, alium sisti: oleum verò, quod tenuium & aërearum est partium, ventrem subducere.

Mansarunge.

Lacunæ erior.

NVLVM autem oleum exstillat ipsa arbor, sed dumtaxat ex ipso Cocco exprimitur: tamen si Lacuna Com. in Diosc. lib. 1. cap. 29. scribat in ea opinione quosdam esse, ut credant dulce id oleum, quod ex hac Palma stillat, Dioscoridis esse Elaomeli.

Elaomeli. Cairo.

CETERVM duplici cortice integitur haec nux. Extimus villosa materie compactus est, ex qua fit Cairo Maluaribus dictus, hac in provincia magni usus. Nam & ex eo ruden-

rudentes & funes nauibus necessarij fiunt, qui incorrupti manent in aqua marina. Ex eodem stupæ loco naues obturantur ac stipantur, ipsisq; aded stupis præstat, quòd putredini minùs sit obnoxius, & aqua marina imbutus infletur denseturq;. Nulla certè ex hac villosa materie fiunt aulea, vt persuadere nobis nititur Lacuna Comm. in Diosc. lib. 1. cap. 141. Ex putamine illo interno & præduro vasa in tenuiorum vsum tornantur, & etiam carbones fiunt aurifabris perquam vtilis. Sed et vasa paralyticos, si inde bibant, minimè iuuant, vt putauit Sepulveda, & vulgo Lusitanorum creditum est. Nam nihil huius fructus neruis salutare est, præter oleum, de quo paulo antiè: sed nec ipsi incolæ huiusmodi facultates talibus vasculis tribuunt, nec quisquam probatus auctor meminit.

Vasa ex
Cocco.

Vascula ex
Cocco para-
lyticos non
iuuant.

SED minimè prætermittendum putauit, quòd harum regionum incolæ istarum palmarum germinibus vescantur: gratiora enim sùt palato, quàm aut Castaneæ molles, aut humiles Palmæ, quas vulgò Palmitos, Itali Cefaglioni vocant. Quo autem vetustior est Palma, eo tenerius & delicatius germen producit. At eo sublato perit Palma: hinc fit, vt qui huiusmodi germè edit, nò immeritò Palmã vorare dicatur.

Palmæ Indi-
cæ germen.

Palmitos,

NUNC superest, vt de Cocco, quem de Maldina^d appellat, aliquid subiiciamus.

Coccus de
Maldina.

LAVDATVR hic Coccus, aut hæc nux (sed præsertim eius medulla) aduersus venena ab ipsis earum insularum incolis. Et à viris fide dignis accepti, ad coli dolores, paralysim, epilepsiam, aliòsque neruorum affectus se vtilem sensisse: à coli quidem doloribus, quòd vomitum excitaret; ab aliis verò ægritudinibus immunes reddi ægros, si aquam in iis nucibus (adiecto medulla momento; aliquamdiu conseruatam ebiberent.

SED cum non sim id expertus, minus fidei his tribuo. Nullam autem, periculum faciendi, occasionem habui, quòd vti malim medicamentis quorum facultates iam mihi per-

specta,

pecta & multa experientia comprobata sunt, veluti sunt Lapis Bezar, Theriaca Smaragdi, terra sigillata, & alia pleraq; medicamenta (de quibus suo loco) quam recentibus minus q; certis. Nā quod nonnulli dicant, se huius vsu commodum sensisse, an id per suasionem & imaginationem factū sit ignoro; hinc fit vt nihil affirmare possim. Sed si quid certius cum tempore nactus fuero, sententiā reuocare non pudebit.

*Cocci de
Maldiuā hi-
storia.*

NIGER est autem huius Cocci cortex, & nitidior vulgari Cocco, figura ouali magna ex parte, nec ita rotunda vt vulgaris: medulla siue pulpa interior, quæ siccata dura est admodum & candida, nonnihil tamen ad pallorem inclinans, in superficie rimosa est & valde porosa, nullo sapore excellens. Dosis verò est huius medullæ ad grana decem, cum vino aut aqua, pro morbiratione & natura.

INVENIUNTUR interdum isti Cocci prægrādes admodum, interdum etiam exigui: omnes autem in littus eiectioni.

VULGARI autem fama accepimus, in insulas Maldiuas aliquando continentem fuisse, sed inundatione maris submersum, has insulas effecisse; in quibus obruta Palmæ fuerint, quæ hos Cocco protulissent, qui terra indurati in hunc modum conspiciuntur. Sintne verò eiusdem generis cum nostris, facile iudicari non potest, cum hætenus nemo folia aut arboris truncum videre potuerit; sed soli Cocci in littus eiciantur nunc bini coniunctim, nonnunquam verò singuli separatim. Sed hos nemini colligere licet, nisi cum capitis periculo; quoniam Regis esse asserunt quidquid è mari in littus eicitur: quæ res maiorem auctoritatem huic nuci conciliauit. Eximitur autem ex his Coccis pulpa siue medulla, deinde exsiccatur eadem ratione qua Copra, atque indurescit eo quo venditur modo: diceres esse caseum ouillum.

* Huius arboris descriptionem cum alij, tum Ludouicus Romanus libr. 5. cap. 16. & Iosephus Indus cap. 137. & 138. tradiderunt. Sed & Strabo Geographiæ 16. huius palmæ meminit: quare satis mirari non possum nostrum Auctorem, qui veteribus Græcis incognitam

Mehenbothere.

nitam dicat hanc arborem. Sic enim habet Strabo : Cetera verò ex Palma præbet ; ex ea enim panis, mel, acetum, & oleum fit, & testilia varia : nucleis pro carbonibus fabri ferrarij vtuntur, qui in aqua macerati bobus & ouibus in pabulum dantur.

a Nusquam in nostris exemplaribus huc adductos Auctores *Iaral-nare* meminisse comperio : at Neregil meminerunt, quemadmodum & Pandectarius cap. 565.

b Ferdinandus Lopez lib. 1. Historiæ Indicæ, *Olla* vocat, nõ Palmæ ramos, sed ipsa folia, quibus inscribere solēt Indi res memorabiles, & instrumēta publica. Refert idem, simili *Ollæ* seu folio, Atabicus characteribus inscriptam fuisse eam epistolā quam Rex Calicut ad Lusitanicū Regem Emanuelem dedit, cum eò primū appulerunt Lusitani.

Inuētæ porrò sunt Antuerpiam paucos ante annos ex India merces magnis foliorum nucis Indicæ (vt asserebant) fragmentis inuolutæ : cubitalia erant ea fragmenta aut ampliora, crassiora tamen quàm vt quidquam his inscribi commodè posset : nam etsi per medium aperta essent, interdum bubalini corij crassitudinem æquabant, læuia vtriusque & perpolita, ac, quantum ex fragmentorum magnitudine colligere licebat, quaternos aut quinos cubitos longitudine, binos verò latitudine superauerant, ita vt non incommodè ædes & naues his tegere, & vela concinnare, earum regionum incolæ, vt noster Auctor asserit, possint. Eius fragmentum penes me est à Guilelmo Andrea Pharmacopœo Antuerpiensi integerrimè mihi donatum.

c Omnes rudentes & funes nautici Onetariarum Regiarum Vlyssipone confecti sunt ex villis Coccorum siue nucum, præsertim verò earumquæ in Indiam nauigant. Sed etiam ex iis villis fiunt nodosa cingula, magno in vsu omnibus ferè tenuioris fortunæ mulierculis Vlyssipone.

d Vidimus vascula ex hoc Cocco de Maldiua confecta Vlyssipone, tum aliis locis, oblongiora plerumque quàm quæ ex vulgari Cocco parantur, & nigriora nitidioraque. Sed & ipsam medullam siccatam Vlyssipone venalem reperias, cuius facultates minificè extollūt, atque omnibus ferè alexipharmacis præferunt : eamq̃ ob causam magnum eius pretium. Quàm verò parum fidei sit adhibendum huiusmodi fabulosis & commenticiis facultatibus, Auctor noster satis declarat.

Non ineptè subiiciendæ hîc videntur aliquot Auellanarum icones cum suis descriptionibus.

Prior exigua est, tribus lateribus elatioribus, atque itidem tribus foraminum vestigiis, vti Nux Indica seu Coccus, conspicua, villosa quodam inuolucro, veluti Faufel ferè, recta, nucleum continens dulcem, tenui candicante membrana inclusum.

Alter a pollicari est longitudine, duorum verò digitorum crassitie, inferiore parte sessilis, rugosa scabiæ & cinerea, superna autem & eminentiore parte læuis subrasique coloris, ita vt animalculum duro corio tectum videatur : prægnans est, & aliam continet. Huic ferè simile genus inuenitur minus, nigricanteque colore, quod à Matthiolo inter Indicas Auellanas exhibetur.

Tertia ab amplissimo viro Corthuso mihi nomine Mehenbethene missa, quamuis non admodum eius descriptioni cōueniat, & potius eorum sententiam amplectendā censeam, qui inter vnguentarias nu-

ses referunt: pollicem transversum longa est, forma triangulari, duroque & ligneo putamine. fracta tres cellulas habet, in quibus nucleus oblongus albus dulcisque inuenitur.

De Myrobalanis. CAP. XXVII.

MANIFESTUM est, neque Dioscoridem, neq. Galenum, neque Plinium, nostra Myrobalana cognouisse, sed eorum Myrobalanum planè aliud esse, ex quo videlicet oleum ad pretiosa vnguenta exprimerent. *μυροβάλανος* enim idem sonat Græcis, quod Nux vel glans vnguentaria Latinis.

Myrobalana Græcis & Latinis incognita. Myrobalanus Græcorum.

ET quoniam Auicennæ & Serapionis interpretes vidit hæc nostra quodammodo ad glandis formam accedere, nullo iudicio Myrobalana vertit, cum mea sententia Pruna (quibus similia sunt) meliùs vertisset.

VOCAT ea Auicenna lib. 2. cap. 458. Delegi: Sic etiam Serapio, lib. simp. cap. 107. tamen si librariorum vitio Halilig corruptè legatur. Omnes enim Medici Arabes mihi affirmarunt, omnia Myrobalana Delegi vocari. Peculiariter verò flaua azfar, Indica siue nigra asuat, quebula quebulgi, bellerica beleregi, & emblica embelgi, sub quo nomine haudquaquam nota fuere hæc posteriora Auicennæ, lib. 2. cap. 228. & Mesuæ, de simplic. medicam. purg. cap. 3. sed sub nomine Seni, ut patet ex Serapione, Seni. qui Seni, tenuissimo cortice prædita esse scribit, qua nota Emblicis conuenit.

Delegi, Halilig, Azfar, Asuat, Quebulgi, Beleregi, Embelgi.

SUNT igitur in vniuersum quinque eorum genera, quorum nomina magna ex parte mutuati sumus. Nam quòd genus quoddam Serapio Damascenum appellat, melancholicis morbis perutile: id facit, non quòd in Damasco proueniat hic fructus, sed quòd hinc ex India Myrobalana Indæ deferrentur.

Myrobal. quinque genera.

ET quamuis idem Serapio lib. simp. cap. 107. scribat Seni cognominata genus esse Oliuarum, tamen errat (quod pace eius dictum volo) atque ei erroris occasionem prebuisse credo, quòd emblica sale aut aceto condita edantur.

Serapionis error.

FALLVN-

Myr. flava.

Myr. matica.

Myr. bellerica.

Myr. cnepula.

Myr. cmosica.

FALLUNTUR autem tam ij qui omnia Myrobala-
 norum genera in eadem arbore nasci putant, quam qui fla-
 ua & quebula tantum. Nam quinque sunt diuersa arbo-
 rum genera: &, quod magis mireris, in regionibus sexa-
 ginta aut centum leucis inter se distansibus nascuntur. Pro-
 ueniunt enim nonnulla in Goa & Batecala, alia in Mala-
 uar & Dabul. In toto regno Cambaia quatuor eorum ge-
 nera inueniuntur: quebula verò in Bisnager, Decan, Gu-
 Zarate, & Bengala.

Myrobala-
 norum ar-
 bores diuer-
 sa.

CETERVM quae in Lusitaniam sicca deportantur,
 magna ex parte sumpta sunt in regione quae est inter Da-
 bul & Cambaya. Nam experientia compertum habemus,
 hos fructus, quos regio septentrioni vicinior producit, minus
 putredini obnoxios esse. Inuenio autem apud eos tria My-
 robalanorum genera (ipsi vocant tres species) quorum vsus
 est in purgationibus leuibus & sine molestia. horum pri-
 mum genus, quod rotundum est, & bilem purgat, indigenae
 arare, medici aritiqui vocant, nobis sunt flaua: alterum
 genus, incolis rezanuale dictum, nostra sunt Indica siue ni-
 gra: tertium genus, Gotim incolis nuncupatum, rotundum,
 nobis bellerica sunt. Chepula verò nostra quae pituitam pur-
 gant, illis aretca appellantur. Hac sunt quatuor Myroba-
 lanorum genera, quae illis sunt in vsu medico. Nam quinto
 genere, amuale iis nuncupato, nobis verò emblica dicto
 (tametsi apud eos reperiatur) non vtuntur, nisi densandis
 coriis, Rhois coriariorum loco, & atramento conficiendo.
 Sunt tamen etiam nonnulli qui iis viridibus vescuntur ex-
 citanda appetentiae causa.

Arare, Ariti-
 qui.
 Rezanuale.
 Gotim.

Amuale,

PORRO Arare rotundum est, & Sorbi folia profert,
 Amuale foliis est minutim incisus, palmum longis. Reza-
 nuale octogonum est, & folia Salici similia habet. Guli fo-
 liis est Lauri, sed pallidioribus & subcinericiis. Aretca ma-
 gna sunt & rotunda, oblongiora tamen dum ad perfectam
 maturitatem peruenerunt, & angulosa: folia eius Persicis
 H ^{similia}

Myrobala-
 norum hi-
 storia.

similia. Sunt autem singulae arbores Pruni magnitudine, omnesq; siluestres & spontè nascentes, non domesticae.

CUM autem gustu sint adstringente & acido, Sorborum immaturorum modo, ex frigidorum & siccantium classe esse dixerim.

PRÆPARATIONIS modus apud Indos non inualuit, vipere qui iis non utantur purgationis, sed adstrictionis dumtaxat gratia. Nam si purgare velint, eorum decocto utuntur, & maiore dosi quàm nos in Europa. Solent autem iis saccharo conditis vti magno cum successu, nec quisquam medicorum vsu istorum famam vnquam est periclitatus. Chepulorum^b autem maior est gloria: condiuntur hac in Bisnager, Bengala & Cambaya: flaua & Indica, in Batecala & Bengala.

Aqua stillatica Myrobalan.

IUBE O ego ex his immaturis stillaticium liquorem organis elici, quem post sumptam aliquã conseruam adstringentem propino, & Syrupis admisceo, si quando opus est. Flaua & Bellerica præscribere soleo initio mensæ, iis qui aut alui profluuio, aut stomachi relaxatione laborant: talibus enim conuenit huiusmodi cibus propter adstrictionem cum pauca aciditate coniunctam. Præterea immaturorum Myrobalanorum succum, in alui profluuio apprimè efficacem esse expertus sum.

^a Chepulorum arborem apud Bituriges Gallorum inueniri intellexeram, & huius folium inde allatum dono mihi dedit D. Ioan. Posthius Germ. medicus, mihi amicissimus: verùm id Persicæ folio simile non est, sed Pruni aut Cerasi folium potiùs emulari videtur, atque nihil aliud esse postea comperi, quàm Pruni genus mihi i. Rariorum stirpium lib. descriptum. Omniù verò Myrobalanorum genera, vt in officinis inueniuntur, expressimus.

^b Chepula rariùs ad nos adferuntur, & non nisi dura & malè condita. Emblica verò copiosè recentissima & optimè condita inuehuntur Antuerpianam.

Refert Fragosus, in noua Hispania fructum Dactylorum modo nasci Houos nomine, Myrobalanis flauis adè similem, vt plerique eundem esse contédant: præalta nascitur arbore, vt vix colligi possit, nisi præmaturus spontè decidat.

Sed quando quidem in Houos mentionem incidimus, meminit etiã arboris Houo Franciscus Gomara, in Generali Indiarù historia, cap. 67. quæ an eadem sit cum superiore, aliis disceptandum relinquo.

Houo,

Houo, inquit, arbor est præalta & patula, sanam vmbra præbens (qua de causa, cum Indi, tum Hispani potius sub ea, quam sub alia quavis arbore recubant) ex cuius cacuminibus & cortice, odorata fit aqua ad crura roboranda, & fucandam faciem, vtilis: etenim cutem constringit & densat, in quem vsus balnea fiunt ex ea, etiam itinere defessis salutaria. Eius radice vulnerata, multa aqua manat potui apta, fructu flauo, paruo, & pulpæ parum habente, sed ossiculum in se continente satis magnum. salubris est is fructus, & facilis digestionis, sed dentibus molestus & noxius, ob fibrarum copiam.

De Tamarindis.

CAP. XXVIII.

MEDICAMENTVM omnibus cognitum sunt Tamarindi, quamobrem nullum adulterium norunt.

NASCUNTUR multis Indiæ locis, sed qui montosis & ad Septemtrionem obuersis proueniunt, præferuntur, & diutius incorrupti manent: quales Cambaiete & Guzarate gignit.

VOCANTUR in Maluar Puli, in Guzarate Ambli, quo nomine reliquis Indiæ prouinciis noti sunt. Arabes Tamarindi appellat, quasi dicas Palmulas Indicas. Nam Tamar (quod omnibus notum est) eorū lingua Dactylum significat. Palmulas autem vocarūt Arabes hunc fructum, non quod eius arbor Palmæ similis sit; sed quoniam aliud nomen magis aptum non inuenerint, ossicula etiam in se continere conspicientes.

ARBOR est Fraxini, aut Iuglandis, Castaneæque amplitudine, materie firma, non fungosa siue spongiosa, ramis foliis ornatis multis minutimq; incisis, palmi magnitudine: fructus in arcus aut digiti incurui figuram efformatur. Huius immaturi cortex viret, siccatus verò, cinereus est, & facile auellitur: nucleos intus continet satiuorum Lupinorum magnitudine, quodammodo rotundos, sed planos, colore furuos, sed laues; quibus abiectis, pulpæ vsus est, quæ lenta & viscida est. Sed illud obseruatione dignum, quod hic fructus in arbore adhuc pendēs noctu foliis sese inuoluat vitandi frigoris causa, interdiu verò sese expediat, & è medio foliorum emergat. Acidus est dū viret, sed tamen ea aciditas suauitate non caret. Plurimum illis expurgatis vtor cū sac-

Puli, Ambli.

li.

Tamarindi.

Tamarindorum historia.

Tamarind. facultates.

charo, atque id maiori cum successu, quàm si Syrupo acetoso vterer. Soleo etiam plerumque egros Tamarindorum infusione purgare. Tamarindorum quatuor vncia aqua frigida aut stillatitio in tubi liquore macerentur per tres horas, deinde facta expressione eximantur Tamarindi, quos modico saccharo inspersos vtiliter exhibeo; euacuant enim ex parte biliosum humorem atque pituitosum incidunt & attenuant. Huius regionis incola sine molestia sese purgant Tamarindis cum oleo Nucis Indicae sumptis. Medici verò Indici, folia Tamarindorum trita partibus corporis erysipelate infectis imponunt. Nos hinc Tamarindis aceti loco vtimur, gratior enim palato est eorum aciditas, praesertim maturorum. Deferuntur in Arabiam, Persiam, Asiam minorem, & Lusitaniam sale conditi, vt temporis iniuriam melius ferre possint. Ego verò sine sale domi asseruare cum suo cortice soleo. Fit ex his recentibus cum saccharo conferua, praclarum proculdubio medicamentum ad digerendos & expurgandos humores, nec minùs palato gratum. Tamarindorum stillatitio liquore pro digestiuo aliquando vsus sum: verùm cum nimis dulcem & insipidum ferè inuenerim, eo vti desij.

Tamarind.
conferua.

Aqua stilla-
titia Tama-
rind.

N V N C superest, vt ex Auctorum Arabum scriptis hoc medicamentum examinemus, cum veteribus Graecis fuerit incognitum.

A V I C E N N A lib. 2. cap. 699. hoc medicamentum non describit, sed eius delectum dumtaxat profert, ait q̄ recentiores Tamarindos praeferrì.

Mesue la-
plus.

M E S V E lib. de simp. med. cap. 8. facit illos Palma siluestris Indicae fructum: sed eius error inde manifestus est, quod tota India palmas non reperias: sed palmulae adferuntur ex Arabia in India, vbi magna quantitate eduntur sicca, similiter & in massam cōpresse, abiectis nucleis. Memini tamen vidisse quoddam genus siluestre palmarum in Cambaya & Guzarate, sed sterile & longè diuersum à Tamarindifera arbore.

Palma silue-
stris.

S E R A-

SERAPIO lib. simpl. cap. 348. ex auctoritate Bonifaa, in Casarea Aman prouenire asserit. Sed pace eius dictum sit: nullos Tamarindos in Casarea Aman, quæ est Syria, prouenire certum est, cum à negotiatoribus mercimonij gratia eò ex India deportentur.

NONNULLI Tamarindos à saporis aciditate Oxyphœnicem faciunt, quorum sententiam vt nec improbare, ita nec approbare possum. Sed quòd Lacuna Com. in Diosc. lib. 1. cap. 126. à Thebaicis palmulis non differre scribit, non probo: quemadmodum nec quòd eius arborem Palmæ siluestris genus facit foliis oblongis, & per extremum acutis, quoniam huiusmodi profert folia vt antè dixi.

Oxyphœ-
nix.
Lacuna er-
ror.

CETERVM Tamarindi ex Arabum testimonio refrigerant & exsiccant tertio ordine, tametsi aliquot exemplaria Mesuæ, sed mendosa, secundo ordine refrigerantium & siccantium collocent.

Tamarind.
téperament.

EIS semper vtor in febribus admodum biliosis, nõ cassia solutiua aut Manna, quoniam ob suam dulcedinem, bilem generant. Hinc fit vt huius regionis medici sacchari vsu in febribus ardentibus abstineant.

De Cassia solutiua.

CAP. XXIX.

SUPERVACANEVM videbatur de ea arbore hinc differere quam vulgò Cassiam fistulam appellant, quandoquidem medicamentum est omnibus notissimum, nisi controuersia esset de nomine malè illi indito à Gerardo Cremonensi*, quem (vt supra diximus) Arabica nomina intacta relinquere præstitisset, quàm peruersè ita Arabes interpretari, & ansam præbere eos calumniandi; cum omni potius laude quàm vituperio sint digni, qui nobis huius tam nobilis, tam præstantis, tamq̃ humana salutis necessarij medicamenti cognitionem protulerunt.

*Rhasès ad
Aim. lib. 3.
de re med.
cap. 51.

PORRO vulgariter Arabibus dicitur Hiarxamber, vocabulo tetrasyllabo, tametsi Auicenna lib. 2. cap. 197.

Hiarxam-
ber.

Chiarfamdar corrupto nomine vocet: in Malauar Com-

H 3

daca:

Comdaca. *daca: in Canara, cuius prouincia est Goa, Bauasimga: in*
 Bauasimga, *Decan & à Bramenis Bauasimgua: in Guzarate & à*
 Bauasimgua. *Mauritanis regnum Decan incolentibus Gramalla: arbor*
 Gramalla. *ipsa in Canara Bahoo.*

Bahoo.
 Cassiæ sol.
 historia.

EST autem hac arbor Pyri magnitudine, foliis mali
 Persicæ, angustioribus tamen aliquantum, & virentibus:
 floribus Genistæ perquam similibus, luteis, Garyophyllum
 odore emulantibus; quibus decidentibus, exiliunt oblongæ
 siliquæ, virentes admodum ante maturitatem (non autem
 rubentes, vt scripsit Lacuna) quæ per maturitatem nigres-
 cunt, longitudine interdum quinque palmorum, numquam
 verò infra binos palmos.

NASCITVR per vniuersas has prouincias, præstan-
 tissima tamen & durabilior locis ad Septentrionem magis
 vergentibus, vt in Cambaya. Inuenitur & in Cayro, & in
 Malaca, & in Sian, totoq; eo tractu.

Cassia spon-
 tæ nascitur.

HANC non nisi siluestribus per se satam vidi, in Ame-
 rica tamen (quam falsò Indiam occidentalem appellant,
 quandoquidem vnica sit India ab Indo flumine denomina-
 ta, veteribus cognita) intelligo è siluestribus locis tralatam
 esse in hortos & agros, ita vt nunc istic frequentissima sit.
 Fortunatiores tamen nostros Lusitanos puto, apud quos si-
 ne satione tanta copia nascitur, vt vnius Candil, hoc est,
 quingentarum & viginti duarum librarum pretium non
 excedat decem regales Castellanos, qui constituunt aureum
 Indicum Pardion nuncupatum.

Candil quid
 sit.

Pardion.

AVICENNA lib. 2. cap. 197. scribit eam medio esse
 inter calidum & frigidum temperamento, nonnihil verò
 humectare. Serapio lib. simp. cap. 12. temperatam consti-
 tuit. Mesue de simp. med. cap. 6. nonnihil ad calorem acce-
 dere scribit. Antonius Musa exam. simpl. excalfacere &
 humectare ordine primo aut secundi initio.

Manardi la-
 plus.

SÆPIVS sum miratus Manardum in lib. simp. Me-
 sue scripsisse grana siue semina huius Cassiæ purgatoria fa-
 cultate

cultate prædita esse, cum tamen potius adstringentem facultatem obtinere videantur quam solutiua.

ILLUD vero omni reprehensione dignum est quod ait ^{Sepulveda} ~~error.~~ Sepulveda, nimirum ad mouendos menses, difficilesque partus, remorantesque secundas, decoctum corticum harum siliquarum cum Artemisia propinari, aut ex ouo sorbicum vncis quatuor mellis exhiberi. Nam etsi demus magno, ut ipse ait, successu propinatum esse huiusmodi medicamentum, Artemisia potius facultatem hos effectus præbuisse censebimus, quam harum siliquarum cortices tale quid præstitisse, qui frigidi & sicci sunt temperamenti. Huc adde secundas sæpius etiam sine medicamento reici, natura propria vi. Nam quod Auicenna lib. 2. cap. 197. præscribit ad partus difficultatem, multi non abs re suspectum habent hunc locum: censetque Bellunensis in contextu cucumerem siccum reponi debere. Hanc ob causam statuerunt doctiores, Cassiam solutiua intelligendam esse, quotiescumque Cassia meminisset in purgante medicamento, reliquis locis Cassiam ligneam denotari.

RIDICULUM vero est, quod de Lusitanis quibusdam nunc proferam, qui crediderunt plerosque huius regionis homines coninua alui solutione laborare, quod boues, quarum carnibus vescerentur, Cassiam solutiua depascerent. Nam arbores altiores sunt quam ut à bobus depasci possint; neque tanta copia est arborum, ut numerum infinitum vaccarum (siquidem multas isti alunt, nullius vero carnibus indigena vescuntur) alere possint. Deinde cum duro cortice prædita sit siliqua, verisimile est (etiam si pertingere possent) vaccas graminis pabulum, quod semper ferè hic viret, istarum siliquarum auiditate non relicturas. Quod cum ab incolis percontarer, non mediocrem illis risum moui.

De Anacardio.

CAP. XXX.

ANACARDIVM OFFICINARVM.

Anacardiū
veteribus
ignotum.
Balador.
Bybo.
Faua de Ma-
laqua.

ANACARDIO nomen indiderunt recentiores Graeci (nam veteribus ignotum fuit) à cordis tum similitudine tum colore, Arabum vestigia secuti, quibus Balador, Indis Bybo dicitur, Lusitanis Faua de Malaqua, quod viridis & in arbore pendens, similis sit nostrati maiori Faba, maior tamen.

MAGNA eius est in Cananor copia, tum in Calecut & reliquis India prouinciis mihi cognitis, veluti in Cambaya & Decan.

Serapionis
lapsus.

SERAPIO lib. simp. cap. 356. Galenum citat, tamquam huius fructus meminerit (cùm tamen illi planè sit incognitus) & deleteriam facultatem habere ait, cui tamen experientia refragatur. Siquidem his in regionibus è lactis sero maceratum asthmaticis datur, & aduersus lumbricos: praeterea iis viridibus & sale conditis vtimur in cibariis, oliuarum conditarum modo. Fructu verò siccato, caustici vice vtuntur in strumis: totaque India huius cum calce misti vsus est ad pannos obsignandos.

AVICENNA lib. 2. cap. 41. id facit fructus Tamarindi ossi simile, eiusq; nucleum Amygdala effigie, sine nocumento esse affirmans: & paulo post subiicit, inter venena referri qua deleteria sint facultatis.

NULLA autem preditum esse venenosa facultate, exemplis supra demonstrauius: Causticam verò vim obtinere, iam exsiccatum, diximus.

NONNULLI Anacardium calidum & siccum constituunt in quarto gradu: alij in tertio. Nemo tamen mihi satisfacit, quandoquidem in virente clarum est deesse hunc excalfacientem & exsiccantem excessum: neque rationi consentaneum videtur in eo caliditatis & siccitatis gradu constituere quo est Piper. Nisi forte, quod in Sicilia nascitur, sit tali facultate preditum.

Anacardij
temperamentum.

CAIOVS,

per medium sectus
nucleo integro.

integer.

* Adfertur interdum nucis genus Vlyssiponem è Brasilianorum regione, quod *Cajous* vocant. Arbor est magna, foliis pyri (in recens *Cajous* nata Lauri potiùs) fructu oui anserini forma & magnitudine, qui succo plenus est, veluti id Citriorum genus quod *Limam* vocat, quo quidem vescuntur Brasiliani, (licet Theuetus cap. 61. Descriptionis Americæ, contra asserat,) vt à Fernambuco incolis intellexi In extremo fructu prominet nux quædam renis leporini forma, coloris cinereo, interdum ex cinereo rubescente. Duplici verò hæc nux constat cortice, inter quos spongiosa quædam est materia olei asperrimi

H 5

& ca.

& calidissimi plena: intus verò nucleum candidum continet esui aptum, & Pistaciis gustus suauitate non cedentem, pellicula cinericia obductum, quam adimere oportet. Eo leuiter tosto vescuntur incolæ; gratior enim est, & venerem stimulare fertur. Acri illo oleo nihil præstantius esse ferunt ad lichenes & impetigines tollendas. Incolæ certè aduersus scabiem vtuntur. Sed illud mirum, primarium fructum nulla semina cōtinere: & extrema illa nuce earum arborum genus conseruari debere. Nonnulli Anacardiorum genus esse autumant, ob similitudinem acris illius humoris, quem corticibus conclusum habent. Nos & officinarum Anacardium, & hanc nucem integram, & per medium sectam, exprimi curauimus.

De Amomo.

CAP. XXXI.

Amomum.

MAGNA inter recētiore dubitatio est, quid sit Amomum. Hinc fit vt nonnulli eius loco Acorum ex præcepto Galeni lib. simp. med. 6. substituunt; de quo haud secus atque de ipso Amomo dubitatur.

Rosa Hiericuntina.

EX recentioribus nonnulli in ea opinione fuerunt, vt Rosam Hiericuntinam, leguimus Amomum esse contenderint, quorum opinionem doctè Matthiolus comment. in Diosc. lib. 1. cap. 14. multis argumentis refellit. Alij Pedem columbinum esse aiunt, quos idem Matthiolus erroris conuincere nititur.

Hamama.
Pes columbinus.Nizamoxa
Rex.

E GO, tamen si hîc non viderim eas stirpes quas Europa gignit, subiiciam tamen liberè quæ in India de Amomo didici. Percontatus sum aliquando à quodam Pharmacopœo natione quidem Hispano, sed religione Iudeo, qui Hierosolymis se habitare aiebat, quid esset Amomum. Respōdit ille, lingua Arabica Hamama nuncupari, quod interpretatum Pedem columbinum significat. Hanc stirpem sibi cognitam esse affirmabat, quam tamen apud Indos non vidisset. Euocatus postea à Nizamoxa (quæ vulgò Nizamalucco nuncupant) Rege in Decan potentissimo, qui præter mediocrem doctrinam semper apud se eruditos medicos alit cum Persas, tum Turcos, magnis stipendiis. Eius medicos interrogaui, num Amomum haberent; dixerunt illi, istic quidem non nasci, sed inter alia aromata quæ ad Regem ex Asia, Persia, & Arabia conficiendis alexipharmacis perferrentur,

Amo-

Amomum etiam aduehi, cuius ramulo me donarunt. Hunc cum Dioscoridis descriptione contuli, ad quam venustissime quadrabat, & licet iam siccus, pedem tamen columbinum referebat.

NAM omnia plantarum & morborum ferè nomina apud Auicennam, aut ad verbum redduntur, aut ab ipsa re nomen sortiuntur: exempli gratia, *Lingua bouis*, *Lingua canis*, *Capillus veneris*, *Lingua auis*: sic & in morbis *ελεφαντίας* dicitur illis *Daulalfil*, quod est, *Pes Elephantis*, *Δροσοβία* marazalquelbe, quod est *Dolor canis*. Hinc sciendum est, *Amomum* apud Auicennam nihil aliud esse quàm pedem *Columbinum*^a.

Daulalfil.
Marazalquelbe.

CUM apud *Nizamoxa* essem, aliquot plantas obseruaui, quibus *Goe* caremus, veluti *Eupatorium*, *Mexqueteta*, *Mexir*,^b *melissophyllon*, *buglossum*, *fumum terra*, *ta-maricem*, *asparagos*, & *violas purpureas* in *Regio horto* satas. Hæ forsitan omnes etiam in *mediterraneis* nascuntur: sed tanta est nostrorum *Pharmacopolarum* auaritia, ut potiùs mercibus conuehendis studeant, quàm officinae suæ excolendæ. Hinc fit, ut *violarum* loco utantur floribus cuiusdam arboris diuersæ planè facultatis à nostris *violis*: quorum tamen vsum non admitto, nisi in iis medicamentis quæ foris applicantur: atque *Syrupum violaceum* confici iubeo è *violis conditis* ex *Ormuz* aut *Lusitania* delatis.

Mexqueteta,
Mexir.

Arboris flores violarum loco.

^a Vtinam noster hic Auctor *Amomi* descriptionem pleniorē dedisset, quando quidem plantam legitimam se vidisse affirmat. Nam multis altercationibus ansam præcidisset. Certè pes eius columbinus, noster esse non potest, quem nonnulli *Amomi* legitimi loco vsurpare non verentur, cum sit potiùs *Geranij* genus. Sed horum turpem errorem eruditè deregat in commentariis suis *Matthiolus*.

Ceterùm accepit nuper ex *Ormuz*, celebri sinus Arabici emporio, *Valerandus Donæus Pharmacopæus Lugdunensis*, vir diligens & eruditus, exigui fruticis fragmenta *Amomi* nomine, & item alia *Amomidis*, neutra tamen cum *Amomo* *Dioscor.* & *Plinio* descripto conueniunt, nisi id fortè sit, quo se noster auctor donatum, quodque pedem columbinum referre asserit. Nam hæc fragmenta aliquot ramulis constant, foliolis quibusdam adeò frequentibus onusti, ut ex solis foliis constare videantur (quemadmodum in *Tithimalo*

Amomum

Amomis

chimalo parallo conspicere est (quæ in extremo tali ordine sunt disposita, vt flosculum aut rosulam efforment. Ramuli isti simul compacti non ineptè pedem columbinum (qualis earum est quæ plumipedes sunt) referre videntur, nullo tamen singulari odore aut sapore præditi. Eius Amomi & alterius Amomidis icones hæc subiunximus.

His etiam similes ramulos, Amomi nomine 1582. Constantinopoli missos Viennæ Austriæ accepi.

Quænam nobis sint plantæ Mexquetera & Mexit, planè ignoro: hæc quid hæc vocabula significant, quisquam indicare potuit.

De Calamo aromatico. CAP. XXXII.

Disputatio
de Acoro &
Calamo.

NON minor est controuersia inter recentiores medicos de Calamo & Acoro. Volunt enim nonnulli Calamum officinarum esse Acorum veterum: Alij malunt Galāgam esse Acorum. Eam ob causam difficile est in tanta opinionū varietate

rietate aliquid certi statuere. Ego tamen nullius opinioni addictus, liberè dicam quod sentio.

CALAMVS aromaticus quo officinae in Lusitania Calamus aromat. vtuntur (aromaticum voco non odoratum, vt plerique alij, quandoquidem aroma odorem non significat, sed quod vulgo drogum vocat; neque etiam Calamum odoratum scio, sed Iuncum dumtaxat) idem est cum eo qui hîc in India magno est in vsu cum viris tum mulieribus & iumentis. Vocatur is in Guzarate, Vaz: in Decan, Bache: in Malabar, Vazabu: in Malayo, Dirimguo: in Persia, Heger: in Cuncam, quæ est regio maritima, Vaticam: Arabibus Cassab & Aldirira. Serapio lib. simp. cap. 205. eum vocat Assabeldiriri, sed corrupto vocabulo: omnes enim Vaz, Bache, Vazabu, Dirimguo, Heger, Vaticam, Cassab, Aldirira, Assabeldiriri. Arabes medici cum Auicenna lib. 2. cap. 161. & 212. Cassab & Aldirira appellat. Idem autem sonat Cassab quod Calamus, & Aldirira ex aromatibus: nam Dirire idem Dirire, quod nobis aroma est. Quoniam verò Malayo incole eius vsum ab Arabibus qui ex Coraçone erant, didicerunt, idcirco corrupto nomine Dirimguo vocarunt.

SERITVR per vniuersam Indiam: plurimus verò in Guzarate & Balaguare. Hîc etiam Goæ (vbi multus eius est vsus) in hortis satus prouenit, sed perpaucus.

CETERVM non est odoratus, nisi è terra auulsus: quantoq; virentior est, tanto mihi validioris tetriciorisq; odoris videtur; tamen si aliud sentiat Ruellius lib. 1. cap. 18. Cõuehitur ad maritima, quoniam qui istic nascitur, non sufficit. Qui ex Balaguare adfertur, ad Occidentem mititur.

FAMILIARIS eius vsus est mulieribus in vteri affectibus, & neruorũ doloribus. Sed maxime expetitur hie- Calami vitres. me à mulomedicis: cõtusum enim, additis alliis, ammi (quod est Cuminum rusticum) salis momento, butyro, & saccharo, iumentis aduersus frigora mane exhibent, vocantq; id Cuminum rusticum. medicamentum Arata. Arata.

CETERVM quoniam Hippocrates & Galenus lib. 1. simp.

Calamus
vnguenta-
rius.
Calamus
Arabicus,
Calamus
Alexandri-
nus.

*simp. med. Indicum hunc Calamum vnguentarium appē-
lant, Plutarchus verò Calamum Arabicum, & Cornelius
Celsus Calamum Alexandrinum: videtur etiam extra In-
diam nasci.*

EGO, vt veritatem elicerem, sciscitatus sum à multis
Coraçone incolis & Arabibus, qui huc venales equos addu-
cunt, si apud eos nasceretur Calamus; item an esset eis cog-
nitus, eoq; vterentur: Negarunt omnes apud se inueniri,
nisi ab Indis aduectum mercimonij gratia, probèq; sibi cog-
nitum, utpote cuius plurimus apud eos esset vsus. Non fal-
luntur tamen, qui Arabicum vocāt, nam ex India in Ara-
biam defertur, & inde in alias regiones: neque qui Alexan-
drinum appellant, quoniam hinc Alexandriam, deinde Ba-
rut & Tripolim Syria defertur.

QVOD autem Manardus lib. 8. epist. 1. dicit in Pan-
nonia se vidisse adeò recentē, vt nō longē petitus videretur,
fieri potest vt fallatur: aut, si viderit, satum fortē in sporta
aut fictili vidit, vt plerumq; satum Gingiber nascitur. Sed
illud certissimum est, hinc auehi Calamum in eas regiones.

Calamus nō
nisi in India,

Is verò quo vtimur, radix nō est (pusilla etenim est ra-
dix) sed ipsius Calami cum aliquantula interdum radicis
parte fragmentum. Hallucinantur ergo qui nihil nisi radi-
cem* esse scribunt, confirmandæ suæ sententiæ causa, qua
contendunt hunc Calamum Acorum esse. Neque quod in
Calamo est spongiosum & flavescente colore, aliqua in re
simile est Aranearum telis, vt falsò putarūt Auicenna lib. 2.
cap. 161. & Serapio libr. simpl. cap. 205. quos Græcis &
Latinis hæc meliùs nosse oportebat.

Acorū dum-
taxat in Eu-
ropa.

CETERVM quòd Calamus Acorū non sit, nec etiam
Galanga, satis ex Auicenna & Serapione probari potest,
qui tria distincta capita de Calamo, Acoro, & Galāga scri-
bunt. Præterea qui calamum describunt, aiunt eum in In-
dia nasci, quod verum est: nec enim in alia regione nasci-
tur. Acorum verò non nisi in Europa nasci tradunt. Itaque

nobis

nobis ignotum est Acorum, aut imaginari non potuimus quod Manardus, Leonicensus, & alij animaduverterunt. Omnibus sanè Arabibus, Turcis, Corasonibus, & Indis medicis ignotum est. Nam à Nizamoxa vocatus ut eum tremoris affectu liberarem, magna mihi cum illis cōtentio fuit de Acoro: quid tamen esset Acorum (etiam illis indicato nomine Arabico) indicare non potuerunt, nisi quod apud Turcos nasceretur.

PRÆTEREA Calamus pallet; acris, calidus, & siccus est in secundo ordine: Acorum albet, amarū, calidum q̄, & siccum est ordine tertio: Galanga autem utroq. calidior & odoratior. Deinde Calamus & Acorum cerebri & nervorum morbis conueniunt: Galanga verò ventriculum roborat, flatu discutit, & oris halitum commendat. Galanga item & Calamus medicamenta sunt in hac regione ab initio cognita, & in Occidentem vehi solita.

SOLEO tamen perpetuò Acori loco Calamum substituere, sed maiori quantitate, quod non ad eò excalfaciat & exsiccat, veluti Acorum.

Acori succedaneum.

* Nostrarum officinarum Calamus longè alius est ab eo quem hoc capite satis obscure describit noster Auctor, quippe cuius Calamus legitimus videatur à veteribus descriptus. Noster verò nihil nisi radix est, cum aliquantula interdum foliorum particula. Cui cū omnes notæ Acari à veteribus adscriptæ pulcherrimè conueniant, Manardi & aliorum sententiam improbare non possum, qui Acorum legitimum esse volunt. Eo & Germani, & Itali, & Galli utuntur, aliūque Calamum non norunt. Solebat enim Antuerpiam Vlysi pone aduehī Calami genus vsuali nostro simillimum, sed retri odoris, & saporis horridi; quæ nota illi communis erat cum Calamo nostro Auctori descripto: Solam tamen hanc ob causam in v̄u apud nos esse desit; licet omnes aromatarij multo efficacius eo, quo nunc utimur, fuisse affirmant.

Legitimi porrò Acori descriptionem luculentam in nostrā stirpium Historia studiosi inuenient.

Ceterū cū terriò recudenda esset hæc Historia, commodè nobis innotuit legitimus Calamus aromaticus, quem doctiss. vir Bernardus Paludanus Frisius, ex Syria & Ægypto redox, cum Habhel fructu, multisque aliis raris & variis seminibus, pro nostra amicitia, sub anni 1579. initium liberaliter communicauit. Eius autem (quoniam exactissimè ad Dioscor. descriptionem quadrare videtur) iconem ex fragmentis exprimi curauimus. Umbellifera verò potius

potius planta quàm harundinacea meo iudicio censenda est: etenim rectum habet caulem, multis nodis seu geniculis cinctum, læuem alioqui, intus concauum; & membranula, vti harundines, præditum, qui assulosè, quemadmodum Diotc. scriptum reliquit, frangitur, estque satis odoratus gratique saporis, amarit. men, & nonnullæ adstrictionis particeps: folia (vti ex vestigiis colligere licet) bina ex aduerso in singuli. geniculis sita caule amplecti videntur: radix summo capite nonnihil extuberat, deinde in fibras desinit.

De Nardo. CAP. XXXIII.

ILLVD affirmare possum, multo plura aromata, maiorique quantitate, & minus adulterata ad nos adferri, viliorique emi, quàm antiquitus fiebat: quod nunc Lusitanorum navigationibus India nobis aperta sint, ipsaque regiones, quæ aromata gignunt, longè cultiores nunc sint, quàm Veterum tempore fuerunt.

IN eorum numero Nardum repono, quæ legitima & sine mangonio ad nos importatur, licet interdum aut maris humore sibi ascito situm contrahat, aut senio suaueolentiam illam amittat, qua initio prædita erat.

VOCATUR autem Nardus incolis (nam Græcum & Latinum nomen notum est) Cahzçara: Auicenna, lib. 2. cap. 646. & omnibus huius tem-

pestatis Arabibus çembul, quod est Spica; & çēbul indi, id est, Spica Indica: eadem ratione, quam nos Spicam Celticam vocamus, illi çembul rumim appellat. Quod autem corruptè Mattheus Siluaticus cap. 640. Simibel & Sum-

Nardus.

Cahzçara.

çembul.

NARDVS.

I

Sum-

Sumbel.

Sumbel protulerit, mirum non est, cum is linguam Arabicam ignorarit: nisi malimus tempore paulatim corrupta fuisse vocabula.

Gangis flu.

CETERVM nascitur Nardus in Mandou & Chitor prouincijs, Regnis Delli, Bengala, & Decan vicinis, iuxta flu. Gangem, quem incolæ Ganga appellant, & sacrosanctum existimant, ita vt moritur regni Bengala incolæ hoc flumine mergi se iubeant, sed pedibus dumtaxat. Sunt in eo flumine certa idolorum delubra, ad quorum cultum cateruatim confluunt mercatores e Guzarate & regno Deca, magnaq; donaria in hæc idola conferunt, inde redeuntes sanctificati, vt ipsi sibi persuadent, imò potius à cacodæmone obsessi.

Nardi vnicum genus.

PORRO non sunt diuersa Nardi genera: sed vnicum dumtaxat mihi notum est genus, id scilicet quod ex iam memoratis locis adferri diximus. Prouenit quidem in mote quodam, qui altera parte Orientem spectat, altera Occidentem, ad quem scilicet occidentem sita est Syria multis regionibus ab India discreta: sed tamen multis alijs eius regionis locis sata prouenit, non facile enim spontè nascitur. Neque vna præstantior est altera: Spicamve habet alia altera multo longiorem.

Nardus spontè non prouenit.

Nardi descriptio.

CERTE radix est, spargens supra solū breuem virgulam seu caulē circiter tres palmos longum; cum longissimus, atque alias in super virgulas multo breuiores: in summa radice spicæ producuntur, item alia per virgulas. Tali enim modo venditur in Cambayete, Asurate, & Gogua, alijsque portubus marinis, vnde mercatores Arabes & Persæ petunt: potissimam tamen partem ab indigenis absumi ferunt.

Nardus sordida.

INVENITVR interdū sordida & puluerulenta, villis ipsius plantæ in pollinem redactis. Emitur tamen ab iis quos dixi mercatoribus, & eo puluere manus eluere intelligo.

HAC vnica Nardo quæ iuxta Gangē oritur. quamq; in Occidentem exportant, vtuntur medici cum Indici, tum Turci, Persæ, & Arabes. Nam quod ex ingenti pretio quo

anti-

antiquitus teste Plinio lib. 12. cap. 12. emebatur, inferre volunt, nostram Nardum non esse legitimam, obiectioni me satis respondisse arbitror, cum dixi Indias nunc magis apertas & cognitatas esse, quam tempore Plinij fuerint, & ipsa aromata maiori copia ad nos adferri.

CETERVM fabulosum omnino iudico, quod Andreas Lacuna suis in Diosc. lib. 1. cap. 6. cōmentariis scribit, Nardi vsum apud Indos esse periculosum, quonia ex ea fiat veneni quoddam genus mortiferum, quod non modo haustum, sed etiam cuti in sudoribus inspersum, hominem illico iugulet; idque toxicum Pisum vocari. Nam cum multis in India annis Medicinam exercuerim, & non modo versatus sim cum omnis generis medicis Asiaticis, sed etiam Regibus & Principibus familiaris fuerim; numquam tamen hoc Pisum videre mihi contigit, aut eius nomen audire.

Lacuna of-
citantia.

Pisum,

ID genus quod Sepulueda Satiech & Satiach appellat, id esse puto, quod ex Satiguam adfertur, celeberrimo regni Bengala portu & emporio ad fluuij Gangis ostia.

Satiech.
Satiach.

HIRCVLVS VETERVM.

* Cum superiore Aprili Antuerpiæ essem, inter aliquod Nardi Celticæ fasciculos plantulas quasdam inueni, quæ ad amussim quadrabant cum Dioscotidis Hirculo, quem libro primo de re medica cap. 7. describit, eoque Nardum Celticam adulterati refert. Nam plantula est Nardo Celticæ similis, candidior tamen, & veluti ex viridi cinerea, sine cauliculo, minoribus breuioribusque foliis, villosa admodum secundum radicem, & nigricans, nulla odoris iucunditate. Folia præmansa nullum aromaticum saporem reddunt, sed lenta & viscida sunt; cum Nardi Celticæ folia & calida sint, cum aliqua tamen adstrictione, & odore saporéque iucunda. Cum igitur hoc capite noster Auctor de Nardo ex professo agat, facere non potui, quin Hirculi meminissim, eiusque hinc iconem subiicerem, quam nemo haecenus exhibuit.

Adieci & Nardi iconem ad integerrimam & selectissimam, quam apud aromatarios inuenire potui, stirpem expressam. Nardi porro Celticæ legitimam iconem & descriptionem dedi in Pan. stirp. Historia.

De Iunco odorato. CAP. XXXIIII.

*IUNCVS odoratus in Mazcate & Calaiate Arabia
prouinciis maxima frequētia & abundātia nascitur, veluti
in Hispania gramen vulgare quo vescuntur animalia.*

*HVIYS graminis nomina Græca & Latina nota
sunt.*

sunt. Ab incolis autem Sachbar vocatur: à nonnullis verò Sachbar.
haxis cachule, id est, herba lotoria, aut lotionibus idonea: Haxis ca-
tametsi non negem aliis etiam nominibus apud Arabes in- chule.
signiri. Nam Auicenna lib. 2. cap. 598. eum adhar, Sera-
pio cap. 19. adher appellant: quos sequuntur omnes Ara- Adhar.
bici & Persici medici hinc agentes: florem verò vocat Foca. Foca.
Nam quod Siluaticus, cap. 12. adcher & adhecarum
vocari scribit, corrupta sunt vocabula. Persis, qui ad iã di-
ctas vsq. prouincias pertingunt, Alaf, quod herbam signi Alaf.
ficat, vocatur, quo nomine per excellentiã appellari potest.
Apud Indos peculiare nomen non est sortitus, sed herba
Mazcatensis appellatur. Sunt qui paleam de Mecha nun- Herba Maz-
cupent. Nec desunt qui pastum Camelorũ vocent, nec im- catensis.
meritò: sed tamen Camelinon sunt istic aded frequentes, Palea de Me-
vt hoc gramen cum floribus omnino depascere possint. Sed cha.
sunt ibidem multi asini, muli, equi, quos Arabicos vocamus, Pastus Ca-
boues, capræ & oues, quæ nullum aliud pabulum norunt melorum.
quàm hanc herbam siue gramen.

D E F E R T V R quidem in Indiam, in vsum medicum
 vsurpandus. Maxima tamen copia per fasciculos colliga-
 tum in nauibus adsumunt equarij mercatores seu mango-
 nes, vt equis substernant, ne stercoris & vrinæ padore offen-
 dantur. Nam simul atq. maduerit, recentem substernunt,
 & madidum in mare abiiciunt. Sed & nautæ fasciculos
 aliquot secum aduehere solent, quos deinde in India ven-
 dunt. Memini in insula Diu^a, vili emisse multos lunci fasci- Insula Diu.
 culos, quos in Lusitaniã cum aliis aromatibus mitterem:
 nullum tamen florem videre cõtigit. Sed nec aliquo in pre-
 tio ab incolis habetur, cùm gens sit rudis & siluestris.

N V L L V S est huius vsus apud istius regionis incolas:
 sed nos dumtaxat, & Medici Arabes & Persæ, eo vtimur.
 Ipsi indigena eo se & sua iumenta lauant.

N V N C ad Auctorum, qui eius meminere, descri-
 ptiones veniamus.

DIOSCORIDES lib. I. cap. 16. laudatissimum ex Nabathæa, proximum Arabicū, quem aliqui Babylonium vocant, pessimum ex Africa adferri scribit. Floris, culmorum, radicisq; esse vsum. Eligendum eum qui manibus confricatus rosæ odorem emittit.

Nabathæa. **SCIO** in iis quas supra enumeravi prouinciis, quæ Arabia nomine comprehenduntur, prouenire. An verò in Nabathæa gignatur (quæ à Nabatoch Ismaëlis nepote denominata, prouincia est Arabia Iudææ conterminæ) diligenter percontatus sum à medicis qui in Hierusalem, Galilæa, aliisque vicinis prouinciis versati erant: Sed illi responderūt, eum, quo istic vterentur, ex Cairo aduehi. Interrogati verò an in Cairo nasceretur, an autem ex Mazcate adferretur: ignorare se dixerunt, quoniam medicamenta interdum ignota manerent ob indigenarum negligentiam. Quæ cum audirem, inquirere non volui num Babylone nasceretur, tametsi id fieri posse putem.

Iunci flos. **CVM** verò Dioscorides Africanum improbet, nō oportet nos admodum sollicitos esse in eo inuestigādo, præsertim cum nō adscripserit qua Africa regione proueniat. De floribus autem, cum meam, tum reliquorū medicorum negligentiam agnosco, qui non iubeamus eum aduehi. Nostra etenim culpa factum est, vt eius vsus desierit.

IN medicamentis odoratis, Dioscoridem incertis comparationibus plerumque vti video, quem admodum & in hoc Iunco. Nam tritus, iucundum quidem spirat odorem, sed Rosæ haudquaquam.

Iuncus rotundus. **IUNCVS** odoratus, & Cornelio Celso Iuncus rotundus vocatur, ad differentiam Iunci vulgaris, & Cyperi siue Iunci triangularis: sed minimè in eam altitudinem excrefcit qua Iuncus.

AVICENNA lib. 2. cap. 598. duo eius genera constituit. Alterū enim Arabicum vocat, qui est odoratus. Alterum in Agiami natū, per quod vocabulum Damascum

IVNCVS ODORATVS.

Auicennæ
lapsus.

intelligit. Sed quod Dioscoridis testimonio, Iuncum fructum proferre nigrum probet, manifestus error est, cum Dioscorides nusquam fructus meminerit.

Iunci histo-
ria.

SERAPIO lib. simpl. cap. 19. ex auctoritate Bonifacii scribit Iuncum habere radicem Chulem similem, latiore tamen, & minoribus nodis cinctam, multos calamulos præduros proferentem, qui fructum proferat similem floribus Arundinis, graciliorem tamen & minorem: simulq; & in vno cespite multas plantas nasci. Huius radix adeo similis est Chulem^b, vt sub eo nomine à nonnullis appelletur, quemadmodum initidè dixi.

MATTHÆVS Siluaticus cap. 12. decem annis conseruari asserit. Credo in siccis & mediterraneis regionibus multo tempore conseruari posse, cum humiditate nõ abundet. Sed in huius prouinciæ maritimis, paucis annis in sua odoris fragrantia conseruari potest.

Monacho-
um osci-
tantia.

QVOD ad Brasauolũ & Monachos in Mesuen commentatores attinet, doctè illorum argumenta refellit Matthiolus, Com. in Diosc. lib. 1. cap. 16. quare superuacaneum esse iudico quidquam iis addere. Satis tamen Monachorum in Mes. dist. 1. cap. 47. oscitantiam mirari non possum, qui Galangam Iunci odorati radicem esse contendunt, cum Galanga in China nascatur, quæ bis mille ferè leucis ab Arabia abest, & plurimum ab Iũco odorato differat tum foliis, tum radice: nec nisi sata proueniat Galanga, quemadmodum & Calamus: Iuncus verò spontè nascatur, nec seratur.

Natæ sunt nobis superiore æstate aliquot Iunci odorati plantæ, ex semine Italiæ misso. Est verò Iuncus planta multis culmis assurgens, tenerioribus foliis quàm gramen seu πῆξ (quam pulcerrimè refert) linguam mordicantibus iucunda & aromatica quadam acrimonia, quæ trita gratum quidem spirant odorem, sed in quo rosæ odor non eluceat: nam manducata potiùs rosæ, præsertim saccharo conditæ, odorem æ mulagi videntur. Nullum protulit florem, quod seriùs prouenerit: imò primis frigoribus periit, ita vt annua planta censenda sit. Radix est numerosa & capillaris, non nodosa, vt ait Serapio, gustu feruido & aromatico. Eius iconem ad viuum expressam in serere hinc libuit.

a Diu vel Dio insula Oceani Indici aduersus ostia fluminis Indi (quem incolæ Diul appellant) sita est, eamq; Patalen Plinjo dici purat.

Con-

Continet verò ea urbem mercurialem, potentemq. admodum, & celeberrimum quendam portum, quò confluunt negotiatores Veneti, Græci, Thraces (quos Rumes vulgò vocant) Peræ, Turci, & Arabes.

πατλαλινὸν verò Straboni Geograph. lib. xv. insula est quam Indus facit in duas partes diuisus, figura triàngula: in qua vrbs est insignis nomine Pattala, à qua insula nominatur.

b Quid per Chulem intelligat noster Auctor, hæcenus scire non Chulem. potui, tamen si diligentissimè perquisiuerim: nisi fortè intelligat gramen siue herbam vulgarem quam Græci πῶαν vocant. Nam à quibusdam Haxis cachule nuncupari ait, id est, lotoriam herbam. Et Pandectario cap. 1 § 8. Chulem herba capillaris est.

De Costo. CAP. XXXV.

MAGNO PERE commendatus à veteribus fuit Costus: at nec nūc sua laude caret. Sed cūm Græci omnes tum Latini, tum Arabes, plura eius genera cōstituerint, factum est, vt magna sit orta disputatio, an legitimum Costum habeamus. Plerique negant, & radices vel in Hispania, vel in Italia natas pro legitimo Costo in Myropoliis ostendi aiunt. Ego verò sum in ea opinione, vt vnum dumtaxat Costi genus esse credam, cuius nomina primūm proferam, deinde delineationem, postremò vsum medicum indicabo.

EST ergo Costus dictus Arabibus Cost aut Cast: in Costus. Guzarate, Vplot: in Malaca, vbi eius plurimus est vsus, Cost, Cast, Vplot, Puch. Puch, & inde vehitur in Chinarum regionem. Græci & Latini ab Arabibus nomen mutuati sunt. Nam quod Serapio lib. simp. cap. 318. Chost appellat, corruptum est exemplar, legendumq. Cast: & quotquot conueni Arabes, eum nunc Cast, nunc Cost, nunc Costi vocant. Cast, Costi.

NASCITUR circa Guzarate, inter Bēgala, Delli, & Cābaya, in Mandou & Chitor: Inde multi currus Vplot, Spica, Chrysocolle, aliisque mercibus onusti aduehuntur, in urbem primariam regni dictam Amadabar, quæ in desertis sita est, & in Cambayete non procul à mari sitam urbem: vnde postea per maiorem Asia, nonnullam Africa partem, & vniuersam Europam deuehuntur prædictæ merces.

QUONIAM verò in Chrysocolle mentionem incidimus, sciendū est, eam vulgò Borrax nuncupari, Arabibus Borrax.

Tincal.
Tincar.

atq; Guzarate incolis Tincar, seu Tincal. metallicā autem hic eius esse naturā, utpote quae è monte quodā Lusitanicis leucis centum à Cambayete distāte, eruitur. Magnus eius vbiq. vsus in ferruminando auro, reliquiq; metallis: ab Indis verò medicis rarò vsurpatur, praeterquam ad scabiem. Sed neque nos ea frequenter vtitur: iniicitur dumtaxat in vnguentum citrinum, fucos muliebres, & vnguēta ad profligandam scabiem parata. Ex earum mercium est numero, quas regio edicto vetitum est in Lusitaniam asportari.

Costi histo-
ria.

DESCRIBITVR autem Costus^a ab iis qui viderunt, Sambuci effigie, & Arbuti aut Azimbri^b magnitudine, florem odoratum proferens. Praecellit qui intus candidus est, cortice cinereo: inuenitur tamen etiam colore buxi, cortice pallescente. Tanta est odoris fragrantia praeditus, ut plerisque nares feriat, & capitis dolorem excitet: gustu nec amaro, nec etiam dulci, tamen si iam senescens interdum amarescat. Nam recēs acri gustu est, ut reliqua aromata.

Hoc vtuntur in multis medicamentis Indici medici. Hunc in Ormuz mercatores exportant, quò Corasones & Persa confluunt: inde in Adem, quò huius emendi cum aliis mercibus gratia Arabes & Turci conueniunt. Nec mirum est, si eius loco, alio medicamento officina vtantur in regionibus procul à Lusitania distitis, quandoquidem exigua admodum quantitas in Lusitaniam defertur.

Costi tria
genera apud
Veteres.

QVONIAM verò Veteres tria Costi genera constituunt, videlicet Arabicum, qui sit candidus, leuis, eximia odoris suauitate; Indicum leuem, amarum, & nigrum; & Syriacum grauem, colore buxio: perquisiui à negotiatoribus Arabibus, Persicis, & Turcis, vbinam tanta Costi copia consumeretur, quae ad eos hinc exportaretur. Responderunt illi maximam partem in Asia minori & Syria consumi, sed & etiam apud Arabes & Persas. Interrogati verò an alius quispi. in Costus apud eos nasceretur, negarunt nasci. Idem percontatus sum à Dizamaluci medicis; sed negarunt illi
alium

alium se Costum vidisse vnquam, quàm qui ex India ad eos perferretur. Vnus tamen illorum olim Xatamas medicus fuerat, diuturnoq; tempore in Cairo & Constātinopoli medicinam fecerat. Vt autem tam diuersa nomina sortiretur, occasionem præbuisse negotiatores puto, qui ex variis regionibus oriundi erant.

QVOD Arabes eius duo genera faciant, amarum & dulce; factum esse puto, quòd hoc medicamentum cum recens est & incorruptum, nullius amaritudinis sit particeps, candidiùsque persistat: vbi autem vetustate corrumpi incipit, amaritudinem contrahit, sitq; nigricans.

Costus amarus & dulcis Arabibus.

^a Non videtur huius Costi descriptio cum Veterum costo conuenire. Nam ex Dioscoride satis manifestum est, illorum Costum radicem fuisse, cum ait: Sunt qui admittis Helenij Comageni præduris radicibus adulterent. Verisimile enim non est, fruticis ramum tantam habere cum radice affinitatem, vt radice adulterari possit. At nostri Auctoris Costus minimum radicis habet, & ferè nihil nisi lignum est suo cortice contestum. Quare aut veterum Costum ignorasse dicendum est, aut Arabum Costum (si is quem describit illorum Costus est) à veterum Græcorum Costo diuersam esse plantam.

COSTI genus Antuerpianum è Lusitania inuehitur solidum, cortice cinereo, intus candicans, interdum verò cinerei coloris; odorata est admodum radix, violaceum siue irinum spirans odorem, præsertim dum manditur: ei caulis fragmentum quod è terra extat, plerumque inhærere adhuc conspicitur ferulaceum quiddam referens, & fungosam medullam continens, vt faciliè appareat Costo nostri Auctoris plurimum conuenire. Eius iconem, qualis videlicet ex sicca radice exprimi potuit, hîc adiiciendam curauit.

^b Nisi per Azimbro Iuniperum noster Auctor intelligat (Zimbrow enim Lusitanis Iuniperus est) quid sit, ignorete me fateor.

^c Venetiis interdum adfertur Costi quoddam genus Gingiberis radicibus adeò simile, vt nihil suprâ, intus etiam fibrosum, sed pallescens, & eximia amaritudinis.

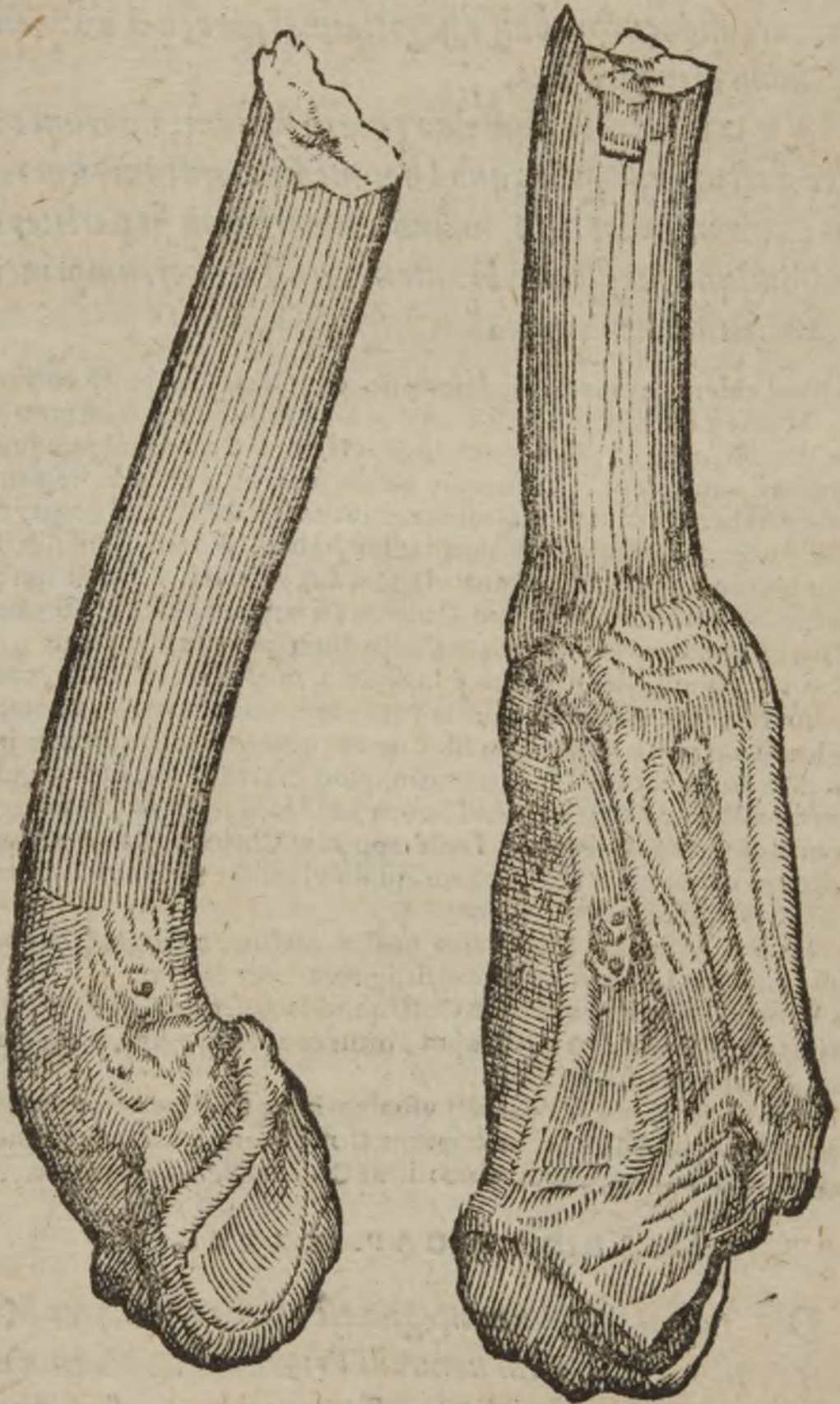
NON desunt, qui Zedoariam vsualem inter Costi genera referant, & primùm apud Dioscor. descriptum Costum esse autument, quòd multas notas habeat, quæ Arabico illius Costo pulchre quadrent.

De Turbit. CAP. XXXVI.

DE Turbit Arabum magna est inter recentiores Medicos controuersia. Nam nonnulli Tripolium Græcorum esse volunt: alij Pityusæ radicem esse contendunt: alij Alypi. Sed errant omnes mea sententia. Siquidem Turbit plantam

& vi-

AROMATVM HIST.
COSTVS INDICVS.

& virentem vidi, & floribus exornatam, quæ planè diuersa est ab iis quas in medium proferunt.

QVOD igitur nos Turbit vocamus, eodem nomine & Turbit Arabibus, & Persis, & Turcis appellatur: tamen si Andreas Bellunensis in suis emendationibus Terbet vocet. In Guzarate, vbi plurimum nascitur, Barcaman: in Canara, Barcaman. Tiguar. cuius prouinciæ est Goa, Tiguar.

EST autem Turbit planta, radice neque magna, neque Turbit historia. longa, caule hederæ modo per solum extenso, digiti crassitie, interdum crassiore, duos palmos longo, interdum verò multo longiore. Folia Althææ profert; flores etiam similes, è candido rubentes, nonnunquam omnino candidos, non (vt quidam volunt) colorem ter die mutantes. Est verò dumtaxat utilis & gummosa caulis pars inferior iuxta radicem: reliqua pars gracilior est, & comosior, quam vt utilis esse possit. Nonnunquam radix cauli adheret, sed inutilis, cum caulis dumtaxat in medicum vsu recipiatur. Tota autem planta insipida est cum colligitur.

PROVENIT in maritimis, verum non adeò mari vicinis, vt vnda allui possit: sed duabus, interdum tribus à Turbit natalis. mari leucis seu miliaribus. Plurimum nascitur in Cambayete, Surrate, Dio in insula, & Baçaim, ^a locisq; vicinis. Inuenitur & in Goa: sed à medicis improbatur, nec eo vtuntur. Intellexeram etiam in Bisnager prouenire, quod centum quinquaginta & amplius leucis à Guzarate distat: sed postea rescitum est, eò ex Guzarate deportari, vnde etiam magna copia in Persiam, Arabiam, Asiam minorè, & Lusitaniam exportatur: Nam si aliquod in Bisnager nascitur, viribus adeò infirmis est, vt à medicis recipiendum non censeant.

FIERI potest, vt aliis etiam per Indiam locis gignatur (non enim seritur, sed spontè prouenit) incertum tamen est, ob indigenarum negligentiam.

CETERVM in Turbit delectu, duo solent à Medicis Turbit quæ ratione gummosum fiat. requiri, vt gummosum sit & album. Non omne verò gummosum

mosum est natura: Sed quoniam viderunt Indi, à gummositate, optimi Turbit notas nos petere, solent eius plantam, ante collectionem, aut contorquere, aut leuiter vulnerare, quo liquor exiliat & densetur. Deinde post aliquot dies redeunt, & gummi siue concreto liquore plenos caules repredientes, colligunt. Id mihi retulit affinis meus medicus in Baçaim, qui aliquoties cum ipsis Indis colligendi gratia profectus est, & hanc eliciendi succirationem obseruauit. Nam cum iussisset aliquot plantas intactas relinqui, eas minime gummosas inuenit, aut nonnullas tantum pauco cum gummi. Ex eo igitur deprehendere licet, gummi nihil ad præstantiam agere; sed id plerumque præstantius censendum esse, cuius gummi non appareat, quippe quod in ipsa planta reconditum sit. Non negauerim, quin etiam Turbit gummosum sine contorsione reperiat: sed ut facilius liquorem suum aut gummi exerat, contorqueri & vulnerari plantam certum est.

Turbit delectus.

ALTERA probationis nota est, ut sit candidum. Siccatum ad solem, candidum est: in umbra verò resiccatum, tametsi nigrescat, non minus fortè bonum est, quam album in sole paratum.

Turbit facultates.

EST verò Turbit Indicis medicis medicamentum pituitam deiiciens, cui interdum, si absit febris, Gingiber adiuicere (ut etiam aliis purgantibus medicamentis) solet: alioqui plerumque sine Gingibere ex decocto pulli gallinacei, aut ex aqua exhibent. Præfertur autem quod in Cambaya natum est. Memini me in insula Dio emisse singulas quas vocant manus, vna tanga.^b Pendunt autem singula manus viginti septem libras. Sed postea intellexi eum à quo emissem, duplo minoris emisse.

Tanga.
Manus.

Turbit Arabum.

CETERVM longè nobis aliud Turbit^c describunt Arabes, quam id quod modò exhibui. Siquidem Mesue lib. 2. de simpl. med. cap. 2. ait radicem esse herbae folia Ferulae minoris ferentis, & ex earum plantarum genere quae lacteo succo turgent: varia eius inueniri genera, videlicet domesti-

cum,

cum, siluestre; magnum, paruum; album, nigrum, & flauum: & in locis siccioribus gigni, quod ex succi densitate deprehenditur. Septem verò in eius delectu obseruanda: vt sit cãdidum, intus cauum siue vacuum & arundinosum, & gummosum, cortice cinereo, planum, fragile, & recēs: crassum autem siue densum improbari. Sed, quod eius pace dixerim, ex aliorum relatu suum Turbit descripsisse potius videtur, quàm legitimum vidisse. Nam neque forma conuenit, nec è lacte madentium plantarum est numero, nec eius domesticum genus inuenitur: cùm vniuersum sponte in incultis proueniat. Alterũ genus interdũ altero esse maius verum est. Color autem aut albus, aut flauus, aut niger naturalis eius planta nõ est: sed pro præparationis ratione contrahitur. Nam quod probè præparatum, suõve tempore collectum non est, album esse non potest. Nascitur verò potius locis humentibus quàm siccis. Neque albedo & gummositas probitatis sunt indicia, veluti iam dixi. Neque arundinaceum aut ferulaceum est, aut planum, aut fragile, nisi nimia siccitate exsuccum. Densum autem potius mihi videtur probandum, quàm improbandum quippe quod plus substantiæ contineat, modò cariosum non sit.

Turbit Arabũ delectus.

Turbit è Lactariarum numero non est.

SERAPIO lib. simp. cap. 330. Tripoliij Dioscoridis historiam ad suum Turbit transtulit. Sed si cum legitimi quam exhibemus Turbit descriptione conferatur; manifestè eius error deprehendetur. Nam neque folia Isaidis habet, neque eius caules in summo diuiduntur, sed in mucronem desinunt largo foliorum prouentu ornatum. Flos non mutat ter die colorem, neque eius radix odorata est, aut venena arcere adhuc deprehensa est.

Tripolium non est Turbit.

DENIQUE non est Alypum Dioscoridis, vt recentiorum quidã existimant, cùm eius historia Alypi descriptioni planè repugnet, & facultates sint diuersæ: Turbit enim pituitã dumtaxat purgat, Alypũ atrã bilem deicit. Neque, vt iam diximus, cuiquã è lactariis cõparari potest, que non

Alypum nõ est Turbit.

sine

sine roxa in corpus admittuntur: cùm Turbit legitimum nullā acrimoniam habeat, & sine molestia pituitā deiciat.

Arabes erro-
ris auctores.

PORRO huic errori ansam præbuisse puto Arabes, qui conspicientes apud suos in vsu esse Turbit ab India peti- tum, id ad Græcorum aliquam descriptionem ilico referre voluerunt, Græcis omne plantarum genus fuisse cognitum existimātes. Sed satius multo fuerat, simili ratione omnia non confundere, & simplicem aliquā eorū medicamento- rum, qua illis non erant probè nota, descriptionē contexere.

a Baçaim vrbs est vasta, multas alias vrbes & pagos sub suo domi- nio habens: quinquaginta leucis ab insula Diu abest, & Regi Lusita- niæ parer.

Tanga.

b Monetæ genus Indicum Tanga est, quod sexaginta Lusitanicis re- galibus æstimatur, hoc est, duobus ferè Castellanis regalibus, aut se- ptem assibus Gallicis. Regale enim Castellanicum triginta & sex Lusi- tanica conficit.

c Turbit à nostro Auctore descriptum longè aliud est ab eo quo vulgo in officinis vtuntur. De quo qui plura volet, consulat eruditos Matthioli commentarios in capita 30. 51. & 78. libri quarti Diosco- ridis. Per vniuersam Hispaniam Thapsia abunde nascitur, eius radice pleræque Hispaniæ officinæ pro Turpeto legitimo vtuntur. Non de- sunt etiam multis per Europam locis, qui Scammonij radicem conci- sam pro legitimo Turpeto ostendant, atque in sua medicamenta re- cipiant, vt his manifestum esse potest qui scammonæ radices siccas cum illorum Turpeto diligentius contulerunt.

De Rhabarbaro. CAP. XXXVII.

NON est operæpretium multa de Rhabarbaro recen- sere, cùm omnibus notissimum sit medicamentum. Silentio tamen præmittendum non duxi, quod hîc in India didi- ci: videlicet, omne id Rhabarbarum quod in Indiā, Persiā, & Europam importatur, esse in Chinarū regione natum. Nam ex Chinarum regione per Tartariā Ormuz & Ale- pum defertur; inde in Alexandriam, & tandem Venetias, vnde reliqua Europa regna petunt. Nos, præter id quod na- uigiis ex China infertur, eo etiam vtimur quod Persæ ex Ormuz aduehunt, quod minùs teredinem & cariem sen- tit, quàm quod ex China nauigiis infertur. Siquidem plus corrumpuntur aromata per mare inuecta, menstruo spa- rio; quàm terrestri itinere importata, vnius anni tempore.

Rhabarba-
rū omne in
Chinarum
prouincia
nasci.

Præ-

Præterea India, præsertim maritimis locis, maximè humida est, & eiusmodi aromata diu incorrupta permanere non sinit. Nam Rhabarbarum sub mensem Maium in India maritima illatum, nisi ante Septembrem absumatur, planè inutile est, & in mare abiiciendum: corrumpitur enim, ut pleraque alia aromata, hibernis illis mensibus [ij nostro auctori sunt, alio quodā loco, Iunius, Iulius, Augustus] interea aliud præstantius & recentius ex Ormuz importatur, cuius vsus. In montanis verò hieme adseruati alia est ratio, putredini enim non est aded obnoxium. Eam ob causam, qui illud in India conseruare volet, in Bisnaguer aut Balagate perferri curet.

REFERVNT genus quoddam nasci in certa Tartaria vrbe nomine Samarcandar: sed quod improbum sit, nec nisi iumentorum purgationibus vtile. Rhabarbarū
Samarcan-
darinum.

NVLLVM autem est Rhabarbaricum, aut Indicum: sed solummodo Chinense, quod Rauam Chini Perse appellant, Mauritani tamen plerique solummodo Rauam. Rauam
Chini.
Rauam.

ALIQUANDO in Couchin intellexi Rhabarbarum ab indigenis interdum decoqui aut distillari, & eius decocto aut stillatitia aqua sese purgare, eamq; esse causam, cur interdum tam facile teredinem sentiat & corrumpatur. Sed cum neminem audiuerim, qui, an hæc ita sese haberet, se vidisse diceret, affirmare non ausim.

De Radice Chinæ. CAP. XXXVII.

NASCITVR hæc radix in Chinarū vastissima regione, quæ Moscouiam vsque extendi creditur. Quoniam verò per totam hanc prouinciam, & etiam in Iapan seuit lues Venerea, quam alij Neapolitanum morbum, alij Gallicū vocant, nostri scabiē Hispanicā, Perse Bade-Frangi (tametsi etiā simpliciter Fringui) quod morbū Gallicum sonat; aperuit benignus & misericors Deus huius regionis incolis vsus radicis cuiusdā, quæ apud eos nascitur, ut huic malo succurrerent. Quemadmodum in nouo orbe Guaiaci

Lues vene-
rea primùm
in Europa
1493. anno.

vsus ostendit, quoniam ea pars orbis etiam hoc morbo ab omni hominum memoria vexata fuit. Ibi contractum morbum in Europam adferentes Hispani anno Redēptionis humanae 1493. reliquis nationibus communicarūt. Nobis vero primùm innotescere cœpit huius radicis vsus post annum quingentesimum trigesimum quintum supra millesimum, adferentibus illam huc Chinesibus quibusdam ea lue infectis, qua se interea dum hîc negotiarentur, curarent.

CETERVM anno antè quàm huius radicis vsus in India innotesceret, huc è Lusitania delatus sum, nonnullas facultates mecū adferēs, atq. inter eas, Ligni Guaiaci libras quingentas. Ex eo, tametsi multum sublatur: esset, dum in nauem inferretur, & efferretur, mille tamen aureos contraxi Lusitanicos, quoniam magna auiditate è Lusitania expectabatur hoc lignum, quòd multi male perirent inunctionibus: & fortè tum tēporis nemo præter me aduexerat. Curati ergo fuerunt plurimi meo ligno. Sed illo absumpto, cum nouum è Lusitania non importaretur, eius, quod iam decoctum fuerat, libra quinque Lusitanicis aureis vixiit.

Qua ratione
primùm Ra-
dix Chinae
Lusitanism-
notuerit.

FACTVM est, vt eo tēpore mercator quidam in Diuinsula narraret inclyto viro Domino Martino Alfonso de Sousa, meo mæcenati, qua ratione à Gallica scabie curatus fuisset quadam radice è Chinarum regione allata, cuius vires magnis laudibus euehebat, quoniam qui ea vterentur, extrema illa victus ratione non egerent, qualis in Guaiaci vsu obseruabatur, sed tantùm abstinerent à bubulis & suillis carnibus, pisce, & crudis fructibus: tametsi ne in China quidem piscibus abstinerent, quoniam magni sunt belluones. Cum inualuisset is de radice rumor apud vulgus, mirum in modum hanc radicem videre, atque illa vti auebant, quoniam molestè ferebant extremam illam victus rationem, quam in Guaiaci vsu obseruare cogebantur. Adde quòd huius regionis incolæ ob otiosam vitam natura sint magni epulones. Sub id tēpus appellant Malacam Chinen-

ses

ses naues, paululum huius radicis in suum vsum adferentes. Sed id paululum tanta auiditate requisitum fuit, vt in singulas huius radicis gantas (pondus est apud eos viginti quatuor vncias pendens) decem Lusitanicos pendere oportuerit. Postea verò aduehentibus maiorem copiam Chinesibus nauibus, minui cœpit pretium, ita vt nunc ganta ematur dumtaxat regali Castellano.

Ab eo tempore vilescere cœpit Guaiaci vsus, atque ex India relegari, tamquam Hispanus quispiam, qui indigenas fame enecare vellet.

CETERVM, vt ad institutum reuertamur, non sine causa tantis laudibus effertur Chinæ radix. Nam obseruatis quæ in hoc morbo obseruanda veniunt, natura morbi, anni tempore, regione, sexu, etate, & temperamento aegri, mirabiles eius sunt effectus: tametsi non desint ex recentioribus, qui eam acriter, sed immeritò damnent.

Radici Chinæ mirabiles effectus.

IN magnis doloribus & inueteratis, huius radicis vncia in septem aquæ sextariis * coquitur, ad dimidiij vsq. humoris consumptionē. Seruatur id decoctū vsui, vase aliquo vireo aut sigulino vitrato. Spuma verò inter bulliendum colligitur, & vtiliter vlceribus tumoribusq; imponitur. Salutaris est etiam densus ille vapor inter coquendum exhalans ipsis doloribus. Interdum calido decocto tumores fouemus: nonnumquam lineos pannos decocto madidos vlceribus imponimus, eaque mundamus.

Præparatio-
nis modus.

SOLENT Chineses maiori quantitate in sua regione assumere, cum frigida admodum sit. Quos cum imitari vellent huius regionis nonnulli, radicis duas vncias, addita interdū semisse, in precedenti aquæ quantitate decoquentes, ob nimium medicamenti calorem in graua inciderunt symptomata. Sed & quod mihi accidit, prætereundum non duco. Sciatica laborans, huius radicis decocto vsus sum, pro-uocandi sudoris causa. Sed cum calidum haurirem, vt initio ferebat consuetudo; in tantos hepatis ardores incidi, vt

Chinarum regio frigida.

Vniuersum corpus erysipelate & phlegmone laborare ceperit, necesseq³ fuerit statim venam secare, decoctum hordei cum saccharo rosato sumere, & aëri me exponere, ut sanitatem pristinam recuperarem. Itaque meo periculo facti sapientiores reliqui, calido decocti potu, & tanta radicis copia in posterum vti desierunt.

Radiceis Chi
nz delectus.

Eius vtendæ
ratio.

ANTE omnia deligenda est radix ponderosa, recens, firma, quæ neque teredinem, neque cariem senserit, & quæ cædida sit: melior enim talis est, quàm rubescens. Huius vnciam in septem aquæ sextariis decoquimus ad medias, aut ad tertiam partem, pro morbi & ægræ natura, subinde ea medicamenta iniicientes, quæ huius radicis facultates corrigant. Exempli gratia: Si dolor capitis aut neruorū adsit, rorem marinum, aut rosas iniicio: si obstructionibus hepar laboret, apium: si ardor adsit cum obstructione, intubum: si vlcus vesicæ aut renū infestet, additur glycyrrhizæ succus: interdum radici admisceo æquale pondus hordei.

SOLENT autem huius radicis decoctum sumpturi, prius syrupis conuenientibus purgari, quibus (quoniam plerumque materia quæ peccat pituitosa est) Turbit aut Agaricum maiuscula quantitate indimus, aut nonnumquam Syrupos China decocto diluimus. Bene purgato corpore, radicis decoctum propinare incipimus, post decimū quintum diem, minoratiuo, si opus sit, exhibito: item alio interdum post trigesimum diem, quod ex manna constet, aut cassia solutiua aut Rhabarbaro macerato ipsius radicis China, aut hordei, prunorumve, vel glycyrrhizæ, aut intybi decocto. Toto hoc tempore, si aluus singulis diebus libera non erit, clysteres ex radicis decocto, melle rosato, oleo violaceo, & cassia solutiua paratos iniicimus, habita necessitatis ratione.

QVOD si nimium incalascit ager, radicem minùs decoquimus, aut eius decocto aquam intybi, vel fumi terra, si adsit, aut buglossi, iniicimus. Quod si nec hoc sufficit, deco-

ctum

Etum subtrahimus, curationemque in aliud tempus magis opportunum differimus.

Hoc decoctum interdum intra vigesimum diem curat, interdum serius, interdum verò citius. Vulgariter tamen ad decimum quintum vsque diem dolores augentur & intenduntur, deinde paulatim mitigantur. Nonnullos vidi, qui, licet aliquoties hoc decoctum sumpserint, postrema tantum diata curati sunt. Alios itè, qui nullo modo curati sunt, quòd forsitan frigidiores essent humores. Itaque consulo, vt qui in Europa hac radice vtentur, eius quantitatem augeant, cum frigidior sit regio.

IN singulas verò curas, radicis vsus esse solet ad vncias Medicamēti
dosis. triginta, vnciis totidem dierum numero, quibus cura perficitur, respondentibus. Rarò calidum decoctum exhibeo, nisi in vehementibus & inueteratis doloribus, quando sudoribus materiam euacuari oportet: tunc enim bis singulis diebus exhibetur, mane scilicet & vesperi. Hac autem vulgaris est Vi&us ratio: victus ratio. Datur caro gallinarum, pullorum gallinaceorum, & veruecina elixa cum salis momento (id enim modicè sumptum noxium esse non puto) & croco, & coriandro sicco. Interdum eadem assa exhibetur, habita morbi ratione. Vinum omnino adimo, nisi ad stomachi ex multa pituita contractam debilitatem, appetentiæq; deiectionem tollendam, decoctum sumatur: tum enim radicis decocto dilutum aegris propinatur; appetentiam enim ciet, & concoctionem plurimum iuuat. Pane mellito vtuntur Chineses.

EFFICACIOR est hac radix in inueteratis, vbi Radix Chi-
na præstan-
tior in inue-
terato quàm
recenti mor-
bo. videlicet magni tumores, & vlcera maligna adsunt, quàm in recentibus morbis.

SUNT & aliæ hac radice vtendi rationes. Nam quosdam in Balagate vidi, qui calido radicis decocto eiusdè radicis tritæ drachmam cum semisse iniicerent, quotiescumque mane & vesperi sumerent.

SUNT qui manè laminam conseruæ ex huius radicis

Conserua e
radice Chi-
næ.

pulvere & melle (siue saccharo, si magnus adsit calor) parata edant, deinde radicis decoctum bibant. Augetur autem, aut minuitur pulueris quantitas in hac conserua, & quandoque corrigitur, pro Medici arbitrio.

VARIANDA sunt interdum remedia. Memini solo decocto binos curasse, quibus testiculi intumuerant.

HAC radice adhuc tenera, Chineses cum carne elixa vescuntur, veluti apud nos naxis aut rapis cum carnibus elixis vesci solemus.

Aqua stilla-
tita e radice
Chinæ.

HUIUS radicis aquam stillatitiam vtilem fore credo, si quis eam nancisci posset. Ego sanè destillatoria organa in Chinarum regionem misi, vt ex ea radice liquorem mihi eliciant. Nescio an impetrabo.

Radicis Chi-
næ facultas.

VBILE est etiam huius radicis decoctum, præter eos morbos qui cum cõtagio luis venerea commune aliquid habent, ad paralyses, tremores, articulorũ dolores, sciaticam, podagram, tumores scirrholes & œdematodes; tum etiam strumas extirpat. Succurrit ventriculi imbecillitati, inueterato capitis dolori, calculo, & vesicæ vlceribus. Huius enim decocti vsu plerique liberati sunt, cum nullis antè medicamentis iuuamen sensissent.

Lampatam.
Radicis Chi-
næ descriptio.

CETERVM indigena hanc plantam Lampatam vocant: trium aut quatuor palmorum altitudine assurgit, cauliculis tenuibus, quos rara folia cingunt, mali Assyrii iunioris similitudine, radix palmi longitudine, interdũ crassa, nonnumquam tenuis, quæ recens eruta, admodum tenella est, & cruda aut elixa mandi potest. Ego vnicam dumtaxat plantam hinc in Goa vidi, eamq; perpusillam, quæ siccitate periit, antè quàm excreuisset. Si seretur ea radix, iuxta arbores serendam esse perhibent, quoniam suo complexu hederæ modo eas scandit.

Mulieres ad
ægros non
admittendæ.

INTELLIGO illos qui hoc decocto vtuntur, mulierũ conspectu vehemèter ad libidinẽ accendi. Quare consultũ videtur, vt per cura tẽpus nulla ad ægros mulieres admittantur.

SED

SED quoniam in Chinenſium mentionem his commentariis plerumque incidimus, præſertim verò hoc capite, non alienum ab instituto erit, ſi ex his quæ de illis à fide dignis viris accepi, paucula hîc proferam.

SUNT ergo Chinenſes Aſiatici Scithæ, qui licet gens Barbara eſſe æſtimentur, in negotiatione tamen & manualibus operibus cenſentur admodum indiſtriæ. Sed neque in litterarum cognitione cuiquam regioni cedere æſtimantur. Habent enim leges ſcriptas Iuri imperatorio ſimillimas, vt ex libro, quem eorum legibus inſcriptum apud Indos aſſeruari audio, videri poteſt. Vnam ex his legibus exempli gratia proferam, quæ eſt, Non eſſe integrum viro, mulierem, cum qua viuente marito adulterium commiſerit, poſt mariti mortem, matrimonio ſibi iungere.

Chinenſes
Schitzæ ſunt.

INTELLIGO etiam apud eos doctrinæ gradus & præmia eſſe: Eruditis etiam viris, Regis totiusq; regni moderationem committi. Sed & in eorum picturis, viros è ſuggeſtu legentes, & auditores circum adſtantes conſpicere licet. Huc adde artem typographicam tam vetuſtam apud illos eſſe, vt omnem hominum memoriam ſuperet, & ſemper uſurpatam apud eos cenſeant.

Doctrinæ
gradus apud
Chinenſes.

Typogra-
phica apud
Chinenſes
vetuſtiſſima.

* Hoc loco etiam noſter Auſtor vocabulo Canada vtitur, cuius interpretationem cap. de Opio dedi, Cùm itaque radicis Chinæ vnciam in quatuor aquæ Canadis decoqui dicat; ob rationes eo capite adductas, quatuor Canadas in ſeptem Sextarios verti, qui adamuſſim reſpondent.

Nunc per vniuerſam Europam radicis cuiuſdã uſus inualuit, quam Hispanico nomine (illi enim eius uſum primi ex Peru in Europam inuexerunt) çarça parilla vocant, quaſi dicas Rubum viticulam, Cuius ſanè magni ſunt effectus, & Radici Chinæ ſuam laudẽ adimit, quæ non niſi cariola & longa uetura emarcida ad nos peruenire ſolet. Qui de çarça parilla plura requirit, Ma: thioli Episto: las, & eius in Dioſc. commentarios legat. Et nos breui, Deo annuente, eius h: ſtoriam cum icone exhibebimus, atque à Smilace aſpera volubiliſque genere (quas çarçam ſiue zarçam parillam nonnulli arbitrati ſunt) plurimum diſferre oſtendemus.

çarça pa-
rilla,

De Croco Indico. CAP. XXXIX.

Alad.
Manjale,
Cunhert.
Darzard.
Habet.

APPELLATUR hæc radix in Canara Alad : sic etiam in Malauar, sed propriè manjale: in Malayo, cunhert : à Persis, darzard, quod lignum luteum sonat : ab Arabibus habet.

NASCITVR plurima in regionis Malauar parte, videlicet in Cananor, & Calecut. Prouenit etiam hîc Goa, sed exigua quantitate.

MAGNA eius copia ad Arabes, Persas, & Turcos deferretur; qui omnes apud se nō nasci, sed ex India adferrifatētur.

Chaledfiū.
Chaliduniū.

HVIVS Croci, quod indigenum duco, mentionem facere videtur Auicenna lib. 2. ducentesimo capite & Chaledfium siue Chalidunium appellare. Sed cūm dubitanter hæc scribat, aliorumq; auctoritates citet, tamquam de re non multū sibi perspecta, nihil affirmare possum. Fieri autem potest, vt corruptum sit vocabulum, vocataq; sit hæc radix initio Arabibus aled, quemadmodū & Indus, postea verò corruptè Chaledfium. Vt autem hoc facilius credam, me impulit, quòd eum, caput de curcuma siue curcumani lib. 2. cap. 166. (quod etiam huic radici simile est) scripsisse videam. Solet enim Auicenna de simplici aliquo medicamento dubitans, diuersa (vti diximus) scribere capita. Neque eorum auctoritas me mouet, qui per Curcuma Chelidonium intelligi dicunt, quoniam crocea sit radicee, scribatq; oculis perutile esse, quæ nota etiam Chelidonio conueniūt. Nam tametsi vulgo hac radice, croco scilicet indigeno, vtantur ad tingendos condiendosq; cibos, cūm hîc, tum apud Arabes & Persas, ob eam nimirū causam, quòd viliori ematur, quàm noster crocus, qui apud eos etiam prouenit: huius tamē etiam in medicina vsus est, præsertim autem in ocularibus medicamentis: tum etiam ad psoram, si cum mali aureæ succo, & Cocci, siue nucis Indicæ oleo misceatur. Quibus affectibus Auicenna utroq. illo capite chaledfium & curcuma vtilia esse scribit.

Aled.

Curcuma.

Chelidoniū

Croci Indici
vsus.

EST

EST autem hæc radix recens, intus crocea, foris verò Croci Indici
hiltoria. *Gingiberi* persimilis, foliis *Milij* maioribus, cauleq; foliaceo. Vehementi amaritudine & acrimonia, dum recēs est, caret, ob multam humiditatem: siccata verò acris est, sed non aded vt *Gingiber*: putóque sine noxa posse sumi.

a In nostris exemplaribus Auicenna libr. 2. cap. 200. Chelidonium describit, Capite autem 166. de Chorcumani, siue Chorchumma agit, cum hac interpretatione: Et est fex olei de Croco. Ceterum de Offinarum Curcuma, quod Dioscoridis Cyperum Indicum volunt recentiores, lege Matthioli, tum aliorum commentarios.

De Galanga. CAP. XL.

EST Galanga medicamentum vsibus humanis valde necessarium, sed veteribus *Græcis* ignotum, & *Arabibus* non satis perspectum.

DICITVR autē *Caluegiam Arabibus*, Et licet omnes *Mauritani*, vt *Serapio* lib. simp. cap. 332. corruptè legit, *Culungem*, aut *Galungē* scribant, fides eis adhibēda non est, quoniam omnes *Arabes* *Caluegiam* nuncupant. Caluegiam.
Culungem.
Galungem.

EST verò Galanga duplex. Altera minor, odorata, qua ex *Chinarum* regione huc, inde in *Lusitaniã* defertur: eam incolæ *Lauandon* appellant. Altera maior, qua crassior est priore, ignauior tamen & viribus infirmior. Nasctur hæc in *Iaua*, & incolis *Lancuaz* dicitur. Nos tamen hîc in *India* vtramque *Lancuaz* appellamus. Galanga
duplex.
Minorga-
langa.
Lauandon.
Maiorga-
langa.
Lancuaz.

PORRO minor duorum palmorum altitudine fruticat, foliis *Myrti*, radice nodosa, spontè nascens. Maior in *Iaua* nata binum fere cubitorum altitudine attollitur, foliis mucronatis in modum cuspidis lancea, radice crassa, nodosa arundinis modo: flore candido, seminifera est. Seritur tamen hæc maior radice dumtaxat vt *Gingiber*, non semine, licet apud Auctores aliud reperias. Sed tamen & ex semine sata hîc prouenit in hortis, sed exigua quantitate, quanta videlicet acetariis & huius gentis vsui medico sufficit. Galangæ hi-
storia.
Galanga re-
cens in ace-
tariis.

AVICENNA & *Serapio* exactam huius planta notitiam non habuerunt. Nam cum eius, vt diximus, duo sint

K 5 genera,

Galanga maior.

Galanga minor.

genera, & prior, Chinensis scilicet, præferatur: dubitanter tamen de ea scripserunt: hincq; factum puto, ut Auicenna duo diuersa capita de ea scripserit, alterum lib. 2. cap. 321. sub nomine Calungiam, alterum verò lib. 2. cap. 196. sub Caserhendar nomine. Sed sub quo nomine Chinensis, cuius primarius est vsus, aut sub quo Iauanensis, quæ ignobilior est,

est, describatur, ignoro: quoniam vtriusque non nisi summa cum dubitatione meminerunt.

INTER recentiores Medicos controuersia est de Galanga, Calamo, & Acoro. Volunt enim nonnulli, inter quos est Antonius Musa Exam. simpl. ex Leoniceni testimonio, Galangam Acorum esse veterum. Alij, inter quos est Manardus lib. 6. epist. 3. & Matthiolus, Comm. in Dioscor. libr. 1. cap. 2. Calamum officinarum, legitimum esse Acorum malunt. Sed capite de Calamo, neutrum ex his esse Acorum satis ostendi*. Calamum tamen odoratum, vt eodem loco dixi, in Acori locum semper substituere soleo.

CETERVM omnino explodenda est Monachorum Monachorum infetia. dist. 1. cap. 47. qui in Mesuen commentati sunt, opinio (vt rectè Matthiolus) qui Galangam Schoenanthi radicem esse volunt. Nam inutilis est Schoenanthi radix: præterea Schoenanthus in Arabia & Caliate nascitur: Galanga verò in China & Iaua siue Iaoa prouinciis ab Arabia procul distitis prouenit.

* Vide caput de Calamo, vbi nostrum vsualem Calamum haudquaquam cum nostri Auctoris Calamo conuenire diximus.

De Gingibere. CAP. XLI.

GINGIBER appellatur Arabibus, Persis, & Turcis Gengibil, non Lengibel (vt corruptè legunt Serapionis Gengibil, lib. simp. cap. 336. exemplaria) in Guzarate, Decan, Bengala, cum adhuc recens & viride est, adrac; siccatum verò, Adrac, Suete, Imgi, &c. Suete: in Malauar, tam viride quàm siccum, imgi: in Aliaa. Malayo, aliaa.

EST autè Gingiber similibus Iridi aquaticæ, aut Gladiolo (nō Arundini) foliis, magis tamen nigricantibus: Gingiberis historia. caule cum foliis duorum aut trium palmorum altitudine, radice etiam Iridis, non serpente, vt voluit Ant. Musa exam. simp. At nec admodū acris est, præsertim eius quod in Baçaim natum est, ob nimiam, quæ dominatur, humiditatem. Gingiberis radix recens in acetariis.

HÆC radix minutim concisa, & aliis herbis admixta in ace-

in acetariis editur cum aceto, oleo, & sale: at etiam cum piscibus & carnibus cocta.

Gingiberis
delectus.

NASCITVR Gingiber in omnibus Indiae prouinciis nobis cognitis, semine aut radice satū. Nā quod sponte prouenit, exigui est momenti. Optimum & frequentissimum est Malauaricum, Arabibus & Persis maxime expetitur. Secundum locum obtinet quod in Bengala iuuenitur. Tertium quod in Dabul, & Baçaim, totaque ea ora maritima nascitur. In solitudinibus & mediterraneis vix crescit, neque inde ad nos adfertur. Inuenitur etiam in insulis diui Laurentij & Comaro, quae Aethiopia sunt coterminae. Inde sumpserunt occasionem nonnulli, vt scriberent apud Troglodytas & Arabes nasci.

Troglodytę.

Gingiberis
melsis.

COLLIGITVR & eruitur Decēbri & Ianuario, deinde aliquantulum siccatum limo obducitur, nō quo maioris sit ponderis, sed vt foraminibus obturatis, diutius sine corruptione in sua humiditate naturali conseruetur. Nam non probè obductum, teredini obnoxium est.

GALENVS lib. 6. simpl. e Barbaria conuehi scribit. Si per Barbariam Indiam intelligit, bene quidem; at si eam Africae partem, quae nunc Barbaria dicitur, malè.

Nullū Gin-
giber in Ara-
bia.

DIOSCORIDES autem lib. 2. cap. 151. in Troglodytica Arabia nasci tradit. Nascitur quidem apud Troglodytas & Aethiopes, sed aded exigua quantitate, vt ipsis incolis vix sufficiat. In Arabia verò non nascitur, quandoquidem ad Arabes exportatur. Illud autem verum est, quod primis eduliis admisceri scribit: idem enim adhuc hodie apud Indos obseruatur. Quod verò dicit huius radices Cyperi modo paruas esse, fallitur: nā multo maiores sunt Cypero. Aluū leniter emollit, concoctionem iuuans. Aluum contra, vt alij volunt, etiam adstringit, quoniā facta proba concoctione, sistuntur alui profluvia à crudis humoribus nata.

Gingiberis
vires.

SCRIBIT Musa Exam. simpl. saccharo conditum dum manditur, in fine veluti filamentum in ore relinquere.

Sed,

Sed, quemadmodum ipse ait, id dumtaxat in eo contingit, quod adulteratum aut teredinosum acrilixiuio prius maceratum, deinde saccharo conditur, vt maleficium non deprehendatur. Nam bene maturum, & plenum, non cariosum, multis aquis elotum, & per multos dies maceratum, deinde saccharo conditū, gratissimū est, nec vlla vehementi acrimonia molestū, neq. filamenta in ore relinquit. Tale fit in Bengala, quod laudatissimum est, deinde in Chaul, Baçaim, & Dabul. Improbatur, quod ex Batecala aduehitur. Gingiber improbum;

* Meminit Zingiberis Lud. Roman. lib. 5. cap. 14. Producit, inquit, Calecut ager Zingiber, quæ radix est, eruiturque nonnumquam pondō vnciarum duodecim: sed non omnibus est eadem amplitudo. Plus nō agitur in profundum radix, quā ad ternos vel quaternos palmos harundinum modo. Cū eruitur Zingiber, relinquunt internodium radicis in scrobe, terrāque radici aggerunt, ceu semen eius radicis, proximo anno eruitur fructum, id est, Zingiber. Maximilianus item Transil. de Moluccis insulis Gingiber hoc modo descripsit. Gingiber verò passim in singulis insulis huius Archipelagi nascitur: aliud seminatum, aliud sponte prouenit, sed quod seminatur nobilius est. Herba similis illi quæ Crocum (Indicum intellige, siue Curcuma) fert, & eodem modo eius radix ferè nascitur, quæ Gingiber est.

De Zedoaria. CAP. XLII.

MAGNA est dubitatio de Medicamentis Zedoaria & Zerumbet, quoniam Auicenna lib. 2. diuersa duo capita de eis scripsit, videlicet 743. & 745. Rhases libr. 3. de re med. cap. 34. vtrumq. sub vno capite comprehendit. Serapio verò lib. simp. cap. 172. vnicum caput de Zerumbet scripsit.

EGO diu in eadem dubitatione versatus sum, & existimaui Zedoariam, quæ celebrior est, eam esse quæ nobis Zedoaria. hinc Zerumba dicitur, & medicamentum est Persis expetitum. Zerumba. tum, quod hinc Ormuz defertur, inde in Asiam minorem & Venetias. Zerumbet verò id esse quod nos hinc vocamus Zerumbet. Crocum indigenum, cuius in Croco Indico mentionem feci. Crocum Indicum. Postea tamen, errare me, deprehendi ex diuersis, quibus prædita sunt, facultatibus Crocum Indicum & Zerumbet.

QVOD nos hinc Zedoariam appellamus, Auicenna lib. 2. cap. 752. (tametsi non nouerit) Geiduar dicitur. aliud nomen ignoro, quoniam nascitur regionibus, Chinesium pro-

uincia

Geiduar rarum admodum.

jogues, Calandares.

Geiduar historia.

Geiduar facultates.

Geiduar veteribus ignotum.

uincia vicinis. Magno verò emitur Geiduar, nec facile inuenias, nisi apud Circumforaneos quosdam & circulatores, quos Indi jogues, Mauritani Calandares appellant, hominum genus quod peregrinationibus & stipem emendicando vitam sustentat. Ab his enim & Reges & Magnates Geiduar emunt.

EST verò Geiduar magnitudine glandis, eiusdemque ferè formæ, colore sublucido. Unicum huius Geiduar fragmentum, quod circiter dimidiam vnciam pendeat, à Nizamoxa semel impetraui: sed id in Lusitaniam cum insigni lapide Armenio missum, vnà cum naui periit. Ostemderam id prius Pharmacopolis in Chaul & Goa: sed nemo illorum nouerat quid esset. Aliud paucillum apud istos circulatores vidi; sed non emi, quòd fraudem metuerem.

VTILE est autem istud Geiduar ad plurima, sed præsertim aduersus venena, & virulentorum animalium ictus, morsusque.

PORRO hoc medicamentum Dioscoridi incognitum fuit, tum etiam Auicennæ, lib. 2. cap. 752. quoniam se existimare ait Geiduar esse: quod subolsécisse videtur Bellunensis, in Arabicorum nominum expositione. Zedoaria verò vocabulum corruptum est, & Geiduar dicendum.

Incognitum Europæ esse puto Geiduar hîc descriptum, & difficulter cognitum ita credendum est, ob eas rationes quas noster Auctor in medium profert. Nam quam Zedoariam vocamus, nihil minus est quàm Geiduar, sed ex Zerumbæ forsitan erit generibus, quam sequenti capite noster Auctor describit. Tamen si non desint, veluti in Costo diximus, qui eam inter Costi genera Dioscoridi descripta referendam censeant.

De Zerumbet. CAP. XLIII.

ZERUMBET appellatur Arabibus, Persis, & Turcis Zeruba: in Guzarate, Decan, & Canara, cachoraa: in Malauar çua.

Zeruba.
Cachoraa.
çua.

COPIOSE prouenit in Malauar, Calecut videlicet & Cananor siluis spontè. Si autem pangatur aut seratur, pluri-

plurimis etiam locis : inde à multis *Gingiber silueſtre* appellatur, nec id sine ratione, quoniam eius folia *Gingiberis foliis* similia sunt, longiora tamen & magis aperta : eius item radix *Gingibere maior*.

*Gingiber
silueſtre.*

RADIX eruta, conciditur & siccatur; deinde in *Arabiam*, *Persiam*que defertur, in *Gida* & *Alexandriam*; vnde postea *Venetias* & alias regiones transfertur. Conditur etiam saccharo, & *Gingibere* praestantior est.

N V N C eos Auctores, qui de hac scripserunt, percurramus.

AVICENNA libr. 2. cap. 743. *Zedoariam* radicem esse ait *Aristolochia* similem, atque eam praeferrit, quae ad radices *Napelligignitur*: praestantissimum autem esse antidotum aduersus venena, serpentum praesertim & *Napelli*. Capite verò 747. ait *Zerumbet Cypero* similem esse, minus tamen odoriferam. Alio loco arborem esse vult similibus praeditam facultatibus, quales *Serapio Zedoariae* tribuit.

Zedoaria.

Zerumbet.

SERAPIO lib. simp. cap. 172. *Zerubet* esse *Zedoariam* scribit: deinde ex auctoritate *Isaac Zerumbet* radices rotundas esse instar *Aristolochiae*, colore verò & sapore *Gingiberis* similes, easque è *Chinarum* regione conuehi.

AVICENNA libr. 2. cap. 743. dumtaxat *Zerumba* aut *Zerumbet* nouit. Sed quoniam eam vidit in frustra rotunda, interdum verò in oblonga concisam, ad sinum *Persicū* vehi, duo genera esse existimauit *Zerumba* & *Zerumbet*. Hac etiam de causa folia, quae non viderat, praetermisit: & quemadmodum ipsa radix ex *India* in alias regiones transferatur, dumtaxat expressit. Et certè etiā hodierno die diuersum est pretium eius quae in rotunda frustra resecta est, ab illius quae in oblonga concisa est, ut minores *Gingiberis* radices vilioris aestimatur quā praegrades.

Q V O D verò iuxta *Napellum* nasci optimam scribit, planè fabulosum est; quandoquidē *Napellus* vix hīc reperi-

*Auicennae
opinio ex-
plosa.*

THY

tur (non sunt enim huius regionis siluæ procreando Napello aptæ) & Zerumba plurima, vt diximus, nascitur siluosis Malauar locis: tum etiam aliis multis sata prouenit: nec quemquam (tametsi diligentissimè perquisiuerim) hanc radicem iuxta Napellum vidisse intellexi. Præterea ex reliquis Anicennæ iam adductis locis manifestum est, quàm sibi parum constet, vt facile hinc iudicari possit, eum Zurumbet historiam planè ignorasse.

SERAPIONIS autem legitimi codices non habent additam expositionem Zerumbet, id est, Zedoaria, sed ab interprete insertam verisimile est, qui differentiam inter Zedoaria & Zerumba ignorabat. Id ex sequentibus facilè deprehenditur, cum ait, è Chinarum regione conuehi. Certum enim est, Zedoariam non nasci apud Indos, sed è Chinarum regione aduehi, raramq; apud Indos inueniri. Zerumba verò abunde in India nascitur.

NON defuerūt, qui crediderint, Arnabo, ^c de quo Paulus lib. 7. cap. 3. scribit, idem esse cum Zerumbet. Verum ex vtriusque historia, satis manifestum est, diuersas esse plantas. Siquidem Arnabo Pauli, arbor est procera, suauis odore fragrans: Zerumba verò graminea est planta, vt modò diximus.

CETERVM minùs sunt audiēdi, qui aut Ben album & rubrum, aut Carpesium esse volunt: quoniã hoc vtrumque medicamentum huc non sine questu conuehitur. Zerumba verò hinc in exteras regiones exportatur. Præterea longè diuersa est vtriusque facies à Zerumba.

^a Zeruba siue Zerumba forsitan erit ea radix, quam capite de Costo Venetiis adferri dixi, Zingiberi adeò similem, vt nihil suprà, plerumque tamen maiorem, & intus pallecentem.

^b Inuenitur Antuerpiæ apud quosdã aromatarios Zedoariæ quoddam genus illis Bloczewal, id est, tuberosa Zedoaria nuncupatum, rotundum instar Aristolochiæ rotundæ, foris nigricans, interdum cinerei coloris, intus candicans, gustu vsualis Zedoariæ. Eam radicem, quoniam multum cum Serapionis Zerumbet conuenire videtur, hic exprimi curauimus.

Geiduar
apud Chi-
nenses.

Zerumba
apud Indos.
Arnabo.

Ben album
& rubrum.
Carpesium.

ZERUMBET SERAPIONIS.

e Qui plura de horum opinione requiret, legat doctissimi Matthioli commentarios in Dioscoridem, & aliorum recentiorum de re herbaria lucubrationes.

De ligno Colubrino. CAP. XLIIII.

NON modò aduersus animalium virus eiaculantium morsus ictusve efficax est hoc lignum, siue potius radix; sed etiam eius puluis lumbricos necare, papulas, exanthemata, & impetigines tollere creditur, & cholericam quã vocant passionem (incola Mordexi dicunt) sanare. Similiter vile esse medicamentum ferunt aduersus febrium circuitus, vnicia pondere propinatum. priùs tamen tritum, & aqua maceratum, per vomitus expurgata multa bile.

Ligni Colubrini facultates.

Cholera morbus. Mordexi.

HANC verò radicem Serpentium morsibus prodesse, hoc modo deprehensum est.

AROMATVM HIST.
LIGNVM COLVBRINVM.

IN Zeilan insula, Serpentis genus est coronatum, seu diademate insignitum, (Lusitani Cobras de capelo, nos Regulum dicere possumus) maximè noxium. Est item animalis genus magnitudine vierra huic serpenti inimicissimum, Quil, vel quirpele vocant. Quoiescumque cum serpente congressurū est hoc animalculum, istam radicem (quæ multa istic nascitur) ea parte præmordet qua denudata est: etenim pars aliqua extra solum prominat. Præmorsa radice, pedibus anterioribus salivâ cōspersis, caput primū, deinde reliquum corpus sibi demulcet: postea serpentē aggrreditur, nec eum dimittit, donec occiderit. Quod si illo cōgressu serpentem vincere nō potest, denuo ad radicem confugit, ad quam se fricat, deinde in prælium redit, atq. ita morsu serpentem necat. Hoc spectaculo edocti Chingalæ (ij sunt Zeilan incolæ) hanc radicē venenis resistere didicerūt.

Regulus sex-
pens.
Cobras de
capelo.

Quil, Quir-
pele.
Reguli &
Quil pugna:

Chingalæ.

HUIUSMODI pugnarum spectatores pleriq. fuerunt Lusitani. Nā solent domi alere similia animalcula tum ad mures extirpandos, quos acerrimè persequuntur, tum ut cum serpentibus regulis præliantur, quos circumferre solent Circumforanei quidam, Iogues appellant, stipem emendicantes, & cineribus se aspergentes, ut hac ratione venerandos sese sanctimonie titulo vulgo præbeant. Circumeunt isti omnes regiones, & nonnulli ex iis Circulatorum munere funguntur, gestantq. serpentes regulos, quos demulcere solent, & collo aptare (prius tamen exemptis dentibus) vulgo persuadentes eos se incantasse, ne nocere possint. Interdum perō serpentes, quos etiam habent integros, quibusq. non sunt exempti dentes, accepto præmio, cum iis quas dixi, vierris, siue alio simili animalculo, committere solent.

Iogues.

TRIA sunt huius ligni genera in insula Zeilan.

PRIMUM & laudatissimū illud est à quo subsidium querit vierra, vocaturq. incolis Rametul, Lusitanis Paoda cobra, id est, Lignum Colubrinum, quod serpentum morsibus sit salutare. Duorum aut trium palmarum ma-

Tria ligni
Colubrini
genera.
Rametul de-
scripio.

gnitudine assurgit, paucis virgulis, quatuor aut quinq. dūtaxat tenuibus: radix quæ maximè in vsum venit, veluti tenuiorum nostrarum vitium radices, multis capitibus aut nodis se propagans, ita vt semper radix aliqua extra solum se exerat, & radice vna exempta, aliæ in eius locum succedant. Radix hæc ex candido cinerea est, solida admodum, amaro gustu: folia Persicæ mali, magis tamen virentia: flos longè à foliis racematim coheret, pulcherrimo colore rubēs. Fructus sambuci, sed rubēs & durus, racematim coherēs, veluti in Periclymeno. Teritur primū hæc radix, & ex vino aut aqua cordiali propinatur à serpēte percussis: teritur etiā ad corē Santali modo, & vulneribus inspergitur. Hanc multis aliis regionibus, & in Goæ continentī nasci tradunt.

Alterius generis descriptio.

SECUNDVM genus veluti primum aduersus venena commendatur, eodemq; modo quo superius vsurpatur. Arbor est (cū sola prouenit nullis vicinis arboribus) Malo punicæ similis, spinis breuibus & firmis horrida, cortice cādido, denso, rimoso, & solido, & amaro, non tamen veluti prioris cortex: foliis est luteis, aspectu pulcherrimis. Hanc autem, si iuxta aliā quampiā arborem proueniat, per summos eius ramos serpere, atque Cucurbitæ modo amplecti ferunt. Solēt ipsum lignum cum radice & cortice permixtum exhibere. Præfertur tamen radix. Hoc etiam in insula Goa nasci ferunt: sed numquam id videre mihi contigit.

Tertium genus.

CVM Prorex in Iafanapatān insula, Zeilan contermina, esset; dono dati sunt illi aliquot fasciculi ligni cum suis radicibus, quæ tenues erant, duræ, nigra, & odorata. Eā radicē mirificè prædicabāt, & aduersus venena pollere aiebāt. Similē in continēti Goæ nasci ferunt. Ramos habet paucos, tenues, quatuor aut quinque cubitorū longitudine, qui, nisi alligati, sustentare se nequeant, sed per solum sese diffundāt: folia rara, Lentiscinorum effigie, oblonga, non viridia, sed maculosa, siue nigricantibus ex cādido maculis respersa.

Eius descriptio.

RADICEM quandam in Malaca inueniri rumor est,

que aduersus vulnera sagittis toxico illitis facta presentaneum sint remedium.

a Meminit etiam huius generis serpentum Ferdinādu Lopez lib. 1. Historiæ Indiæ, & valde perniciosum esse asserit, solerēque incolas, nauali prælio cum hostibus congressuros, interdum fistilibus includere, quæ, dum prælium feruet, in hostium naues coniciant, eo stratagemate quandoque victor am reportantes. Hoc genus serpētis *Murchat* ab indigenis appellari dicit Odoardus Barbosa, & aliud illo adhuc nocentius *Mandali*.

Primi generis fragmentum, trium digitorum transuersorum longitudine anno salutis 1564. ostendit mihi Salmanticæ ornatissimus vir Augustinus Vascus, dono olim è Lusitania missum D. Ioanni Vasco viro doctissimo, eius parenti, cum vasculo è Cocco de Maldiua confecto, lapide Bezar insigni, & vasculis testudineis: quæ omnia mihi sic aduersari venenis credantur.

Secundi autem generis (nisi fallor) fragmentum quinque vnciarum longitudinis quodque, ut conicere licebat, duarum vnciarum crassitiam æquat, mihi non modò ostendit Londini anno 1581. C. V. D. Hector Nunez Medicus Lusitanus, sed etiam dimidia eius parte liberaliter donauit. Eius porro materies firma est, candida, venis quibusdam distincta, non dissimilis fraxini ligno; cortex autem, qui eam integrit, candidus, & quasi cinereus. Vtraque verò si quis degustet, amaro sapore prælicata esse apprehenduntur. Eius, quale accepi, fragmenti iconem lectoris oculis subiecimus.

De lapide Bezar. CAP. XLV.

A LAPIDE Bezar nomen inuenerunt medicamenta venenis resistentia, quæ per excellentiam Bezardica dicuntur. Est enim hic lapis eximia aduersus venena facultatis: nasciturq; hoc modo.

EST in Corasone & Persia Hirci quoddam genus, quod Pazam lingua Persica vocat, rufi aut alterius coloris (ego rufum & prægrandem Goe vidi) mediocri altitudine, in cuius ventriculo fit hic lapis Bezar, circum tenuissimam quandam paleam semper augecens, & veluti multis è tunicis contextus; Columella aut glandis plerumque, interdum alia & alia forma, leuis magna ex parte, colore veluti ex viridi nigricante Inueniuntur exigui, & magni. Magni, qui rariores sunt, ab earum regionum illustribus viris expectantur: quo enim maiores sunt, eo valentioris esse facultatis sibi persuadent. Memini vnum habuisse, qui ferè quinque drachmas penderet. Is in Lusitaniam delatus, vix sexa-

Bezardica
medicamenta.

Lapidis Bezar historia.

ginta quatuor Lusitanicis aureis [ij Hungaricis æquipollēt] vēnit, cū tamē aliquāto pluris hīc emptus fuisset.

H V N C verò lapidem ea ratione generari quam modò retulimus, tum his oculis obseruauī (lapidem enim cōrritum huiusmodi tenuem paleam in meditullio continere inueni) tum à viris fide dignis accepi, omnes in Persia natos simili modo circum paleolam * efformatos inueniri.

Lapis Bezar
multis locis
inuenitur.

C E T E R V M non solū generatur hic lapis in Persia, sed etiam nonnullis Malacca locis, & in insula quæ à Vaccis nomen sumpsit, haud procul à promōtorio Comorim. Nam cū in exercitus annonā mactarentur istic multi prægrandes hirci, in eorū ventriculis magna ex parte hi lapides reperi sunt. Hinc factū est, vt quorū quot ab eo tēpore in hanc insulā appellunt, hircos obruncēt, lapidesq; ex iis tollant.

Lapis Bezar
Persicus reli-
quos ante-
cellit.
Delectus ra-
tio.

V E R V M nulli Persicis bonitate comparari possunt. Dextri autē adeò sunt Mauritani, vt facile, qua in regione nati sint singuli lapides, discernere & diiudicare possint. Ut verò adulterinos à legitimis dignoscant, manibus comprimunt, deinde spiritu inflant. Nam si aër aliquis permeat, adulterini indicium est.

Pazar, Pa-
zan.

Bazar.

V O C A T V R autem hic lapis Pazar, à Pazan, id est, hirco, cum Arabibus, tum Persis & Corasone incolis: nos corrupto nomine Bezar, atque Indi magis corruptè Bazar appellant, quasi dicas lapidem forensem: nam Bazar eorum lingua forum est.

Lapidis Be-
zar facultates.

I L L O vtuntur Indi, nos secuti, aduersus deleteria facultatis medicamenta. Ormuz verò & Corasone incolæ non modò aduersus viralētorum animalium morsus vsurpāt, sed etiam aduersus omnes melācholicos morbos. Opu- lentiores bis se purgant singulis annis, Martio videlicet & Septembri. A purgatione, quinque subsequētib; diebus continuis hauriunt in singulas doses, decē huius lapidis grana macerata in stillatitio rosarum liquore. Hoc remedio iuuentam & membrorum robur sibi conseruari dicunt. So-
lent

lent interdum nonnulli ad triginta vsque grana sumere, nimis sanè magna quantitate. Nam tametsi nullas noxias facultates in se contineat hic lapis; tutior tamen est eius exigua quantitas. Atq. etiã parua quãtitate exhibere solent in Ormuz: nec sine periculo liberaliùs sumi dicunt.

EO vtor in inueteratis morbis melancholicis, veluti in mala scabie, lepra, pruriginibus, impetiginibúsq. Hac etiã ratione quartanis conuenire posse arbutror. Viros sanè planè deploratos, atq. à medicis derelictos, huius lapidis vsu, pristinae sanitati restitutos fuisse intelligo.

QVOD scribit Matthiolus, lib. 5 cap. 73. Comment. in Diosc. adalligatum, ita vt nudam sinistri lateris carnem contingat, omnia venena superare, experiri nusquam vidi, nec hìc simili modo vtuntur. Illud autem verum scimus, quòd eius puluis vulneri impositus, à mortiferis animalibus ictos liberet. Iisdem viribus pollet, aperti carbunculis in peste impositus: etenim venenum exugit.

QVONIAM verò exanthemata siue pustula, & herpes, in hac regione admodum noxia sunt, & subinde agros necant, solemus agris per singulos dies puluerem lapidis Bezar ex aqua rosacea propinare ad vnum aut alterum granum, magno cum successu.

Boam Plinius vocat rubentes papulas, lib. 24. cap. 8. & lib. 26. cap. 11.

COEPIT autem successu temporis hic Lapis maiori in pretio haberi. Nam necesse est nunc omnes ad eius regionis, in qua generantur, Regem perferri: nec sine difficultate inde haberi possunt.

Inuenitur interdum Vlysiopone venalis hic lapis alia atque alia forma, quem tametsi magno admodum aestiment mercatores, ea conditione vendere nolunt, vt periculum, an legitimus sit, faciat emptor. Id autem fit in hunc modum: Ducitur cum acu filum per toxicum (herba balestera vocant) deinde per canis aut alterius animalculi pedem transmittitur acus, atque filum relinquitur in vulnere. Canis ilico ea symptomata incipit habere quæ comitari solent eos qui toxicum biberunt. Cùm planè concidit canis atque desperatus videtur, tum puluerem ab hoc lapide abrasum & aqua dilutum cani in os iniiciunt. si auxilium senserit canis, legitimi probatio est: sin minus, adulterinum censent.

Monardus. * Meminit etiam huius lapidis clarissimus Medicus Hispalensis Nicolaus de Monardis, in eo libello quem de eo & Scitizonera peculiarem fecit, sed legitimos & minimè adulteratos in meditullio concauos esse vult.

Hager.
Bezaar.
Bezar.
Belzaar. Lapis, inquit, Bezaar multis nominibus donatur: nam Arabibus *Hager*, Persis *Bozaar*, Indis *Bezar*, Hebraeis *Bel zaar*, dicitur, quasi Dominus veneni, à Bel Dominus, & zaar venenum.

Est verò eius forma varia, nam alij rotundi sunt, alij oblongi dactylorum officulis similes, alij palumbiouis, alij capreolarum renibus, alij astancas æbulantur, omnes tamen obrusi, non in cuspidem desinentes: nec minùs colore variant, siquidem nunc spadicei coloris, nunc mellini, magna verò ex parte ex viridi nigrescentis, ut mala infana conficiuntur, plura nempe cinerei obsecutoris, ut qui in felibus Cuertam egerentibus est.

Constant autem singuli ex laminulis miro artificio alia aliam, ut ceparum tunicæ, amplectentibus, splendentibusque quasi politæ essent: immo priore lamina dempta, subsequens multo splendidior inuenitur, quod legitimum est indicium: suntque hæc laminæ alix alius densiores, pro lapidum magnitudine. Læuis est & blandus, ut facile alabastrimodo abradipossit: immo diutius in aqua hærens liquecit. Nullum cor aut matricem habet, sed in meditullio cauus est, & pulueris eiusdem cum lapide substantiæ plenus, qui maximè commèdatur, atque etiam ipsi lapid præfertur: sed is puluis legitimi etiam indicium est: etenim qui adulterati sunt, neque laminas splendentibus habent, neque puluerem illum in meditullio continent, sed granulum aliquod aut semen, supra quod Indi illam efformarunt.

Potro-ximitur hic lapis ex animali cerui ferè magnitudine & agilitate, sed cornibus in dorsum reflexis, & corporis forma, capreis ferè simili, quam ob causam ab incolis Capra montana vocatur, tamen si meo iudicio Cerui capra potius dici debeat. Inuenitur verò hoc animal in India supra Gangem, montibus Chinaram regioni finitimis, pilo breui, & colore ut plurimum cinereo & rufo.

De lapide Malacensi. * CAP. XLVI.

Lapis Malacensis.

CETERVM Lapis Bezar alium lapidè mihi in memoriam reuocauit, quem vnicè venenis resistentem in Malaca inueniri tradunt: saltem in Pam Regni Malacensis prouincia. Inuenitur autem istuc in felle Histricis: sed tanta est in æstimatione apud ipsos indigenas ob raritatem, ut è duobus, qui simul reperti meo tēpore fuerunt, alter pro ingenti munere missus sit ei qui pro Rege Lusitaniæ Indiam gubernat. Et licet istuc frequēs lapis Bezar inueniatur, hūc tamen longè præferūt incolæ. Unum dumtaxat vidisse meminimus, cuius color dilutioris videbatur purpureæ, gustu amaro, tangenti lauis & lubricus, quemadmodum Gallicus sapo.

Lapidis Malacensis descriptio.

H A C

HACTENVS eius facultates experiri mihi non licuit. Sed clarissimus vir & insignis Medicus Dimas Bosque Valentinus illas experimento comprobasse in duobus viris, qui venenum hauserant, mihi affirmavit. Vulgari autem aqua (cùm cordialis deesset, & periculum esset in mora) hunc lapidem aliquamdiu maceravit: quam deinde agris propinauit, qui illam gustu amarum inuenerunt; attamen eorum stomachus roboratus est, & venenum nihil obfuit.

Lap. Malac.
facultates.

MVLTVM certè huic viro debent omnes Indici medici, quòd huius lapidis facultates nobis aperuerit. Nam necessaria admodum sunt hac in regione medicamenta, quæ venenis resistunt, Alexipharmaca Græci appellant.

* Ferdinandus Lopez, lib. 1. Historiæ Indicæ, neminit lapidis cuiusdam, quem non minore facultate prædictum esse asserit, quàm sit lapis Bezar, aut Malacensi, quippe qui mirificè omnibus venenis resistat. Est verò is lapis magis ad hunc auellanæ raras admodum, ut qui è capite animalis quod Indi *Bulgoldal* appellant, eximatur.

DE GEMMIS.

ABSOLUTA Aromatum historia, non inutile fore duxi, si nonnulla de gemmis subicerem, præsertim cùm in lapidum mentionem iam inciderimus. Initium igitur faciemus ab Adamante, quoniam reliquas omnes excellere, & quodammodo rex Gemmarum esse, ob substantiæ duritiem, creditur. Nam omnium Gemmariorum iudicio, si omnibus quæ requiruntur suis dotibus, nativoq; colore ac equali magnitudine prædita sint hæ tres gemmæ, primarium locum obtinebit Smaragdus, deinde Carbunculus, tertium Adamas.

SED Gemmarum pretium, aut ex earum raritate, aut ex hominum affectibus & cupiditate, intenditur. Maioribus enim facultatibus, iisq; longo experimento comprobatis, præditus est Magnes, tum etiam lapis qui sanguinem vndecumque fluentem sistit. Venduntur tamen hi per manus, (ponderis genus est in Cambaya, vnde petuntur, quod viginti sex* libras pendit) Smaragdi verò per ratis (pondus est tria tritici grana pendens) reliquæ gemmæ, in Europa qui-

Manus.

Ratis.

L S dem

Carate.

dem per Carates (pondus quatuor grana constituēs) in India verò per Mangelis, pondus quinque pendens grana.

Mangelis.

* Sup. à capite de Turbit, manus illi est auetior vna libra: liquidem viginti septem libras pendit.

De Adamante. CAP. XLVII.

Almaz.

Iraa, Itam.

ARABES, quos pleriq. omnes Mauritanii secuti sunt, Adamantem appellant Almaz, tametsi Serapio lib. simp. cap. 391. alio vocet nomine. Ab indigenis, vbi nascitur, iraa: in Malaio, vbi etiam inuenitur, itam.

Adamas in
Bisnager.

CETERVM tribus aut quatuor locis inueniuntur Adamantes, videlicet in Bisnager prouincia, duabus vel tribus rupibus. Magnum quastum adferunt hæ fodinæ illius prouinciæ Regi, magnaq. sunt eius iura. Nam quemadmodum in Hispaniis Rex in Thynnorū captura sua habet iura, ita vt si vnicus Thynnus capiatur, Regi cedat oportet: sic in his fodinis magni sunt Regis redditus. Nam quotquot Adamantes inueniuntur triginta* Mangelis excedētes, Regi cedunt. Præterea diligentissimè obseruantur operæ: quoniam si quis vnicum Adamantem sustulisse deprehēdatur, ilico ipse cum omnibus facultatibus Regis fisco addicitur.

* hoc est,
150. grana,
vel drach-
mas duas,
grana sex.Adamas in
Decan.

ALIA est rupes in Decan, non procul à ditione Imadix, quem nos Madre Maluco nūcupamus. Alia quedam rupes est in domino cuiusdam Reguli indigene, in qua præstantissimi Adamantes inueniuntur, sed minores. Isti à vulgo de Rupe veteri cognomen sortiuntur: & venum exportantur in urbem quandam regionis Decan, Lispor nūcupatam, vbi celebris est mercatus. Istic emptos Guzaratenses huc nobis adferunt emendos. Sed etiam in Bisnager deferunt, magnitudine pretij eos inuitante. Nā magno apud illos habentur in pretio Adamantes de Rupe veteri cognominati, præsertim quos natura ipsa elaborauit. Naifes ab incolis appellantur. Nam quemadmodum, inquiunt, virgo præferenda est iam corruptæ mulieri: sic etiam Adamas à natura elaboratus, præferendus est ei quem hominum in-

Adamas de
rupe veteri.
Lispor em-
porium.

Naifes.

dustria

dustria expoliuit : contra sentientibus Lusitanis, qui industria hominum expolitos longè pluris aestimare solent.

ALIA est rupes ad fretū Tanjam in Malacæ tractu, quæ etiā de Rupe veteri cognominatos profert. Exigui quidē sunt, sed laudati: vnū tamē habent vitiū, quòd ponderosi sint, quo nomine gratiores sunt vēditorib. quā emptoribus.

Adamas in Tanjam.

NULLO autē ex prædictis loco Crystallus inuenitur, quemadmodum nec per vniuersam Indiam. Amat enim Crystallus loca frigida, qualia sunt Alpes Germaniam ab Italia separantes.

Nulla Crystallus in India.

NON negauerim in India Beryllum inueniri, qui Crystallo similis est, & quidem magnis fragmentis, ex quibus & vitra & vasa fabricari solent pretiosa. Sed in Bisnager non inuenitur, nisi locis procul ab Adamantum fodinis dis- sitis. Plurimus autem est Beryllus in Cambaya, Martauan, & Pegu regionibus, vbi nullus Adamas, nisi qui importatus fuerit. Inuenitur & in Zeilan insula, vbi nullus Adamas.

Beryllus Crystallo simi-
lis.

Berylli nata-
les.

REFERT Plin. lib. 37. cap 4 & in Arabia nasci. Verū id nec videre, nec audire mihi licuit : quemadmodum nec in Cypro, nec in Macedonia. Nam si istic nascerentur Adamantes, ij qui hīc nascūtur ad eē nō expeterētur à Tur- cis, qui potissimam Adamantum partem ad suos euehunt.

SCRIBIT Frācisus de Tamara, in Peru Adamantes reperiri. Sed huic auctori exiguam fidē adhibeo, quòd videam in Indicorū Adamantiū extractione tā ineptas com- mentum esse fabulas : veluti quòd peruigiles sint serpentes, quæ Adamantes tuentur : eosq; non posse inde auferri nisi prius obiectis carnibus certa quadam ratione praparatis, quibus vorandis dum serpentes^a occupantur, tutò interea Adamantes auferri possunt.

Franciscus de Tamara.

NON desunt qui in Hispaniis inueniri putent, quorum opinioni subscribere non possum, quoniam nullis probatæ auctoritatis scriptoribus fulciatur.

Adamas nullus in Hispania.

REFERT etiam Plin. loco iam citato, haud facile in- ueniri

Magnus
Adamas.

ueniri Adamātem Auellana nucleo maiorem. In quo sanē non est reprehendendus: nā sibi comperta scribit. Sed inueniuntur hīc interdū maiores quatuor Auellanis. Maximus tamen quē vidi, centum quadraginta mangelis^b pendebat. Proximus huic centum & viginti pendebat. Intellexi apud quēdam negotiatorē esse vnum, qui ducentos quinquaginta mangelis pōdere aquet, tametsi is strenuē neget talē apud se esse. Accepi uē à viro fide digno, qui affirmaret se Adamantem vidisse in Bisnager magnitudine exigui oui gallinacei.

Adamācum
mira gene-
ratio.

SED miraculi instar id mihi videtur, huiusmodi gemmas, quæ altissimē in terræ visceribus, multisq; annis perfici debebant, in summo ferē solo generari, & duorū aut trium annorum spatio perfici. Nam si in ipsa fodina hoc anno ad cubiti altitudinem fodias, Adamantes reperies. Post biennium, rursus illic excauato, ibidem inuenies Adamantes. Sed certum est grandes non nisi sub infima rupe nasci.

EST verò Adamantis nitor viuax & robustius, Crystalli verò non nisi elanguidus: qua nota, tum etiam duritie, à Gemmaris dignoscitur.

Adamas
mallei ictu
frangitur.

CETERVM tantum abest vt mallei ictum respuat Adamas, vt etiā in scobē malleolo redigatur. Facillimē verò pistillo ferreo in mortario cōfringi & alteri solet, vt eius scobe alij Adamantes expoliantur.

Adamas
Crystallo nō
innascitur.

FALSO igitur creditum est à Veteribus, Adamantem Crystallo innasci, & mallei ictu nō frangi, sed hircino dumtaxat sanguine maceratū rumpi: presertim si (ex quorundam sententia) hircus prius apium aliaq; diureticas plantas depascatur, vinumq; libat. Sed nec Magnetem impedit quin ferrum trahat. Nam sepius id experiri volui, sed figmentum esse deprehendi quemadmodum & illud, quod de Adamante capiti mulieris ipsa inscia supposito ferunt: videlicet in amplexus viri dormientem ruere, si fidelis sit: sin labes eius pudicitie sit illata, maritum auersari.

Adamas ma-
gnetem non
impedit.

FABVLOSVM etiam est, quod Adamantis aciem
plumbis

plumbo obtundi putant ; propter argenti viui cum plumbo commixtionem. Nam quem admodum & ferrum vincit & reliqua metalla ; sic etiam plumbum eadem facilitate penetrat, quae naphum.

Plumbum
Adamantis
aciem non
obtundit.

ILLUD verò saepius expertus sum, Adamantes exquisitos, mutuo attritu sic glutinari, vt facile separari non possint. Sic etiam Adamantem vidi, vbi incaluisset, festucas trahere non secus ac electrum.

NULLIVS autem est in medicina vsus, tamen si inuenerim medicos indigenas, qui eum per syringam in vesicam iniiciebant ad confringendum calculū. Per os verò amplius non exhibent, quoniam erronea quadam persuasio in vulgus peruasit, deleteria facultatis esse, si intro sumatur Adamas, ob suam tenuitatem & penetrandi vim, qua intestina perforaret scilicet : cuius opinionis etiam video esse aliquot è recentioribus medicis.

Adamas
nullius in
medicina
vsus.
Adamas de-
leteriae facul-
tatis non est.

SED, vt dixi, vana est persuasio. Nā Aethiopes Gemmariorum seruos noui, qui Adamantes deglutierint ; quos cum requirerent domini, tandem verberibus egregie cæsi, se deglutiuisse fassi sunt : eosq; deinde cum recrementis eiecerunt, sine aliquo nocumento. Id ego testari possum.

AT in scobem tritus, inquires, venenum est, quoniam & stomachum & intestina perforat. Immo nequaquam scobem attrahet ad se stomachus, quæ sua grauitate celeriter ad inferiora descendet. Et mulierem quandam scio, quæ marito antiqua dysenteria laboranti, Adamantis scobem per multos dies propinauit sine vlla noxa, donec medicamento toties reuerato lassus abstinuit, præsertim cum eius vxor à medicis intellexisset frustra se laborare: non posse enim maritum hoc morbo liberari. Is igitur multo post tempore sublatus est, cum scobe vti multis iam diebus desisset.

Adamantis
scobes dele-
teriae facul-
tatis non est.

^a Similem ferè nec minùs absurdam perquirendi Adamantes rationem describit M. Paul. Venetus lib. 3. cap. 29.

^b 140 Mangelis, id est, septingenta grana, siue vnciam cum drachma, scriptulis duobus & granis quatuor. Nam Mangelis, vt antè dixit noster Auctor, quinque grana pendit.

Maiorem verò Adamantem in Belgio conspectū haud puto, quàm quem Philippus Hispaniarum Rex, ducturus Elizabethā Hērici II. Galliarum regis maiorem natu filiam, emit de Carolo Affetati Antuepię, anno 1599. octogies millenis coronatis: pendeat autem caratos septem & quadraginta cum semisse, hoc est, 190. grana.

Adamas Anglicus.

Tribus supra Bristolium miliaribus, Ducatu Somersetenſi, ad Sabrinam flumen, solo rubro & tenaci eruitur Adamantis genus natura expositum, forma nunc plana, nūc trigona pentagonave aut polygona. Horū aliquot nobis dono dedit generosus Eques Dn. Georgius Northum, cuius in ditioe eruuntur. Sunt verò ij paulo obscuriores, & matrice sua velut ouo concluduntur tenaci & dura, nunc innumeri, lique exigui & plerumque informes; nunc pauci, sed maiores & elaborati: interdum matrici adhærentes, nonnumquam soluti, & in matrice (si moueatur) crepitantes, vt Ætitem lap dem censeas. Si artificum industria perpoliantur, orientales ita æmulantur, vt exiguum discrimen sit, sed duritie ab orientalibus superantur.

De Smaragdo. CAP. XLVIII.

RARIOR & pretiosior est Smaragdus, eiusq₂ locus natalis vix agnoscitur; nullus remanentibus fragmentis, sed propter raritatem, etiam ea auferentibus negotiatoribus.

Pachee, Zamarrut, Zabarget, Tabarget.

PORRO Smaragdus appellatur Persis & Indis Pachee, Arabibus verò Zamarrut, non Zabarget, vt vulgatus Serapionis libr. simp. cap. 384. codex, aut Tabarget, vt Pandectarius in litteris T & Z vult. Nam corruptus est ille locus cap. de Smaragdo: & Zomarrut legendum est.

Smaragdus adulterinus.

VULGARE autem est in Balagate & Bisnager, vt fictitias Smaragdos ex vitrearum lagenarum crassioribus fragmentis conslent.

SED & Smaragdi quæ ex Peru noui orbis prouincia aduehuntur, adulterationis suspicione non carent.

Fertuzegi.

Peruzegi.

CETERVM plurimū hallucinantur, qui in Electuario de Gemmis Smaragdum præscribi putāt, existimantes per Fertuzegi Smaragdum intelligendam: ignorant enim illi linguæ Arabicæ proprietatem, & ipsius Mesuæ mentem non intelligunt. Præterea Mesuæ codex Arabicus legit Peruzegi de Elect. dist. 1. Et quoniam magna est, vt aliquādo diximus, apud Arabes inter P & F literas cognatio, facilis fuit lapsus Librarij, vt F pro P reponeret.

Peruzaa, est Turchesa.

EST verò Peruzaa* Arabibus Turchesa nostra, quæ pluri-

plurima tota Persia nascitur. Non fuit igitur Mesua mens
 vt Smaragdus illam compositionem ingredi deretur, tamen si
 cōtrā sentiat Christophorus de Honestis, eius interpretis: sed
 Turcbesam voluit, quam omnibus Arabum compositionibus
 iniūci oportet, quæ habent Feruzegi. Nam apud Maurita-
 nos illius est in medicina vsus, sed apud Indos minime.

* Idem suboluisse videtur Bellunenſis in eadem compositione El-
 Auarij de Gemmis.

De Rubino. CAP. XLIX.

MULTA sunt Rubinorum genera. Nobilior Græcis
 ἀνθραξ, Latinis Carbunculus vocatur: non quod in tenebris ἀνθραξ.
 splendeat (fabulosa est enim ista persuasio), sed quod eius ni- Carbuncu-
 tor viuacior sit ceteris. Dicam tamen quod à Gemmario lus.
 quodam audiui. Emerat ille aliquot nobiliores Rubinos ex
 Zeilan insula delatos, sed minutiores, quales ij sunt quos
 vulgo Rubinos de Corja vocamus, id est, qui viceni simul Rubini de
 emuntur. Hos cū à mensa sustulisset, latuit vnus in plicis Corja.
 straguli quo mensa strata erat. Noctu in tenebris animad-
 uertit quasi ignis scintillam quanaam in mensa. Accedit ad
 mensam, accensa prius: adela; inuenit exiguum Rubinum;
 quo sublato, nullam postea in mensa scintillam vidit. Non
 me latet, negotiatores plerumque huiusmodi fabulas suis
 dictis admiscere solere; sed penes eos fides esto.

CARBUNCULVM igitur appellabimus, cuius ru- Carbūculus.
 bor fuerit splendens & elegans, & qui erit viginti quatuor
 quilatum siue caratum, vt vulgo vocant. Eiusmodi ego vi-
 di apud Magnatem quendā in Decan; qui cū mihi fami-
 liaris esset, ostēdere tamē noluit, nisi prius data fide id clam
 fore, nec eius regionis Regi me indicaturum. Cēsebatur vi-
 cies mille Lusitanicos aureos valere. Ipse tamē dominus af-
 firmabat à se emptum sex auri manus, quæ quinque Lusi- Manus auri,
 tanicas arrobas * efficiunt. Arroba.

SECUNDVM genus est quem Balasium vocant, Balasius.
 aliquantulum rubens. Vilior hic est.

TER-

Spinellus.

TERTIVM genus est, Spinellus appellatus: magis hic rubet; sed tamen vilior est, quia non habet splendorem illum legitimi Rubini.

INVENIUNTUR & candicantes. Sunt alij ex purpura candicantes, vel, ut verius dicā, colore cerasum maturescens referentes. Sunt & qui media parte rubent, altera candicant. Alij media ex parte Sapphiri, altera Rubini.

HUIUS varietatis causam fieri puto ab ipsa Rubini origine. Cū enim Rubinus in sua rupe aut fodina recens generatus est, candicat; deinde maturescens ruborem adquirat: qui rubor cū temporis diuturnitate concilietur, fit, ut qui ante maturitatem eruti sunt, nunc candicantes, modò ex rubro languescentes conspiciantur.

Rubinus &
Sapphirus,
in eadem fo-
dina gene-
rantur.

Nilacandi
Sapphiro-
rubinus.
Yacut.
Manica.

QUONIAM verò Rubinus & Sapphirus in eadē fodina nasci creduntur, fit interdū ut altera parte Sapphirum representet, altera Rubinū: qui, cū elegans est, & ceruleū colorē cū rubro aequaliter permixtum habet, vocatur à quibusdam incolis Nilacādi, quasi dicas, Sapphiro-Rubinum.

PORRO Arabibus & Persis Rubinus nuncupatur **Yacut**: huius regionis incolæ manica appellant.

* Lusitanica Arroba constat triginta duabus libris: hoc est ferè modis quinque Italicis, ingens sanè gemmæ pretium.

De Sapphiro. CAP. L.

GEMMA est Sapphirus quæ vili emitur: cū tamen ob eius elegantem ceruleum colorem, cuius aspectu oculi mirum in modum recreatur, magni deberet esse pretij. Vocatur ab incolis Nilaa.

Nilaa.

Sapphirus
aqueus.

EIVS duo sunt genera. Vnum enim obscurius est: Alterū verò splendens, quod genus vulgo Sapphirū aqueū vocant. Vilior hic est, & interdum coloris cuiusdā admixtione Adamantē ita emulatur, ut nonnullos plerumq. fefellerit.

Sapphirus
ex Pegu.

INVENITUR utrumque genus in Calecut, Cananor, & variis regni Bisnagua locis. Præstantiores ex Zeilan adferuntur: omnium verò laudatissimi ex Pegu.

TAMETSI verò adeò oculis sit grata hæc gemma, nullius tamen quantumuis magnæ, & viuidi coloris, pretium mille Lusitanicos aureos superasse inuenietur.

De Hyacintho & Granato. CAP. LI.

VILISSIMI sunt hîc pretij cùm Hyacinthus tum Hyacinthus, Granatus, quos volunt nonnulli ex Rubinorum esse generibus, Granatus. Hyacinthum flauescenẽ Rubinum appellantes; Granatum verò, nigricantem Rubinum.

NASCUNTUR autem & in Calecut, & Cananor: Granati etiam toto regno Cambaya & Balaguete: Hyacinthi verò & quibusdã Lusitania locis prouenire feruntur, vt in Belas non procul Olyssipone, & multis Hispania locis.

De Iaspide. CAP. LII.

INVENITUR Iaspidis genus viride, ex quo vasa Iaspis viridis, Murrhina fiunt (Porcellanas vocant) adeò virentia, vt ex Porcellanæ. Smaragdo conflata videantur.

EX hoc fortè genere erit id quod Genuæ ostenditur, quodq; ex Smaragdo esse contendunt, rariùs videndũ proponentes, quo maiorem auctoritatem lapidi concilient.

HUIUSMODI vas Murrhinum aliquando mihi Vasa Murrhina ex Iaspide viridi, propositum fuit venale ducẽtis pardaons siue aureis Hispanicis: cuius, si ex Smaragdo conflatum fuisset, millesimam partem eo pretio vix nancisci potuissem.

De Alaqueca. CAP. LIII.

INVENITUR in Balagate lapidis quoddam genus Alaqueca quod Alaqueca, Arabes Quequi vocant, cuius libra Quequi. minutis fragmentis expoliti, regali Castellano emi potest, tãta est vilitas. Huius tamen virtus reliquarũ facultates exuperat, quippe qui sanguinẽ vnde quaque fluentem ilico sistat.

Solent plerumque ex hoc lapide efformari Iphazulæ precariæ.

De Oculo Catti.* CAP. LIIII.

LAUDATISSIMI inueniuntur in Zeilan. Nonnulli etiam ex Pegu aduehuntur, quos eò deferrirumor est Oculus Catti magno æstimatur apud Indos, ex regione Bramaa.

MVLTO maioris is est apud Indos pretij, quàm in Lusitania. Memini enim quendam eò misisse qui hic sexcētis Lusitanicis aureis aestimabatur. Sed cū in Lusitania dumtaxat nonaginta aureos aestimarent, huc relatus, eo, quod nunc dixi, pretio venditus est.

Oculi Catti
facultates.

PERSVADENT sibi Indi, eius, qui hanc gemmam possidet, facultates non posse imminui, sed semper incrementum facere & augeri.

E GO verò quod expertus sum referam. Lineus pannus ita compressus, vt ipsius Gemmae meditullium siue oculum tangat, nullo igne vri potest.

Pseudoopalus.

* Hunc Catdanus lib. 7. de Subtilitate, Pseudoopalum vocat: de quo, tum etiam de aliis gemmis ille ibi multa.

De lapide Armeno. CAP. LV.

Hager armeni.
Lapis Armenus.

MIXTVS est hic Lapis ex ceruleo & diluto viridi. Appellatur Arabibus Hager armini, id est, Lapis Armenus. Interrogati tamē Armeni, an apud eos nasceretur hic lapis, affirmare non potuerunt. Sed Turci & Persae medici dixerunt, exigua quidem quantitate apud se vidisse, verūm ignorare, num ex Armenia adferretur, nec ne. Aiunt multos inueniri in Ulabado vrbe celebri regni Balaguatae.

HOC lapide melancholiam purgāt Mauritanii medici. Sed tamen experimēto didici, segniter admodum purgare.

De Magnete. CAP. LVI.

Fabulae de
Magnete.

FABVLOSVM est quod nonnulli de Magnete scribunt, videlicet eas naues quae Calecut commeant, clavis ferreis non compingi, ob scopulorum è Magnete lapide frequentiam, à quo scilicet attraherētur & raperentur naues, si ferreis clavis fabricatae essent. Nam & in Calecut, & toto eo tractu plures inueniuntur naues clavis confixae ferreis, quàm ligneis. Verum quidem est in Maldiuus insulis naues ligneis clavis esse exstructas; id autem ob ferri penuriam potius, & quòd minori constet, fieri puto, quàm quòd à Magnete sibi metuant.

C E T E -

CETERVM Magnes ideo ferrū ad se haudquaquam trahit, quòd in eadem fodina nascantur, aut eorum fodinae sint contiguæ, veluti quidam existimant: quandoquidem Magnes inuenitur iis locis vbi nullum ferrum est.

Falsè de Magnete persuasiones.

SUNT qui putent Magnetem ad se ferrum trahere, ob eam facultatem quam ferro cōmunicauit, qua ad Magnetem feratur: eamq; ob causam Magnetem non maioris esse ponderis, etiam si multum ferrum illi addatur, quàm cum exigua ferri quantitate in bilance positum. At nos contrarium plerumque experti sumus.

SED nec deleterius est hic lapis, quod nonnulli voluerunt. Nam tradūt huius regionis incolæ, Magnetem pauca quantitate sumptum adolescentiam conseruare. Qua de re fertur senior Rex Zeilan, patinas ex Magnete iussisse confici, in quibus cibus eius coquatur. Hoc ipse, cui mandatum erat negotium, mihi affirmavit.

Magnes non est deleteræ facultatis.

Patinæ è Magnete.

De Margarita. CAP. LVII.

NUNC superest, vt de Margaritis scribamus, quæ non modò ad decorem; sed etiam ad medicamenta expetuntur.

PRÆGRANDES igitur Margaritæ, Vniones Latini dicuntur, quoniam vix duæ reperientur magnitudine, figura & nitore similes. Minores appellantur Latinis Margaritæ simpliciter. Arabibus & Persis Lulu, Indis Moti, in Malauar Mutu, Lusitanis Aliofar, quod Arabicè sonat de Iulfar, is est portus in mari Persico, vbi laudatissima generantur. Nam tametsi Barem, Catifa, Camaran, aliique huius maris portus laudatas mittant: quia tamen nostris notior fuit initidò hic portus, ab illo nomen Margaritæ indiderunt lingua Arabica Aliofar.

Vnio,

Margarita.

Lulu, Moti, Mutu, Aliofar, Iulfar, portus.

HINC etiam fit vt illæ Orientales appellentur, quoniam hic sinus Persicus Orientalis sit, si cum nostra Europa conferatur.

Margaritæ Orientales.

GENERANTVR etiam Margaritæ à promontorio Comorim, ad insulam vsq. Zeilā (quæ captura & piscatio

Margaritæ rû captura.

Regis Lusitania est) sed minutiores maxima ex parte, nec cum superioribus conferenda (quæ magna sunt & omni dote absolutissimæ) ideoq; etiam viliori emuntur.

GENERANTVR & in insula Burneo, quæ tametsi sint grandes, formæ tamen elegantiæ a superioribus vincuntur. Sic & nonnullas Chinarum regio mittit, sed viles.

CERTVM est etiam in nouo orbe inueniri, verû nulla ratione cû Orientalibus sunt conferenda. Nã aut obscuræ sunt, & nubili coloris, aut nullo orbe leuoreq; cõmendantur.

Margaritarum origo.

ORIGO atq; genitura est è conchis, haud multû ab ostrearum conchis dissimilibus. Cõchæ autem quæ superiori maris parte natant, grandiores Margaritas generant: quæ verò in alto mari degunt, minutiores proferunt.

HÆ conchæ aëri expositæ siccantur, & sese pandunt, in quarum carne inueniuntur Margaritæ nunc multæ, nunc pauca, pro concharum magnitudine.

INVENIUNTVR & in nostratibus conchyliis ostreisve, sed minùs nobiles.

Cheripo.

OMNIVM autē præstantissimæ ad generandas Margaritas censentur ea conchæ laues & candidæ, quas eius regionis incolæ Cheripo appellant, ex quibus cochlearia poculaq; conficiuntur.

Chanquo.

VERVM Cheripo non id est conchylium quod vulgo Matrem perlarum vocamus. Nam id Chanquo incolæ vocant, ex quo videlicet mēsa, cistula, spherula precariæ fabricantur: quod licet parte externa scabrum sit & impolitum, interna tamē leuissimû est, & aspectu pulcherrimum.

Consuetudo de virginibus.

DEVEHITVR id conchylium Bengala mercimonij gratia, vbi expolitur & poculi vices supplet: maxima tamē ex parte conficiuntur ex eo armillæ & alia opera. Fuit enim olim istic consuetudo, vt nullæ nobiliores virginibus corrumpti possent, nisi huius generis armillis brachia exornata haberent. Nunc verò desit ista consuetudo: eamq; ob causam viliori emuntur hæc conchyliæ.

HA-

HABENT mercatores huius regionis cuprea quædam instrumenta multis foraminibus pertusa, quibus pretia Margaritis imponere solent. Nam quæ per instrumentum minoribus foraminibus pertusum transeunt Margaritæ, vnius sunt pretij, vendunturq; per drachmas: quæ per instrumentum maiora paulum foramina habens, maioris sunt pretij: & ita deinceps pro foraminum, quibus instrumenta prædita sunt, quibusq; Margaritæ transmittuntur, magnitudine pretia intendentes. At quæ adeò sunt minute, vt perforari non possint (arte enim perforantur, non natura, vt fabulantur quidam) cedunt officinis; qua de causa in Europam exportantur. Harum vncia duobus fortè assibus Gallicis venit.

Instrumenta discernendis Margaritis idonea.

MAXIMÆ quæ ad promontorium Comorim generantur Margaritæ, pendebant centum frumenti grana. Taliū pretium, mille quingentorum aureorum in singulas esse solet. Multo maiores ego vidi, quas in insula Burneo captas asserebant: sed non erant eius elegantie cuius superiores. Vidi aliam hic captam, quæ centum sexaginta grana tritici penderet.

Vnionum magnitudo.

SENECTUTE pondus earum minui, & coloris elegantia immutari creditur. Diu autem oriza leuiter confecta & sale versatas, pristinum vigorem & fulgorem recuperare, expertus sum.

Margaritis nitor restituitur.

CERTVM est, Margaritas post plenilunium captas, cum tempore minui & decrescere. Quæ verò ante plenilunium capiuntur, huic vitio haudquaquam sunt obnoxia.

CETERVM rarò in medicum vsum venit Margarita apud Indos. Mauritani verò frequenter, nostro more, Margaritas cordialibus medicamentis iniiciunt.

Indis nullus Margaritarum in medicina vsum.

INDICARVM ALIQVOT PLAN-

TARVM HISTORIÆ,

LIBER SECVNDVS.

De Arbore tristi. CAP. I.

N medicamentis & stirpibus Indicis nobis incognitis non abs re fore duxi, initium facere ab arbore quadam, quæ non nisi à solis occasu vsque ad eius ortum floret, interdum minimè.

Arboris tristi-
tis descri-
ptio.

ARBOR est Oleæ magnitudine, foliis Pruna similibus, flore noctu (dum scilicet floret) odoratissimo, nullius, quod sciã, vsus propter teneritatē: nisi quòd florū pediculis, qui lutei sunt, huius vrbs incole vtuntur cibus tingendis, siquidem Croci modo inficiunt. Et volunt etiam nonnulli aquã stillatiã florū, oculis vtilē esse admoto lineo pãno hac intincto.

Aqua è flo-
ribus Arb.
tristis.
Parizataco
Singadi.
Arbor trist.
Fabula de
Par zataci
filia.

PECVLIARIS est hæc arbor Goæ, quam è Malaca allatam asserunt. Eam sanè nusquam alibi per Indiam vidi. Hãc Goæ Parizataco, in Malayo Singadi vocant. Arboris tristis nomen illi inditum, quòd dumtaxat noctu floreat.

FABVLANTVR autem indigenæ, Satrapæ cuidam nomine Parizataco elegantem fuisse filiam, quæ Solem deperiens, ab illo compressa fuerit. Cùm verò postea illam relinqueret alterius amore irretitus, Parizataci filia præ amoris impatientia sibiipsi mortem consciuerit. Ex cuius cremata cineribus (nam adhuc vruntur in hac regione cadauera) hæc nata est arbor, cuius flores aded Solem exhorrent, vt eum videre non sustineant.

CETERVM horum florum fragrans odor, duorum aliorum odoratissimorum florum memoriam reuocauit.

Mogori.

PRIORES sunt dicti Mogori, mali aureæ floribus
multo

multo odoratiores, quorū stillatitius liquor eundē apud istos
vsum obtinuit, quē apud Hispanos florū mali aureæ aqua.

ALII flores (quorum hīc magnus est vsus) dicuntur
Champe, odore grauiori quā Liliū album.

Champe.

PORRO (quandoquidē in odoramentorū mentionem
incidimus) odoribus adeò dediti sunt huius regionis incolæ, ut
plerūq. cibo abstineāt, quo habeāt vnde odores sibi cōparare
possint, ideoq. nō immeritō promiores in venerē esse cēsentur.

Indi odora-
mentis de-
ditissimi.

MVNERA quæ à tenuioribus offerri solent Regibus,
predicti sunt flores, & rosæ nostrates, quibus solent cubicu-
la Regis insternere, & coriis floribus variis depictis ornare.

NARRARVNT mihi quidam, tantam esse huius
gentis in odores amentiam, ut tributa ex odoribus & flori-
bus in singulos annos Regi Bisnager soluta, ad quinq. mil-
lium Hispanicorum aureorum summam serē accedant.

De Nimbo. CAP. II.

AB omnibus huius Indiæ incolis Nimbo vocatur, ar-
bor quadam Fraxini magnitudine, folio Oleæ, acutiore ta-
men, per ambitum serrato, vtraque parte viridi, non cine-
reo aut villoso. Multis luxuriat foliis; flos candidus est, &
fructus exiguis oliuis similis.

Nimbo hi-
storia.

VTILIS est hec arbor in vsu medico. Nā folia trita
& vulneribus cūm hominum, tum iumentorum cum succo
Limonum (mali Assyrii genus est) imposita, miraculose ea
sanant. Foliorum succum vtilem esse ferunt lumbricis ne-
candis, cūm Balaguatē incolæ, tum Malauarēses: quod ra-
tioni consonum est, cūm nonnihil amaritudinis possideant.

Nimbo fa-
cultates.

EXPRIMITVR in Bisnager & Malauar oleum
ex eius arboris fructu, quod huc mercimoriū gratia depor-
tatur. Vtilissimum id est aduersus neruorum dolores, si eo
calido inungantur.

Oleum ex
Nimbo.

De Negundo. CAP. III.

PROVENIT in Balaguatē & Malauar arbuscula
quadam Persicæ magnitudine, frequentibus ramis: qui re-

Negundo
hystoria.

cisi frequentiores latioresq₃ renascuntur, foliis Sambuci, simili modo per ambitum serratis & aliquantulum hispidis: flos ex cinereo candidus: fructus niger, Piperis magnitudine, aut paulo maior. Malauar incola eum suis edulis Caril nuncupatis inspergunt.

Negundo.
Sambali.
Noche.
Negundo
facultates.

VULGARE nomen est Negundo, nonnulli in Bagate Sambali appellant: in Malauar Noche.

MULTIS facultatibus prædita est hæc arbor. Tene-riorum ramulorum cum foliis decocto, aut ipsis elixis & contritis, vtilissimè contusa fouentur, modò nò adsit vulnus. Friguntur interdum iidem rami cum foliis in oleo, & contusionibus applicantur, resoluunt enim tumores & curant. Frequens adè est huius vsus, vt in omnibus doloribus, frictum cum oleo, aut elixum, exhibendum censeant. Non desunt qui supra vulnera admouerint, vnaq₃ nocte dolorem sustulisse, materiamq₃ digessisse affirmant: deinde foliis contritis, ipsis vulneribus impositis ita emundasse vulnera, vt breui ad cicatricem perducta sint.

VILEM perhibent esse mulieres ad iuuandum conceptum: eius enim succo aut decocto epoto, vteros ad conceptionem præparari. Ego malim præmandi, valentius enim futurum existimo medicamentum. Masticata folia, oris halitum commendant. Acrimonie verò cuiusdam participat, veluti Nasturium: vnde manifestum est, calidam esse hæc plantam. Experti sunt nonnulli Veneris stimulos & imperus cohibere, eamq₃ ob causam Viticem esse contenderunt: sed valde errant. Nam Vitex multum ab hac arbore differt.

Negundo vitex non est.

De Iaca. CAP. IIII.

Iaca historia.

ARBOR est in India prægrandis, fructum in summo caudice, non in ramis, ferens, prægrandem, magni Melonis effigie, interdum maiorem, foris viuentem, intus verò fuluescentem, multis spinulis instar erinacei, sed mollibus, obseptum. Continet autem hic fructus in se magnas quasdam nuces duro putamine tectas. Cortex fructus gustu Melonis,

sed

sed difficillimæ concoctionis, nempe qui plerumque solet, ita ut assumitur, excerni. Noces verò intus nata, torrentur aut elixantur, abiectòq; putamine (qui nullius est usus) castanearum modo, quibus sunt persimiles, eduntur.

VOCATUR hic fructus in Malauar Iaca; in Canara Iaca. & Guzarate Panaz. Nascitur autē dūtaxat in maritimis. Panaz.

EXPERTVS sum cū in me, tū in plerisq; aliis, hasce castaneas siue nocesalui profluvia mirū in modum sistere.

* Hanc arborem describit Lud. Roman. lib. 5. cap. 15. suarum navigationum, his verbis: In Calecut reperiuntur nonnulli fructus, quos cultores *Iaceros* appellant. Caudici eius arboris amplitudo Pyri est: fructui magnitudo bini ac medijs palmi, crassitudinis verò humanæ coræ. Gignitur fructus in caudice arboris subtus frondes, alij circiter medium caudicē. Colos est viridis, cetera nuci Pineæ haud absimilis, vinaceis tamē minutionibus. Cū maturefcere incipit, obducit nigricātem colorē, marcesq; videtur. Legitur is fructus mense Decembri: saporis sicut fermē Peponis molchū redolentis, parūmq; si saporē quæras, abest à cotoneo Persico, eodēmq; mitiore. Variā in cibatu voluptatē parit. Videberis modò edere fauuta mellis, modò suauē medicū malum comedere. Intrā, mēbranas habet ut malum punicum, inq; eis delitescunt fructus nescio qui, mollibus non dissimiles castaneis. Si enim igne torrentur, saporem castaneæ repræsentant. Propterea fateri licet, non esse excellentiorem digniorēve illo fructu quempiam.

De Iamgomas. CAP. V.

ARBOR Pruni magnitudine sponte nascitur in agris Iamgomas & etiam in hortis Baçaim, Chaul, & Batequala, multis descriptione. spinis horrens, foliis itidem Pruni: floribus candidis, fructu Sorbo simili, gustu Prunorum adstringēte & acerbo. Cū primūm emergit, Strobilo persimilis est. Vocatur incolis Iamgomas.

ACCEPTI à fide dignis viris, optimam serendi rationem esse, si fructus, postquā eum ederit certa quadam auis, excretus, vnā cum excremento seratur. Facilius enim hac ratione satus emergit, citiusq; fructifera fit arbor.

De Carandas. CAP. VI.

ARBVSCVLA est arbuti magnitudine, foliis similibus, copioso flore, odore Periclymeni: fructu exiguis malis persimili, nigricāte per maturitatē, gratissimòq; vuarū sapore, ex quo à nonnullis vinosus succus exprimitur. Fructus

M S autem

autem virens magnitudine est rucis ponticæ cum suo putamine, interdū maior; succum nonnumquam exstillas viscidum & lacteum. Editur à nonnullis fructus maturus cum sale. Solet tamen, cū viridis est, muria aut aceto cōdiri, & ita asseruari, ad excitandam elanguescentem appetētiā.

NASCITVR tum in continenti, tum in Balagare,

Carandas. vocaturq; Carandas.

Auzuba.

* Hæc tere similem describit Ouedus lib. 8. suæ historię cap. 12. in hunc modum: In Hispaniola insula, vasta est arbor pulchræque materie firma & vtili, Auzuba nomine; fructu quidem longè suavisimo, ut sunt pyra apiana, inuscatellina vocant, sed qui lacteo succo eoque viscido & glutinoso abundet, qualis est qui in ficibus immaturis: idcirco molestus his qui eo vescuntur, nisi prius fructum in aquam iniiciant, & lacteum succum digitis exprimant, qui in aqua sidit.

De Coru. CAP. VII.

Coru historia.

CORV lingua Canarica dictus, frutex est in Arbuti altitudinem assurgens, aut paulo minor, foliis mali Persicæ, floribus candidis, Periclymeni odorem emulantibus. Hunc

Herba Malauarica.

Lusitani Indiam incolentes Herbam Malauaricam nominant, quoniam Maluarenses eius vsum primi docuerunt. Hæc etenim planta cuiuscumq; generis dysenterias præsentissimè curant, euacuat primum magna ex parte peccate materia, alioqui facile in eundem morbum rursus incidunt.

Vsvs est corticis radicū primum exsiccati, quoniam recens lacteum liquorem exstillat, quem initio calidum putauit; sed degustatum, insipidum & frigidū inueni. Quamobrem ob eius effectus, frigidum & siccum constituit, plus tamen siccitatis quàm frigiditatis obtinentem: in quo ordine etiam huius regionis medici constituunt.

Coru facultates.

PVLVEREM huius radicis contuse in ollulam distillatoriam imponimus, ac sero lactis maceramus: deinde additis Ammeos, apij, coriandri sicci, & cumini nigri seminibus tritis & torrefactis, vnciâque vna butyri non saliti, ignis calore elicimus aquam stillatitiā, cuius quatuor vncias cum aque stillatitiæ rosarum, aut aque è pediculis rosarū, aut plantaginis duabus vnciis agro propinamus. Quòd

si opus

si opus est, aduicimus puluerem pastillorum ex herba Malauarica confectorum. Formantur autem ex iisdem rebus è quibus fit aqua, dempto butyro. Iniiciuntur etiã clysteres ex hac aqua confecti magno cum successu: sed frigidi, quoniam regio calida est. Quòd si necesse sit, eam aquam bis singulis diebus propinamus, mane videlicet hora sexta, & à meridie hora secunda. Cibus est oriza sero lactis macerata, & pulli gallinacei in aqua orizæ, quam Canje vocat, macerati, pro virium agridobore cibum subministrantes. Certè vino omnino abstinemus, nisi urgente admodum necessitate in inueteratis dysenteris eius necessarius sit vsus.

SED tamen si mihi semper bene successerit huius aquæ vsus; cogor tamē fateri Malauaricam herbam ab ipsis Malauarensibus preparatã, magis presentaneã opem adferre. Ea verò paratur ex iisdem, è quibus nostra aqua, rebus tenuissimè tritis, & sero, aut iu sculo orizæ probe coctæ maceratis. Sunt qui succum ex planta virente exprimant, cuius septem vncias mane exhibent, & totidem sub vespere, si necessitas urgeat. Sed quoniã amarus est succus & ingratus, ab eius potu serũ propinare ad os eluendũ solent. Quod si Malauarenses fortiori adhuc remedio opus esse vident, opium admiscere solent, tamen si id semper strenuè negent.

SALVTARE est item hoc medicamentum stomachi debilitati: tum etiam vomitus compefcit, cum aqua Mentha & Mastiches puluere sumptum.

De Auacari. CAP. VIII.

EST etiam in hac prouincia pusilla arbor, maior tamen superiore, quæ foliis, floribus, & fructu Myrto perquam similibus constat. Fructus eiusdem etiam est cum Myrto saporis, multo tamen adstringentior. Hanc plantam Auacari nominant incolæ. Nascitur in montibus.

AIUNT miræ esse efficaciam aduersus inueteratas dysenterias e causa frigida proueniētes. Eius experimentũ fecisse asseruit Lusitanus quidam senex in filia sua; quæ cum integro

integro anno dysenteria laborasset, nec ei quidquam reliqua
medicamenta profuissent, sumpto huius plantæ cortice trito
& in aqua orizæ macerato in prisana modum, sanata est.
Hanc arbusculam trifolium olere ferunt.

De Mangas. CAP. IX.

Mangas.

TAMETSI ij fructus qui apud Indos nascuntur, longè
sint excellentiores his qui in Europa proueniunt, veluti aurea
mala, citria, ficus, vua, persica, punica, & similes; omnibus
tamen præstat fructus quidam apud illos nascens quem ipsi
Mangas vocant. Tanta est enim eius suauitas, vt, cum in
foro prostat, Ormuz incolæ, apud quos frequens est cū aliis
fructibus iam enumeratis, reliquis neglectis, hunc sibi emant.

Mangas au-
tumnus.

COLLIGENDI tēpus est in regionibus calidioribus mēsis
Aprilis: aliis regionibus serotinis, Maius & Iunius: interdū
tamen October (quē ipsi Rodolho vocant) & Nouember.

Rodolho.

CETERVM pro regionum natura & diuersitate
variat etiam saporis bonitate hic fructus.

Mangas de-
lectus.

PRIMA S igitur tenet is qui in Ormuz nascitur. Se-
cundum locū obtinet qui in Guzarate prouenit, præsertim
is qui per excellentiam Guzarateus nuncupatur, magnitu-
dine quidem reliquis cedens, saporis tamen & odoris gratia
superior, exiguo intus osse siue nucleo. Tertium bonitatis
gradum obtinet quē Balagate gignit, maior in vniuersum
supradictus. Memini enim duos vidisse, qui quatuor libras
cum dimidia penderent. Sed inter eos suauior mihi visus est
quem proferunt Chacanna, Quindor, Madanager, & Dul-
tabado, primariæ vrbes Regis Nizamoxa. Boni sunt item ij
fructus qui in Bengala, Pegu, & Malaca proueniunt.

Mangas ar-
bor bifera.

HABEO in meo prædio quod est in Bombaim (cuius in
priori huius Historiæ parte memini) arborē huiusmodi fru-
ctus proferentem, quæ bifera est. Nam Maio mēse fructum
fert saporis quidē & odoris gratia excellentiorem; Autumni
verò sub finem, alium superiori magis commendabilem,
quoniai præter tempus solitum nascatur.

COLORE est is fructus ex viridi rubescente, & odore gratissimo. Exempto cortice, editur aut sine vino, aut generoso aliquo vino maceratus, veluti persica duracina. Conditur etiam saccharo, interdum verò & aceto, & oleo, & sale, inspersis in eum medullis gingibere & allis. Interdum editur cum sale, & nonnunquam elixus. Frigidus verò est & humidus, quemadmodum persica. Huius officulis affatis, alui profluvia sisti aiunt, quod verum esse deprehendit: nam degustata, suberinas glandes sapiebant. Nuclei verò recentes, lumbricos & ventris tineas necare dicuntur: quod rationi consonum esse puto, ob amarorem.

Mar g's facultates.

* Hic fructus in memoriam mihi reuocat Iaiama Ouiedi, quem septimo suæ Historiæ lib. cap. 13. describit, tamen si plus similitudinis habere videatur cum eius Anon, de quo lib. 8. cap. 18. Vtriusque igitur historiam hinc adscribam, ut vtra huic fructui magis quadret, lectori diiudicandum relinquamus.

ANON igitur arbor est cuius fructus magnam cum Guanabano Anonæ similitudinem habet, cum forma, tum carne & semine. Sed & ipsa Anonis arbor Guanabani arbori simillima est, cum magnitudine, tum forma & folio. Duabus verò in rebus differunt, primum, quod huius fructus minor sit Guanabano, corticique color luteus, qui in Guanabano viridis est; deinde, quod meo quidem iudicio gratior sit palato Anon quam Guanabanus, utpote firmiore carne. Vtrumque magno in pretio habent Indi Americi, & diligenter in suis prædiis colunt. Hæc Ouiedus de Anone: Nunc ad Iaiama historiam accedamus.

Iaiama

NASCITVR in Hispaniola, reliquisque vicinis insulis fructus quidam, quem nostri à Strobili siue Pineæ nucis similitudine Piñas appellant, non quod ei eiusmodi lignosæ squamas habeat, sed quod eius cortex simili modo distinctus videatur, tamen si non squamatim, sed peponis modo cultello integer auferatur. Ut autem succi bonitate & suauitate reliquos fructus hic antecellit; ita color illi pulcherrimus ex luteo virescens, paulatim per maturitatem virore euanescente. Odor iucundissimus, quali ferè in eo Persicorum genere quod à malis & cotoneis nomen apud Italos & Hispanos inuenit; magnitudo illi vulgaris Melonis. Nascuntur verò singuli fructus ex Cardui genere aspero & spinoso, oblongis prædito foliis, è quorum medio profilit caulis rotundus vnicū ferens fructum, qui post 10. aut 12. mensem demum maturefcit. Eo sublato, nullus præterea in planta nascitur fructus, idcircoque ea velut inutilis abiicitur. In extremo fructu, interdū verò etiā in extremo caule sub fructu enascuntur veluti germina & turiones quidam qui fructui magnum addunt ornamentum. Hi sunt tanquam semen: panguntur enim tribus sub terra digitis, sic ut media turionum pars extra solum exstet; atque radices agunt, fructumque suo tempore perficiunt. Varia sunt eius genera, quæ pro linguarum varietate diuersis nominibus nuncupantur; tres verò distinctæ species notantur, prior

Iaiama

Iaiama ab incolis appellata; altera *Boniama*, tertia *Iaiagua*. Posterior hæc carne est candida, gustu vinoso, sed acido & acerbo. *Boniama* carne est candida, gustu dulci & quodammodo fatuo. *Iaiama* reliquis oblongior est, & bonitate illis præstat, carne fuluescente, dulci & suauis gustu. Per omnium tamen carnem sparsæ sunt veluti fibræ quædam tenuissimæ, quæ tamen si palatum inter edendum non offendant; gingiuas tamen lædunt, si crebrius quis eis vescatur. Quibusdam locis nascuntur etiam hæc genera sponte in agris abundanter: at quibus cultura accessit, longè sunt illis suauiores, & cultoris beneficium abunde compensant. Huius fructus abundantia auctoritatem eius minuit: Sed tamen & his insularibus cum bonitate, tum magnitudine præstât qui in continenti nascuntur. Maturus fructus quindecim tantum aut viginti diebus conseruari potest. Hactenus Ouedus.

Nana.

H V N C Theuetus lib. Singularium Americ. cap 46. *Nana* à Brasiliensis vocari tradit, eoq. plurimum in suis ægritudinibus vesci. Alium item huic similem describit nomine *Hoyrri* cap. 33. eiusdem libri.

De Musa. CAP. X.

Musa historia.

HÆC planta non nisi semel seritur. Nam semel sata, ex trunci pede multos stolones producit, qui in arbusculas euadunt. Truncus ex squamoso foliorum cortice constat: foliis amplissimis, binorum cubitorum vel amplius longitudine, cubiti latitudine, excurrente per medium lata crassaq; costa. Nullis constat ramis, sed è germine flores quosdam coniunctim profert, subrufos, oui effigie, & palmi longitudine, è quibus circumeminent pediculi, centum, interdum ducentos aut plures ficus sustinentes.

Quelli, Palan, Piçan.

Guinea.

Bananas.

Musa, Amusa.

NASCITVR in Canara, Decan, Guzarate, & Bègala: vocaturq; illis *Quelli*. Nascitur etiã in *Malauar*, vbi *Palan*^a; & in *Malayo*, vbi *Piçan* dicitur. Prouenit etiam plerisq; aliis locis, & in ea Africa parte quã *Guineam* appellant, vbi *Bananas*^b nuncupantur. Arabes eum fructum *Musa*, aut *Amusa* vocant. Sic & *Auicēna*, & *Serapio*, & *Rhases*, qui de hoc fructu peculiari capite scripserunt. Scripserunt fortè & alij, quos mihi videre non contigit.

Ficus Martabais.

COMMENDANTVR ij fructus qui in *Martabā* proueniunt: primùm enim è *Bègala* edelati sunt, deinde sati vt gratiores euaderēt: vocantur nunc, *ficus Martabanis*. Alij adhuc inueniuntur meo palato gratiores & odorati, *Cenorrins* appellant: sunt laues, flauis, & plenis. In *Malauar* sunt

Chin-

Chincapalones dicti, suaves & palato grati, pleni, colore Chincapalones.
virescentes. Laudantur etiam in Sofala nati, Aethiopibus
Iminga dicti. Inuenitur etiam in Bacaim aliisque prouinciis Iminga.
genus quoddam amplum, plenum, palmi longitudine. Id as-
satum & vino deinde maceratum inspersa Canella, multo
melius sapit quam malum cydoniū assatum. Idem fructus
per medium sectus, & in sartagine cum saccharo probe fri-
ctus, insperso postea cinnamomo, gratissimus est cibus.

SCRIBIT Auicēna lib. 2. cap. 491. paucū præbere ali Musæ facultates,
mentū, bilem generare & pituitā: prodesse tamen aduersus
pectoris & pulmonum incendia, stomachum autē offendere.
Idcirco biliosis, ab huius esu, oxymel cū seminibus propinan-
dum esse; pituitosis verò mel. Vtilis est renibus, & vrinā ciet.

SCRIBIT Rhases lib. de re med. 3. ad Almās. cap. 20.
noxium esse stomacho, appetentiam deicere; subducere ta-
men aluum, & gutturis exasperationes lenire.

SERAPIO autem lib. simp. cap. 84. ex aliorū aucto-
ritate Musam in sine primi calfaciētiū & humectātiū
ordinis esse asserit, & vtilem esse aduersus pectoris & pul-
monum ardores, eiq; qui liberalius hac vescuntur, stoma-
chum prægrauari: augere tamen fœtum in vtero, renibus
opitulari, vrinas ciere, & venerem exstimulare.

PRÆSCRIBUNT medici Indi hunc fructum in
febris aliisque morbis.

RIDICVLVM autē est quod scripsit quidā Francis- Ridiculum
Musæ ety-
mon.
canus. Appellatur, inquit, hic laudabilis fructus Musa, quod
dignus sit Musis, aut quod earū sit cibus. Addit præterea eū
esse fructum quē degustauerit Adā in Paradiso terrestri.

a lam aliquot annis in ea opinione fui, vt existimarē Musam Ara-
bum eā esse plantā cuius Plinius lib. 12. cap. 6. meminit his verbis: Ma-
ior alia pomo, & suauitate præcellentior quo sapientes Indorum vi-
uunt. Folium alas auium imitatur. Longitudine triū cubitorum, lati-
tudine duūm. Fructum cortice [caudice legendum fortasse, nam
summo stipite fructum profert] emittit, admirabilem succi dul-
cedine, vt vno quaternos satiet. Arbori nomen Palæ, pomo Arie-
næ. Ilurima est in Sydracis, expeditionum Alexandri termino, &c.
Nam ferē omnia pulcherrimē ad Musæ descriptionem quadrant. Huc
accedit,

accedit, quod in prouincia Malauar, quæ supra Indum flumen est, intra verò Gangem, Palan nomen adhuc retineat, à quo Latini suum Pala mutuati videntur.

Figuera Ban-
ana.

6 Vlysiopone vbi aliquot plantas vidi, minimè tamen fructiferas, nomen hoc retinet; vocant enim etiam num Figuera Banana, id est, ficum Bananas ferentem. Eius iconem satis affabrè pictam inuenies apud Matthieolum commentariis in lib. 1. Dioscoridis cap. de Palma.

Poma Para-
difi.

Pacona.

Paquouere.

CETERVM meminit huius fructus Lud. Rom. lib. nauigationum suarum 5. cap. 15 ac tria eius genera constituit. Meminit item F. Brocardus qui Terram sanctam descripsit, sub nomine Pomorum paradisi, quem per omnia secutus est Cardan lib. de subtilitatibus. Sed & Theuetus lib. Singularium Americæ cap. 33 eundem describit, atque Pacona, arborè verò Paquouere Americis vocari tradit. Lænius verò cap. 13. suæ Historiæ fructum Paco, arborera Paco aire nominat. Ouidius verò nomine improprio Platanum appellat lib. Historiæ Indicæ 8. cap. 1. cuius descriptionem tamquam pleniorè omiſſis ceteris (ne toties repetita lectori fastidium pariant) hîc subiungemus.

Platanus.

INVENTVR, inquit, hic fructus Platani nomine, tametsi neque arbor dici possit, neque vera sit Platanus: sed planta quædam huic Indiæ haudquaquam peculiaris, & aliunde translata sub Platani nomine. Interdum autem hæc improprie dicta Platanus in arboris celsitudine excrescit, & hominis crassitiem intumescit; aliàs verò coxæ humanæ crassitiæ conspicitur, pro soli natura & vbertate auſcens. Ab infimo ad summum folia fert amplissima, interdum duodecim palmos longa, ternos aut quaternos lata, plerumque minora. Hæc ventorum flatibus facile multifariam dissecantur, & ex costa illa per folij longitudinem excurrente pendere spectantur eum in modum dissecta. Tota planta veluti germen est aut surculus, in cuius summo nascitur pediculus aut malleolus brachiali crassitudine, qui vnam producit, vicenos tricenos, interdum centenos & plures fructus palmari longitudine brachiali que crassitudine sustentem, nonnumquam minores, quandoque etiam ampliores, pro plantæ ipsius & soli fertilitate. Cortex huic satis crassus, sed qui facile eximatur, continens pulpam siue carnem bubulæ medullæ persimilem. Integra vva ante maturitatem colligenda est, cum videlicet aliquis fructus flauescere incipit; deinde in arboribus suspendenda, illic enim plenam maturitatem consequitur. Hic fructus in duas partes per longitudinem apertus & vtrimque incisus, deinde insolatus, gratissimus est saporis, & caricas succi bonitate superat. Tegulæ item impositus, & in chbano coctus, cor reficit, & suauissimus est. Sunt qui cum carnibus elixent, cortice exempto ollæ imponentes cum carnes ferè coctæ sunt, diutinam enim coctionem nõ fert: sed neque maturus nimium, neque omnino acerbus deligendus est. Sunt qui crudum edant, at maturum, sine pane aliòve aliquo condimento, gratissimi etenim est saporis, nec minus salubris, & facilis concoctionis. Caudex qui vnam profert, annuus est, & semel dumtaxat in vita fructus gignit: verum ad radices confurgunt quinque, sex, aut plures surculi, qui parentem renouant, & subsequente anno fructum perficiunt. Exempta vva abiicitur planta, vt pote inutilis. Ad eò verò fecunda est hæc planta, vt numquam intercidat, sed subinde nouas proles gignat, vt fructus toto anno vberrius legere liceat. Formicæ huic plantæ admodum infestæ sunt, id eò que plurimæ hîc initio perierunt, an-

lequam

tequam aduersus eas inuenta essent remedia. Peregrina enim, ut in initio diximus, est hæc plâra, & huc ex magna Canaria anno Domini 1516. primum translata. Hæc ex proluxa Ouiedi descriptione desumpta.

* Quid si Palmae genus illud sit quod Theoph. lib. 2. Hist. cap. 8. in Cypro nasci prodidit, folio ceteris ampliore, & fructu longè maiore, magnitudinis mali punici & figura oblongo? An verò ea arbor, quam idem lib. 4. Hist. cap. 5. folium prælongum habere ait simile pennis Struthionum quæ galeis imponuntur, longitudine duorum cubitorum? Sed & arboris præcedentis fructus satis conuenit.

De Doriones. CAP. XI.

INTER celeberrimos Indiae fructus recensentur à Doriones
 plerisque Doriones in Malaca vocitati, fructus Melope-
 ponis magnitudine, denso cortice rostratisq; tuberculis plu-
 rimis obductus, veluti is quem Iaca Goæ vocant, de quo
 cap. 4. diximus, foris virescens, intus verò concameratus,
 seminaq; exigui oui gallinacei magnitudine in singulis ca-
 meris continens, coloris & saporis eius condimenti quod ex
 amygdalis contusis, lacte, farina, aqua rosacea, & saccharo
 fit, Manger blanc Galli vocant, non tamen ita mollescen-
 tia aut glutinosa: in nonnullis verò non candida sunt, sed
 pallidi coloris. Ossiculum hæc in se continent mali persici os-
 siculis persimile, sed rotundum. Folia huius plantæ medium
 palmum oblonga, acuta, salso gustu, colore viridi dilutiore
 parte auersa, interna verò parte admodum virescentia: flos
 è candido flavescens. Arborem Iuglandis modo prægran-
 dem esse aiunt, foliis laurinis.

Doriones
descriptio.

Alia Dorio-
nes descri-
ptio.

SUNT alij qui hunc in modum describunt: Fructus est
 Strobili siue nucis pineæ magnitudine, interdū multo ma-
 ior, & eiusdem ferè formæ, nisi rubercula illa siue aculeos
 multo tenuiores acutioresq; haberet, Erinacei spinis ferè si-
 miles. Intus quatuor concamerationibus siue cavitatibus
 constat, medullamque siue pulpam continet cremori la-
 ctis, quem Hispani Nata, Galli Crème, Itali Capo di lat-
 te vocant, similem. Folio est virente, cuspidis lanceæ effigie,
 ducto per longitudinem duplici neruo, è quo deinde aliæ
 venulæ per folij latitudinem euagantur. Arborem ipsam in-
 gentem ferant, nec nisi post quadragesimum annum fru-

N

Etum

Etum edere; alij verò post quartum annum fructiferam esse. Fructus maturus viridis est quidem coloris, sed diluti & elanguescentis.

* Cum hoc fructu planè conuenit Guanabanus Ouiedi, quem lib. 8. suæ historiæ cap. 17. describit, quemque per vniuersam ferè Americam siue nouum ortem nasei tradunt.

Guanaba-
nus.

GVANABANVS igitur procera arbor est, & formosa, folio eius Medici mali, quam Limoneram appellant, virente: fructu pulcherrimo, mediocri Melonis magnitudine, qui tamen interdum in capitis pueri crassitudinem exerescat. Cortex huic fructui viridis, & qui certis quibusdã squãmis distinctus videatur, vt Strobilus, lenioribus tamen, neque ita tumentibus, quandoquidem totus cortex tenuis sit, neque crassior quàm in pyris. Caro cãdidissima, saporisque delicatissimi, que facillè, cremoris lactis instar, in ore dissoluitur. Per eius carnem sparsa sunt semina magna, Cucurbitarũ seminibus aliquãto maiora & nigricantia. Frigidus est hic fructus, & per æstus utilis. Nam tametsi quis integrum Guanabanum deuoret, nullum inde sentiet nocumentum. Infirma est ligni materies. Hæc Ouiedus.

CETERVM hic Guanabanus diuersus est ab eo cuius Cæsar Scaliger, lib. de Subtilitat. aduersus Cardanũ exercitatione 281. part. 6. meminit in hunc modum:

Guanaba-
nus.

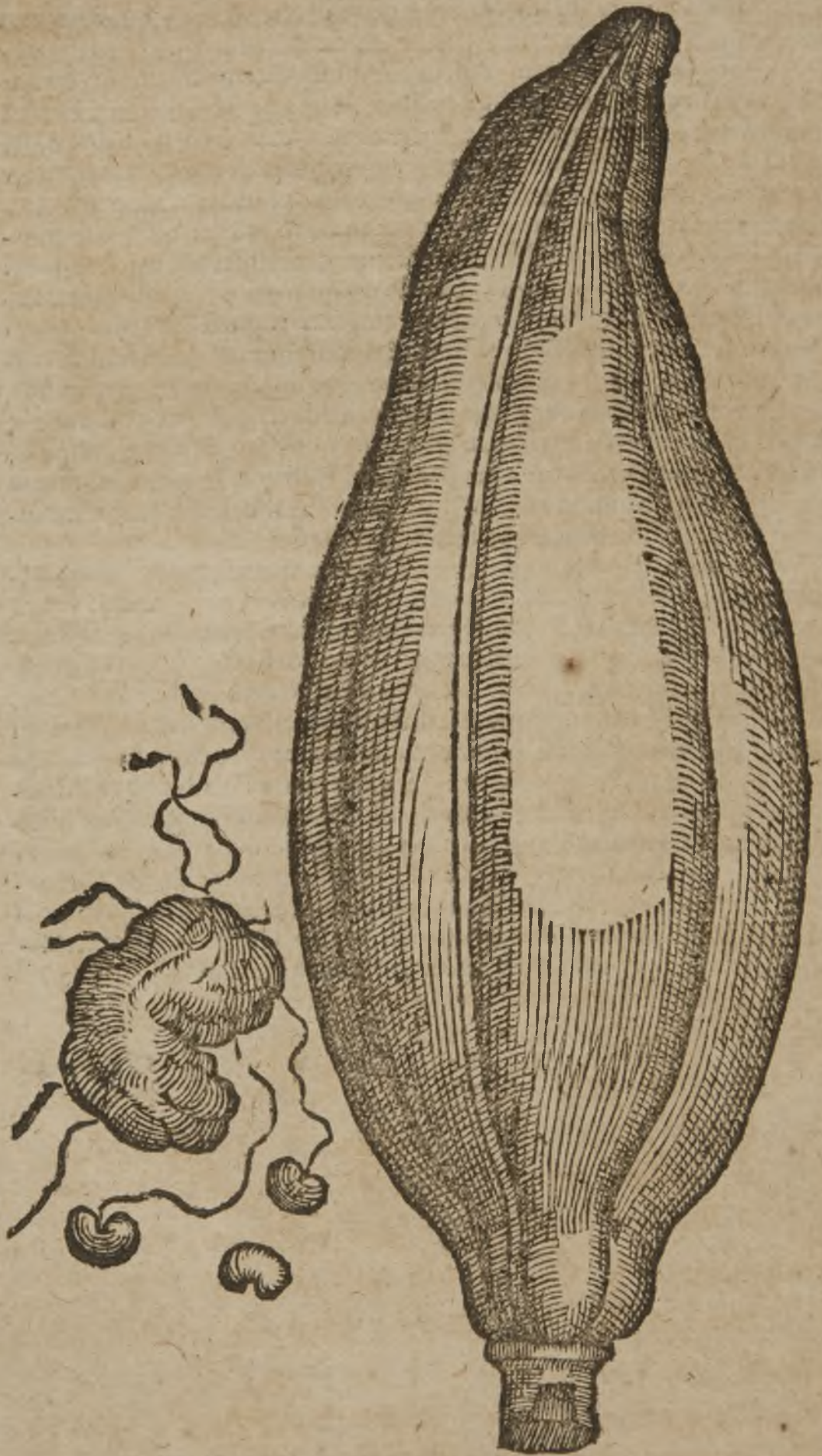
GVANABANVS arbor est Pini stipite, procera, folio magno oblongo que, fructus Melonis magnitudine: cortici color viridis, splendor Cydonij, digitalis crassitudo. Caro intus candida, dulcedine lactis coacti, semina continet phasiolacea.

CVM Scaligeri Guanabano magnam affinitatem habet, qui superioribus annis ex Æthiopiæ Mozambique Antuerpiam allatus est fructus crassus, sesquipedali longitudine, cui densus durusque cortex tenui mollisque, vt in cydoniis, sed viridi lanugine obductus, aliquot per longitudinem excurrentibus venis, siue potiùs fulcis, vt in Melonibus. Extrema parte in mucronem desinit: superiori verò, qua videlicet è ramis dependet, pediculo inhæret firmo, duro, & fibroso. Continet hic fructus pulpam candicantẽ, qua Æthiopes in febrium ardoribus vtuntur sitis sedandæ gratia, iucunda etenim aciditate prædita est. Hæc siccata friabilis est, sic vt digitis trita in pollinem resoluat, remanente tamè perpetuò aciditate. Per hæc sparsa sunt semina renibus, aut Anagyridis legitimæ fructui simillima, nigro tamen colore nitentia, ac ex umbilico fibris quibusdam suspensa, vt in eius icone cõspicere est. Hæc terræ commissa, plantulas folio Laurinis simili protulerunt, sed quæ subsequente hieme perierint.

HVIC etiam simillimum foliis tamen ab hoc diuersis describit Theuetus cap. 10, lib. Singularium Americæ, his verbis: Tres sunt Hesperidum insulæ ad Æthiopum promontorium, Caput viride vulgo appellant. In harum vna arbor inuenitur, folio nostratis fici, fructu duorum ferè pedum longitudine, crasso, magnis oblongisque Cypriis cucurbitis haud absimili. Nonnulli eo fructu vescuntur vt nos Melonibus: continet verò semina fabæ magnitudine leporinis renibus similia. His quidam simias alunt. Alij monilia ex his collo aptanda faciunt: siccata enim & bene matura, aspectu pulcherrima sunt.

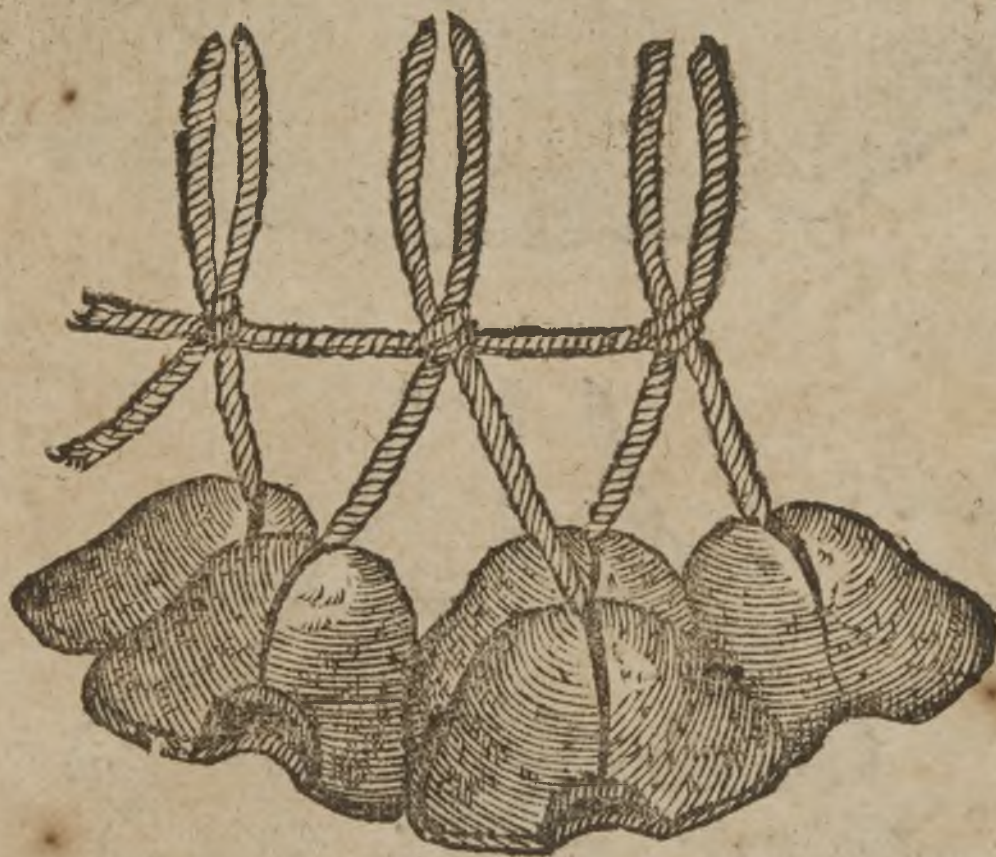
SE D & alium fructum apud Canibales Theuetus & alij tradunt, cuius historia non malè nostro fructui quadrare videtur, præsertim si interiora, quæ à nemine describuntur, demas: idcirco num semina cōtineat phasiolacea, incertum. Talis autem est descriptio. Inter reliquas arbores quas apud Canibales inuenire est, Cohyne est folio lauri, fructu Citrulli mediocris magnitudine, oui Strutho-cameli forma, qui edulis non est, aspectu tamen pulcher, præsertim onusta arbore. Canibales ex eo vascula conficiunt: præterea ad arcanum quoddam, & planè stupendum mysterium vtuntur. Nam excauatum mayzo aliisve seminibus aut lapillis implèt, variisq. plumarum generibus supernè exornat: deinde inferiori parte pertusum bacillo adaptantes terræ infigunt. Huiusmodi fructus binos aut ternos in singulis tuguriis seruare magna cum veneratione apud eos moris est. Existimant enim, cum hunc fructum (*Maraka*, & *Tamaraka* ab ipsis nuncupatum) manibus pertractat, *Maraka* crepitanterque ob Mayzi grana iniecta audiunt, cum suo se Toupan, id est, Deo sermones conferre, atque ab eo quædam responsa accipere, sic à suis *Paygi* (Diuinatorum genus est, qui suffitu herbæ Petun, de qua nos aliàs, & quibusdam obmurmurationibus illorum *Tamataka* diuinam facultatem tribuere perhibent) persuasi.

OVI EDVS lib. Indicæ historiæ 8. cap. 4. suum Higuëro tetrasyllabum describit in hunc modum: *Higuëro* arbor est prægrandis, veluti *Higuëro*, *Morus nigra*: Fructum fert *Cucurbitæ* rotundæ, interdum verò oblongæ similem. Sed qui rotundus est, summa rotunditate spectatur. Ex eo pateras & alterius generis vasa conficiunt, Materie est robusta, atq. apta sedibus, subselliis, ephippiis, aliisque operibus fabricandis; malè etenim medicæ aut punicæ materiam esse diceres. Cortice facile delibratur. Folio est oblongo angusto, per extremum latiore, à quo ad pediculum vsque paulatim angustius fit. Indi nonnumquam præ aliorum fructuum penuria hoc vescuntur, hoc est, eius earne, quæ cucurbitæ carni, cum adhuc viret, similis est. Cortici color & forma *Cucurbitæ*. Maximus eius fructus libram aquæ continere potest: minimus verò pugnum magnitudine non excedit. Vulgaris est hæc arbor in *Hispaniola*, reliquisque insulis, & huius *Indiæ* continente.

CETERVM hunc fructum, quocumq; tandē nomine appelleretur, quòd rarus esset & peregrinus, non negligendum, sed huic nostræ Epitomæ adiiciendum putavi in gratiam studiosorum rei herbariæ, qui cum Coldebergo, à quo mihi communicatus est, acceptum ferent.

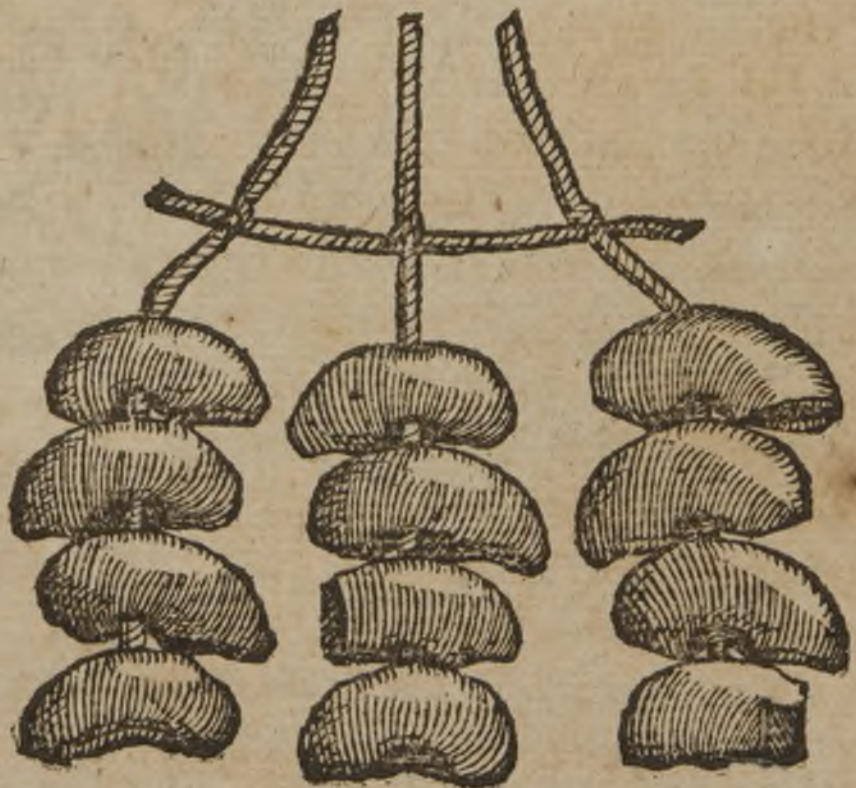
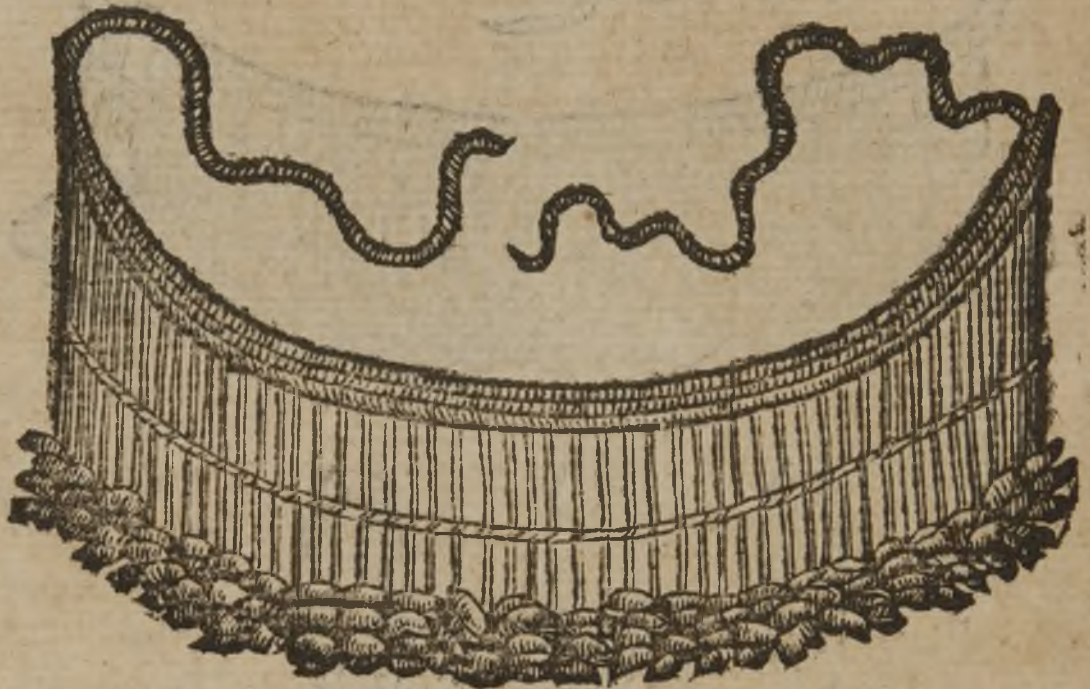
PORRO apud me seruo ex huius fructus aut huius similis seminibus, quibus exempta est medulla, lora duo filo xyliño contexta; alia item binae fructu quodam anguloso. Constant verò singula lora duplici aut triplici filorum xylinorum ordine reticuli modo contextorum, è quibus dependent vacui fructus eo quem exprimi iussimus modo. His Canibales ad cura alligatis in suis saltationibus uti solent,

N 3

quem-

quemadmodum apud Mauritanos atque etiam Hispanos nolarum & tintinnabulorum vsus est: mirum etenim quantum hi fructus ex mutua collisione sonitum edant. Posterioris meminit Thevetus cap. 36. Singular. Ameriez in hunc modum,

AHOVAI THEVETI.

AHOVAI nomen est arboris fructu venenoso & lethali, magnitudine mediocris castaneæ, candido, forma literâ Græcam Δ referente. Huius nucleus præsentissimum est venenum, quod alter alteri in mutuis odiis & dissidiis, præsertim verò viri leuissima occasione vxoribus infensû, aut cōtrâ vxores viris indignatæ dare solēt. Peregrinis sanè nullo modo eû fructum recens collectum cōmunicant, atq. ab eius etiam contactu liberos suos arcent, nisi cui exemptus sit nucleus. Eo etenim exépto, fructu pro nolis vtuntur, quas è cruribus suspendunt, tantum enim sonitû edunt, quantû tintinnabula aut nolæ nostrates. Arbor ipsa Pyri magnitudinæ, foliû ternos aut quaternos digitos longû, duos latû, toto anno virens: cortex ligno candicans. Abscissi rami luccam emittunt album & quasi lacteû. Arbor præcisa teterrimum spirat odorem: quam ob causam nullius est vsus, imo ne igni quidem struendo idonea.

De Mangostans. CAP. XII.

SED & inter celeberrimos huius India fructus recensent quendam Mangostans incolis nuncupatum, gustus Mangostans.
suauitate commendabilem. Eum exigui mali aurei magni- Mangostans
tudine esse ferunt, cortice cinereo (alijs è viridi nigricante) descriptio.
pulpa quæ malorum aureorû pulpæ similis sit, sed quæ cortici non adhereat.

NASCITVR hic fructus in pusilla arbore, Malo vulgari simili. Foliis est laurinis, floribus luteis. Hunc fructum dulcissimum esse perhibent, non tamen adeò, vt sua dulcedine nauseam moueat.

De Iambos. CAP. XIII.

MAGNA apud Indos in æstimatione est is fructus, cuius nunc mentionem facturi sumus, primùm è Malaca (vbi plurimus nascitur) paucos ante annos huc tralatus.

EST autem is fructus oui anserini magnitudine, aut paulo maior, colore ex candido purpura scète, pulcherrimo, odore rosaceo. Vel, vt verius dicā, similis est hic fructus magnis Gallis* recentibus (quas poma de Cuquo nuncupamus) cùm in odore, tum in colore: gustu suauissimo, sed humido. Iambos hi-
storia.
Vocatur in Malaca & hac regione Iambos. Iambos.

ARBVSCVLA ipsa in Pruni magnitudinē assurgit, folia ferens magnam similitudinem habentia cum cuspide ferrea maioris alicuius læcæ, viridia, aspectu pulcherrima: flos ruber, odoratissimus, gustu acido. Firmis nititur radici-

Iambos post 4. annum fructifera, *bus hac arbor, quoniam admodum fertilis est. Post quartum enim annum fructifera, nec semel dumtaxat fert in anno ut pleraq. omnes ferè arbores, sed pluries singulis annis novos edit fructus.*

CONDIVNTVR tum fructus, tum flores, atque ita asseruantur.

* Nisi noster auctor Gallas illas maiores, quæ in Robore passim per Hispaniam & Lusitaniam nascuntur, intelligat per Bugualhas grandes, quid sibi velit, ignorare me fateor. Ceterum eas exigua pila palmaria maiores numquam vidi, colore pulcherrimo rubicantes dum recentes sunt, & odoratas. Vel fortè prægrandes illas iuglandes vult, quæ vulgaribus duplo maiores sunt: quandoquidem vulgares suo operimento nudatas *Bugalho* appellare videatur cap. 20. de Maci, Lib. 1.

De Cydoniis Bengalensibus. CAP. XIII.

APPELLAVIMVS hunc fructum Lusitanica lingua Marmelos de Bengala, id est, Mala cydonia è Bengalæ; quoniã saccharo condita primùm ad me perlata sunt è Bengala, cum hac inscriptione, utilia sunt aduersus alui profluuia. Intellexi autem ab amico, qui frequenter in proximas silvas venationis causa excurrit, hunc fructum non modò in Bengala nasci, sed eius multas arbores in continenti huius prouincia inueniri.

CETERVM legitimum huius fructus nomen tum in Bengala, tum in reliquis vbi prouenit regionibus, est Sirifole & Beli: Sirifole quidem nomine vulgo cognitus est, Beli verò appellatione medicis dumtaxat, qui in suis scriptis hoc vocabulum sese inuenire aiunt.

Beli historia. EST verò ipsa arbor Oleæ magnitudine, aut amplior, foliis Persicæ mali, eiusdemq; odoris, floribus paucis & statim deciduis: fructu per initia tenero, colore ex viridi nigricante, cortice tenui, magnitudine exigui mali aurei: sensim verò maturescens fructus auctior fit, donec, iam plenam maturitatem consecutus, in Cydonij mali magnitudinem euadat; cortex autem densatur, exsiccatur, & indurescit veluti putamen nucis Indicæ, quam Coccum vocant.

FRVCTV maturo pulpa siue medulla eximitur, quam
in la-

in laminas sectam saccharo condiunt. Aut tener adhuc & immaturus muria asseruatur in vsum.

SOLENT Guzaratenses medici vti hoc fructu tenero adhuc & immaturo, aceto vel saccharo condito, in inueteratis alui profluuiis sistendis: adstrictionem enim illam semper conseruant, tametsi matura, cydonia.

Beli facultates.

RETULIT mihi clarissimus vir Dymas Bosque, Valentinus medicus, rei herbariæ peritus, & nunc hîc medicinam faciens, se, cùm castra Illustrissimi Principis Domini Constantini in India pro Rege sequeretur in Iafanapatan, magno & admirabili successu vsum esse in profliganda dysenteria, quæ vniuersum eius exercitû affligebat, cû ad manus non essent vsitata remedia. Etenim nunc ex huius fructus succo & saccharo minam parabat, quam ægris daret: nunc pulpam eius emplastri modo ventriculo & aluo applicabat; modò pulpam saccharo exceptam, vt in cydoniis solet, ægris exhibebat: interdû fructum assum inperso saccharo: nonnumquam cortices exempta pulpa decoquebat, atq. id decoctum per clysteres iniiciebat; simile verò effectum præbebant, qualè balaustiorum aliorumq. adstringentium medicamentorum, quibus vti solemus, decocta præstare solent.

Dimas Bosque Medicus.

AT silentio prætereundum non est, quod eadem castra sequenti contigisse refert. Dederat seruo Aethiopi bina huiusmodi mala assanda, vt cuidam militi dysenteria laboranti edenda præberet: verùm dum assantur, crepuerunt, ipsaq. pulpa Aethiopsis faciem, pectus & brachia sic adussit, vt puluere tormetario vstulatus videretur: quod contigisse puto ob pulpæ lentorem & visciditatem simul & adstrictionem, quæ semel accensa vehementiùs vrit, quàm sicca aliqua materia; quemadmodum ferrû incensum magis quàm lignum aut stupam vrere videmus.

Scribit Fragosus in sua Rhapsodia (& alij ante eum) in Guatimala fructum nasci Guayauas ab incolis nuncupatum, non minùs adstringentem quàm Cydonia ista Bengalésia, cûq. ad similem morbum (qui incolis eius regionis admodum familiaris est) propinari solere, sed prius tostum.

N S

De

De Carombolas. CAP. XV.

FRUCTVS est in Goa magnitudine minoris oui gallinacei, in quatuor, ut videtur, partes distinctus, flauescēs, qui in Malauar Carambolas vocatur, in Canara & Decan Camariz, in Malayo Balimba.

Carambo-
las.
Camariz.
Balimba.
Carambolas
facultates.

NVLVS eius in medicina vsus, praterquam quod in febribus quotidianis exhibetur, & ex eius succo, cum aliis idoneis, fiunt collyria ad oculorum lippitudines vilia.

PLERISQVE bene sapit hic fructus, presertim qui vinosus est. Saccharo conditur, gratissimusq; est palato. Eo verò vtor syrupi acetosi loco.

De Ber. CAP. XVI.

Bor. Ber.
Vidaras.

VOCATUR hic fructus in Canara Bor, in Decā Ber, in Malayo Vidaras, prestantior quidem nostrate, sed ei qui in Balaguare nascitur bonitate cedens.

ALIVS alio suauior est, sed tamē aliquid adstrictoriae facultatis retinet, quoniam numquam ita maturescit, ut commodè exsiccari possit, quemadmodum is qui in Anafegua prouenit. Hanc ob causam, expectorantem facultatem obtinere non potest ut Zizipha, è quibus syrupum conficimus. Sed cum aliis esui aptis malis careamus, uti sunt Camuesa Hispanis dicta, commendantur hi apud nos.

DIFFERT arbor à Ziziphis, magnitudine Mali, eiusdemque foliis, minus tamen rotundis: verum nonnihil spinosa est.

De Ambare. CAP. XVII.

FRUCTVS est hic in India, Ambare vocant, nucis magnitudine, nullius in medicina vsus. Sed eo solent cibos condire, ut palato gratiores reddantur: maturus enim, odoratus est, gratamq; aciditatem retinet. Cartilagineo quodam integitur cortice, virescente, dum immaturus est, at in maturo fuluus color.

Amba.
Magna.

* Lud. Roman. lib. nauigat. s. cap. 15. hūc fructum, Amba nominat. Est itē, inquit, alius fructus Amba nomine. Eius caudex Magna dicitur, simillima est arbori, frequentesque, ut Pyro, fructus. Is iuglandem nucem

cem è nostris effingit, cum iam sunt absoluti. Cum maturefcit, fului, eiusdemq. splendentis coloris est. Intra corticem occultatur fructus, vt amygdalæ aridæ. Damasceno, gustu suauior est fructus: conduntur in cadis, vt apud nos oliuæ, sed sunt longè meliores.

De Iambolones. CAP. XVIIII.

NASCITVR sponte frutex quidem in agris, Myrti effigie, sed foliis Arbuti. Fert is fructum maioribus oliuis persimilem, sed gustu admodum adstringentem; incolæ Iambolones vocant. Muria conditur oliuarum modo. Iambolones.

CETERVM neque hic fructus, neque Iaca admodum salubres ab huius regionis incolis æstimantur.

De Brindones. CAP. XIX.

IN hac regione est fructus quidam Brindones vocatus. Is foris aliquantulum rubicat, intus verò sanguinis modo rubet: gustu admodum acido. Brindones.

INVENITVR interdum foris nigricans (qui color maturitate conciliatur) nec adeò acidus vti superior, qui tamen non minùs quàm ille intus rubeat.

MULTORVM palato sapidus est hic fructus, meo verò minimè, ob nimiam aciditatem. Eo tinctorum vtuntur. Cortex verò asseruatur, atque mari aliò transfuebitur, aceti conficiendi gratia: quod à Lusitanis quibusdam etiam in Lusitania factum est. Acetum è Brindones.

De Indico Melone. CAP. XX.

EST apud Indos Melonis genus prægrande & rotundum, oblongius tamen aliquantulum, formaq. quodammodo ouali, quod Lusitanis Indiam incolentibus Pateca (corrupto ab Indorum Baticec vocabulo) dicitur. Huc Melonem per longitudinem non aperiunt, vt melopepones nostrates comesturi aperimus: sed per transuersum secant. Et licet dulcedine à nostris superetur hic Melo, attamen suavis est, refrigeratq. mirum in modum & humectat, tota carne sese in quendam liquorem resolvente. Melo Indicus. Pateca, Baticec.

VUTILIS est in biliosis febribus, & ardentibus, aduersus iecoris & renum ardores, vt experientia didicimus. Melonis Indici facultas.

nas

nas ciet: solentq₃ sani eum fructum edere, quatuor horis à ientaculo, quoniam tunc maximè sit infestus calor. Melius tamen mihi facere viderentur, si ab eis suas mensas auspicarentur.

H V I V S semina (quæ ante maturitatem cãdida sunt, per maturitatem verò nigra) somnum prouocant, eaq₃ reliquis seminibus frigidis, tamen si eis non careamus, præstantiora æstimamus.

REFERVNT Arabes & Persæ primū ex India hūc fructum ad se delatum, eamque ob causam Baticc indi appellat, id est, Melonem indicum; quo nomine etiam Auicenna appellatur multis locis. Baticc enim eorū lingua Melonē sonat. In India verò ab ipsis incolis Calāgari dicitur.

MEMINIT huius Auicenna libr. 4. fen. 1. cap. 39. cap. de Tertianā pura, ac eum multis laudibus commendat.

P V T A R V N T nōnulli id Melonis genus quod in Hispania Castella nascitur, quodque Budiecas vocant, esse hunc Melonem indicum, & deprauato à Baticc nomine Budiecas appellatum. Sed valde falluntur. Nam plurimum ab hoc differt cum foliis, tum planta tota, quæ Melonum indicorum modo per solum non extenditur & serpit, sed sese in altum attollit.

A I V N T etiam in Africa Indicis similem nasci: sed cum non viderim, affirmare non ausing.

IGNORABANT eruditi huius regionis medici, istius Melonis in Medicina vsum: (non solēt enim ad huiusmodi minutias sese abicere, & in suis curationibus experientia & consuetudine dumtaxat nituntur) sed à me edocti, eis vti cœperunt.

* Cum hoc fructu similitudinem quandam habere videtur, quam Ludou. Roman. lib. 5. nauigat. cap. 15. describit in hunc modum: Habent in Calcut fructus quosdam Cucurbitis similes, sed conditura aptiores. Res est non indigna memoratu. huic nomen est Comolange. Oritur inculta tellure Peponum modo. An autem' is cuius iuccum Turcæ & Vngari in deliciis habent extinguendæ sitis gratia? vel Nappeca Bellonij lib. 11. obser. cap. v 1. quam vulgari Arabica a pelatione Copous nominari scribit?

De Mungo. CAP. XXI.

EST verò Mungo semen viride, quod per maturitatem fit nigrum, Coriandri sicci magnitudine. Pabulum est Mungo equorum; interdum tamē etiam ab hominibus editur. Guzarate & Decanincola in febris hoc modo vtuntur.

FEBRICITANS cibo abstinet per decem, nonnumquam per quindecim dies: post quos huius fructus decoctum illi propinatur, in quo nonnihil pulpa remanserit: deinde cortice delibratum Mūgo & instar Orizæ coctum febricitanti exhibent: Panem verò triticeum non nisi post multos dies: non quòd frumento careant hæc prouincia; nam etsi non stercorentur & colantur agri, quemadmodum apud nos, sed superficie tenus dumtaxat arentur, natua sua pinguedine & vbertate etiam interdum sine pluuia, frumentum Nouembri mense sibi commissum, medio Ianuario colligendum & maturum exhibet.

NASCI etiam ferunt in Palestina hoc Mungo. Eius meminit Auicenna, lib. 2. cap. 488. vocatq; Messe*, Belunensis eius interpret Mens: (Mex autem debere dici ab eruditis medicis Arabibus edoctus sum.) Itē alio loco lib. 1. Fen. 3. cap. 7. vbi prohibet auiculas cum Mex edi, quoniam cūm facilius sint concoctionis quàm mex, periculum sit ne crudum adhuc mex cum earum chylo ad hepar rapiatur.

*Messe habent nostra exemplaria. Mex.

* Missus est Walerando Donzæo ex Ormuz, fructus quidam exiguus Piperis magnitudine, rotundus, striatus, qui Coriandri grana ita æmulatur, vt primū intuentibus Coriandrum videatur, maius tamen & nigrum: membrana superior granum continet nigricans calidi gustus. Non ineptè quadrare videtur Negundo, tertio huius libri cap. descripto, sed neque etiam huic Mungo, cui exactissimè conueniret, nisi calidus esset, Mungo verò frigidus, quantum ex eius facultatibus colligere licet. Ne tamen locum non haberet, eius iconem cum breui descriptione hīc inseruimus: atque alterius cuiusdam pusilli fructus, quem ad me superiore æstate clariss. vir D. Alphonsus Pancius Medicus, ac publicus in Academia Ferrariensi Professor, misit, quemq; Buna nonnullis, aliis verò Elkaue nuncupati tradit.

BYNA

B V N A igitur Fagaræ est magnitudine , aut paulo amplior, oblongior plerumque, colore ex cinereo nigricante, cortice tenui , & veluti sulcum quendam per longitudinem vtrimque habente , per quem facile in duas æquales partes diuiditur, quæ singula grana continent, oblonga, altera parte plana, fuluescentia, gustu acido. Aiunt in Alexandria potionem quandam ex ea fieri , vim refrigerandi non mediocrem obtinentem . Hunc fructum describere videtur *Rauwolfus* in suo *Hodæporico*, nomine *Bunnu* , quod ex appellatione , forma, & facultatibus , *Buncho* Auicenna , & *Bunca* Rhasis ad *Almansorem* simillimum esse censet,

De Curcas. CAP. XXII.

Curcas descriptio.

Chiuiquilenga.

Curcas.

Carpata.

N A S C I T V R in Malauar fructus quidam magnitudine Auellana cum suo putamine, nō tamen adeò rotundus: candidus est , gustu quali sunt tubera cocta: hunc Chiuiquilenga vocant, id est, exiguum *Inhame*: in Cairo, vbi frequens est, Curcas (sic etiam in quibusdam Malauar locis) in Cambaya Carpata . Dependet ex ramis cuiusdam plantæ, quæ seritur: nullius, quod sciam, in medicina vsus.

Q V A N T V M coniectura consequi possum , videtur *Serapio* libr. simp. cap. 225. huius meminisse , vocasseque

Habel-

Habelculcul^b corrupto vocabulo, cū Hab- alculcul Habelculcul⁴ dixisse deberet, quod Curcas significat (nisi nos ipsi forte Curcas corruptè vocemus) Hab enim magnum semē sonat, al articulus est genitiui, quem admodum aliquando diximus. Scribit autem Serapio eius frequētem vsum seminis quidem copiam facere, sed cholericam quam vocant passionem excitare: quæ omnia Malauares huic fructui tribuūt.

E I V S meminit Rhases, de re med. lib. 3. cap. 20. vocat: ḡ₃ Kilkil, sed forsitan corruptè.

Kilkil.

S E D quoniam in Cholericæ passionis mentionē incidimus, eius causas, signa, & curādi rationē hīc subiiciemus.

χολέρα Grecis, Cholera Latinis (vulgus medicorū Cholericam passionem nominat) Indis Morxi, id est, malum ob nimiam cibi ingurgitationem contractum, Lusitanis vocabulū corrumpētibus Mordexi, Arabibus Hachaiza, tametsi corruptè legatur apud Rhazen Saīda, morbus est acutissimus, his præsertim regionibus, præsentibūsq; eget remediis. Nam plerumque intra viginti quatuor, interdum verò decem horarum spatium hominem necat; & quando tardissimè, quarto die.

χολέρα.
Morxi.Mordexi.
Hachaiza.

S O L E T accidere ob multam cruditatem, aut alimenterorum prauitatem, interdum etiam ob immodicum veneris vsum, idḡ₃ magna ex parte Iunio & Iulio, qui sunt Indis menses hiberni.

Causæ.

P V L S V S languidus est & concisus, difficilis respiratio: sequitur frigidus sudor foris, intus verò incēdium & sitis, oculi conuient, vigilia torquent, frequens vomitus, & per inferna excretio, vt tādē virtus expultrix planè concidat, & subsequatur musculorum contractio & tensio.

Signa.

D A N D A est opera, vt confestim & sine mora succurratur: ventriculus vitiosis humoribus primū euacuetur medicamēto vomitum ciente, quale est quod hordei & cumini decocto (quod in hoc morbo efficax remediū esse comperi) constat: alius verò clystere ex hordei & fursuris decocto,

Curatio.

cocto,

cocto, oleo rosarum & melle rosaceo colato eluatur: corpus vniuersum pannis asperis & calefactis fricetur, collum, dorsum, & crura calidis oleis inungantur, quale est castorinum & rutaceum.

VBI exacta apparuerit concoctio, datur egro stillatitius liquor perdicis, aut gallinae pinguis, è qua pinguedo exempta sit; deinde cum pauxilla aqua Canella & rosacea, momentoq; corallij & auri, iniecta cydonia frustulatim concisa; quæ si recentia non inueniatur, muria condita, prius tamè albo vino diluta. Aqua nulla propinetur, aut, si omnino opus est, pauxillum detur, in qua aurum ignitum exstinctum sit: interdum vinum cum Canella, tamen si in victus ratione huiusmodi calida rarò præscribam, sed foris dumtaxat admoueam (roborando videlicet ventriculo) inunctione ex oleo mastichino & nardino, deinde Canella facta.

PECULIARIA verò sunt remedia Theriaca vino aut aqua rosacea, aut stillatitio Canella liquore macerata, pro necessitatis ratione, vnicoruu, lignum colubrimum, radix Malacensis, de quibus libro primo. Præsentius verò remedium non inueni tribus granis lapidis Bezar, cuius supra memini: mirum enim in modum cordis vires reficit.

PORRO eum morbum Indici medici hac ratione curant. Propinant aegris aquam decoctionis orizæ cum pipere & cumino: pedibus cauteria admouent, piper longum in oculos iniiciunt: aduersus autem musculorum contractiones & tensiones, validis ligaturis brachia, crurâque ad genua, deinde ad pedes vsque constringunt, & suum Betre edendum exhibent.

Inhame.

^a Inhame Lusitanis vocatur planta quædam amplissimis foliis iuxta aquas, & in ipsis aquis nascens. Verùm non ponte prouenit, sed feri debet: at semel facta, radice se propagat. Eam tamen nonnulli Arum Ægyptiũ esse censeant, Colocasia potius nobis videri, Deo annuente, aliquando demonstrabimus. At hoc Inhame non id est, quod alio nomine Tuca vocatur, ex qua Americi farinam conficiunt.

^b Videtur Serapio eo loco (quod tamen pace nostri Auctoris dictum volo) non Curcas intelligere, sed suum pouus Secacul.

De Caceras. CAP. XXIII.

INVENITUR hic radix *Trasium* modo in ipsis terra visceribus nascens, quæ deinde per siccitates cauliculum emittit drodrantalē, folia simul implicata, virētia, Iridi luteæ aquaticæ, siue *Gladiolo* similia. Dehiscente per siccitates terra, exilit tuberum modo: deinde siccata, castanearū saporem refert: non siccata autem, ingrati saporis est. Caceras hic vocant.

Caceras descriptio.

De Datura. CAP. XXIII.

PLANTA quam huius regionis incolæ *Datura* appellant, caule est crasso & alto, foliis *Acanthi* similibus, minoribus tamen, per extrema & in ambitu acuminatis seu angulosis, multosq; secundum longitudinem nervos habentibus, insipidis ferè, nisi quòd admodū sint humida, & gustu nonnihil amara, odoremq; foliorum *Raphani* aliquātulum æmulentur. Flos in extremis ramis provenit colore *Roris-marini*, magna ex parte rotundus. Nascitur in *Malauar*. Ex odore iudicare licet hanc stirpem insalubrem esse.

Datura descriptio.

INICITUR à furibus hic flos, aut eius semen, in cibos eorum quos deprederi volunt: mente enim quodammodo alienantur, quotquot id medicamentum sumunt, & in risum solvuntur, magna cum libertate sinentes quod lubitum est deprederi. Durat verò hac mentis alienatio viginti quatuor horarum spatio.

Datura mentem offendit.

Curatio.

PRIMA cura esto, vomitū cientia exhibere, ut quidquid in stomacho remansit, vnà cum cibo eüciatur: deinde euacuare & diuertere o ortet validis clysteribus, & fortib; brachiorum & crurum paulo supra pedem confricatione, fortibusq; ligaturis; interdum etiam cucurbitulas applicare: quæ si non iuvent, venam secare in maiore pedis articulo necesse est.

HORVM remediorum vsu, nemo ex meis vnquã periclitatus est: sed omnes Dei beneficio intra viginti quatuor horarum spatium curavi.

PROPI-

PROPINATUR à plerisq. hoc medicamentum ridendi & relaxandi animi gratia, cum videt eos, qui id sumpserunt, velut amentes & ebrios ferri. Attamen non placet hic ludus, & ne in seruis quidem experiri velim.

De Banguē. CAP. XXV.

Banguē.
Opium.

QUIA nonnulli in ea opinione fuerunt, vt putarent Banguē Indis dictum ab Opio, quod illis corruptè Ofium vocari dixi, non differre; non abs re fore duxi, pauca de Banguē differere.

Banguē de-
scriptio.

EST igitur Banguē planta Cannabi haud absimilis, at huius semen Cannabino minus est, nec ita candicans: deinde stolones lignosi nullo ferè cortice vestiuntur, cōtra quàm in Cannabi. Postremò Indi huius semen & folia edunt vt fiant in venerem procliuiores, ² cum Auctores contrarias facultates Cannabino semini tribuant, videlicet, quòd genitale semen exsiccat.

Banguē suc-
cus.

COGITUR autem hic succus è foliis contusis, interdum ex semine, cui nonnulli admiscēt faufel virentē (nam inebriant, & quodammodo sensus cerebri ledunt) aut nucem moschatam, & macim, interdum garyophyllos, interdum caphuram de Burneo cognominatam, alij ambarum & moschum, pleriq; opium, vt potētiores Mauritani. Nullam verò ex eo aliam vtilitatem capiunt, nisi quòd in extasin quodammodo rapiantur, atque omni sollicitudine liberentur, tenue quiddam ridentes.

CETERVM eius vsus primùm excogitatus esse dicitur, vt Imperatores exercituum & militares homines, qui perpetuis vigiliis torquerentur, hoc Banguē, aut vino, aut opio epoto, veluti ebrj ferrentur, & omni velut sollicitudine & labore soluti, altiùs dormirent.

Sultanus Ba-
dur.

SOLEBAT enim dicere magnus Sultanus Badur Marino Alfonso de Sousa regio consiliario, quē plurimum diligebat, & cui secretiora consilia credebat, quòd cum in somnis adire vellet Lusitaniam, Brasiliã, Asiam minorem,

Ara-

*Arabiam, vel Persiam, pauxillum Banguè dumtaxat sumebat, quod saccharo conditum, & suprâ recitatis simpli- Maju.
cibus permistum, Maju vocant.*

* Huius rei causa suspicatur Fragosus, an herba illa sit ab Indo alata, cuius meminit Theophrastus lib. 9 cap. 20. Plant. Hist.

De Anil. CAP. XXVI.

*ANIL Arabibus, Turcis, omnibusq; iis nationibus Anil.
dictum, vocatur in Guzarate, vbi fit, Gali, nunc verò ple- Gali.
risque Nil. Nil.*

HERBA est quæ seritur singulis annis, Ocymo si-
milis: eodem enim modo colligitur, & siccata maceratur.
Hanc deinde probè contusam, & in panes coactam, per ali-
quot dies siccandam exponit, & siccata, viridi colore præ-
dita videtur: quòque magis exsiccatur, eo magis ad ceru-
leum tendit, donec tandem in ceruleum exsaturatum sine
venetum colorem euadat.*

*ID Anil probatur, quod maxime purum est, quodq; Anil dele-
vstum arena modo non remanet, sed in tenuissimam fari- Aus.
nam diffunditur. Alij id præferunt, quod in aquam conie-
ctum fluitat. Leue igitur esse debet, & bene coloratum.*

* Mangiriquam habet Auctor, quod vocabulum quotquot Lusita- Mangiri-
nos consului, Basilicum seu Ocymum interpretati sunt. At mihi ini- quam.
qua admodum ista comparatio videtur. Siquidè non solemus ex Ocy-
mo pastillos conficere, sed potius ex Isatide, quæ cum huius plantæ
descriptione multo elegantius quadrat.

Sed hinc Fragosi inscitiam mirari licet, qui in Rhapsodia sua (quam
ex Orta, meisque in illum annotatiuiculis, tum etiâ ex Monardis ma-
xima ex parte contexit (malignè tamen suppresso omnium nomine,
sed cui si alienæ plumæ detrahantur, cornix Aesopica fiet furtivis nu-
data coloribus) nugatur me velle Mangiriquam eandem plantam esse
cum Isatide, quam existimo pluribus notis cum Anil nostro Auctori
descripto potiùs convenire, quàm Ocymum, cuius foliis suum Anil
depingit. Sed an, quæso, Anil quod meus hic calūniator postea descri-
bit, quodque in Occidentali India coli asserit, cum Ocymo peculiare
quidquam habet? Imò ipsum nil nisi Isatidem describere, vel medio-
criter in re herbaria versatus facile iudicabit. Memini ante aliquot
annos ex Anil semine Alexandria misso, cuius planta istic magno
in usu est, natas mihi stirpes, quæ Lentis seu Coluteæ minoris fo-
liis conspicerentur, floresque luteolos spanti Græcorum (quod Hi-
spani

spani Retama vocant) omnino similes profertent , quas subsequen-
tis hiemis asperitas sustulit.

De Anonymo. CAP. XXVII.

Planta pere-
grina.

Plāta in Pe-
ru nascens.

N A S C I T V R in Malauar planta mira natura: nam
si quis manum admoueat, ilico contrahitur. Folia Polypo-
dij, flores verò luteos habet. Nullus veterum huius, ^a quod
sciam, mentionem fecit. Eam verò intelligere videtur, qui
Americam descripsit ^b, quoniam in Peru provincia plan-
tam nasci asserit, cuius folia solo contactu siccantur.

^a Huic tamē non admodum ab similibus videtur *Æschynomene*, cu-
ius Theoph Hist. plant. lib. 4 cap. 3. meminit. Nasciur, inquit, pecu-
liaris quædam arbor circa Memphim, nō foliis, vel ramis, vel tota for-
ma peculiare quid sortita, sed euentu: facies enim eius spinosa, solum
flici simile, vt Gaza vertit, vel pennis, vt Plinius: sed cū iamulos
quispiam contigerit, folia veluti arescentia ac languescientia contrahi
aiunt, deinde paulo post ad vitam redire.

^b Frācisus Lopez de Gomara in Historia generali cap. 194 & 205.

De quibusdam Indiæ Regibus.

CAP. XXVIII.

C E T E R V M, quoniam plerumque *Nizamoxa* &
& quorundam Indiæ Regum in his nostris commentariis
mentionem fecimus: non alienum à nostro instituto fore iu-
dicaui, si quid de his alijsq; nonnullis Orientis Regibus
commemorarem.

E L A P S I sunt igitur circiter trecenti anni, quòd po-
tens quidam Rex in regno *Dely*, magnam illius Indiæ, que
intra Gangem est, partē occupauit, & regnum *Balagua-*
te siue *Balagate*, quibusdam Regulis Gentilibus aduenit.

E O D E M tempore tyrannidem in *Cambaya* occupa-
runt quidam Mauritanii, expulsis legitimis dominis Gen-
tilibus, quos *Reisbutos* vocant.

Reisbutos.

Venezaras.

Colles.

A R E G V L I S *Balagate* originem ducere credun-
tur, quos nunc *Venezaras* appellant; tum alij hanc regio-
nem incolentes, *Colles* nuncupati. Sed tum hi, tum quos
Reisbutos vocant, præda & latrocinijs vitam in hunc vsq;
diem sustentant. Illis totum regnum *Decan*; his *Reisbutis*
scilicet, *Cambaya* regnum tributum pendent, vt ab eorum

incur-

incurſionibus ſe redimant . Nec hæcenus à vicinis Regibus domari potuerunt : nam ſtrenui ſunt & militares viri . Sed etiam ipſi Reges , pecuniarum auidi , illos impunè graſſari ſinunt , modò prædæ partem auferant .

EST verò hoc regnum Dely procul in continēti ſitum Regnum Dely. Septentrionem verſus , & Coraſone uſque extenditur . Frigida admodum eſt regio , niuibus & gelu per hiemem non minùs diuexata , quàm noſtra Europa .

HOC regnum occuparunt , elapſi ſunt triginta amplius anni , Mogores , quos Tartaros nuncupamus (eius Mogores, Tartari. verò Regis Dely fratrem in aula Sultani Bhadur Regis Cambaya , magno honore affectum vidi) ſed aliquanto poſt tempore Tartaris ademptum eſt idem Regnum ab vno Equite , qui inſenſus Regi Bengala , quòd ipſius fratrem occidiſſet , ſeditionem aduerſus Regem mouit , eoq; trucidato regnum Dely aliq; multa regna occupauit , ita vt omnium ſui temporis potentiffimus Rex fuerit exiſtimatus . Nam à viris fide dignis accepi , eius ditionem octingentas leucas ambitu occupaffe .

ERAT hic eques initio dominus montium quorundam vicinorum regno Bēgala , vocatusq; fuit Xaholam , Xaholam. id eſt , Rex mundi .

DE huius geſtis maior historia conſcribi poſſet , quàm de magno Tamirhan , quem nos corrupto nomine Tamberlanem vocamus , nonnulli Tamir-langue , idq; melius , quòd Tamir proprium eius nomen fuerit , & Lāgue Tamirhan. Tāberlanes. Tamir-langue. claudum ſignificet , quemadmodum ipſe erat .

CETERVM cùm hic Rex Xa holam occupaffet Xa-holam. Decan & Cuncam , nec poſſet tantum imperium continere , rediit ad ſua : & his poſtremò occupatis regnis ſuum conſobrinum præfecit .

DELECTATVS eſt ſemper eius cōſobrinus peregrinis nationibus , quales Turci , Aſiæ minoris , quam nunc Natoliam appellant , incolæ : Rumes , qui Thraces ſunt : Coraſones ,

rasones, quos nonnulli *Arios* putant, & *Arabes*.

DIVISIT autē regnum in prouincias, quibus præfectos dedit. Maritimā eam regionē quæ ab *Angediua* usque ad *Cifardam* per sexaginta leucas extenditur, deinde interiori regione cum aliis terminatur prouinciis, gubernandam dedit *Adelham*, quē nos *Idalcam* appellamus. Ei prouinciæ quæ à *Cifardam* usque ad *Negatona* extenditur per viginti leucas, interiori verò regione aliis prouinciis, & *Cambaya*, iungitur, præfecit *Nizamaluco*.

Adelham.
Idalcam.

Nizamaluco.

Guate mōs.

Bala, fastigium.

HI solūm duo præfecturam obtinuerunt in *Cuncam*, qui tractus est maritimus usque ad montē *Guate* appellatum. Latè patet hic mons, & multis locis præaltus est: illud autem mirum, eius fastigium in pulcherrimam planitiem desinere. Et quoniam lingua *Persica* *Bala fastigium* significat, *Guate* verò montem, vasta illa ultra eum montem prouincia, nomen *Balaguete* inuenit, quasi dicas, *supramontanam* vel *ultramontanam*.

Imadmaluco, Madremaluco, Coralmaluco, Verido.

BALAGVATE igitur prouincia præfecti sunt *Imadmaluco*, quem nos *Madremaluco* appellamus, & *Cotalmaluco*, & *Verido*.

Rex Daquem.

ERANT verò omnes isti Præfecti, peregrini natione, præter *Nizamaluco*, quē ex *Decan* oriundū prædicāt, & filiū esse vnius *Tocha* Regis *Daquem*, cū cuius vxore stupri consuetudinē habuerit *Rex Daquem*. Hinc fit vt *Nizamaluco* ex regia stirpe se prognatum prædicet: reliquos verò Præfectos, Regis esse seruos & regia pecunia emptos.

SUCCESSV verò temporis factum est, vt hos omnes Præfectos tederet obsequij regij. Coniuratione itaq. inter se facta, prouincias, quibus præfecti erāt, singuli sibi occuparūt, & captū Regē *Daquem*, in *Beder* primaria regni *Decan* vrbe, *Verido* vni ex Præfectis custodiendū dederūt.

Mohadum coja, Veriche.

HVIVS coniurationis etiā participes fuerunt *Gentiles* quidam, veluti *Mohadum coja* & *Veriche*, quibus cesserunt regiones amplæ cum aliquot opulentis vrbibus,

vide-

videlicet Mohadum, vrbs Visapor, quæ nunc est regia Idalcam, & Solapor & Paranda, quas postea illi ademit Nizamaluco. Veriche suam prouinciam retinuit, quæ Cambaya & Nizamaluco prouinciæ contermina est.

PROAVVS eius Adelham, qui nunc viuit, vnus è Adelham-
cõiuratoribus fuit natione Turcus: mortuus est anno quin-
gentesimo trigesimo quinto supra millesimum. Valde potens
is semper fuit: at ei bis ademerunt Lusitani ciuitatem Goa,
quæ ducentis leucis ab ostiis fluminis Indi, quem incole
Diul vacant, abest.

AVVS eius Nizamaluco qui nunc rerum potitur, Nizamalu-
pater illius mei amici, quem aliquoties curavi (à quo plus ^{co.}
duodecies mille pardaons accepi; & si aliquot mensibus sin-
gulis annis apud eum herere vellem, in stipedium annuum
offerebat quadraginta millia, quod accipere nolui; obiit
anno nono supra millesimum & quingentesimum. Hic erat,
vt supra dixi, ex Decan.

IMADMALVCO, vel Madremaluco, natione Imadmala-
Circassius fuit, initio Christianus: mortuus is est anno mil-
lesimo quingentesimo quadragesimo sexto. ^{co.}

COTALMALVCO, natione Corasone: mortuus Cotalma-
est anno quadragesimo octauo supra millesimum & quin-
gentesimum. ^{luco.}

VERIDO, natione Hungarus, & initio Christianus, Verido.
anno millesimo quingentesimo & decimo mortuus est.

CETERVM antè quàm ad horum nominum inter-
pretationem accedamus, quedam præmutere lubet huic
nostro proposito deseruientia.

RAO lingua indigena Regem significat: Naique ^{Rao.}
verò Tribunum militum, aut Capitaneum vulgo vocatum. ^{Naique.}

Admissuri ergo hi Reges aliquem Gentilem indigenam in
suum famulitiũ & ministerium, si exiguo honore dignum
illum censent, proprio eius nomini vocabulum Naique
adnectere solent, vt Salua-naique, Acem-naique:

Si verò multo honore, Rao vocabulum adiiciunt, vt Chita-rao, quem ego noui: magnificum verò est nomen, nam Chita Lyncē sonat: igitur Chita-rao, Rex Lyncis fortitudine. Sed Rao simpliciter & sine additione prolatum, Regem Bisnager per excellentiam significat, qui olim certè ab Adel-ham multum diuexatus est: nunc verò, reliquis totius Decan regulis potentior est, & ab eis fidelitatem accipit, vt omnium rerum est vicissitudo.

SED vt ad rem redeamus. Adel lingua Persica Iustitiam significat: Ham verò apud Tartaros Regem sonat: & quia eos, quibus fauent, Ham vocant; hinc factum est, vt Adel-ham, quasi Rex iustus dictus sit, cum ipse & eius similes iustitiam minimè coluerint. Hunc Hispani Sabayo appellant; nam, vt intelligo, Arabica & Persica lingua Saibo Dominum sonat, quo nomine per excellentiam vocatur.

MALVCO regnū sonat, & Neza lanceam lingua Persica: hinc dictus est Nizamaluco, quasi lancea regni.

SIC Cota idem est Arabibus quod Arx Latinis: inde Cotalmaluco, id est, arx regni.

IMAD eadem lingua Solium sonat: hinc Imadmaluco, id est, Solium regni.

VERIDO conseruationem significat: inde Meliquo verido, tanquam Rex conseruationis dictus. Vocati sunt autem à nonnullis hi Praefecti, non Maluci, sed Meliques, quasi Reguli. At nec Maluco propriè regnum significat, sed regionem aut prouinciam.

PORRO quoniam Nizamaluco interdum à me Nizamoxa appellatur, huius vocabuli significationem minimè prætermittendam esse duco.

XA-ISMAEL pater eius Xa-tamas, qui nūc rerum in Persia potitur, ex humili genere euectus est in summum Imperatorem: & controuersiam cum Turcorum Imperatore habuit super sua religione. Is omnibus vicinis regionibus,

Bex Bisnager.

Adel-ham.

Sabayō.

Saibo.

Maluco.

Neza.

Cota.

Imad.

Verido.

Melique.

Nizamoxa.

Xa-Ismael.

Xa-tamas.

bus, quæ eius religionē excipere non vellēt, cruentum intulit bellū. Huic succedēs filius Xa-tamas, idem mandatū dedit Regulis regionis Decan: & eos titulo Xa, quod Regē Persi-
ca lingua sonat, decoravit. Hinc factū est, ut nunc Adel-
xa, Nizamo-xa, Cotumi xa appellētur, nomēq; regiū
salte retineant: tamen si monetā cudendi facultatē non ha-
beāt, nisi areā. Huius religionē amplexus est Nizamo-xa:
at reliqui Reguli, post Legati eius abitum, eam reiecerunt.

H V N C Xa Ilmaël appellarunt etiam Turci Sofy:
quoniam sui exercitus Imperatorem virum strenuum ha-
buit nomine Susy.

S V N T qui Xequæ non xa dicendum putent: sed er-
rant. Nā tametsi Xequæ dignitatis sit nomē, quippe Xe-
que senem significat (vnde dicuntur Xequæ Arabes)
tamen Xa-Ismaël dicendum, id est, Rex Ismaël.

X A vocabulum me inuitat, ut aliquid de ludo latrun-
culorum hīc addā, qui admodum familiaris est Persis, &
Mauritanis, tametsi apud eos alia sit ludendi ratio.

R E G E M Xa nuncupant; quoties verò eum imperūt,
minimè Xaque dicunt, sed xa, quasi dicerent, Moneo te
Rex, ut loco te moueas. Reginam appellant Goazir, id
est, Præfectum regni, seu quem Conestabilem vocāt: Del-
phinum siue Sagittarium, Fil, id est, Elephantum: Equi-
tem, Guora, id est, Equū: Turrim autem, seu quem Ele-
phantum dicimus, Rochha, id est, Tigridē: peditem, Pia-
da, hoc est, virum qui pedes præliatur.

* Matthias à Michou, lib. 1. de Sarmatia Asiana, cap. 10. paulo ali-
ter, vbi de Tartarorum Imperatoribus agit: Quartus, inquit, Impera-
tor ex Bathi genitus fuit. Temir cutlu, & interpretatur ex Tartarico fe-
lix ferrum, temir felix, & cutlu ferrum: erat siquidem felix & bellico-
sus. Iste est Tamerlanes in historiis celebratus, qui totam Asiam va-
stauit, & vsque ad Ægyptū pertransiit, &c. Et paulo pōst: Fuit & alius
princeps Tartarorū eo tempore Acsac cutlu, quod in Latino sonat clau-
dus, vel claudum ferrum: quoniam claudus erat, sed ferox. Is multa
bella feliciter gessit, &c.

INDEX EORVM QVÆ HOC

LIBRO CONTINENTVR.

A.					
Abexim regio	29	amusa	190	Bala	214
Abohali	11	anacardium	120	Balador	120
Acem-naique	216	Andanager Decā em-		Balaguatē	214
açete	49	porium	70	balahus	175
açibar	9	anc	49	Balimba	202
acorum	126	Angediua insula	5	bananas	190
Acfac cutlu	217	angeidan	15	Baneanes	20.38.66
adamas	170. & seq.	angelica	20	Bangue	210
Adel	216	anil	211	Barbaria	151
Adelham	215.216	anime	34.35	barcaman	141
Adelxa	217	anjuda	15	baro	49
adhar	333	anonymos	212	batiec	203
adrac	155	anthrax	175	bauasimga, bauasim-	
æc	27	antispoda	48	gua	118
agallochi historia	67	anrit	15	bazar	166
agallochum	65 67	anuale	113	Bdellium	36
agalugen	67	arare	113	befbase	89
ahouay	197	arata	125	belenizan	24
alad	152	arboris flores violarū		beleregi	111
alaf	133	loco	123	beli	200. & seq.
alaqueca	177	Arbor tristis	182	Belzaar	168
aldirira	125	arboris tristis aqua jbid.		ben album & rubrum	
aled	152	areaa	9	160	
Alep Syriæ emporium		areca	99	Benjaoy	24
57		aretca	113	ben Iudæum	20
algalia	19	aritiqvi	113	Benjui amygdaloides	
aliaa	155	armenus lapis	178	25	
aliofar	179	armutel	82	benjui de boninas	25
almaz	170	arnabo	160	benjuifera arbor	26
alraharur	15	arroba	175	benjuinum	20.23.24.
aloë	9. 10. 11. 12.	asa	15.16.17.18	25.26, &c.	
13.14		assabeldiriri	125	ber	202
αλόη	ibidem	asuat	111	berifera arbor	32
aloë fossilis	14	ati	49	beryllus	171
altith	15.16	auacari	187	betre	71.72. & seq.
alypum	143	Auellana Indica	100	betre historia	74
Amba	202	auzuba	186	Bezaar	168
ambar	5.6.7.8	azel piscis	6	bezar lapis	165. &c
ambarc	202	azeure	9	seq.	
ambati delectus	8	azfar	111	Boam	167
ambarum	5.6			Bodoins	29
ambili	115	B		bola	29
ambiam	21	Bache	125	bor	202
amomum	122	Bade-frangi	145	borrax	137
		Bahoo	118	Bramenes	21
				brasilium	

I N D E X.

brasiliū lignum	69	carpata	206	coccus de Maldiva	107
brasma	90	carpesium	93.160	Colles	212
brechmasin	90	carrumfel	82	comdaca	218
brindones	203	caferhendar	154	cominham	126
budiecas	204	cassab	125	comiolange	204
hunapalla	80	cassia	59.& seq.	Comorim promonto-	
bybo	120	cassia sol.	117.& seq.	rium	7
C.		cast	137	eonder	28
Caceras	209	cate quid sit	44	copra	105
Cachoraa	158	cate comer	9	oleum ex copra	105
Cadegi Indi	76. & 77	cate Lycium	42. & seq.	coquo	104
cafur	37	cate ponderis genus	8	cordumeni	97
cahzçara	129	cato	43	cora	186
cajous	121	caxeax	22	cost	137
cairo	106	cebar	9	costi	137
Cairum vrbs	15	çembul	128	costi historia	137.138
cais manis	59	cenalfil	49	costus	137
calafur	83	cenorins	39	cota	216
calambac	67	chacani	99	Cotalmaluco	214.215
calambuco	78	chaledsium	152	Couchin Indiæ empo-	
calamus	124.& seq.	chalidunium	152	rium	70
calandares	158	chamelza	66	croci Indici historia	
calangati	204	chamderros	39	153	
caluegiam	153	champ:	183	crocus Indic.	152.157
çamac	28	chandama	68	çua	159
çamacaraby	ibid.	chanque	82	cubabchini	92
camariz	202	chanquo	180	cubebe	91.& 92
çameaa	59	cheichem	33	culungem	153
cancamum	33.34	ehelidonium	152	cuminum rusticum	
candil	118	cheripo	180	125	
canella	56.& seq.	chermes	33	cumuc	92
canella est cassia	58	chinæ radix	145. &	cunhet	151
canellæ aqua	62	sequent.		çupari	99
canellæ oleum	62	chinæ Schitz Asiatici		çura	104
canje	187	151		curcas	206
caphura	37.38.	Chinarum regio	147	curcuma	152
caphura aschap.	37.38	chincapalones	191	curcumani	ibid.
caphuræ historia	36.	Chingalæ	63	cuurdo	59
& seq.		chiuquilenga	206	cydonia de Bégala	200
capficum	93	chofolus	19		
capur,cafur	37	cholera morbus	161.	D.	
carabe	32	207		Darchini	59
carambolas	202	cholericapassio	ibid.	darfulful	88
carandas	185	chrysoalanus	80	darshahan	59
carate	170	chulem	137	darzard	152
carbunculus	175	cinnamomū	60.& seq.	datura	209
çarça parilla	151	cobras de capelo	163	dawlalfil	123
cardamomum	94.&	Coca	75	delegi	111
seq.		cocci oleum	105	Dely regnum	213
caril	105	coccus	104	Dialacca, dallacca	34
				Dimas	

I N D E X.

Dimas Bosque medic. 201		gandas 51	hil 94
diringuo 125		Gandis 77	hilbane 94
ditire 125		Ganga fl. 23	hirculus 131
Diu insula 133		Ganges fl. 68. 130	hyacinthus lapis 177
dore 94		ganta 147	
doriones 193		garro 67	I.
E.		gayophylli 83. & se- quentib.	laca 184. 185
Ebur 49. & seq.		geiduar. 158. & seq.	Iacerus 185
ebur fossile 55		gemmae 169	jagra 105
elachi 94		gengibil 155	jaiama 189
elzomeli 106		gingiber 155. & seq.	jaifol 80
eleni 104		gingiberis historia ibid.	jambolones 203
elephanti dens 49		gingiber siluestre 159	jambos 199. & seq.
elephantorū carne ve- scūtur Aethiopes 50		Goa Indiarū emporium 70	jam gomas 185
elephantus 51. & seq.		goan arbor 48	japatri 80
Eikaue 205		Goazir 217	jaralnare 102
embelgi 111		golfam 79	jaspis 177
ençal 94		gotim 113	jausialindi 102
etremelli 94		gramalha 118	jausiband 81
F.		granatus lapis 177	Idalcam 214
Fagara 93		guayacum lignū 146	ihumani 21
Faua de Malaqua 120		Guanabanus 194. & seq.	Imad 216
faufel 99		guate 214	Imademaluco 214
faufel histor. 101		Gubera 33	imgara 15
faufel aqua stillatiua 102		Guinea 57. 190	imgi 155
feruzegi 174		Guora 217	imgu 15
ficus martabanis 190		guti 113	iminga 191
figuera banana 192		H.	imperatoria 120
fil 49. 217		Habalculcul 207	Indi odoramentis de- ditissimi 183
filfel 99		habelculcul ibid.	Indiarū Reges aliquot 212
filfil 88		habet 152	inhame 208
foca 133		hacchie 43	jogues 158. 163
folij historia 75. & seq.		hacchaiza 207	iraa 170
folium Indum 78. & seq.		hadhadh 44	itam 170
formicæ Laccam ela- borant 32		hager armini 168. 178	Iulfar portus 179
fufel 99		halilig 111	iunci historia 135
fula 104		Ham 216	iuncus odoratus 132
fulful 88		hamama 122	iuncus rotundus 134
fusti 84		haud 67	K.
G.		haxis cachule 133	Kilkil 207
Galanga 153. & se- quentib.		heger 125	L.
Gali 211		herba Malauarica 186	Lac 29
galungen 153		herba Mezcatēsis 133	lacca 29. & seq.
		Herodoti fabulæ 56	Lada 88
		hiarxamber 188	lampatam 150
		higuero 195	lancuaz 154
			lanha 104
			laser 18. & seq.
			lascris

I N D E X.

laseris descriptio ibid.			
laserpicium Gallicum		manus	142.169
20		manus auri	176
Iauandon	154	Maraka	195
insula D.Laurentij	58	marazalquelbe	123
Iengibeb	151	margarita	179 &
ligni Colubrini descriptio	164	seq	
lignum aloës	64.65	marnelos de Bengala	200
lignum colubrinū	161	maro	102
lignum semperuivum	43	mazafrani	70
quidambar	90	meceri	21
Lupor emporium	170	meisce	205
loc sumutri	29	melato	28
Iouan	28	melegueta	97.98
Iouan jahoy	26	melique	216
Iuc	13	melo Indicus	203
Iulu	179	Menxus	11
Iues venerea	146	meriche	88
Iycij historia	43. &	Meiera	15
seq.		Mesue Arabicus	11
Iycium	43. & seq.	mex	205
M.		mexir	123
Macer	79	mexquetera	ibid.
macis	81	Moalis	73.101
machazari	70	moçbar medicamentum	
Madremaluco	214	ruxa	11
Magna	203	Mograraby	16
magnes	178.179	Mogores	213
è Magnete patinæ	179	mogori	182
maju	211	Mobadum coja	214
malabattrum	75. &	molanga	88
seq.		Mombaim insula	99
Malacensis lapidis descriptio	163.169	monoceros	51
Malacensis lapis	163	mordexi	161.206
Malauarica herba	186	morois	88
insula de Maldiu	6	moti	179
Maluccæ insulæ	84	morxi	207
Maluco	216	mungo	205. & seq
mambu	52	murhina vata	177
mangas	188	musca	190.191
mangiriquam	211	mutu	179
mangostans	199	myrobalana	111. &
mangelis	170	seq.	
manjale	152	myrrha	29.35
mamica	176	N.	
manna	45.46	Nabathza	134
Manfarunge	106	nachani	44
		Naises	170
		Naique	215
		Naires	50
		Nalediuæ insulæ	9
		Nana	190
		nardus	119. & seq.
		narel	103
		negundo	184
		Neza	216
		nigella	97
		nihoc	104
		nil	211
		nilaa	176
		nilacandi	176
		nimbo	183
		nimbo historia	ibid.
		Nizamaluco	214
		Nizamoxæ horti	70
		Nizamoxa rex	122.
		216	
		noche	184
		nux Indica	102. & seq.
		nucis myristicæ historia	97.80
		O.	
		Ocila portu	63
		Ocosoil	9
		oculus catti gemma	
		177	
		ofium	21.210
		ὀπὴφαγος	22
		opium	21
		orraqua	104
		oxyphœnix	117
		P.	
		Pac	99
		pacona	192
		pachee	174
		palan	190
		palca de Mecha	133
		palla	80
		palma Indica	107
		palma siluestris	116
		palmitos	107
		pam	73
		panaz	185
		paquouete	192
		pardaon	118
		Parizataci filia	182
		Parizataco	ibid.
		pastus camelorū	133
		pateca	203
		pazan	166
		paraz	

I N D E X.

pasar	166	reimones	27	Sian Rex	53
perdan	42	Reisbuto	212	singadi	182
peruzaa	174	Rex Bismager	216	siacost	45
peruzegi	174	Rex Daquem	214	siti	73
pes columbinus	122	Rex Pegu	53	sirifole	200
petrozan	25	Rex Sian	53	smaragdus	174
piada	217	rezanuale	113	Socotora insula	9
piçan	190	rhabarbarum	144	Sofy	217
piluane	52	Rhasis catapotia	13	forbus	33.34
pimpilim	88	Rhauan Chini	145	sperma balenz	5
pinan	99	rhinoceros	31	spinellus gemma	176
piper	86. & seq.	robalçuz	16	spodium	46
piper canatinum	90	roçamalha	26	σωδός	48
piperis historia	88	roçha	217	styrax	24
pisum toxicum	131	rodolho	188	styrax liquida	19. 24
Planta peregrina	212	rouder	28	& 25	
Planta in Peru nascens		rosa Hietichūtina	122	sucte	155
212		rubinus	175. 176	Sufy	217
platanus	192	rubinus de Coria	175	Sultanus Badur	210
Poaz	99	Rufi potio	13	fumbel	130
porcellanz	177	Rumes	24	sura	21
poma paradisi	192	S.		T.	
promontorium Bonæ		Sabayo	216	Tabarget	174
spei	57	Sac	30	tabaxir	46. & seq.
promōtorium Como-		Sacarmambu	46	tabaxir hist.	47
rima	7	saccolaa	94. & seq.	tahisfar	80
promontoriū Cori	65	saccolaa historia	96	tamalapatra	76
promontoriū de Cur-		sachbar	133	tamarindi	115
rentes	51	sahelctiam	78	& 116	
pseudoopalus	178	Saibo	216	Tamberlanes	213
pucho	43. 137	saisiframi	78	tambul	73
puli	115	salihaca	58	Tambuldar	72
		Saluanaique	215	Tamiham	213
Quabeb	91	Samarra insula	40	Tamir-langue	213
quabebe Chini	ibid.	sambali	184	tanga	142. 143. 144
quebulgi	111	sambarane	71	Taprobana insula	40
quelli	190	sandal	68	6;	
quequi	177	sandali historia	69	Tartari	213
queisaa	59	è sandalo idola	69	Temir cutlu	217
queise	59	Sandalo simile lignum		tenga	103. 104
quil	163	ibid.		tengamaran	103
quirpele	163	sandalū 68 69. & seq.		terbet	141
R.		sanguis draconis	33	thalisafar	78
Radix Chinæ	145	sapphiro rubinus	176	thapsia	140
& seq.		sapphirus	176. & seq.	thuris planta	29
rametul	163. 164	saraiscir	47	thus	28
Rao	215	satiach	131	thymelea	22
ratis	169	satiech	ibid.	Tigris	27
rauam	145	seni	111	tiguar	141
rauam Chini	ibid.	seranda	68	Timor insula	69
regulus serpens	162			Tincaj	

I N D E X.

Tincal	138	Vaz	125	Xatamas	216
tincar	137	Vazabu	125	Xeque	217
tiriambiabim	45	Vd	67	xylaloës siluestre	66
trec	30	vdo	26	xir	45
trican	103	Veneraalues	146	xircaft	45
tripolium	143	Venczaras	212	xirqueft	45
Troglodytæ	156	Veriche	214.215	Y.	
trungibim	45	Verido	214.215.216	Yacut	176
turbit	141. & seq.	vidaras	202	ytembo	49
tutchefagēma	174.175	vitex	93	Z.	
turpetum	140.141	vnio	179. & seq.	Zabarget	174
tutia	48	vplot	43.137	zamarruc	174
typographica apud		Vzbeque prouincia	16	zedoaria	157.159
Chinas	151	X.		Zeilan infula	63
V.		Xa	216	zeruba	158
Vafa murrhina ex iaf-		Xaholam	213	zerumba	157
pide	177	Xa-Ifmaël	216	zerumbet	157.158
Vaticam	125	xarabdar	71	zigit	62

F I N I S.

W D I

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
31	32	33	34	35	36	37	38	39	40
41	42	43	44	45	46	47	48	49	50
51	52	53	54	55	56	57	58	59	60
61	62	63	64	65	66	67	68	69	70
71	72	73	74	75	76	77	78	79	80
81	82	83	84	85	86	87	88	89	90
91	92	93	94	95	96	97	98	99	100

W D I

CHRISTOPHORI
A COSTA, MEDICI
ET CHEIRVRGI,

*Aromatum & medicamentorum
in Orientali India nascentium*

LIBER:

PLVRIMVM lucis adferens iis quæ à Doctore
GARCIA DE ORTA in hoc ge-
nere scripta sunt:

CAROLI CLVSII ATREBATIS *operâ ex
Hispanico sermone Latinus factus, in Epitomen
contractus, & quibusdam notis illustratus.*

ALTERA EDITIO,
castigatior & auctior.

ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Viduam, & Ioannem Moretum.

M. D. XCIII.

GALEA...
A. G. ...
L. T. ...

...

...

...

...

...

...

ILLVSTRISSIMO

PRINCIPI AC DOMINO

D. Wilhelmo Landgrauio Haffiæ, Comiti in Catzenelnbogen, Dietz, Zingenhain & Nidda, &c.

Carolus Clusius A.

RODIIT in lucem ante bienniũ, Illustrissime Princeps, CHRISTOPHORI A COSTA Burgensis in Hispania Medici liber, aromatum & simplicium quorundam medicamentorum in India nascentium historiam completēs. Eum superiore anno in Britannica mea peregrinatione amici cuiusdã operã nactus, non modò auidè percurri, sed vtilitatem etiam allaturum censui iis qui

P 2

Hispa-

Hispanici sermonis ignari sunt, si Latinum facerem. Quam sanè prouinciam vt susciperem, impulit me natura, quæ similibus rerum cognitione mirificè semper oblectata fuit.

VERVM, cùm totam historiam cum iis quæ GARCÍAS ABORTA multis antè annis in eo genere commentatus est, diligentius confero, pleraque ferè omnia ex illis desumpta esse deprehendo. Quamobrem & inane fore laborem, necnon lectori fastidium pariturũ existimaui, si, quæ in Aromatum historia GARCÍÆ exstant, híc retexerem.

SERIEM itaque capitum immutans, quæ admodum confusa erat, & totum opus in Epitomen

con-

contrahēs, ea dumtaxat latio donauit, quæ apud GARCIAM non exstare, aut paulo aliter ab eo describi animaduerti.

ICONES præterea, quas ad viuum expressisse passim gloriatus, suis locis inspererat, reieci, quoniam planè ineptæ essent, & nihil minùs, quàm legitimas stirpes referrent: vti ex vnica Caryophyllorum arboris effigie (quam idcirco intuli, vt cum legitima, GARCIAE adiecta, conferre liceat) quilibet iudicare poterit.

QVIBUSDAM insuper notis nonnulla capita illustraui, vt in hoc genere soleo, præsertim cùm quid simile, vel etiam diuersum apud alios Auctores legere meminim, aut ipsa experientia didici.

TENVEM porrò hunc laborem Illustrissimã V. C. benignè suscepturam certò statuens , ipsius nomini consecrare non sum veritus , cùm quòd *βοτανικῶ* studio summopere delectetur, tum vt aliquod saltem grati mei erga ipsam animi specimen exstaret, pro singulari illa , qua me proximè Casfellis excepit , humanitate , atque insigni , qua discedentem profequutus est, munificentia.

DEVVM autẽ opt. max. oro, vt Illustrissimę V. C. omnia prospera elargiri dignetur. Viennæ Austriæ, Cal. Ian. M. D. LXXXII.

CHRI-

CHRISTOPHORVS

A COSTA CHRISTIANO ET

PRVDENTI LECTORI.

QUONIAM omnes homines scire desiderant, inquit Philosophus principio Metaphysices. Tanti apud me fuerunt poteris ea verba, beneuole lector, vt, relicta patria, per varias regiones & prouincias, sapientes & curiosos quærare instituerim, à quibus singulis diebus aliquid noui ediscere possem: quem admodum olim fecerunt multi prudentes viri, referente D. Hieronymo in Bibliorum præfatione ad Paulinum.

CUPIDVS itaque fructum aliquem colligendi ex meis longis peregrinationibus, cura fuit, vt diuersis in regionibus & prouinciis, plantarum, quas Deus ad humanam salutem creauit, varietatem obseruarem.

PORRO in Orientali India, in D. Garciam de Orta, Medicum Lusitanum incidi, virum grauem, rari & excellentis ingenij, cuius laudes prætereo, quoniam tantæ sunt, vt cum multas enumerasse existimarem, multo plures me subterfugerent.

SCRIPSIIT is librum Lusitanico sermone, cui titulum fecit, *Colloquia de Simplicibus, Aromatibus, & Medicamentis India, tum de quibusdam fructibus istic nascentibus*. Vt autem eo libro de variis medicamentis, plantis, & aliis rebus humanæ saluti necessariis agit: nonnulla etiam vsibus humanis inutilia attingit, Dialogismorum natura ita postulante, vbi collocutores plerunque diuer-

tere, & extra septa ferri consueuere. Sed & plurimi errores passim occurrunt, quos tametsi Auctoris existimatio & laus ipsi tribuendos minimè patriatur, sed typographi & operarum (quæ in ciuitate Goa, vbi ille scripsit, non adedè cultæ & expositæ inueniuntur vt in his regionibus) potiùs negligentia: lectori tamen molestiam & tædium pariunt. Aliud præterea libro deest, quo minùs omnibus numeris absolutus censeatur, nimirum picturæ & plantarû, de quibus agit, effigies: quas grauioribus & maioris momenti, vt credibile est, rebus occupatus, inserere non potuit.

CETERVM nostris hominibus eum librum multum profuturum existimabam, si ad earum rerum, quæ in eo bonæ continentur, notitiam perducerentur, subiectis ob eorum oculos exëplis & picturis: neminem autem id facile præstare posse, nisi qui eas suis oculis conspexisset, & expertus esset. Itaque patriæ prodesse cupiens, & in meos proximos amore compulsus, eum laborem in me recipere, & singulas stirpes integras ad viuum exprimere constitui, multis aliis rebus additis, quas ipse conspexi, Doctor verò de Orta ob iam dictas causas non potuit.

NON me fugit quanto me periculo exponam, præsertim hoc sæculo, quo hominû nequitia plurimum imperat, & ea plerunque reprehendere solet quæ non intelligit. Sed id me consolatur, quòd plurimos sapientes viros eodem vado trãsisse certum sit: quos si eiusmodi metus deterruisset, multa hodie ignoraremus, quæ summa industria, ingenij felicitate, & diligētia, in bonarum literarum commodum posteritati reliquerunt.

ET licet cum iis minimè sim cõparandus, mea-

que

que audacia eo maior appareat, quòd de nonnullis erroribus agere instituum, qui inter Græcos, Arabes, & Latinos circa plantarum & aromatum cognitionem commissi sunt, partim eorum negligentia, partim etiam quòd illorum medicamentorum natales conspicerere non potuerint, sed ex incertis aliorum relationibus dumtaxat exceperint: venia tamen non indignus censebor, si de his, quæ meis oculis conspexi, certissima & verissima hoc libro comprehendere coner.

UT verò hunc laborem susciperem, gloriæ cupido non me impulit, aut vt doctrinæ maior laus, quàm mereor, mihi tribueretur: sed vnicus mihi scopus fuit, vt tuis commodis sincerè inseruirem. Certò autem mihi persuadeo, etiamsi vtilitatem minùs fortè laudes, boni tamen consulturum diligentiam & laborem, neque improbaturum meum animum, qui tam longis & variis peregrinationibus ea conspicerere voluerim, quæ alij ex solo auditu descripserunt.

NEC inficias eo, quin hæc elegantiore stilo tradiqueant: verùm certam veritatè expolitis verbis longè præferendam esse censeo. Eam ob causam te rogo, meam voluntatem, vti decet, excipias, neque operis exiguitate mouearis: nam licet moles exigua sit, magna tamen in eo continentur. Quòd si quædam occurrent, quæ tuo palato non arrideant, ea tanquam prudens omittito, & illud cogitato, me tibi soli non scribere, totque esse opiniones quot sunt homines: namque fieri poterit, vt quæ tibi ingrata erunt, alij probent. Id si effeceris, curabo vt alium maiorem librum in medium proferam, reliquas herbas, stirpes, fructus, aues, animaliaque cùm terrestria tum aquatica,

quæ in illis prouinciis, tum etiã in Perside & Chinæ regione inueniuntur, hæctenus ad viuum non expressa, & de quibus parum admodum scriptum est, complectentem: alia item obseruatione digna, quæ tibi forsitan magis arridebunt.

F I N E M itaque faciam, in omnibus doctorum viroꝝ & candidi lectoris censuræ me subiticiens, qui ea dumtaxat quæ norunt, aut quæ decet, reprehendere solent. Eos verò qui inuidiæ stimulis agitati contrarium facient; obsecro vt sumpto calamo primùm aliquid scribant quod in lucem proferant: tum demum enim intelligent, quanto facilius sit carpere, quàm bene scribere quod omniũ oculis exponendum est. **V A L E.**

CHRI-

235

CHRISTOPHORI A COSTA

Aromatum liber.

DE ALOE.

FOLIORVM Aloës vsus familiaris admodum est ad aluum purgandam in prouincia Malabar; exhibenturq; sine metu non modò pueris, sed etiam grauidis mulieribus in hunc modum:

Foliorum
Aloës vsus.

Malabar
prouincia.

FOLIORVM vnciæ tres in frustra sectæ, additis duabus drachmis crassioris salis, lento mitiq; igne coquantur donec feruere incipiant, colantur, colaturæ additur sacchari vncia vna, totaq; nocte sub dio relinquitur; postridie manè circiter sextam propinant frigidam istam aquam ei quem purgare volunt, somnoq; abstinerere iubent, deambulationem verò per cubiculum permittunt, vt celeritè medicamentum operetur: tribus deinde horis ab aqua hausta, quatuor vncias iusculi gallinacæ cum aliquot granis Mastice exhibent: post horam edit, & bibit vinum dilutum. Porrò augetur vel minuitur dosis foliorum & colaturæ pro illorum, qui id medicamentum sumpturi sunt, natura & viribus: neq; minùs familiaris est hæc purgandi ratio (præsertim delicatulis) quàm Manna aut Cannæ fistulæ recens pulpa; & quod magis mirum est, reliqua officinarum medicamenta præ isto respuunt.

Foliorum
Aloës con-
fectio ac dosis.

Eam sumē-
di ratio.

CETERVM eodem ordine, quo nos in Europa, Indici Medici purgantia medicamenta exhibere solent, siue solidioris, siue liquidioris sint substantiæ, videlicet ipsa auro-
ra, & deinde quinq; horis ab esu, potu, & somno abstinent.

Quo tempore si non purgabitur aeger, ex Auicēnæ præcepto

4. Primi.

Masti-

Que possunt
id medica-
mentū etiam
iuuare.

Mastiche drachmas duas stillatitia rosarum aqua dissolutas ad roborandum ventriculum dant, aluumq₃ inungunt bubulo felle, lineosq₃ pannos felle madentes ventri imponūt, ad proritandam expultricem facultatem, si necesse sit. Si verò bene purgabitur, post quinque illas horas à sumpto medicamento, tres vncias iusculi gallinacei tepidi exhibent, præterea nihil: deinde vt aliquantulum dormiat permittūt, & paululum aquæ rosaceæ bibat: etenim à somno subsequi solet commoda purgatio, atque plurimum roborari asserūt facultates naturales iusculo illo, somno & aqua rosacea. Nam si liberalior permitteretur pastus, naturalis facultas in eo concoquendo occuparetur, tardioremq₃ purgationem moliretur.

Hic est vsitator medicandi modus inter eruditiores Medicos illarum Prouinciarum, qui rationi maxime consentaneus est: etenim fel foris adhibuit solutiuum est, irritando expultricem facultatem. Carnium verò esus non concessus fuicitur auctoritate Auicenna.

223. tract.
2. cap. 23.

* Aloës porrò facultates ex Diosc. & Galeno petendæ: quas quidem Auctor Hispanico sermone, sed non satis fideliter reddidit.

DE OPIO.

Opij vsus
vbi & cuius
rei commo-
dus.

VVLGATISSIMVS est apud Africanos & Asiaticos Opij vsus: & eius esui ita assueuerunt, vt etiã abstinere nequeant sine manifesto vitæ discrimine. Ad ipsa experientia comperi dum Indico mari in Lusitaniam redirem. Etenim eadem nauī vehebantur captiui Turcus quidam natus in Aden, & alij cum Turci, tum Persæ & Arabes, qui clam aliquantulum Opij secum detulerant, quo propter penuriam veluti medicamento vsi erant. Eo absumpto, Turcus ille Adensis ad me, Heus tu, inquit, quandoquidem curandorum egrorum in hac nauī prouincia tibi data est, certo scias, nisi mihi & meis sodalibus Opium prabue-

ris,

ris, biduum nos non supervicturos. Cùm verò negarem Opiū me habere, respōdu: Illud ergo esto vniū remedium, quo nos, qui Opij esui assuevimus, liberari queamus; si singulis diebus manè vnicuique puri vini haustum propines, licet nobis admodum arduum sit & tediolum, quòd nostræ legi aduersetur: sed quoniā nostrā salus ex eo depēdeat, necessariò ferendū est. Ex illius itaq; præscripto vinū omnibus dedi, liberatiq; sunt, & intra mensis spaciū, vinum ampliùs gustare noluerunt, nec illis obsuit Opij defectus, cuius vsus iam in desuetudinem abierat: imò cùm illis deinde & vinum & etiā Opium dare vellem, neutrum cupuerunt.

DE LACCA.

LACCAM verò in puluerem redigere solent eius re- Laccæ conficiendæ ratio.
gionis incola, deinde colliquare admiscereq; quem cupiunt
colorem, tubrum, viridem, nigrum, luteūmve; postea vel in
bacillos tenues conformant, quales sunt qui in Hispanias
adferuntur ad obsignandas literas; vel in maiores & cras- Eius vtilitas.
siores, ad vsus mechanicos. Nam qui torno lecticas, sedes,
vel alia quæuis ex ligno cōficiunt, si colore inficere cupiunt,
solent ea in torno versare, crassioresq; bacillos Laccæ admo-
uere, qua celeri illo motu liquecente ligna elegantem Lac-
cæ colorem recipiunt multis annis durabilem.

AVRI fabri autem & argenti fabri vasa sua vacua
(vt firmiora elegantioraq; reddant) Laccæ puluere implere
solent, eaq; deinde igni admouere, vt Laccæ liquecat, po-
stremò refrigerari sponte sinunt, vel aqua immergunt.

CETERVM adulteratur interdum resina & cera: Quomodo adulteretur.
sed adulterium facile deprehenditur ex odore & mollitie, si
frangatur aut vratur.

PORRO Laccam non esse Dioscoridis Cancamum, Laccæ nō est Dioscoridis Cancamum.
vt Serapio arbitratur, Amatus Lusitanus Commentariis
in primum librum Diosc. enarrat. 23. probè annotauit, vbi
duo Laccæ genera describit his verbis:

Cancamum
à Lacca di-
gnoscenti
ratio.

Dialacca.

Lacca artifi-
cialis.

Eius vsus.

QUICVMQVE Cancamum Laccam esse putarunt, mirè errare deprehenduntur: cum Cancamum gummi odoriferum sit, Lacca verò siue commassa, siue suffimentis expetita, inodora percipiatur: quam hodie Lusitani ex India adferunt rubram, translucidam, tincturis præcipuè de seruientem (& ex ea Officinæ compositionem quandam præparant, Dialaccam appellatam) quæ, ut cerè scimus, non gummi, aut arboris plantæve alicuius gutta est, sed potius formicarum alatarum sterces fauagove, velut cera apum, &c. Et paulo post:

EST verò alia Lacca artificialis, quam infectores pannorum vendunt, quæ ex fece Brasiliæ, Verzinij dicti, & Cocci resultat: qua pictores pro conficiendo colore rubro obscuro maximè vtuntur. Hæc verò Serapio ineptè admodum cum prima confundit Lacca: vnde hodie multi impudentissimo errore, Serapionis autoritate seducti, eam in compositione Dialacca miscent.

DE CAPHURA.

Tabellæ ex
Caphuræ li-
gno confec-
tæ.

Caphura de
Burneo præ-
stiosior Chi-
nensi.
Cate.
Bar.

Rex China-
rum poten-
tissimus.

HABVI tenues admodum fritilli tabellas, cum pyxide qua adseruabatur, ex Caphuræ ligno confectas, uti ex odore facillè deprehendi poterat: nunquam tamen Caphoram exsudabant; at si manibus tractarentur, solummodo Caphuræ odor in eis maior spirabat.

PORRO Caphura de Burneo cum multo pluris æstimetur, præstantiorq; sit Chinesi; per Cates (est verò Cate poderis genus viginti uncias pendens) venditur, Chinesis autem per Bares, estq; Bar poderus circiter sexies ceteras libras pendens. Valet etenim eius, quæ ex Burneo aduehitur, libra vna, quantum Chinesis centena libra.

CVM itaque illius tam vile sit pretium, planè explodenda eorum est opinio, qui illam à Rege Chinarum adulterari arbitrantur, quandoquidem vnus sit ex potentissimis totius orbis Regibus: de quo eiusq; prouinciis si quis sermonem instituere cuperet, magnum volumen conscribat oportet.

teret. Nam si regni amplitudinem, incolarum frequentiam, politica & gubernationis excellentiam, & diuitias spectes; nullum aliud in vniuerso orbe est Imperium quod cum Chinensi cōparari possit. Et haud scio an quispiā tam confidentis sit ingenij, vt eorum, quae istic excellentia, & perpetua memoria digna sunt, historiam conscribere adgredi audeat, cū omnia longè famam relationemq; omnem superent. Si quis tamen partem infinitatis eorum, quae in China obseruanda sunt, scire cupit; legat librum quem de ea conscripsit Reuerendus pater Gaspar de Cruce, Dominicani ordinis monachus.

Regni praestantia.

Gaspar de Cruce, Chinenfis historiz auctor.

VT vero è multis mercibus, quae ex Chinarum regione aduehuntur, paucas perstringam, sunt argentea vasa diuersi generis, summa arte & diligentia elaborata; omnis praeterea domestica supellex, vti lectica, sponda seu lectuli ad recumbendum ex argento sculpto & diligenter elaborato: maxima quantitas sericei filii, sericeorumq; pānorum, plurimum auram, moschus, vniones, argentum viuum, as, minium, murrhina vasa plurima, quorū nonnulla duplo aestimantur argenti pondere, & pleraque alia cū ad humanos vsus necessaria, tum ad luxum & ornatum. Ego sane inde habui binas thecas ex solido argento cum omnibus instrumentis chirurgicis maioribus & minoribus, vt sunt cauteria, specilla, malleoli, &c. ex argento cōfecta & exornata tanto artificio, quanto ab vllō argenti fabro desiderari posset.

Merces quae ex Chinarū regione aduehuntur.

DE MANNA.

PRÆTER ea Manna genera quae à doctissimo ab Orta descripta sunt, aliud in Ormuz venale conspicitur, quod in varias India prouincias defertur, quodque glebis paulo maioribus constat quàm Calabrina, neque ita candidat: id valēter purgat; & quoniam magis solutiuum est reliquis generibus, minorisq; est pretij, vulgus praefert, eoque plurimum vtitur. Diligentissime autem ab humiditate conseruari

Manna genus in Ormuz venale.

Eius facultates.

Eius conferuandi ratio. seruari debet, alioqui facile corrumpitur. Compositum autem esse medicamentum, sic deprehendi.

Cochin ciuitas.

MULTVM eo utebatur Medicus quidam Brachmanes, meus familiaris, degens in ciuitate Cochin, atque summè à bonitate commendabat, negans pretij vilitatem imminuere eius præstantiam; vilioris ideo pretij aestimari, quoniam maior quàm reliquorum generum illius inueniretur quantitas. Cùm verò compositum aliquid mihi videretur, suspicari cœpi illum id in suis edibus conficere: semel enim rescueram omnino Manna eum carere, paulo verò antè mihi dixerat ex Ormuz ad ipsum aduehi, paucis tamè interiectis diebus maximam illius recentis mihi ostenderat quantitatem, cùm & hiems esset, nullaq; naues vltro citroq; nauigarent. Tandem bonus Brachmanes (accepta à me silentij fide, quòd in illis saltem prouinciis eum minimè proditurus essem) fassus est à se cõponi ea, quam in Persia obseruarat, ratione, videlicet, Amylum candidum & purissimum, Mannam cuiuscumque generis, sed præsertim quæ Calabrinã emulatur, Scammoneam & seminis genus Vissa dictum, quod ex Bengala aduehitur, quodq; Lathiridis grano simile est, (iniecto interdum polline radicis cuiusdam cãdida lacticina, cui nomẽ Dante) cū Saccharo, pauxillaq; aliqua odorata aqua permiscebat, soliq; exponebat.

Eius mannae compositio.

Dante.

Manna adulteratur.

MANNAM autem adulterari nihil mirum, quandoquidem & lapides Bezahares tanto artificio in Ormuz & in vrbe Cochin prouincia Malabar, vbi Rex degit, adulterantur, vt legitimi appareant, fallatq; etiam maxime expertos in iis dignoscendis, prima superficie; quæ nisi frangatur, vix à legitimis discerni queant.

DE TABAXIR.

Tabaxir historia. Mambu.

INVENIUNTUR interdum hæ arbores siue arundines vocatæ Mambu, in quibus nascitur Tabaxir, tantæ amplitudinis & crassitiei, vt ex ea cymbas faciãt, quæ binos viros

viros capere possint, non quidem illas excavautes, sed relictis solum duobus vtrisque internodiis per medium secantes. Conscendere vero solent similes cymbas bini Indi, iique nu- Eius utilitas.
 di (nam nudos incedere illis in regionibus moris est) sede-
 req₃ singuli in eius extremitatibus, iunctis cruribus, tenen-
 tesq₃ singulis manibus remos trium aut quattuor palmorum
 longitudinis, quibus eas cymbas impellunt tanta dexterita-
 te, vt etiam aduerso rapidoq₃ flumine summa celeritate
 nauigare possint, quemadmodum meis oculis conspexi in flu-
 mine Cranganor, in quo plurimus est vsus cymbarum ex Cranganor
flumen.
 hac arundine confectarum, quoniam qui eis vehuntur, se-
 curiores sese existimant à Crocodilis, quos illi Caymanes Crocodili.
Caymanes.
 vocant, magno numero in hoc flumine versari solitis. Nam
 cum ferocissimi sint, sæpenumero in naues maiusculas &
 minusculas impetum facere solent, vt eos, qui illis vehun-
 tur, apprehendant. Si enim aut in flumine aut in littore
 hominem, bouem, bubalum, aprum, porcum, aut quodcum-
 que tandem aliud animal comprehendere possint, illico de-
 uorant. Indigenæ autem affirmant nunquam compertum
 esse, vt eos, qui cymbis ex Mambu confectis vehuntur, ap-
 petant, sed sæpenumero conspectos esse natantes proximè
 illas, attamen præterire sine noxa.

DE ELEPHANTE.

MINISTERIVM præstant Elephanti non modò in Elephantum
ministerium
& historia.
 conuehendis oneribus, & bellicis tormentis è loco in locum
 commutandis, sed etiam in muniis aliis domesticis. Pro-
 muscide verò (qua veluti manu vtuntur) onera crasso fir-
 moq₃ fune colligare solent: funem verò ore apprehenden-
 tes, eum sannis seu dentibus quos exertos habent, quoties
 opus est circumuoluunt, deinde onera sublimia in aère se-
 runt, aut trahunt, si nimium grauia sint, tanta dexteritate
 & attentione, (præsertim si iis contineatur res fragiles, &
 quæ effundi possint) vt huiusmodi res requirunt: nec, cum

semel

semel iter confecerunt, viæ demonstratore amplius opus habent; tanta sunt memoria præditi. Interdum etiam in bellum producuntur frontem & pectus armati equorū cataphractorum more, multis appensis tintinnabulis ad pectus & cingula seu lora, quibus lignea castella ipsis imposta constringuntur: & præter milites omni armorum genere instructos castellis inclusos, singuli peculiarem suum rectorum vehunt, ipsorumque sannis enses siue falces alligantur, quibus hostes feriant & profligent: at si vulnerentur, timidi & furentibus similes sese obuertiunt, atque suorummet ordines plerumque perturbant.

PLINIVS lib. 1. multis locis plurima de Elephantis memoratu digna refert: at nos nonnulla hîc describemus magis fide digna.

Elephantes
se mutuo in-
telligunt.

Aliquando
loquuntur.

VULGARIS opinio est in prouincia Malabar, Elephantes mutuo se intelligere. Loquutum autem aliquando in vrbe Cochim (quæ illius prouinciæ nobilis ciuitas est) publico testimonio constat hoc modo.

ELEPHAS quidam in littore maris vrbi vicino laborare solitus, iamque laboribus fessus, domum redire properabat, vt quiesceret: Præfectus verò illius vrbis orabat vt in labore pergeret, atque liburnicam, quam iam commouere inceperat, in mare traduceret: reuientem Elephantiū Præfectus denuo compellare, blandisque verbis demulcere cœpit, id in suam gratiam faceret, ita enim decere, quãdoquidem in seruitium esset Christianissimi Regis Lusitaniæ. Elephãtus hæc duo verba proferens, hoo hoo (quæ lingua Malabarica, vulgari & vsitata in ea prouincia è qua Elephas oriundus erat, significant, volo volo,) ad liburnicam rediit, eamque in mare impulit.

IDEM cum ipsius rector hora constituta cibum illi non præberet, de mora conquestus est: rector verò id accidisse aiebat, quòd lebes, in quo cibum illi coquere solebat, pertusus esset, proinde ad cacabarium deferret resarciendum. fert
eum

enim elephas : cacabarius negligentius reparat : rector elephantum obiurgat, & contumeliosis verbis afficit, atque ad cacabarium cum lebetem remittit vt diligentius resarciat: is verò de industria lebetem reparare simulans, ritam auget, & elephanto reddit; qui lebetem promuscide sumens ad flumen defert, & aqua implet; quam dum esfluere conspiciat, magis pertusum esse lebetem intelligit, & ante cacabarij ades refert magno barritu intonans: concurrunt Regionum negotiorum Praefectus & alij multi: cacabarius, blandis verbis veniam ab elephanto petens, lebetem probe reparat, eiq; restituit: ille verò minimè fidens, in omnium conspectu ad flumen redit, aquamq; haurit; quam dum videt non esfluere, lebetem ostendens adstantibus, quasi ipsos rei gestae testes esse caperet, ad rectorem suum refert.

NATURA gratus est, beneficiorumque memor, nec cuiquam nocet nisi iniuria affectus, aut dum certo morbo corripitur quo veluti in furias agitur, quod singulis annis fieri solet: tum enim nemini parcunt elephantis, sed obuium quemque proterunt.

Elephantis
beneficiorum
memores.
Elephantorum
morbus.

ACCIDIT in vrbe Goa, in qua legati Regis Lusitaniae, qui regiã potestatem obtinent, degere solent, vt vnus ex elephantis, qui istic ad Regis seruitia aluntur, huiusmodi morbo correptus, vincula & catenas (nam solent ferreis catenis cõstringi, & loco quodam concludi donec morbo liberentur) disrumperet, & per urbem vagaretur; fugientibus verò omnibus, mancipium quoddã in vlnis filiolum gestans in platea obuiam habuit, quod cõspecto elephanto exterritum ad suas ades celeri cursu cõfugit; quas vt aperiret, filiolum humi ante ianuã exponit, moxq; ades ingressum ianuã occludit, præ metu filioli oblitum: elephas puerum conspiciens, promuscide leniter subleuans, in proximum humile tectum, quod è regione istarum adiũ erat, collocat, atque aspiciat an puer istic sine dãno cõsistere queat, deinde furibundus vltius progreditur: beneficij memorẽ, tametsi fures, sese ostend-

Goa vrbs.

dit hic Elephas, qui puerum non necauit, sed agnouerit filium mulieris esse quæ eas ædes inhabitabat, quæq; illi & aliis domesticis elephantis, quotiescumque istac transirent, panem aut fructus dare solita erat: nam huiusmodi cibos & alia edulia ante suas ædes venalia exponebat.

ALIUD gratitudinis exemplum referam. In eiusdem urbis foro vagabatur huiusmodi furius correptus elephas: vir quidam æger, effugere cupiens, pronus cadit; elephas minimè ei nocens promuscide comprehendit, & in scamno quodam deponit. Aiebat hic vir, eodem loco, illi ipsi elephanto, antea quæ in morbum incideret, magnum quendam fructum Iaca incolis appellatum (de quo nos inferius) sua manu præbuisse.

APUD urbem Cochin elephas quidam huiusmodi furius agitat in lacuna quadam hærebat, ad quam cum forte accessissent inopinanter nonnulli pueri, Elephante conspecto omnes diffugerunt, præter vnum qui istic perstitit: eum accedit Elephas, adblandiens quodammodo, & promuscide demulcens, leniter eum corripit, suoq; dorso imponit, & per lacunam exspatiatur, deinde illum reponit quo apprehenderat loco veluti letabundus. Cum ea quæ ipsi accidissent puer narraret, multi viri eum comitati sunt: sed procul à lacuna remanentes, arbores conscenderunt, ut è iusto spectarent quid ageretur. Puerum propius accedentem elephas velut antè corripit, dorsoq; imponit, & exspatiatur. Id sæpius à puero est repetitum, donec blandis verbis (quemadmodum edoctus fuerat) elephantum denuo mansuetum redderet, & in urbem pelliceret.

Morbi siue furoris indicium & remedium.

ANTE verò quàm huiusmodi ægritudine & amoris furore corripiantur Elephantis, eos sui rectores in agros deducere, atque istic validis firmisq; catenis ferreis constringere solent: furoris enim indicium agnoscunt ex quadam oleosa materia, quæ ex illorum auribus effluit. Medicantur autem huic ægritudini ipsorum rectores, grauius illos obiurgando, & rationibus demonstrando (probe etenim audiunt

& in-

& intelligunt) vilis & degeneris esse animi ob amorem uia in furias agi : deinde certa quadam medicamenta illic usitata adhibent. Maxima eorum castigatio est, grauibus verbis illos obiurgare; tamen si interdum anteriores pedes subleuare eos iubeant, plantasq; cum hamulis feriant, dicentes sese eos uti pueros castigare ob stultitiam.

Ex venerea porro illa furia, quæ singulis annis elephantos vexare solet, ratiocinantur nonnulli annuo spacio utrum gestare elephantos feminas: nihil enim certi, ipsorum rectores & alij gentiles, diligenter à me interrogati, de partus tempore proferre potuerunt. Aelianus autem atque alij, sesquiennio vel biennio utrum gestare putant. Affirmant verò incolæ, singulos elephantos peculiarem habere feminam, nec aliis commisceri, imò ne cum suis quidem feminis, postquam illas grauidas deprehendunt.

GLORIÆ auidi sunt elephanti, cuius causa interdum mira facinora præstare conspiciuntur. Nonne in litore vrbi Goa vicino quidam crepuit medius, dum solus magnum aneum tormentum bellicum subleuare cupit; quoniam ipsius rector grauibus verbis obiurgasset & contumelia affecisset, ostendens illi duos iuniores elephantos aduentantes illius anei tormenti tollendi gratia? Gloriæ auidi.

CETERVM uti beneficiorum sunt memores, & gloriæ auidi, non minus vindictæ cupidi esse deprehenduntur; quemadmodum ea, quæ in vrbe Cochin acciderunt, documento esse queunt. Vindictæ cupidi.

MILES quidam Cocci siue Indicæ nucis putamine domesticum elephantum petiit, eumq; in fronte attigit: elephante putamen colligit; & cum eo tempore iniuriam ulcisci minimè posset, in os recondit, donec elapsis aliquot diebus militem in platea quadam deambulantem conspiceret: tum demum promuscide nucis putamen ore eximit, atque militi vicinior factus, in ipsum conicit, deinde abit, veluti lætus quòd iniuriam sibi illatam ultus esset.

ALIUS quidam miles in eadem vrbe Elephanto suum rectorē iniuria affecisse visus est, quod illi in via minimè cedere voluisset: eam iniuriam vlcisci cupiētem rector vetuit.

Mangate flu. Post aliquot dies ministeria quadam in littore Mangate fluminis (quod urbem Cochin alluit) absente suo rectorē obiens, militem cum aliis quibusdam sermones cōferentem conspicit, promuscide ipsum corripit; nec eorum qui rogabāt vt militem dimitteret, voces moratus, aliquoties flumine mersit, subinde eum in altum subleuans. & aquam qua madebat defluere sinens: deinde cū iniuriam suo rectori illatam probè vltus sibi visus esset, militem quo comprehenderat loco denuo in pedes sistit.

QVONIAM porro quidquid hīc de Elephante traditum est, inter ea quæ exquiri potuerunt, maxime verum est, alia præmitto, quæ Matthiæ & plerique alij scripserunt. Sed & de Elephante, & aliis medicamentis quæ ex India in Europam transvehuntur, doctissimus Orta magna cura & diligētia commentatus est: ille quidem ex aliorū relatu maiore ex parte, ego verò [penes auctorē fides esto] ipsa αὐτοψία. Etenim vt ista ad viuum ipse depingerem, illis ipsis locis, vbi nascuntur, non sine libertatis & vitæ discrimine collegi, quo etiam veriùs describere possem, cū quæ hoc libro tradūtur, tum quæ altero volumine quod præ manibus habeo: in quo reliqua medicamenta, stirpes, aues, & quadrupedes, quæ istic reperiūtur, describere animus est.

LONGE plures similes historias veras hīc recensere possem, quas breuitatis causa prætereo. Quibus verò ista nō sufficiunt, legāt quæ Aristoteles, Plinius, Aelianus, Oppianus, & alij plerique Auctores de Elephantis scripserunt.

DE CANELLA.

CANELLÆ arbor mali aureæ amplitudine est, nonnunquam maior, interdum minor, ramosa admodum, cuius teneriores rami recti sunt: folium Laurino simile, latius ta-

men,

Alteram
auctoris
volumen.

Canellæ hi-
storia.

men, colore dilutiore, & minus siccū, tribus nervis insignitum: flos candidus, odoris propemodum expers: fructus siluestris oleæ baccis par, virescens initio, deinde rufescens, & ubi plenam maturitatē consequutus est, niger atque splendens (quo tempore colligi debet) osiculum intus continens siluestribus oliuis simile, similique carne præditus, ex qua exstillat oleaginosus quidam liquor subvirescens, odore baccarum lauri, sapore acri cum pauxillo amarore coniuncto: præditus verò est hic fructus sessili parte paruo calyce, leuiore minusque crispa quàm sint ilicis calyces. Harum arborum magna est frequentia in siluis prouinciæ Malabar: sed præstantia & odore longè sunt inferiores iis quæ in Zeylan insula nascuntur.

STILLATITIVS Canellæ liquor vitreis aut plūbeis organis extractus is præferitur, qui è viridi cortice, præsertim radicum, minutim inciso eductus est: etenim non modò corroborat & stomachi imbecillitatē, colivæ dolores ex frigida causa prouenientes lenit; sed vrinam cit, & oris adhe-
litum cōmendat: utilis est præterea iecoris, splenis, cerebri & neruorum ægritudinibus, atque in syncope cardiacisq; affectibus confert: venenis resistit, & virulentorum animalium morsibus; menses mouet, & vteri affectibus prodest, vomitiones cohibet, & appetentiam excitat: valet item ad spasmos, & comitiales morbos: atque, vt summatim dicam, aperit, incidit, digerit, calefacit, & corroborat.

Canellæ liquor.

Eius facultates.

ELICITVR etiam liquor ex Canellæ floribus, sed longè minore quantitate, minusq; præstans superiore.

DE SANTALO.

ODORATI illius ligni genus in Malabar natū, Santalo albo persimile, quo se in febribus indigenæ inungunt, & Sambarane appellant, non est Santalum, neque illius facultates obtinet: Medici tamen eius prouinciæ Santali speciem esse, & cōferre tenuioris fortunæ hominibus asserunt,

Sambarane.

Santali species.

Ad erysipe-
las & inflā-
mationes
vtilis.

commendantq₃ in erysipelate, & inflammationibus: atque Santali rubri modo eo vtuntur.

QVOD verò Antonius Musa Santalū Lusitanis acceptum fert, rectè quidem: sed fallitur, quòd Calecutico agro prouenire censet, vbi montes asperi & confragosi elephantis, tigridibus, apris, lyncibus, regulis serpentibus, aliorumque generum feris abūdant: plana verò & arenosa, palmis Cocos siue Indicas nuces ferētibus confita: at nullæ Santali arbores. Solebat sanè è Calecut celeberrimo olim Emporio peti: istuc enim ex reliquis Oriētis regionibus omnis generis preciosa merces inferebantur, atque Chineses potentissimi & opulentissimi, qui Indicum illum Oceanum nauigabāt, mercatores, amplas ædes (quæ etiamnum Chinacota appellantur) in quibus suas merces, & inter eas Santalum è Malaca allatum, reponebant, istuc habebant, quas deinde vendebant, & in alias regiones distribuebant. At cum Lusitani Calecutium initidò appellentes, à Rege & oppidanis proditione appetiti & panè oppressi fuissent, inconstantia & nequitia illius gentis minimè fidentes, maioris securitatis causa ad Regem Cochini transferunt, qui eos non modò humaniter excepit, sed etiam aduersus Regem Calecut fortissimè defendit & tutatus est. Pro quo beneficio Lusitani postea luculentam gratiam retulerunt: nam vastato Calecutio, Regē Cochini potentissimum totius Malabar Dominum effecerunt, & cum illo etiam nunc arctissimam amicitiam colunt. Ex illo, Calecutij splendor, celebre nomen & emporium periit, atque tota nobilitas eius regionis absumpta est: illaq₃ vniuersa prouincia Lusitanorum domini nunc potiuntur. His igitur non minus debetur ob longissimas illas nauigationes quæ tot orbes nobis aperuerunt, vnde adeò singularia medicamenta, aliaq₃ maximi pretij merces adferuntur & innotuerunt, quàm Ptolemæo ob doctrinam & earum descriptionem. Sed de Calecutianis illis rebus plura ex Indica Historia petere licet.

CELEBRIMA porrò nunc sunt Indiae emporia Cochin & Goa ciuitates, quæ omnes illas Indicas merces toti Europæ, atque aliis insuper prouinciis subministrat.

* Flauii Santali selectissimi libræ fragmentum, (vt Scho-
liis in Garciam commemini,) mihi liberali munere dedit Flauii Santali
fragmentum.
noster Hugo Morganus, Londinensis Pharmacopola peritissimus, 1581. Est verò id graue, solidum, nodosum, colore intus flauum, odore suauiter cerebrum reficiens, & grato sapore palatum leniens.

DE BETELE.

BETELE planta Piperis stirpi adeò similis est sar- Betele histo-
ria.
mentis, foliis, & nascendi modo, vt, quando simul sunt sata, vix è longinquo dignosci queant ab his qui plantarum istarum minùs sunt periti: scandit enim & amplectitur arbores iuxta quas sita est, Piperis modo: eius verò foliũ Piperis folio crassius est, quidem, at magnitudine & neruis siue fibris prorsus simile. Turci laprach industani appellant.

AROMATICVM est, cor & ventriculum roborat, flatu discutit, cerebrũ & stomachum purgat cũ Cardamomo mane ieiunis præmansum, orisq; halitum commendat. Plurimi fit in Chinæ regione, Mozambique, & Cosala, vbi non nascitur: illic quidem ob frigidam aëris temperiem, postremis verò locis ob nimium aestum: temperatas enim regiones expetit, & mari vicinas.

DE NVCE MOSCHATA ET MACI.

PIRO similis est hac nux, paulo rotundior, externum operimentum carnosum & durum aliquantulum, à Banda insula incolis ferè neglectum, nisi viridi cum sale & aceto vescerentur, quoniam grati & adstringentis gustus sit. Immaturã, atq; adeò integram nucem saccharo condunt Lusitani: nam præter odoris suauitatẽ & saporis gratiam, propter quæ expetit, Indici medici & Brachmenes multum illa vtuntur in omnibus frigidis cerebri morbis, paralyti, & aliis neruorum atq; vteri affectibus. Maioris verò estimationis sunt apud illos grandiores nuces quã apud nostros.

Bāda insula.
Oleum ex
Maci, & eius
vtilitas.

Ex nucē
moschata li-
quor, & vi-
res.

Varia nomē-
clatura.

Macis à Grę-
corum Ma-
cere diffe-
rentia.

Maceris hi-
storia.
Insula S.
Crucis.

FIT in eadem insula Banda ex Maci oleum admodum cōmendatum in neruorū affectibus & aliis frigidis morbis.

ELICITVR & ex nucē moschata trita, calefacta, & prelo expressa, liquor admodū suavis & vtilis in neruorum frigidis affectibus: thoracem etiam & pulmonē lenit, inde clariorem vocem reddit, impinguat, & sperma auget.

ARABES nucem ipsam Iausiband, & Seygar appellant. Macim verò Bisbele, & Besbaca, quod vocabulū propriē nucis corticem significat. Persæ arborem Drach nuncupant, Turcæ Agache: Macis autem oleum Arabibus Geusifami, Persis Geuzi erugaant, Turcis Geuziat dicitur.

PORRO hunc Macim à Gręcorū Macere plurimum differre minimē dubiū est, si vtriusq; historiā & facultates expēdamus. De Macere autē proximo capite sumus acturi.

* Vidi aliquando Vlyssipponæ oleū de Maci ex India magnis fictilibus delatum, quod magno aestimabant, atque in ventriculi frigidis morbis plurimum commendabant. Id verò erat inspissatum & saponis gallici ferē modo in tabellas vnciam propemodum dēsas, tres verò latas, totidemque aut amplius longas efformatum, pingues, subflauas, odoratas. Vidit etiam hoc anno 1581. Londini apud M. Hugonem Morganum, Pharmacopœum eruditum & diligentissimum, eundemque virū perhumanū & optimum, eiusmodi oleum recens ex India delatum, cuius aliquot panes siue tabellas, oleum balsami è nouo orbe, oleū de liquido Ambar, aliaque rariora quædam simplicia ipsius liberalitate cōsequutus sum.

DE MACERE.

NASCITVR quibusdam Orientalibus insulis, præsertim verò in provincia Malabar, in insula S. Crucis regni Cochin, tum in ripis fluminis Mangate, & apud Cranganor, vasta quedam, & multis ramis prædita arbor Vlmo multo maior, cuius folia sex aut septem vncias longa sunt, duas lata, exteriori parte dilutiùs virentia, interiori saturata. Ea non alium florem, non alium fructum habere creditur, præter semen quoddam denarij magnitudine, tenue,

cordis effigie, colore flauo, sapore verò amygdala, aut nuclei persicorum malorum, tenui & candida tunica tectum, quod vesica quadam ex tenuissimis duabus simul iunctis & transparentibus membranis constante includitur: ea autem vesica in medio folio nascitur alius magnitudine non dissimili, sed cuspide obtusiore, & circa pediculum angustiore, colore medio inter rubrum & fuluum, inæquali, & multis fibris à pediculo ad extremitatem recta linea ductis, crispo & rugoso, haud absimilis illi quæ in Ulmo nascitur, paulo tamen latior & planior.

Succo lacteo prædita est hæc arbor vti Morus, radicesq; habet Ilici persimiles, magnas, crassas, in latum & profundum diffusas, & cortice tectas crasso, aspero, scabro, duroq; cinereo foris colore, interiùs albo & lacteo succo prægnante dum recens est, flauescere autem dum sicca est, & admodum adstringente: & licet succus ille cum adstrictione nonnihil mordicet; breui tamen euanescit hæc veluti insensibilis mordicatio. Arenosa & humida loca amat, & reliquas ferè plantas circumnascentes enecat.

Nomen vulgare huius arboris apud Lusitanos est Arbore de las camaras, & Arbore sancto, hoc est, Arbor dysenterie, & Arbor sancta: ab indigenis Christianis Arbore de sancto Thome, id est arbor D. Thomæ, & Macruiyre: à Medicis Brachmenis Macre, apud quos summo in precio est arboris cortex.

Radicis cortice recenti trito, & cum oxygala seu lacte acido mixto omnis generis dysenterias & alui profluvia mirabili successu curant omnes Medici cum Brachmenes tum Canarini & Malabarici. Aliqui huius corticis sicci & in puluerem redacti semunciam per noctem macerant in quatuor vnciis seri lactis, eumq; bis in die propinant manè & vesperi, deinde medicamento sumpto orizam sine sale & butyro coctam, atque pullos gallinaceos coctos, maceratos & tritos in orizæ decoctione statim agro exhibent: interdum,

Nomenclatura varia.

Radici's cortex ad dysenterias & profluvia efficac.

dum, si necessitas urgeat, opium admiscant, roborandi medicamenti causa: solent verò etiam Arabes cuiuscunque generis alui profluvia opio nuce moschata admixta curare.

Ad vomitus
compescen-
dos.

H V I V S item radicis vsus salutaris creditur ad vomitus compescendos, & ventriculum roborandum, cum aqua Menthae & mastices puluere.

Ciuitas S.
Crucis.

Macre.

ROGATVS Brachmenes quidam medicus mihi familiaris, virq; probus, boni iudicij & magnae existimationis apud omnes ciuitatis S. Crucis regni Cochin incolas cum gentiles tum Lusitanos, quòd illius fideli opera saepius vsi essent, vt bona fide exponeret istius corticis, quem Macre vocant, facultates, in hac verba respondit: Si vos Lusitani hunc corticem probè nossetis, multo pluris illum faceretis quàm Piper: sed quoniam istic in Lusitania eius facultates ignoratis, idcirco contemnitis. Puluis, què in omnis generis alui profluuio ex oxygala propinare soleo, ex hoc cortice, de quo percontaris, cõflatus est. Eius magnã quantitã tibi ostendere domi possem, quam in Bengala & Iapan sum missurus. Sitne verò inutile medicamentum, tu ipse, qui illius effectus plerumque conspexisti, iudicare potes.

Iogue.

H V N C corticem etiã ostendi rhizotomo cuidã Iogue (genus quoddam hominum est circumforaneorum, qui peregrinãdo pœnitentiã agere sese profitentur in illis regionibus) peritq; vt quid esset (tamen si probè nossem) significaret: respondit ille, eum sequerer, cuius arboris cortex esset se demonstraturum, ostenditq; arborem quam antè sciueram, & addidit, Apud nostros homines appellatur Cura santea macrè nistusa garul, hoc est, Macre ab Angelis ostẽsum hominibus ad ipsorũ salutem. Subiunxit insuper istius corticis apud ipsos vsum esse in compescendis vomitibus, aluiq; profluuus sistendis, plusq; pollere huius radicis portiunculam, quàm magnam quantitatem corticis Myrobalanorum aut Arecae, eamq; præstantiorem esse Coru Malabarrico, de quo proximè dicemus. Referebat præterea, Macre fructum

fructum omnis generis lumbricos in humano corpore natos necare & expellere, & calculum in renibus frangere: tum etiam eos qui singulis diebus manè vterentur, liberos fore à calculo & à coli doloribus, nec inebriari posse.

MAGNA disceptatio est inter Neotericos an Græci Macin & Arabes Macerem nouerint. Negari non potest quin multo plura medicamenta nunc nouerimus quàm veteres: inficiari etiam non possumus, pleraque illis cognita fuisse, de quibus dubitamus. Nam certissimum est, Græcis probè notum fuisse Macer quod nobis dubium est, & plerisque adhuc ignotum: nesciuisse autem Macin & nucē moschatam nobis adprimè nota, ut ex eorum scriptis constat.

GALENVS simplicium lib. septimo Macerē aduehi ait ex India, constare essentia pleraque frigida & terrestri, paucula verò frigida: conferre sua adstrictione aduersus dysenterias & cruentas excreationes.

Vnde Macer aduehitur Galeno.

DIOSCORIDES verò lib. 1. cap. 94. Macer qui ex Barbaria aduehitur, est cortex flauescens, crassus, & gustu perquam adstringens, qui contra cruentas excreationes bibitur, dysenterias, & alui fluxiones.

Vnde Macer aduehitur Dioscoridi.

Quæ facultates inueniuntur in cortice iã descriptæ arboris, non in Maci odorato nucis moschatae operculo, quod calidū siccumq₃ est in fine secundi gradus, aut initio tertij, tenuiumq₂ partium, & leuissimi amaroris, pauculaq₁ adstrictionis particeps: itaq. certum est vtrumq. loqui de cortice nostræ arboris, non de Maci, quod illis ignotum fuit.

ADMONUIT me præterea medicus quidam Regis Cochini, ne dubitarem quin hic cortex Auicenna Macer esset: magnaq₃ inscitia esse de re tam aperta disceptare: huius etenim Macre facultates, eis, quas suo maceri veteres tribuunt, persimiles, facile id demonstrare.

Hic cortex Auicennæ Macer.

PLINIUS etiam lib. 12. cap. 8. Macer, inquit, ex India aduehitur, cortex rubens radice magna, nomine arboris suæ.

De locis natalibus Maceris Dioscoridis & Galeni disceptantiū conciliatio.

MINIME verò nos mouere debet quòd Dioscorides ex Barbaria Macerem aduehi asserat, quem Plinius & Galenus ex India deferri scribunt: idem enim illis accidisse potest in hoc medicamēto, quod in Cinnamomo & Cassia, vt (quoniam ex peregrinis & longinquis regionibus adueherentur) eorum natales non fuerint probè cogniti.

Indus flu.

In eo insula vel vrbs Barbaria nomine.

AIT tamē Ptolemæus: Quaedā in Indo fluuiio insula vel vrbs sita est, quæ Barbaria dicitur, ex qua facile cōportabatur Macer: vel quòd afferretur ex Arabia eo maris sinu qui à Barbaria insula Barbaricus appellatur. Cui suffragatur Strabo, Omnia, inquit, quæ in India proueniunt, ea scilicet parte, quæ ad Austrum vergit, similiter in Arabia nascuntur.

Macis & Maceris differentia.

MACIS & Maceris differentia Auicēnæ probè fuit cognita, quippe qui Macim odoratae nucis inuolucrum cap. 456. & Macerem radicis corticem cap. 694 sub titulo Talisfar descripsit.

NON ignota etiam fuit Serapioni, qui ex auctoritate Isach, Macim esse nucis odoratae operimentum dixit, diuersum ab eo cuius Dioscorides meminit, quippe qui scriptum reliquerit, Macerem esse ligni corticem siue corium.

Qui inter se differant.

LIQVET itaque Macim & Macerem differre inter se qualitate, substantia, figura, planta, & regione, quandoquidem Macer radicū arboris cortex in Malabar nascitur: Macis uerò nucis Moschatae operimentū, in Banda, longissimè inter se distitis. Tamen si Monachi qui in Mesuen commentarios scripserunt, asserant non differre, suam negligentiam, ne dicam inscitiam, ista ratione prodentes.

Corticis Maceris utilitas.

VVLGARIS admodum huius corticis Maceris est vsus in omnibus nosocomiis prouinciarū Chinæ, Iapan, Malacæ & Bengala, in dysenteris, alui proflauis, & sanguinis reiectionibus, cuius causa ex Malabar vsque petunt.

DE CORV.

IISDEM locis, præter memoratam arborem, nascuntur duæ aliæ arbores plurimum inter se differentes, sed quæ iisdem facultatibus cum superiore sint præditæ.

HARVM prior (de qua hoc capite agemus) vocatur in *Malabar* *Curodapala*, & *Curo*; in *Canarin* *Coru*: à *Brachmenis* *Cura*. Coru varia
nomēclatura.

EST verò hæc arbor pumila malo aureæ similis, cui etiã *Eius histo-*
ria. persimilia habet folia, sed quæ mediũ neruum crassiorẽ habeãt, aliis octo aut nouẽ in latera excurrentibus: flos luteus est, odoris ferè expers: radicis cortex diluto virore præditus est leuis & tenuis, qui si frãgatur aut vulneretur, multo lacteo succo manat, lætiore & magis viscido quàm qui ex superiore fluit, gustu insipido, amaritudinis tamẽ alui⁹ particeps, frigidus & siccus, plus tamẽ siccitatis quã frigiditatis possidēs, in quo ordine Medici illius prouinciæ etiã cõstituũt.

HVIVS virentis corticis succo licet admodũ ingrato, *Eius corticis
facultates.* plurimũ vtũtur incolæ cùm gentiles tũ Christiani ob admirãdos quos præbet effectus in omni genere profluuij, cùm in lyeteria tũ in diarrhoea & dysenteria è quacũq. causa prognata. Lusitani tamẽ Medici methodũ in eo exhibendo seruant. Vtuntur etiã eo sicco veluti priore: sed prioris cortex longè præstat. Distillant verò atq; vtuntur in hunc modũ.

CORTICIS in puluerem triti vncias octo, ammeos, *Corticis cõ-*
ficiendi ra-
tio. apij, coriandri sicci, cumini nigri nonnihil tostorum & in puluerem redactorũ singulorum drachmas tres, corticum Myrobalanorum Cepulorũ drachmas septem, butyri vaccini non saliti vncias duas, lactis acidi quantum satis est ad pulueres istos excipiendum sumunt, in distillatoriam ollam vitream (si delicatioribus paratur) aut vulgarem (vt maxima ex parte fit) imponũt, & stillatitium liquorem eliciũt, cuius quatuor vel quinque vncias cum aquæ auellane Indicæ, vulgo *Areca* nominatæ, aut aquæ è pediculis rosarum *Areca.* vnciis duabus propinant alui profluuiolaberantibus, (inter-
dum,

dum, si necessitas urgeat, trochiscos de charabe vel de Lemnia terra admiscant) semel in die, vel bis, si opus sit; illico autem post eius sumptionem, orizam cum oxygala exhibere solent. Clysteres etiam ex eo confecti praesertim sub noctem iniiciuntur.

LICET verò hic liquor admodum commendabilis sit, longè tamen praestantior est Maceris cortex viridis, licet multo ingrator, & sumptu difficilior.

Eius radice
facultates.

UTILIS etiã hæc est radix seu cū Oriza decocto sumpta, siue inuncta aduersus hæmorrhoides & ani scissuras.

Foliorum
utilitas.

FOLIORVM eius cum Tamarindorum foliis decoctorum vapore crura tumentia vtiliter fouentur: ipso autem decocto madentes panni commodè in tympanite applicantur.

DE PAUATE.

ALTERA istarum stirpium, tertium videlicet genus earum quæ ad alui profluvia vtilis sunt, vulgo in Malabar dicitur Pauate, à Brachmenis & Canarinis Vasauei, à Lusitanis Arbol contra las erisipelas, hoc est, Arbor erysipelas curans.

Pauate.
Vasauei.
Arbor erysi-
pelas curans.

Eius descri-
ptio.

FRUTEX est non admodum ramosus, octo aut nouem pedū altitudinis, cui rara sunt folia, mali aurea minoribus foliis similia, excepta appendice qua carent, vtrinq; eleganti virore prædita: flos exiguus, candidus, quatuor foliolis præditus, è cuius medio exit alba fibra cuspidè viridi insignis, odore floris Periclymeni, cui procul aspicietibus persimilis videtur; rotundum semen, lentiscini magnitudine, ex viridi nigricans & vbi, maturuerit, nigrum Caudex & rami cinerei sunt coloris, radix alba & insipida, cum nonnulla tamen amaritudine, odoris propemodum expers.

Eius utilitas.

TAMETSI vtilis sit hæc planta aduersus alui profluvia, quemadmodum superiores duæ; cum illis tamen minime comparari potest, quandoquidem imbecillior est: itaque

qui

qui superiores nouit, ea haudquaquam uietur in alui profluuiis, at in curando dumtaxat omnis generis erysipelate, & eo praesertim quod e terra bile ortum est; etenim insigni uirtute aduersus hunc morbum pollere deprehensum est.

TERITVR & maceratur huius planta truncus siue radix orizæ decocto (Canje vocāt) aliquot horis quiescere Canje, sinitur ut acescat haec aqua, erysipelas deinde ea inungitur, bibendaq; propinatur sufficiente quantitate bis in die, purgato prius uentriculo.

EADEM ratione praebetur radix, orizæ decocto macerata, iis qui iecoris inflammatione laborāt, & febrium ardoribus: addito autem succi foliorum Tamarindi momento, uulnerum labia circumquaque inungi solent, ad inflammationes prohibendas, & humorum defluxus cohibendos.

QUONIAM uerò illis in prouinciis multo maiore quantitate hoc tertium genus quam secundum Coru nūcupatum crescit, incolae eo utuntur.

DE CARYOPHYLLIS.

ARBOR Caryophylla proferens magnitudine & forma Lauri est, sed superiore parte magis ramosa, minore & angustiore folio: copiosos fert flores, initio candidos; deinde virides, cum nunc in fructum efformati sunt; at ubi maturuerunt, rubros; qui deinde collecti & siccati nigrum colorem contrahunt: nascuntur ficus* modo sparsim per ramos ad foliorum basim bini, terni aut quaterni simul iuncti, vel vnicus interdum.

Arboris caryophylla proferentis descriptio.

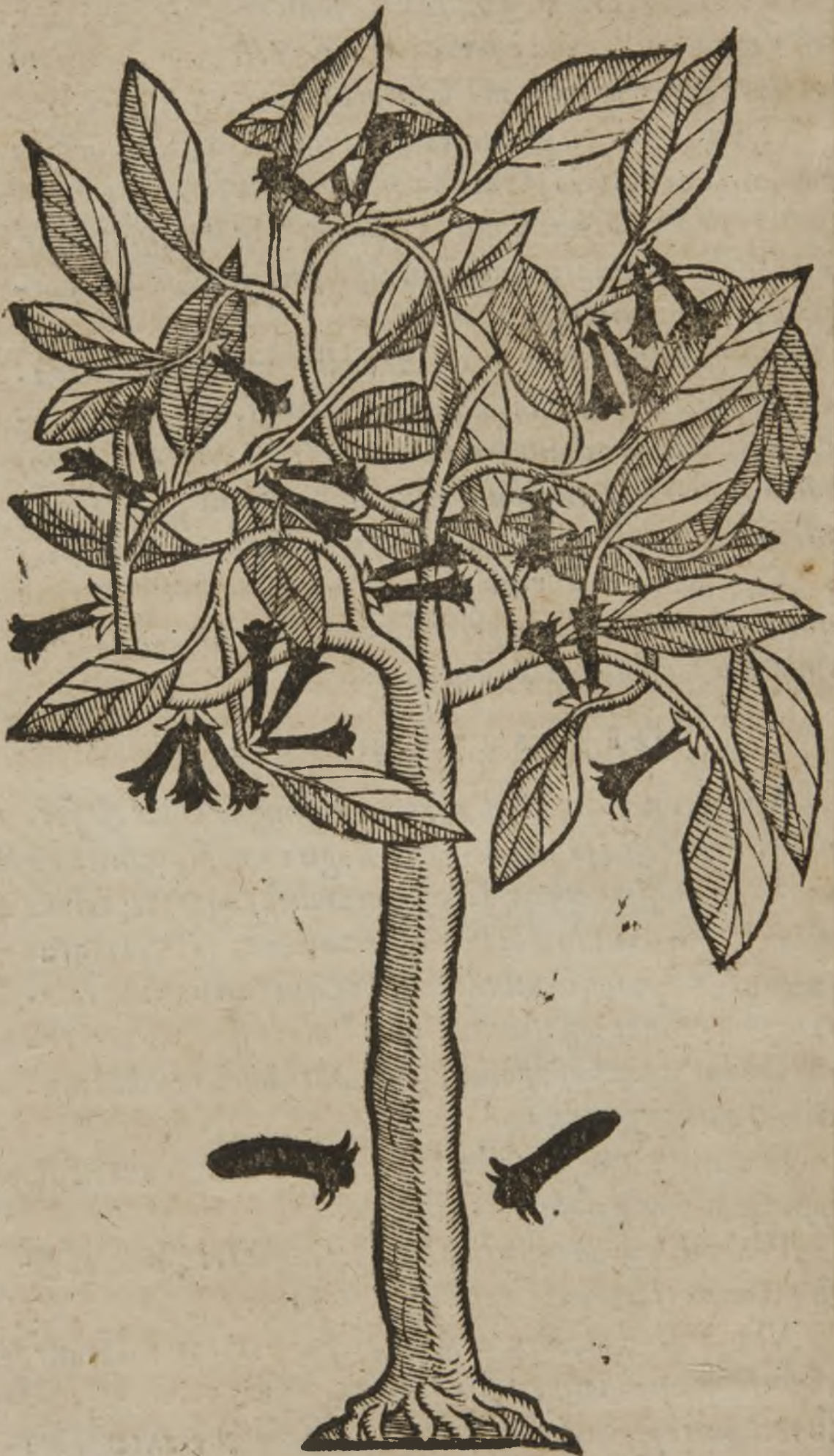
DICITVR Arabibus, Persis, & Turcis Caranful, ipsa arbor Siger, folium Varaqua. Varia nomenclatura.

PAVLVS Aegineta acres illos constituit, calidos & siccos ordine tertio: alij dumtaxat secundo.

VENTRICVLVM, iecur, & cor roborant, concoctionem iuuant, urinas cient, aluum cohibent, oculis instillati eorum aciem exacuant, nubesque extergunt: Eorū facultates.

R

&

¶ quatuor drachmarum pondere ex lacte sumpti venem exstimulant.

* Caput de Caryophyllis Latio donare non constitueram, quandoquidem pieraque omnia ex Garciae ab Orta historia Aromatū (vbi ferè reliqua, de quibus hic auctor hoc volumine agit) desumpta sint. Quoniā verò præter reliquorum auctorum, qui Caryophyllorum historiā descripserūt, sententiam, eos ex ramis inter folia, ficuū modo, nasci asserit, ipsius verba lectori proponenda censui, vt animaduertere queat quàm parum fidei interdum huic auctori sit adhibendum, qui veritatis assertorem se gloriatur, & plantas ad viuum expressisse asserit, cum tamē ipsius icones nullius stirpis viuam effigiem imitentur, præsertim earum quas hactenus nobis videre licuit. Caryophyllorum certè legitimam iconem in Aromatū Garciae historia exhibui, ex ipso ramo muria condito (quales multi Antuerpiam aduchi soliti erāt) à diligenti & perito pictore expressam. Vidim⁹ insuper hoc anno 1581. Caryophyllorū ramos dodrātales & pedales siccos à FRANCISCO DRACKE nauclero Anglo (qui vniuersum orbem circumnauigauit) ex Moluccis superiore Septembri delatos: sed omnes extrema parte fructus proferebant suis festucis aut bacillis inhaerentes, eo quem in nostra icone exhibuimus modo. Illam tamen quam noster Auctor expressit, hoc etiam capite subiicere libuit, vt studiosi vtramque conferāt.

DE PIPERE.

PIPER aliud domesticum, cuius vsus est; aliud siluestre, quod ob amarorem negligitur. Piperis duo genera.

DOMESTICI planta sarmentosa est, scāditq; hederæ modo, arboribus, quas nancisci potest, sese circumuolendo: nodis per interualla prædita; ad quos folia nascuntur. Betule foliis similia, parte interiore sat ure virentia, exteriorè dilutiora, cuspidè mucronata, & gustu linguam vellicante. Horum foliorū alia alius nigriora sunt: quæ dilutiora sunt fibrasq; equaliter nascentes habent, feminas censent (nam vtrumque sexum in foliis eiusdem plantæ constituunt) nigriora verò inæqualibus fibris, mares. Ad singula internodia, vnde folia dependent, ex ipsa foliorum sede nascuntur vna, quarum maxima circiter quinquaginta grana obtinent,

nent, minores verò triginta. Radix pusilla est, & summa tellure fibras agit.

Nigrum &
Album.

Nigri folio-
rum utili-
tas.

Eius serendi
ratio.

SUMMA autem similitudo est plantarum qua nigrum piper proferunt & album: albi tamen folia tenuiora & molliora videtur: eius etiam fructus magis aromaticus, meliorisq; saporis quam nigri. Huius verò foliorum nullus est vsus apud illius regionis incolas: sed nigri piperis folia dumtaxat expetuntur in coli doloribus, aliisque omnibus alui aegritudinibus è frigida causa prouenientibus: ea oleo Cocci siue Nucis Indica prius inuncta, deinde calefacta, supra aluum adbibentur magno effectu.

PORRO seritur Piperis planta hoc modo: sarmen- tum eius seu ramus iuxta prægradem qualemcumque arborem aut palum defoditur, atque bubulum stercus & cineres cum aqua insperguntur: infra annum deinde fructi- fera est: quòque vetustior est plāta, eo feracior, quippe qua ad ipsius arboris, cui maritata est, fastigium sese circum- uoluendo standere soleat.

DE CVBBIS.

HIS Indici medici vtuntur, cum in roborando ven- triculo, & iecore tumoribus obstructionibusq; liberādo, tum ad discutiendos flatus, & vteri frigiditates corrigendas: at omnium maxime ad elanguescētem venerem excitandam.

* Latio hoc caput donare, operæ precium non duxeram, quandoquidem omnia ex Garcia desumpta: quas tamen illis tribuit facultates libenter adieci.

DE AVELLANA INDICA.

Auellanae
Indicae hi-
storia.

Areca

ADMODVM procera est hac arbor rectaq; tenuis, rotunda, & fungosa materia: folia habet longiora latioraq; quam Palma quæ Cocos seu Indicas nucas fert, ex summa arbore nascentia, inter quæ prodeunt tenues virgæ paruis floribus onustæ, albis & ferè inodoris, quæ deinde in fructum Areca nuncupatum efformantur, nucis inglandis magni- tudine,

tudine, minimè tamen rotundum, sed oblongum oui gallinacei exigui modo, exteriori cortice admodum virète, dum recens est, & vbi maturuit, admodum flauo, vt longè spectantibus veluti daçtilyi siue palmula mature appareant: materia molli & tomentosa constat hic cortex, continetq; inclusum fructum castaneæ grandioris magnitudine, altera parte similiter sessilem, candidum, durum, rubris venis plenum, quem incolæ edunt.

E V M adhuc virentem sub arena condere solent, vt melior gratioq; esui fiat: vulgo autem edunt cum foliis Be-tele: confringunt etiam, soliq; exponunt & siccant, (tum Checani appellant) eoq; plurimum vtuntur tum in cibo, tum in lotionibus adstringentibus: & cortice, seu inuolucro dentes repurgant.

Eius conseruandi ratio & vsus.

Checani.

C V M verò adeò fungosa huius arboris sit materia, frangitur difficulter: idcirco virga duorum digitorum crassitudine ex hac arbore parata Crocodilum cum in aqua, tum in terra facile retinere potest, si per eius fauces transmittatur (hac etenim ratione illos venari solent) vt saepe cõspexi.

Fractu difficilis.

Virgæ ex hac arbore paratur ad Crocodilos venandos.

DE PALMA INDICA.

P R Æ A L T A est hæc arbor, & recta, nec admodum crassa, præsertim in fastigio: nam ab infimo ad summum paulatim gracilescit, & colore cinereo est: truncum à radicibus ad fastigiũ vsq; paruis quasi gradibus circumdant, qui ascensuris scalarum vicem præbeant: flos castaneæ similis; fructus verò integer capite humano maior, forma oblongiore, triangulari, & colore viridi admodum diluto.

Palmæ Indicæ historia.

T A M E T S I Narel huius arboris nucem vulgo appellant cum Persæ tum Arabes, negant tamen Persæ legitimum esse nomen, sed Nargel dicendum: ipsam arborem Darach Persæ vocant, Arabes Siger Indi; Turci autem arborem Agach, fructum Cox Indi: Brachmenes arborem nuncupant Maro, nucem Naralu.

Narel.

Varia nomenclatura.

Insulæ de
Nalediua.
Huius arboris
vſus.

EX hac arbore ex insulis de Nalediua fabricantur naues, atque clavis, malis, velis, rudentibus, alijsq; armamentis necessariis instruuntur: instructæ iam, mercibus ex eadem arbore conflatis onerantur, oleo, vino, aceto, saccharo nigro, fructibus, aqua, & ardente aqua vulgo vocata. Ex illa etiã ipsa exstruuntur ades cū suis tabularis satis firma: atq; eiusdem ramis (quos Ola dicunt) contegunt imbricum vice, nam imbres cōmodè arcunt. Ex iisdem ramis secta comparant ad tegendas hieme naues, quæ in portum deductæ, remulco deinde in terram trahuntur.

Ola.

Harum palmarum duo genera, & eorum vſus.
Sura.
Orraca.

ISTARVM porro Palmarū duo genera constituunt: Unum etenim Suræ cogenda gratia deligunt, ea est veluti vinum mustum, quæ ignibus decocta in liquorē transit vino similem, incolis Orraca appellatum; alterum fructuum gerendorum causa adseruant.

Suræ colligendæ ratio.

COLLIGITVR verò Sura in hunc modum: Aliquem è ramis cerebro viciniorem præcidunt, duorum pedum longitudinem relinquētes, ad quem vascula ampla, oris tamen angusti, illis Caloins nuncupata, colligant: per hunc ramū præcisum exstillat arbor Suram iam memoratam; qua organis distillatoris imposita, ignis vi aquam eliciunt ardentem; purior, illis Fula dicta, hoc est, flos, facilius igne incenditur quàm nostra aqua ardēs siue vinum adustum; altera Orraca nuncupata non item: sed huic purioris aliquantulum admiscere solēt. E Sura antequam ignibus decoquatur, soli exposita, fit acetū satis interdū acre, tametsi neque mentha, neque cortex arboris Myrobalani iniiciantur, quæ medicamenta plerumq; admisceri solent vt acetum acrius reddant. Exempto primo vase Suræ, exstillat alia, quæ ignis vel solis caloribus inspissata, Saccharum fit incolis Iagra appellatum: præstantior censetur, quæ in Nalediua colligitur, quàm quæ in Malabar.

Caloins.

Fula.

Iagra.

Quis eius fructus.

FRUCTVS recēs sub primo illo crasso viridiq; operimento, alio cortice nigro præditus est, medullā regente, qui

recens,

recens, antequam nigrū colorem contrahat, tener & candidans est, editurq; cū sale, vel sine sale, vel cū aceto & pipere interdum, atque gustu est Cinaræ: cū verò iam non-nihil indurari cœpit, Cardui caput sapit. Medulla corticis adherens tenera & dulcis est, cōtinetq; multā aquam limpida, suauem, nec fastidium aut nauseam sua dulcedine parientem, quæ vulgo in solis ardoribus bibitur. Frequēs est huius aquæ sub dio refrigerata, atq; etiam Iagræ vsus aduersus iecoris renumq; nimios calores, purulentæq; materiae per virgam excretionem: refrigeratur verò hac aqua in sua nuce viridi Laña appellata: diu conseruatur, nam toto anno inueniuntur istæ nuces virides, quarum non-nulle interdum tres aut quatuor libras siue pintas aquæ continent.

Huius aquæ
& Iagræ vsus
& historia.

POSTQVAM iā indurata est hæc nux, duriolemq; medullam contraxit, remanet in concauitate limpida quidem aqua, at non adeò dulcis vt prior: nucem tum vocant Malabares Eleui. In annotinis nucibus mutatur hæc aqua in rotundam quandam substantiam, mali instar, candidam, spongiosam, & leuem, sapore dulci.

Eius nux;

Eleui.

MEDVLLA nucis recentis tenera alba & dulcis, sola editur ab incolis, aut cū Iagre, hoc est, Saccharo è Sura confecto, vel cū Auela, pulmento ex Oriza in aqua cocta, deinde trita & probè sole exsiccata: editur itē cum piscis quodam genere siccato ex insulis de Nalediua aduecto, simili ferè bubulis carnibus fumo induratis, Comalamala appellant, bonūque condimentum est ad bibendi appetentiam prouocandam. Ea verò mixtura non modò incolis in vsu est, sed ab ipsis etiam Lusitanis expetitur. Ex eadem medulla lac conficitur Amygdalino simile, ad edulia paranda vrile.

Eius nucis
esus & com-
moditas.
Auela.

Comala-
mala.

SOLIBVS exsiccata hæc medulla vocatur Copra: Copra; suavis est, reconditur, illuq; perinde in vsu est, atq; nostris Europæis castanea sicca.

Huius nucis
vsus.

Malabares
lumbricis
obnoxij.

Corticis vti-
litas.

Cayro.

Xareta.

Huius pal-
mæ foliorū
vsus.

Coccus de
Nalediua,

Miræ eius
facultates
vulgo credi-
tz.

VVLGO creditur, & experientia comprobatum est, frequentiorē huius nucis vsum lūbricos generare: cui morbo totius prouinciæ Malabar incole admodum obnoxij sunt.

EXTERNO illo primoq; cortice siue operimento crasso, foris læui, intus verò tomentoso dum resiccatus est, fiunt rudētes & alijs funes nautici, vti in Hispaniis ex sparto. Tomentum illud Malabares Cayro vocāt, magni apud eos vsus: nam quoniam aqua marina non corrumpitur, stipantur eo omnis generis naues: itaque illis populis vsum prebet lanæ, xyli, stuparum, lini, & sparti.

E secundo nigroq; & duro cortice, qui à nostris Coco dicitur, ab incolis verò Xareta, fiunt scutella & alia vasa pоторia in tenuiorum vsum. Fiunt etiā ex eo vstulato carbones auri fabris vtilis, qui in illis prouinciis periti & industrij, nec admodū sumptuosi reperiuntur. Solēt enim suum opificium proclamantes compita circuire, secum deferentes vrceolum, malleolum, & duo cala, cannaq; tubulum palmari longitudine manu tenentes, quo focum incendunt. Ij in ades admissi, vasa ex auro & argento conficiunt, pro eorum, qui ipsos euocarunt, arbitrio.

FIUNT ex huius Palmae foliis petasi maiores & minores, ad Solis ardores & imbres arcendos idonei: texuntur etiam storeæ, & alia pleraque.

COCCVS porro de Nalediua cognominatus aded commendatur ab ipsis incolis, & à Malabarensibus, non modò à plebe, sed à Regibus & Principibus viris, vt in omni ferè morborum genere ad eum confugiāt tanquam ad sacram anchoram. Fiunt in eam gratiam ex illo pocula quæ auro vel argento excipiuntur, & in nauium triremiumq; figuram efformātur, ad aquam bibendam, in quam ex catenula medullæ ipsius Cocci fragmentū pendere sinunt: sibiq; certò persuadent, illis, qui aquam ex similibus poculis hauriunt, nullū venenum nocere posse, futurosq; immunes à mul-

à multis morbis, in quos sanè memini multos incidere, qui ex iis poculis bibere soliti erāt. Et licet omnem diligentiam adhibuerim, nunquā tamen obseruare potui, similia pocula aliquem ex morbis curare, ad quos vtilia esse credūtur: potiùs igitur arbitror tantā laudem obtinuisse à vulgi opinione. Nonnulli ex huiusmodi vasculis bibere soliti, mihi affirmarunt sese experientia didicisse iecur incendi, renes noxam contrahere, & calculum generari: nihilominus tamen magnum est eorum pretium, longeq; pluris aestimantur iis locis vbi inueniuntur, quàm aliis procul inde distitis: nam interdum eiusmodi nuces nude, neque auro aut argento exornate, quinquaginta aut amplius aureis nummis aestimantur.

NIGRIOR autem, nitidior, longior, maiorq; est hic Coccus quàm alie nuces Cocci communis.

Qui differat à Cocco cōmuni.

DE MYROBALANIS.

MYROBALANORVM quinque sunt genera, diuersis arboribus & regionibus nascentia.

Myrobalanorū quinque genera.
Citrina.
Aritiqui.

CITRINA quæ à Medicis Aritiqui, à plebe autem Arare nuncupantur, nascuntur arbore mediocris magnitudinis, multis ramis, & in ordinem digestis, prædita; foliis Sorbi.

EMBLICA, illis Anuale dicta, folia minutim incisa, filici ferè similia, sed paulo crassiora habent.

Emblica.
Anuale.

INDICORVM, quæ ab incolis Rezanuale appellantur, folia, salicis foliis sunt similia.

Indica.
Rezanuale.

BELLERICA rotunda sunt, incolisq; Gotin dicuntur, & folia obtinēt Laurinis similia, minora tamen & tenuiora. Inueniuntur hæc quatuor genera per totam prouinciam Malabar, Dabul, Cambaya, & Batecala, ea sunt quæ in Europam deuehuntur, sicca & condita.

Bellerica.
Gotin.

CHEPVLORVM, quæ illis Aretca appellatur, arborem non conspexi, sed eius folia Persicæ foliis esse similia

Chepula.
Aretca.

266 CHRISTOPHORIA COSTA
referant, & arborem eiusdem cum aliis esse magnitudinis:
sunt verò omnium arbores Pruni magnitudine, sed pluri-
bus ramis, magisq; in orbem digestis, prædita.

DE TAMARINDIS.

Tamarin-
dorum hi-
storia.

Helecho.
Aristora.

Sals.

SUNT Tamarindi fructus elegantis & aspectu pul-
chre arboris, Castanea aut Ceratiorum arboris magnitu-
dine, multis ramis prædita, & foliis latã vmbra præben-
tibus, materie solida admodũ: folia filicis femina (quã Hi-
spani Helecho, Cantabri Aristora appellant) foliis persi-
milia, dilute virentia, valde elegantia, gustu acido, gratoq;,
è quibus condimentũ fit (Salsam vocant) perinde atque è
petroselino: flores candidi, aurea Mali floribus admodum
similes forma exteriori, & odore: attamen octoni foliis
constãt, quorum quatuor interiora alba sunt & crassiora,
velut Mali aurea florum folia, quatuor verò exteriora te-
nuiora, & bina ex his eleganti nervo radiata: è medio flo-
re quatuor enascuntur stamina corniculorũ modo inflexa,
candida & tenuia. Fructus admodum similis est Ceratis,
* foris virescens iniriid, deinde per siccitatem cinereus, con-
tinens ossicula rotunda Cassia solutiva modo aut parvis
Lupinis similia, dura admodum, & colore nitido terreo,
haudquaquam flauo, quemadmodum nonnulli referunt:
his non vimur, sed sola pulpa que nonnihil lenta & visci-
da est, iucunda tamen aciditate grata, tamen si nonnulli in-
digene asserant ossicula assata & in pollinem redacta ex
oxygala in alui profluvio viliiter exhiberi: facile auellitur
hic fructus, & etiam sponte decidit. Folia sub noctem sese
contrahunt, suumque fructum amplecti solent: qui si desit,
sua virgulta & ramos complectuntur: summa verò auro-
ra sese explicare incipiunt grato spectaculo: hæc trita par-
ribus erysipelate infectis imponunt, atq; etiam circa phleg-
monas, ad arcendum, qui influit, humorem: iisdem cum sa-
le Ormuziano phlegmonas resolvunt, & cum cineri-
bus

Foliorum
facultates.

bus ex Cambaya pituitosos & melancholicos tumores.

VOCATUR hic fructus in Canarin Chinchā, ossi- Varia nomenclatura.
cula verò Chinchāro, in Malabar Puli, & in Guzarate
Ambili: Arabes, Persae, Turci Tamarindi vocant; ossi-
cula Abes, arborem Siger Tamarindi.

PRAEFERVNTVR qui in locis montanis usq; Huius arboris umbra noxia.
Septentrioni obuersis nascuntur: vsu verò compertum est,
huius arboris umbram sub ea dormientibus non minus no-
xiam esse, quàm arboris iuglandis.

* Tamarindorū fructus descriptio verior apud Garciam
conspicitur: cuius legitimam effigiem pete ex doctissimis
Lobelij observationibus, vnà cum ipsius arboris semine re-
cens natæ rudimento.

DE CASSIA SOLVTIVA.

MVLTAE Cassia solutiua nascitur in Cayro, & ple- Cassiae solutiuae natales & historia.
risque aliis prouinciis tum Orientalis tum Occiduae Indiae.
Praefertur tamen quae ex Orientali delata est, quaeq; locis
ad Septentrionem magis vergentibus nascitur.

AMYGDALAE magnitudinem aequat, foliis mali
Persici similibus est, nonnunquam angustioribus, locis præ-
sertim siccioribus nata, floribus luteolis aut flauis, nō ingrati
odoris: quibus deciduis succedunt siliquae oblongae, eleganti
virore praeditae dum recentes sunt, & quae maturitate ni-
gredinem breui consequuntur.

TANTA est eius frequentia in Cambaya, vnde præ- Candil.
stantissimam aduehunt, vt vnus Candil (quingentarum
& viginti duarum librarum pondus hoc est) pretium non
aestimetur pluris quàm nummo aureo, qui trecentos &
sexaginta marauedis (aeros obolos Hispanicos) valent.

IN MONTIBVS verò Crāganor, & per vniuersam
prouinciā Malabar (quādo eius maximū pretium) singulae
librae viginti marauedis redimi possunt, hoc est, paulo pluris
quàm dimidio regali Castellano, siue batzio Germanico.

GENTILES Canarini fructū Halanguia & Ba- Varia nomenclatura.
uasenga, quemadmodum & prouincia Decan incole, &

Brach-

Brachmenes, arborem Bahoo, & Baua, vocant: Guzaratenses Gramala: Malabareses Cōdaca: Arabes, Persa, & Turcæ Hiarxamber: asserebat tamen mihi Cogecela, peritus medicus Persa, illud vocabulum esse merè Persicum, & legitimum Arabicum esse Gazatfalus.

Eius vsus.

FORIS illinitur medulla erysipelate tentatis & inflammationibus. Inualuit vsus tota India exhibendi delicatulis mulieribus & pueris cassiam solutiuaam adhuc virentem saccharo conditam, ad vnciam vnam bono successu: sumitur verò dum adhuc recens est & valde tenera, priusquam cortex induretur: maceratur primùm in frigida aqua, antequam cum saccharo coquatur. Moderatè & sine molestia aluum subducit.

* *Persicæ mali folia quodammodo æmulantur, si singularia separet. Quoniã verò coniugatim bina semper in oblongo neruo nascuntur, & summa ala postremum, imparium numerum faciēs: commodiùs meo iudicio comparasset cum fraxini foliis, aut similium arborum, quæ alata folia ferre solitæ, ea integra plerumque abiicere consueuerunt, quemadmodum Iuglans, Sorbus, Rhus, Ceratia, &c.*

Huius arboris ramulocum suis floribus & foliis Cuci, & Cedri fructu, aliisq. varij generis seminibus ante biennium donati sumus à doctissimo diligentissimoque viro D. Bernardo Paludano, qui ex Syriaca, Arabica, Aegyptiacaq. sua peregrinatione illa retulerat.

DE ANACARDIO.

Anacardij
historia.

MAGNA est Anacardij copia in Malabar, & reliquis Indiæ prouinciis. Fabæ vulgari admodum similis, dum adhuc viret & recens est; exsiccatus verò niger & splendēs: continet medullam Amygdalæ similem, inter quam & supremum corticem oleum admodum vrens inuenitur.

Eius fructus
utilitas.

DOCTOR Orta scribit eum fructum in vsum medicum recipi, & in illis regionibus in lacte maceratum dari asthmaticis, & aduersus lumbricos: præterea viridem sale condiri, & edi oliuarum conditarum in morem. Ait etiam siccato caustici vice in strumis vti indigenas, totaq. India

eius

eius cum calce mixti vsum esse ad obfignandos pannos.

E G O sanè vidi hunc fructum viridem, & per multos dies sale & aqua conditum, Oliuarum Hispanicarum modo, venalem in foro proponi, & edi non solum quidem, sed excitandæ appetentiæ causa coctæ orizæ admisceri, vti solent fructum Mangas vocatum, aliosq; fructus adstrin- Mangas. gentes & acidos, aliàs minimè.

N O N N V L L I in desiccato extimū corticem demūt, eamq; membranam qua medulla tegitur, deinde medullam edunt ad bibendi appetitum irritandum. Ego verò & virentem conditum, & siccati medullam degustavi: sed neutro modo mihi delicatus videtur. Illud porrò certissimum, oleum id quod inter corticem & nucleum contine- Oleum inde confectum. tur, admodum causticum esse & venenosum.

T O T A tamen prouincia Malabar, illius vsus est cau- Cuius sit vsus. stici vice. Si quis instillet in putridum & cauum dentem, ipsum vrit, frangitq; & corrumpit facile. Calce addita ad bombycinos pannos obfignandos, & alias res quaslibet notandas vtuntur: etenim notam adedò firmiter imprimit, vt nulla lotionem eximi queat.

S O L E N T interdum Indi nonnulli hunc fructū cuspidi Aliæ huius fructus facultates. cultelli infixum candele ardenti imponere, qui, dum vritur, mirum quos strepitus edat, quas ignis scintillas quasi fulmina eiiciat diuersorum colorum, eaq; ratione rudioribus quibusdā & mulierculis imponunt, illis persuadentes, se in iis scintillis & flāmæ radiis spiritus conspiceret qui ipsis loquantur, & edoceant quodcunq; scire cupiant. Tali igitur commento miseros fallunt, persuadentq; quod volunt, dantes responsa iis, qui ipsos consulunt, pro suo arbitrio. Vt verò omnes isti gentiles, augures, incātatores, & diuinatores raro loquuntur, & cum mora pondereq; respondent; in suis respōsis semper sunt ambigui, & adedò astuti, vt, quomodocunq; res, de qua consulti sunt, cadat, suam existimationem minimè periclitentur, dicantq; se euentum prædixisse.

D E

DE CAJVS.

Cajus histo-
ria.

MALVM Punicam magnitudine aequat haec arbor: folium eius dilutiùs viret, & carnosum est: flos candidus, similis ferè Mali aureæ flori, sed pluribus foliis constans, nec adè odoratus. Præbet haec arbor fructum Cajus vulgo appellatum; qui quoniam boni saporis est & ventriculo vilis, ab omnibus multum æstimatur.

Caju.

Eius fructus
descriptio.

EST autem hic fructus, magni mali instar, valde flavus & odoratus, intus spongiosus & succi plenus, sine vllis granis, gustu subdulci, nonnihil tamen fauces coarctante. Sed duplicem habet eodem anno ortum hac ratione: marcescente flore subsequitur faba* prægrandis, inter quam & florem intumescit quiddam malo simile, quod paulatim fabæ succum ad se pertrahit: quòque maius incrementum sumit, eo faba siue nux magis minuitur, donec fructus Cajus, hoc est, malum illud, plenam consequutus sit maturitatem, quod è colore flavo aut rufo (nam vterque color in his malis conspicitur) & odore deprehenditur: maturo fructui inheret nihilominus faba illa, & cum ipso colligitur.

Eius utilitas.

BELLARIORVM vicem præbet hic fructus ex vino sumptus, aut sine vino: nam præter saporis gratiam, utilis admodum compertus est in ventriculi debilitate, vomitibus, & appetentiæ deiectione. Qui verò his auxiliis non egent, priùs in aqua nonnihil maceratum edunt.

Eius natales.

NON vbique nascitur hic fructus, sed in hortis vrbis S. Crucis Regni Cochini inuenitur.

* Mirari satis nequeo nostrum Auctore huius nucis, quæ in extremo fructu nascitur, vel è qua, vt ipse refert, ipsum malum incrementum sumit, & substantiam haurit, formam, colorem, consistentiam, & oleum in cortice conclusum (non secus ac in Anacardio) nõ describere; cum apud Brasilianos, quibus Cajus siue Cajous (ita enim pronuntiandum) dicitur, non minore fortè in usu sit, quàm ipsum malum, vt ego de iis qui in Fernanbucho, diu vixerunt intellexi, & in annotationibus ad caput de Anacardio, historia Aromatum, adscriptis, ad quas lectorem remitto. Arbitror autem hunc fructum

in re-

in regnum Cochin recens fuisse illatū, & propterea plenum eius vsum nondum innotuisse. Certè quotquot hætenus de stirpibus Indiæ Orientalis scripserunt, nusquam eius meminere, nec ipse quidem D. GARCIA S A B O R T A, qui paucos ante annos Aromatum historiam conscripsit.

DE SPICA NARDI.

DE PISO veneno quod Lacuna commentariis in 6 cap. lib. i. Dioscorid. scribit ex Nardo Indica fieri, nec D. ORTA vnquam summa diligentia exquirens, nec ego, tametsi plurimos de eo percontatus sim, in India intelligere potuimus.

PRÆSENTISSIMVM quod apud hos est venenū, Venenū Lacuna vocatur Bicho de Ormuz, id est, Lacertus ex Ormuz, certū ex Ormuz. qui similis Scinco est, de quo & eius exitiosissimo veneno, & diabolica arte qua homines exstinguere solet, referemus in libro Animalium. Secundum locum obtinet Manga siluestris, de qua inferius. Tertium quod è Tigridis pilis fit: Deinde quod è planta quadã lacteo succo plena, cuius magna nascitur quantitas in prouincia Malabar. Sed & Nappellus locum suum obtinet.

DE SCHOENO.

* Et hoc capite omnia ex Garcia, quæ non esse repetenda existimaui: eam ob causam in priore editione prætermiseram. Si quis verò quæ ab Amato Lusitano mutuatus est, habere volet; ipsius Amati enarrationem in lib. i. Diosc. cap. de Schœno potius legat.

DE COSTO.

* Sed & hoc caput ad verbum ex Garcia: quoniam verò Garcias Cotti facultates, quas pollicitus, minimè descripsit, A costa autem ex Diosc. & Gal. adiecit, illas hîc subiiciemus.

VIS ei excalfactoria, vrinam ciet, menses pellit, vitis qua vuluam male habent, tam imposita, quàm foru & suffitu, auxiliatur, contra viperarum morsus sextantiẽ bibere prodest, ad rupta, conuulsa, ac laterum dolores conuenit ex vino & absinthio, venerem ex mulso stimulat, latas ventris tineas ex aqua pellit, & contractas ex Sole macu-

las ex aqua & melle illitas emēdat, horroribus ex oleo, ante februm accessiones, & neruorum resolutionibus oblinitur. Additur in antidota & malagmata.

DE RHABARBARO.

Rhabarbari
natales.

Canta vrbs,
portus, &
emporium.

RHABARBARVM singulare medicamentum, dignumq; veneratione apud omne humanum genus, in interiore Chinarum regione dumtaxat prouenit, vnde in urbem Cantan (nobilissimum totius illius prouinciae portū & emporiū, vbi Lusitani habitant,) exportatur, & inde nauibus in Indiam aduehitur. Alia item via ex eadem interiore prouincia camelis deferunt per Tartariam & Vzbeque in Ormuz, & inde in Persiam, Arabiā, & Alexandriam, vnde postea vniuersae Europa communicatur. Id non est adeo cariosum, & praefertur illi quod nauibus in Indiam importatur, eo quod magna ex parte corruptum est, facile enim in ista per mare vectioe vitiatur.

HÆC sunt quae de Rhabarbari natalibus comperta sunt, nec D. Orta cum insigni sua diligentia, nec ego plura consequi potuimus.

De Rhabarbari
præparandi ratione
quorundam
error.

QVOD verò nonnulli scribunt, eius regionis incolas Rhabarbarum macerare, deinde succum exprimere, è quo ad solē depurato, trochiscos parare soleant, Principibus viris purgandis idoneos, nobisq; deinde radices ex succas & inutiles mittere, fabula est, quam inde originem sumpsisse arbitror, quod nonnulli gentiles mercatores Rhabarbaro fungosiori & vetustiori (vt facilius à corruptione liberent, néve teredo, quae id erodere solet, in nascatur) aquam non feruentem, sed tepidam adfundant, deinde lineis pannis emundatum bacillis aut filo traiciant, & exsiccent, & nonnulla foramina piperis tenuissimè tritū polline & cera obturent: deinde probe siccatum in Psyllij semine adseruēt.

HÆC mihi retulit mercator Canarinus, vir probus, quae dumtaxat fieri ad praeseruandum à corruptione Rhabarbarum,

barbarum, sanctè affirmabat, addebatq; rhabarbarū in quo conspiceretur foramen, quo traiectum pependisset, ea ratione preparatum fuisse, at ideo non improbari, neque affusam aquam multum de ipsius viribus detraxisse.

DE RADICE CHINÆ.

VOCATUR hoc excellens medicamentū in Chinæ Radiciſ Chinæ nomenclatura varia. regionibus Lampatan, in Decan Lampaos, in Canarin Bonti, ab Arabibus, Persis, & Turcis Chophchina.

NASCITVR abundantissimè in Chinæ regione: inuenitur tamen etiam in Malabar, Cochin, Cranganor, Coulan, Tanor, & aliis locis. Eius natales.

PLANTÀ est multis tenuibus spinosisque sarmentis Eius descriptio. prædita, smilaci aspera non absimilibus, quorum maxima minimum manus digitum crassitie non superant, foliis plantaginis latifolia magnitudine: radices pugnum nunquam æquant, interdum minores sunt, solidæ, graues, candidæ, interdum etiam rubescentes, & multæ sæpenu-mero simulcoherentes.

PLVRIMVS est huius radiciſ vsus in omnibus Facultates. Oriëntalis Indiæ prouinciis ad varios morbos: quin adeò innoxia censetur, vt eã sumentibus, tamen si nullã victus rationẽ obseruent, sed liberè carnibus & piscibus vescantur, nihil incõmodi adferre credatur. Vulgaris tamẽ quæ in Chinæ prouinciis obseruatur, sumendi huius radiciſ decocti cõsuetudo est, vt radiciſ vncia vna, additis radicũ Apij duabus drachmis, decoquatur læto igne & sine fumo, in decem & sex aquæ libris ad sex librarum consumptionem: reliquos decem in fictili vitriato adseruat, sumuntq; singulis diebus recens decoctum, quoniam facilè corrumpitur, nec vltra diem adseruari potest. Eius verò tepidi manẽ sumit æger plenum haustum, duabusque horis in lecto remanet, postea surgit, duabus autem horis ante cœnam totidem haurit, interdum de eodem frigido bibit.

PLERIQUE tamen etiã dum sua negotia exercent & nauigant, singulis diebus manẽ & vesperi duas eius radicis in puluerem redactæ drachmas ex vino, aut ipsius radicis decocto felici successu bibere solent.

Chinæ aqua
Stillaticia.

ORGANIS etiam ex hac radice recenti, aqua elicitur, delicatioribus admodum familiaris: at tamen & ab aliis magna quantitas absumitur, quoniam illi plurimum fidunt nõ modò in morbis à D. Orta enumeratis, sed etiam in hemicrania, in herniis humoralibus & ventosis, in colli vesica & penis callus, eorumq; vlceribus: venerẽ etiam admodum excitare creditur: decoctum tamen ipsa stillaticia aqua præstantius est. Optimè conseruatur radix, si pipere confractò inuoluatur.

Radice conseruanda ratio.

DE CROCO INDICO.

Croci Indici
historia.

MAIORA letioraq; habet Crocum Indicum folia quàm Orchis Serapias dicta, colore foliorum Scilla, dilu- tiora tamen & tenuiora; caulem habet è foliis simul impli- catis, & sese mutuo amplexantibus, constantem: radicem foris Zingiberi similem, intus croceam.

Curcum-
Saroeth.

PRÆTER nomina ab Orta enumerata, apud Ara- bes etiam Curcum dicitur, apud Turcos Saroeth.

DE GALANGA.

Duplex Ga-
langa.

DVPLEX est Galāga medicamentum vsibus huma- nis valde necessarium, dignumq; vt Pharmacopola in suis officinis perpetuò habeant.

Lauandou.

VNA minor & odorata, que cū Rhabarbaro ex Chi- narum regione in Indiã aduehitur, & inde in Lusitaniam defertur, incolis Lauandou dicta.

ALTERA maior, plurima nascens in Iaua & Ma- labar; cuius descriptionẽ, quòd maiore sit in vsu, hìc damus. Ea duorum cubitorum altitudine crescit, nonnunquã am- plior,

plior, foecundiore praesertim solo: folia habet Orchidi Dioscor. lib 3 descripta similia, longiora tamen & latiora, superne saturatius, inferne dilutius virentia: caulem ex foliorum inuolucris constantem, vti in Orchidū generibus: florem candidum, inodorum: semen exiguum, neglectum: radicem secundum caput crassam & bulbosam, reliqua ex parte Zingiberi similem, sed maiorem, nonnunquam capitula, hastulae regie modo, proferentem.

SERITVR radice, quae mirum in modum sese propagat.

APPELLATVR à Canarinis & Brachmenis (quibus maximo est in vsu cum in hominum tum iumentorum morbis, quique eam ordinariè cum Oriza, vel piscibus, vel in acetariis edunt) Caccharu, ab Arabibus Caluegian, Nomina varia.
in Iaua Lancuax, in Malabar Cua.

ADEO autem vulgaris est apud Malabareses huius radicis vsus, vt non modo in medendis morbis eam vsurpent, sed in farinam etiā conuertant, ex qua Cocci seu nucis Indicae lacte, nonnunquam Sura, aut Iagra excepta, certum quoddam panis genus pinsunt in tenuium placentularum formam, Apas vocant: in deliciis est hic panis, praebentque iis qui ventriculi debilitate & frigiditate laborant, in alui doloribus, vteri affectibus, & vrinae difficultatibus: quo postremo in morbo miram eius efficaciam experiuntur, siue ob humores crassos & pituitosos, flatūsve aut arenulas in vreteribus aut collo vesicae congestas, vrinae difficultas orta sit, vel etiam ex carnis excrescentia in ipso vesicae collo aut meatibus nata. Praebent verò edendum hunc panem, deinde haustum Nimpa (quae veluti aqua ardens est) Nimpa.
concedunt; in inguinibus verò supraque pubem & collum vesicae, folia Nymphae decocta in aqua & macerata atque adhuc calentia applicant.

* Neque hic auctor, neq. Garcias ab Orta mihi satisfaciunt in Galāgæ maioris descriptione, praesertim si ea, qua Euro-

pæ officinæ vr̄tur, legitima est Galāga maior: etenim eius radices multo maiorem similitudinem habent cum Iridis, quā cum Asphodeli aut Zingiberis radicibus. Et certè omnino mihi persuadeo, Galangam nostram maiorem Iridis genus esse, huic fortè simile quod in mea Pannonicarum stirpiū historia primum est. nihil tamen statuo.

DE ZINGIBERE.

Zingiberis
descriptio.

TRIVM aut quatuor palmorum magnitudine as-
surgit, foliisq; est Milio maiori, quod lachryma Iob vulgo
nuncupatur, admodum similibus; caule verò Asphodelini
crassitie, ex multis foliorum inuolucris constans, vt veluti
exigua quedam arundo appareat; radicibus quodammodo
Iridi similibus.

DE LIGNO COLVBRINO.

Dua ligni
colubini
stirpes.

BINÆ stirpes in Malabar inueniuntur plurimum dis-
similes cum forma, tum nascendi modo, vno tamē eodemq;
nomine nuncupata, Lignum Colubrinum, quod singula
mirum in modum vtilis sint aduersus colubrorum morsus.

Prioris hi-
storia.

PRIOR nascitur hedera modo, colore Dracunculi
maioris, siue Serpētariae: folia illi sunt Bryonia ferè similia,
integra tamen initio, neruoq; prædita per longitudinem ex-
currente, & quinque aut sex venis in latera vergentibus,
successu temporis accedunt exigua foramina, qua paulatim
cum foliis incrementum sumunt, donec tandem omnino fo-
lia scindant, eaq; vitis foliis similia reddant: conspiciuntur
enim interdum in eadem stirpe folia integra, alia exiguis,
nonnulla maioribus foraminibus prædita, omniaq; adeo in-
ter se dissimilia, vt minimè eiusdē plantæ folia esse videan-
tur. Tantam verò habet hoc lignum cum colubro similitu-
dinem, vt qui nō norit, aut de die viderit, si ad Lunæ splen-
dorem noctu conspiciat, viuum colubrum esse existimet.

Eius facul-
tates,

VVLGO censetur præstantissimum remedium ad-
uersus colubrorum & viperarum morsus: incolæ sanè, dum
in agro

in agros tendunt, magna ex parte circumferre solent hoc lignum (sunt enim in ea provincia multa vipera, variaq; serpentum genera) aiuntq; solo eius odore serpentes fugari; & si, dum colubros venantur, illos attingere hoc ligno queant, ilico rumpi & exstingui.

ALTERA admodum breuis est & tenuis, tria^q3 so- lummodo folia habet, mollia, laeua, saturatius virētia: flo- rem aut fructum non conspexi, nec quenquam inueni qui se vidisse assereret: radix oblonga & tenuis est, minimo digi- to minor, hinc inde nonnunquam extuberans, & summa tellure serpens: exterior eius cortex valde tenuis est & ci- nereus, nullo, dum gustatur, manifesto sapore praeditus, de- inde tamen gustum in ore relinquens suauem, & vii Mo- schus odoratum: fissus est vndique hic cortex, & sponte se- se expedit ab alio crassiore flauoq; cortice subtus nascente, qui odorem Loti siluestris siue trifolij odorati vulgaris re- fert, & saporem Glycyrrhiza dulciorem: premansus au- tem odore admodum suauis, nec iniucunda mordicatione, momentanea tamen, praeditus esse deprehenditur: ipsa ma- teries lignosa est, candida, dura, & insipida: folia napi sapo- rem referunt: germen producit haec radix supra terram circiter quatuor uncias longum, in caput extuberans.

Alterius hi- storia.

NOMEN huius planta apud Canarinos est Duda Sali. Nomenclatura.

TRITAM radicem cum aqua rosacea aut vulgari, Eius vires. vel cum vino (indifferenter enim vtuntur) praesens cer- tumq; asserunt remedium aduersus omnis generis serpen- tum morsus. Plurimus etiam eius est vsus in febris con- tinuis, tertianisq;3, syncope, ventriculi debilitate, & cordis tremore: daturq;3 aduersus omnis generis venena. Multi mihi sancte affirmarunt, dummodo manu hanc radicem tenerent, nullos serpentes, vel alia similia virulenta inse- cta formidare; & certissimum esse, serpentes & vipersas eius aspectum minime ferre posse, sed fugere, celerrimeque in

aliam partē sese proripere, si quis ante serpentes proiiceret.

PERVILIS etiam censetur iis quibus anhelitus ab ore vitiatō aut dentibus corruptis foetet, modō eam continuo mandant, dentiumq; cauis gestent.

Eius natales.

PROVENIT locus humidis, & inter arbores, praesertim verō secundū illas quae Angelinis * nuncupantur, nec procul à mari.

Colubrini
ligni genus
tertium.

INVENITUR & tertium Colubrini ligni genus in eadem provincia, vastae arboris magnitudine, de quo in alio libro agemus.

* Neutrum horum ligni colubrini generum cum **GARCIAE** ligno colubrino convenire facile animadvertet, qui utriusque descriptiones diligenter conferet.

a Quae arbor sit Angelin, edoceri non potui, licet diligenter ab Hispanis & Lusitanis sciscitatus sim: atque ipsorum plerique existimant peculiarem illius regionis arborem esse, nobis ignotam; quam mirum est auctorem non describere.

DE LIGNO MOLVCENSI.

Ligni Molu-
ce: nis nata-
les & descri-
ptio.

INVENITUR in Moluccis arbor quaedam domestica Mali cotoneae magnitudine, cuius folia Malvae vulgaris foliis sunt similia, fructus verō auellanis, sed minor, molliore cortice & nigricante.

SERITUR coliturq; in hortis diligenter, nec alibi facile inuenias: tanti enim ab incolis aestimatur, ut peregrinos ne ad eius quidem conspectum admittant.

Panaua.

INCOLÆ Panaua appellant. Cū verō istic Regis nomine gubernaret prudentissimus & animosissimus Dominus Ludouicus de Tayde, ipsius nomine haec arbor dicta fuit, quoniam ille primus nobis eius insignes facultates aperuit. Accidit enim, ut nobilis quidam Lusitanus, Henricus de Lima vocatus, dum in Moluccis versaretur, animadverteret quanta cura & diligentia incola hanc arborem colerent, quanti q; aestimarent, atque ideo illius facultates apprimè intelligere cupiens, nonnullas tandem edoctus est.

Nactus

Nactus igitur trunci huius arboris partē, eam obtulit Pro-
regi, bonarum rerum, & natura secretorum studiosissimo,
tanquam medicamentum valde necessarium, cognitūque
dignum, & nostris hominibus hactenus inauditum. Anno
autem sexagesimo primo supra millesimum & quingen-
tesimum interrogans me Prorex, an aliquid de hac arbore
inaudissem, aliquot eius facultates retuli quas ab aliis didi-
cissem, conquerens arborem nondum licuisse videre: tum
ille eius quod habebat fragmento me donauit, imperans vt
cum iudicio & ratione experirer, nec vllius vitam pericli-
tarer, deinde rerum successum illi significarem: quod me
facturum recepi. Eius itaque ligni periculum feci, cum in
nonnullis egris quorum curam habebam in nosocomiis, tum
in variis morbis qui in longa nauigatione plerumque oriri
solent, dum in Lusitaniam redirem; partim adiutus facul-
tatum relationibus quas intellexeram, & vtendi methodo;
partim iis quæ Nobilis ille in Moluccis didicerat.

ILLI VS semen iam antè videram, mihi donatum ad
aues capiendum: etenim eo in aucupis vtuntur non modò
in illa regione, sed etiā in multis India prouincijs, ad quas,
eius rei gratia, venale defertur. Huius pauxillum cū oriza
cocta mixtum auibus siluestribus exponunt: quæ degustāt,
ilico decidunt sopitæ & stupidæ; quæ verò auidius id edūt,
moriuntur antequam illis auxiliū præberi possit, quod est,
vt frigida caput perfundatur. Graculi omnium citissime eo
degustato exstinguuntur.

Eius semen
in aucupis
vtile.

NUNC ad salubrem huius arboris materiem acceda-
mus, cuius pauxillum hodie plurimi facio.

INTVS sumptum, aut foris appositum, omnibus ve-
nemis resistit.

Ligni facul-
tates.

INTRO assumitur magno commodo ex aqua rosa-
cea vel vulgari, auiumq; iusculo, eius pulueris apta quan-
titas, pro necessitate, & ægri natura, modò decē grana non
excedat, sed infra id pondus consistat, ad viperarum, Regu-

Eius pulve-
ris vsus.

lorum (qui serpentes pileati appellantur, & admodum no-
xij sunt) aliorumq₃ similibus aspidum aut serpentum mor-
sus, bibitur hic puluis ex aqua, ipsisq₃ moribus inspergitur.
Eadem ratione prebent in vulneribus qua à sagittis toxi-
co illitis facta sunt, quibus illius regionis incolæ plurimum
vtuntur.

PULVEREM verò ex hoc ligno sibi parant lima è
pelle marina canicula cōfecta, aut tenui aliqua ferrea lima.

ROBUSTISSIMO cuique dimidius eius scrupulus
ex aqua limpida tepida aut rosacea, aut gallinarum in sculo
repente, summo mane datur (cœna autem diei præcedentis
parca esse debet) euacuat enim omnes humores, præsertim
crassos, lentos, & melancholicos: cōuenit quartanis diutur-
nis, febribus cōtinuis, iliaticis colicisq₃ doloribus, flatibus, hy-
dropisi, arenulis, renū calculis, vrinae difficultatibus, sænissi-
mæ colericæ passioni, aliisq₃ morbis, veluti articulorum &
tiliarum inueteratis doloribus, scyrrhis & scrofulis. Om-
nis generis lumbricos necat, & appetentiam deiectā reuo-
cat: & si nimia fiat euacuatio, bibat aeger dimidiū cyathū
Canja, hoc est, decocti orizæ, aut auiculā comedat, subito
cessabit, quod sanè multa laude dignum est, paucisq₃ medi-
camentis vulgare, vt in potestate sit medici aut acri, pur-
gari quantum cupierit. Huc accedit quòd neque fœtorem,
neq₃ tedium, neq₃ metum, dum sumitur, pariat, possitq₃ si-
ne diætæ obseruatione, etiam iis qui sua negotia foris per-
agunt, propinari, vti ex iis deprehēdi qui vnà mecū eadem
naui vebebantur, nullū sentiētes incommodū, tamen si, dum
purgarentur, nulla diætā vterentur, viuerentq₃ solutissimè.

Canja.

Eius præ-
stantia.

OBSERVAVI etiam illius præstantiam in inuete-
ratis capitis doloribus, hemicrania, apoplexia, auriū tinni-
tu, arthritide, ventriculi & vteri affectibus & asthmate.
Propterea fidens illi plurimum, sæpius in diuersis naturis,
ætatibus, & locis feliciter vsus sum, & sine vlla molestia,
nisi quod in biliosis naturis, calidisq₃ ventriculis, nonnihil

mole-

molestia parere, donec cibum sumerent, & in nonnullis vomitum excitare visus est: sed biliosis hunc puluerem nonnunquam dedi syrupo acetoso aut carambola condita exceptum: aut in catapotia cum saccharo rosato efformatum.

EXHIBENDVS est summo mane, neque cibus aut potus concedendus donec purgati sint quantum necessarium videtur: tum demum cyathus iusculi gallinarum tepidi datur, dimidiaq; aut integra hora post cōceditur pulvis gallinaceus, & paululum vini aqua bene diluti: deinde toto illo die potu abstinet ad cœnam vsque, quæ parca erit, & facilis concoctionis. Subsequenti die sumitur saccharum rosatum cum aqua buglossi, aut borraginis, aut communi, atque immitur clyster ad aluum eluendam.

SOLET vero interdum in nonnullis ani pruritus & excoriationem excitare, atque in aliquibus (sed paucis admodum) hemorrhoides.

HÆC sunt quæ de hoc ligno Panaua conspexi & intellexi: Nunc verò in illis regionibus magnus est eius vsus, tãtaq; estimatio, ut sine metu in multis morbis supra enumeratis vsurpent. Ego bis illud sumpsi in coli dolore, & hemicrania, mihiq; salutare esse deprehendi.

CETERVM cum propter eius insignes facultates incole plurimi faciant, illasq; quantum in ipsis est, celare nos studeant, quæ proculdubio longè plures sunt quàm quas nouimus, sperandum est temporis (quod omnia reuelat) successu, reliquarum, quæ nobis adhuc ignotæ sunt, notitiam nos consequuturos: easq; in libro, quem præ manibus habemus, fideliter enarrabimus, si, antiè quàm in lucem prodeat, intellexerimus.

DE MORINGA.

LENTISCI magnitudine est Moringa, cui persimilia habet folia: paucis prædita est ramis, eamq; ob causam exiguam præbet vmbra, multis nodis scatet, adeoq; fragi-

Moringæ
historia.

lis est, vt facillimè cùm ipse frutex, tũ rami confringantur: folia saturatiùs virèt, viuidiq; sunt coloris, saporis verò foliorũ napi: fructũ ferè pedalem, raphani crassitie, octo angulis insignitum, colore dilutiore inter viridè & cinereum, intus candidum, medullosum, & in certa receptacula distinctum, quibus continètur rotunda semina Eruo similia, virentia & admodũ tenera, sed sapore quàm folia acriore. Editur hic fructus cũ carnib⁹ coctus, aut alio modo paratus.

Eius vsus &
Facultates.

H V I V S arboris radix Unicornu & lapidis Bezar vices supplet, veraq; theriaca est qua vulgo incola vtuntur cùm aduersus omnis generis venena, tũ morsus serpentium maxime noxiorũ, vulgo Culebras de Capillo dictorum, aliorũque insectorum, & virulentorum animalium, cùm intrò sumpta, tum foris applicata. In colerica quam vocat passione singularis efficacie esse deprehendi. Miscetur remedijs melancholicos humores purgãtib⁹: & probè nota est Elephantiasi laborantibus, quorum plurimos, eius continuo vsu sanari perhibent.

Eius natales.

ABVNDE nascitur varijs India locis, sed presertim tota prouincia Malabar, secundũ flumen Mangate, vbi admodum luxuriat, multosq; fructus profert, qui vulgo in foro vendantur, perinde atque faba in Hispania.

Nomenclatura varia.

ARABES & Turcæ Morian appellant; Persæ Tame, Guzaratenses Turiaa.

DE LAPIDE BEZAR.

TAMETSI in altero libro, (quẽ De quadrupedibus, serpẽtib⁹, & auib⁹, quæ in India inueniũtur, scribere speramus) de omnibus gẽmis lapidibusq; qui in medicũ vsunt veniunt, simus acturi: placuit tamẽ hoc libro lapidis Bezar mentionẽ facere, quẽ, quotquot de eo scripserunt, aut eo vsi sunt, & adhuc vtuntur, vno ore asserunt maximum prestantissimumq; esse antidotum aduersus omnia venena, non modo intrò assumptam, sed etiam foris adhibitum.

INVE-

INVENITVR hic lapis varia magnitudinis, for- Lapidis Be-
zat quātitas
& forma.
maq̄, & diuersi coloris: nā sunt qui dumtaxat dimidiam
drachmam, sunt etiā qui duodecim & quindecim drach-
mas pendant, quales ego conspexi; nonnulliq̄, adhuc maio-
res reperiri ferunt: sunt praeterea rotundi vti auellanae, alij
oblongiores oui forma, aut columella; alij triangulares, alij
sessiles vna parte, & gibbi altera, vti castaneae: postremo
nonnulli sunt coloris ex viridi nigricantis, alij mali insani
colorem referunt, alij obscuriores sunt, alij dilutiū virent,
& nonnulli etiam flavescent.

GENERATVR iste lapis in vētriculis animalium hir- Eius natales.
co ferē similiū, arietis praegrans magnitudine, colore ru-
fo, vti cerui propemodū, agili, & acutissimi auditus, à Per-
sis Pazā appellato, quod variis Indiae prouinciis, vti in pro- Pazan.
montorio Comorim, & nonnullis Malacae locis, tū etiam in
Persia & Corasone, insulūq̄, quae à Vacca cognomē adeptae
sunt, inuenitur: similiter in Occidentali India, referēte Petro
de Osma in epistola quam ad D. Monardis conscripsit.

VT verò differūt figura & colore hi lapides, sic etiam Eius varie-
tas & differe-
rentia.
nonnihil pōdere & substantia variant: etenim eiusdē ma-
gnitudinis videas, alios aliis leuiores, alios aliis solidiores,
pluribusq̄, aut paucioribus tunicis praeditos, nōnullos etiam
vsq̄ ad centrū continuos, aliquos in quorū medietate pul-
uis quidā reperitur, alios in quibus aliquid herbae siccae si-
mile, plurimos in quorū centro paleolā tenuem solummodo
inuenias, circa quam lapidem efformari quidam putant.

PRÆFERVNTVR autem Orientales, atq̄ om-
nibus Persici antecellunt. Sunt qui, referentibus nonnullis, Huius lapi-
dis puluis
cuius sit
vsus.
huius lapidis puluere vtuntur singulis quindecim diebus,
existimantes eo medicamento partes corporis vitales, ge-
nerationisq̄, membra roborari.

ASSERVNT iis regionibus in quibus inueniuntur Animalium
quae hūc la-
pidē generat
venatores.
animalia, quae istum lapidem generāt, venatores adeo esse
peritos & exercitatos, vt quanam animalia maiores lapi-
des

des contineant, solo conspectu possint iudicare, aiuntq; ea animalia, in quorum ventriculus maiores lapides latent, minus mobilia agiliave esse, & leia subtristiaq; apparere. Interdum etiam extincta animalia inueniri, in quorum receptaculis lapides grandes sint.

Huius lapidis præstantia.

PORRO horum lapidum tanta est æstimatio apud gentiles & indigenas, vt dicere soleant: Licet Deus omnia in hominum vtilitatem crearit, damnum tamen quodammodo esse, eum lapidem in alium vsum conuertere, quam Principum & nobili stemmate progenitorum, quandoquidem in plebis vsum, lapidis Bezar loco, radicem Moringa crearit, de qua superiore capite.

DE ARBORE TRISTI.

Arboris tristis natales & qualitas.

NONNULLIS India locis, præsertim verd in Malabar, frequentissima nascitur Arbor quædã magnitudine & forma ferè Pruni, multis prædita ramis tenuibus, & certa per spacia nodulo distinctis, è quo vtrinq; singularia folia enascuntur Pruni foliorum magnitudine, mollia & lanuginosa parte auersa, quemadmodum ferè saluie folia, & viridia nonnihilq; aspera parte interiore, non adeò serrata in circuitu, vt Pruni folia, neq; tam multis venis prædita. E singulorum foliorum sede nascitur pediculus quinq; capitula summa sui parte sustinens, quæ quatuor foliolis subrotundis constant, è quorum medio quinq; flores exiliunt candidi, elegantes, Aurea mali floribus magnitudine & figura pares, tenuiores tamen, elegantiores, & odoratiores, pediculo magis ad rubrum quàm ad flauum colorem tendente, quo in illis regionibus edulia tingunt, quemadmodum apud nos vulgo fit croco: fructus magnitudine lupini est, virescens, cordis effigie, per medium secundum longitudinem sectus, continens in vtraque parte quoddam receptaculum in quo semen occluditur, magnitudine seminis Ceratij siue Siliquæ, cordis effigiem retinens, album, tenerum, membrana subuironte tectum, nonnihil amarum.

V O C A -

VOCATUR hæc arbor in Canarin Parizataco, in Nomenclatura varia.
 Malayo Singadi, in Decan Pul, ab Arabibus Guart, à
 Persis & Turcis Gul.

RES est profectò obseruatione dignissima, conspiciere Odor.
 hanc elegantissimam arborem nocte pulcerrimis suauissi-
 meq; olentibus floribus onustam & hilarem; & simul at-
 que à Solis radiis illustratur, non modò flores omnes in ter-
 ram abiicere, sed totam arborem cum suis foliis quodam-
 modo marcidam apparere.

INTER omnes sanè quos vnquã odoratus sum flores
 nullum meo iudicio memini cum hoc comparandum, præ-
 sertim initidò dum quis repente locum ingreditur vbi hæc ar-
 bor est consita: nam postquam manu contacti sunt, exi-
 guus & euavidus est odor.

INDIGENÆ istos flores cor reficere censent, sed Florù vire
 amariusculi sunt: nam recenter ex arbore collectos, & in
 cibus degustauit, & nonnullam amaritudinem semper de-
 prebendi. Gentiles etiam medici eius semen inter medica-
 menta cor reficientia recensent.

MULTI Proreges, tribuni, atque alij priuari hanc
 arborem in Lusitaniam transferre voluerunt, sed irritò co-
 natu. Noui etiam quosdam qui semen commodo tempore
 collectum & maturum, vasculis figulinis vitratis atq; be-
 ne obturatis, item argenteis, pyxidibusque ligneis in Lusi-
 taniã detulerunt, ibiq; cum omni cura & diligentia se-
 uerunt, sed nunquam nasci voluit.

IN Malabar autem & Goa, locisque vicinis cum tan-
 ta facilitate nascitur, vt quilibet rami in terram depecti
 comprehendant.

DE NEGUNDO.

DVÆ arbores multis India locis, præsertim verò pro- Duplex Ne-
 uincia Malabar inueniuntur, in vsu medico adeò commen- gundo.
 data, vt multis morbis vriles esse deprehendantur.

E A -

Prioris de-
scriptio &
nomencla-
tura.

E A R V M prior mas censetur, & à Canarinis Varalo Nigunda appellatur, Amygdala magnitudine, foliis superne virentibus, inferne lanuginosis & hirsutis, foliorum Salviae modo; & in ambitu serratis, qua procul aspicientibus Sambuci foliis simillima videntur.

Alterius hi-
storia & no-
menciatura.

A L T E R A Negundo femina nancupata, aut Norchila à Lusitanis, vulgo in Canarin Nyergundi dicitur: in Balagate Sambali, in Malabar Noche: vtraque verò tam mas quàm femina Arabibus, Persis, & Desan incolis Bache vocatur, Turcis Ayt. Eadē magnitudine qua prior assurgit, folia verò habet ampliora, rotundioraq̃, neque in ambitu serrata, foliis Populi alba perquam similia.

V T R I V S Q V E generis folia Saluiam odore & sapore referunt: degustata tamen magis amara & acria deprehenduntur: in plurimis foliis parte auersa summo manē inhaerens conspicitur spuma quaedam candida, qua nocte ex illis emanat. Vtriusque flos cinerei coloris est, plurimumq̃ ad Rorismarini florem accedit. Vtriusq̃ fructus admodum similis est piperi nigro, acris gustus quidem, sed minimè vrentis vti Piper, at Zingiberi propemodum parus.

A R B O R E M moderate calidam faciunt, & semini paulo plus caloris tribuunt.

Facultates.

F O L I A, flores, fructus, cōtusa, aut in aqua decocta, vel in oleo fricta, vtiliter imponuntur omnibus doloribus ex quacung̃ causa prouenientibus: praesertim verò in articulorum doloribus ex frigida causa natis, atq̃ in tumoribus & contusionibus mirabiles praebet effectus. Ulceribus etiam vetustis folia trita imponuntur, felici successu, quandoquidem eorum materiā digerunt, eaq̃ emundant, & ad cicatricem perducunt, modò corpus non sit impurum. Et sanè in vulneribus, apostematibus, & contusionibus adeò vtilem experiuntur, vt chirurgorum operam minimè requirant.

Foliorum
decoctum.

M V L I E R E S horum foliorum decocto omni tempore vniuersum corpus lauant; tantaq̃ inuasit persuasio apud

apud illas, Negundo folia, flores, & fructus, vtilia esse ad in-
uandum conceptum, vt eum, qui contrarium persuadere
conetur, lapidibus obrutura sint.

OBSTETRICIBVS etiã, quas illi Dayas vocat, Dayas.
apprime nota est hac arbor.

ADEO frequens est huius arboris vsus ad medendum Huius vsus.
in illis regionibus, vt nisi Deus precisos ramos multiplici scœ-
tura renasci faceret, iã diu fuissent consumptæ arbores, aut
certè maximi pretij nunc essent: Sed quo magis pracidun-
tur rami, eo felicius renascuntur, perpetuaq; fronde viuent.

DE NIMBO.

ALIA est arbor medico in vsu admodum commẽda-
ta à Christianis & Gentilibus, reliquisq; earũ India pro- Nomencla-
uinciarum incolis, rara tamen admodum: sed qui eam cog- tura.
noscunt Nimbo appellant, Malabareses Bepole.

MAGNITVDINE est fraxini, cui procul aspicien- Nimbo ar-
tibus persimilis videtur: folia vtrinq; viridia sunt, nec ab al- boris histo-
tera parte incana lanugine pubescunt, in ambitu serrata & ria.
mucronata: rami multis foliis luxuriant, floribusq; abun-
dant exiguis, albis, quinq; foliolis constantibus, flauis in me-
dio staminulis, Loriq; siluestris siue trifolij odorati odorem
referentibus: fructus est paruis oliuis similis, subluteus, cor-
tice admodum tenui preditus, nasciturq; ex ramulorũ alis.

HVIVS arboris folia nõnihil amaruãt, saluberrimaq; Facultates.
sunt trita & cum succo limonum imposita vulneribus sor-
didis, cuniculosis, callosisq; cum hominum tum iumentorũ,
digerunt enim, emundant, sarcotica sunt, & ad cicat-
ricem perducunt. Foliorum item succus perutilis est siue
per os sumptus solus, aut ex vino, aut aqua, aut gallinæ ius-
culo, siue vmbilico impositus solus, aut cũ fellis bubuli mo-
mento, aut aceto, aut aloë, ad necandos & expellendos om-
nis generis lumbricos: quamobrẽ familiare admodum &
perquam salubre medicamentum est omnibus illius regio-

nis incolis, praesertim Malabar prouincia, quoniam lumbricis valde sunt obnoxij. Magnus est etiam eorum vsus tum florum & fructus in articularum doloribus, tumoribus, membrorum debilitate, & apostematibus.

Eius oleum
neruorum do-
loribus vtilc.

O L E I item ex eius fructu expressi magnus vsus in neruorum doloribus: quo vulnera, neruorum puncturas, & contractiones curant Malabareses.

DE IACA.

Iacę natales.

N A S C I T V R arbor in nonnullis Indiae insulis secundum aquas, quae licet nullum medicum vsum praebet, propter amplitudinem tamen, & fructus elegantiam, minime praetermittenda est.

Eius nomen-
clatura.

E A M Malabareses Iaca, Guzaratenses Panax, Canarini Panasu, Arabes Panax & Iaca nuncupant: Perse mutato p. in f. Fanax.

Eius descri-
ptio.

V A S T A est arbor, foliis palmaris amplitudinis praedita, dilute virentibus, neruo crasso & duro per longitudinem excurrente: malum fert non e germinibus aut foliorum sede, quemadmodum aliae arbores, sed ex ipso trunco maioribusque ramis nascens, longum, crassum, obscurius virens, crasso duroque cortice tectum, vndique veluti adamantum cuspidibus septo, quae in spinam breuem, viridem, nigroque aculeo praeditam desinunt, admodum similem Durionis spinae, sed minime acutam aut pungentem, tamen si minitari videatur.

H O R V M fructuum minimus est maxima cucurbitae amplitudine, atque etiam maior, praesertim in Malabar, ubi praestantiores nascuntur: nam qui in Goa proueniunt, minores & peiores sunt, atque magis insipidi. Cum maturus est hic fructus, bonum odorem spirat, eiusque duas differentias constituunt: Vnam Barca appellatam, & praestantioram: alteram Papa aut Girasal dictam, minusque bonam: deprehenditur postrema ex mollitie, quoniam si ma-

nu ap-

nu apprehendas, digitis cedit. Præstantissimi verò fructus pretium quadraginta marauedis non excedit, hoc est, paulo plus regali Castellano. Per longitudinem secti hi fructus, intus candidi, & densa carne præditi apparent, ac veluti in capsulas aut receptacula diuisi, plena castaneis longioribus & crassioribus quàm sint dactyl: siue palmula, cinerea tunica tectis, & intus albis castanearū vulgariū modo, gustu terrestri & aspero, si virides edantur, multosq; flatu generantibus: at si vti Hispanicæ castaneæ assentur, gustu sapido & venerem excitantibus, ob quam solam rem plebs frequentius vti solet. Sunt autem singula hæ castaneæ pulpa flavescente & aliquantulum lenta inuoluta, & pulpam Durionis nonnihil referente, tametsi ab eo differat: grati saporis est, præsertim quæ in Iaca Barca cognominata continetur, optimi Melonis pulpæ admodum similis: duræ tamen concoctionis est, & admodum grauat ventriculum: atque, vt illarum prouinciarum medici aiunt, si in ventriculo corrumpatur, noxios & venenosos humores generat: quique frequentius hoc fructu vescuntur, facile in pestilentem illum & pessimum morbum Morxi appellatum incidunt.

Eius facultates noxiæ.

Morxi moribus.

DE DURIONE.

FRUCTVS est in Malaca adeò grati saporis & odoris, vt reliquis qui in ea prouincia gignuntur, tametsi plurimi sint & boni, præferendus videatur. Cuius præstantia, & quoniam Doctor ab Orta illius etiam meminuit capite de Datura, licet eum non vidisset, me impulit vt de eo scriberem tanquam oculatus testis, tametsi in medicina nullum locum obineat.

Durion vbi nascitur.

VOCATUR hic fructus in Malayo (quæ prouincia est vbi gignitur) Duriaon: ipsius flos Buaa: arbor ipsa Batan.

Eius nomenclatura.

PRÆGRANDIS est hæc arbor, materie valida & solida,

Eius qualitas.

T

solida,

solida, crasso cinereoq₃ cortice tecta, multis ramis luxuriās,
 & copiosum fructum præbens: flores habet ex albo nonni-
 bil flavescentes, folia dimidiij palmi longitudine, duorum
 aut amplius digitorum latitudine, in ambitu tenuiter ser-
 rata, parte externa dilucius virentia, interna verò satura-
 tiore virore, & quodammodo ad rufum tendente prædi-
 ta: fructum Melonis magnitudine, denso cortice septum,
 eoq₃ multis breuib^{us} crassuq₃ & pungentibus aculeis hor-
 ronte, foris viridi & veluti striis quibusdā quemadmodum
 Melo secundū longitudinem distincto: intus verò conca-
 merationes quatuor secundū longitudinem habet, singu-
 las tria aut quatuor receptacula continentes, quibus sin-
 guli fructus insunt admodum cādidi vti lactis pingue, ma-
 gnitudine oui gallinacei, gustu suaviore odoratioreq₃ quā
 sit condimentū illud ab Hispanis Manjar blāco appella-
 tum, non tamen a leō molles aut glutinosi: nam qui candore
 illo non sunt præditi, sed flavescent, putridi sunt, aut aë-
 ris iniuria pluuiæue corrupti. Optimi censentur qui tres
 dumtaxat fructus in singulis cōcamerationibus, deinde qui
 quatuor obtinent: nam qui quinque habent, improbi cen-
 sentur, quemadmodum & illi quibus sunt fissura aliqua:
 non solent verò in singulis malis plures quā viginti fru-
 ctus contineri, iūq₃ singuli inclusum habent nucleum, mali
 persici nucleo similem, non rotundum, sed oblongiusculum,
 gustu insipido, quiq₃ guttur exasperet, veluti mespila viri-
 dia: propterea non eduntur.

Hius fructus
 edendi ratio.

CALIDVS & humidus est hic fructus: & qui edere
 volunt, pede leuiter comprimere & frangere solēt, propter
 spinas quibus obsitus est.

QVI nunquam hos fructus ederūt, cū primū illos
 olfaciunt, videntur putridas cepas odorari: sed postquam
 degustarunt, præ reliquis cibis bene olere & sapere censent.

Hius vites.

EST verò tanta in existimatione, apud eos qui gulæ
 dediti sunt, hic fructus, vt putent neminē eo posse saturari,
 propterea

propterea varia dant illi epitheta . Memini videre quaedam Epigrammata ab eleganti Poëta in laudem eius cōscripta. quæ (si hic locus ferret vt adscriberentur) non dubito quin lectori plurimum essent placitura.

TANTA tamen est huius fructus in Malaca abundantia, vt singuli non plures quàm quatuor marauedis veniant, præsertim mensibus Iunio, Iulio, & Augusto: nam reliquis pretium intenditur pro hominum arbutio. Pretium & æstimatio.

ADMIRATIONE porro digna est Betele cum hoc fructu antipathia, quæ profectio tanta est, vt si quis in nauem, Durionibus plenam, ad eſve aut concamerationem, vbi adseruentur, aliquot Betele folia reponat, corrumpantur & putrescant omnes. Et si cui ex Durionum immodico esu ventriculus inflammetur & grauetur, folio Betele supra ventriculum imposito, subito mitigatur inflammatio, tumorq; tollitur. Et, si à Durionum esu ingerantur aliquot Betele folia, nullam noxam sentiet, quātumuis multos ederit. Inde fit, tum etiam ob eius gustum suauem, vt vulgo dicatur, neminem eorum esu posse satiari. Eius mira cū Betele antipathia, & facultates.

DE MVSA * SEV FICV INDICA.

DECEM & octo aut viginii palmorum magnitudine attollitur hæc pulchra & elegans arbor, cuius truncus ex multorum corticum sibi mutuo incumbentiū coniunctione constat, & humani cruris crassitiem adipiscitur, radice rotunda & crassa, Elephantorum grato pabulo: foliis nouem palmorum longitudine, duorum cum semisse latitudine, neruo satis crasso per longitudinē excurrente, & transuersis fibris in latera sparsis, parte superiore saturis, inferiore dilutionibus: ex huius arboris fastigio nascitur veluti thyrsus quidam florum simul congestorū in modum pinei strobili coloris rufi: deinde vnicū ramum fert humani brachij crassitie in multos nodos diuisum, è quorum singulis decem aut quatuordecim dependent ficus, ita vt nonnunquam ra- Musæ historia.

mus centenis aut ducentenis sicubus onustus conspiciatur. Hos in diuersas species distinguunt Lusitani prouinciam incolentes: nam Cenorius appellat qui admodum flauet, laues, longiusculi, gratique saporis sunt, & odoratiores: Chincapanoes verò qui virescunt nonnihil, longioresque sunt, iique etiam grati saporis. Laudantur praeterea qui in Cosala nascuntur, Aethiopibus Inninga dicti.

Eius varietas
species.

Nomenclatura.

LEGITIMUM autem nomen apud Arabes & Persas (vt è praestante medico Persa in Ormuz nato intellexi) est Mous, non autem Mula aut Amusa: arboris verò Daracht Mous. Reliqua nomina ex GARCIA petenda.

Eius arboris
ferendae ratio.

SEMEL dumtaxat feritur haec arbor; nam ex eius radice aliae enascuntur: singulae verò vnicum (quemadmodum retuli) fructuum ramum gestant, qui, dum maturi sunt, rescinditur, plantamque ipsam sponte exsiccari sinunt, tanquam in posterum inutilem; aut amputant, in domesticorum Elephantorum pabulum.

Eius usus.

NONNULLI interiora tenerioraque, antequam explicentur, folia, florumque thyrsum pipere, Zingibere recenti, allio, sale, & aceto condiunt, & capparum modo edunt. Folia verò quoniam amplissima, mollia, frigidaque sunt, substernere ad accumbendum in aestu solet: & ambustis nonnunquam imponunt. Ruellius huius fructus meminit ex auctoritate Theophrasti & Strabonis.

* Nemo meo iudicio accuratius hanc stirpem descripsit quam Ouiedus sub Platani nomine. Eius historiam Latinam fecimus, & scholius in secundum GARCIAE librum cap. de Musa inseruimus.

DE MANGAS.

Mangas historia.

VASTA haec est arbor, & multis ramis praedita, fructumque fert magna ex parte anserino ouo maiorem, nonnullis interdum Indiae locis binas libras, aut amplius pendentem; in eadem verò arbore per sepe colore differetes isti fructus conspiciuntur: alij enim dilute virent, alij flauent, quidam etiam ex viridi rubescunt: grati admodum saporis odorif-

odorisq₃ est, & quando non est corruptus, duracinis persicis (quæ à carne firmiore flauaq₃ Melocotonea vulgo appellantur) præstat.

IN multis prouinciis nascitur, vti in Malabar, Goa Natales; Guzarate, Balagate, Bengala, Pegu, Malaca, aliisq₃ India locis, & in Ormuz, vbi reliquis præcellit.

NOMINATUR Mangas, in Canarin Ambo, à Nomenclatura. Persis & Turcis Amba: permanetq₃ in arbore ab Aprili in Nouembrem vsq₃ interdum, pro locorum natura & situ.

EDITVR hic fructus in laminas sectus aut sine vino, Eius fructus edendi, condiendi, & conseruandi ratio. aut vino maceratus. Conditur etiam saccharo vt commodius adseruari possit, atq₃ interdum cultello aperitur, & in eius meditullium zingiber recens, allia, sinapi, sal, cum oleo & aceto insperguntur, vt vel cum oriza edant, vel oliuarum conditarum modo. Saliunt etiam & elixant, atque in forum venalem proferunt.

FRIGIDVS & humidus est, tametsi vulgus calidum constituat, & multas mordicationes in eorum, qui vescuntur, ventriculo parere affirmet. Quin & indigenæ medici calidum faciunt, & vituperant, dicentes serpiginem, erysipelas, biliosas febres, phlegmonas, & scabiem generare. Quod forte accidit ab eius in ventriculo corruptione: sed eo tempore quo inuenitur hic fructus, propter immoderatum æstum, in similes morbos incidunt etiam nonnulli qui illo abstinent. Facultates;

ANTEQVAM probè maturus sit, gustu adstringente est, & ea pars quæ ossiculo vicinior est, acerbior: sed maturus dulcis & sapidus est. Præduro putamine, vndiquaque tomento, aut duris fibris transversim & obliquè excurrentibus operto tegitur nucleus longiusculus & crassiusculus, magnitudine iligneæ glandis, candidus, & candida cute tectus, gustu amaro dum crudus est, ideoq₃ aduersus lūbricos & alui profluvia utilis: tostus verò iligneas glandes sapit.

INVENITUR etiam huius genus sine osu ulo, palato admodum gratum.

Mangas filuestre aliud genus.

Eius facultates.

ALIUD eius genus siluestre reperitur Māgas brauas nuncupatum, adeò præsentis veneni, ut indigenæ illo sese mutuo perimant: nam si quis paululum ediderit, ilico moritur: interdum oleum admiscunt ad exacuendam eius vim, utq̄ celeriore perniciē adferat: sed quocumque tandem modo sumptum, adeò celeriter perimit, ut hæctenus nullum sit repertum antidotum ad illius vim compeſcendam. Dilutè viret, & aliquantulum splendet, lacteo succo abundat, paucaq̄ carne præditus est, nam crasso cortice solummodo integitur osiculum prædurum & cartilagineum, Cotonei tamen mali magnitudine est.

Natales.

PER vniuersam prouinciam Malabar prouenit copiosè hæc arbor, domestica siue satiuæ minor, breuioribusq̄ & crassioribus foliis. Pueri his fructibus, aureorum malorum loco, sese mutuo petere consueuerunt.

DE ANANAS.

Natales.

PEREGRINVS est hic fructus, & ex prouincia S. Crucis in Brasilia primùm in Indiam Occidentalem, deinde etiam in Orientalem Indiam delatus, in quibus nūc vberimè prouenit.

Eius historia.

CITRII verò mali minoris magnitudine est, admodum flauus & odoratus cum probè maturus est, adeò ut prætereuntes ex odore dignoscere queant ædes in quibus sit: succulentus & gratissimi saporis, procul intuentibus cinara videtur, sed pungentibus aculeis caret. Singula stirpes Cardui edulis magnitudinem æquant, unicūque malum gestant in medio quasi caule, & circa eum multas alias proles, quarum nonnullæ etiam suo fructu præditæ sunt. Qui itaque fructus maturos colligunt, proles ilico terra madare solent: è quibus singula deinde stirpes proueniunt suo malo onustæ,

onusta, vti mater; quæ intra annum spatium colliguntur. Eius radix carduo eduli perquã similis est, sed & folia non sunt disparia, tametsi ad Ananas siluestris folia magis accedant. Vulgo Ananas vocant: Canarini verò Ananasa.

CVM primùm in Indiam illatus est hic fructus, singuli decem ducatis, aut paulo amplius æstimati sunt: nunc verò propter abundantiam (tametsi neq; sapore neq; odore primis cedant) vix duobus regalibus Castellanis veneūt.

HACTENVS in medicũ vsum non est receptus, sed solummodo ob saporis gratiam commendatur. Calidus & humidus est editurq; maceratus in vino, vti Persicũ malocotoneum, & facilis est concoctionis; nimius tamẽ eius vsus inflammationes parit, quemadmodũ Duriones Malacẽses.

SI medius secetur, & partes denuo coniungantur, vniuntur vti cucumeres: perfossus verò cultello, si in vulnere vnus diei aut noctis spatio cultellus relinquatur, inuenietur tota ea pars, quæ in vulnere hæsit, absumpta.

* Consule nostras annotationes in 2. lib. Aromatum, Capite de Mangas.

DE ANANAS SILVESTRI.

ALTIUS assurgit qui Ananas siluestris nuncupatur: namq; truncum habet haste magnitudine leuem admodum, rotundum, & Mali aureæ crassitie, spinis horridum: folia spinosis cuspidibus prædita, & per ambitum mollibus spinis septa. Singule arbores secundum radicẽ summa tellure magnam foliorum comam fundunt, maiorum quàm quæ in arbore sunt, quæq; procul intuentibus Aloës foliis similima videantur, tenuiorum tamen, pluribus spinis horridorum, & dilute virentium: adnatis se propagat, aliæque stirpes ex aliis enascuntur, præsertim in sepibus & hortorum ambitu, quos egregiè muniūt. Rami foliorum simul glomeratorum capita proferunt flauentium admodum, & teneorũ, suauissimi odoris, quæ nihil aliud sunt quàm flos ipse:

Ananas siluestris descriptione.

ex horum singulis spica prodit Arundinis spicæ non absimilis, sed crassior, compactior, & elegãtior, odore Cedri. E ramis dependent fructus Ananas brauo, id est, Ananas siluestres dicti, quoniam cum domesticis nonnullam habeant similitudinem, Melonis magnitudine, coloris rubri elegantis & oculos oblectãtis, toti in partes diuisi, quemadmodum Cupressini strobili, seu nuces exsiccatae, sed tuberculis foris obsiti, vt procul spectantibus magni pinei strobili appareãt.

Cuius facultatis sit.

CAPITVM teneriora folia seu flores crudi eduntur, carduosq₃ sapiunt, sed exiguum alimentum præbent.

FRUCTVS (quem pauci degustant) sapore vt cumq₃ suauis præditus est, adstrictionis tamen austera, & palato parum grata, particeps.

SUCCI plena est tota planta cū suis radicibus. Huius sex vel octo vncia ex saccharo summo manè sumpta præsentissimum certissimumq₃ cõsentur esse remediũ aduersus iecoris & renum calores, renum vlcera, purulentas vrinas, & penis excoriationem: nam magna ex parte post tertium diem sanantur.

VTILEM etiam in diabete esse ferunt: at non sum expertus.

ARABES admodum laudant aduersus eosdem morbos & erysipelas; & Queura vocant, quemadmodum in Decan; Persæ Ananasa, & Angali: florem (qui caput illud foliorum odoratum est) Arabes Chuxtaid, Persæ Pixcoxbuith dicunt: Turcis est ignota.

* Habet hæc planta aliquot notas non dissimiles Aloï Americanæ.

DE CARCAPVLI.

Carcapuli historia.

CARCAPVLI Malabaribus, Garcapuli Canarinis, vastæ magnitudinis arbor est, fructum ferens Malo aureo cui cortex exemptus sit, magnitudine, & forma similem, ex grumis omnino constantem, (sed non separabilibus

libus ab inuicem vt in Malo aureo) tenui, leuiq³ & splen-
denti cortice tectum, non admodum sicco, colore pallido, at
vbi maturuit aureo: gustu admodum austero, sed quadam
adstrictione grato.

Eo videntur in cibis, magnaq³ apud incolas illius est Eius vsus,
laus in curationibus: sed inter omnes, quæ experientia com-
probata sunt, primas obtinet profluuij alui cuiuscunque ge-
neris constrictio, in iis præsertim qui nimio veneris vsu hoc
malum contraxerunt: editur verò aut ipse fructus matu-
rus, aut eius succus cum oxygala sumitur, aut illius exsic-
cati puluis: cum oxygala autem mixtus & cocta oriza,
mirificè appetitum deiectum reuocat. Vtilis etiam est eius
succus, & exsiccati puluis, in oculorum caliginibus & suf-
fusionibus. Familiaris est fructus puluis, obstetricibus, puer-
peris enim exhibere solent ad pellendas secundas, & ad
purgationes, atq³ lactis vbertatem præstandã, tum etiam
ad facilitandum partum magna vt aiunt efficacia.

Succus eius cum alijs plantis mixtus vngui maio-
ris digiti pedis imponitur eodem latere quo quis aut caligi-
nem, aut suffusionis initium in oculo habet, vtilem q³ esse
perhibent.

TRANSFERTVR hic fructus siccus ex Malabar
in alias prouincias.

DE CARAMBOLAS.

FRUCTVS quem Malabares & Lusitani Caram- Carambolas
historia.
bolas appellat, in Decan Camarix, in Canara Cama-
rix & Carabeli, in Malayo Bolimba, & à Persis Cha-
maroch dicitur; nascitur in arbore cotoneæ magnitudine,
folijs mali, paulo longioribus, coloris viridis saturatiore, &
gustus amaricantis: floribus paruis quinq³ foliolis constan-
tibus ex albo rufescentibus, nullo quidem odore gratis, sed
aspectu elegantibus, & gustu oxalidis acetoso. Ipse verò
fructus maiusculi oui gallinacei magnitudinem æquat, ob-
longus,

T S

longus,

longus, flavescent, atque veluti in quatuor partes diuisus, sulcus illis paulo altius impressus magnam gratiam addentibus: in medulla continet semina tenera, saporis aciditate palato grata.

Eius vsus.

MULTI vsus est in medicina & in cibis: namq; maturum exhibent in biliosis febribus; & saccharo conditum, syrupi acetosi loco prebent. Canarini eius succo, cum aliis medicamentis istis nascentibus, collyria parare solet ad oculorum nubeculas tollendas. Obstetricæ (quæ illis Daya dicitur) vidi fructu sicco & in puluerem contrito & foliis Betele vrentem ad secundinas à partu expellendas, fetumq; mortuum educendum.

EIVS etiam muria conditi frequens est vsus, cum gratissimi sit saporis, & appetentiam excitet.

DE IAMBOS.

ALIVS est in India fructus, qui ob aspectus elegantiam, suauemq; odorem & saporem, tum etiam ob eius in medicina vsum, dignus est cuius historiam hic apponam.

Iambos historia.

ARBOR verò quæ hunc fructum prebet, vasta est, maximã Malum aureã, quæ in Hispaniis nascatur, equãs, multis ramis in latum expansis, multamq; umbram prebentibus prædita, aspectuq; pulcherrima; caudex maioresq; rami cinereo cortice integuntur: folia pulcherrima sunt, leuia, palmũ aut amplius longa, crassiore neruo per longitudinẽ, multis autem obliquis venis in latera excurrentibus, parte superna saturatiùs, inferna verò dilutiùs virẽtia: flores ex rubro purpurascens, viuidi admodũ coloris. multis staminibus in medio præditi, aspectu pulcherrimi, gustu capreolorũ vitis simili: Fructus magnitudine est Pyri quod à Rege cognomen accepit, eiusq; duo sunt genera: vnus enim aded obscure rubet vt niger videatur, magnaque ex parte ossiculo caret, & succi bonitate præstat: alter ex candido rubescit, & ossiculũ continet album, durũ, non admodum

dum rotundū, ossiculi quod in persico malo est magnitudine, laeue, & cādida hirsutaq; membrana tectū; qui licet superiori bonitate cedat, dignus tamen est delicatissimorum etiam hominum palato; vtriusq. odor suauissimam rosam refert. Frigidus & humidus est, & admodū tener; cortice adeo tenui & molli tectus, vt cultello auferri non queat.

ALTE suas radices terræ infigit haec arbor, & post quartum annum fit fructifera: fructum saepius eodem anno perficit, & nunquam sine flore aut fructu conspicitur, cū iidem rami floribus, fructu viridi & maturo semper ferè onusti sint, decidentibusq; quotidie floribus (sic vt solum rubro colore tinctum quandoq. videatur) noui subnascantur, fructusq; alij primū enascantur, alij maturescant, alij iam maturi colligantur. Succussa arbore maturi facile decidunt: comprehensi verò rami ad fructus colligendos facillimè ab arbore reuelluntur. Ante reliquos cibos initio mensae edi solent atque interdium.

MALABARES & Canarini hunc fructum Iamboli vocant; Lusitani istic habitantes Iambos, Arabes Tupha Indi, Persae Tuphat, Turci Alma: Lusitani arborem Iambeiro appellant. Nomenclatura varia.

FLORES & fructus saccharo condiri solent, iisq; frequenter vtuntur in biliosis febribus, & exstinguenda sitis gratia. Facultates.

DE IAMBOLAINS.

HVIUS arboris materies cortice integitur coloris ferè eiusdem cum Lentisci cortice: folia Arbuto similia habet, sed Myrti virentis foliorum sapore: fructus Cordubensibus oliuis maturis similes, adstringēis gustus, & fauces contrahentis. Iamboloins historia.

NULLVM vsum in medicina obtinent, sed eduntur cum Oriza cocta, nam appetentiam excitant. Eius vsus.

VVLGVS Iamboloins appellat.

DE

DE IANGOMAS.

Iangomas
descriptio.

ALIVS est fructus Iangomas nuncupatus, Sorbis ferè similis colore, & immaturis prunis sapore: quibus & arborem similem habet, (sed spinis obsita) & folia & flores.

Natales.

NASCITVR cum sponte in agris, & siluis: sed in hortis etiam colitur.

Vlus.

FRUCTVS licet maturus digitis prius emolliendus est, antequam edi possit: attamen adstrictionem illam haud mediocrem nequaquam adhuc deponit: eaq; de causa illius vsus est ubi adstrictione opus habent.

DE MALIS INDICIS.

Malorū In-
dicarū histo-
ria.

MAGNA est arbor multis foliis & floribus praedita, & copioso fructu: folia minus rotunda sunt mali foliis, tamen si ea amulentur: superne saturate virent, inferne candicant & pubescunt uti Salviae folia, gustu adstringente: flores exigui, candidi, quinque foliolis constantes, inodori: fructus iuiubis seu zizyphis similes, alij alius maiores & suaviores, nunquam vero tam probe maturescentes ut conservari queant, & in alias regiones transferri, uti Zizypha; & perpetuo nonnihil adstrictionis retinentes: unde colligitur minime pectori vitales esse, quemadmodum zizypha.

Earum no-
menclatura.

HVIC arbori nomen est in Canara Bor, in Decan Ber, & in Malayo Vidaras, apud Lusitanos Mançanas de la India, id est, mala Indica.

Præstantia.

PRÆFERVNTVR fructus in Malaca nati Malabaricis: sed iis adhuc præstantiores quos Balagate profert.

CONSPICITVR hæc arbor æstate alatis formicis perpetuo onusta, quæ in ramis eius Laccam elaborant.

DE AMBARE.

Ambare de-
scriptio.

CRASSA magnaq; est hæc arbor, foliaq; habet Iuglandis folius magnitudine respondentia, sed non eius for-

mæ, dilutiùs virentia, & multis venis elaborata, quæ illis magnam gratiam addunt: flores exiguos candidos, fructus Juglandis nucis magnitudine dilutiùs virentes, & cortice quàm illa leuiore: odoris grauis & gustus acerbi dum adhuc virent, coloris verò flauis in maturis, gratioris odoris, & gustus grata aciditate commendabilis, medullam continentes cartilaginofam & duram, è duris neruis obliquè intertextis constantem.

HANC arborem appellant Canarini Ambare, fructum Ambares, Persæ Ambereth, Turci Harb, Lusitani Ambares, quemadmodum Canarini. Nomenclatura.

PROPTER fructus gratam aciditatem eum Omphacij seu agrestæ loco cibus admiscunt: maturum ex sale & aceto edunt, excitat enim edendi appetitum. Indi aduersus biliosos humores vtilem esse perhibent. Eius vsus.

SALE & aceto conditus diu conseruari potest.

Eius condiendi ratio.

DE DATVRA.

TRIA sunt huius plantæ genera, quorum quo frequentius vtuntur, primo loco describemus: eius enim adeò vulgaris est vsus, vt pauca sint meretrices, quæ inter sua κερμήλια illud non recondant, ob eas quas postea subnectemus causas. Daturæ tria genera.

PRIMUM Alibæ magnitudine caulem habet, nec admodum illi dissimilem, in plures tamen ramos diuisum: folia cùm magnitudine tum forma Stramonie foliis similia, verùm magis in circuitu serrata, vti ferè Xanthij (Hispanis Lampazos) folia: flores albos, Smilacis leuis (quæ Hispani Correguela mayor, hoc est, Conuoluulum maiorem appellant) floribus omnino respondentes, fructum Stramonie, rotundum, nucem Juglandem magnitudine æquantem, viridi colore præditum, & spinis mollibus, minimeq; pungentibus vndique septum, plenum semine Lenticulæ simili, eiusdemque coloris, cordis humani effigie, gustus amari:

Prioris descriptione.

amari: radicem albam, raphani odore, quæq; si diu naribus admoueat, sternutamenta ciet, cuius cortex nonnihil amaricat, minus tamen eo qui caulem & ramos ambit.

Natales.

NASCITUR vmbrosis locis, & secundum aquas.

Nomenclatura.

NOMEN huic plāte in Malabar est Vnmata caya, in Canara Datiro, apud Arabes Marana, apud Persas & Turcos Datula, apud Lusitanos Datura & la Burladora, hoc est, faceta.

Qualitas.

LITERATI plerique, atque etiam maxima pars Medicorum istic degentium, legitimam Nucem Methel Arabum esse censent, frigidamq; excessu tertio, & siccam secundi sine constituunt.

Facultates.

MALA inualuit cōsuetudo apud impudicas mulieres, vt huius seminis in puluerē triti dimidiā drachmā ex vino, aut alia quæ magis arridet materia, præbeant: miser qui eū hausit, diu velut mente alienatus remanet, aut ridēs, aut eiulans, aut dormiēs, plerumq; etiā alteri colloquens & respondens, vt interdū etiam sana mente præditū esse credas, tamen si mentis non sit cōpos, neq; eū agnoscat, cū quo sermones cōfert, & colloquij habitū planè sit immemor, postquā ad se rediit. Sunt verò nōnullæ adeò exercitatae in hoc medicamēto exhibēdo, idq; sic tēperare norūt, vt ad certas, easq; quot velint horas, quibus id propinant, mentē adimāt. Multa sanè eius rei exēpla, quæ vel ego ipse vidi, vel ab aliis audiui, huc adducere possem; sed cū ad rē nihil faciant, prætermittenda esse duxi: illud solū addam, neminē, qui simile sumpsisset, nec atum vnquā comperisse, tamen si nonnullos conspexerim per aliquot dies perturbatos ferri, quod fortè acciderat ob immodicā quantitātē exhibitam: quæ si fuerit nimia, interimit; quoniam hoc semē perniciofa qualitate non caret, licet gentiles ad prouocandas vrinas cum pipere & foliis Betele id exhibere soleant, & perutile esse dicant. Ego verò nunquam obseruaui, nec experiri volui, cū alia medicamenta ad eam rem vtilia non desint.

PORRO si ad eorum, qui hoc semen hauserūt, curam *Vires variæ.* euocētur Hispani medici, medicamenta vomitū cietia exhibēt, vt, quidquid in vētriculo hæsit, reiciant; acres deinde clysteres iniiciūt ad euacuandū, fortesq; ligaturas adhibent ad diuertendū, tum etiam cucurbitulas adponunt, & venā secant. Gētiles verò medici & Christiani indigenæ cum à cucurbitulis & vena sectione abhorreant, nihil aliud quàm vomitum prouocant, fortesq; ligaturas & fricationes adhibent; quæ si non sufficiant, balnea ex aqua calida præscribunt ad eliciendū sudorem: porro à vomitu vinum propinant, cui piper & cinamomū admiscent; in cibus verò audaciores sunt Hispanis: namque euacuata materia galinas edendas præbent, & vinum dulce aut passum exhibēt.

RADICIS Daturæ drachma ex vino pota somnum profundum inducit, in quo varia insomnia, & miræ rerum facies obuersantur.

SEMINI E verò per noctem in aceto macerato, deinde exactè trito, vtiliter illinuntur herpes miliares & erysipelata serpentina: nam breui sanantur.

RELIQVA duo genera facie & fructu superiori ferè respondent, sed flores colore variant: etenim secundi flores, licet forma priori sint similes, colore tamen flauo sunt, & secundùm pediculum nonnihil rubent: terij flores byoscyami floribus magis accedunt. Ceterùm neutro ex postremis duobus vtuntur, nisi ad necē inferendam. Nihilominus tamen Brachmenes medici ex secundi semine (quod floribus est flauis) catapotia faciunt, granorum piperis magnitudine, magnæ sanè efficaciæ ad sistēda alui profluvia, quibus adiuncta sit febris ardens; atque etiam in dysenteris: Fiunt verò hunc in modum catapotia.

R. seminis secundi generis drachmam vnā, piperis nigri & longi, sandali albi, atincar, radicū Bīsa (adfertur ea ex Bengala & Patanne montibus) foliorum Banguæ, singulorum dimidiā drachmā: omnia ista diligēter cum
aqua

aqua terunt in marmore, quo pictores suos colores terere solēt, deinde catapotia efformant, è quibus exhibent quantum commodum videtur.

Nux Me-
shellæ est
Stramo-
niz fru-
ctus.

ME A est cum aliis plerisque opinio, vt nucē Methel-
lam Stramonie fructum esse credam, qui per omnia simili-
lis est fructui Daturæ: atque si nonnihil ab eo differt, id lo-
corum varietati adscribendum censeo.

Tatula.

* Quantum ex Daturæ primæ descriptione colligere li-
cet, eadem est cum Turcorum, qui Cōstantinopoli viuunt,
Tatula, cuius vsus illis perquam familiaris est.

Nec abludere ab ea videtur illud Stramonie genus, cuius
semen Oeniponte ex Sermi Archiducis Ferdinandi aula
Viennam Austria primū delatum & Nobilibus matronis
anno 1583. communicatum, sequente anno in multorum
hortis natum est. Illius stirpis descriptionem atque iconem
non incommodè huc inferri posse existimari.

Est autem vulgari Stramonia longè maius, quodque hu-
manam altitudinem nō modò æquet, sed etiam plerumque
superet: crassos habet caules, nonnunquam brachiales, leues,
diutiùs virentes, multis alis præditos, ad quas nascuntur am-
pla & viridia folia, maiora quàm in vulgari, magisque laci-
nata, vti ferè in nonnullis Atriplicis siluestris generibus,
præfertim eo quod vulgo pedem anterinum appellant, sed
ampliora: flores in alis singulares, vulgaris floribus forma
& colore quidem similes, sed minores & ferè inodori: qui-
bus excussis succedunt capita, non orbiculata, vt in vulgari,
sed oblongiuscula, maiorem nucem Juglandem cū suo ope-
rimento æquantia, & quatuor sulcis secundū longitudinem
quodammodo diuisa, firmisque aculeis modò longis, modò
breuibus munita, quæ per maturitatē à summo in quatuor
partes dehiscunt, & octonas cellulas ostendunt, semine ini-
tiò rufescente, deinde nigro, planiusculo, rugoso plenas, quod
facilè à vento excutitur, nō autē pulpæ inhæret vt in vulga-
ri, sed illo etiam minus est. Tota plāta grauiter spirat, & spa-
tulæ foetidæ, siue Xyridis vulgo creditæ, odorem æmulatur.

Floret ætate, semē Autumno maturescit. Austriacæ no-
biles Matronæ, Schönappfen appellant.

DE

DE BANGVE.

BANGVE simile ferè est Cannabi, cuius Dioscorid. Banguè de-
scriptio.
lib. 3. meminit. Caulem habet quinque palmorum lōgitudi-
dine, quadrangulum, colore dilutiùs virente, fractu contu-
macem, nec adeò concavum, vt cannabinus caulis, cuius
cortex nō minùs quàm illius in fila dūduci potest: folia can-
nabina supernè virètia, infernè incana lanugine pubescen-
tia, gustu terrestri & insipido: semen cannabino minus,
neque adeò candidum.

INDI semine & foliis vescuntur, cūm vt validiores in Eius utilitas.
re venerea fiant, tum ad excitandam cibi appetentiam.

FIT ex hoc Banguè compositio vulgaris admodum Compositio.
vsus in iis regionibus, ad varios effectus: etenim magnates
& militiae præfecti, vt laborum obliti securiùs & liberiùs
dormiant, seminis & foliorum in puluerem redactorum,
quantum videtur, sumunt, illiq; addunt Arecam siue auel-
lanam Indicam viridem, & opij nonnihil pro arbitrio: om-
nia saccharo excepta deuorant: si verò in somno varias re-
rum species sibi obuersari cupiunt, addunt selectissimam
Camphoram, Caryophyllos, Nucem moschatam & Macis:
si verò hilares esse volunt & faceti, & præsertim in vene-
rem procliuiores, ambaro & moscho additis saccharo ex-
cipiunt, & electarium faciunt. Ad quid
profit.

MULTI mihi affirmarunt, huius semen & folia ad
libidinem ciendam miræ esse efficaciæ: vnde colligere licet,
nihil affinitatis habere cum Cannabi, licet illi admodum
similis sit, quandoquidē auctore Dioscoride loco suprà di-
cto Cannabis calida & sicca est, & genituram exstinguit.

DICITVR Arabibus Axis; Persis, Decan, & plu- Nomencla-
tura.
rimarum aliarū regionū incolis Bāgue; Turcis Asarath.

* Sed & hoc Banguè plurimam affinitatem habere vide-
tur cum Turcorum Constantinopoli degentium Maslac: quo Maslac.
ad varios effectus vtuntur: nonnulli etiam vescuntur exci-
tandæ veneris gratia.

DE HERBA VIVA.

Herbæ viuz
nomenclatura.

NONNULLIS Asia locis planta quedã inuenitur vulgo Herba viua nuncupata, à circumforaneis illis, loques appellatis, Herba amoris, ab Arabibus & Turci Suluc, & à Persis Suluque.

Eius historia.

EXIGUAM habet radicem, è qua supra terram exiliunt octo ramuli duos digitos longi, foliis vtrinque, in ordinem digestis & inter se respondentibus onusti, quæ plurimũ ac Erui tenella folia accedunt, nec dissimilia sunt foliis priorũ Polypodij, cuius iconem Lacuna exhibet lib. 4. cap. 187. seculongè tenuiora, & vtrinque lauia, & grato virore oculos passentia, vti Tamarindorũ folia: è medio radicis capite exiliunt pedunculi (nam caule caret) quatuor, singuli suum florem sustineutes flauum, aspectu pulcherrimum, minoribus Caryphyllis similem, sed sine odore.

Natales

NASCITUR calidis & humidis locis.

Mira eius natura.

ADEO mira est huius plantula natura, vt eã humana ratio assequi nequeat. Nã cum maximè viret, gratissimaque est aspectu, si quis illam apprehendere cupiat, ilico folia contrahit, atque sub tenues ramulos recondit; si verò apprehendat, subito adeò marcida conspicitur, vt exsiccare putet: sed quod maiore admiratione dignũ est, si manũ retrahat, ilico suũ nitorem recuperat, & toties marcescit aut reuirescit, quoties comprehenditur, aut manus ab ea retrahitur.

MIHI autẽ relatum est, Philosophũ quendã in Malabar, dum nimis curiosè huius plantæ naturã obseruare cupit, amentem esse redditũ. Plantã ego conspexi, eamque cum suo cespite, ipsam minimè contingens, erui, & in hortum quendam transtuli, vbi permãsit; at fatuum minimè vidi.

Facultates.

INTERROGATI à me nonnulli indigenæ medici, an aliquas huius plantæ facultates perspectas haberent, illamque in vsum medicum adhiberent, affirmarunt vtilem esse ad virgines corruptas in integrum (si credere fas est) restituendas, & ad reconciliandum amorem mira esse effi-

catie.

cacia. Gentilis medicus & pro ea regione satis doctus, cum adeo cupidum cognoscendi huius herbae facultates conspiceret, ait, vnam se edoctrum adeo compertam & certam, ut ceruicem pro pignore deponeret, nisi sic se habere comperirem. Nepe ut illi cuiuspiam mulieris, qualiscumque etiam status, nomen modo indicarem, se effecturum ut illa in omnibus mihi obsequeretur, dummodo ex ipsius praescripto herba vterer. Sed conditionem respui in re tam illicita. Nihil igitur aliud post diligentem inquisitionem de hac planta intelligere potui, quam apud Gentes, praesertim vero Brachmenes Canarinos & Iogues in magna aestimatione esse.

QUODAM die mihi accidit plantas conquirenti non procul a flumine Mangate, ut Gentilem quendam humi sedentem & verba quaedam obmurmurantem, tanquam oraret, forte conspicerem; quem cum copellassem, nihil respondit, sed meo interpreti, quem comitem duxeram, manu dumtaxat innuit: is hominem intelligens, celeriter se se inde proripuit, meque secedere iussit, inquiens Gentilem illum incantatorem esse cuiusdam illius regionis Capitanei quem Caymal appellat, & istic sortes iacere supra Herbam viuam: id fieri solere repurgato prius circa ipsam plantam solo ad hominis longitudinem, recitarique quaedam concepta verba, & expectari primam auem aut rem animatam quae istam plantam praetergrederetur dum verba obmurmuraret, cuius sanguine (si comprehendi posset) perluenda esset, sin minus, alterius eiusdem speciei, idque cum multis ceremoniis, quas praetermitto, cum indignae sint ut scriptis mandentur. Conspexi deinde istam plantam siccam inter supellectilem mulieris prostituta pudicitiae.

* Ea esse videtur quam Garcias libro Aromatum describit foliis Polypodii, nullo nomine addito. Nec ei forte absi-

DE HERBA MIMOSA.

ALIA planta inuenitur in quibusdam hortis quinque palmorum longitudinis, & vicinis arbutis aut parietibus in-

Herbae mimosa historia

ALIA planta inuenitur in quibusdam hortis quinque palmorum longitudinis, & vicinis arbutis aut parietibus in-

Herbae mimosa historia

cumbēs, tenui caule, elegāti virore prädito, nec admodū rotūdo, per interualla exiguis & pungētibus spinis obsito, foliis superioribus haud absimilib⁹, filicis feminae foliis minorib⁹.

Natales.

G A V D E T humidis & petrosis: & Herba mimosa nuncupatur, quoniam manu adnota senescit & marcescit, manu verò remota pristinum virorem recipit, sed non adeò celeriter vii prior.

Natura.

N A T V R A M habet plurimum ab Arbore tristi differentem: nam singulis noctibus Sole occidente senescit & siccatur quodammodo, sic vt contabuisse videatur: oriente verò Sole vigorem denuo recipit; quantoq₃ Sol magis feruet, eo magis viret, totoq₃ die folia ad Solem conuertit.

Odor & sa-
por.

O D O R E & sapore est Glycyrrhizæ: vulgoq₃ ab indigenis folia manduntur aduersus tussim, ad pectus repurgandum, & vocem clariorem: renum etiam doloribus vtilis esse censetur, & recentia vulnera glutinat.

Vites.

Quibus cum
plantis con-
ueniat.

* Multis notis hæc planta cōuenit cū Fœnogræco siluestri Tragi, siue Polygalo Cordi, & Glycyrrhiza siluestri Gesneri, cuius folia & radices degustata Glycyrrhizā sapiunt: nam elus folia noctu interdum contrahuntur (quod in multis leguminaceis plantis vsu venit) at spinis caret caulis, nisi pro spinis sumere libeat tenues illas & mucronatas appendices, sedi foliorum alatorum inhærentes.

D E P I N E I S N U C L E I S M A L V C A N I S .

Pineorū nu-
cleorum de-
scriptio.

A L I T V R in hortis quibusdam Malabar, tum etiam in nonnullis siluis sponte nascitur Arbor magnitudine Pyri, cuius folia infernè diluto virore prædita sunt, supernè autē saturo, admodum tenella & mollia, quæ gustata valde acria deprehenduntur, & linguam diu vellicant: fructus triangularis, auellana magnitudine, interius in multa receptacula distinctus, in quibus semen est album, solidum, rotundum, pineo nucleo suo putamine exempto par.

Eorum vsus.

E O fructu frequenter vtuntur Indi, cum in curandis quibusdam morbis, tum etiam in suis nequitiis.

B I N O S eiusmodi nucleos tenui membrana, quæ illos cōtegit, liberatos terūt, & clysteribus vulgaribus admiscēt,

aduersus Sciaticam, & vrinae difficultatem: seu propinant cum gallina iusculo ad educēdos putridos, lentos, crassosq; & frigidos humores, & asthmaticos curandos, aduersus quem morbum plurimū cōmendant, & frequenter vtuntur. Ex aqua tritis impetigines inunctæ, primū tamē diligēter confricata & abraſæ, probè & breui temporis spatio curantur: sed admodum vrunt, vt experientia didici.

IMPROBÆ etiam mulieres illarum prouinciarum, suis maritis parū æquæ, quatuor grana siue nucleos edendos præbent, vt eos interimant.

VVLGO appellatur hic fructus Piñones de Maluco, Fructus nomenclatura. hoc est, pinei nuclei Malucani, quod istic frequētes sint arbores hunc fructum ferētes, multusq; & familiaris admodum sit illius vsus in purgationibus: à Canarinis Gepalu.

DE CHARAMEIS.

HVIUS arboris duo sunt genera: Vnum Messili amplitudine, foliis Pyro similib⁹, dilutè virēibus, fructu auelanis simili, admodū flauo, elegāter in multos angulos desinente, sapore omphacij, & grata aciditate, quem vel immaturum vel maturum vel sale conditū vulgariter edunt. Duo genera. Prioris descriptione.

ALTERVM genus eiusdē est magnitudinis, foliaq; habet Malo minora, fructum verò priore maiore, cuius decocto cū Santalis aduersus febres vrūtur Canarini medici. Alterius historia.

CRESKIT in siluis & mōtibus procul à mari disitis. Natales.

E primi generis, quod secundū aquas nascitur, arboribus, seligunt Decanini & Canarini eam qua longiūs à mari abest: huius radicis corticē (cui lacteus succus inest) quatuor digitorum longitudine sumentes cum drachma sinapi probè terunt, & asthmaticis exhibent: valenter enim purgat per aluū & vomitum. Quod si immodica subsequatur euacuatio, Carābolas fructum vnum viridē edūt, vel aceti Canarini haustū sumūt (quod nihil aliud est quàm aqua decoctionis orizæ vno aut altero die reseruata, donec acetat, Canarinis aceti vices præbēs, & medicū vsus præstās)

Et, si profluvium non cessat, agris caput frigida abluunt.

MAGNVS est horū Charameis vsus in illis prouinciis; Et ad orexim ciendā, edere solēt immaturos, maturos, salitos, vel sale Et aceto conditos, vt antè dixi; aut aliis edulis, quibus aciditatem conciliare volant, admiscent.

Nomenclatura.

VOCANTVR in Canara, Decan, Arazauali; vulgo Charameis; Arabibus, Persis Et Turcis, Ambela.

DE HERBA MALVCANA.

Herbz Malucanæ historia.

DVORVM aut triū cubitorum longitudinē adquirat haec planta, nonnunquā etiam locis vberioribus Et humidis, quinq; cubitos superās, eleganti virore praedita, caule tenui, tenero, nō nihil cōcauo, imbecillo, Et, nisi vti Iasimum pergulis sustineatur, humi sese diffundente, quemadmodum hedera; Et multos ramos spargēte, qui subinde radices agunt vt Mētha Et Melissa phyllon; adeoq; serpunt, vt planta sola, vel ramus transpositus, breui temporis spatio magnum locum occupet: folia habet tenella Et mollia, in ambitu serrata, magnitudine Et forma Sambuci foliis respondentia: florem croceum Chamemeli flori admodū similem, paulo tamen maiore. Toto anno viret Et luxuriat.

Nomenclatura.

VVLGO nuncupatur Remedium pauperum, Et destructio Chirurgorum; Canarini Brungara aradua appellant, id est, quae flore est croceo.

Vsus.

FREQVENTER vtuntur cū in Maluco (vnde primam originem traxisse creditur, quò distic abunde nascatur, Et plurima admisceatur Chirurgicis remediis) tum in omnibus Indiae prouinciis, in quibus diligenter colitur, Et in pretio habetur, nec iniuria.

Ex ea vnguentum mirè efficacax.

COQVNTVR huius planta folia in oleo, Et cum cera inspissantur vnguenti modo: mirificè curat id vnguentum omnis generis vlcera cū recentia tum antiqua, etiam si sanguinolenta, sordida, cuniculosa, maligna Et putrida sint: mirè esse efficaciae deprehendi in tiliarum vulneribus inueteratis, Et recentibus vulneribus.

ALIA

ALIA est præterea huius stirpis vrenda ratio. Eius Alia huius stirpis vrendæ ratio. enim caulem & ramos superiore cortice denudant, & sumunt membranã illam tenuem qua media est inter exteriore corticem & caulem, quaq; facile, vti in cannabi, reuellitur: eam oleo nucis Indicæ madentẽ, ipsius plantæ foliis inuoluunt, & sub cineribus calidis recondunt; vbi incaluerit & emollita fuerit, conterunt, & recentibus cruētisq; vulneribus imponunt, seu grandia sint, seu minora: & paucis diebus non sine admiratione conglutinant absq; vlla inflammatione aut apostemate: lenit enim dolorem, sanguinisq; fluxum cohibet; breuiter, nullo alio medicamento adbibito omnino ad cicatricem perducit: singulare etiã perhibent esse remediũ aduersus neruorũ punctiones & vulnera.

EODEM præterea modo adhibetur in apostemate Vires variæ. aperto ad emundandum, carnem generandum, & ad cicatricẽ perducendam: item in inueteratis vlceribus & cuniculosis, in quibus ea solummodo trita interdum apponitur.

PORRO quoniam ista remedia huius plantæ certissima sunt, vulgariter iis vtantur in vniuersis illis prouinciis, & magna habet in æstimatione: multi præterea alij, qui inde nauigant, vnguentũ ex hac herba cũ oleo & cera cõfectum, secũ efferre solent, tantam fiduciam in eo collocantes, quasi omnia Chirurgica remedia apud se haberent: itaq; quacunque occasione, in qua chirurgorum opera requiri posset, subitò ad vnguentum ex herba Malucana confectum confugiunt, tanquam indubitatum remedium.

Vnguentum omnia chirurgica remedia continere creditum.

DE SARGAÇO.

IN celebri illa nec minùs metuenda nauigatione del Sargaço (sic enim totũ illud Oceani spaciũ à decimo octauo gradu ad trigesimũ quartũ ab æquinoctiali ad Septentrionẽ tendens, qui in Indias nauigat, appellant) cõspicitur profundũ & spatiosum equor tectũ herba quadã Sarguaço nũcupata, palmũ longa, tenuibus ramulis in glomos cõuoluta, foliis angustis, tenuibus, & dimidiam vnciam lon-

Vbi Sargaço inuenitur.

gis, in ambitu admodū ferratis, colore subrufo, gustu insipido, siue insensibili mordicatione praedito, qui potiùs ex aqua salugine cōtractus, quàm ipsi planta innatus videatur. Ad singulorū foliorū exortus inheret ser ē rotundū vti granum piperis vani & vacui, tenui corallio albo, interdū autē corallio rubro & albo omnino elaboratū, tenerū admodū dū primūm ex aqua educitur, & durū se exsiccare sinatur, sed propter tenuitatē admodū fragilē, salsa aqua plenū. Nulla radix in hac planta cōspicitur, sed sola rupturæ vestigia apparent, atq; in profundo arenosoq; maris alueo nasci, tenuesq; radices obtinere credibile est, tametsi nōnulli opinētur rapido aquarū, quæ ex multis insulam Oceanū influūt, cursu istā herbam euelli & simul trahi. Cū eam opinione pertinaciter tueretur nauclerus illius nauis qua uehebar, suborta q; esset inter nauigandum hoc mare malacia, quantū acies oculorū extēdi potuit, id vndiq; ista plāta cōtectū vidimus, demissisq; nōnullis iunioribus nautis qui eam herbā à nauī propellerēt, aquāq; repurgarent, aperte cōspeximus eius herbae glomos simul implexos ex alto mari emergentes, vbi demissa bolide nullus fundus tētari potuit.

Eius plantæ
præstantia.

HÆC planta aceto & sale condita eiusdem saporis est cum Crithmo, siue fœniculo marino, & in eius penuria sumi posset, tum etiam Capparum loco à nauigantibus edi. Iussi illam recenter è mari sumptam capris, quas in nauī uehebamus, obiici, & auidē sanē vessebantur.

Facultates.

NVLLAS eius facultates comperi, sed quidam è nostris nautis vrinae difficultate laborans, & arenulas crassosque humores eiiciens, crudam eam & coctam fortē edit, quoniam illi bene saperet; paucos post dies affirmavit mihi magnum ex illius esu se sentire commodum, secum q; detulit, vt, peracta nauigatione, in continenti vteretur.

Lenticula
Marina.

* Considerandum an non sit Lenticula marina ferratis foliis nostri Lobelij, cuius iconem inter marinas stirpes ad Obseruationum calcem exhibet.

F I N I S.

SIMPLICIUM
MEDICAMENTORVM
EX NOVO ORBE DELA-
TORVM, QVORVM IN
MEDICINA VSVS
EST, HISTORIA;

Hispanico sermone duobus libris descripta à
D. NICOLAO MONARDIS,
Hispalensi Medico;

*Latio deinde donata, & in vnum volumen contracta, in-
super annotationibus, iconibusq; affabre depictis illu-
strata à CAROLO CLVSIO Atrebate.*

TERTIA EDITIO, AVCTIOR ET CA-
stigator ex postrema Auctoris recognitione.

ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Viduam, & Ioannem Moretum.

M. D. XCIII.

MEDICAMENTORVM

EX NOVO ORBE DELATORVM, QVORVM IN MEDICINA VSVS EST, HISTORIA.

Copal & Anime.

VO resinarum genera multum similia ex Hispania noua adferuntur, quorum vnum Copal vocatur, alterum Anime.

COPAL resina est admodum candida, & lucida, & transparentis, magnis fragmentis, Diacitri valde transparentis haud dissimilibus; satis odorata, sed non perinde vt Anime. Ea Indi in suis sacrificiis suffumigij loco vtebantur, hancq; ob causam Sacerdotibus in templis suis frequenti in vsu, adeo, vt cum Hispani nostri primum illuc appellerent, huiusmodi suffitibus naribus eorum admotis exciperentur.

VTILIS est ad frigidos capitis morbos, & Thuris aut Anime vicem explet. Calida secundo gradu, humida primo. Resoluit ac emollit, ob partes quas habet aqueas.

ANIME arboris est lacryma seu resina, alba, ad Thuris colorem nonnihil vergens, verum Copali magis oleaginosa. Defertur granis Thuris, sed crassioribus, qua contracta luteum colorem ostendunt instar resinæ: gratissimi ac suauissimi est odor, & prunis imposita, facile consumitur.

DIFFERT ab Anime Orientali, quod neque tam candidum, neque tam lucidum sit. Orientate item magnis fragmentis adfertur transparentibus, * ita vt nonnulli Charabe seu Succini specie esse suspicari sint, quam Ambarum colliquatum nuncupant, è quo spherula precaria tornatur, cum nihil sit minus: nam Charabe Bitumē est, cuius magna fragmenta hauris ferreis è mari Germanico eruuntur,

vispore

utpote quod è fontibus in ipso mari manat, Bituminis modo, atq. aëri expositum statim cogitur & desatur, ut conuincere licet ex bacillis, & aliis maris purgamentis, qua in fragmentis illis conspiciuntur. Vnde eorum error colligitur, qui Populi lacrymam aut Pini esse putarunt. Hermolaus Barbarus, vir doctissimus, ait Anime Orientale colligi vicinis locis pago, in quo Thus nascitur, & ab illius pagi nomine, Anime vocari.

Succinum non est lachryma.

Anime Americum.

NOVÆ Hispania Anime colligitur ex arboribus mediocris magnitudinis, vulneratis, non aliter quam Thus aut Mastiche.

Anime facultates.

HUIUS vsus est in plerisque, sed capitis praesertim morbis, à frigiditate provenientibus, & defluxionibus purgationes subsequenibus, cubiculis per hiemem (etenim aërem purgat) & capitis operimentis, dormire sub noctem volentibus, suffitis, quinetiam ipso capite, si qui cephalæa & hemicrania laborant: nam caput roborat.

MISCETVR emplastris & Ceratis, ubi roborare, & frigidos humores, flatusq. resolvere opus est. Thuris vicem supplet, cum in suffitibus, tum in iam dictis. Cerebrum roborat, emplastrum modo adhibitum, atq. etiam ipsum ventriculum reliquasq. partes nervosas, Cerati modo, tertia parte cera admista; atque sic gestatum diutius, & subinde renouatum, frigiditatem è quacunque corporis parte elicit. Calida est secundo gradu, humida primo.

Xolochcopalli.
Copalcahuatl.

Gomata in Mexicana Historia duo Copalis genera facit; alterum rugosum, quod Xolochcopalli vocari dicit, molle, Thuri simile: alterum, multo praestantius, Copalcahuatl, quod plerique myrrham existimarunt. Vulnerata arbore guttarum stillat liquor albus, qui statim concrefcit.

* Qui plura de Orientali Anime volet, legat nostras annotationes in cap. 8 lib. 1. Historiae Aromatum. Nobilioris illius Orientalis Anime fragmento, quod aliquot uncias pēdebat, donatus sum ante biennium à doctissimo Hugone Morgano, Pharmacopola Londinensi.

Toçor-guebit.

Refert Fragosus, in India Occidentali arborem inueniri Toçor-guebit, id est, lignum desiderij seu exoptatum, dictam, Populo similem, summi candoris, cuius materies, ob candorem, laetorem, & splendorem, summè expetebatur ad idola fabricanda, Sub eius cortice nascitur

scitur Gummi seu Resina, Thuri nostro similis, sed candidior, & minoribus fragmentis, quo istic viuntur, vt nos Thure.

Tacamahaca.

DEFERTVR item ex Noua Hispania aliud Gummi seu Resina genus, ab Indis Tacamahaca vocatum, quod Tacamahaca nomen Hispani retinuerunt. Colligitur vulnerata arbore, magna vt Populus, admodum odorata, cuius fructus ruber est, Paoniae seminis modo.

PLVRIMVS huius vsus est apud Indos, praesertim in tumorum omni genere: nā eos mirabiliter resoluit, maturat, & tollit, vti etiam omnes dolores ab humoribus frigidis & flatulentis prouenientes. Tacamahaca facultates.

COLORE est Galbani (nec desunt qui idē esse putēt) vnguibus albis, vti Ammoniacū, odore graui, atq; etiā sapore, ita vt prunis iniecta, & naribus admota, mulieres vteri suffocatione laborantes ilico liberet. Umbilico emplastri modo imposita, vterum suo loco retinet: ad quos vsus ad eō mulieribus est familiaris, vt ab eis maxima ex parte absumatur, quandoquidē efficacia experiantur ipsius remedii, cū in vteri suffocationibus, tum in roborando ventriculo. Nonnulla deliciaiores ambarū & moschū addunt. Maximē utilis est, ad resoluēdos & tollēdos omnes dolores, ab humoribus frigidis & flatulētis proueniētes, emplastri modo adbibita. Eiusdē est efficacia in tumoribus frigidis, quos resoluit, maturat, & absumit ilico. Nō liquecit, sed ita tenaciter semper adheret, vt auferri, nisi opere absoluto nō possit.

EXPERIMENTO comprobatum est, qualescunq; defluxiones reprimere, linteo exceptam, & ad vtramque aurem, aut eam, ad quam fit defluxio, adpositam. Temporibus adhibita cerati modo, defluxum in oculos, aliasq; faciei partes detinet. Dolorem dentium sedat, dentibus, etiam corruptis, indita: atque si hac dens corruptus vstuletur, prohibet ne corruptio longius serpat. Pectori & humeris vt emplastrum imposita, dolores eorum finit.

Ex

Emplastrum
Stomachicū.

Ex ea, Styracis tertia parte, & Ambari momento, fit emplastrū stomacho lōgē utilissimū: siquidē illū roborat, appetitū ciet, concoctionem iuuat, & flatus discutit. Eodē modo cerebro imposita, eū roborat, & dolores aufert. Magna est efficacia in doloribus coxendicis, & omni articulorum morbo, presertim si ab humorib⁹ frigidis aut mixtis proueniāt: quoniā prater resoluendi facultatē, etiā adstrictionis particeps est, qua de causa mirū in modum partes roborat.

SO LA iuncturarum aut neruorū vulneribus imposita, ea curat: nā statim suppurat & spasmus prohibet. ego tertiā partē ceræ admisceo, quoniā facilius inducitur.

IN summa, adeo celebris est eius vsus, ut plebs ad qualemcumq; dolorem aliud remedium non norit, modò non sint inflammationes admodum calidæ: sed & in his admodum utilis est, in morbi declinatione, ad discutiendum, qui supererat, humorem. Calida est initio tertij gradus, multa adstrictionis particeps, & sicca in secundo.

Caraña.

Caraña.

EX Continentis parte interiore, per Carthaginem & Nomē Dei, defertur resina colore Tacamahacæ, sed splēndior, liquidior, ac dēsior, lingua Indica Caraña dicta, quod nomen etiam apud Hispanos retinuit, odore Tacamahacæ, sed grauiore. Pinguis est & oleaginosa, ideoq; tenax sine multa adglutinatione & colliquatione. Medicamentū nouum est, quod decem annis elapsis primū huc illatum est.

Carañæ facultates.

EA vtuntur Indi in tumoribus & omnis generis doloribus. Ad eosdē morbos laudatur, quos Tacamahaca curare solet, & minore tēporis spatio vires suas exerit: sic ut quos Tacamahaca nō curarit, Caraña sanet. Exēplū vidimus in eo qui ob humeri cruciatus iam multo tēpore brachiū mouere non poterat, tamen si Tacamahaca vsus esset: sed postquā Caraña vti cœpit, triduo sanitati restitutus est.

MIRA est eius vis in iuncturarum doloribus: nā imposita, facile illos curat, modò nulla sit calidorū humorum influxio.

influxio. Tumores inueteratos dissoluit, defluxiones humorum frigidorum aut mixtorum sistit: ad quosuis neruorum & cerebri dolores valde utilis: Vulnera q̄, recētia, neruorum præsertim & iuncturarū, nullo alio admixto medicamento sanat. Defluxiones in oculos & alias partes reprimat, pone aures atq. temporibus imposita. Excedit secundum caloris gradum. Colligitur vti superiores, vulneratis arboribus.

SED ex eadem Carbagine noui regni prouincia, allata ad nos est Carana quædam purior, & Crystalli modo Carana purior. limpida, superiore multo præstantior, utilior, & odoratior.

Oleum Cicinum.

GELISCO, nouæ Hispaniæ prouincia, oleum seu liquor quidam adfertur, cui, oleum ficus infernalis, Hispani Oleum ficus infernalis. nomen indiderunt, eo quod ex arbore cum fructu, tum foliis simili Ricino, sed in maiorem altitudinem, ob soli vbertatem, excrecente, elicitur.

EADEM verò ratione hoc oleum Indi eliciunt, quam Oleum eliciendorum ratio. docuit Diosc. lib. 1. cap. 30. hoc est, contuso semine, deinde in aqua cocto, postremum oleo innatante cochlearibus excepto. Hac eliciendorum oleorum ratio est seminibus & fructibus, Indis admodum familiaris est, quippe qui nullam expressionem norint: sed etiam hoc oleum isto modo quam expressione facilius elicitur.

MAGNIS viribus pollet istud oleum, veluti experientia, & multo eius vsu comprobatum est, cum in India, tum Olei Ciciini facultates. in his regionibus. Omnes morbos ab humoribus frigidis provenientes sanat, omnes tumores dissoluit, flatu q̄, discutit, præsertim venteris, eam q̄, ob causam non modò in Anasarca vtile, sed in omnibus hydropisis generibus, si, vtre illo inuncto, aliquot gutta vino aut alio liquore commodo excepta sorbeantur, etenim aquas euacuat, quod etiam minore noxa facit, clysteribus iniectum. Ventriculum frigidis humoribus & flatibus liberat: & coli doloribus vtile, si partes affectæ eo inungantur, & aliquot guttule sumantur. Efficacius subue-

nit Ilei doloribus, vt experientia didicimus. Articulorum morbis, à causa non admodum calida natis, auxiliatur, humorem euacuando, si aliquot huius olei gutta pingui iure gallinæ dissolutæ sumantur. Contractos artus, si eo inungantur, curat, neruos molliter distendendo. Stomachum, vterum, & lienem obstructionibus liberat inunctione. Aluum puerorum emollit, illito toto ventre, atque vètris animalia pellit, maximè si eius vna aut altera gutta è lacte aut iure pingui propinentur. Ad psoras & vlcera capitis manantia valet: confert auriũ doloribus, & surditati; omnibus præterea cutis vitiis, præsertim faciei; varosq; mulieribus plerumque infestos illitu expurgat.

CALIDVM est initio terij gradus, humidum secundo.

RICINVS AMERICVS.

Hoc Ricini genus ego vidi, quod ante aliquot annos ex America adferri cœpit, vulgari paulo maius, cuius operimentum seu siliqua illa triangula quæ semina continet, tuberculis asperis non est obsita, vt in vulgari; sed læuis & cinerei coloris. Ipsam granum siue semen vulgari simile,

simile, nigrum tamen & non maculosum ut illud, mirifica (ut aiunt) purgandi facultate præditum: nam etiam si dimidia tantum vnius grani pars sumatur, valenter supernè & infernè purgare referebat qui mihi dabat & Curcas istic ab incolis vocari.

Et quandoquidem in ricini mentionem incidimus, videre memini, dum Hispanias peragratem, circa Malacam, & Calpen ad fretum Hæculeum, aliisque maritimis Bætica locis, Ricini plantas crassitudine humana, altitudine verò trium hominum, multis prægrandibus ramis brachiatas instar aliarum arborum: hi rami (multis enim annis durat arbor) tertio aut quarto quoque anno putari solent. Exactissimè sanè conueniebāt Dioscor. descriptioni. Refert etiam Bellonius lib. 1. obseruat. cap. 18. magnas in Creta insula Ricini arbores se obseruasse. An verò his similis sit ea arbor quæ Curcas Americorum profert, planè ignoro, cum qui inde fructum attulisset, arboris formam describere non possit, & siccum, qualem hîc exhibeo, dumtaxat viderim.

Bitumen.

IN Cuba inueniuntur fontes iuxta littus maris, Bitumen nigrum picis instar emittentes, grauis odoris, quo Indi in morbis frigidis vtuntur. Hispanis seruit picandis nauibus, quia picinauali similis est, sed seuo admixto, ut melius induci possit. Veterum Naphtham esse puto, cuius duos fontes Babylone inueniri Posidonius refert, alba & nigra.

Bitumen.

Naphtha.

Nos hoc Bitumine vtimur in vteri morbis, quod eum suffocatione liberet, nauibus admotum, aut vulua inditum.

Bituminis facultates.

CALIDVM est in secundo gradu, & humidum in primo.

Ambarum.

NUNC mittit nobis Florida noui orbis prouincia Ambar quod vocant Griseum, idq; in littus erectum inuenitur à Canaeral ad promontorium vsque D. Helena.

Ambar griseum.

VARIA est circa eius originem opinio: sed verissimum est, Bituminis genus esse ex fontibus in alto mari manans, quod aëri expositum, illico densatur, ut solent pleraq; quæ sub marinis aquis tenella & mollia sunt, at aqua exempta, durantur, ut Corallium, Succinum.

Ambar bitumen est.

SOLVS Simeon Sethi & Aëtius inter Græcos eius meminerunt, è quibus prior, Bituminis modo è fontibus suis manare asserit, pessimumque id esse quod à piscibus deuoretur.

Ambar non
est sperma
Balena.

I N D E conuellit eorum opinio, qui Balenarum sperma esse asserunt, ex eo decepti, quod interdum in Balenarum ventriculis inueniatur, quæ illud aquis innatans nonnunquam deuorant, alimentum esse existimantes.

V E R V M est, meo tēpore Balenā circa Canarias, quas fortunatas insulas putant, captā, in qua inuenta sunt plus quàm quatuor Ambari arrouae [ponderis apud Hispanos genus quod 25. libras pendet] siue centena libra: postea tamen infinitas Balenas cum suis catulis interfecerunt, sed nihil Ambari in eis inuentum est.

S E D & qui ex Florida adueniunt, referunt Balenas in illo mari versari: quas tamen si cum suis catulis necarint, in neutro Ambarā reperisse. Illos catulos porro Americani summa dexteritate in hunc modum capere solent. Sumpto longo & forti fune, cui innexus sit laqueus, cymbā ingreditur Americanus, & Balena cum suis catulis aduenienti obuiā progreditur: vni ex catulis vicinior factus insilit, & laqueo rostrum induit. Ilico id sentiens catulus in altum se mergit vnā cum Americano ipsum amplexante (summi etenim natatores sunt Americani, diuque in aqua persistere queunt) Balenæ autem catulo respirare volenti, summum æquor repetere necesse est: interea Americanus per eius nares, siue meatus illos quibus respirat, cuneum vel paxillum acuminatum pugno adigit, ut minime excuti possit: deinde laxato fune suam cymbā conscendens illum subsequitur, donec obstructis meatibus respirare nequiens, suffocetur, & in terram eiiciatur. Iucunda sanè, at non minus formidolosa est ista venatio: sed aded industrii & agiles sunt isti Americani, ut etiam Caymanem (Lacerti siue Crocodili genus est binos, & triginta pedes longum) ferocissimum omnium, quæ in mari versantur, beluarum, vnus Americanus occidere queat.

N O N desunt qui Ambar ex fructu quodam ad maris littus nascente fieri dicant, qui Aprili & Maio mensibus maturescit, & odoratus est, quem decidentem vorant Balena;

lena; quasi fructus in alimentum cedens, aliud quàm sanguinem & carnem generare possit.

OPTIMI delectus est, vt nonnihil ad rubedinem tendat, album non equè bonum, nigrum deterrimum. Ambari delectus.

EXCALFACIT, resoluit, roborat, quocumque tandem modo applicetur: nam calidi est temperamēti & sicci, cū pinguedine quadā, qua emolliendi facultate prædita est.

VARIÆ sunt Ambari facultates: nam cum oleo florum mali Aranrij siue Assyrij in calente mortario permixtum, & vnguenti modo capiti illitum, illius dolorem leuat, cerebrum roborat & nervos, & frigidos qui infarcti sunt humores resoluit: ad eadem efficax, emplastri modo cum Alypta muscata assiduè gestatum. Ambari facultates.

EIVS solius, aut cū moscho & ligno aloës permixti, o'factu cerebrum roboratur, memoria augetur, spiritus vigor & cordis vires reficiuntur: ideoq; in pestis contagiis illius odor adprimè utilis est; nec minùs his qui frigidis defluxionibus vexantur, conuenit, si capitis tegmina, atque etiam cubiculum vbi dormiunt, per hiemem eo suffiantur.

MAXIME prodest senibus, quòd illorū spiritus vegetet, cor & cerebrū roboret, & crassos lentosq; humores, quibus plurimùm abundāt, extenuet, siue cibis indatur, siue vestes suffiātur, siue cerebro corduq; regioni applicetur, siue vino, quo sibi faciem & manus abluunt, permisceatur.

SCOBI magnetis, galbanoq; miscetur; & emplastri modo mulierū vmbilico impositū, vterū suo loco retinet, & reliquos eius morbos profligat: eius autem assiduus odoratus prodest vteri procidentis; suffocationibus verò, in Liquidambar dissolutum, & xylo exceptum, vteriq; ori inditum.

STERILITATI à frigidis humoribus orta, hac compositione mederi soleo, quæ recipit Ambari partes duas, rassuræ eboris tenuissimè trita vnā, pulueris ligni aloës partem dimidiam, cum algaliæ momēto: fiunt catapotia, quorum tria pendentia drachmā vnā singulis triduis dabun-

Catapotia pro sterilibus.

tur, & emplastrum vmbilico, pessum vteri colo imponetur, purgatis tamen prius vti decet.

Emplastrum
ex ambaro.

Catapotia
alia.

Ex eo, alypta moschata, & styrace fit emplastrum scuii forma, quod stomacho adpositum, ipsum doloribus liberat & excalfacit. Ex eadem massa facta pilula, & manè sumpta, flatu discutiunt, concoctionem iuuant, & appetentiam excitant: idem præstat ex vino odorifero manè sumpta hæc massa.

TRITVM ambar & cera lutea exceptū, cordis regioni vtilissimè imponitur, ad sedandos dolores à flatibus aut alia quauis causa (modò calida non sit) prouenientes.

EADEM ratione qua senibus, melancholia laborantibus etiam conuenit, & paralyticis, si eo aut eius mixtura suffiantur, aut cerebrum, totaque spina eo inungantur: etenim Ambar præ cæteris medicamentis neruos & cerebrum roborat. Quinetiam epilepticis fumus illius, naribus exceptus, conuenit, siquidem illos excitat, & si assidue id odorentur, non tam facile, neque tam vehementer eo morbo corripiuntur.

Ambar inebriat.

ILLVD admiratione dignū, quod Simeon Sethi scribit: Si quis Ambar odoretur antequam vinum bibat, eum veluti ebriū ferri; si verò iniiciatur vino, maximè inebriare.

Liquid-ambar & eius oleum.

RESINA quam Liquid-ambar, & oleosum quiddam, quod oleum de Liquid-ambar, vocamus, ad nos ex Hispania noua adferuntur, vtrumq; odoratissimum, præsertim oleum, quod delicatioris & suauioris est odoris.

Liquid-ambar.

Ocoçol.

EST verò Liquid-ambar resina effluens incisis arboribus vastæ magnitudinis, pulchris & ramosis, cuius folia hederaceis similia sunt, Ocoçol Indi vocant, cortice crasso, cinereo, qui incisus aut vulneratus crassum Liquid-ambar eiaculatur, cui cortex comminutus, odoris causa admiscetur, vt scilicet suauius & diutius spiret in suffitibus.

VBI nascuntur eiusmodi arbores, fragrantissimus est aëris

aëris odor, aded̄ vt Hispani primūm eò appellentes, istic aromata nasci, atque aded̄ eas aromatiferas esse arbores existimarent.

TANTA quantitate in Hispaniam infertur Liquidambar, vt mercium vicē suppleat, viribus & dolis eo impletis: eo etenim hīc vtimur in suffitibus, odoramentis, pastillis, Styracis liquida loco, cuius odor proximè ad hunc accedit: aded̄ autem validus est, vt celari, etiam suffitibus non additum, non possit, & rotas ades, si eius sit copia, atque aded̄ plateas suo odore impleat.

PLVRIMVS in medicina illius vsus: nam calfacit, roborat, resoluit, & anodinū est. Cerebrum, per se illitum, aut aliis aromatibus admixtum, roborat, & doloribus liberat, omnigenosq; dolores à causa frigida, emplastri modò impositum, mitigat. Ventriculo adprimè vtile, stomachici instar adhibitum: etenim ipsum roborat, concoctionem iuuat, digerit, concoquit, & appetentiam excitat.

CVM Styracis, Ambari, & Moschi momēto mixtum emplastri consistētia, & scuti forma super alutam extensum, omnibus prædictis morbis maximè prodest, eiusq; emplastri ob insignes facultates in hac vrbe laus est. Calidum in fine secundi gradus, humidum in primo.

EX eo recēns collecto, & istic reposito, vbi per se tenuior eius substantia stillare possit, oleum quod de Liquidambar nuncupant, elicitur, multo perfectissimum, illoq; longè suauius. Sunt qui expressione etiam eliciant, vt maiorem quantitatem colligant: nam chirothecis imbuendis plurimum absumitur.

V T I L E est medicamentum ad plerosque morbos frigidos; nam calfacit, resoluit, & omnem tumorem emollit: itaque vteri tumoribus, & obstructionibus prodest, mensēque prouocat: Calidum ferè tertio gradu.

SCIENDVM tamen est, plerosq; liquidam istam

styracem ex India inferre non perinde bonam, quoniam è ramis eius arboris comminutis & coctis pinguedinem innatantem colligunt, venduntq; pro legitimo.

Eius arboris pampini & summitates in fasciculos collecti, vestibus & stragulis ab Indis inseruntur, odoris gratia, in eumq; vsum Hispanis etiam vendunt.

Balsamum.

Balsamum. *LAUDATISSIMVS ille liquor, qui, ob excellentes & mirabiles effectus, Balsamum, ad veri Balsami (quod in Aegypto nascebatur) imitationem, nuncupatur, in Hispania noua elicitur ex arbore Punica malo maiore, cuius folia, vitæ & similia, serrata & tenuia sunt, Indi Xilo [Gomora Zilo] vocant.*

Balsami extrahendi duplex ratio. Prior. Altera. *FIT autē duobus modis. Vno, multis incisuris vulnerato arboris cortice, qui tenuis est, è quibus liquor emanat, tenax, subalbidus, excellentissimus & perfectissimus, sed aded pauca quantitate, vt ad nos non inferatur. Altero, Indis admodū familiari, in eliciendis succis ex quauis arbore. Ramos atque etiam truncos arboris assulatim & minutim concisos, in leberem amplissimum iniiciunt, multa desuper adfusa aqua: bulliunt omnia & feruent quantum satis esse putant: igne sublato, frigescere sinunt, & conchyliis oleum supernatans colligunt. Id verò est, quod in has regiones inuebitur, & quo vulgo vtimur, colore ex nigro rubente, odoris suauissimi. Vasculis argenteis, vitreis, stanneis, aut fictilibus vitratis asseruatur, aliam omnem materiem penetrans.*

IN medicina huius vsus receptus est, nō nuperrimè, sed statim eo ferè tempore quo Hispania noua nobis patefacta est: nam cum Hispani Indos sua vulnera hoc succo glutinare animaduertent, illos statim imitari cœperunt.

Balsami æstimatio. *CVM primùm in Hispaniam illatum est, ob eius insignes facultates magna fuit, vt decet, æstimatio: illius vnica nunc viginti, nunc decem ducatis æstimabatur; at nunc temporis, eius libra non pluris quàm tribus aut quatuor ducatis*

ducatis aestimari solet. Romam primum delati vncia centum ducatis venit: postea, tanta quantitate illata, vilescere coepit, & etiam gratis quodammodo dari, ut solet in rerum abundantia siue raritate plerumque contingere. Nam cum magno veniret, omnes eius virtutes admirabantur atque requirebant: postquam vero imminutum est pretium, non aestimatur, cum tamen idem Balsamum sit quod fuit cum centum ducatis vncia venderetur.

ET sane, licet nihil aliud nobis intulissent India, quam hoc mirabile Balsamum, Hispanorum tamen labor in illis inuestigandis non inutilis existimandus est: etenim iam multis annis perit id Balsamum quod in Aegypto nasci solebat, nec vsquam gentium amplius inuenitur: idcirco nobis Deus opt. max. illius loco Balsamum nouae Hispaniae dedit, quod meo iudicio inferius non est Aegyptiaco, si mirabiles eius effectus & utilitates consideremus.

TRIFARIAM vero in medicum usum recipitur: nam aut interius assumitur, aut exterius inducitur, aut medicamentis chirurgicis admiscetur. Balsami triplex usus.

INTVS assumptum mane ieiuno ventriculo, asthmaticis vtile est, & vesicae doloribus: menses etiam ciet, ut & pefsi modo subditum. Eius quatuor aut quinque guttula vino aut aqua rosacea in cochleari excepta, & diluculo sensim in guttur instillata, sic ut lingua non contingant (nam Balsami sapor diutius in ore haeres forsitan nauseam moueret, nonnullis sane cibi appetentiam deiecit) veteres stomachi dolores finiunt, ipsum roborant, coloremque comendant & aethelium. Iocinori prodest, obstructions aperit, atque iuuentam conseruat. Magnae existimationis vir mihi probe notus, ab eius usu nullos dolores sensit, & tamen si senex, tam validus est, ut iuuenis videatur. Phthisicos leuat, & sterilium vterum expurgat, pefsi modo adhibitum. Interius assumptum.

FORIS, calidum cum plumula illitum, omnes cruciatus ex humoribus frigidis proueniētes tollit, praesertim si Foris additum.

lin-teum Balsamo delibutum adponatur. Tumores œdema-todes discutit & absumit: quamlibet corporis partem roborat. Capiti illitum, cerebrum reficit & fouet; omnemq₃ humorem noxiũ absumendo, dolores tollit. Paralyticis succurrit, cerebro, ceruice, spina, & ea parte qua paralyti tentata est, inunctis: eadem ratione ad omnes neruorum morbos & cõtractiones utile est. Stomacho illitum, eum roborat, concoctionem iuuat, & flatibus obstructionibusq₃ liberat, sicuti & lienem, quem etiam emollit. Nephritidem, nec non vètriculi dolores à causa frigida aut flatibus ortos, calidum loco dolenti impositum sedat: idem præstat pani calido inditum, sicq₃ adpositum. Vrinam ciet & expellit illitum. Summè laudatur in articulorum doloribus, præsertim coxendicum, quòd omnem duritiem & tumorem residuum discutiat.

Cheirurgicis
medicamen-
tis inditum.

CHEIRURGICIS remediis inditum, valde utile est: & quia molestum esset omnia enumerare, eius iudicio relinquo, qui illo vtetur, vt id scilicet aliis medicamentis commisceat, quæ ad rem vtilia esse iudicabit. Vulgare sanè admodum est eo in recentibus vulneribus vti; nam statim illa sine suppuratione glutinat, quinetiam in iis utile, vbi contusio adglutinationem impedit; quòd statim digerat, & reliqua præstet quæ ad vulneris vsque glutinationem necessaria sunt, vt non abs re Pauperum cheirurgia censerì possit: eaq₃ de causa pauca sunt in hac vrbe ædes, in quibus non seruetur Balsamum. Neruorum, iuncturarumq₃ vulnera præ reliquis medicamentis ad cicatricem perducit, cõtractionemq₃ prohibet. Capitis vulnera curat, modò cranium illesum sit: sic etiam omnia recentia vulnera in quacumque corporis parte, modò sint simplicia. Antiqua vulnera, per se, aut cum alio vnguento impositum, emundat, & ad cicatricem perducit. In diuturnis febribus, spina eo calente inuncta dimidia hora ante paroxysmum, & illico quinque aut sex guttis illius in vino sumptis modo prædicto, horro-

res

res discutiuntur, si ter aut quater id remedium repetatur.

G V S T V est acuto, & aliquantulum amaro: vnde colligere licet, adstrictionis particeps esse, calidū & siccum in secundo gradu.

N V N C ex noui orbis continente magna quantitate inferri cœpit Balsamum incisus arboribus extractum, iis similibus quæ in noua Hispania nascuntur, vbi Balsamum decoctione colligitur. Sunt autem eæ arbores vastæ magnitudinis, & ad radicem vsque ramosæ, duplici septa cortice, altero crasso Suberini modo, altero tenui, interno, materiem arboris amplectente. Ex eo quod inter vtrumque corticem est spacio, incisione Balsamum educitur, alba limpidissimaq; lacryma suauissimi odoris, qui insignes facultates statim prodit. Et certum est illius guttulam potio- rem esse, alterius quod decoctione extrahitur arro- ua, hoc est, 25. libris, tamen si miraculosos eius viderimus effectus.

Balsamum purius.

Balsami arboris histo- r: a.

H V I V S fructus (qui penes me est) exiguus pro arboris magnitudine: etenim ciceris aut pisi grano maior non est, amari gustus aliquantulum, inclusus extrema siliqua angusta, digitum longa, alba, & simplicis regalis Hispanici tenuitate. Eo fructu sese suffiunt Indi, ad capitis dolores & defluxiones.

Balsami fru- ctus

Resina abiegna.

I B I D E M etiam colligitur liquor siue resina, quam abiegnam vocant, ex arboribus feris (quæ neque Pinus, neque cupressi dici possunt) Pino altioribus, & Cupressi modo re- ctis. In harum arborum cacumine vesiculae quedam enascuntur magnæ, & parvæ, quibus contractis guttatim stillat liquor admirandus, quem Indi diligenter conchis excipiunt, sed tanto labore & molestia, vt multi viri exiguam admodum quantitatem singulis diebus cogant.

Resina Bal- sami facul- tatibus præ- dita.

E I V S vsus est in omnibus ad quæ Balsamū conuenit: siquidem vulnera optimè curat, dolores ex materia frigida

X 5

& fla-

& flatulenta progenitos mitigat. Utilis item est stomachi viuis ab humore frigido aut flatibus, sumpta ex modico vino albo, vt in Balsamo edocuimus.

Resina Carthaginensis.

Resina Carthaginensis, & eius facultates.

N V N C etiam nobis mittit Carthago noui orbis provincia resinam quandam purissimam & odoratissimam, abiegna aut Terebinthina Veneta multo præstantiorem, iisdem facultatibus seu maioribus præditam, quàm sit selectissima Terebinthina. Experientia docuit, vtiliter iniici neruorum, articulorum, pedumq; vulneribus, & antiquis vlceribus: magno etiam commodo, ea elota & preparata matronæ sibi faciem oblinunt.

Tabaco.

P L A N T A Tabaco antiquitus in vsu fuit Indis, Hispania præsertim nouæ accolis; ad vulnera curāda. Paucos ante annos in Hispanias delata, magis ad ornandos hortos, quàm ob eius facultates: nunc verò multo celebrior est ob facultates, quàm propter elegantiam.

Picielt.

N O M E N legitimum apud Indos est Picielt: nam

Tabaco.

Tabaco nomen ab Hispanis illi inditum, ab insula quadam eius nominis, vbi frequentissima nascitur.

Tabaco historia.

M A G N A altitudine assurgit, & interdum malum Assyriam, quam Limonē vocāt, æquat, caule recto multis prægrandibus ramis brachiato: folio mali Assyriæ ferè, sed ampliore, veluti Oxylapathi, colore viridi dilutiore, & aliquantulum hirsuto, vti tota plāta est. Florem fert in summis ramis Campanula modo, candidū, medio purpurascētē, quo decidente succedunt veluti capitula papaueris nigri, quibus continetur semen valde exiguū, colore ex cinereo nigricante. Radix crassa est & multifida, & lignosa, intus crocea & amara, que facile cortice suo delibratur: aliqua tamen facultate præditam esse non intelleximus.

Tabaco naturales.

N A S C I T V R plerisque Indiæ locis, humidis præsertim & vmbrosis, & ex culto leuiq; solo. Seritur omni tem-

pore:

pore: cùm verò prodiit, à frigore præseruanda est, & secundùm parietes plantanda ad eorum ornatum: siquidem toto anno viret, Citriorum modo.

FOLIORVM duntaxat est vsus (tamen si eorũ defectu quidam semine vtantur) eaq̃, vt aßeruari possint, filo traiecta in vmbra suspenduntur & siccantur, deinde aut integris, aut in puluerem tritis, vtuntur.

CALIDA & sicca est in secundo gradu: itaque calfacit, resoluit, mundificat & aliquantulum adstringit, vt ex sequentibus facultatibus iudicare licebit.

FOLIA huius plantæ calefacta & imposita, præsens in Cephalæa & Hemicrania sunt remedium, si morbus ex causa frigida aut flatibus ortus sit; sæpius verò sunt repetenda, donec morbus tollatur: sunt qui caput oleo florum mali araniij prius inungant. Idem remedium rigidis cervicibus siue Tetano vtile est, & in totius corporis doloribus ab eadem causa ortis.

Tabaco facultates variz.

DOLORES dentium à causa frigida non modò finit, dente prius deterfo aliquo linteo eius succo delibuto, & folio in pilulam conuoluto, dentiq̃, indito, sed etiam, ne corruptio serpat, prohibet.

PECTORIS vitiis, tussi veteri, asthmatis, & similibus ex frigido humore ortis morbis, foliorũ decoctum ex aqua, & eclegma ex eius decocto, vtilia sunt. Serapiũ è saccharo & foliorum decocto paratum, paucaq̃, quantitate sumptũ, putres humores pectoris eüicit. Asthmaticis interdum, eorum fumus ore exceptus opitulatur: sed necessarias euacuationes præcedere opus est, si mora ferri possit.

Serapium ex Tabaco.

SVB cineribus calefacta folia, & sordida, non excusis cineribus, calidaq̃, sæpius imposita, ventriculo persfrictionibus & flatibus laborãti auxilio sunt. Viridia folia aliij manibus oleo inunctis confringunt, & sic imponunt. Vetriculũ & Lienis obstructionib' atq. scirrhis folia pauxillo aceto intrita, diuq̃, illita & adfricta, vtilia sunt; sed his deinde folia calefa-

calesacta, aut lineus pannus succo foliorum calente intinctus, singulis diebus superimponēda. Foliorum defectu, pulvis communi vnguento obstructiones aperiente excipitur, & pars obstructa, aut tumore affecta, diu inungitur.

Cruditati-
bus ventri-
culi.

INDICÆ mulieres valde commendat in puerorum, & etiam grandiorum stomachi cruditatibus: nam ventre inferiore prius inucto oleo lucernarū, & foliis sub cineribus calesactis, altero vētriculi regioni, altero tergori qua vētriculū spectat, positis, eas concoquunt, & aluū emolliunt, si quoties opus erit, renouentur. Latas & teretes vētris tineaas expellit foliorū succus cum saccharo coctus, & depuratus, pauca quantitate sumptus: vmbilico tamen etiam imponendum folium tritum, & aluus deinde clystere eluendus.

Nephritidi.

NEPHRITICIS & flatulentis doloribus folia sub cineribus, vt antè, calesacta, & quàm calidè fieri potest adposita, magnū adferunt leuamen, idē remediū, quoties opus erit, repetendo. Comodè etiam clysteribus iniiciuntur, atq; etiam fomentationibus, & emplastris admiscebuntur.

Vteri suffo-
cationi.

IN suffocationibus vteri, folia probè calesacta, & vmbilico, vteri q; regioni imposita, præsens adferūt remedium: quòd si (vt fit interdum) animi deliquium subsequatur, fumus illorū naribus obiiciatur, ilico liberabitur: quòd remediū Indicis mulieribus adeò vulgare est, vt ea de causa Tabaci folia diligēter adseruēt & magnifaciāt. Sunt verò qui odorata vmbilico prius admouent, deinde foliū superimponūt. Maximè autē conferunt aut Tacamahaca, aut oleum de Liquid ambar, aut Balsamum, aut Caraña, aut ex his omnibus emplastrū cōstans, & in vmbilico assiduè gestatū.

Articulorū
dolori.

ARTICVLORVM doloribus (modò humores frigidi sint, vel saltem non nimium calidi) efficacissimè folia calida adhibentur, aut eorum succo calente pannus lineus intinctus: etenim humores resoluunt & digerunt, ideòque etiam tumoribus œdematodis, foliorum succo calido prius elotis, vtilissimè imponuntur.

P E R N I O -

PERNIONES sanare, si ter aut quater huius plan- Pernionib.
ta foliis fricentur, deinde pedes & manus aqua calida cum
sale abluantur, experientia docuit.

VENENIS, & toxico perniciosissimo, quo Canni- Tabaco alex-
bales suas sagittas illinunt, resistere, paucis abhinc annis ex- xipharmacū
perti sunt nonnulli: nam antè, sublimatum vulneribus in- est.
spargere solebant. Toxicum autem vires infringere hac ratio-
ne sciuerunt Hispani.

CONTIGIT vt quidam Cannibales in suis cymbis Occasione ex-
ad D. Ioannem de portu diuine nauigarent, Indorum, atq; peritendi Ta-
etiam Hispanorum (si quos reperissent) telis suis venenatis baci aduer-
conficiendorum causa. Eò appellentes, Indos & nonnullos sus venena.
Hispanos conficiunt, plerosque autem vulnerant: cum verò
sublimato carerent, à quodam Indo edocti sunt, vt Tabaci
succum expressum suis vulneribus imponerent, & ipsa de-
inde folia trita: sedati sunt ilico dolores Dei beneficio, & ea
symptomata quæ huiusmodi venena subsequi solent, vene-
num superatum, vulnera deinde curata. Ex eo, foliis huius
planta aduersus venena vii coeptum est. Rex ipse Catholi-
cus, eius vires experiri volens, cani vulnus infligi iussit in
gutturè, & toxico, quo venatores vtuntur, illini, & paulo
post foliorum Tabaci succum satis copiosè instillari, & ipsa
folia trita supra vulnus ligari: liberatus est canis non sine
omnium admiratione.

EODEM modo venenatis pestiferisque carbunculis Carbuncu-
imposita crustas inducunt, deinde curationem adferunt: lis.
& ad ictus morsusque virulentorum animalium prasens
sunt remedium.

RECENTIBVS vulueribus imposita, ilico sangui Recentibus
nem sistunt, eaq; glutinant: quod si maiuscula sint, vino vulneribus.
prius eluentur, & labiis vulnerum coniunctis, succus folio-
rum inspergetur, & ipsa folia trita supra vulnus alligabun-
tur: postridie reliquisque subsequenibus diebus idem ordo
seruabitur, victusq; ratio necessaria.

V E T E -

Sanguinis.

VETERA vlcera, Gangrenáque succus instillatus, & folia trita imposita detergēt, curant, & ad cicatricem perducunt, purgato videlicet prius corpore ex medici consilio, & missione etiam sanguinis, si necessaria sit, facta: deinde obseruata, quæ conuenit, victus ratione.

Animalium
vulceribus.

PORRO non modò in hominibus eiusmodi vlcera curare, sed etiam in animalibus ipsa experientia docuit: nam per vniuersam Indiam frequentia vlcera vaccas, boues, & alia animalia infestāt, quæ facile ob regionis humiditatem extremam putrescunt & vermibus scatent: quibus solebāt inspergere sublimatum, melioribus remediis destituti: sed cùm magno istic veneat, plerumq. quod vlceribus inspergebatur, pluris constabat, quàm animal curandum æstimari potuisset: Itaque Tabaci facultates in hominibus experti, illius etiã vsum ad putrida, foetida, vermibusq. scatentia animalium vlcera transtulerunt, atque adeò compererunt, succum eius instillatum non modò vermes necare, sed etiam vlcera mundare, deinde ad cicatricem perducere: prodest etiam iumentorum exulcerationibus, idcòq. Indi Tabaci puluerem semper circumferunt.

Polypus.

QVENDAM noui nariũ vlcere laborantẽ, è quo sanies manabat, non sine contagij suspitione: meo consilio instillauit foliorũ Tabaci succum: à secũda instillatione multi vermes exciderũt, deinde pauciores, & post aliquot dies sanatũ est vlcus; sed quæ erosa erāt, non restituta. Illius etiam foliis impetigines, & capitis scabies vtiliter confricantur.

Tabaci fumus
Indis frequens.

HÆC est celebrata illa Indicis sacerdotibus plãta, quæ vti solebant ad responsa danda. Etenim apud Indos moris erat, Sacerdotes de bellorum euentu, aliiq. magni momẽti negotiis consulere. Consultus sacerdos, istius plãtæ folia sicca vrebat, & eorum fumum tubulo seu cannula quadam in os excipiebat, deinde quasi in exstasi quandam raptus, cadebat, omni motu priuatus; sicq. permanebat aliquamdiu. Discussa eius fumi facultate, ad se redibat, referebatq.

negotium cum demone contulisse, & responsa dabat ambigua, ut, utcumque euentus succederent, illis facile persuaderet, sic se prædixisse: eoq̄ modo barbaros illos homines miserè decipiebant.

CÆTERVM vulgus etiam Indorum eum fumum per os & nares recipit animi gratia, cum insomnia videre interdum, & extra se quasi rapi cupit, tum etiam de suorum negotiorum euentu, ex insomniis quæ apparuerint pronuntiaturum. Nam ut impostor est diabolus, herbarumq̄ facultates nouit, illos huius vires edocuit, quo, apparentibus eiusdem insomniis, miseris hominibus imponat.

AT non est recens, plantas quasdam inueniri, quæ manducata, aut intrò assumpta, vanas species & imagines obuersari faciant. Siquidem Diosc. cap. de Solano manico, seu furioso, eius radicem drachmæ pōdere ex vino potam, facere species vanas imaginesq̄ non iniucundas obuersari scribit, sed duplicatum eius modum ad tres vsque dies, mentis alienationem afferre, quadruplicatum interimere. Anisum si quis dormiturus edat, somnia excitari iucunda & suauia: contrà Raphani esu, grauias & turbulenta: & sic de plerisque aliis.

Solanum
furiolum,

Anisum.

Raphanus.

GARÇIAS ab Orta refert Banguæ plantæ succum aliis admixtum, mentis alienationem facere, insomnia excitare, & omni sollicitudine liberare, veluti etiam Opium, quod Orientalibus Indis admodum familiare est: de quo multa apud Garçiam.

Banguæ.

Opium.

SIC & nostri Indi, oneribus ferendis aut aliis laboribus defatigati, Tabaci fumū hauriunt, & ilico, quasi mente alienati, corruūt: excitati verò, refocillatos eo somno, & vires recuperatas sentiunt. Eorum exemplū secuti Aethiopes pro mancipiis eò deducti, nimis frequenter eum hauriunt; quo fit, ut eorum domini egregiè eos castigent, & illorū Tabaco exurant, quo ansam auferant sapius illo vrendi: clam tamen, vti non desinunt.

V s v s

Pilulæ famē
sitimque se-
dantes.

V S V S est etiam Tabaci apud Indos, famis sitisq; se-
danda gratia hoc modo. Conchyliæ quædam cochlearū flu-
uiatilibus vrunt, deinde atterunt calcis modo; huius & fo-
liorum Tabaci æquas partes sumunt, manduntq; donec ex
vtrisque massa quædam fiat, quam in pilulas p̄iso maiores
confingunt, atque in vmbra siccata in vsum reponunt. Fa-
cturi iter per deserta, vbi neque cibum, neque potum in-
uenturos se putant, harum pilularū secum delatarū vnam
inter labrum inferius & dentes reponentes, eius liquorem
assidue sorbent, qua absumpta, aliam reponunt, atq; item
aliam, donec peregrinationem triduanam interdum, aut
quatrduanam, absoluant: istaq; ratione toto illo tempore
neque famem sibi molestam esse, neque sitim asserunt: cu-
ius causam esse puto, quod sorbentes assidue pilulas illas,
etiam humores pituitosos è cerebro eliciunt, qui deglutiti &
in ventriculum demissi, naturalē eius calorem humectant,
sed ab eo tandem absumuntur, aliorum ciborum defectu:
vt in multis animalibus obseruare licet, quæ tota hieme in
suis latibulis se continent sine alicuius alimenti copia, quia
calor naturalis occupatus est in pinguedine absumenda,
quam æstatis tempore collegerunt.

HÆC sunt quæ de celeberrima hac planta Tabaco,
eiusq; facultatibus colligere potui.

BRASILIANIS, à quibus semen primū in Lusitaniam de-
latum, hæc planta dicitur Petum; Galli, quod D. Ioannes Nicotius, Re-
gius aliquādo in Lusitania Orator, eius semen primus ad Reginā ma-
trem detulerit, illiusque facultates docuerit, Nicotianam, & Herbam
Reginæ nominarunt. Alij. Herbam sanctam, ob insignes eius virtutes,
nuncuparunt. Ouiedus lib. Hist. xj. cap. v. in Hispaniola insula, vbi
copiosè tum tēporis nascebatur, Perebecenue vocari tradit: mihi cum
Hyoscyami nigri descriptione plurimum conuenire videtur.

Petum.

Nicotiana.
Herba Re-
ginæ.

Herba san-
cta.

Perebece-
nue.

Petum hi-
storia.

E S T verò ea planta trimum aut quatuor cubitorum altitudine, in-
terdum amplior, multis alis crassisque ramis concava, folia numero-
sa, ampla, densa seu carnosæ, pinguis, graui odore, feruido & acri gu-
stu. Flos extremis ramis nascitur copiosus, ex albo purpurascens, ob-
longus, & tubæ in modum cōcauus, extrema parte latus & pentago-
nus, cuius color frigoribus magis intendi solet. Huic succedunt siliquæ
Digitali ferè similes, semine plenæ ex rufo nigricante, pusillo, Papaue-
ris multo minore.

E I V S

T

R I V S duo sunt genera . Nam vnum amplo latoque est folio, interdum cubitali longitudine, pedali que latitudine sine pediculo caulem amplectente. Id altius assurgit, & flos ordine per ramulosum longitudinem illi nascitur, dilutior aliquantulum. Alterum paulo minore est folio, Solano, quod Basilam donam vulgò vocant, simili, sed acutiore longoque pediculo ramis inhærens: flores huic veluti per umbrellas nascuntur saturatiore aliquanto. Vniufque radix lignota est & multifida. Sed & horum semine dec: duo, sponte in nostris hortis terra quædam & dubia species nata, superioribus paulo humilior, cuius folia, vt in priore, caul: amplectuntur, sed multo angustiora, et: à infra secundi generis foliorum amplitudinem: floribus tamè saturatiùs rubentibus, magis hoc, quàm illud æmulatur.

Petum gè-
nera dub.

F L O R E T calidioribus regionibus Iunio & Iulio, semen Septem-
bri maturefcit (vidi in Lusitania rota hieme florentem) at hîc à men-
se Augusto in hiemem vsque floret, & subinde semen profert, deinde
primo gelu flaccescit, pericque tota; neque hieme asseruari potest, nisi
admodum difficulter, idque fistilibus aut capsulis ligneis, in quibus sa-
ta, in fornicem aut penum illatis.

N A S C I T V R omni solo, & semel sata, semênque ad marurita-
tem perducens, seip sam deinde ferit, nec opus habet alia satione. Si ta-
men serenda erit, Augusto aut Septembri id fiat, quoniam semen exi-
guum diutissi ne sub terra latet antequam germinet: & Martio aut
Vere sata primùm Augusto germinat.

Natalea.

A P V D nos diligenter colitur, non tam ornatus gratia, quàm ob
insignes facultates, præsertim à nobilibus quibusdã matronis rei her-
bariæ studiosis, quæ foliis eius recetibus, aut in vmbra siccatis, & stil-
laurio illorum liquore vitreis organis extracto, frequenter vtuntur ad
vlcera antiqua, putrida, maligna, gangrænas, scabiem, impetigines, li-
chenes, oculorum nebulas, felici cum successu, multisque miseris ru-
sticis auxilio sunt.

Facultates.

S V N T qui folia singulis diebus manè à ieiuniis mandi iubent, vt
podagra liberentur, quoniam multam pituitam in os attrahat, eamq.
in partes inferiores defluere prohibeat.

C A R O L V S Stephanus Prædij rustici Gallico sermone conscri-
pti lib. 2. cap. 76. experientia comprobatum esse scribit, eius folia stru-
mis vtiliter illini, illiùsque stillaurium liquorem asthmaticis auxilio
esse. In summa Panacea quædam est ad omnis generis morbos.

A L I V D eius genus, per omnia minus, folio rotundiore, nec hir-
suto p nguive, licet succulento, flore minore, & per extremum rotun-
do, pallecente, ante viginti annos Europæ innotuit: Dodon. Hyoscy-
taum luteum nancupauit. Ad pleraque etiam conferte certum est,
verùm superiore longè imbecillius.

Petum ter-
tium.

Herba Ioannis Infantis.

H I C prætermittenda non videtur ea planta qua vsi
sunt ij qui Hispaniam nouam nobis aperuerunt, in curãdis
vulneribus. Cuius vsus primus ostendit Indus quidam Hi-

Herba Ioan-
nis Infantis.

Spani famulus, nomine Ioannis Infantis, à quo hæc planta denominata est.

Eius histo-
ria.

EXIGVA est planta, foliis Oxalidis, aliquantulum villosis, siue hispidis.

Facultates.

VIRIDIS præmansa aut trita, vulneribusq₃ imposita, sanguinem sistit, eaq₃ conglutinat. Neruorum aliarumq₃ partium vulnera digerit, & mundat, & demum ad cicatricem perducit. Iisdem viribus pollet sicca in pollinem redacta, quæ ad vulnera carne explenda, viridi etiam præfertur.

Radices venenis aduersantes.

Radix vene-
nis resistens.

EX Charcis prouincia Perüana, radices quedam aduehuntur Iridis radicibus valde similes, sed minores, & ficulnei folij odore.

Contrayer-
ua.

HISPANI Indias inhabitantes Contrayerua appellant, quasi dicas alexipharmacum, quoniã earum puluis ex albo vino sumptus, aduersus omne venenum, cuiuscunque tandem sit generis, præsentissimum est remedium, (vno sublimato excepto, quod sola lactis potione exstinguitur) vomitione illud reiicere faciens, aut per sudores euacuans. Sed & amatoria pocula, eo puluere hausto, educi ferunt. Ventris etiam animalia pellit.

Tempera-
mentum.

GVSTATA radix, aromaticũ quiddam sapit cũ acrimonia coniunctum: quare calida videtur secundo gradu.

Guayacan.

TRIA ex Occidentali India deferuntur hodie toto orbe celebratissima, quorum in Medicina facultates adeo insignes repertæ sunt, vt nunquam auditum sit, tam incurabiles morbos vllis aliis medicamentis sanatos fuisse; nempe, Lignum quod Guayacum vocant, Radix China, Sarcaparilla. De China, quæ à Lusitanis ex India Orientali adferri putatur, suo loco dicemus. Auspicabimur itaque à Guayaco, veluti primo medicamento ex Indiis delato, &

Omniũ

omnium optimo , vt ipsa experientia & multorum annorum vsu comprobatum est.

G V A Y A C A N , à nostris lignum Indicum dictum, Guayacan. abundanter nascitur in Insula S. Dominici , que fuit prima noui orbis ab Hispanis occupata : cuius vsus primùm hac ratione nobis innotuit.

M A G N I S doloribus morbi Gallici (quē ab Inda muliere contraxerat) Hispanus quidam torquebatur: eius famulus Indus , in illa prouincia Medicum agens , aquam Guayaci propinauit, qua non solùm magnis illis cruciatibus liberauit, sed pristinae sanitati eum restituit . huius exemplo, plurimi alij Hispani, simili morbo infecti, curati sunt. Eius morbi cura Hispali statim euulgata est , ab his qui ex ea insula redierunt; hinc per totam Hispaniam, & inde per vniuersum orbem, quem hac scabies occuparat. Et certè in hoc morbo curando , nullum est medicamentum eo præstantius aut certius: nam si, vt decet, procedat curatio, & suo tempore ista aqua propinetur, certissimū est huic morbo sanitatem perfectam adferri; nec recidiuam pati qui simili lue laborabat , modò in idem cœnum non se prouoluat denuo. Sicq; Deo visum est, vt vnde manauit morbus, inde adferretur remedium: nam ex Occidentali India primùm huc perlata est illius morbi origo , præsertim autem ex insula S. Dominici, vbi tã familiaris est, quàm apud nos papule seu morbilli, neque eius contagium magnopere quisquã reformidat. In hunc autē modum propagatum fertur.

ANNO salutis humane 1439. eo bello quod Neapoli gestum est à Rege Catholico aduersus Gallie Regē Carolum cognomine magno Capite, Christophorus Colonus, ex prima illa profectioe , quam noui orbis conquirendi causa susceperat, rediit: & detectis S. Dominici aliisq; insulis, inde Neapolim (vbi tunc Rex Catholicus erat pace cū Gallo facta) viros & mulieres deduxit. Commeantibus vltro citroq; exercitibus, Hispani primùm cum Indicis mulieribus,

Et Indicum Hispanis consuetudinem habuerunt: deinde in Italos & Germanos serpsit hoc malum, postremo etiam ad Gallos, & sic per vniuersum orbem.

Morbus Gallicus.
Morbus Neapolitanus.
Scabies Hispanica.
Serpigo Indica.
Medicorum disceptatio de origine morbi Gallici.

INITIO diuersa nomina sortitum est. Hispani, exstimantes à Gallis contagiū venisse, morbum Gallicū nuncuparunt; Galli contra, Neapoli se consecutos esse putātes, Neapolitanum vocarūt; Germani, ex Hispanorum contubernio hanc scabiem ad se manasse videntes, Scabiem Hispanicam appellarunt; alij Serpiginem Indicam, eamq̄, verissimo nomine, cum inde prima sit huius mali origo. Inter primarios tamen eius ætatis Medicos, variæ opiniones fuerunt de huius morbi causa & origine. Nonnulli ex cibis corruptis, succumq̄, melancholicum & adustum generantibus, quibus in summa rerum inopia exercitus vesci solet, quales sunt planta siluestres, olera, radices, caro asinina, equina, originem sumpsisse existimabant: Alij siderum Saturni & Martis coniunctionibus acceptū ferebant; eamq̄, ob causam varia nomina indiderūt; vti Lepre, Lichenum, Mentagræ, Sphaceli, Elephantiasis: Et cum certam morbi qualitatem assequi non possent (nouum morbum esse ignorantes) ad prædictorum morborum à Veteribus descriptorum genus aliquod reducere conabantur.

Guayacan.

Lignum Indicum.

CÆTERVM vt ad institutū reuertamur, Guayacan nomen est Indicum, sed per vniuersum orbem cognitum, tamen si etiam à nonnullis Lignum Indicum nuncupetur.

Guayacan historia.

DE hoc ligno multi multa scripsere, aut Ebenum esse dicentes, aut Buxi speciem, aut aliis nominibus appellantes. Sed vt nouum arboris genus est, nec in his regionibus, aut vllis aliis toto orbe Veteribus descripto conspectum, sed in nuper inuentis solummodo; sic nobis noua erit arbor: vt vt sit, magna est, illicis magnitudine, ramosa, matrice magna, nigricante, materie quàm Ebenum duriore: corrice crasso, gummoso, seu pingui, & cum siccum est lignum, facile

cilè decidente: foliis exiguis & duris, flore luteo, quem subsequitur fructus rotundus, solidus, semina in se continens Messili modo. Frequens in insula sancti Dominici.

ALIVD eius genus in insula S. Ioannis de portu diuise, huic vicina, postea reperiū est, superiori ferè simile, sed minus omnino, & propemodū sine matrice, odoratus & amarius superiore; quo relicto, huius nunc vsus est; & ob mirandos effectus Lignum sanctum nuncupatur, nec abs re, quandoquidem (ipsa experientia teste) altero prestantius est: attramen vtriusque facultates sunt insignes in curando morbo Gallico, atque adeò vtriusque coniunctim aut separatim propin. scur aqua, cum ad morbum iam dictum, tum ad alios plerosque hac ratione.

Guayacan
genus alterum.

Lignum
sanctum.

LIGNI minutim concisi, aut eius scobis vncia duodecim, corticis eiusdem ligni contusi vncia dua in sex aqua sextariis * materantur fictili nouo aliquantulum capacio- re, viginti quatuor horarum spatio: fictili bene obturato, leno & luculento igne coquantur, ad quatuor aqua sextariorū consumptionem. quod inde colligi poterit, si, dū priores binos aqua sextarios infundis, bacillo aqua altitudinē metiarius. Cocta aqua refrigeratur, colatur, & fictili nouo asseruatur. Statim supra idem lignum, quod decoctum fuit, imiciantur denuo octo alij aqua sextarij, coquanturq; ad duorum consumptionem: coletur hac aqua, & seorsum adseruetur. Sumitur autem hoc modo:

Guayacal de-
coctum.

INFIRMVS, purgato corpore ex medici consilio cubiculum deligit apricum, quod neq; frigus neq; aer penetrare potest. Lectum ingressus, diluculo, aqua prioris calida vncias decem sumat, & egregiè operiatur vt sudare possit duarum horarum spatio: deinde sudore absterfo, indusium calefactum induat, atq; linteamina mutet: quatuor deinde post horis, passa illi dabuntur, & amygdala, panūq; biscoctus, neque affluenter, neque parcè; & de aqua secunda bibet quantum satis erit, etiā interdū. Octo horis postquam

Deco-
cti
vlt.

comederit , ex priore aqua calente denuo vncias decē hauriet, sudabit itē duabus horis, & à sudore, vti superius, mūdabitur: vna post sudorem hora, de iisdem passis, amygdalis, & pane biscocto canabit, & ex aqua secunda bibet. Seruabitur hic ordo quindecim diebus prioribus, nisi vires nimium collabantur, quia eo casu, etiā præter supradicta, pullus gallinaceus assus concedetur. In minus robustis, qui extremam illam victus rationem ferre nequeunt, nouem dies sufficient; quibus elapsis, pullus exiguus assus similiter concedetur. Si verò æger ad eò tenui est valetudine, vt prædictam istam victus rationem nullo modo ferre possit, ab initio pullus gallinaceus exiguus illi dabitur, cibi quantitatem sensim augendo. Elapsis quindecim diebus, decimo sexto purgabitur decem drachmis pulpæ cassiæ fistulæ per cribrum transmissæ, aut alio simili medicamento, & eo die tenuiorem aquam, siue secundæ decoctionis, bibet. Decimo septimo die ad priorem ordinem redibit, sumetq; manè & vesperi aquam prioris decoctionis, sudabit, eademq; victus ratione vtetur, nisi quòd pulli loco dimidiam gallinam assam edere poterit, & sub finem diætæ, aliquantulum plus, eamq; victus rationē in vigesimum vsque diem producet, quo tempore per cubiculum vestitus, & bene amictus, deambulare poterit. Quibus elapsis, denuo purgabitur, & per alios quadraginta dies aquam bibet, selectissimā victus rationem obseruādo in rebus non naturalibus, mulieribus abstinentendo, & vino, cuius loco simplicem eiusdē ligni aquam, aut, si eam fastidiet, aquam in qua anisum & sceniculum decocta sint, bibet, eritq; cæna sobria, & sine carnibus.

HÆC est optima sumenda aquæ Guayaci ratio, qua multi desperati morbi curantur: atque illa aqua non est præstantius vllum remedium ad curandam luem veneream, cuiuscumque tandem sit generis: radicitus enim eam exstirpat.

CONVENIT item hydropicis, asthmaticis, epilepticis,

eis, morbis vesicae & renum, doloribus iuncturarum, omnibus morbis ab humoribus frigidis & flatibus procedentibus, & diuturnis, quibus inutilia fuerunt ordinaria medicamenta, praesertim si morbum Gallicum subsequantur.

PLERIQUE hoc ligno varia medicamenta faciunt, & inter illa serapium, quod sanè admodum efficax est: at meo iudicio huius ligni usum nemo utiliorem experietur, quàm superius descripta ratione, sine ullius alterius medicamenti admixtione. Dentis etiam confirmat & dealbat hac aqua, si saepius eà colluantur. Calidum & siccum est in secundo gradu.

Guayaci serapium.

* HISPANICVM exemplar habet, tres açumbres, hoc est, tres mensuras, quorum singulae apud Hispanos liquidarum rerum libras tres & uncias quatuor continent: itaq. cum vna açumbre binis sextariis veterum respondeat, eam mensuram aptius quàm per sextarios Latine exprimere non potui, quorum sex veterum congium conficiebant, siue libras x.

NON incommodè huc referenda videtur arbor, cuius Theuetus lib. Singularium cap. 50. meminit, Brasilianis Hyuourahé, id est, res rara, nuncupata.

Hyuourahé.

ARBOR est procera, cortice externa parte argenteo, interna subrubro, & cum recens à ligno detrahitur, lacteum humorem resudante, gustu salis, sed ad glycyrrhizae saporem accedente: fructum fert pruno mediocrius magnitudinis aequalem, auri purissimi colore, nucleum continentem exiguum, sed suauem admodum & tenellum, ægrisque valde expeditum. Illud verò propè incredibile, quòd ait alternis solummodo quindecim annis fructiferam esse, & eam, qui arborem demonstrabat, ter aut quater dumtaxat fructum in vita edisse.

Hyuourahé historia.

MIRA facultate praeditus est eius arboris cortex, & Guayaco non inferior putatur, idcò que à Christianis istic degentibus illius loco usurpatur.

Hyuourahé cortex Gua-

EVS verò utendi ratio hæc est: Corticis minutim concisi cerra quantitas in aqua decoquitur, trium aut quatuor horarum spatio, donec vini rubri dilutionis seu clareti colorem contrahat. Ex eo decocto bibunt per quindecim aut viginti continuos dies, observata leui dieta, luisque venereæ doloribus ita liberantur. Verùm non modò utile est hoc decoctum in morbo Gallico, sed etiam in reliquis frigidis puitosisque: nam humores extenuat & exsiccat, nec iniucundum est palato.

yacan vices supplet. Preparandi & utendi ratio.

China.

NEMO miretur, si dixero ex Occidentali India Chinam deferri, quando quidem vulgo Lusitani ex Orientali India eam adferant. Nam cum ex Hispania nova & Peru

China Occidentalis.

vir illustris Dominus Franciscus de Mendocça rediit, magnam quandam radicem & alias paruulas mihi ostendebat, & percōtabatur an eas nossem. China radices esse, sed admodum recentes & integras, respōdebam. Tum ille, Sane recentes sunt, nam ipse eas in Hispania noua collegi: nec mireris istic Chinam nasci, siquidem breui videbis etiam inde Aromatum abundantiam deferri. Id facile mihi persuasit, postquam vidi cum Rege conuenire de Aromatum copia in Hispanias inducenda, qua iam ipse in Hispania noua serere & colere cœpisset. Vidi Gingiberis atq; China radices recentissimas inde delatas.

Chinz historia.

EST autem China, Arundinis maioris radici similis, nodosa, intus alba, interdum rubescens, foris rubra. Optima est recens, ponderosa, solida, pinguis, non cariōsa, sapore insipida.

Chinz naturales.

NASCITVR in China Orientalis Indiae prouincia, Scythiæ atque Sericaniæ finitima, maritimis locis, arundinis aut vlux palustris modo.

Chinz vsus apud Indos.

SOLIVS radicis est vsus apud Indos, ad curādos difficiles morbos, apud quos magno in pretio est. Propinatur eius aqua in diuturnis & acutis morbis, febribus præsertim; etenim sudores prouocat, cuius rei gratia multi sanantur. Triginta sunt circiter anni, quod Lusitani primū in has regiones illam intrulerint, præclara de eius facultatibus prædicātes aduersus omnis generis morbos, sed maximè Luensu veneream, in qua mirabiles effectus præstitit. Eius autem paranda hæc est ratio.

Præparanda Chinz ratio.

RADICIS China minutim concisa vncia fictili nouo imponitur, huic adfunduntur aque sex sextarij, maceratur quatuor & viginti horarum spatio: fictili obturato, coquitur lento igne ex prunis incensis ad dimidias, quod ea ratione deprehendetur quam in Guayaco edocui; frigescit, colatur, atq; in fictili nouo asseruatur loco aprico, aut iuxta ignem, vt diutius maneat incorrupta.

PURGATO, vt decet, corpore, collocatus eger loco *Aquæ Chi-*
 aprico & conueniente, ieiunus dictæ aquæ calidæ decem *na fumendæ*
 vncias hauriet; duas horas aut paulo diutius sudabit: sudo- *modus.*
 re deinde absterfo, indusium & linteamina mūdīs & ca-
 lefactis mutabit; deinde in lectulo duas aut tres horas per-
 durabit; postea vestitus, calidè se in cubiculo continebit, quod
 neque aër neque frigus permeabit, genio indulgēs, & lepi-
 dis colloquiis se oblectans. Circiter vndecimam, dimidium
 pullum coctum, aut gallinæ quartam partem cum pauco
 sale edet, initio prandij cyatho iusculi epoto: pro bellariis
 carnes cotoneorū adponentur: potus erit similis aqua, quam
 ieiunus sumpsit, quia decocti tantummodo vnum genus est.

A sumpto iusculo, vuas arillis emundatas, aut pruna passa
 sine ossiculis, & panis bene cocti crusta, biscoctūve initio
 prandij edere poterit. Si interdium bibere volet, eadem aqua
 cum conserua aliqua propinetur. Octo post prandiū horis
 lectum denuo ingrediatur, alias decem aquæ vncias quàm
 calidè poterit, bibat, duas horas sudet; sudore deterfo, indu-
 sium & lintea calefacta mutet, post horā coenet cōseruam
 aliquā, aut vuas passas, aut amygdala, & aliquantulū bis-
 cocti: de eadem aqua bibat, postremò cotoneorum carne
 vescatur, potu deinde abstineat. Hæc victus ratio triginta
 continuis diebus obseruāda, nulla alia purgatione adhibita,
 sed per cubiculum calidum obambulans, & sese oblectans,
 ab omnibus abstineat quæ illū offendere possunt. Purgatio-
 ne absoluta, bona victus ratio seruāda est quadraginta cō-
 tinuis diebus, vinoq; abstinentum & mulieribus: potus erit
 è China superioris iam decoctæ, deinde in vmbra resiccata,
 vncia vna, in sex aqua sextariis denuo bullita ad dimidias.
 Illud verò diligenter curandū, vt China radix per quatuor
 & viginti horas semper maceretur ante decoctionē, siue
 illa fiat in triginta, siue quadraginta dierum potius vsu.

AD variū generis morbos utilis est hæc aqua, lūē vene- *Chinæ fa-*
 ream cuiuscumq; generis, vulnera & vlcera antiqua, tu- *cultates.*

mores

mores schirrhosos discutiens, articulorum dolorem soluens, & qualēcumq; podagram, sed coxēdices præsertim curās. Inueteratos capitis dolores mitigat, & stomachi: defluxiones omnes & rheumatismos sistit, bonum colorem conciliat, icterum soluit, & omnem hepatis intemperiem emendat, ad quam valde celebratur. Paralytin & omnes nervorum morbos sanat, atq. vesicæ: enterocelis utilis, quia humorem, unde generantur, absumit: frigidis omnibus morbis & melancholicis conuenit, ventriculum roborat, & omnes flatūs discutit. Febris diuturnis, quotidianis, & erraticis prodest, sudoris insigni prouocatione, qua etiam in pestilentibus febribus utilem quidam arbitrantur.

Chinæ temperamentū.

S I C C A est in secundo gradu cum exiguo calore, idq; deprehendere licet ex eo, quod aqua, cum Guayaci, tum çarça-parilla calefacit, & sitim excitat, hæc neque sitim ciet, neque caloris alicuius indicium relinquit. Nobile proculdubio medicamentum, quod in prædictis morbis admodum efficax expertus sum.

D E China Orientali, quæ sanè aliter describitur à Garçia lib. 1. cap. 38. qui plura volet, consulat eius & Christophori à Costa Aromaticum historiam, quam ante aliquot annos Latinam fecimus.

Çarça-parilla.

çarça-parilla ex Hispania noua.

P O S T Chinam, çarça-parilla, cuius vsus huic vrbi primùm ab hinc circiter viginti annis innotescere cæpit, ex Hispania noua huc trāslatæ est, quoniam ea Indis pro præstanti medicamento erat, ad multos variosq; morbos.

çarça-parilla historia.

P L A N T A multis radicibus nitens, duos cubitos aut eo amplius longis, colore cinereo dilutiore, quæ interdum tam altè demittuntur, vt, qui integras eruere volet, ei profunda fossione opus sit: ramis nodosis & lignosis, qui facile desiccantur: florēsne aut fructum proferat, ignoramus.

çarça-parilla ex Honduras.

I L L A multo meliorem & efficaciorē nobis deinde protulit prouincia Honduras, à superiore differēs, quod illa candidior est, ad pallorem tendens, & gracilior; hæc verò cinerea, nigrior, atque crassior.

DELIGITUR nigrior, recens, non cariosa, fractu ca. ex dele-
 contumax, quæq; assulatim frangitur, & ponderosa. nam ctus.
 quæ cariem sensit, & dum frangitur puluerulenta est, inu-
 tilis existimatur.

CUM eam Hispani primùm viderunt, çarçæ-parilla Nomina
 nomen indiderunt, propter cognitionem, quam cum nostra occalio.
 çarçæ-parilla (quæ smilax aspera est) habet. Certè nostra-
 tem expertus sum simili facultate præditam, cū illa quæ ex
 Hispania noua adfertur, ad quam magis accedit, quam ad
 hanc quæ in Honduras inuenitur. Gustu insipido est, & si-
 ne acrimonia, nec eius aqua, hordeaceâ sapidior est.

LONGE alia erat eius vtendæ ratio cū primùm in
 medicinam recepta est, quàm nunc est: tum enim Indorum
 consuetudo obseruabatur, quã in suis morbis curãdis usur-
 pare solent, ad quos profligandos maximæ reperiēbatur ef-
 ficaciæ. Verùm nostri sæculi deliciæ in causa fuerunt, vt eo-
 dem quo Guayaci aqua modo nunc propinetur.

ÇARÇÆ-PARILLÆ selibra minutim concisa çarçæ præ-
 aqua macerabatur, deinde in mortario diu tundeatur, do- parandæ
 nec omnino in mucaginem quandam resolueretur, quam apud Indos
 deinde colabant, & exprimebāt. Huius liquoris ita expressi ratio.
 satis capacem cyathum calidum mane hauriebant, deinde
 stragulis sese tegebant, & duarum horarum spatio suda-
 bant. Quòd si interdum sitis vrgeret, idem mucor illis potus
 erat. Sub noctem, alium eius calentis cyathum hauriebāt,
 atque tantundē temporis, vt manè sudabant. Hic ordo tri-
 duo integro obseruabatur, vt neq; aliud ederēt aut biberēt,
 præter eum lentorem calidum expressæ çarçæ-parillæ. Hac
 ratione præparatam ego initio plerumque propinaui; mul-
 tosq; melius curavi, quàm nunc sanantur. Subsecuta est
 alia eius propinandæ ratio, videlicet:

DVÆ uncie çarçæ parillæ, lotæ, confractæ, & minutim çarçæ paræ-
 concisæ, in nouum fictile cum sex aquæ sextariis iniiciun- ca altera
 tur, & vigintiquatuor horarum spatio macerantur: obtu- ratio.
 rato

rato fictili, coquuntur lento igne, è prunis incenso, ad quatuor sextariorum consumptionem, eadem ratione ut in Guayaco diximus: refrigerantur, colantur, & fictili vitrato reconduntur. Eadem deinde çarça illo ipso fictili aqua pleno maceratur, aliquantulum feruet, frigida colatur, & fictili vitrato asseruatur.

Vtendę modus.

PURGATIVS, ut decet, ager, & calido cubiculo se continens, manè decem vncias prioris çarçe parilla aquae hauriet: sudabit duas horas; sudore deterſo, induſiũ & lintheamina mutabit, ut in Guayaci portione dictum est. Idem sub noctem, octo post prandium horis (nam sub vndecimam prandebit) faciet: post sudorem vuas passas, amygdala, & panem biscoctũ cœnabit, & de secunda aqua bibet. Quindecim diebus hunc ordinẽ obseruabit, nisi imbecillae fuerint vires, tunc enim conceditur vsus carniũ exigui pulli aſti, sensim quantitatem augendo. Lecto se continebit ad minimum nouem diebus prioribus, reliquis in cubiculo sedebit, aut deambulabit, frigus & aërem fugiens. Decimoquinto purgabitur leni aliquo medicamento, atq; etiam trigesimo die, omnia ea obseruando quae in Guayaci decocto sumendo enarrauimus. Sed etiam post trigesimum diem bona victus ratione per quadraginta dies vietur, vinoq; abstinebit & mulierum congressu. Hac est vulgaris aquae çarçe-parilla sumenda ratio, cuius preparanda modos secretiores etiam expertus sum, quos hinc recensere nõ pigebit, ne quid eorum praetermittamus, quae ad çarçam parilla perinent, quandoquidem medicamentum est, cuius vsus & facultates maximè celebrantur.

IAM annus est sextus & vicesimus, quòd Syrupum confeci, non modò in hac vrbe, sed tota Hispania laudatissimũ, ad morbum Gallicum, atque alios proſtigandos: nam neq; calfacit, neq; inflammat, Guayaci videlicet ficitate temperata, & çarçe parilla calore mitigato: hoc modo.

Virgae Syrupus prior.

ÇARÇÆ-PARILLÆ vncia dua, Guayaci qua-

tuor,

tuor, vi suprà dictū est, preparata, Zizipha sex & triginta, pruna passa viginti quatuor, virag₃ oficulis repurgata, florū Borruginis semūcia, violarū tantundē, kordei mūdi aliquot grana, in sex aqua sextariis lento igne coquantur ad quatuor sextariorū consumptionē: colantur, & decē huius decocti vnciis, vna syrupi violati admiscetur. Calidus mane & vesperi sorbendus datur, eodem seruato ordine Vtendi ratio. qui suprà dictus est, sudorē etiā (si prouocabitur) detergendo. Cōceditur ab initio esus pulli gallinacei exigui, & reliqui cibi suprà enumerati, & bibitur simplex aqua çarça-parilla. çarça aqua simplex. qua fit ex eius semuncia in octo aqua sextariis cocta, ad duorum vel paulo amplius consumptionē. Ea ratione curantur, cūm omne genus morbi Gallici, tum reliqui, quos aqua Guayaci, China, aut çarça parilla curari diximus.

F V I T hoc serapium priundē conscriptum in gratiam Pantaleonis de Negro Genuensis, qui licet iam multorum Medicorum operā vsus fuisset, atque Guayaci decoctum aliāque medicamenta sumpsisset, deiectissimis tamen erat viribus, scirrhoq₃ in super in crure, & seuis doloribus afflētabatur: at sumpto serapio, probē curatus est.

F I T item alius syrupus huiusmodi: çarça-parilla octo çarça syrupus aliter. vncia confracta & concisa, in octo aqua sextariis ad sex consumptionem coquantur; in binis qui supererunt sextariis, sacchari libra quatuor iniiciuntur, fitq₃ syrupus, vt moris est. Eius syrupi tres vncia mane, totidem nocte sumuntur, prædium esto è cibis boni succi, cœna sobria. potus è simplici çarça-parilla aqua. Eo vtatur donec assumptus sit, quo tempore ad sua negotia peragenda egredi non vetabitur. Curat hic syrupus plerosque ex morbis suprà enumeratis, sine molestia.

E x ea etiam fit puluis in hunc modū: Nervo illo inferiore seu matrice exēpto, çarça-parilla exsiccat, contunditur, & cribratur. Huius pulueris (purgato prius corpore) drachmam manē ieiunus sumit, atq₃ simplicem prædium çarça puluis.

Etiam aquam haurit, idem noctu facit dormiturus. Cibus sit boni succi, potus illa aqua simplex, vino abstineat. Vtilis est hic puluis in lue venerea, aliisq; morbis ab ea oriundis: nec non scabiem purulentam & saniosam, in manibus & pedibus mirificè sanat, hac ratione:

Pulueris utè-
di ratio.

PURGATVS ager, etiam (si neceſſitas vrgeat) non purgatus, puluerem modo prædicto ſumet, ſimplicem illam aquam ſumet, & rimis quæ in hoc morbo à falſa pituita, corruptioq; humore nata, pedes & manus occupare ſolent, paululum aquæ ſublimati roſacea ſimpliciore diluta plumula illinet, deinde emplaſtrum Gulielmi ſeruentis vulgò appellatum, aut palmeū, pãno ſericeo tenuiter inductum, omnibus locis quibus illa fuerit ſublimati aqua ſimplicior, imponet. Singulis diebus repetetur, & quindecim dierum ſpatio perfectiſſimè curabitur, nec alius medicamenti opus erit: abſtergit enim, carnẽ generat, & ad cicatricẽ perducit.

Çarçæ aquæ
vſus frequẽs.

HODIE tam frequens eſt aquæ çarçæ parillæ vſus modo prædicto, vt in omni morborum genere ſumatur, ſiue in deſluxionibus, flatibus, vteriq; morbis frigidis, ſiue aliis quibuſcumque, modò non ſint acuti, aut iis febris acceſſerit: ideoq; non minore copia multis locis aſſeruaturn decoctum ſimplex çarçæ-parillæ, quàm aqua vulgaris. Certum eſt tamen, his qui calida, hepatis præſertim, intemperie laborant, non cõuenire: nimium etenim excalfacit: ſed ventriculos frigidos fouet, & flatuſ mirificè diſcutit. Illud autem animaduertendum eſt, haſ tres aquas non niſi Autumno, aut Vere propinandas eſſe. Calida eſt & ſicca in ſecundo ferè gradu.

Quibus non
cõuenit hu-
iſ aquæ
vſus.

çarçæ-paril-
la ex Guaya-
quil.
Guayaquil
fl.

NUNC ex prouincia Quito cœpit inferri çarçæ-parilla, copioſè naſcẽs vicinis vrbi Guayaquil locis, ad flumen eiſdem nominis maximum, quod ex montibus Peruanis originem ſumens, ab Oriente in Occidentem vergit, & in Oceanum (quem del Sur vocant) circa Portum veterem labitur: Guancauilcas, vocantur eiſ regionis incolæ, &

Guancauil-
cas.

edentuli

edentuli sunt, quoniam pro more habent ut sibi dentes eximant, quos suis idolis offerant, dicentes optima quaque eis offerri debere, hominem autem nihil præstantius, nihil magis necessarium dentibus habere.

EIVS fluminis aqua admodum salubris, & multos morbos curare dicitur, istâq; ob causam plusquam sexcentis miliaribus illuc concurritur ab Indis & Hispanis, qui multoties ea aqua se abluendo, & magnam eius quantitatem sæpius hauriendo manè, plurimum vrina excernunt, & valde sudant, & consequenter morbis liberantur, eodem ferè modo hac aqua utentes, quo in balneis Lucēsis, Puteolanis, & fonte illo celebri apud Leodios fieri solet.

Guayaquil
fl. aqua salu-
bris.

SUNT qui putent ab huius fluminis aqua çarçam-parillam facultates suas mutuari. Colore est ex cinereo nigricante; maioribusq; & crassioribus radicibus constat, quàm quæ ex Honduras adfertur, iisq; interdum tam longis, ut altitudine humana fodiendū sit, antequam erui possint.

çarça Gua-
yaquilanæ
historia.

DUPLEX verò eius exhibenda ratio apud illos obseruatur. Prior, qua Indi & nunc utuntur, & ab initio vsi sunt, hæc est: çarça-parilla radices, quot opus erit, sumentes, netuo illo interiore repurgant; corticem, si sicca sint radices, macerant, donec mollescat (virides maceratione non egent) deinde minutim concidunt, & addita aqua contundunt, ut succus extrahi possit viscidus & mucosus, cuius manè eam quantitatem sumunt, quæ vno haustu aut pluribus hibernere possunt; lectum deinde ingressi, plurimum sudant; postea, mutatis linteis, pullum edunt, & corticis illius succum hauriunt, in prandio, in cœna (quæ leuis erit) atque interdum: deligendus est tamen locus ab aère & frigore liber. Hac ratione, & vsu conseruarum, necessariumq; aliquot fructuum siccatorum permissio, octo aut novem dierum spatio, omnibus morbis liberantur, quos çarça-parilla curare solet: validum autem & robustis viribus cum esse oportet, qui hac curatione utetur.

çarça exhi-
bendæ prior
ratio.

çarça exhi-
bendæ ratio
altera.

ALTERA iis conueniet qui imbecilliores sunt, nec su-
periores, sine manifesto vitæ discrimine, ferre possent. çar-
ça-parilla uero suo liberata, & ut superius, macerata, si
sicca sit, deinde contusa, quatuor vnciæ, pluresue aut pau-
ciores (nam hic nullus ponderis aut mensuræ usus) in octo
aquæ sextariis ad dimidias decoquuntur, ex ea aqua quan-
tum possunt semel aut pluries bibunt; in lectulo deinde se
componunt, ad sudorem prouocandū, qui tamen si adeò ve-
hemens non sit, ut superior, copiosus tamen est: mutata ve-
ste, pullum edunt, & eadē aqua (nam vno die coctura ab-
sumitur) cum in prædio, tum in cœna illi potus est: ab aëre
& frigore sibi cauent: repetitum per quindecim aut viginti
dies hoc medicamentum, omnes morbos sanat, nō sine ma-
gna omnium admiratione, præter febrem, aut morbos acu-
tos, in quibus çarça decoctum exhiberi non solet. Istic ne-
que initio diætæ, neque in media, neq; sub finem sese pur-
gāt, vti nos facimus (nam & medici & medicamēta com-
posita illis desunt) sed muliercularū dumtaxat operā vsur-
tur, quæ illis huius decoctum pro arbitrio exhibent.

In quibus
morbis çar-
ça non ex-
hibenda.

ILLUD vero obseruatione dignum in hac curatione,
quòd solus radicis cortex, neruo exempto, in usu est (effi-
cax enim ille, neruus inutilis, imò operationem, nisi exima-
tur, impediens.) Ideoq; nunc eorum exemplum secutus, so-
lo cortice in hunc modum uti soleo.

çarça præ-
parandæ ra-
tio optima.

QUATUOR corticis çarça-parilla lota vncias in
octo aquæ sextariis viginti quatuor horarū spatio macero,
deinde ad dimidias decoquo quòd si calorem in agro metuo,
hordei mundati dimidiā vnciam inter decoquendū adicio,
& in magno calore, vulgaris aquæ loco, cichorei stillati-
tium liquorē cū hordeo substituo. Hac aqua reperatissima
est, & admirandos eius effectus in multis expertus sum.

OBSERVANDUM itē est, ut quanta possit quan-
titate ager hanc aquam, vti retulimus, bibat, siue vno hau-
stu, siue pluribus, quia magnam quantitatem bibendo plus
sudabit,

sudabit, & citius certumq; sanabitur. Itaque hanc nouam sumendam çarça-parilla rationem maximè uilem fore puto, faciliusq; & breuiore tempore curandos agros.

Eius quæ ad fluuium Guaiacul & in Puna insula nascitur çarça-parilla mentionem facit Petrus Cieça parte prima Chronici Peruanæ, capite 14. alterique nascenti plerisque Indiæ regionibus præfert: meminit item capite superiore de illa ratione dentes in sacrificiis offerendi.

ALIAM addit Fragofus eius præparandæ rationem, quæ est: çarça-parilla libra vna bis lota, bene contusa, & minutim concisa, in Catapotia
ex çarça. decem & sex aquæ sextariis toto triduo maceratur, deinde lento igne coquitur usque ad integram ferè consumptionem, hoc est, ut acetabulum seu scutella eius decocti solum remaneat: çarça statim exempta prælo imponitur, succusq; exprimitur ad uncias duas aut eo amplius, etiam si ex eo quod superfuit decocto quantitas augeri debeat. Lento igni imponitur; ubi feruere cœperit, pulueris aloës optimæ unciæ duæ, myrrhæ selectæ, nucis ponticæ magnitudine croci momentum (sunt qui Ligni aloës pulillum addant capitis roborandi causa) iniiciuntur & continuè agitantur, donec amyli crassitiem contrahant: ex ea massa catapotia formantur. Ex his duo singulis decem prioribus diebus deuoranda dantur, & singula reliquis viginti, sub horam vndecimam noctu. Si verò inueteratus sit morbus, & æger validus, tria singulis decem prioribus diebus, bina subsequentibus decem, singula reliquis sumi poterunt. Dimidia gallina elixa in aqua (cui salis & croci momentum, & aliquot ciceris grana iniecta sint) meridie datur edenda, reliqua pars in cœna. Potus erit aqua çarçæ simplex. Surgant hora decima, cubitum eant ante solis occasum. Istis catapotiiis grauissimos dolores, & brachiorum erurumque paralyfes curari experientia se consecutum scribit.

Sassafras.

LIGNI quoddam genus ex Florida noui orbis prouincia, quæ 25. graduum altitudine polum habet, nunc recens in Hispaniam inuehitur, cuius ante paucos annos notitiam Gallus quidam mihi dedit, eius facultates mirum in modum prædicans aduersus varios morbos, ut ipse & alij Galli experti erant, ab eius regionis incolis edocti.

PROFLIGATIS ex ea regione Gallis, nostri Hispani, ob prauis succi alimenta, aquarum crudarum potationem, & sub dio dormitiones in similes morbos incidere cœperunt, quibus Galli afflictis fuerant, continuas videlicet febres, quas subsequuntur obstructions, deinde inflationes & tumores, atque ab initio morbi, deiectus appetitus, aliaque

Symptomata quæ huiusmodi febres sequi solent: deficientibus igitur aliis remediis, à quibusdam, qui remanserant, Gallis de huius Ligni facultatibus moniti, eo vsi sunt, & sanitati restituti.

Pauame.

Sassafras.

Pauame seu
Sassafras hi-
storia.

DICITUR *hæc Arbor Indis Pauame, Gallis (quos imitati sunt Hispani) nescio quam ob causam, Sassafras.*

ARBOR *est magna, Pini mediocris magnitudine & forma (tamen si minores inueniantur) vnico trunco nudo, ramis in cacumine expansis, vt Pinus repurgata: cortice, quem integit tenuis cinerea quadam pellis, ex cinereo nigricante, gustu aliquantulum acri, sed aromatico, nonnihil ad sceniculi saporem tendente, odorato, ita vt pauca eius quantitas cubiculum suo odore impleat: materie trunci & ramorum alba ad cinereum colorem tendente, non aded aromatiçi saporis & odoris, vt cortex: folio ficulneo in angulos desinente, nouello verò folio pyri folium emulante, sed quod vestigia angulorū habeat, semper virente, hoc est, foliis nouellis, his quæ decidunt, semper succedentibus, colore viridi obscuriore, odorato, præsertim si siccum sit: an florem fructūmve ferat, adhuc incompertum: radicibus nunc crassis, nunc tenuibus, pro arborum magnitudine, leuibus, sed non aded, vt lignum, per summos terra cespites expansis, vt facile euelli possint; quod ferè commune est omnibus arboribus Indicis (imò referunt Hispanicas arbores eò delatas, steriles fieri, nisi in summa terra pangantur) cortex radici firmitus inheret cinereus, ipsiusq; arboris cortice magis aromaticus, ideoq; radicis decoctum odoratius & præstantius est, & ab Hispanis istic vsurpatur.*

Natales.

NASCITUR *in maritimis, & locis temperatis, hoc est, neque nimium siccis, neque nimium humidis, vt in portibus S. Helena. & S. Matthæi: nam alibi per vniuersam Floridam haud facile inuenias: istic verò sunt integra silua, quæ ob suauißimum quem spirant odorem, ab Hispanis primùm eò venientibus, arborum Canellæ esse existimaban-*

tur,

tur, nec immeritò; nã aded odoratus est & acris huius arboris, atque Canellæ cortex, & eosdem effectus præbet eius decoctum, quos Canella.

OMNIVM optima est radix, deinde rami, tertio Delectur. truncus, sed cortex omnibus præfertur. Eam ob causam, radix minima omniũ quantitate datur, rami maiore, truncus duplicato radici pondere: eligendum autem lignum quod vltra annum spatium nõ sit resectum, aut quàm fieri possit recentissimum, atque suum corticem retinens: nam quod hoc caret, vile & inualidum esse censent.

ARBORIS & ramorum temperamētum calidum Temperamentum. & siccum est in secundo gradu, cortex aliquanto calidior, ad initium tertij gradus in calore & siccitate accedens: quibusdam calidus in fine primi, siccus in tertio gradu.

LICET Corticis & Ligni vsus dumtaxat in medicina receptus sit, Indi tamen recentia folia trita vulneribus imponunt, & sicca in alios medicos vsus seruant.

EIVS decoctum commendatur in omni morborũ genere, præsertim verò in obstructionibus, & partibus internis roborandis: ad tertianas & febres antiquas. Commodè ex saccharo propinatur defluxione laborantibus, asthmate, pectoris vitis ex frigiditate proueniens, & consequenter doloribus nephriticis & renum, è quibus calculum eicit, & flatu discutit, quam etiam ob causam vterum ad conceptionem præparat, & menses prouocat. Vomitus cohibet, concoctionem iuuat, aluumque subducit. Facultates.

ILLIVS fragmentũ assiduè gestare & odorari maximè prodest aduersus pestis contagia, præsertim non neglectis aliis remediis. Denique, ob ingentem siccitatem & moderatum calorem, remedium est excellens ad omnis generis defluxiones, quoniam eas absorbet: sed his qui extenuati sunt & imbecilles, non conuenit.

CETERVM quoniam quotquot ex Florida adueniunt, plurimum discrepant in decoctionis huius ligni ra-

ratione (singuli enim peculiarem, nullo delecta seruato, coquendi modum referunt) magnum scrupulum inuiciunt cum his qui illo uti cupiunt, tum medicis qui prescribere debent. Dicam igitur quid agere soleam.

OBSERVATO aegri temperamento, pro illius ratione aqua paro, ex minore ligni quantitate, & minus decocta biliosis maiore quantitate, magisque decoctam pituitosis, sanguineis medio modo: morborum similiter qualitates expedo; quod nisi fiat, quin multi errores in huius aquae usu committantur, fieri non potest. Nemo etenim existimet, sumpta sine methodo ista aqua, sanitatem, ad quam aspirat, consecuturum, sed magnum potius damnum sibi pariturum: itaque meo consilio peritus medicus prius adeundus, qui coquenda ac administranda aqua rationem edoceat. Nam & temporis quo exhibenda, & regionis, & temperamenti aegrorum, atque virium ipsorum habenda est ratio: quam qui non observant, subinde in vitam discrimen incidunt. Ut nobili cuidam Matronae contigit, cui, ob quosdam uteri morbos, & intemperiem admodum frigidam, Sassafras usum consului, illiusque sumendi rationem prescripsi: sed cum citius se conualitura arbitraretur, si aucta ligni quantitate aqua diutius quam indicaueram decoqueret: illius aliquot dierum usu in tam vehementem febrim incidit, ut non modo aquam interdiceret, sed etiam sanguinis missionem quinqueies repetere necesse fuerit, nec id sine vitam ipsius periculo, & medicamento infami nota. Sanitati tamen restituta, denuo aquam hausit eadem quam adscripseram ratione paratam, & grauibus symptomatis, quibus affligebatur, liberata est.

Decocti parandi ratio.

DECOCTI autem seu aquae legitime preparanda haec est ratio. Radicis cum suo cortice assulatim confractae uncia dimidia, in sex aquae sextariis, fictili nouo duodecim horis maceratur: lento igne ad quatuor sextariorum consumptionem decoquitur: colatur, & in fictili vitrato adseruatur. Postmodum supra eadem fragmenta tantundem aquae superinfunditur, decoquitur ad sextarium consumptionem.

Aqua simplicior.

Ea

Ea est secunda aqua, quæ ordinarij potus loco erit.

ILLUD verò obseruandum est, plus aut minus ligni in decoctionem iniici, viribus & tēperamento egrorū consideratis: etenim minore quantitate, & minùs cocta propinatur hæc aqua biliosis, quàm pituitosis, vt iam dixi. Sed Eius vsus, vulgariter media sextarij pars aquæ tepidæ sumitur mane, deinde sudatur, & vestis mutatur; nec quisquã eorum qui hoc medicamentum sumpserit, lecto se conuincere cogitur. Prandium sit media gallina assa, cū aliquot vuis passis, & amygdalis, & auellanis tostis: cœna sit e cōseruis cōuenientibus morbo qui curatur, potus secunda aqua. Singulari experimēto didici hoc decoctū, vt dixi, propinatū, viliissimum illis fuisse, qui pedes & manus ex podagra sic contortos habebant, vt iis vti non possent. Ad luē itē venereã non minùs vrile quàm Guayaci aut Chine decoctū. Ligni fragmētum premāsum eo dēte qui dolet, & istic reuentū, dolore sedat.

PORRO qui tam exquisita victus ratione vti nollēt, Aque parā-
dæ ratio alia. aquam simplicem hac ratione decoquant. Ligni assulatum confracti semuncia, plùsve aut minus, pro cōditionibus iam enumeratis, in sex aquæ sextariis ad dimidias coquitur, ea aqua diu vtendum cū in prandio, tum in cœna & interdiu. Qui vino abstinere non norunt, ea aqua diluere poterunt, etenim saporis & odoris gratiam vino conciliabit.

Donati iniriò fui rus fragmēto huius ligni à Fráncisco Zennig, Pharmacopola Bruxellēsi diligentissimo, mihiq. amicissimosed proximis his annis Lódino ab aliis etiã amicissimis viris C. V. Richardo Garth, Hugone Morgano pharmacopœo Regio, & Iacobo Gareto iuniorē mihi Viennam missa magna cāq. librata fragmēta, quæ odore & sapore fœniculi quidē referebāt, gustata tamen, plantę illius sapore magis reddere videbantur, quæ vulgo Draco, nonnullis Thæro dicitur, acetariis familiaris, & cortex eius multo magis. Lignum cum suo cortice ad eò Tamarici si mile est, vt, nisi odor & sapor obstarent, pro eo accipi possit: cortex interiore parte qua ligno adhæret nigricāte, & læui, exteriorē rugosa, & ex cinereo tubescēte. Vulgariùs deinde esse cœpit hoc lignum, & arboris integri ferē trunci ad ferri.

CAETERVM odor fœniculi mihi in memoriã reuocat arborem in Peru nascentem, Molle vocant, cuius ego pusillas duas plantas, e semine natas, vidi ante aliquot annos Machliniæ in horto splendidissimo Illustris Viri Dn. Ioannis de Brancion, sed quæ tertio anno perierunt hiemis iniuria. Molle;

ERANT autem ex arbusculæ trunco (quia tenellæ) ex viridi nigricante, multis cõsperfo veluti maculis cinereis; folia pennata vt fraxini, sed multo minora, ex viridi nigricantia, serrata, & sub extremum angustiora, quæ ab arbusculis reuulsa lacteo succo, eo que lento & viscido, & odorato manabant, & ipsa folia trita fœniculi odorem reddebant, gustata adstringentis facultatis non nihil habere videbantur. Fructus ex quo natæ sunt, piperis ferè magnitudine, oleaginosus, pellicula tubescente tectus, racematim cohærens, vt ex eius icone, quam ad viuum depingi cum temporis curauimus, conspici licet: florem quem habeat ignoramus, sed quibusdam auctoribus minutus est, vitæ similis.

HÆC arbor abundanter nascitur in conuallibus & locis planis Peruanæ regionis, vt referunt omnes qui Occidentalium Indiarum descriptionem dederunt: sed Petrus Cieça maximè, qui eius descriptionem hoc modo cap. 112. primæ partis Chronici dat:

TOTO hoc tractu conspiciuntur magnæ quædam, & etiam par-
uæ arbores, quas Molles appellant incolæ: folia habent minuta, odore
fœniculi, cortice adèò commendato, vt eius decocto crurum dolores
& inflationes summa cum vtilitate foueantur: ex ramulis fiunt den-
tiscalpia vtilissima. Ex huius fructu cum aqua decocto, pro cocturæ
modo, fit aut vinum, siue potio admodum bona, aut acetum, aut mel:
tantò que in pretio apud Indos sunt hæ arbores, vt quibusdam locis
eas consecratas suis Idolis habeant. Addunt nonnulli, eius arboris to-
liorum decoctum doloribus ex frigida causa ortis auxilio esse, gum-
mi verò eius, quod Mannæ modo candidum est, lacte dissolutum, ca-
liginem oculorum abstergere.

Lignum aromaticum.

BERNARDINVS de Burgos, Pharmacopoli, vnâ cum Sulphure infrà describendo mihi ostendit Ligni cuius-
dam fragmentum, Ligno sancto, quod ex insula D. Ioan-
nis de portu diuite adfertur, ferè simile, cuius corticis odor
& sapor adèò aromaticus & excellens est, vt macis, aut
nucẽ myristicam longè superet, imò Canellam odoris sua-
uitate, piper acrimoniâ.

MAGNA huius ligni quantitas in môte quodam ca-
sa fuerat à Nauclero è Hauana [portu Cuba insule ad Se-
ptentrionem sito, & Florida prouincia ferè opposito] re-
deunte, & in nauem seu Liburnicam delata, ignis struen-
di causa. Vnde perspicere licet, quàm multa arbores, &
alia planta in nostris Indiis inueniantur insigni facultate
prædita, quandoquidem ignis struendi gratia tam odoratis
& aromaticis arboribus vsantur, quarum cortice in pulue-

rem redactō, cor & ventriculus roborari, reliquaq̄, membra foueri possent, & Aromatum ex Maluccis insulu, Arabiaque, & Perside vsque petrorum, vices supplere. Sed nos accusandi, qui eas diligentius non inquirimus & inuestigamus, cum sponte montibus locisq̄, incultis nascantur.

Lignum ad renum affectiones &
vrinæ incommoda.

Lignum Nephriticum.

NOBIS etiam mittit noua Hispania Ligni quoddam genus crassum & enode, materie Pyri, cuius vsus iam diu receptus fuit in his regionibus, ad renum vitia, & vrina difficultates & incommoda. Postea experimento comprobatum est, eius aquam in fecoris & Lienis obstructionibus vtilem esse. Fit autem hac ratione.

Aqua ligni Nephritici.

LIGNVM assulatim & minutim concisum in optima & limpidissima aqua fontana maceratur, atque in ea relinquitur, donec aqua à bibentibus absumpta sit. Dimidia hora post iniectum lignum, aqua ceruleum diluiozem colorem contrahit, qui sensim intēditur pro temporis diuturnitate, tametsi lignum candidum sit: ceruleum ideo dico, quoniam adulteratur alio ligno simili, quod aquam croceo colore inficit, ne quis fallatur.

HAC aqua assidue vtuntur, ea vinū diluūt, & mirabiles experiuntur effectus, sine vlla humorū cōmōtione, neq̄ opus est alia victus ratione quā tēperata: aqua enim sapor nō magis immutatur ligni iniectione, quā si pura esset, & nihil in ea maceratū. Calidū & siccū est in primo gradu.

Lapis Nephriticus.

Nephriticus lapis. Præsius lapis.

LAPIS hic in Nephritide maximè laudatus ex noua Hispania etiam defertur. Præsius lapidi similis, qui ad viridem colorem lacteo permixtum tendit, præfertur viridior.

Nephritici lapidis varia forma.

ADVEHITVR variis formis effigiatus, qualem antiquitus possidebant Indi, alios piscium forma, alios auium capitibus, alios psittaci rostris similes, nonnullos rotundos spherularū modo, atq̄ omnes perforatos, quoniam Indi eos

appen-

appenſos geſtare ſolebant, aduerſus Nephritidis, aut ſto- Facultates.
machi dolores, in quibus morbis valde commendatur. Sed
eius præcipua laus eſt ad Nephriticos dolores, tum ad cal-
culum expellendum, & arenulas.

NOBILIS mihi notus vnum habet, cui nullū alium
comparandum vidi; nam eum brachio geſtans, tanta are-
nularū quantitate liberatur, vt, metuens ne noxia ſit tan-
ta eiectione, interdum illum deponat, nullumq; tum amplius
calculum eiicit. Sed dolore premente denuo eum geſtans,
ſtatim leuatur aut minuitur dolor, multarū arenularum,
atque etiam calculorum expulſione. Ea etiam occulta fa-
cultate præditus eſt, vt ab eiufmodi dolore præſeruet geſta-
tus, renum calorem mitigando.

DVCISSA Bejar ter breui tēporis interuallo Ne-
phriticis doloribus afflicta, armillam ex eo lapide ſibi cōfe-
cit, quam perpetuo geſtat: ex illo tempore (quod decen-
nium ſuperat) eo dolore nunquam vexata eſt.

ALII multi ſenſerunt idem leuamen, eamq; ob cau-
ſam magno in pretio ſunt huiusmodi lapides, nec, vti ini-
tū, tam facile acquiri poſſunt, quod ſoli earum prouincia-
rum Reguli & Domini eos poſſideant, nec immeritū, cum
tam admirande ſint illorum facultates.

Lapis Tiburonum.

IN mari Indico ferreis hamis capiuntur piſces Tibu- Tiburon
rones dicti, maximi, validiſſimi, pugnaciſſimi, & truci piſcis.
aſpectu, qui cum lupis marinis aſſidue præliantur.

IN eorum capite terni aut quaterni lapides, inter- Lapis Tibu-
dum plures inueniuntur, ex parte concaui, valde albi, ma- ronum.
gni, ponderoſiq; (vt interdum duas libras pendant) & qui
facile abradi poſſunt.

HVIS lapidis putuis vtiliſſimus fertur Nephriticis, Facultates.
& aduerſus vrinae difficultates, & renū veſicæq; calculos, vt
in Indis Hispaniq; experiētia cōprobauit. eū guſtatum in-
ſipido eſſe guſtu deprehēdi, facultates nondū expertus ſum.

TIBURONVM meminerunt, quotquot Occidentalis Indiæ historia descripserunt: sed inter eos Gomara, in historia Mexicana, miranda & vix credibilia de Tiburone refert, & illi duplicè de eî ordinè tribuit.

DESERIBIT idè in Historia generali Indiarû cap 31. (quem secutus est Theænetus lib. Singulariû cap. 71.) piscè quencâ Manati nomine, cuius descriptionè, quod pleraque cû Tiburonis historia communia habeat (ne dicam eundem piscem videri) hîc subiunximus.

Manati pi-
ces.

MANATI piscis est nostro orbi incognitus, vtri similis, duos tantû pedes rotûdos, quibus natat, ad humeros habès, & in singulis quatuor vngues Elephâtinis similes, ab vmbilico ad caudâ vsq. gracilescit: terribilimo est aspectu, capite bubalino, sed macilentiore ore, mæto verò crassiore, oculis admodû exiguis pro corporis mole, quæ interdû viginti pedû longitudine est, decè crassitie: corio dèso, pilis quibusdâ cinerei coloris obfito. Femine pariût vaccarû modo, duobq. vbera habèt, quibus catulos suos lactât. Eius caro quadrupedis potiûs quàm piscis videtur, etenim recès vitulinâ sapit, sale macerata Thyanni carnè, sed sapidior est, diut usque seruari potest. Eius pinguedo optima, nec facilè rancescit: ea corium ipsius præparant ad calceos sibi faciendos. Inveniuntur in eius capite lapides quidam ad calculû & nephritidè vtiler.

Hic piscis occiditur interea dum herbas in littore depascitur, sed etiam reibus capiuntur iuniores. Ea ratione paruû fertur cepisse Regulus Caramatexi, què 26. annis in lacu quodâ dicto Guaynabo educavit, adeoq. domitum euasisse, & ferociâ deposuisse, vt de manu cibû caperet, & in clamato nomine Mato, quod Magnificû sonat, lacum suû egressum fuisse, & in edes perceptasse cibi sumèdi gratia, deinde ad lacû remeasse, interdûq. homines & pueros ex vna parte lacus in aliam transfuxisse, nec illos meisisse, ita vt Indis summâ voluptatè adferret.

Lapis Caymanum.

Lacerti Cay-
manes,

Ex Nomine Dei, Carthagine, aliisq. continentis oris, lapides interdum adferuntur calculis fluuiatilibus similes, qui in ventriculis prægrandium Lacertorum (Caymanes appellant) inveniuntur tanta interdum quantitate, vt magnum corbem explere queât: cuius verò rei gratia, incertum, occupandone ventriculo, ne sit inanis, an saburra loco, vt naues, ad illas in equilibrio continendum. ferocissimi sunt, ingenti & semper hiante ore, vt integrum hominè deglutire possunt, multiplici dentium ordine, aded magni, vt triginta duorum pedum longitudine inueniãtur. Viuunt ñ magna ex parte in fluminum ripis, nonnunquam in mari ad fluuiorum ostia: pariût oua in terra, & suos catulos istic excludunt, testudinum more: capiuntur hamis ferreis, quia earum curis prædura omnes ictus, etiam minorum tormentorum aneorum, respuit.

Hos

HOS lapides colligunt Indi & Hispani, atq; adeo sibi Lapidis Cay-
manum ta-
cultates. servant, ad quartanā tollendam vtile remedium: siquidem bini ex eis temporibus vtring; alligati, in quartanarū paroxysmo, illas tollere, aut earū calorem manifestè infringere traduntur. Bis eum lapidē temporibus cuiusdā puellæ, quæ quartana laborat, adhibui; & certè febris calorē nōnihil remisisse animaduerti; an verò febrem omnino tollet, ignoro.

GOMARA, Petrus Cieça, Augustinus Carate, qui integrā India- rum historiam, aut ex parte scripserunt, huius generis Lacertorum seu Crocodilorum meminerunt; inter quos Petrus Cieça sub finem capituli 2. eorum oua, atque etiam carnes virgēte fame cum aliis se edisse asserit circa Panamam, cum eam regionem primū occupassent. Go- Ingens La-
ceri ma-
gnitudo. mara cap. 197. ibidem occisum, qui 100. pedes longitudine æquaret, in cuius ventriculo multi calculi reperti sunt.

Lapis Sanguinalis.

LAPIS Sanguinalis, ex noua Hispania delatus, Lapis san-
guinalis. lapidis genus est, varij coloris, sed obscurioris, maculis seu punctis distinctus sanguineis.

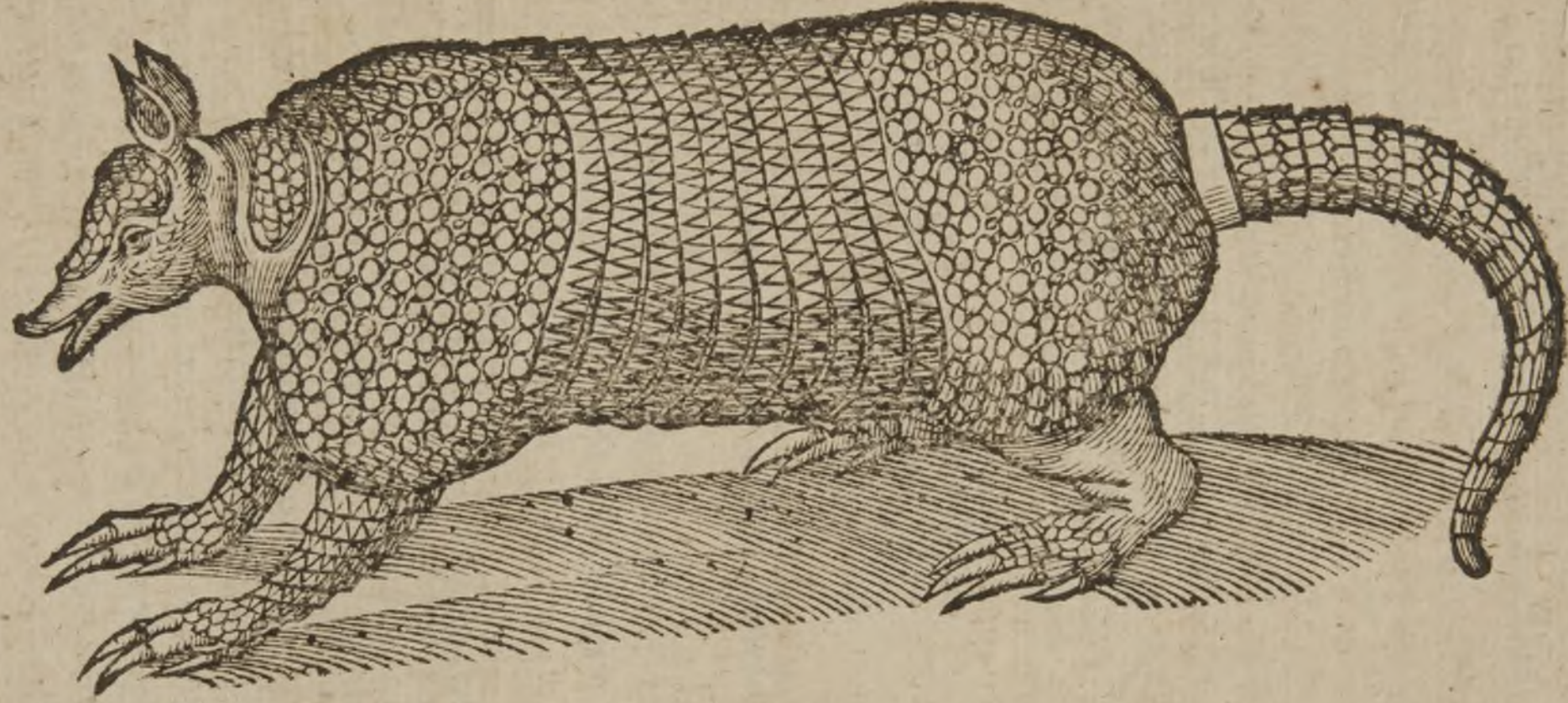
Ex his lapidibus Indi quasdam cordium formas, magnas ac paruas, conficiunt.

VALET ad fluxum sanguinis narium, mensium, hæ- Eius facultates. morrhoidum, vulnerum, ac oris. Lapidem aqua frigida intinctum eger dextra comprimit, & subinde id facit. Sic eo Indi & nostri vtuntur.

PERSVASVM habent Indi, imò firmissimè credūt, si hoc lapide pars sanguine manās contingatur, sanguinem sisti; idq; verum esse, experientia probatum est. Vtilis est etiam suspensus aut alligatus eidem parti vnde sanguis effluit, modò carnem contingat. Vidimus nonnullos hæmorrhoidum fluxu afflictos remedium sensisse, annulos ex hoc lapide confectos in digito continuè gestando: nec non & menstruum fluxum sisti.

ALIUD lapidis genus est, quod rimas in manuum & Lapis rimas
pedū curant. pedum iuncturis à pituita salsa prouenientes curat: verū id dumtaxat auditu percepi.

Arma-

Armadillo.

NUNC ex continenti habemus osficulum caudæ peregrini animalis, quod veluti testis quibusdam torus integrius pedum tenus, cuius gratia Armadillo vocant Hispani, quasi cataphractum aut armatum dicas, Lusitani Encubertado.

Armadillo.

Encubertado.

EST porcelli magnitudine, cui rostrum simile habet, caudæ oblonga, & crassa, Lacerti modo. Sub terra vivit, ut Talpa; & terra sese sustentare creditur, quod foris nihil edere conspiciatur.

Descriptio.

OMNIS facultas consistit in caudæ osficulo, cuius in tenuissimum pulverem redacti pilula, confecta magnitudine capitis aciculæ, atque auri indita, dolorem eius sedare, & tinnitum etiam, cum exigua surditate coniunctum, curare traditur. Certè dolorem sedari multa experientia comprobatum est.

Facultates.

HUIUS animalis meminit Thevetus lib. Singularium, cap. 54. atque incolis Tattou vocari, quorum nonnulli porcellos magnitudine æquant, alij minores sunt, & eorum caro tenella est, bonique succi, & Bellonius lib. Observationum 3 cap. 51. Ioan. Stad. Brasiliæ Hist. cap. 30. Lerus Americanæ hist. cap. 10.

Tattou.

MEMINIT item Franciscus Gomara in Mexicana historia in hunc modum: Circa Lacunam quæ ex flumine Papaloapan oritur Imperio Mexicano, animal inuenitur fere non maius, rostro porcelli, pedibus histricis aut erinacei terrestris, caudæ oblonga, natura munitum durò cortice, & testa squarata veluti loricatum, intra quam se contra hit testudinis terrestris modo. Similis est hæc textura panoplæ equorum: sed & caudæ, ipsumque caput huiusmodi testis squamatis testa sunt, auriculis foris eminentibus, eamque ob causam Hispani armatum, aut cataphractum appellant, Indi Aiotochtli, id est, Cucurbitæ.

Aiotochtli.

ETVS etiam descriptionem apud Gesærum videre licet in Appendice ad Quadrupedum historiam.

Sanguis Draconis.

ATTULIT antepaucos dies, ex noui orbis continenti, Episcopus Carthaginensis fructum arboris ex qua manat lacryma illa quam Sanguinem Draconis vocant.

EST autem hic fructus admirandus: nam sublata qua integritur pelle, ilico dracunculus apparet, tanto artificio a natura

Draconis arboris fructus.

368 SANGVIS DRACONIS.
natura fabricatus, ut à peritissimo aliquo artifice è marmo-
re sculptus videatur, collo oblongo, ore hiante, spina aculeis
horrida, cauda oblonga, & pedibus conspicuis.

Sanguis Dra-
conis cur sic
dicitur. A B eo fructu denominationē proculdubio sumpsit ar-
bor, & eius lacryma, quæ ex illa per incisionē legitur, quam
ex Carthagine Peruana selectissimam aduehunt: vnde ve-
terum & multorum recentiorum inscitia deprehenditur,
qui, quid esset sanguis Draconis, aut cur sic appellaretur,
omnino ignorarunt.

Draconis
historia. M A G N A est arbor, cortice satis tenui, & qui facile
incidi potest: ea vulnerata, liquor ille effluit, quem, Sanguin-
em Draconis in lacryma, dicunt, ab eo differens, quem
Sanguinem in pane vocant, quòd in panes seu massas istic
cogatur, quem admodum resina in Castella.

Facultates. V T E R Q V E liquor intro assumptus, alui profluum
sistit, sic etiam ventri illitus, aut clysteribus inditus. San-
guinem vnde quaque manantem reprimit. Capitis deflu-
xiones, ne in partes inferiores delabatur, prohibet eius pul-
uis capitis vertici inspersus: vulnera recentia glutinat, gin-
giuas à putrefactione liberat, & dentes stabilis. Est item
color Pictoribus maximè expetitus.

T E M P E R A T V S est, & pauci caloris particeps.

Dragonalis. M E M I N I ante paucos annos nobis à Francisco de Hollebecque,
Regis Hispaniarum Hortulano diligentissimo, missos fuisse quosdam
fructus Dragonalis nomine, ex quibus terræ commissis nonnulli pro-
dierunt Bruxellæ apud C. V. Dn. Ioannem de Boisot, virum doctissi-
mum & rei herbariæ peritissimum. Erant ferè foliis Iridis, oblongis,
viridibus, per oras rubris (qualia in grandi arbore ante nouem annos
Olysiopone conspexi) sed subsequens hiems abstulit. Fructus is erat Ce-
rasii magnitudine aut Oxymirtilis, rotundus, tenui pelle contextus,
qua sublata, offeus nucleus conspiciebatur, qualis est in fructu Rusci:
sed is nullam animalis, nedum dracunculi tanto artificio fabricati fi-
guram referebat, verum rotundus erat & læuis, & ut dixi, totus of-
feus. Arbori, quam Olysiopone obseruavi, & in cuius cortice gummi
sanguinei coloris concretum inueni, iconem, in Stirpium à me per
Hispanias obseruatarum descriptione exhibeo.

Gum-

Gummi ad podagram.

DABAT mihi idem Episcopus Gummi genus (cuius arborem non poterat describere) ex eodem continenti delatum, quo se podagrici istic purgant, in hunc modum. Gummi ad podagram.

ILLIUS gummi fragmentum nucis pontica magnitudine, stillatitio aquæ liquore noctem integram macerant, postridie mane percolant, & exprimunt, eam aquam ad duas uncias hauriunt, neque quidquam cibi sumunt ante meridiem: eo medicamento sine molestia purgatur humor, qui podagram creat. Facultates.

INSIPIDUM est & inodorum. Calidum videtur in primo gradu.

Fructus dysentericus.

HISPANVS quidam adolescens mihi ignotus, attulit ex Quito fructum, qui, ut ex eius fragmentis (quæ altera parte leuia erant, & luteo colore; altera verò, aspera & admodum rubra, seu ex rubro nigricantia) conicere licebat, magna quadam arbore natus videbatur. Dum ille mecum de variis rebus ageret, venit ad me vicinus, medicamentum curaturus filia, quam dysenteria miserè afflictari dicebat. Illico adolescens, Eam, inquit, curabo: ad vicinum proficiscitur, fragmentorum illorum tenuissimè tritorum puluerem ex stillatitio calicum rosarum liquore, eo die puella hauriendum dedit vespere, tãtundem postridie mane, statim quæ sisti cœpit fluxus, ita ut brevi puella sanitari restituta sit. Eum adolescentem, tametsi diligenter requisierim, nunquam postea videre mihi contigit: itaque neque quis esset hic fructus, aut qua arbore nasceretur, scire potui. Fructus ex Quito;

Cortex ad alui profluua.

PROFERT nouus orbis prægrandem arborem, foliis cordis effigie, nullo fructu. Eius cortex digiti crassitudine aut amplior, solidus, durus, & ponderosus, tenui candicante pellicula integitur: similis est admodum cortici Guaya-

Cortex alui profluua scens.

can, vti *Gentiana amarum*, manifestè adstringens, grati
tamen seu aromatici cuiusdam odoris particeps.

Exhibendi
ratio,

MAGNA est apud Indos aestimatione, vt qui eo vtā-
tur aduersus omnis generis alui profluvia, huius pūlerem
drachmæ pondere, aut paulo amplius mane propinantes
ex aqua conueniente, aut crasso vino rubro. Ter aut qua-
ter id remedium repetitur, obseruaturq; in reliquis victus
ratio. quæ huiusmodi morbo necessaria est.

EIVS corticis fragmēto donatus sum ante paucos dies,
cuius periculum iam bis feci in alui profluuiis inueteratis
magno successu.

EX VARIIS nostrarū Indiarum pro-
uinciis, multa purgātia medicamēta deferun-
tur, quorum magnæ sunt facultates: de quibus
hîc mentionem faciam, vt sint veluti Præfa-
tio quædam in Historiā radicis Mechoacan.

Cassia solutua.

Cassia solu-
tua.

INSVLÆ Diuorū Dominici & Ioānis de Portu di-
uite, tāta quātitate nobis transmittūt Cassiā solutiua, vt nō
modo Hispaniæ, sed etiam toti Europæ, atq; adeo vniuerso
orbi sufficiat: nā & in Orientem, vnde deferri solebat, plu-
res naues ea onusta vehūtur, quàm Cantabri ferrū mittūt.

DeleAus.

QVÆ Venetiis ad nos ex India Orientali mitti sole-
bat, cū immatura collecta esset, temporis diuturnitate &
itineris longinquitate ad nos ita corrupta perueniebat, vt
parum utilitatis præstaret. Nostra verò ex insulis prædictis,
matura est, crassa, plena, ponderosa, medullosa, & adeo re-
cens, vt interdum sexagesimo, postquam collecta est, die huc
perferatur: & quia recens, gratiq; saporis, non tetri, vt
quæ ex Oriente deferebatur, facilius vires suas exerit.

Facultates.

BENIGNE purgat, & sine vlla alui perturbatione,
bilē præsertim, deinde pituitam, postea quæ in meatibus &
intestinis infarcta sunt, euacuat. Temperatos illos efficit, qui
ipsa

ipsa vtūtur: sanguinē purgat. Vtilis in omni morborū genere, sed maximē renū, & vrinae, duab⁹ horis ante cœnā sumpta. Defluxionibus prodest, duabus à leui cœna horis. Quotidianus ei⁹ vsus est ad pectoris & laterū vitia, eclegmaris modo. Cōuenit febrīū ardorib⁹, & sitim exstinguit. Assiduus illius vsus ante prādiū aut cœnā, calculi generationē prohibet.

FORIS cum amygdalarum dulcium oleo illita, graues pulmonum & renum dolores mitigat.

DOSIS pulpæ eius est decē drachmarū, ad sesquiunciam vsque, non exēpta verò, quatuor vnciarum. Lenit, resoluit, sanguinem depurat, & eius bilisq₃ calorem infringit. Humida est in primo gradu, ad calorem, sed mitem, tendens.

IN istis insulis primūm coli cœpit, postquam in nostram potestatem venerunt.

NON desunt qui huius Auctoris iudicium improbent: siquidem Orientalis Cassia, cæteris paribus, longē præferenda est.

Fructus cholagogus.

EX maritimis Nicaragua & Nata (que sunt in nouis orbis continenti) inuehitur in Hispaniam: medicamenti genus purgans, bilem præsertim.

FRUCTVS est arboris cuiusdam vastæ, castaneis similis, sed calyce leui, non, vt illarū, echinato: eo calyce fructus continetur castaneis non multiū ab similibus, sed sine cortice, & ferè quadratus, in duas partes diuisus, medium intercurante, & totum deinde ambiente pellicula.

EDITVR hic fructus viridis, aut contusus vino exceptus: si siccus, eius puluis ex vino aut gallina iusculo sumitur; datur etiam tostus, vt minùs purget: quocumque tandem modo sumptus, sine molestia purgat, obseruatis is que à purgatis obseruari solent, & præparatis prius, vt decet, humoribus. Illud verò minimē siletio prætereundū, pelliculam illā exteriorē & internā abiiciendā esse, alioqui grauia symptomata excitaturā, veluti ingētes vomit⁹, animi deliquia, & periculosa alui profluvia. Calidus est in primo gradu.

Auellanæ purgatrices.

Auellanæ
purgatri-
ces.

NOVO orbe primùm inuento, insula diui Dominici quoddam genus Auellanæ misit, qua se Indi familiariter purgabant. Postea Hispani necessitate compulsi, illis etiam purgare se cœperūt, nō sine vitæ discrimine. Colore & forma nostris Auellanis similes sunt, putamine tenui, coloris spadicei, triangulares, medulla interiore alba & dulci, sic vt multi, dulcedine illecti, decepti sint.

Auellanarū
historia.

Ben magnū.

Ben parū.

MEDICORVM vulgus eas Ben magnum vocat (nam Ben est duorum generum) Paruum autem ciceris magnitudine est, & ex eo Itali odoratum illud oleum, quod de Ben nuncupant, conficiūt, quo sibi casariem & barbam inungunt deliciarum gratia.

Fructates.

VALIDISSIME pituitam & bilē supernè & infernè purgant. Nonnulli tamen earū vehementiā assatione infrangebant. Coli doloribus præsens sunt remedium, flatus discutiunt, & clysteribus iniectæ, mediocriter euacuant.

DOSIS est à dimidia drachma ad drachmam vnā: sed assandæ sunt. Calidi sunt temperamētī initio tertij gradus, & sicci in secundo.

Auellana hæc cum plerisque aliis fructibus peregrinis communicata mihi fuit ab illustri viro D. Ioanne de Brancion, rei herbariæ studiosissimo, nec vllis parcete sumptibus, vt suum hortum omni peregrinarum plantarum genere excultissimum redderet.

Cæterùm Auellanam hanc, cuius iconem hic exhibeo, lentus & mollis contegit cortex, partim ex cinereo candicans, partim nigricans: hunc sequitur putamē minus solidum quàm in vulgaribus Auellanis: id nucleum continet Auellanz magnitudine, candidum, solidū, Auellanz vulgaris aut iligneæ glandis sapore, tenui membrana obductum. Integra nux altera parte sessilis est, & coniunctum binæ nasci videntur, ut interdum castaneæ.

Nuclei pinei cathartici.

TRANSMITTIT etiam noua Hispania Pineorum nucleorum genus, quo fndi se purgabant: quos imitati sunt plurimi harum regionum. Pinei nuclei purgatorii.

NOSTRIS pineis nucleis similes sunt, nascentes in strobilis magnis, quales sunt Mayzi spica muticæ: molliori putamine, & nigriore quàm nostri, rotundi, intus albi, pingues, & gustu dulces. Descriptio.

BILEM, pituitam, & aquas validissimè purgant: licet Auellanis mitiores, attamen vomitum cient, atque ventrem subducunt. Asi, neque tam valenter, neque cum tantis torsionibus purgant. Dantur in diuturnis morbis, & peculiari quadam facultate crassos humores expellunt. Facultates.

QUINQUE aut sex triti & vino diluti, datur pro viriū robore, preparato prius conuenientibus Syrupis humore, qui euacuandus est, & obseruata, quæ decet, victus ratione. Etenim qui eis vtetur, illū obseruare oportet, quæ ab his obseruari solent, quibus purgans medicamentū propinatū est.

CALIDI in tertio, & sicci in secūdo, pinguedine tamen quadam præditi, quæ siccitatem nonnihil imminuit.

Fabæ purgatrices.

FABÆ purgatrices, quæ Carthagine, & Nomine Dei nascuntur, nostris similes sunt, sed minores, eiusdem cum nostris formæ & coloris, pellicula quadam tenui, ut ceparum tunricula exterior, illas per medium intersecante, quæ cum cortice abiicienda est, alioqui tanta vehemētia super- Fabæ purgatrices.
 xè & infernè purgans, ut in vitæ discrimen surmentem coniciat. Assandæ deinde sunt, ut illarum acrimonia infringatur, deinde in puluerem comminuendæ.

Sumendi
ratio.

DATVR hic puluis vino aut saccharo exceptus, ad cochleare vnum, deinde haustus vini sumitur.

Facultates.

APVD Indos hoc medicamentum celebre est ob sumendi facilitatem: nam sine molestia bilem, pituitam, & crassos humores, multo lenius & facilius quam superiora medicamenta purgant.

DANTVR in febribus diuturnis & importunis, in coli doloribus, & articularum morbis.

DOSIS esto assatarum (quod cum in hoc, tum in precedentibus obseruandum est, torreris enim singula prestat) à quaternario numero ad senarium, pluriùmve aut pauciorum, pro ægri viribus.

CALIDÆ in secundo, sicca in primo.

Fabarũ vulgaribus similiũ quæ vomitũ ciet, & aluũ valenter purgât, meminit Ferdinãdus Lopez de Castagneda ca. 78. li. 7 Indice Hist. Aliquot porrò peregrinos fructus accepi Fabæ purgatiuæ nomine insignitos: sed nullus mihi cõspe&º est, qui fabæ purgatiuæ nostro auctori descriptæ cõueniret, at pouº inter Phascolos, omnes recẽsendi videbãtur.

Prior, cuius hic iconẽ exhibemus, orbiculari ferè est forma, sed planus utrimq; & quodãmodo puluinatus, digiti vnus crassitie, duorum

4 4

però latitudine aut ampliore, ex vno latere aliquantulū cauo, qua videlicet hilus esse solet, & siliquæ, in qua cōtinetur, adhæret: cortex durus & lignosus, læuis, ex rubo nigricans: quod intus continetur album, firmum, & in duas partes natura sectile, vt sunt omnia phaseolacea: sapore primūm quali sunt omnia ferè legumina, sed ilico linguam mordicante, & acri: quo fit (ni fallor) vt purgandi facultate præditus.

Nascitur in insula Diui Thomæ dicta, & cordis effigiē, quale vulgo pingi solet, imitatur: idcirco à quibusdā Cor Diui Thomæ nūcupatur. Eius obiter meminjt Petrus Cieça parte prima Chronici cap. 112.

Alter phaseolo vulgari haud dissimilis est, sed minor, densior, nigricans & hilo prominente, & renis formam minimè referente.

Cūm Olysiopone essem, donatus sum Phaseoli genere ex Brasilia America prouinciæ delato, admodū recēti, pollicari latitudine, crasso, colore rufescēte, magno hilo, & parte extrema veluti tessili. Eiusmodi quatuor aut quinque singulis siliquis prægrandibus continentur, qui re. ētes & virētes adhuc tussī & impositi bubones venereos curare dicitur: flore iraditur ex rubro pallescēte: ego dumtaxat iuniorē plātā vidi mihi semine natā, quæ folijs Phaseolo vulgari ferè similis erat, nisi quod minora erant, & auersa parte hirsuta, præsertim teneriora folia, & extremi caules tenui mollique lanugine fuluescente obfiti. Brasiliāni Macouna vocant: similes planè, & colore, qui ex cinereo candicans est, dumtaxat differentes, ex Africa Mauritania delatos vidi.

Vidi etiam non procul Olysiopone in monasterio quodam Phaseoli genus vulgari nostrati adeò simile, vt nostrum putarem: pergulas istie vestiebat opere topiario, flore purpureo; at siliquæ scabræ sunt, breuiores, & duplo latiores quàm nostri vulgaris: fructus est exiguus pisi vulgaris magnitudine, totus niger, nisi qua parte siliquæ adhæret, quæ candida est. Brasilianis frequentem esse audiui, & Lusitanis istie habitantibus Fava braua, id est, fabam siluestrem nuncupari.

Londini emi anno 1579. in Mercatorū porticu de Gallo nauclero Phaseoli genus, quod è Brasiliāna Noui orbis prouincia aduectū assererebat. Nostro vulgari maior est is Phaseolus latiorque, nec minùs color: variat: etenim nunc flauus est, aut omnino niucus, modò ater, aut purpureus, aut albis purpureisq. maculis distinctus. De simili plātā natum referebat, & talis Europa est, nostrūmque saporis gratia & bonitate longè superare, si eodem modo decoquatur.

Eius iconē ad viuū expressam, quā in Herbariæ rei studiosorū gratiā ad huius libelli calcē (quoniā suo loco inseri nō potuerat) reponendā curaueramus, postrema hac editione in suū locum transtulimus.

Ab amicis autera sequente anno Londini satum, prouenit vulgari similibus sarmentis & folijs, sed ad frugem non peruenit.

Lac Pinipinichi.

Pinipinichi. **Facultates.** **I**N omnibus continentis oris, lacteus quidam succus elicatur ex arbusculis Malorum similitudine, Indi Pinipinichi vocant: è cuius ramis recisis lacteus humor illico emanat, aliquantulum densus, & viscosus, cuius tres aut quatuor guttae sumptæ, validissimè per aluum purgant bilem & aquas.

BIBITUR ex vino, aut desiccati pulvis deglutitur pauca quantitate, propter nimiam vehementiam.

ILLUD autem peculiare habet, quòd si quis illo sumpto, iusculum, vinum, aut aliud quid iniiciat, subito eius operatio infringitur, & cessat.

SUMPTO aliquo ex superioribus medicamentis purgantibus, somno abstinendum est, & ea obseruanda, quæ ab his, qui purgans aliquod medicamentum sumpserunt, obseruari solent.

CALIDUS & siccus hic liquor in tertio gradu.

OMNIA iam enumerata medicamenta valida sunt & perniciofa, quibus vti desitum est, aduecto Mechoacan, cuius vsus minimè periculosus est. Ad ipsum enim, tãquam ad medicamentum præstantissimum, confugerunt non solum nostri, sed omnes etiam Indiarum incolæ: De hoc nunc acturi sumus.

Mechoacan.

Mechoacan. **M**ECHOACAN radix est ante triginta annos primum reperta, in prouincia Mechoacan dicta, quadraginta miliaribus supra Mexico, quam deuicit Ferdinandus Cortesius, anno 1524.

EST hæc prouincia auri admodum diues, sed magis argenti, reliquas vicinas opulentia longè superans: nam aiunt totam argenti gleba abundare ducenta & amplius miliaria. Istic sunt adeò celebres & opulenta illæ fodinæ Cacatecas nuncupatæ, singulisq; diebus aliæ ditæ argenti,

**Cacatecas
fodinæ.**

nonnullæ auri venæ deteguntur. Temperatus & salubris illic aër stirpes producit salutiferas, & ad varios morbos utiles: cuius rei gratia, ante Hispanorum aduentum, vicini eò Gomara Hist. Mex. confluebant, ut à suis ægitudinibus liberarentur. Fertilis etiam est regio, & frumenti, serinæ, fructuum ferax: multas habet scaturigines, ac in his nonnullas aquæ dulcis piscium abundantiam præbentes. Qua de causa inquilini sameres, agiliores, coloréque magis florido vicinis.

PRIMARIA vrbs eius prouincia incolis Chincicila dicitur, Hispani totius Prouinciæ nomine Mechoacan appellant, quam ferri, siue soleæ equinæ instar ambit licus aquæ dulcis, valde piscosus: celebre est emporium, propter argenti venas, quæ tota illa regione frequentes. Chincicila emporium.

PAULO post occupatam à nostris prouinciã, missi Franciscani monachi qui sui ordinis monasterium illic exstruxerunt: horum nonnulli paulo post (ut in alio orbe, multum ab Hispanico aère discrepante) in morbos inciderunt, è quorum numero ipse etiam Præfectus, Guardianum appellant. Huic arcta erat amicitia cum Caçoncin totius illius Prouinciæ regulo; qui ipsum conspiciens extremè egrotantem, indicauit, sibi esse subditum, quo Medico vteretur: hunc fortè remedium ægitudini adhibiturum. Gratum id Guardiano, qui aliorum medicorum præsentia destitutus, illum adduci iubet: venit, morboq; obseruato significat suo Domino, monachum curaturū, modò cuiusdã radicis puluerem sumere velit, quem daturus esset. Guardianus salutis cupidus, puluerem ex modico vino bibit, & sine molestia sic illo purgatur, ut magnum sentiret eo die leuamen, maius etiam subsequens, donec plenam sanitatem consequeretur. Illius exemplum sequuti alij monachi, & nonnulli Hispani egri, puluerem semel, bis, ac quoties necessarium fuit, sumunt, & similiter liberantur. Eius rei testimonio Mexicum misso ad totius Ordinis supremum Præfectum, ipsi Prouincialem nominant: fit istic radicis periculum, magno omnium,

omnium, qui sumpserunt, commodo & admiratione. Itaq; breui temporis spatio per vniuersam illam prouinciam celebris facta est hæc radix, & ei Rhabarbari Indici nomen inditum: tandem in Peruanum etiam regnum, reliquasq; noui orbis prouincias, illius vsus inductus, neglectis ceteris medicamentis, tanta confidentia, vt, ea sumpta, certam sibi salutem promitterent.

QVARTVS & tricesimus iam agitur annus, quod istam radicem primùm hic conspexerim. Paschalis quidam Catanæus Genuensis, ex Hispania noua redux in morbum incidit, ad cuius curam accersitus fui. Eum purgare cupienti, præstantissimum medicamentum è noua Hispania se attulisse refert, Rhabarbarum Mechoacanum nuncupatum, quo omnes Mexicani vterentur; illo se feliciter aliquoties curatum fuisse. quòd si quod purgans medicamentum sumendum esset, illud se cupere, cuius exploratas haberet facultates. Damnaui talium recentium medicamentorum nobis ignotorum vsus, quorum nulli auctores meminerunt: ipsiq; persuasi nostratia potiùs sumeret longo vsu & experiètia comprobata, & à classicis auctioribus descripta. Pharmaco ipsius morbo conuenienti à me prescripto purgatur: ex quo magnam quidem sensit vtilitatem, morbo tamen non ita liberatus, quin alia purgatione opus fuerit. negauit se aliam admissurum quàm suū Mechoacanum Rhabarbarum, quo tam probe curatus est, vt pristinae sanitati restitueretur. Tamen si laudarem effectum, nõdum tamen animo meo satisfactum, donec plurimi alij, eodem ferè tempore redeuntes, in ægritudines inciderunt, à quibus Mechoacan radice purgati, felicissimè curati sunt, quòd illo vti in noua Hispania consueuissent. His cõsideratis, illius facultatibus fidem adhibere, atque etiam ipso vti cœpi.

N V N C autem ad eò frequens vbiq; illius vsus, vt maxima quantitate aliarum mercium instar aduebatur, magno redimendum. Mihi retulit Aromatarius quidam, se superiore

periore anno, præter id quod ciuibus vendiderat, plus quam mille libras exteris Rhabarbari Indici nomine vendidisse: nam omnibus aded familiare, vt nullus sit viculus, in quo eius vsus non requiratur, tanquam tutissimi omniumq; præstantissimi medicamenti, cum nullum Medicum (quod omnibus gratissimum est) consulere opus sit.

SÆPE hos qui è noua Hispania redeunt, præsertim verò qui in Mecboacan fuerunt, interrogauit de stirpis forma quam hæc radix profert: sed illud dumtaxat intelligere potui, ex vrbe Colima, quadraginta milliaribus vltra Mechoacan, adferri radices siccas & repurgatas, illas Hispanos emere, & in Hispaniam mittere: tanta est omnium negligentia, quæstus verò summum studium. Colima.

MAGNA sanè reprehensione digni sumus, quòd, quandoquidè in noua Hispania tot stirpes, & alia maximi momenti medicamenta inueniantur, nemo tamen vel describat, vel formam & facultates percontetur, vt cum nostris conferri queant. Nam si in animum inducerent, vt inquirerent & explorarent tot medicamēta quæ ab Indis in suis Tiangez siue foris venduntur, magna inde sequeretur utilitas, cum ipsi Indi eorum facultates non celent, sed celebrent & communicent: contra plerumque nostri ista negligunt, vel, si quarundam virtutes norunt, neque eas nos docere, neque earum effigiem indicare cupiunt.

NON desinenti porrò diligenter sciscitari de hac planta, quidam, qui nuper admodum ex ea provincia aduenerat, significat, Franciscanum monachū, ex Mecboacan vsque, naui qua ferebatur aduexisse, non sine magna cura & sollicitudine, illius stirpem magno vase terra pleno repositam, quam apud sui Ordinis in hac vrbe monachos aleret. ingenti perfusus sum gaudio hæc audiens, atq. ilico ad monasterium me confero. Video in dolio plantam multis ramis supra terram expansis luxuriantem, colore fusco ad cinereum tendente, qui vicinas perticas aut pergulas (si ad-

Mechoacan
historia.

ponan-

ponantur) scandere, & multiplici nexu amplecti possint: foliis circinatae ferè rotunditatis in mucronè tamen desinentibus, nonnunquam admodum amplis, atrouirentibus, fibrosis, perennibus, adeò verò delicatis, vt humiditate carere videantur: fructu, vt perhibent, coriandri sicci magnitudine, racematim coherente, qui Septembri maturescit: radice crassa, vitis albæ seu Bryoniæ modo, vt non defuerint qui eandem plantam esse putarent, aut saltè ei congenerem: sed multum differunt, nam Bryoniæ radix, cū viridis, tum sicca, admodum acris est: Mechoacan verò insipida, & sine acrimonia. Colligitur Octobri.

ADUEHITUR radix magnis fragmentis & paruis, partim in taleas concisis, partim manu confractis. Miliy semine obruta seruatur, lineo panno picato seu resina obducto inuoluta.

DELIGENDA recens, albicans, exteriorè parte nonnihil flauescens: improbatur candida, nigra, cariota. Ineptè igitur faciunt, qui illam in puluerem comminutam adseruant, quoniam facile exhalat, & eius vis infringitur: præstat idcirco radicem primùm deradi, cū puluis sumendus.

CALIDA est primo gradu, sicca secundo: tenuium enim esse partium, nonnihil tamen adstrictionis possidere, ex eo patet, quòd absoluta purgatione, internarū partium robori nihil adimit, nec eas debilitat, vt reliqua purgantia medicamenta: imo illa purgati, robustiores redduntur, quam ante sumptum medicamentum erant. Hinc fit, vt nulla correctione indigeat: solū vinum est eius vehiculum, cum quo sumpta, facilius & efficacius operatur, quam cum alio quouis liquore, nec vomitione reuicitur.

CÆTERVM nunc ex Continenti aduehitur Mechoacan, natum circa Nicaragua & in Quito (vbi diligenter colitur, & magno in vsu est, ob eius mirabiles effectus) longè

Mechoacan
alterum.

longè præstantius eo quod ex noua Hispania adferri cõsue-
uit: cuius flos, semen, & ramuli etiam allati sunt. Erat ve-
rò is flos quasi mali aureæ, quinque foliis constans maiori-
bus, subfufci coloris, è cuius vmbilico protuberat calyx siue
vesicula quædam auellane magnitudine, membrana con-
stans tenui, albicante, quæ in duas cellulas tenuissima pellicu-
la secretas diuiditur, & in singulis bina grana, ciceris
exigui magnitudine, colore per maturitatem nigro, gustu
insipido continebantur, quæ molli & spongiosa terra exce-
pta, commodè nascuntur.

Forma.

Ex huius radice fit conserua varij generis, Cydonio-
rum modo, sed etiam Gelatina ex saccharo & illius succo,
quæ in deliciis esse possunt: nam vt radix est insipida, facile
saccharum recipit, quocumque tandem modo paretur.

Conserua &
Condita.

MOLESTA non est huius radice sumptio, quia nul-
lius mali saporis est pariceps, ideoq; omni tempore, omniq;
ætati, pueris, senibus, aliisq; qui cætera medicamenta re-
spuunt, utilis est, cum benignè & sine molestia purget.

CRASSOS, viscidos, putridosq; humores, vitramq;
bilem & aquas educit: Iecoris, vetriculi, lienis morbos tol-
lit, & earundè partium obstructiones aperit, ideoque agri-
tudinibus inde prouenientibus, hydropi, ictero utilis: inuete-
ratos capitis dolores curat, cerebrum & neruos expurgat,
cephalæ, epilepsie, strumis, articulorum, coli, & renū do-
loribus opitulatur: veteres de fluxiones sistit: vteri morbis,
qui plerumque ex frigidis humoribus aut flatibus generan-
tur, tussi veteri, asthmatis, & reliquis pectoris vitiis, anti-
quis febribus, & iue venerea vexatis cõuenit, repetito, quo-
ties opus fuerit, eius vsu. Nam in similibus obstinatis & in-
ueteratis morbis, necessaria sunt plures euacuationes, ad
penitus reuellendum & expellendum humores qui tales
morbos generant: itaque nihil mirum, si, vnica purgatio-
ne, agri optatam sanitatem non consequuntur.

Facultates.

HUIUS autem radice sumenda ratio talis est. Pur-

Exhibendâ
ratio.

Puluis.

gato prius corpore serapiis, clysteribus, aut sanguinis missione, & diæta, pro medici iudicio; selectioris huius radicis leuiter cõtusæ puluis vino albo maceratus, aut aqua fœniculi, anisi, aut cinnamomi (si quis vinum non fert; quod etiam commodè dilui poterit, si quis dilutum cupit, stillatio intybi, buglossis vel scariola liquore) summo mane propinatur, dimidia drachmæ pondere pueris, vnius drachmæ iuuenibus & adolescentibus, duarum verò drachmarum viris & mulieribus. Nec inutiliter datur ex syrupo rosati nouem infusionum duabus vnciis, aut violarum serapio conseruæve miscetur: & sæpius ex iusculo sumitur. Dimidia post sumptum hoc medicamentum hora somnus conceditur, iis præsertim qui vomitibus obnoxij sunt; sed breuis: nam purgari incipienti, nec somnus, nec cibus, nec potus convenit.

Dosis eius.

SI verò qui hunc puluerem, vel aliud quoduis laxans medicamentum sumpserit, sibi à vomitu metuit, vtatur eo quod sæpius expertus sum remedio, videlicet, ilico à sumpto medicamento, albumen oui assum & adhuc calidū digitisq; attritum lineo panno raro inuoluat, & in nodum colliget, quem gutturus orificio imponet, & istuc retinebit, donec medicamentum laxare incipiat: etenim nō modò vomitum prohibebit, sed etiam fumos & vapores à medicamento subleuatos reprimet. Facta purgatione, datur iusculum, & paulo post cibus, qualis his dari solet qui sese purgant. Peracto prandio, neque somno indulgeat, neque bibat ante cœnam, quæ leuis erit, & rerum boni succi. Postridie eluat corpus medicamento aliquo, & conserua quapiam vtatur: deinceps in victu & reliquis rebus necessariis sese gerat vt decet.

Catapotia.

FIUNT nonnunquam ex eodẽ puluere excepto Electuario rosato Mesue catapotia coriandri sicci magnitudine, vt facilius dissoluantur, & citius opus suum peragant.

IN manu autem est Medici, aut eius qui sumpserit, eam humoris quantitatem purgare quam volet, quoniam

nam

nam sumpto pauxillo iusculo, aut aliare, eius operatio ilico cessat.

M I T T I T nobis Promontorium D. Helena, quod in eodem quo Nicaragua tractu est, aliud Mechoacan genus siluestrius, quod graua Symptomata excitat, vt vomitus immodicos, tormina, & alui profluvia, quam ob causam Scammonea nuncupatur: sed nemo (periculo semel facto) vtitur. Simile est alteri cum folio, tum sarmentis, tum radice, sed per omnia minoribus: & ipsa etiam radix acrimonia nonnihil habet. Vnde clarissime liquet, quantum momenti adferat loci varietas ad huius radice facultates.

Mechoacan
siluestris.

Missi sunt nobis ex Hispaniis ante paucos annos duo seminis Mechoacan genera, vnum breui calyculo siue siliqua, semineque nigro, quale est Scammonij aut Conuoluoli maioris: Alterum oblongiore aliquantum calyculo, & semine rufo, & quam superius longiore tenerioreque. Vtriusque siliqua parte interiore lanuginosa est.

Ex vtriusque semine natæ sunt nobis, & aliquot alii rei herbariæ studiosis plantæ, quas subsequenti hiemis iniuria sustulit. Prohibent Scammonij aut conuoluoli modo, deinde multis sarmentis proxima pedamenta scandebant & amplectebantur: foliis Conuoluoli maioris, sed tenerioribus, & colore magis fuluente: radix pollicarem vel maiorem crassitiem iam erat adeptæ.

a Negat Ioan. Fragosus, Regis Catholici Medicus, iusculo aut alio cibo iniecto Mechoacan vim purgatiuam sibi aut infringi, & quotidiana experientia id se obseruasse ait, eandemque nostri Auctoris in Pinipinichi opinionem reprobat.

Meminit Petrus Cieça parte prima Peruanæ Historiæ, in prouincia Quimbaya, cuius metropolis Carthago magna, nasci tenues quasdam radices digiti crassitudine inter arbores, quarum si fragmentum brachiali longitudine duobus aquæ sextariis per noctem maceretur in vase aliquo, maiorem aquæ partem ea nocte absumi. Ex ea quæ supererit aqua, qui tres vncias sumpserit, adeo benignè purgandum, & sine molestia, vt si Rhabarbaro purgatus esset, & aliquoties periculum fecisse scribit magno illorum, qui sumpserunt, commodo.

Radix
Quimbaya.

Piper.

T O T O Continentis tractu in quo Nata, Carthago, & etiam in Nouo regno, magnus est vsus Piperis cuiusdam oblongi, quod maiori acrimonia præditum est Orientali, magisque aromaticum, & iucundiore odore spirat, quam Axi seu Capsicum; quinetiam præfertur Piperi nigro, cum saporis, tum suauitatis causa.

Axi.
Capsicum.

6

ALTA

Forma.

ALTÆ cuiusdam plantæ fructus est oblongus, crassitie quidem funiculi, at dimidij pedis longitudine, constans veluti multis granulis, circa pediculum oblongum continuo & coniuncto ordine dispositis seminis plantaginis modo, quibus ademptis, pediculus nudus conspicitur. Recens viridis est, sole maiurescit & nigrescit. Calidum est tertio gradu.

NEC prætermittendum est Piper ex Indiis nostris missum, quandoquidem non modò in medicum usum receptum est, sed planta est excellentissima, & toti Hispaniæ notissima: nam nullus est hortus, in quo non seratur ob fructus pulchritudinem. Vidi aliquando in hac vrbe plantam ad arboris altitudinem excrecentem.

Capfici historia.

FOLIO est viridi, ocymo latifolio simili flore albo, ex quo pullulat fructus diuersæ formæ, oblongus, rotundus, Melopeponis formæ, aut cerasiorum, sed immaturus viridis est, maturus verò colore rubro gratissimo.

PARTICVLATIM concisum, & iuscule maceratum, meliorem saporem edulis conciliat, quàm Piper vulgare, ideoq; eius vsus est in omnibus in quibus aromata ex Maluccis insulis & Calecutio delata cõmendantur, in eo solum differens, quòd illa multis aureis emuntur, hoc sola sectione acquiritur: nam in vna planta colliguntur aromata in totius anni vsus, minore dispendio, & maiore commodo.

Facultates.

FLATVS discutit, vtile pectori & perfrictionibus, calefacitq; & roborat partes internas. Caliditatis & siccitatis in quarto ferè gradu particeps.

Capficum hoc, seu Piper Indicum (Americum potius) diligenter tiffimè colitur tota Castella cum ab hortulanis, tum à mulieribus in ædium suarum pensilibus hortis. Etenim eo vtuntur per totum annum cum virente tum sicco, pro condimento & Pipere. Spectatur variè (vt noster auctor ait) formæ. Memini etiam videre anno 1585. maxima copia cultum

b 2

cultum in suburbanis Brunnæ vr̄bis celebris in Moravia, quo cultores non contemnendum quæstum faciunt: est enim apud vulgus frequenter in vsu. Sed & hæc omnia genera aliquando vidi colore flavescente, in Lusitania, monasterio quodam circa Olysiponem.

Aliud Capsici genus obseruavi in nonnullis Lusitaniz locis, fruticosum, cubitalibus ramis, virentibus, foliis hortensis Solani ferè, aliquantulum angustioribus: flore candido exiguo, vt Solani hortensis, fructu in longis pediculis paruo, per initia viridi; deinde nigricante, vbi maturuit, rubro, continente multa semina latiuscula alterius Capsici modo, tam feruidi gustus, vt fauces aliquot dies incendat gustatum. Floret & fructum profert toto Autumno, & in calidioribus regionibus etiam hieme. Illi vocant Pimienta de Bresil, hoc est, Piper Brasilianum, in qua prouincia abundanter nasci, multiplicique in vsu esse intelligo.

Ceuadilla.

PERLATA sunt ad me cum aliquot aliis plantis ex Hispania noua, semina cuiusdam planta Ceuadilla istic Ceuadilla vocata, id est, Hordeolum, à similitudine quam cum nostro hordeo habet in spica & vaginulis, quibus semen includitur, sed minus eo, lini semine neutiquam maius, & longè aliis facultatibus præditum. Etenim nūquam auditum est plan- Facultates. tam aliquam aded vrente & caustica vi præditam; sic, vt vbi cauterium necessarium est in gangrenis, & putridis impurisque vlceribus, eosdem præbeat effectus, quos non modo sublimatum, sed ignis etiam præstare posset; etenim vermes in vlceribus necat, putridaque vlcera expurgat puluis eius sensim iis inspersus, maiore minorèue quantitate, pro vlceris magnitudine, adhibitis præseruatiuis, quæ in huiusmodi remedijs vsurpari solent. Itaque, cum eius facultates infringere volunt, puluerem stillatitio rosarum aut plantaginis liquore excipiunt, linumq; aut ellychnium eo intinctum vlceribus & gangrenis imponunt: deinde sarcotica medicamenta adhibentur, pro cheirurgi docti & experti iudicio.

E A D E M ratione vsurpatur in animalium malignis vlceribus, quibus plerumque infestantur.

C A L I D V M est hoc semen in quarto gradu, eoque etiam ampliùs, si plures sint gradus.

Sulphur viuum.

Sulphur
Quitense.

MITIT nobis Quito prouincia Peruana Sulphur viuum prestantissimum, vt vitrum translucidum, colore auri purissimi, cuius fragmentum pusillum lucernæ admotum, odorem maximum sulphuris eiaculatur fumo viridi permistum; sed antequam incendatur, nullum Sulphuris odorem prabet. Eruitur istic ex venis, proximis auri fodinis: itaque non sine causa Chymista aiunt Argentum viuum auri esse materiam, sulphur verò formam.

HY: V s puluis vino dissolutus, & per aliquot dies faciei vespere illitus (purgato prius corpore) inflammationes curat. Scabiem tollit, rosaceo oleo mixtus. Drachmæ pondere cum ouiluteo sumptus, colicis doloribus, nephritidi, neruorumq. contractionibus & ictero utilis est. Calidum & siccum est hoc sulphur summo excessu.

Sulphur Ni-
caraguanū.

EX Nicaragua aliud Sulphuris genus aduebitur coloris cinerei, densum, minime transparens, nihilque cum alio commune habens præter odorem.

Ad Erysipelas.

Medicamen-
tum ad igne
sacrum.

NOBILIS ille qui Piper longum mihi dedit iam antè descriptum, filium habuit, cuius faciem erysipelas occupauerat. accersitus, venam secare, & lineos pannos rosacea & solani aquis madentes faciei imponi iussit. Illico pater: Quod ad sanguinis missionem attinet, rectè quidem, nam puer sanguine abundat. Faciei autem aliud medicamentum illi nam Peruana porro Cartagine attulerat placentam quandam foris nigram, intus luteam, & adhuc humidā, tametsi bis mille ferè miliaribus allata esset. Eius pauxillū me præsentente dissoluit aqua rosacea stillatitio liquore, & eo faciem filij illiuit: postridie rosaceo liquore tepido faciem illius abluuit: quæ aded̄ integra & sana reddita est, atque si erysipelate non laborasset.

CONFECTAM verò referebat hanc placentam è lumbricis, quos Indi terra eximentes, Mayzi foliis pascunt,
deinde

deinde iam pingues fictili coquunt, eos despumando: colatos rursus decoquunt, donec ad vnguenti consistentiam aut etiam densiorem reduxerint.

Carlo sancto.

ANTE tricennium ex Mechoacan provincia delata est quedam radix Carlo sancto dicta, cuius insignes facultates predicant. Carlo sancto.

NOSTRO Lupulo similis est, & perticis se conuoluit illius more; quibus si careat, humi spargitur & diffunditur: folia etiam Lupulo similia, colore viridi, sed obscuriore, odore graui: neque florem, neque fructum fert. Radix crasso capite est. ex quo alia radices oriuntur digiti maioris crassitudine, colore candicante: cortex qui facile separatur, cuiusque vsus, est odore aromatico, gustu amaro, cum quadam acrimonia: neruus radice cortice spoliatus, multis quasi filuris seu tabellis tenuissimis constare conspicitur, quae sigillatim separari possunt. Descriptio.

NASCITUR temperatissimis prouinciis Mechoacan locis, soto neque nimium siccis, neque humidis. Calida & sicca initio secundi gradus. Natales.

RADICIS cortex mane aliquanto tempore commanducatus, multam pituitam, aliosque humores ex capite elicit, eamque ob causam rheumatismos, capitis dolores & defluxiones curat: in nonnullis etiam vomitu multam bilem & pituitam e stomacho expellens, sed illius decoctum maxime, cuius gratia ventriculum noxiis humoribus liberat, cumque roborat: purgationem tamen praecedere necesse est. Facultates.

IDEM commanducatus, gingiuis abscedentibus auxilio est, dentes stabilit, eosque a scabritia & corruptione liberat, orisque halitum commendat: sed postea vino os eluendum, ad amaritudinem tollendam.

PVLVERIS eius exigua quantitas ex vino albo, auro adianti, canellaque decocto sumptus, vuluam obstructio-

nibus liberat, mensēſque prouocat, & flatus discutit, purgato videlicet prius corpore, & aluo (dum eo remedio vteretur) ex æquis partibus Liquidambar & vnguenti Dialthææ inuncta.

CORDIS affectibus, iis præſertim qui ex vteri sympathia oriuntur, auxilio est eius puluis, vt ante, sumptus, aut illius decoctum hoc modo præparatum:

Carlo ſancto
decoctum.

RADICIS minutim concisæ drachmæ duæ in tribus aquæ sextariis coquantur ad dimidias, corticis citri in puluerem reducti drachmæ quatuor, pulueris Canellæ drachmæ duæ statim iniiciuntur, ac denuo feruent, deinde colantur. Istius decocti ſex vnciæ ſingulis diebus mane addito ſaccharo propinantur, purgato tamen prius, vt decet, corpore.

HUNC puluerem, & decoctum nonnulli in morbi Gallici affectibus, atque etiam Epilepsia commendant. Alterum experiri non admodum neceſſe est, quod multis aliis ad eum morbum remediis abundemus. Alterius periculum faciam in iis qui vigesimum quintum ætatis annum nondum exceſſere: nam Epilepsiam in adultis tolli, non est veriſimile.

Radix S. Helenæ.

Radix D.
Helenæ, &
eius historia.

EXPORTU S. Helena, qui est in prouincia Florida, adferuntur radices quedam prælongæ, sed nodosæ admodum, pollicari crassitudine, foris nigra, intus albæ, sapore aromatico, Galangæ ferè simili. Resectis his nodis & perforatis, fiunt præcatorie spherule, quas milites Hispani & Indi de collo suspendentes, multum illis tribuunt. Hi siccati rugantur, duriq; & quasi cornei fiunt. Planta ramos suos per terram diffundit, foliaq; ampla & viridia admodum profert.

Natales.

NASCITUR locis humidis; sicca initio, calida in fine secundi gradus existimatur.

Facultates.

HAS radices Indi lapidibus conterunt, totiq; corpori sibi inducunt balneaturi, quoniam cutim constringunt, & membra, vt inquiunt, suo grato odore roborant.

ILLIUS

ILLIUS pulvis cum vino haustus, in ventriculi doloribus, vrinae difficultatibus, & nephritide commendatur.

Vt ex descriptione facultatibusque huius plantæ colligere licet, ad Cyperi genus aliquod referri poterit.

Guacatane.

MISSA nobis est ex Hispania noua plantula quædam candidans (sed sine radice) Indis Guacatane nuncupata, Guacatane, nostro Polio montano haud absimilis, sed inodora; quæ an florem aut semen proferat, ignoro.

AD hæmorrhoides commendatur hac ratione: Eius Facultates. plantæ decocto ex vino (si calor absit) alioqui ex aqua, hæmorrhoides abluuntur, deinde blandè siccantur, postmodum eiusdem plantæ puluere insperguntur.

DOLORES ex frigore & flatibus ortos, in quacunque corporis parte sedat, si locus resina prius inunctus, tenuissima huius puluere inspergatur, & pannus lineus superimponatur: nam ilico adhærebit Cerati modo, nec inde amouebitur, nisi dolore mitigato.

EIVS pulvis leuibus vulneribus impositus, præsertim inguinum, ea mundat, & ad cicatricem perducit.

MISSÆ item sunt ad me aliquot aliæ plantæ, sine nomine, quarum vnus ex aqua decoctum calidè sumptum, pectoris vitiis auxilio est.

ALTERA, quæ partus mortuos, secundasq; morantes trahit, cuius rei magnam experientiam habent Indi.

TERTIAM, si (cùm maximè viget) quispiã colligere volens dumtaxat contingat, ilico flaccescit & procumbit.

QUARTA per solum diffusa est & expansa: si quis tamen eam attingat, statim contrahitur; vt brassica murciana.

HELLEBORVS item niger Hispanico similis, & iisdem facultatibus præditus.

MULTA præterea alia medicamenta in Indiis nostris Occidentalibus inueniuntur, insignibus facultatibus prædita, quæ cum tempore (viuis viuis possumus) innotescunt: vt eorum, quæ hæctenus allata fuerunt, vtilitatibus colligere licet, quandoquidem infiniti morbi, qui alioqui incurabiles videbantur, horum vsu curati sunt.

Quæ omnia meæ diligentie accepta ferre oportet, & prima huius meæ historie parti, quæ per vniversum orbem admodum celebris fuit, ob medicamentorum, quæ in ea continentur, descriptionem.

Et vt omnes intelligant quàm vtilis meus hic liber fuerit, subiicere hîc liber Epistolam ad me scriptam ex Peruviana vsque regione, à nobili quodam viro, ante duos menses: etenim ex eorum quæ in illa descripsi lectione, inuenti sunt in Peru lapides Bezaares, Orientalibus hæud inferiores viribus: de quibus, Deo volente, in tertia parte agemus.

Epistola ad D. Nicolæum Monardis.

NON dubium est Clarissime Doctor, quin nouum videbitur, me virum illiteratum, semperq; militiam in his regionibus secutum, ad te scribere de iis quæ ad facultatem vestram pertinent. Verùm animi mei erga eruditos viros prodesio (in quorum numero te censeo, cum ex libri tui lectione, quem de Medicamentis in his regionibus nascentibus eorumq; facultatibus euulgasti, tum ob laudem quam eo libro hîc consecutus es) fecit vt etiam ignotus has ad te dede-
rim. Etenim satis commendare non possum vtilitatem quam hîc attulit tuus iste liber, cum ex illo rationem consecuti simus, qua medicamentis vtendum sit, ex quibus sine methodo antè vsurpatis, nullû auxilium percipiebamus: nunc verò ex tui libri lectione, plerique à morbis, qui deplorati videbantur, liberati sunt.

IAM sunt plures quàm viginti octo anni, quòd militiam sequens, per has Indias peregrinor, in quibus non so-

lunt

lùm quæ à re descripta sunt, nascuntur, sed etiam pleraque alia, quorum fama nondum ad vos peruenit, ob Medicorum huc à vobis commèantium magna ex parte negligentiam & inscuriam, quibus publica vtilitas (quam tamen summam præstare possent) curæ non est, sed vt quæstui dumtaxat seruiant.

FORMAM animalis, ex quo lapis Bezar extrahitur, Animal lap-
dem Bezar
gignens. in tuo libro describis. Ea diligentius perpensa, animalium genus quoddam in istis montibus frequens inuenimus, valde simile iis hircis (nisi quòd cornibus orbū est) quos in Orientali India reperiri tradis. Rufi sunt coloris magna ex parte, & herbas salutiferas depascuntur (quarum magna est copia in montibus vbi ista animalia degunt) ita fugacia, vt solo tormentorum æneorum ictu adsequi possimus.

DECIMA quinta Iunij huius anni 1568. ego cum aliquot amicis ad venationem profecti sumus in huius regionis montes, in eam quinque dies insumpsimus, & aliquot ex iis, quæ dixi, animalibus confecimus; cumq; eorum causa venationem suscepissemus, librum tuum contuleramus.

APERTO itaque maximo & proejectioris ætatis animali, neque in ventriculo, neque in alia parte corporis lapides inuenimus; quo factum est, vt Indicis animalibus similia non esse putaremus. Percontati Indi, quos, vt nobis inseruirent, deduxeramus, qua corporis parte lapides hæc animalia haberent, se quidquam de lapidibus scire negabant (vt sunt nobis infestissimi, nec sua secreta nobis innotescere vellent) Indus tamen puer, decem aut duodecim annos natus, cum videret nos tantopere id scire cupere, in animali receptaculum quoddam & veluti marsupium nobis ostendit, in quod depastas herbas recipiunt, donec eas postea ruminatas in ventriculum traiciant. Ibi puerum illico interficere voluerunt Indi, quod nobis id indicasset; eundem tamen postea, nobis in venatione occupatis, interceperunt, & vt intelleximus, sacrificarunt. Indi hos lapides magno

Suacas.

magno habent in pretio, & in Idolorum suorum delubris, que Guacas vocant, cum aliis quibusque pretiosissimis offerre solent, veluti auro, argento, gemmis, monilibus, animalibus, & pueris.

Animal Be-
zaares lapi-
des gignens
in solis Pe-
ruanis mon-
tibus.

ILLUD autem admiratione non caret, hoc animal per totas has Indias non reperiri, præterquam in montibus istis Regni Peruani. Nam ego omnia Mexicana regna, omnes Peruanas prouincias & regna, prouincias & insulas Marañon, Floridam, & multas præterea Occidentaliū Indiarum regiones peragraui; attamen nusquam hæc animalia conspexi, quàm in solis huius regni Peru montibus.

Facultates

E GO qua potui diligentia ab Indis amicis de horum lapidum facultatibus inquirens, intrò sumptos, aut foris impositos, mirificè venenis & toxicis resistere intellexi, cordis affectibus auxiliari, tineas ventris expellere, & eorum puluerem vulneribus sagittarū toxico illitarum utilissimè inspergi. In summa, hūc lapidem alexipharmacum esse perniciosissimi illius toxici quo sagittas suas illinunt, ad sese mutuo conficiendos, atque etiam nos Hispanos, quorum plerique post vehementes cruciatus & furores mortui sunt, nullum auxilium inuenientes: tametsi in sublimato vulneribus insperso nonnulli leuamen senserint: verum si toxico recenti illite sagittæ sint, præsentaneam perniciem adferunt, nec sublimatum prodest.

EX animalis igitur, quod primùm secuimus, bursula, nouem lapides exemimus, qui Naturæ beneficio istic creati videntur ex salutiferarum illarum herbarum succo, quæ in bursulam illam congeruntur. Secuimus & alia huius generis animalia, quæ confeceramus, in quibus omnibus lapides inuenimus, plures aut pauciores, pro animalium ætate.

OBSERVANDVM autem est, sola quæ pascuntur in montibus animalia, lapides istos præstantes generare: nam quæ in planis pabulum sumunt, vt herbas minùs salubres depa-

depaſcuntur; ſic etiam lapides eorum, tametſi viles, iſ viribus non pollent, quibus ij præditi ſunt qui ab animalibus in montanis degentibus eruuntur.

COEPI MVS iſ vti eo ordine quem in tuo libro docuiſti, & aduerſus eoſdem etiam morbos, in quibus ſanandis mirabiles eorum effectus experti ſumus, quos longum eſſet recensere. Quæ omnia tibi accepta referre debent non modò Hiſpani, ſed etiam vniuerſus orbis. Quantum ad me attinet, vt aliquam animi gratitudinem oſtendam pro beneficio accepto, operâ Ioannis Antonij Corci, diuitis mercatoris, duodecim ex iſ lapidibus mitto: ſi ed peruenenerint, eos in multis morbis experiri licebit. Eiuſdem operâ an illos acceperis mihi ſignificare poteris, & ea, quæ voles in tuam gratiam faciam, imperare, quoniam tu ſum obſeruantiffimus.

N V N C capsulam accipies in qua Phaseoli genus inuenies, quod Martij initio tantummodo ſerendum erit, ne frigore ledatur. Phaseolus
Peruanus. Planta eſt faba ſimilis, minor tamen, fructum in ſiliquis ferens. Seni huiusmodi fructus (fabas virides ſapiunt) cum ſale manducati, validè bilem, mediocriter pituitam, & ſine moleſtia hydropicorum aquæ euacuant: eoſdem effectus præbent ſicci triti, & ex vino ſumpti: ſed cibum paratum habere conuenit; quia ſi validius, quàm neceſſe ſit, pargent, cibo ſumpto earum vehementia ilico infringetur.

[Ex Hiſpaniis miſſum fuit Imp. Maximiliano II. felicis. memoriæ, anno antequam nobis adimeretur, Phaseoli genus, colore Macconæ ſimili, ſed planiore longioreque forma, & hilo non admodum magno. Huic nomen adſcriptum erat: Haba de India, id eſt, Faba Indica: fortè id erit quod hoc loco ab Auctore deſcribitur.]

PLANTAM etiam quandam hîc in planis naſcentem Planta graminis ſimilis. graminis modo, magnis facultatibus præditam: ſiquidem eius decoctum gargarifatum, rheumatifinis, gutturis phlegmonibus, alijsq; vitis auxilio eſt: manducata, multam pituitam educit, ideòque morbis ſuperioribus, & capitis doloribus

ribus utilis. Denominationem à me sumpsit hæc plâta, quòd mihi familiaris eius vsus sit, & aliis, ut utantur, consulam: cuius facultates me docuit quidam Indus in stirpium cognitione admodum versatus.

Molle, cuius
antè men-
tionem feci,
describere
videtur.

FRUCTUM item arboris cuiusdam, quæ solummodo in hac provincia nascitur; licet magnitudinè, cortice Cerrigypis simili, solis fraxim Magnis viribus pollet: nam corticis eius pulvis vulneribus inspersus, ea mundat, deinde carnem generat, & perfectè curat. Dentes eodem pulvere fricati stabiluntur, gingivæ abscedentes sanantur. Foliorum decocto inuncti panni, & calidi vulneribus, aut pulveri corticis illis insperso impositi, curationem eorum accelerant, & humorum eo defluxum prohibent. Ex ea manat liquor odoratus, quem etiam fructui adiūxi, suffitibus idoneus ad multos capitis morbos, & emplastris utilis.

EX eius fructu salutiferâ admodum potionem Indi conficiant. Eum istic serri & nasci velim: nã tibi delectationem adferret, ob eas quibus prædita est hæc arbor facultates, tum etiam quia novû arboris genus est, & omni tēpore odoratû.

Fructus vl-
cerarius.

INDUS quidam Aethiopiſſam meum mancipium, cuius crura occupauerant maligna vlcera & inueterata, pulvere cuiusdam fructus iis insperso, mundavit; exesa putrida illa carne; eundem pulverem cum ellychnio vlceribus sanis imposuit ad carnem generandum, vlçusque ad cicatricem perducendum. Erat verò is fructus in insula Margarita, vbi mancipium curandum dedi, admodum vulgaris, ut quo vulgariter vescantur, magnitudine Assyrii mali, nucem Persicæ mali osiculo similem continens, cuius concremati pulvis (nam ob duritiem cremandum, alioqui difficile attritu) ad ea quæ nunc enumeravi, utilis est. Illud verò admiratione non caret, nucleum, qui hac nuce continetur, aded noxium esse, & deleteria facultate præditum, ut seu vir, siue animal eo vescatur, præsentaneam mortem sibi molatur, cui nullo remedio occurri potest, tamquam sublimatum

aut

aut corrodens aliud medicamentum sumpisset.

IN vrbe Posto, vbi aliquot annis vixi omnis generis mor- Planta san-
guineos su-
dore excitans.
bos Indus quidam curabat, solo cuiusdam planta succo artu-
bus & parti affecta illito. Aegros deinde stragulis egregie te-
gebat ad sudorem prouocandum: sudor e partibus illis ema-
nans, merus sanguis erat, quem lineis panis abstergebat, atq;
ita in curatione pergebat, donec satis sudasse putaret, optimis
interea cibus eos alens. Eo remedio multi morbi deplorati cu-
rabantur, imo agri iuniores & robustiores ab eius vsu fieri
videbantur. Sed neq; precio, neq; precibus, neque minis vn-
quam efficere potuimus, vt eam plantam nobis demonstraret.

ARBOR quadam hic inuenitur materie spongiosa, ex Arbor vene-
reos stimu-
los domans.
qua Indi nunquam ignem struent, tamen si quis illis mortis
periculū minuetur: aiunt enim, quotquot ad eius flammam
sue ignem accedunt, aut quos solummodo fumus pertingit,
in re venerea impotentes fieri.

TUMORES in pedibus & cruribus ex frigidis humo- Centella, &
eius faculta-
tes.
ribus orti hic curantur herba quadam Centella nuncupa-
ta: siquidem ea trita, tumoribusq; imposita, ilico pustulas
excuat, e quibus multus humor effluit, donec tumor omnino
resoluatur. Sapius istas euacuationes inter Indos fieri, &
nonnullos Hispanos eis vti vidi.

ANNO 1558. in vrbe D. Iacobi, qua est in prouincia
Chile, quidam Indi captiui surae sibi amputarunt, & eas
assas, praefame, ederunt, & (quod mirabile dictu) cuiusdam
planta folia vulneribus imponentes, ilico sanguinem sistebant,
non sine maxima omnium admiratione, praesente etiam
Dn. Garcia de Mendoza.

HERBAE & arbores Hispanicis similes, admodum
paucae hic inueniuntur, quia solum eas non alit. In Hispania
noua (cum primum in nostram potestatem redacta est)
multae arbores & plantae Castellanis similes inuenta sunt,
tum etiam aues & quadrupedes.

INVENIUNTUR hic colubri humanae magnitudi- Colubri.
ne, nul.

Aranei. ne, nulla feritate metuendi, nec cuiquam nocentes. Aranei
 Buffones. mali citrij magnitudine, admodum virulenti. Buffones pluit
 Hispanicis non minores, quos Indi assatos edunt, ut & ple-
 rásque alias immunditias.

Vultures. PROXIMIS huic continenti insulis, tam multi,
 tantiq₃ vultures inueniuntur, ut pecudes deuorent, ob cu-
 stodum, qui Aetbiopes sunt plerumque, negligentiam.

VNA verò res me in admirationem rapit, vaccas in
 montibus educatas, si in plana deducantur, omnes emori. Est
 mihi amicus qui trecentas vaccas in plana traduxerat, illæ
 aliquanto tempore nihil depascentes paulatim defecerunt,
 ut ne vna quidem intra mensem ei viua relicta sit: omnes
 autem trementes & tabescentes moriebantur. Adferebant
 nonnulli causam naturalem, cum in montibus frigidissimis,
 vbi singulis diebus pluit, educatæ essent, calorem illum pla-
 nitiei, in quam nullæ vnquam pluuia decidit, ferre non po-
 tuisse, & mutatione illa subita ab extremo frigore, in extre-
 mum calorem, mortuas esse. Etenim consideratione dignum
 est, quod in planitie illa, quæ octo dumtaxat miliaribus ad
 montes vsque patet, in longitudinem verò plus mille milia-
 ribus porrigitur, numquam pluerit, in montibus autem illis
 vicinis pluât quotidie.

SUPERIORE Octobri venit ad nos affinis meus Al-
 phonsus Garcias, strenuus miles, qui se verum Alexiphar-
 macum inuenisse ait aduersus perniciosum illud toxicum quo
 Cannibales in bello & venationibus vtuntur (sola enim fe-
 rina & humana victitant,) deguntq₃ à Charças ad Chile vs-
 que Peruanas prouincias.

Planta quæ
 est alexi-
 pharmacum

EST verò ea planta, ut ait, foliis latis, plantagini Hispa-
 nicæ haud absimilibus, quæ trita & vulneribus imposita, ve-
 nenum extinguit, & à symptomatis illis liberat quæ toxicum
 generare solet. Pro magno thesauro æstimant Hispani, eam
 plantam se inuenisse; quoniam illius præsidio tuti, hostes suos
 Indos non ita metuent, qui duntaxat illis formidabiles erant,

toxici

toxici illius presentaneam mortem adferentis causa: infinitos siquidem Hispanos trucidarunt, quos tamen esui aptos negant, & duriore carne esse, nisi trucidati tres aut quatuor dies prius macerentur.

NASCITVR autem eadem regione, vbi fit toxicum, & (tametsi credam alius etiam locis inueniri) voluit Deus eo loco remedium patefacere, vnde perniciēs adfertur.

[Meminit etiam Gomara hist. general. cap. 71. Herba cuiusdam Indis notæ, cuius radicis succus alexipharmacum sit pestilentis & perniciosi illius toxici quo ipsi sagittas illinunt.]

HÆC omnia eo scripsi, vt cōsideres apud te, quàm multa plantæ his similes in nostris Indis nascantur, quæ nobis ignota sunt, quoniam Indi neque eas, neque earum facultates nobis patefacere volunt, etiamsi nos morientes videant, aut in carcerem coniciantur: quòd si quedam ex predictis, & alia nonnullæ nobis innotuerūt, ab Indicis mulieribus eas edocti sumus, quæ Hispanis, libidinis gratia, sese commiscentes, omnia quæ sciunt aperiunt.

VERVM prolixior esse nolo, quod ignorem an hæc epistola ad te peruentura sit: quam si peruenisse intellexero, prolixiores dabo de facultatibus aliarū plantarum, & animalium, & de aliis rebus hîc nascentibus, quæ tibi delectationem adferent, quandoquidem harum rerum es adeò studiosus. E Lima in Peru, ad 26. Decembris, 1568.

Tui studiosissimus

Petrus de Osma & Xarayzeio.

TAMETSI mihi ignotus sit qui has ad me dedit; videtur tamen naturalium rerum studiosus, idcoq; mihi amplectendus. Nam vt militis munus est, perpetuò in armis versari, sanguinem profundere, & alia militaria munia exercere; laudandus est qui plantarum cognitionem, earumq; facultates inquirat. In quo Dioscoridem imitari videtur, qui cum militaret in exercitu Antonij & Cleopatra, quocun-

que ta-

que tamen perueniebat, plantas, arbores, animalia, fodinas, & alia præterea natura miracula inquirebat, ex quibus sex illos libros, qui toto orbe celebrantur, composuit, ut maiorem laudem scribendo sit consecutus, quam si bellica virtute multas vrbes sub imperium suum subegisset. Itaque multum huic viro debeo, cum propter eam quam de me concepit opinionem, tum eorum quæ ad me misit gratia, mihi certè gratissima. Illi scribam, ut nobis plura ex ea regione mittat.

Lapis Bezar
Peruanus ab
Orientali
differt.

PLANTARVM, quas ad me misit, facultates experiemur, & semina suo tempore seremus. Lapidés Bezaares, ab Orientalibus mihi differre videntur: nam in superficie sunt perpoliti, & coloris ex cinereo obscuri, & sub duabus velui testis aut crustis materiam quandam albam continent, quæ dentibus attrita, mera terra est insipida, potiusque infrigidare quam calefacere videtur. Faba magnitudine plerumque sunt: inueniuntur tamen magni & parui, qui magna ex parte sunt planiores. Ego vnum comminui, eiusque pulverem adolescenti, quem venenum hausisse dicebant, propinaui, qui (nescio an huius pulueris, an aliorum medicamentorum beneficio) sanatus est. Illius periculum in aliis morbis faciam: & quidquid de hoc, tum aliis medicamentis noui experiemur, in tertio huius historiae medicamentorum volumine describemus, in quo magna arcana continebuntur, quæ magnam omnibus oblectationem adferent, & præsertim agris, qui abs illorum facultatibus curari debebunt.

QVIDQVID verò in hac historia scripsi, aut ab iis didici qui ex illis regionibus venerunt, aut ex eorum temperamenti collegimus, aut ipsa experientia nos docuit.

ILLVD verò animaduertere oportet, omnia quæ ex nostris Indiis adferuntur, magna ex parte calida esse, & sub hoc temperamento eis vtendum, si quis illa sumere volet.

F I N I S.

Tulipæ.

*Multiplīci vīncit florum genus omne colore
Huc vsque à Gericis Tulipa missa iugis.*

Flos Solis.

*Flores flos supero quod vnus omnes
Amplitudine & elegantiā, alto
Nec non stipite, quodq; Solis almī
Semper suspicio sequor q; lumen:
Dignum à Sole mihi dedere nomen
Qui Machaonia sedent cathedra.
Sed quæ vis mihi, quæue sit potestas,
Haud notum satis est adhuc isdem.
In letis tamen interim virens
Seror, lumina vt otiosa pascam.*

Cassia.

*Nec fuit Hippocrati, nec Cassia nota Galeno,
At medicum sed primus Arabs hanc attulit vsum:
Est ea nobilibus medicina aptissima, ventrem
Leniter euacuans: calideq; inducta podagræ
Mitigat tumores, repetita subinde, dolores.*

Manna.

*Manna tibi impuram subducet leniter aluum,
Conueniens puero, conueniensq; seni.*

Myrobalani.

*Quæ Græcis fuerit glans vnguentaria, monstrans
Scripta Dioscoridis.*

*Sed verum nobis cupiens imponere nomen,
Indica pruna vocet.*

*Soluimus adstrictam, fluidamq; adstringimus aluum
Ad medici arbitrium.*

Tamarindi.

Et modicè siccatur, modicèq; refrigerat horum

*Pulpa, refertq̄, acidum gastanti grata saporem,
Et valet ardentem purgando euincere febres.*

Lapis Bezoar.

*Tristibus haud tantum est lapis iste medela venenis
Verum & pestiferas depellit corpore febres.*

Tacamahaca.

*Indomitam lenit si Tacamahaca podagram,
Et omne corporis pathos,*

*Illam ego pretulerim quas venditat India gemmas,
Arabumq̄, gazis omnibus.*

*Nam quis diuitiis validos non praeferat artus
Tristiq̄, sensu liberos?*

Balsamum.

*Hoc fertur ex Hispania
Noua nouum, ecce Balsamum,
Aegypto haud minus potens.*

*Odore nam suauissimo
Nares caputq̄, recreat,
Morbiq̄, prodest frigidis
Infirma firmans viscera.*

*Idem dolores corporis
Totius illitum leuat:
Vnguento & omni fortius
Cruenta sanat vulnera.
Miram o Dei potentiam!*

Tabacum.

*Nulla salutifero se comparet herba Tabaco,
Viribus hoc omnes exsuperat reliquas.*

Ioannes Posthius Germershemius
M. D. F.

INDEX ALPHABETICVS

IN LIBRVM DE SIMPLICIBVS
medicamentis ex Occidentali India delatis,
quorum in Medicina vsus est: Auctore D. Ni-
colao Monardis.

A

Alotochli	pagina 367
Alexipharma cum est Tabaco	333
Ambarum colliquatum	315
Ambar griseū 321 est Bitumē. ib.	
non est sperma Balenæ	322
eius delectus & facultates	323
Emplastrum ex eo	324
inebriat	ibid.
Animal lapidē Bezar gignēs	395
Anime	315, 316
Aranei	400
Arbor venereos stimulos domans	399
Armadillo	367
eius facultates	ibidem
Anisum	335
Articulorum dolori Tabaco pro- dest	332
Auellanæ purgatrices, earum hi- storia & facultates	372
Axi.	385

B.

Balsamum, & eius extrahendi ra- tio. 326. estimatio & vsus 327 interiūs assumptum, foris ad- dicum, & cheirurgicis medica- mentis additum	327, 328
purius	329
Balsami arboris Historia	329
fructus	ibidem
Banguē	335
Ben magnum & paruum, atque earum facultates	372
Bezar lapis	395, 396
eius facultates	396, 397
Bitumen, & eius facultates	321
Buffones	400

C.

Capficum, eius forma, historia, & facultates	385
Caraña, & eius facultat.	318, 319

Cathūculis medetur Tabaco	333
Carçaparilla, & eius historia	348
eius delectus, nominis occasio, & præparandæ apud Indos ra- tio	349
Altera præparandæ ratio, & vtendæ modus	ibid.
Carçæ syrupus, & vtēdi ratio	351
Carçæ puluis, & vtēdi ratio	351
	352
Carçæ aqua	352
vnde inferatur	ibid.
eius historia, & exhibendæ ra- tio 333, 334. ex ea catapotia	355
Carlo sancto, eius descriptio, na- tales, & facultates	391
eius decoctum	392
Cassia solutiua, eius delectus & facultates	370
Catapotia pro sterilibus	323
Centella, & eius facultates	399
Cenadilla, & eius facultates	389
Charabe, & eius natales	315
China 345 eius historia, na- tales, vsus, & præparandæ ra- tio. 346 aquæ Chinæ sumen- dæ modus 347 eius facultates & temperamentum 347, 348	
Cicinum oleum	319
Colubri	399
Contrayerua	340
Copal	315
Copalcahuil	316
Cortex ad alui profluuia	369

D

Draconis arboris fructus	367
eius historia & facultates	368
Dragonal	ibidem

E.

Emplastrum ex ambaro	324
Emplastrum stomachicum	318

I N D E X.

Encubertado	367	383. eius facultates exhibendi	
Erysipelatis curatio	390	ratio, pulvis & catapotia	383.
F.		384	
Fabæ purgatrices, & earum facultates	373	Medicamentum ad ignem sacrum	390
Fructus ad bilem, & eius facultates	71	Medicorum disceptatio de origine morbi Gallici	342
Fructus dyfêtricus ex Quito	369	Molle, eius historia, natales & facultates	360, 361
Fructus vicerarius	398	Morbus Gallicus	341, 342
G.		Napoliensis	342
Gangrænis medetur Tabaco	334	N.	
Guacas	396	Naphtha	322
Guayacan 341, 342. eius historia 342. eius decoctum atque usus	343	Nephritidi Tabaco prodest	332
Guayaci facultates, & Serapium ex eo	344 345	Nicotiana	336
Guacatane, & eius facultates	393	Nucis Pinei purgantes, eorum descriptio & facultates	373
Guayaquil	352, 353	O.	
Gummi ad podagram, & eius facultates	369	Ocozol	324
H.		Oleum eicinum	319
Herba Ioannis infantis, eius historia & facultates	339	eius facultates	ibid.
Herba Reginæ	336	Oleum de Liquidambar	325
Herba sancta	ibidem	Oleorum eliciendorum ratio	319
Hyuourahé, eius historia & facultates	345	Oleum ficus infernalis	319
L.		Opium	335
Lacerti Caymanes	364	P.	
Lacerti magnitudo ingens	365	Pauame, & eius historia	356
Lapis Præsius	362	delectus, temperamentum, & facultates 357. eius decocti parandi ratio	358
Lapis Taburonum, & eius facultates	363	Perebecenue	336
Lapis Caymanum, & eius facultates	365	Petum, & eius genera duo	336,
Lapis sanguinalis, & eius facultates	365	339. eius natales & facultates	339
Lapis rimas pedum curans	365	Picielt	330
Lapis nephriticus, eius varia forma, & facultates	362	Pilulæ famem sitimque sedantes	336
Lignum nephriticum	362	Pimpinichi	378
Lignum aromaticum	361	Piper	385
Lignum Indicum	342	Phaseolus Peruanus	397
Liquidambar, & eius facultates 324, 325. oleum ex eo ibid.		Planta gramine similis	ibid.
Lues venerea	341, 342	Planta sanguineos fudores excitans	399
M.		Planta quæ est alexipharmacum	400
Manatipiscis	364	Polypo Tabaco prodest	334
Mechoacan. 378, 379, 380. eius historia, 381, 382. eius forma		Præsius lapis	362
		Q.	
		Quimbaya radix	385
		R.	
		Radices venenis aduersantes	340
		Radix Quimbaya	385
		Radix	

I N D E X.

Radix S. Helenæ, eius historia, na- tales, & facult.	392, 393		
Raphanus	335		
Resina Balsami facultatibus præ- dita	329		
Resina Carthaginensis, & eius fa- cultates	330		
Rcinus Americus	320, 321		
S.			
Sanguis draconis, & cur sic di- ctus 367, 368. eius historia, & facultates	ibid.		
Sassafras 355. quæ & Pauame 356. eius historia	ibid.		
Scabies Hispanica	342		
Serapium ex Tabaco	331		
Serpigo Indica	342		
Solanum Furiosum	335		
Succinum non est lachryma	316		
Sulphur Nicaragnanum	390		
Sulphur Quitense, & eius facul- tates	ibid.		
		T.	
Tabaco. 330. eius natales & fa- cultates 330, 331. Serapium ex eo 331. cruditatibus ventriculi prodest 332. alexipharmacum est 333. eius experiendi ad- uersus venena occasio	ibid.		
eius vsus Indis frequens	334		
Tacamahaca, & eius facultates	317		
Tatou	367		
Tiburon piscis	363		
Toçot-guebit	316		
V.			
Ulcera animalium curat Tabaco	334		
Uteri suffocationi Tabaco pro- dest	332		
Vulnerib. recētibus medetur	333		
Vultures	400		
		X.	
Xolochcopalli	316		

F I N I S.

SIMPLICIVM
MEDICAMENTORVM
EX NOVO ORBE DELATO-
RVM, QVORVM IN MEDICINA
VSVS EST, HISTORIAE
LIBER TERTIVS:

Hispanico sermone nuper descriptus à D. NICO-
LAO MONARDES, Hispalensi Medico:

Nunc verò primum Latio donatus, & notis illustratus
à CAROLO CLVSIO A.

ALTERA EDITIO,
auctior & castigatior.

ANTVERPIAE,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Viduam, & Ioannem Moretum.

M. D. XCIII.

I L L^{ri} D O M I N O

P H I L I P P O S I D N Æ O E X

I L L^{ma} W A R W I C E N S I F A M I L I A ,*& Generoso Domino Eduardo Dier ex amplissima Dierorum originem ducentibus,*

C A R O L V S C L V S I V S A .

O T in me , dum apud vos fui , beneficia contulistis , Ill^{ri} Domine Sidnæ , ac Generose Dn Dier (libenter enim coniungo , quos indissolubili veræ amicitiaæ nodo connexos esse scio) vt ingratitudinis turpē notam nulla ratione effugere posse credam , nisi quid pro his rependere studeam . Sed diligenter vndique dispiciēti , diu nihil sese obtulit , quod animo meo satisfaceret .

C E T E R V M sub meum è Britānia discessum , in librum fortè incidi vestro quidem idiomate cōscriptum , sed ex Hispanico versum , & Generoso Dn. Diero dicatum , qui de Simplicibus medicamentis ex nouo orbe delatis agit , Auctore NICOLAQ DE MONARDES Hispalensi Medico .

Cuius duas priores partes Latinas ante octennium feci , & in vnum volumen , quòd eadem capita in secunda interdum repeteret ,

ret, contraxi. Tertiam cum seriùs ab Auctore conscriptam hætenus Latinè loquentem minimè audiuerimus, operæ pretium me facturum existimaui, si Latio donarem.

HISPANICVM igitur exemplar C. V. Hectoris Nuñez Londinensis Medici operâ nactus, dum in Belgium properâtem aduersi venti Grauesendæ aliquamdiu detinēt, & in medio etiã æquore naui, qua vehebar, cursum impediunt; vt istius morę tædium fallerem, tum istic, tum inter nauticos clamores Latinum feci, seriẽ capitum (quorum nonnulla non infrugiferis, vt spero, annotatiunculis illustraui) ferè vbiq. immutans, rerum, quæ in iis continentur, simili natura ita postulante.

QVEM ingenioli mei atque industriæ fœtum, vt aliquam grati animi demonstrationem præberem, vestro nomini dicare volui, certò mihi persuadens, eum vobis gratiorem futurum, quàm aliud quiduis quod à me proficisci queat.

DEVS vtrumque diutissime incolumem seruet, ad Britannici regni decus, & publicam eius vtilitatem. Francoforti ad Mœnum, x. Cal. Octobr. M. D. LXXXI.

SIMPLI-

413

S I M P L I C I V M

M E D I C A M E N T O R V M

E N O V O O R B E D E L A T O -

R V M L I B E R T E R T I V S .

De Canella noui orbis.

ANNO Domini quingentesimo quadragesimo supra millesimum, Franciscus Piçarrus fratrem Cōsaluum regioni Quitopraefecit: ad quam alacri animo profecti sunt Hispani, quoniam eadem operā illam petebant prouinciam quae à Canella nomen sumpsit, Quito vltiorem. Maxime celebris erat inter Hispanos Canella rumor, quoniam magni rem esse pretij ab Indis intellexerant.

ITER itaque Consaluus Piçarrus instituit cum ducentis Hispanis: quod cum asperum esset, & annona difficultas ubiq; premeret, non sine magnis molestiis in eam prouinciam peruenerunt in qua Canella nascitur, ab Indis C,umaca appellatam, & sub aequatore sitam.

Cumaca
prouincia.

PORRO arbores quae Canellā ferunt, media sunt magnitudinis, et immortalis coma praeditae, uti reliquae Indicae arbores, foliaq; habet laurinis similia: fructus est paruo pileo seu petaso forma similis, ea latitudine qua nummus Hispanicus octo regalibus estimatus (qui Germanici taleri amplitudinem aequat) interdum etiam maior, intrinsecus & extrinsecus ex purpura nigricans, interius laeuis, foris asper, cuius margines crassitie iam dictum nummum aequant, summitas verò longè superat, & pediculo praedita est, unde ex arbore dependet: gustatus eandem saporis suauitatem et odoris fragrantiam habere

Canellae historia.

re de -

re deprehenditur quam legitima Canella ex Orientali India delata, cum nonnulla adstrictione coniunctam: in puluerem tritus, & edulis inspersus, eandem illis saporis et odoris gratiam conciliat quam Indica Canella: arboris cortex, qui crassus est, nullum Canella spirat odorem, aut saporem refert. An interior tenuiorque membrana simile quid obtineat, me latet: nam crassiorem dumtaxat corticem ipsumque fructum vidi. Folia trita tenuem quandam Canella odorem spirare ferunt: sed primaria vis in solo fructu consistit, contra quam in Orientalis India Canella, qua omnem odoris & saporis gratiam in cortice obtinet, ut omnibus notissimum. Verum quidem est alteram alteri prestare, quoniam (licet eiusdem generis sint omnes arbores qua Canellam ferunt) alia tamen tenuiore cortice preedita sunt, qui magis commendatur; alia crassiore, qui superiori bonitate cedit.

Cassia.
Cinamomum.
Cassia lignea.

Hinc factum est ut nonnulli Canellam in varia genera distinxerint, videlicet in Cassiam, in Cinamomum, & in Cassiam ligneam, cum tamen vnius arboris genus istos cortices proferat, et sola loci varietas faciat alteram alteri prestantiorem: itaque Cassia & Cinamomum solis nominibus differunt, cum utrumque Canella tenuior & prestantior sit: eam ob rem, ubi Cassia prescripta inuenitur, Cinamomum substitui potest, & e contra.

Canella Peruanæ facultates.

UTILIS porro ad multa est noster hic fructus Canella vocatus: nam in pollinem tritus ventriculum roborat, flatum discutit, oris foetorem corrigit, & ad ventriculi dolores prestans est remedium: cordi prodest, & colorem faciei commendat: pultibus & cibis veluti Canella inspergitur, quoniam iisdem facultatibus preeditus est: e vino aut aqua ad eam rem accommodata sumptus, vuliebres purgationes molitur.

Calidus est in tertio excessu, & siccus in primo, cum manifesto robore, ob adstrictionem qua preeditus est.

* H V I V S

* Huius Canellæ meminimus in nostris ad cap. 15. lib. 1. Aromaticum scholiis, ex Francisco Gomara & reliquis qui Peruanam historiam descripserunt.

DE CASSIA SOLUTIVA CONDITA.

CASSIÆ solutivæ flores & folia videre cum ceperem, quandoquidem eius fructus nobis adeò cognitus est, sicca tandem accepi.

EST autem folium pyri folio ferè simile, flos verò exiguus, albus, quinque foliis constans, qui etiam resiccatus utcumq; suavem spirat odorem. Ex paruo illo flore evascentur oblongæ illæ Cassiæ siliquæ (quarum nonnullæ quatuor palmorum longitudinem æquant) uniuerso orbi adeò notæ, atq; illi ex hac nostra urbe communicatæ, ob ingentem nauium, quæ eam inde aliò vehunt, quantitatem. Initio aduehebatur ex Alexandria Ægypti, deinde Venetias, unde uniuerso orbi cõmunicabatur: at nunc postquam ex S. Dominico & S. Ioanne de Porta ditante ad hanc ciuitatem aduehi cœpit, uniuerso deinde orbi ipsa subministravit, quoniam quæ in nostra India prouenit, melior & maioris efficaciæ censetur, quàm Orientalis. Recens natæ antè quàm iustam magnitudinem consequatur, semper virent, & gustu sunt aspero, quemadmodum immatura ceratia, deinde maturari incipientes rubescunt primùm, atque postea nigrescunt; quoq; atriores fiunt, maturiores & dulciores euadunt: etenim ea quæ atrum colorem nondum adeptæ sunt, sed nonnihil adhuc rufescunt, immature sunt: atriores autem, leuioræ, & grauioræ reliquis præferuntur.

Cassie solutivæ historia.

Peruana Cassia Orientali præstantior.

Cassie delictus.

Cass. flos conditus.

PORRO huius flos duobus modis condiri solet, nempe aut cū saccharo tritus, rosati sacchari modo, vel flos integer saccharo exceptus & unà cactus: utraq; ratione bene sapit, et sine molestia euacuat, sumptus ad duarum aut trium unciarum pondus, ut sæpius sum experitus: si quod est vitium, in eo admittitur quod vilioræ saccharo

charo excipiatur: nam si selectiore saccharo condiretur, non dubium est quin praestantior esset, gratiorisq. saporis. medicamentum est delicatioribus conueniens, nam eosdem effectus praebeat quos ipsa fructus pulpa.

Cass. tenella
condita.

Condiuntur etiã tenella et recens nata siliqua saccharo primũ excepta & decocta: decoctione enim & saccharo tollitur illa asperitas & adstrictio qua praedita sunt, tenerioresq. & palato longe gratiores fiunt: ea sine molestia ventrem emolliunt, & sine iis symptomatis & torsionibus qua medicamenta purgantia consequi solent: nam neque palato ingrata sunt, & purgationem facilius molliuntur. Dosis est à duabus uncis ad tres: saepius eas cum felici successu dedi, & ipse sumpsi cum ager essem.

Multa istarum siliquarum conditarum dolia singulis annis ex S. Dominico, & Portu diuine aduehuntur.

Reliquae siliquae plenam maturitatẽ adeptae praestantissimum sunt (hactenus quidem notum) pro suo genere purgans medicamentum, quodq. facilius securiusq. euacuet, uti non modo medicis, sed & aliis omnibus per spectum est: nam ea nocumenta & symptomata non adfert qua alia purgantia medicamenta consequi solent, sed benignum est, & inter benigna maxime benignum, cuius facultates & naturam peculiari capite prioris libri descripsimus: haec autem nunc refero eius dumtaxat rei gratia, ut foliorum & florum recens à me acceptorum mentionem facerem.

Cass. fumen-
dz ratio.

CETERVM eos qui Cassiam solutiua ad ventrem leniendum, & euacuandas feces praescribunt, admonitos volo, eam breui admodum spatia ante prandium sumendam esse, nempe ad summum dimidia hora, quoniam cum cibis mixta, simul cum illis facultates exerit, eaque ratione facilius & sine molestia opus suum molitur; quod minime facere potest quae duabus aut tribus horis ante cibum sumitur, ut hodie vulgò fit, quoniã cibi sumptionem dif-

uem differēdo, peragere suum opus cupit; & cū sit admodū debilis, omnino in vapores resoluitur, qui per vniuersum corpus sese diffundunt; & si diutius cibus differatur, in alimētum conuertitur, quod multorum annorum, quibus medicinā feci, experiētia didici: propterea semper illam solūmodo dimidia ad summum hora ante cibum exhibere soleo, facileq; operatur: si verò multis horis ante cibum detur, parum admodum euacuat.

PVRGANTIA verò medicamēta cum cibus permisceri, præceptum est Hippocratis multis locis, atq; etiam Galeni in cōmentariis: verum quidem est multis horis ante cibū dari solere, quando non euacuare, sed vapores duntaxat per renes & reliquum corpus diffundi cupimus.

DE FICV PERVANA.

EX Hispania ficus arbores in Peruanas prouincias delatae sunt, ubi adeo feliciter creuerunt, ut nunc maxima istic illarum sit copia, quae plurimos eosdemq; optimos fructus gestant.

PORRO in eodem regno insecta quaedam reperiuntur araneae appellata, eo quod, vbicumq; fuerint, sua retia texant Hispanicarum aranearum modo. Magna sunt ea insecta, malum aureum amplitudine aequantia, adeo virulenta ut eorum ictus iugulent, nisi efficaci remedio succurratur: nam si diutius differatur, & subeat virus ad cor, praesens mors consequitur, nec ulla remedia prosunt: miram autem in ficu vtilitatem experti sunt, si, quotquot icti fuerint, statim ad eam confugiāt, et lac ex ficu foliis manās, bis aut ter in vulnus instillent: nam venenū ex ictu in vulnere relictum omnino extinguitur, tollunturq; dolores & symptomata succedentia, solo vulnere relicto, quod cū sit exiguum, faciliē curatur: diu tamen apertum conseruare solent. Atq; ut praesens semper adesset hoc remedium, voluit Deus ut ficus nunquam istic folia deponerent, sed perpetuo viverent.

Aranea Peruviana.

Foliorum ficus lactis vtilitas.

DE ARBORIS CORTICE AD
RHEVMATISMOS VTILI.Cortex ad
rheumatif-
mos utilis.

INTER reliqua mihi ex Peru missus est crassus qui-
dam cortex, quem ex vasta arbore ulmo simili cūm am-
plitudine tum forma detractum ferunt.

Nascitur ad ripas fluminis cuiusdā viginti quinque
leucis à Lima distans: nec alibi in India facile reperias.

INDI capitis defluxionibus, rheumatismis, aut alio-
qui capitis grauedine laborātes, huius arboris corticem
in tenuissimum puluerem comminuunt, & naribus im-
ponunt: humoribus enim insigniter eductis, liberantur:
quod verum esse nos ipsi experti sumus.

Secundum caloris gradum excedere videtur.

DE PACAL.

Pacal.

AD eiusdem fluminis ripas nascitur altera arbor
quam Indi Pacal vocant, iam descriptā multo minor.

Eius faculta-
tes.

HVIUS ligni vsti cineribus cum sapone mixtis, fn-
di ad tollendos vel foedissimos lichenes vtuntur, vel in
capite natos, vel reliquas corporis partes occupantes: sed
& vetustas cicatrices emaculare dicitur.

Paululum huius ligni etiam accipi, cuius facultates
experiemur.

DE STROBILLO SEV NVCE PINEA.

Strobilus
Peruanus.

NVX pinea celeberrimus est totius Indiae fructus cūm
apud ipsos Indos, tum apud Hispanos. Pineae verò nucis
nomenclaturam sibi adsciuit, ob eam quam cum nostra-
tibus pineis nucibus similitudinē habet: nam licet leuis
sit, vestigia tamen per vniuersum corpus sparsa habet
instar pineae nucis: forma est eius generis cyphi quem
vulgo imperialem vocant, laxiore ventre & angustiore
ore, ex quo surculi seu germina nascuntur, quae foliorum
vicem praebent, & fructum aspectu pulchriorem red-
dunt: terra committuntur haec germina, atque ex iis na-
scentur stirpes, pineas nuces feretes, quae tamen singula

unicum

unicum duntaxat fructum in fastigio gestant, viridis primum, deinde per maturitatem aurei coloris, pulpa interiore alba, & fibrosa, atque in ore liquefcente, gratissimi saporis, numerosis tamen seminibus fuscis per totam pulpam sparsis, quæ reici oportet dum fructus editur: odor eius mali Persici quod à cotoneo malo cognomen sumpsit, adeò validus, ut unicus eius fructus totum cubiculum, in quo repositus, suo odore replere queat.

STOMACHO utilis esse censetur, item cor roborare, languentem appetentiam excitare. Vulgaris est per uniuersam Indiam, & magna apud incolas existimationis: editur prima mensa, & in pomeridiano aestu, nam frigidus esse perhibetur.

Eius facultates.

Siccus ad me perlatus est & conditus: siccus, ut illius formam contemplerer, duntaxat utilis fuit: at conditum grati saporis deprehendi, tamen si asperiusculum: immaturum, dum condiretur, fuisse arbitror.

* H V N C fructum luculenter descripsit Ouedas sub Iaia-ma nomine, cuius historiam ex nostris in cap. 9. secundi Aromaticum libri notis pete.

DE GVAYAVIS.

E' Contiente etiam pertulerunt semen fructus illius adeò apud Indos & Hispanos celebrati, quæ Guayauas appellant.

ARBOR est mediocris magnitudinis, ramis sparsis, folio laurino, flore cædido, aureæ mali floribus simili, aliquanto tamen maiore, odorato: facile nascitur, quocunque loco seratur, adeòq. luxuriat & serpit, ut in terræ vitiorum numero habeatur, nam plurimorum agrorum gramē, quod depasturi essent greges, corrumpit nimio virubus implexu: fructus nostris malis similis est, eorum magnitudine quæ ab Hispanis Camuefas vocatur, viridis initio, & per maturitatem aureus, pulpa interiore alba, interdum etiam rosea: diuisus quatuor cõcamera-

Guayauas historia.

tiones aut vascula habere conspicitur, in quibus semina reconduntur, mespilorum seminibus similia, durissima, colore fusco, omnino ossea, medullæ & saporis expertia.

Guayauas
facultates.

Fructus edi solet prius demto cortice, palato gratus est, sanus et facilis cōcoctionis: viridis in alui profluuvis utilis est, nam valde adstringit: prematurus aluum soluit: at medius, hoc est, neq; immaturus neque prematurus, si assetur, valentibus & agris confert, nam ea ratione paratus, sanior est, gratiorisq; saporis: prestantior autem is est quem domestica et culta arbores ferunt. Foliorum decocto Indii utiliter tumentia crura lauant, eodem lienis obstructions tolluntur.

Fructus frigidus esse videtur, propterea febricitantibus assatus datur. Vulgaris est per vniuersam Indiam.

*Huius fructus meminit Gomara hist. general. cap. 67. Varia sunt, inquit, Guayauos genera, eademq; varietas est in fructu, qui plerumq; pomis Hispanicis Camuefas appellatis similis est, modò rotūdus, modò alia forma, omnino viridis, foris coronatus vt mespila, intus albus aut rubescens, in quatuor partes diuisus quemadmodum iuglandes, & in singulis partibus multa grana continens. Maturus sapidus est, immaturus verò asper, & adstringens Sorborum modo. In nimium maturo color perit & sapor, vermesq; generantur.

Meminit & Ouiedus Indicæ historiæ lib. 9. eiusque luculentam habet descriptionem.

DE CACHOS.

MISSVM præterea mihi fuit planta semen, plurime apud Indos aestimationis, Cachos vocata.

Cachos hi-
storia.

NASCITVR arbusi modo, insigni virore prædita est, foliorotūdo & tenui: fructum fert malo insano similem, altera parte sessilem, altera turbinatum, cinerei coloris, grati saporis & acrimonia expertis, minutum admodum semen continens. Inuenitur duntaxat in Peruanis montibus.

Cachos fa-
cultates.

MAGNÆ est apud Indos, vt dixi, aestimationis, ob insignes eius facultates. Nam urinas ciet, arenulas &

calcu-

calculum in renibus pellit, quodq; præstantius est, illius usu calculū in vesica cōminui ferunt, si mollis adhuc sit, vllisque medicamentis comminui queat: eiusq; rei tam multa proferunt exempla, vt admirationem mihi pariatur: nam ea est mea opinio, vesicæ calculum haudquam expelli posse, solāmq; exemptionem illius remedium esse, nullum autem medicamentum adeò efficax esse, vt eum cōfringere valeat: aiunt tamen illius semen tritum ex aqua aliqua ad eam rem vtili sumptum, calculum in lutum dissoluere, quod excretum denuo concreseat, & in lapideam duritiem conuertatur.

ADOLESCENTEM vidi cui hoc obtigisse scio. Is cū vesicæ calculo torqueretur, idq; à lithotomis, qui calculum deprehenderant, intellexissem, & ex symptomatis quæ patiebatur agnoscerem: hominem veris initio ad fontē, qui de petra cognominatur, ablegavi; vbi cū duos menses hæsisset, à calculo liber rediit, & omne lutum, quod paulatim eiecerat, denuo in lapidea fragmenta concretum secum in charta detulit.

Pauculum semen quod habemus terra committemus, & si nascetur, utemur, vt eius facultates, quas in hoc morbo adeò prædicant, experiamur.

DE FRVCTV SVB TERRA NASCENTE.

MISSVS etiā est ex Peru fructus sub terra natus, pulcher admodum aspectu, & grati saporis, qui & radice caret, neque aliquam plantam profert, aut ab vlla planta producitur, sed solummodo sub terra enascitur quemadmodum tubera: dimidiij digiti magnitudinem æquat, rotundus est & cōtortus, & affabre elaboratus, coloris spadicei, nucleum intus continens, resonantem dum siccus est, amygdalæ similem, cortice fusco, intus album, & in duas partes diuisum, vt amygdala. Grati saporis est, & auellanam gustu refert.

Fructus sub
terra natus.

INVENITVR apud flumē Marañon, nec vsquam

alibi per vniuersam Indiã: editur recēs et exsiccatu, sed torreri præstat: adponitur secūdis mensis bellariorū loco, quoniã ventriculum admodum exsiccat & roborat: sed si liberaliùs edatur, capitis grauedinem generat.

Eum admodum æstimant Indii & Hispani, nec immeritò, quoniam eos, qui ad me missi sunt, degustās, grati esse saporis deprehendi.

Temperatus esse videtur.

* V I D E T U R is fructus quem Lærius Americanæ historiæ cap. 13. describit his verbis:

Habent præterea Brasiliiani fructus quoddam genus sub terra Tuberum modo nascens, ab illis *Manobi* appellatum: tenuibus filamentis simul cohærent isti fructus, at nucleum continent domestica auellana haud maiorem, eiusdem que saporis, cinerei tamen coloris, tenero vt Pisorum siliquæ cortice: an verò folia semēne proferant, ignorare me fateor, licet frequenter fructum ederim.

DE FRUCTU LEUCOMA NVNCVPATO.

Leucoma
fructus.

ARBORIS etiam fructum inde accepi quem Indii Leucoma nuncupant: similis est nostrati castanea et colore & magnitudine, tum etiam sessili illa & albicante parte quam castanea obtinet: prægans esse videtur, sed quoniam binos dūtaxat accepi, confringere nolui, cū alterum seuerim & non prodierit, alterū in aliud sationis tēpus seruem. Arbor, in qua prouenit, vasta est magnitudinis, materiaq; firma & robusta; folia *Arbuti* obtinet. Fructū edulem gratiq; saporis esse aiunt, et alui profluvia sistere, quoniam adstringit: temperatum asserunt.

DE SAPONARIIS SPHÆRVLIS.

Saponarij
globuli.

CAPSULA mihi missa fuit subere contexta, plena spherulis admodum rotundis & nigris atq; splendētib; sic vt ex ebēno confectæ viderentur. Eæ verò constabant ex fructu in pumila arbore nascēte magis incurua quàm recta, veluti *Ruscus*, cuius folia filici sunt similia. Ferunt ij frutices rotundum fructum nucis magnitudinis, lenta quadā pulpa tectum; qua sublata, relinquitur

sphaera

sphæra quædã maximè rotunda, coloris nigri, adeò dura, ut nisi malleo aut alia quapiam re solida & dura confringi ne queat.

SAPONIS vicem præbēt hi fructus, quoniã si binis aut ternis cū calida aqua vestes eluātur, multo nitidiores redduntur, quàm si saponis librali pondere elotæ forent: plurimã etenim spumã excitant, eosdemq; effectus præbent quos sapo, paulatim liquecētes, donec solæ sphærule supersint, quæ nucleus sūt huius fructus: perforātur deinde hæ sperula, fiuntq; ex iis precatorie coronæ adeò elegātes, ut ex ebено cōfectas dicas, tū diutini vsus, quoniam difficulter confringūtur. Est verò is fructus adeò amarus, ut nulla quadrupes aut auis eum degustent.

Aliquot ex iis terræ creditæ, mihi natæ sunt, folia gestantes admodum elegantia & viridia; parvulas adhuc plantas fructum suo tempore prolaturas existimo.

* *DESCRIBIT hunc fructum Ouedus Indice historię lib. 9. Sūt, inquit, in his insulis [Hispaniola videlicet] & continenti quædã arbores, quæ à precatoriis sphærule & à sapone cognomen acceperunt, quarū folia filicis folia non nihil referunt, licet minora sint. Celsæ sunt & formosæ, fructū ferentes auellane aut cerasij magnitudine, cotolla insignitum, minimè edulem, qui sole exsiccatus subflauū colorē retinet. is officulum intus continet globulo bombardario æqualem, rotūdum, nigrum; at si solis radius opponatur subrufum, quod semen exiguum & amarum habet. Ex his officulis perforatis fiūt precatorie corollæ, non inelegantiores quàm si ex ebено cōfectæ essent, imò iis præstant, quòd leuiores sint, & minùs fragiles. Fructu integro cum aqua calida panni expurgantur perinde atq; sapone: at si quis frequētiùs eo vtatur, pannos vris & corrumpit: semel duntaxat necessitatis causa eluisse sufficiat. pulpa officulum ambiens ea est quæ saponis vicem præbet.*

DE GRANADILLA.

ALLATVS mihi ex continenti herba fructus est, Granadilla. quæ in Peruanis montibus, ubi sponte nascitur, Granadilla appellatur, quod nomen illi imposuerunt Hispani ob similitudinem quam cum nostris malis granatis habet, nam eiusdem ferè est amplitudinis, atque etiam coloris,

loris, quando maturus est, nisi quod corona careat: nunc in siccato, si agitetur, sonitum edit semen intus occlusum, pyri semini simile, aliquanto maius, tuberculis quibusdam eleganter elaboratum & aspectu iucundum: pulpa candida est, & saporis expers.

Eius historia.

PLANTA hunc fructum ferens Hederæ similis est, eodemq; modo repit & scandit, quocunq; loco ponatur. Elegans est cum fructu onusta conspicitur, propter eius amplitudinem: florē habet albæ rosæ per similem, in cuius foliis aliqua veluti passionis Christi figura delineatae conspiciuntur, quas magna diligentia istic pictas existimes, eam ob causam elegantissimus est flos: fructus ipse sunt granatula iam dicta, quæ matura acidulo liquore abundant, & semine plena sunt: aperiuntur ut oua, & liquor ille cum magna voluptate sorbetur cum ab Indis tum ab Hispanis: nec, etiam si multos sorbeas, vllam ventriculi grauedinem, sed potius aluum emollitam sentis.

Herba rara est, quæ duntaxat vno in loco inuenitur. Fructus temperatus esse videtur, & aliquantulum humidus.

* GRANADILLÆ etiam meminit Petrus de Cieça, parte prima Historiæ Peruanæ cap. 28. his verbis:

Amplam istam vallem de Lile dictam, in qua oppidum Cali, mediam secatur flumen, cuius ripæ abundant fructibus eius loci, inter quos grati admodum saporis & iucundi odoris est Granadilla nuncupatus.

DE GINGIBERE.

DOMINVS Frācisus de Mēdoza, Proregis Antonij de Mendoza filius, in noua Hispania caryophyllos, piper, gingiber, aliæque aromata ex Oriētali India delata cōseuit: sed ipso è viuis sublato, intermissa est ea negotiatio: solū gingiber remāsit, quoniam feliciter enatum est: inde fit ut ex noua Hispania, & aliis Occidētalis Indiæ locis, viride & siccaturū vti ex Orientali India deferatur.

EST Gingiber plāta foliis Iridis, at paulo angustioribus si-

Gingiberis historia.

bus similiterq³ virentibus prædita: radices, uti notū est, alia aliis maiores, quæ virentes aut recētes nulla vrente facultate pollent, ideoq³ in frustra concisæ acetariis iniiciuntur, ut iis saporem & odorem concilient: feritur semine aut tenuiore radice, nam utroq; modo facile augetur: cū ad iustam magnitudinē excreuit, eximitur, & in umbra siccatur, ubi nullam humiditatem adquirat quæ eam corrūpere queat, propterea luto oblinitur.

Adfertur condita, tametsi & hic probè condire norint siccam, quæ tamen prius iuxta locum iuncis & scirpis consitum sepulta fuerit (quoniam ea ratione tenerescit) aut calida aqua sæpius lota & macerata sit, donec mollescat: addito enim deinde saccharo conditur quemadmodum viridis.

MAGNA facultate aromatica & insigni acrimonia prædita est hæc radix, admodum calefacit, ventriculo confert, eiúsq. dolores è frigida causa aut flatibus obortos tollit, eosdē effectus cum pipere præbet: sapore cibis, quibus inspergitur, cōciliat: multis medicamentis adiicitur, ut ea corrigat, & eorū malitiam leniat: propterea Turbith et Agarico admiscetur; illis etenim vehiculi loco est, ut facilius suas facultates exerant: cōcoctionem iuuat, ventriculum roborat, et naturalem calorem auget: languentem ciborum appetentiã è frigida causa natam excitat, ad quem effectum maxime confert condita manè sumpta: colorem faciei præterea cōmendat, eademq. omnia præstat quæ piper, & ferè similis est temperamenti.

Gingiberis
facultates.

DE INDICO RHABBARBARO.

E Continenti, radice, quam istic Rhabbarbarum vocant, fragmentum mihi allatum est, quod certè omnes eas notas habet, quas Orientale Rhabbarbarum obtinet.

Rhabbarbarum
Peruanum.

Rotundū est, & cortice fusco præditum, interiùs rubet, & cū frangitur, candorem quendam permistū ostendit, croci modo tingit, & amarū est: scire cuperem qua-

d 5

lia fo-

lia folia obtineat, ut obseruare possim an similia sint iis quæ habet ea planta quã multi in Hispania hoc nomine seuerũt, Rumicis folia obtinẽtem, cuius genus illã esse existimo, quoniã secundus rumex rubeniẽ habet radicem.

Folia eius Rhabarbari, quod Rumicis genus existimo, diu cocta vehementius purgant quam radix, atque asserit Dioscorides omnia Rumicis genera aliuũ insigniter emollire.

EST porrò Rhabarbarum præclarum medicamentum, & summa commẽdatione dignum: maxime etiã illud extulerũt quotquot illius historiã prodiderunt (solutiuũ intelligo, quo purgare solemus, nã aliud Græcis cognitum fuit) adeò, inquam, nobile medicamentum est, ut cum omni securitate, omni tempore, & omni ætate exhiberi possit: bilẽ præsertim & pituitã purgat, iecur roborat, eiũsq. veluti anima est, obstructionibus liberat, icterũ soluit, sanguinẽ expurgat, simũq. nobiliores corporis partes roborat: itaq. secure in cordis morbis exhibetur: aliquot eius fibræ manẽ sumptæ, diuturnos & difficiles hepatis, splenis, internarũq. partiũ morbos curant, hydropicos iuuãt & cachecticos bonumq. colorẽ cõciliant.

Calidum & siccum est in secundo gradu, & terrestribus quibusdam partibus præditum, quæ illi adstrictionem & robur conciliant.

DE CARLO SANCTO.

Carlo sancto.

Indica radix.

SECUNDO libro de facultatibus radicis cuiusdam è noua Hispania delatæ, quam Carlo sancto vocabant, egimus: eandem nunc magna veneratione & æstimatione proxima nauium quæ huc appulerunt classe attulerunt, atque Indicam radicem nuncuparunt: tantas verò eius facultates tum experiẽtia comprobatas habent, tum obseruarunt præter eas quas antè descripsimus, ut plures de Roremarino celebrari non soleant.

Eius facultates.

EA in puluerem trita & puerperis, quæ obstetricum negli-

negligentia animi deliquium patiuntur, propinata, plurimum prodest sudorem prouocādo, v. liberentur. Idem puluis ex vino aut florum malorum aureorum stillatioli liquore datus, mulieribus, quæ partus difficultatibus laborant, magnam utilitatem adfert.

Monachus quidā vētriculi debilitate laborabat, cūm ex frigidorum humorum abūdantia, tum imbecillo calore naturali, sic vt nec cibū concoqueret, sed is corrumpere, & in magnos flatus conuerteretur: has radices cūm ex sua opinione in aqua decoxisset çarçeparilla modo, decoctum multis diebus continuis in prandio & cæna hausit; quod illi adeo feliciter cessit, vt & vētriculus roboraretur et cōcalesceret, eadēq. opera cibos postea probe cōcoqueret, acidis nidoribus liberaretur, & flatus cōsumeretur. Aliud præterea consequutus est nō speratū auxiliū: nā hernia (qua per multos annos laborabat, sic vt braccis & ligationibus quasi semper uti cogeretur, nec nisi certis quibusdā internallis eas deponeret) liberatum se sensit, cūm bimestri huius radice decocto vsus fuisset, nec braccas amplius adposuit, sed sine illis incessit.

Vtile est huius radice decoctū ad os colluendū: nam gingiuas roborat, dentes à corruptione conseruat, atq; si iam corrūpi incipiunt, ne latius malum serpat, impedit.

SED aduersus hoc malum habeo remedium multis iam annis à me expertum, nempe vt perpetuo aceti scilutici, & aquæ è rosarum calycibus stillatitiæ æquis partibus os colluatur: nam certissimum est, dentes eo medicamento subinde collutos à putredine liberari, & si ea iam adsit, ne latius serpat, prohiberi.

Gingiuarum
laborantium
remedium.

DE CARDIVS.

VT huius plantæ miram formam conspicerem, ad me perlata est.

Est verò Carduus quidam * cerei funalis magnitudine octo angulis constans, & cerei modo striatus.

Carduus
Peruanus.

FACVL-

FACULTATEM habet vulnera curandi, quoniam recens tritus, & vulneribus impositus, ea curat, nullo adhibito alio medicamento: qua profecto ratione mihi perutilis fuit, cum me ex eius spinis una pupugisset, quas validas & acus modo pungentes habet.

Planta videtur peregrina.

*HURTUS Cardui iconē Perna & Lobelius in doctissimis Aduersariis exhibuerunt: eum noster Morganus etiamnum apud se seruat, atque superiore æstate anno videlicet 1581. apud ipsum vidi, octogonum, caniculatum, rigentibus & firmissimis acutissimisque spinis per certa intervalla præditum.

DE HERBA SOLIS.

Herba seu
flos folis.

INSIGNIS est hæc planta: & licet iam mihi sit missum illius semen; aliquot tamen anni sunt, quòd herbam apud nos aluerimus.

PLANTA est extrema magnitudinis, nam duabus lanceis altiore eam vidi: nec minus admiratione dignus est eius flos, quandoquidem magnitudine & elegãtia reliquos quos unquam viderim flores superat: nam lancea amplior est. variisque in medio coloribus est insignitus: perticis opus habet que eam sustineat dum crescit, alioqui caduca est: eius semen melopeponum semina refert, pauloque maius est: perpetuo ad Solem sese obuertit hic flos, eamque ob causam ab ipso nomen adquisiuit: multi tamen alij flores atque planta Soli se etiam obuertunt. Hortos exornare mihi videtur.

*IAM multis annis per vniuersam ferè Europam vulgaris notitiæ est hic flos, qui duorum generum esse videtur: nam vnus planta multis interdum ramis prædita est, totidemque flores producit; alia singulari caule constat, & vnicum fert florem.

Tametsi verò & Dodonæus & alij hanc plantam luculenter descripserint: nemo tamē, mea opinione, plenius Fragofo in suis Rhapsodiis, qui enumeratis primùm variis eius appellacionibus, de ea ita scribit:

Semen caloribus satum paucis horis prodit, & tanta velocitate adolescit, vt sex mensium spatio lanceæ altitudinem superet, & quibusdam locis altissima euadat, præsertim si terra pingui bene stercoreata & vmbrosa feratur.

Experientia docet annum esse, vnicaulem, sine ramis, foliis Cucurbitæ haud ab similibus, magis tamen mucronatis, & cordis formam referentibus. Extremo caule fert fructum liquida resina plenum, simili Abiegnæ, sed suauioris odoris: caule autem vulnerato exstillat quidam liquor, qui solis & aëris calore veluti gummi concrefcit; is liquidæ resinæ superiori permixtus, aut igni admotus, perinde gratum ferè spirat odorem atque Anime.

Mira est huius plantæ natura, vt ad Orientem solem caulis fastigium conuertat, quasi eum salutans, illoque alius subeunte, caput etiam attollat, eoque statu permaneat, donec sol occidat, tum enim ad eum sese etiam conuertit quasi comitatum petitura, deinde denuo attollitur vsque in sequentem diem.

Oleracei generis est, gustataque bene sapit: itaque folia demptis pediculis, & aspera illa lanugine panno deiectione, edi possunt: incisa enim oleo, sale, & aromatibus inspersa, deinde fictili lento igne cocta, non iniucundum præbet edulium. Sed & fructus, seu caput tenellum adhuc, sublata illa lanugine, quæ semen, quemadmodum in Cinara, contegit, multo gratius est palato quam vlli cardui. Experimento probatum, hanc plantam, præsertim verò caput, maximè Venerem proritare: id magna est amplitudine, vt sciunt qui vel suis hortis vel fictilibus alunt, semenque fert numerosum, eodem ferè ordine dispositum quo apes suas cellulas struunt.

Itaque magno in pretio habenda, quandoquidem resinofam lachrimam, & delicatum gummi producit, eduliumque est & potio: nam tanta humiditate prædita est, vt tenelli illi pediculi qui folia sustinent, manducati, multum succum præbeant. Caulis præterea crassus & nodosus struendo igni utilis: nam resinofus ille liquor, & ferulacea concauitas faciunt vt tanquam teda ardeat.

DE FLORE SANGVINEO.

SEMEN ex Peru delatum terra commisi, vt eius Flos sanguineus. elegantiam potius conspicerem, quàm quòd vlla medica facultate præditus sit.

IPSA planta duos circiter palmos assurgit, ramis Eius historia. rectis, quos ambiunt rotunda & tenuia folia admodum virentia: flores in summis ramis nascuntur aureo admodum colore fulgentes, quinque foliis constantes, in quorum singulis sanguinea & maximè rutilans macula impressa est, oblongo cucullo extremos flores occupante, &

te, & longè prominente. Elegans est flos, ad pensiles hortos exornandos aptissimus: nam & semine & surculis facillimè nascitur. Gustatus eodem sapore & odore quo nasturtium esse deprehenditur: insignitè calidus est.

a V I D E T V R id Conuoluoligenus, cuius fructus $\chi\rho\epsilon\sigma\alpha\lambda\acute{\iota}\delta\omicron\varsigma$ formam referens ex Hispaniis Masluerço de las Indias; h. e. Nasturtij Indici nomine mitti solet: cuius legitimam iconem ex C. V. Ioach. Camerarij Commentariis petere licet. Primum illam siccam ante multos annos communicauit Illustris vir Dn. Augerius Busbequius, Cæsari à Consiliis, & Ser^{mæ} Reginæ Elizabethæ, Caroli IX. Gallorum Regis viduæ, Aulæ Præfectus, ex Hispaniis delatam. Deinde mihi & multis aliis semine nata est, frequentibus sarmentis per ricas scandens, foliis asari modo orbiculatis, nunc minoribus, modò amplioribus, præsertim si fertile solum nacta sit: flore admodum eleganti, aureo, Persicariæ siliquosæ (quam vulgus, Noli me tangere, appellat) florem nonnihil æmulante, sed ampliore, quinque foliis constante, quorum terna inferiora, qua umbilico adhærent, tenuia admodum & angusta, atque vbi in latitudinem sese expandere incipiunt, multis barbulis hirsuta, singula verò circa vngues punicante macula infecta, & calcari quinque radiis prædito, in longum protenso, qui rarissimè apud nos ad frugem peruenit. Surculi terræ commissi satis feliciter proueniunt, & in Autumni finem egregiè virent: subsequens tamen hiems plerumque corrumpere solet.

DE PAYCO.

Payco.

S E D & herba quedam ex Peru missa est, istic payco nuncupata, cuius folia plātuginis foliis cum forma, tum colore sunt similima; quæ siccata, admodum tenuia sunt, & gustata valde acria calidaq; deprehenduntur.

Eius facultates.

E I V S puluis ex vino sumptus, nephriticum dolorem è flatibus aut frigida causa prouenientem tollit: ipsa verò planta cocta, & emplastri in modum dolenti loco imposita, eundem effectum præbet: quod certissimum esse ipsa experientia didici.

DE HERBA AD RENVM MORBOS UTILI.

Herba renibus utilis.

A L I A item missa est, admodum utilis ad renum affectus è calida causa natos, illito parti dolenti eius succo

cum

sam rosaceo unguento mixto, & foliis ipsius plantæ superimpositis: in erysipelate & inflammationibus succus impositus valde confert; nam inflammationem tollit, & dolorem mitigat.

SUNT vero ea folia quasi lactuca primùm enata & tenerioris, similique virore prædita, quæ gustata insipida deprehenduntur, sic ut herba perfrigida videatur.

DE LACTUCA SILVESTRI PYMILA.

ALIAM præterea herbam attulerunt, Lactucam Lactucula siluestris. siluestris vocatam: cuius folia Lactuce folius sunt similia, ex atro virentia.

DENTIUM dolorem tollit foliorum decoctum, & diuinius in ore, qua parte dentes dolent, retentum. Idem præstat foliorum succus dentium canis instillatus, herba trita superimposita. Sapore admodum amaro est: calidior existimo quàm in primo gradu.

DE HERBA AD RUPTURAS UTILI.

PAVLVLVM cuiusdam plantæ mihi missum fuit, cuius formam, quòd ob siccitatem omnino confracta & comminuta esset, obseruare non potui.

HANC scribunt miram habere facultatem in rupturis puerorum & adultorum. Ea utitur Indus quidam recenti contusa & rupturæ imposita, adhibito deinde miro quodam ligaturæ genere, quoniam etiam sine braccis non minis firmiter ligati incedunt, quàm si braccati essent, ut mihi retulit quidam qui simili morbo liberatus erat eius plantæ & ligaturæ usu. Talẽ ligaturam (si adeò firma sit ut ille referebat) solam sufficere posse existimo, nulla herba aliæ re imposita: quoniam hinc quendam Cordubensem conspexi, qui omnes herniosos sola ligatura curabat, nullis adhibitis braccis: quod verissimum est, & hinc adhuc viuunt qui ab eo curati fuere.

DE VERBENA.

SCRIPSIT mihi nobilis ille vir ex Peru secundum Verbena Peruanæ. flumina

flumina è montibus eorum regnorum delabentia plurimam verbenam crescere, illi quæ in Hispania nascitur similem, perpetuò virentem, qua Indi in multis morbis curandis vtuntur, præsertim aduersus omnis generis venena, & in his qui in cibis toxicum aut simile aliquid hauserunt.

NOBILIS quædam matrona ex Peru rediens mihi asseruit, se multis annis egram fuisse; cùmque plurimorum medicorum operâ vsa fuisset, Indum tandem quendam accessisse, qui in plantarum scientia celebris habebatur, quiq; inter Indos medicum agebat; verbenæ succum depuratum illi propinasse, à cuius vsu post paucos dies lumbricum eiecisset (colubrum ipsa nuncupabat) hirsutum, pede longiorem, crassum, cauda bifida, deinde omnino cõualuisset: Ipsam porro Nobili cuidam viro in Peru, qui continuè agrotabat, singulis diebus manè eundem succum saccharo permistũ sumeret, persuasisse (ita enim ipsa hauserat ob amarorem) illum deinde plurimos lumbricos reiecisse, longos, tenues, atque inter cæteros, vnum albi² cinguli instar longissimum, & tum demum integram valetudinem recepisse. Id postea consilium plurimis aliis qui malè affecti erant, & lumbricos habere suspicio erat, dedit, qui omnes sumto Verbenæ succo, multas ventris tineas eiecerunt, & sanati sunt. Illud remedium adeò certum affirmabat, vt vnum è suis famulis ostenderet, qui ob morbi grauitatem philtrum aut medicata pocula hausisse diceretur, quiq. epoto verbenæ succo, vomitu multa variis coloribus distincta ex ventriculo reiecisset, quæ medicata pharmaca esse asserbant, deinde conualuisse.

QVOD verò ad incantationes & medicata pocula attinet; quod ego vidi, hic subiiciam.

Ioãnis de Quintana dueñas, primary ciuis famulus, vomitu reiecit, me præsentem, magnum tenuium & spadi-

ceorum

ceorum capillorum ^bglomum, adseruabatq₃ in papyro inuolutos plures alios quos binis horis ante euomuerat: quibus reiectis, nulla amplius molestia torquebatur, nisi ea quam uehemens vomitus induxerat.

Ioannes Lāgius Medicus Germanus, vir doctissimus, refert mulierem se uidisse plurimum de ventriculi dolore conquerentem, reiectis multis vitri & murrhinorum vasorum fragmentis, atque piscium spinis, sanitatem esse adsequutam.

Aliud simile exemplum refert Beniuenius libro de Morbis mirandis. Sed quod maiorem mihi admirationem parit, est: Agricolam, grauissimis ventris doloribus afflictum, cum nullis medicamentis mitigari dolor posset, sibi cultro guttur præcidisse: eius deinde cadauer cum secuissent & aperuissent, inuentam in ventre fuisse magnam similium capillorum, quales superiorem vomitu reiecisse dixi, quantitatem, & ferrea fragmenta.

HAS ego res demonis præstigijs tribuo: nam ad naturalium classem referri minime possunt.

A SIMILE quoddam nec minùs mirum exemplum mihi ante paucos dies retulit Franciscus Zinnig, Ser^{mi} Principis Matthiæ Archiducis Austriæ, &c. pharmacopœus cum in sua arte peritissimus tum diligentissimus.

Lucas Farel eiusdē Principis coquus, qui primùm apud D. Mariā Hungariæ reginā, deinde apud Margaretā Parmēsem ducē in simili ministerio fuerat, singulis interdū annis, nonnūquam semestribus vel trimestribus interuallis, per anum eiicit tenuem quandam lentamque materiam, angustę teniæ instar oblongam, candidam & crispam, non eam quidem continuam & integram, sed quam per fragmenta sex, duodecim, atque etiam quindecim vlnas longa eximere cogitur: solet verò ante ea symptomata, plerunque grauem in pectore sub dextra mamilla dolorem perpeti: quem vt leuet, aggregatiuis catapotis corpus purgat, eamque, quam dixi, materiam excernit, tum demum morbo liberatur. Is verò, quoniam plerumque tanta capitis grauedine afficitur, vt domo egredi aut quoquam prodire nequeat, ex quorundam consilio verbenæ radicem collo appensam gestat.

SIMILE etiam exemplum ante multos annos accidere
c memini

memini Iurei ōsulto N. Vlierden celebri apud Antuerpianos cautam patrono, qui certis anni temporibus materiam in multos veluti muliebrium capillorum glomos congeſtam per aluum excernere ſolebat, qua reiecta melius habebat: nam alioqui macilentus pallensque ſemper cūm eſſet, aduerſa valetudine ante iſta ſymptomata plerumque corripiebatur.

DE NASTURTIO.

Nasturtium
Peruanum.

HERBAM habeo ex Peru delatam Nasturtium nuncupatam: exigua eſt, ſoliolaque habet rotunda Lenticulae foliis paulo maiora.

HVIS trita ſuccus recentibus vulneribus inſtillatus, ipſaque herba trita ſuperimpoſita, ea curat & ad cicatricem perducit, non minus quam Tabacum.

Deguſtata Nasturtium ſapit: admodum calida eſſe videtur.

DE HERBA MORTEM AVT VITAM
IN MORBIS PRÆNUNTIANTE.

Herba mor-
tem in mor-
bis prænun-
tians.

ANNO 1562. Comite de Nieuua in Peru cōmorāte, in eius familia mulier quadam illi inſeruiens maritum habuit graui morbo decūbentem; cuius cauſa cūm ipſam admodum tristem Indus quidam primarius conſpiceret, interrogauit an ſcire cuperet, utrum ex eo morbo periturus eſſet, an ſuperſtes futurus maritus, herbae ramū ſe illi miſſurum, quem in mariti ſiniſtra manu poneret, eamque deinde diutius comprimeret: nam ſi ſuperſtes futurus eſſet, quā diu eam herbam manu teneret, alacrem & letum; ſi moriturus, meſtum & anxium fore. Miſſum ab ſndo ramum marito in manum dat, comprimerēque iubet: ſed ilico tanta meſtitia & anxietas ipſum oppreſſit, ut illa, metuens ne ſubito extingueretur, ramum ex manu tolleret & abiiceret: is deinde paucos poſt dies extinctus eſt.

CVPIENTI mihi an iſta vera eſſent perſcrutari,
nobilis

nobilis quidam qui multis annis in Peru vixerat, certum esse affirmabat, & vsitatū esse apud Indos in agritudinibus id facere, quod sanè magnam mihi admirationem attulit.

DE COCA.

CUM tam multis annis celebrem illam apud Indos Coca plantam, quam Coca nuncupant, & tanta cura & diligentia serunt atq; colunt, quoniam omnes eam in quotidianos suos vsus & oblectationes conuertunt, videre cuperem, ad me perlata est.

EST verò ea vlna magnitudine, foliis Myrti paulo maioribus (quæ veluti aliud folium simili forma in medullis delineatum habent) molibus, dilutiùs videntibus: fructu racematim coherente, uti Myrti fructus rubente quando maturefcit, eiusdèmq; magnitudinis; quando verò plenam maturitatem adeptus est, nigricante: tum verò herba est messis, quæ collecta in canistris aliisque rebus ad exsiccandum reponitur, ut meliùs conseruari & in alias partes transferri queat: nam è montibus in alios montes defertur mercimonij gratia, proq; aliis mercibus commutatur, vestibus, gregibus, sale, & aliis rebus, quia illis pro pecunia est. Reconditur semen in mastiche, atque inde exemtum alibi seritur in terra bene culta, per suos ordines & series, uti apud nos faba aut pisa.

VULGARIS est eius vsus inter Indos ad multas res, tum ad eas quæ ad iter necessariae sunt, tum quæ ad voluptatem in suis edibus seruiunt, hoc modo: Conchyliam aut ostreorum conchas vrunt, & calcis modo comminuunt: folia deinde Cocæ dentibus atterunt, & subinscent, & simulum conchyliorum vstorum admisceat calcis quàm folijs fermentant, ut tamen minor sit calcis quàm foliorum quantitas: ex hac massa trochis-

cos seu orbiculos conficiunt, & siccandos exponunt. Quando iis uti volunt, vnum orbiculum in ore sumunt, eumque exsugunt, subinde in ore nunc hac, nunc illac versantes, & quam diu possunt retinentes: vno absumto alium sumunt, deinde tertium, sic pergentes toto tempore quo iis in longis itineribus conficiendis opus habent, praesertim si, per loca fiant, ubi nulla aut cibi aut aquae copia est, quoniam horum orbiculorum sorbitione, famem, sitimque sibi lenari, & vires sustentari asserunt.

Si duntaxat voluptatis gratia uti volunt, solam Cocam mandunt, eamque in ore versant, donec omnis facultas absumta sit; deinde aliam sumunt. At si inebriari, aut aliquantulum extra serapi, & veluti mente alienari, Cocæ Tabaci folia admiscunt, atque simul mandunt & sorbent: ea ratione extra se feruntur veluti homines ebrii, magnam voluptatem inde capientes. Et profectò res admiratione non caret, cōspicere quàm isti Indi oblectentur mente & sensu quasi privari, quandoquidem eius rei gratia Cocam cum Tabaco sumant, aut solum Tabacum, ut in secundo huius Historia libro de Tabaco diximus.

*I P S A M Cocæ historiam aliàs ex Petri Cieçæ commentariis de rebus Peruanis retulimus in nostris ad caput de Betrixæ historiæ atomatum lib. 1. Annotationibus.

Sed & Benzo lib. 3. cap. 20. Cocæ in hanc sententiam meminit. Peregre profecturi [de Peruanis loquitur] rubro quodam bitumine faciem oblinunt, herbamque ore clausam Cocam ipsi appellant) velut panchrestum quoddam pharmacum circumferunt. Quippe eius praesidio freti, integrum diem nullius nec cibi nec potus egentes iter faciunt. Atque hoc quidem herbæ genus, earum rerum, quibus mercaturam exercent, praecipuum est.

DE CAÇAVI.

E ADEM ratione, negotio amicis dato ut ex S. Dominici urbe illius herbae ex qua caçavi fit, folia ad me perferrent, ea accepi.

Caçavi autem panis est quo Indi tot seculis v tam Caçavi.
sustentabant, & hodie etiam vescuntur nostri Hispani. Fit vero ex herba ab Indis Yuca nuncupata, quin- Yuca histo-
que aut sex palmos alta, foliis latis & manus humanae ria.
modo expansis, atque in septem aut octo lacinias divi-
fis, perpetuo virentibus. Seritur terra probe culta & in
sulcos ducta, fragmentis radicis: fructus [radicem in-
telligit] crassus est, glomeruli filii, aut magnorum
naporum modo, cortice exteriori fusco, parte vero inte-
riore admodum candida; è qua (cortice adempto) pa-
nem conficiunt hac ratione:

Repurgatum suo cortice, instrumentis quibusdam Caçavi con-
(iis quibus muliercula linum pectunt similibus) dente ficiendi ra-
acuto & firmo praeditis, in frustula secant & commi- tio.
nuunt: quod comminutum est, in manticam ex pal-
me foliis contextam iniiciunt, & pondera quaedam ve-
luti grandes lapides superimponunt, ut suo pondere suc-
cum ex fructu exprimant, quo probe expresso, fructus
crassior materies amygdalis tritis & expressis similis
restat: quae patina iniecta lento igne coquitur, & den-
satur, subinde illam voluendo uti ova fruxa solent: ea
bene densata, placenta fit, nummi Hispanici octo re-
gales aestimati crassitie, quam Soli siccandam expo-
nunt. hae placente illis panis vicem praebent, multum
nutriunt, possuntq; multo tempore incorrupte conser-
uari: nam nanibus, quae inde huc in Hispaniam appel-
lunt, imponuntur panis biscocti vice pro alimento: ve-
rùm fauces exasperat eius Caçavi usus, nisi aqua aut
iusculo maceretur, aut aliis cibis commisceatur; ea ete-
nim ratione edi potest: at qui siccum comedere vellet, al-

tera manu vasculum aqua plenum perpetuo tenere necesse esset, alioqui minimè deglutire posset.

Yuca succus
letalis & fa-
lubris.

SED mira est expressi succi iam memorati natura: nam si homo aut animal eum bibat, aut degustet, illico moritur, tamquam presentissimum aliquod venenum hausisset: at si primum ferueat, & ad medias decoquatur, deinde refrigerari sinatur, aceti usum præbet non minùs præstantis quàm si ex vino confectum foret; si verò coquatur donec crassitiem adquirat, dulcescit & pro melle est: vide quanti in rebus momenti sit coctio, quandoquidem præsens venenum in salutare alimentum & potum conuertit.

Yuca Perua-
na minimè
noxia.

NEC minore admiratione dignum est, omnem Yucam in continenti nascentem, tametsi ei quæ ad S. Dominicum nascitur (ex qua Caçaui fit) similem, salutarem esse, eiusque fructum [radicem] edulem, & succum inde manantem potabilem, nullamque noxam adferre: eam autem quæ ad S. Dominicum provenit (quacunque tandem ratione edatur) eiusque succum non coctum perimere. Loccorum verò naturam tanti momenti esse, ut quod salubre alimentum in continenti præbet, id in omnibus insulis præsens sit venenû. Quemadmodum Columella de Persico scribit, perniciosum venenum in Perside fuisse: at ubi in Italiam translatus fuit, noxium illum succum deposuisse, & suauem salutarèmq; præbuisse.

Mayzum.

VT CVM QVE sit, cùm India Mayzo abundant, idque istic in omnibus prouinciis sit maximè vulgare, Caçaui vesci nollem, quandoquidem mayzum non minùs nostro frumento alat, nec vlla noxia facultate sit præditum, sed sanum sit & salubre ventriculo. fit ex eo panis quemadmodum ex Caçaui, nam molitur & in farinam reducitur, atque adiecta aqua in massam cogitur, ex qua globulos confectos elixant: sed recentes edi debent,

debent, quoniam resiccati asperi sunt, difficultérque deglutuntur, & dentes offendunt.

BATATAS in illis regionibus admodum commu- Batatae:
nes cibum multi alimenti esse existimo, mediaeque esse
veluti substantiae inter carnes & fructus, flatulentas
tamen; sed assata flatu deponunt, praesertim si cum ge-
neroso aliquo vino edantur: ex iis etiam fiunt conser-
uae non minus gratae, quam Cydoniorum carnes, mor-
selli, placentulae, & alia edulia gratissimi saporis: ido-
neae enim sunt ad omnis generis conseruas conficiendas,
& edulia.

Nunc adeò frequentes sunt in Hispaniis, ut singu- Batatae in
Hispaniis
frequentes.
lis annis è Uelez-Malaga decem aut duodecim lon-
ge naues, quas Carauellas appellant, iis onusta Hispa-
lim inuehantur. Seruntur verò aut minores integrae,
aut maiores in frusta concisae, solo bene culto & in suos
sulcos ducto, feliciterque nascuntur: nam intra octa-
uum mensem in eam crassitiem excrescunt, ut edi, &
in alios usus parari possint.

Temperatae sunt, et coctae vel assae ventrem emolliunt:
at crudae esui non sunt aptae, quoniam admodum flatu-
lente sunt, difficultisq; digestionis.

*M V L T A de Cazabi, ipsaque Yuca planta & Mayzo atque
Batatis Quietus in epitome & Indicae Historiae lib. 7. lectu di-
gna adfert. Batatae autem iconem & descriptionem in Stirp.
Hisp. Historia dedi.

S E D & Gomara Historiae generalis cap. 71. vbi prouinciae Yuca.
S. Marthae dotes describit, similia propenodum de Yuca cum
nostro Auctore refert.

Yuca inquit, quae in Cuba, Hayti, & reliquis insulis nasci-
tur, perniciofa est si cruda edatur: in hac verò prouincia sa-
lubris. Ea cruda, assa, elixaque vescuntur, & quocumque tan-
dem modo parata grata est saporis. Radice feritur, nō semine:
digeruntur certa serie terrae tumuli, deinde ipsius stirpis cau-
les, qui solidi, crassi, nodosi, cinerei que coloris sunt, palmicum
modo praeciduntur, & singuli in singulis tumulis ita recondun-
tur, ut dimidia pars supra terram extet: vbi comprehēderunt,

cubitali altitudine excrescunt, folia habent viridia, canabini similia: summa verò tellure, in radices Galicianis nāpis similes conuertuntur. Operosa est eius satio & cultura, atamen certa, quandoquidem fructus in radice consistit. Annuo spatio maturitatem consequitur: præstantior tamen redditur si biennio sub terra lateat.

DE TUBVLIS AD ASTHMA VTILIBVS.

Tubuli
asthmatici.

ADVEHVNTVR è noua Hispania tubuli quidam cannarum, interiore & exteriori parte quodam gummi illiti, quod meo iudicio Tabaci succo infectum est, caput enim tentat: eo, ni fallor, cannam inungunt, utq; tenax est, firmiter inhaeret, colorisque nigri est, induratum autem non est tenax: incenditur tubulus ea parte qua bitumen est, altera verò in ore sumitur, fumusq; excipitur, qui omnem pituitam, & purulentos humores è pectore educit: hoc verò vtuntur cum asthmate se premi & veluti suffocari sentiunt.

Primates quendam qui sæpius asthmate laborabat eius usu plurimum utilitatis consequutum obseruauit: simile comodum antè ex Tabaci fumo percipere solebat: propterea aio Tabaci succum admixtum esse oportere: tutum autem utriusque esse usum, ipsa experientia in multis docet.

Nonnulli egri & asthmate vexati ex India redeuntes obseruauit Tabaci folia viridia mandentes, & succum inde promanantem sorbentes ad purulentas materias expellendas; qui licet inebriarentur, plurimam tamen utilitatem sensisse apparebat, cum ad pus tum ad pituitam pectori inhaerentem propellendam.

Tabaco.

Mirum est quàm insignes & varie Tabaci facultates singulis adhuc diebus deteguntur: nam præter eas quas secundo libro descripsi, tantundem adhuc proferre possem, quas postea & referentibus aliis intellexi, & ipse obseruauit.

DE LIQVORE AMBIA.

MISSVS est mihi in crasso harundinis tubulo li- Ambia li-
quor.
quor quidam è fonte manans non procul à litore maris,
mellis modo flavus & liquidus, & odore Tacamahace.

Aiunt, & literis ad me scriptis significant insignium Eius faculta-
tes.
esse facultatum, inueteratis presertim in morbis & à
frigida causa prouenientibus: omnium corporis par-
tium dolores à frigore aut flatibus ortos lenit, & per-
frictiones tollit: quosuis tumores resoluit, eosdem obti-
net effectus quos Caraña aut Tacamahaca, illarum-
que vicem in ea regione prebet. Manibus non nisi ma-
dentibus tractari potest; & ubicunque reponitur, adeò
tenaciter heret, ut auferri nequeat, donec temporis suc-
cessu absumatur.

Exigua admodum quantitate & duntaxat pro spe-
cimine mihi missus est, quoniã istic magnæ cum sit esti-
mationis, pro re magni pretij adfertur.

Calidus tertio gradu videtur, manifesti lentoris
particeps.

DE BALSAMO DE TOLV.

N V N C recens aduehitur ex Continentis quadam Balsamum
de Tolu.
prouincia inter Carthaginem et Nomen Dei sita, Tolu
ab Indis appellata, Balsami quidam liquor, maxima-
rum virium, prestantissimumque, quod hæctenus ex iis
regionibus allatum sit, medicamentum.

ARBORES è quibus colligitur, pumilis Pinis sunt Eius histo-
ria.
similes, multos ramos quaquaersum spargentes, fo-
liisque Ceratix similia obtinentes perpetuò virentia:
preferuntur domestica, & in cultis nata.

Colligunt verò hunc liquorem Indi vulnerato & in- Extrahendi
ratio.
ciso arborum cortice, qui tenuis & tenellus est, suppo-
sitisque, & arbori adnexis veluti quibusdam cochlea-
ribus è cera nigra in illis regionibus nata confectis, que

emanantem è vulneribus liquorem excipiant, quem deinde in alia vascula ad eam rem parata effundunt: id verò feruentissimo sole fieri necesse est, ut liquor facilius emanet, nam noctu ob frigiditatem nihil effluit: erumpit etiam interdum ex ipsis arboris nodis & alis nonnihil liquoris, qui cum exiguus sit, & in solum decidat, perit.

Apes nigram
ceram cla-
borantes.

PORRO apes^a quæ ceram istam conficiunt, nigrae sunt, eamque in terra hiatis & cavernis subterraneis elaborant. Plurimam autem huiusmodi ceram in Hispaniam deferri vidi, qua ad paranda funalia utebantur: sed ob tetrum quem eius fumus spirabat odorem, vetitus fuit eius usus, postea tamen in medicamenta receptus. Etenim perutilia ex hac sunt cerata ad mitigandos dolores è quavis causa frigida provenientes: nam tumores resoluit, & plurima alia commoda præstat.

Balsami de
Tolu laus.

CETERVM Balsameus hic liquor apud Indos maximè celebris est, ob insignes eius facultates: à quibus edocti deinde Hispani, cum miros eius effectus animaduernerent, pro re maximi pretij inde in Hispaniam detulerunt, magno illum istic redimentes, nec abs re, quandoquidem mihi præstantius esse maioribusque facultatibus pollere videtur eo qui è noua Hispania aduehitur.

Colore rubro ad aureum tendente est, mediæ inter liquidum & densum consistentiæ, glutinosus admodum, et, ubicunque reponatur, firmiter inhaerens, sapore dulci & grato, nec, si sumatur, nauseam mouëte, quemadmodum reliqua Balsama, odore excellentissimo, et limonium fragrantiam quodammodo referente, sic ut, ubicunque reponatur, celari non possit, sed suo odore locum gratiorem reddat: etiam paucillum in vola manus attritum, suauissimum spirat odorem, uti Jasmini ferè.

EIVS

EIVS facultates insignes sunt, quoniam incisione elicitur, quemadmodum olim Balsamum in Agypto, ad eadem omnia ad quæ illud celebrabatur, efficax.

Omnia recentia vulnera curat, consolidat, glutinatque labra, nec materiam purulentam in iis exori-
 ri finit: quòdque maius est, nullum cicatricis vesti-
 gium, curatis vulneribus, relinquit, si eorum labra
 probe iuncta fuerint, quapropter in faciei vulneribus
 singularis est, quandoquidem ea sine purulenta mate-
 ria generatione curat, nec vestigium vllum relinquit.
 Primum autem emundandum est vulnus ab omni
 spurcitie, & vino eluendum, deinde eius labra probe
 unienda, Balsamumque subtepidum illinendum, &
 lineus pannus duplicatus eodem Balsamo intinctus su-
 perimponendus, atque ita colligandus, ut labra hiare
 nequeant: postmodum victus ratio sit tenuis, seceturq. ve-
 na si necesse sit: quarto demum die solvatur ligatura
 (nisi symptoma aliquod antè solvere cogat) & vulnus
 consolidatum inuenietur. Quòd si singulis diebus vul-
 nus curare necesse sit, lineum pannum Balsami liquo-
 ri intinctum subinde adponendo glutinabitur: etenim
 eius facultas est, prohibere ne materia in vulnere ge-
 neretur. Presertim verò utile est in vulneribus in qui-
 bus confracta sint ossa, exemptis prius his quæ separa-
 ta sint fragmentis, & reliquis intactis, quoniam Bal-
 sami facultas ea expellet, vulnusque sensim consolida-
 bit. Miræ etiam virtutis est in articularum vulneri-
 bus, & nervorum sectionibus, omnibusque puncturis,
 nam eas curat, atque à contractione liberat, ne partes
 inutiles fiant, & motu priuentur. Altè penetrantia &
 cuniculosa vulnera curantur huius Balsami albo vino
 mixti per Syringam iniectione, & post ternas deinde
 horas eius eductione: idem fit in vulneribus punctim
 influctis, semel in die mediocriter calidum iniiciendo.

Utile

Utile præterea est in contusionibus, reliquisque chirurgi operam requirentibus, modo nulla insignis inflammatio adfit: eâ verò conuenientibus medicamentis sublata, balsami est usus.

IN morbis in quibus chirurgi opera non est necessaria, plurimum profunt haustæ eius aliquot ex albo vino guttæ, veluti in asthmate: capitis dolorem è frigida causa prognatum lenit lineus pannus eius liquore tinctus capiti circumligatus: temporibus adpositum, omnem defluxionem, in oculos præsertim, cohibet, eorumque dolores leuat; præcalidum cerebro impositum dolorem tollit, roborat, & paralyti remedio est. Usæ sunt eo nonnulli phthisici, manè aliquot guttas è manu lambendo, magnumque senserunt commodum, quoniam pectus egregiè expurgat. Aliquot eius guttæ ex aqua vitæ calida initio rigoris in quartanis, aut tertianis diuturnis & importunis sumtæ, utiles sunt, sed etiam ante frigus eodem balsamo feruenti oleo rutaceo permixto ceruices inungendæ. Si quis ab orificio ventriculi ad umbilicum vsque inungatur, ventriculus roboratur, & dolore liberatur, languens cibi appetentia excitatur, concoctio iuuatur, flatu discutiuntur: at longè maiore efficacia istud molitur, si æquales balsami & olei nardini compositi vel simplicis partes misceantur, facilius etiam illinitur.

Longa experientia apud Indos probatum est, eos qui Hydropicorum in morem tument, si hoc balsamo æquis partibus cum unguento aperitino mixto ventrem illinant, lienis regionem præsertim, magnum leuamen sentire: quoslibet tumores & œdemata cuiuscunque partis corporis resoluit: omnes dolores à frigida causa promanantes, etiam diuturnos, tollit emplastri modo applicatum, & continuè delatum donec sponte decidat. Eosdem effectus præbet calidè adpositum, lineoque panno, qui

no, qui aqua vite selectissima & calefacta madeat, superimposito, ubi sunt flatuſ, ſive in ventre, ſive in alia corporis parte. magna eſt etiam efficacia in nephritico dolore, ſi ſervens cum aliis oleis ad eum morbum vtilibus mixtura illinatur: contractorum nervorum dolorem lenit, & ſi per ſummos aſtus illo illinantur & fricentur, eos relaxat: parotides ſeu ſcrophulas cacas & apertas curat.

ALIAS præterea multas facultates obtinet hic mirabilis liquor, quæ me latent: ſed quas intelligere potui, uniuerſo orbi notas facio, ut ad eò præclaro medicamento et tam inſignibus viribus prædito (quibusq. longè plures & maiores tempus deteget) quilibet vi queat.

* DONATIVS ſum (niſi me opinio fallat) pauſillo ſimili Baſſamo à noſtro Morgano, ſub meum è Londino diſceſſum anno 1581. Sed & eius liquoris quem ad me miſit anno M. D. LXXXIX. Baſſami ex S. Dominico nomine, plurimæ notæ cum hoc Baſſamo conueniunt: mediæ enim inter liquidam & denſam erat conſiſtentia, valde glutinoſus, dulcis & grati ſaporis, fragrantisq. odoris, color tamen magis flauus quàm rutilus: niſi quis ad Reſinam abiegnam vel Carthaginenſem (de quibus in priorẽ libro noſter Auctor referre malit. Addidit & abum liquorem tenuem, fuloum, odoratum, cui nomen Baſſami ſimpliciter adſcriptum. Vterque ſanè liquor longè odoratior Reſina abieгна, & ad Baſſami è Noua Hiſpania delati fragrantiam accedens.

a HARVM apum meminerunt Franciſcus Lopez de Comara Hiſtoriæ generalis cap. 80. Petrus de Cieça Peruanæ chronici prima parte cap. 25. Ioannes de Lery Americanæ hiſtoriæ 11. cap. Quoniam porrò Cieça & Lery apum formam deſcribunt, eorum verba adiicere hîc libuit, quæ ex Hiſpanico & Gallico ſermone ſic Latine expreſſi:

IN Ceybæ vaſtæ arboris & aliarum interdum cauis nidulantur apes, atque ſuum mel elaborant non minùs bonum quàm in Hiſpania aut Cieça, quarum tria ſunt genera. Vnum paulo maius culicibus, ad faui, quem probè communiant, orificium, tubulum dimidij digiti longitudine aptant ex materia ceræ ſimili, per quem apes, aliſ eo quod è floribus decerpſerunt onuſtis, ad ſuas operas ingrediuntur: acidiuſculum eſt mel illud, cuius paulo amplius libra præbent ſingula
la al-

la aluearia. Aliud genus paulo maius, nigrum (superius enim candidum est) orificium, quo in arborum cauum ingrediuntur, confectum habent ex cera alteri materiae commixta lapide durius: harum mel superius bonitate longè superat, illiusque tres mensuræ, siue veterum congius, non nunquam ex vnico alueari eximitur. Tertium genus, Hispanicæ magnitudine excedit, sed aculeis caret, impetu tamen in eos fertur qui fauos eximere volunt, mireque sese capitis & barbæ pilis implicat: harum interdum aluearia duodenas aut plures libras mellis, multo quàm reliquarum præstantioris, continent.

A M E R I C A N A E, inquit Lerijs, apes nostris dissimiles, & exiguas illas muscas, quæ æstate, præsertim maturis vuis, nobis infestæ sunt, potius referentes, suum mel & ceram conficiunt per silvas in arborum cauis, vnde incolæ vtrumque probè eximere norunt. Fauum, è quo mel nondum exemptum, *Yra-yetic* appellant; *yra* enim illis mel est, *yetic* cera: melle nostro more vescuntur: ceram verò, quæ ferè instar picis nigra est, in massas conuoluunt brachiali crassitie. Sed neque funalia, neque candelas ex ea parant (noctu enim nullo alio lumine vruntur quàm certi ligni fragmentis accensis, quæ lucidam flammam præbent) at ingentium cannarum ligneorum tubos (in quibus suas plumas, ne à certo papilionum genere ipsis *Arauers* dicto, corrumpantur, adseruant) ista præsertim obturant.

S E D & Ioanes Staden Hombergensis Hessos, qui apud Brasilianos Gallis amicos per aliquot menses captus fuit, nec sine Diuini Numinis fauore liberatus est, trium generum, quæ istic reperiuntur, apum meminit cap. 35. suæ historiæ: atq. mel à minoribus confectum, duorum aliorum generum melli præfert, seque sæpius è cauis arborum exemisse refert.

DE BITVMINE FOSSILI.

Bitumè Col-
laicum.

I N Collaõ prouincia Peruana, locus quidam omnino nudus est, in quo nec vlla arbor nec planta crescit, quoniam terra bituminosa est, ex qua fndi liquorem eliciunt ad plurimos morbos curandos vtilem. Eum verò hac ratione eliciunt:

Bituminis
eliciendi ra-
tio.

T E R R A M incessites scindunt, eos loco Soli exposito supra perticas aut crassiores arundines disponunt, & vasa ad excipiendum liquorem apta supponunt: nam Solis ardoribus liquefcit hoc bitumen, aut succus terra
inclu-

inclusus, deinde remanent cespites sicci & sine pingui aliquo humore, ad focum struendum apti, quoniam eo loco & arbores & struendo igni idonea defunt: sed is ignis noxius est, ob fumi densam nigredinem, & tetrum odorem quem excitat: nihilominus alterius materiae penuria, cespitibus iam dictis utuntur.

L I Q V O R exceptus multis morbis prodest, praesertim Facultates.
ex frigore prognatis, nam dolores mitigat, & tumores frigidos discutit: curantur eo vulnera, & reliquae aegritudines quibus Caraña & Tacamahaca utiles sunt.

Rufi ad nigredinem tendentis coloris est, & grauis odoris.

***P E T R V S** de Cieça parte prima Chronici Peruani cap. 4. & 52. meminit bituminis nigri circa Promontorium D. Helenæ nascentis, quo vel naues picari possent. Meminit & Augustinus Carate cap. 5. lib. 1. Peruanæ historiæ.

C E T E R V M liquidum huiusmodi bitumen ante bien- Bitumen
Pannonicū.
niam, in ea Pannoniæ, quæ inter Muram & Drauum, paucis supra eorum confluentes miliaribus est parte, obseruauit, cum Illustris Heros Dn. Balthazar de Batthyan, hæreditarius Dapiferorum Regni Vngariæ præfectus, in ditionem quam istic & ultra Drauum possidet, deduceret: nigrum verò id est, graui & nares è longinquo feriente odore, dulciq̃ue sapore præditum, palustri loco, lacuna quadam Pökel, hoc est, infernus appellata, nascentis, ad pagum Poklemeza, quo rustici duntaxat ad inungendos curruum axes, calceosq̃ue & ocreas emolliendas utuntur. At non dubium est, quin ad plurimos morbos vtile esse posset, si eo vti nosset, præsertim ad frigidos tumores discutendos, & ea vitia quibus suum bitumen prodelle noster Auctor scribit.

DE LAPIDE BEZAAR PERVANO.

T A M E T S I in secundo libro de lapide Bezaar in Lapis Bezaar
Peruanus.
montanis Peru inuento egerim: quoniam tamen primus illius in ea regione obseruator aliquot mihi misit ex optimis qui inde adferuntur; hoc tertio libro de illis etiam agere volui. Eos autem gratitudinis ergo misit, quoniam ut ipse in ea epistola, quam secundo libro inseruimus, ait,

meus

meus libellus (qui peculiariter de lapide Bezaar inscriptus est) illis veluti dux fuisset & auctor, ut istum lapidem primum observarent & agnoscerent.

Lapis Bezar
quis utilis.

Quis impro-
bus.

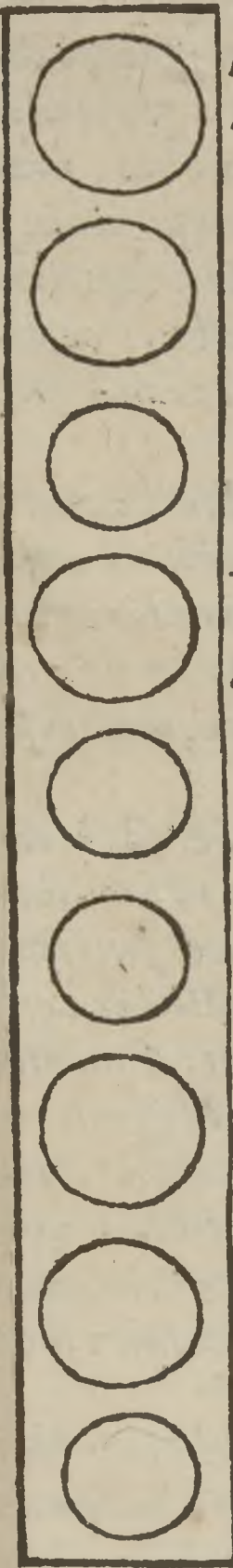
APPARET eos quos mihi misit admodum esse excellentes, cum ex colore, tum ex forma & magnitudine: ex his aliquot comminui, qui ex tenuibus splendentibusque laminis eodemque colore constabant, quo qui ex India Orientali aduehuntur, atque aut in puluerem, aut in granulum ut illi desinebant. Verum quidem est, eos qui his selectioribus notis praediti sunt, quas probatissimi lapides Bezaares obtinere debent, ex animalibus quae in montanis degunt eximi oportere: nam qui ex animalibus in planis viventibus educuntur, improbi sunt, nec ulla medica facultate praediti, quoniam non aluntur iis salutaribus herbis e quarum succo ruminacione illa concreto generantur lapides, uti probe mihi demonstravit primus illorum observator, qui videre cupiens qua ratione in animalibus generarentur, suis ipsemet manibus eorum animalium anatonem fecit, & mihi deinde significavit eos gigni in receptaculo quodam fascia modo confecto & villosa carne constante duorum palmorum longitudine, & trium ferè unciarum latitudine, ipsi ventriculo parte interiore adherente, alios alios maiores, & quodam ordine dispositos uti nodos vestem anteriore parte claudentes, hoc modo:

EO receptaculo aperto eximuntur lapides, quos istic magna Natura providentia ad nostram salutem & nostrorum morborum remedium generari summa admiratione non caret.

Lapidis Bezar Orientalis & Peruanis similis generatio.

Atque ut intelligo, qui ex Orientali India adferuntur, eadem ratione inveniuntur^a (de legitimis loquor, quoniam tam multi adulterini aduehuntur, ut e centum vix denos legitimos inuenias, quemadmodum ipsimet Indici scriptores fatentur istic multos adul-

terinos

terinos conflari, & eximuntur è certo caprarum genere quæ magna ex parte rufæ sunt uti nostræ: suntque etiam selectiores qui ex animalibus in Persiæ montanis degentibus educuntur, quàm qui ex aliis capris in Malacæ planis & campestribus viuentibus: nam illi eo pretio non habentur, neque eam præstantiam & facultates obtinent, quas Persici, quoniam Malacenses capræ ad lanienam duntaxat seruantur, cùm adeò salutiferas plantas non depascantur, uti quæ in montanis degunt. Eadem planè est ratio in Occidentali India: nam quæ in montanis Peruviam agunt, selectiores & legitimos lapides & ad medicamenta utiles habent; quæ verò in campestribus pascuntur, Malacensibus similes sunt, quæ gregatim incedunt & viuunt uti greges qui ad lanienam seruantur: ex iis enim multi quidem lapides eximuntur, sed inutiles, quoniam salubres illas montanas herbas non depascuntur, quemadmodum diximus.

SI insignes istius Peruanilapidis facultates, omnesque morbos quos curasse asserunt qui ex ea regione redeunt, & mihi scribit nobilis ille vir, hîc enarrare vellem; magnus liber de eo scribendus foret.

Quapropter ea duntaxat proferam quæ ipse sum expertus, ut iis maior fides adibeatur, & intrepidè uti lapide queant, quandoquidem experientia constet similes facultates possidere.

NOSTER igitur lapis Bezar Occidentalis insignes facultates obtinet: præsertim in cordis aegritudinibus, in

Lap. Bezar
Peruanifacultates.

f bus, in

bus, in quibus magnā eorum, qui mihi missi fuere, partem insumsi felicissimo successu, sic ut multi syncope laborantes, ea sublata, à morte liberati sint: propinari autem debet in ipso paroxysmo, aut paulo ante, manè ieiuno ventriculo, ex aqua rosacea, si adsit febris; si absit, ex aqua florum mali aureæ, in puluerem tritus ad pondus quatuor granorum singulis vicibus: obseruavi autē in mulieribus presentius adferre remedium, quam viris.

Venenis.

In omnis generis venenis nullum præstantius nouimus remedium, quoniam eos qui aut venenum hauserunt, aut à virulentis insectis præmorsi fuerant, mirum in modum iuuat. Qui aquæ stagnantis potu, in qua virulenta animalia versantur, ilico intumescere, summo isto lapide bis aut ter, sanatos conspexi.

Pestil. febril.

In pestilentibus febribus sæpius exhibui, & sanè earum virus extinxit, cuius rei primariam in similibus morbis curam medicus habere debet: nam licet putrefactio prohibeatur, nisi extinguatur virus, inutilis erit cura, quoniam illud est quod hominem iugulat. Similiter si adsint carnis cum rubore eminentia, quas Hispani tauardere appellant, quæ plerumq; huiusmodi febres commitari solent, lapis Bezar Peruanus maximam vim possidet: nam in similibus morbis maiorem eorum, quos accepi, partem absumsi, plurimique felici & miro successu curati sunt.

Melanchol. humorib.

Miros autem effectus præbet in melancholicis humoribus, siue vniuersum corpus, siue eius duntaxat partem, uti caput, occupent, atque in Arabum lepra seu Græcorum elephantiasi: item in scabie, prurigine, erysipelate, & reliquis cutis vitis præsens adfert remedium, quoniam ad ea sananda peculiarem facultatem habet.

Quartana.

Quartana laborantibus dedi; & licet febrim non tollat,

tollat, eius tamen aufert symptomata, animi moerores, anxietates, & cordis affectus, quæ in istis febribus vulgaria sunt, magnamque ex eius usu utilitatem senserunt.

In omnibus diuturnis & importunis morbis magno successu exhibere soleo, præsertim in quibus veneni suspicio est, aut flatus adsunt: nam in similibus peculiaris vim habet: hinc fit, ut plurimum conducat eius aliquot grana purgantibus medicamentis iniicere; quoniam si medicamentum simplicia quedam venenosa continet, ea corrigit; sin minus, cor roborat, & faciliorem deiectionem molitur.

CONSVETVDINI est in Oriëntali India bis singulis annis corpus purgare, præsertim apud nobiliores: atque purgato corpore singulis diebus ieiuno ventriculo quatuor lapidis Bezaaris grana ex stillatitio rosarum liquore, aut alia ad eam rem accommoda aqua sumere: eo iuventam sibi conseruari persuadent, & omnia membra roborari, atque à morbis præseruari: eius usum non nisi salutarem esse posse certum est.

Aduersus lumbricos & ventris tineas felici successu ^{Ventris tinea-} propinatur hic lapis: eum multis exhibui, præsertim pue-^{ncis.} ris & adolescentibus eo morbo affectis, & vix credibile est quantum profuerit: solum dare soleo, vel cum sequenti puluere mixtum, hac ratione:

℞. herbe lumbricorum drachmas duas. seminis san-^{Puluis ad} tonici drachmam unam, cornu ceruini vsti, semi-^{lumbricos.} nis portulacæ & carlinæ singulorum dimidiam drachmam, lapidis Bezar Peruani dimidiam drachmam: reducantur omnia in tenuissimum puluerem & probe misceantur.

Miras facultates obtinet iste puluis, & experimento comprobatum est multis profuisse: datur manè ieiuno ventriculo ea quantitate quæ medico com-

moda videtur, pro eius aetate qui sumere debet: eo sum-
to, duabus horis post, alius clystere confecto ex lacte &
saccharo elui debet.

Epilepsia.

Infantibus epilepticis datur lapis cum lacte si adhuc
lactent; sin minus, sine lacte: in natu maioribus epi-
lepsia laborantibus etiam cum magna utilitate ex-
hibetur, per se, aut aliis rebus ad eum morbum ac-
commodis admixtus.

Breuiter, hoc lapide uti solemus in omnibus diutur-
nis & difficilibus morbis, in quibus medicamenta vul-
garia nihil profuere, eoque magna cum utilitate, aut
saltem sine noxa.

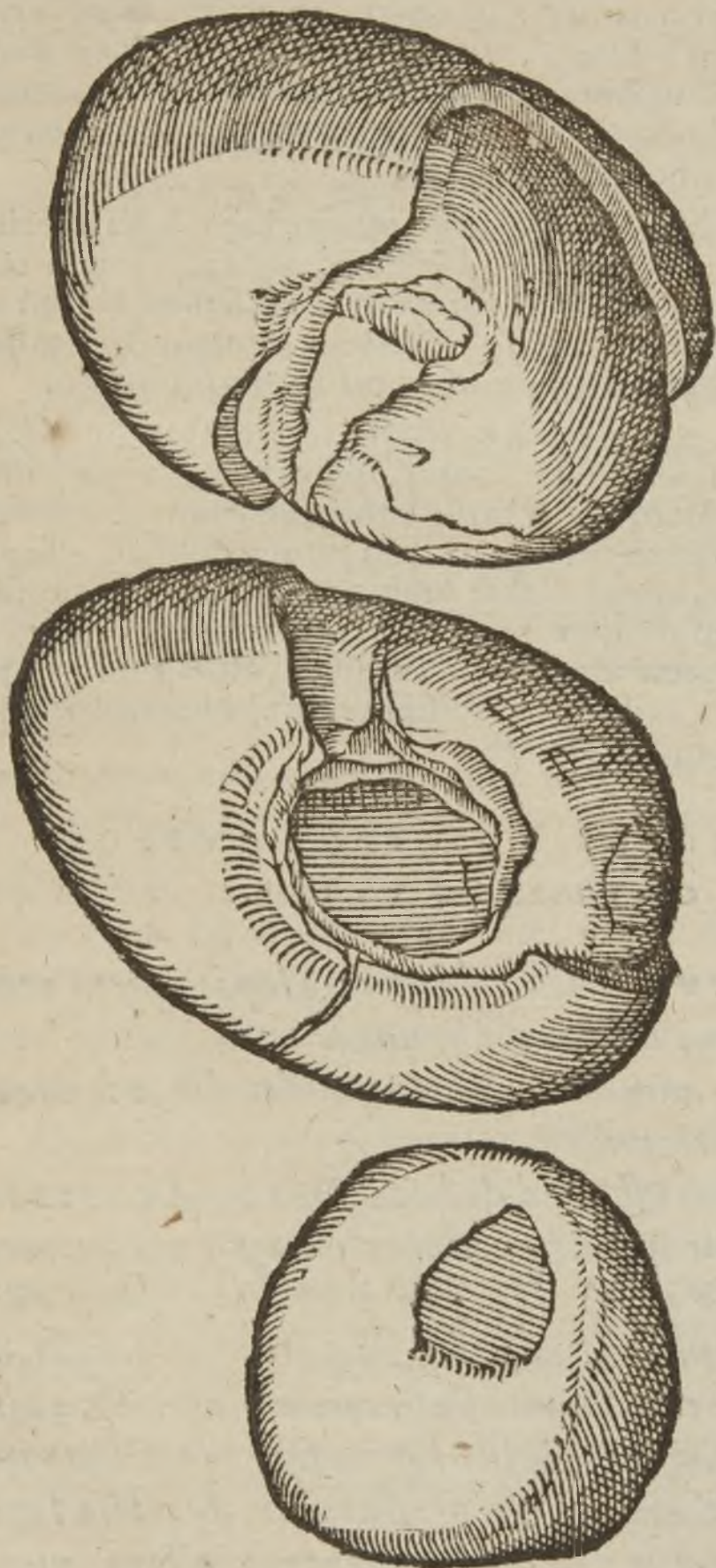
Lapidis Bezar
Peruani varia
forma.

* TERNOS eiusmodi lapides habui munere Generosi
DN. FRANCISCI DRAKE, qui ferè passerini magni-
tudine, qui dimidiam circiter drachmam pendebant. Ille
verò alios adseruabat, qui binas atque etiam plures drach-
mas penderent. Eorum autem forma nunc orbicularis, mo-
dò compressa aliquantulum, vel inæqualis, modò renis for-
mam exprimens, color nunc nigricans, nunc subcinereus,
interdum flauescens: constantque ex tunicis siue crustulis
modò crassioribus, modò tenuioribus, alia aliam amplecten-
tibus, politis interdum & splendentibus, nonnunquam ali-
quantulum scabris, extima præsertim, & reliquas comple-
ctente, ut in renum & vesicæ calculis videre licet. Sed inue-
niuntur etiam nonnulli quorum crusta exterior variis locis
adeò altè excisa conspicitur, ut secunda appareat tunica, non-
nunquam & tertia. Magni muneris loco hos à Regulis si-
bi inuicem missitari asserebat.

VERVM postquam Londino Antuerpiam redij, longè
maiores à C. V. D. Benedicto Aria Montano amicis mis-
sos videre contigit. Acceperat enim Abrahamus Ortelius qui
quinque propemodum drachmas pendebat, forma orbicu-
lari ferè, sed tamen nonnullis locis compressa. Plantinus
binos, alterum renis veruecini forma & propemodum ma-
gnitudine, non eum quidem integrum, sed extrema parte
confractum, & laminarum situm ostendentem, atque in
meditullio veluti festucæ fragmentum continentem, qui vn-
ciæ vnus cum semisse, dum integer erat, pondere fuisse
potuit: alterum compressa (qua parte ventriculo adhæsit)
forma, sensim deinde in tuber assurgente, è multis etiam la-
minis

Ingeni magni-
tudo.

minis seu tunicis cum crassioribus, tum tenuioribus contentum, duas uncias cum drachmis duabus & semisse pendentem. Dn. Ludouicus Perezus unum, columellæ duas uncias aut amplius longæ forma, vncialis cum semisse aut maioris ponderis: quo longè maiorem priùs acceperat, gallinacei, vt referebant, cui magnitudine; quem quoniam apud se tunc non haberet, conspiciere non potui.

Orteli; lapidem cum Plantini maiore hac tabella exprimi iussimus iusta magnitudine obseruata, quoniam integri ores essent. Alterum etiam tenuis forma expressissemus, vt tunicarum situm ostenderet, nisi ipse Platinus formam corruptisset, eo contracto, & amicis, quorum pars fui, communicato.

a FRAGOSVS in sua Rhapsodia refert, Aluarum Mendez, Commendatorem D. Iacobi, ipsi dixisse, semet istos lapides sæpenumero conspexisse è montanarum quarundam in Arabia Caprarum renibus extrahi, atque duorum esse generum: præstantiores ex felici Arabia adferri, viliores autem in Vaccarum insula, quæ magis ad Septentrionem vergit, inueniri. Hinc certum est, inquit Fragosus, istos diuinos lapides in dictorum animalium renibus nasci, quemadmodum calculi in humanis corporibus.

DE LAPIDE AD VTERI SUFFOCATIONES UTILI.

Lapis ad uteri suffocationes.

ADFERTVR è noua Hispania lapis quem uteri morbis adprimè utilem esse ferunt.

Niger est, admodum politus, ponderosus, maiore ex parte teres & rotundus.

Mirum porrò est quod de hoc lapide prædicant: nam mihi affirmavit nobilis quedam & magnæ auctoritatis Matrona, quæ eo vsa est, & in umbilico gestauit adeò firmiter inhaerentem, quasi istuc adglutinatus fuisset, ex quo præsens & certissimum sensit commodum: idem alie asserunt, quæ simili modo isto lapide sunt vsæ. Cum uteri suffocationem imminuentem præsentunt, adhibito lapide, subito leuantur: & si eum perpetuò gestent, nunquam simili morbo corripuntur. Exempla huiusmodi faciunt, vt his rebus fidem adhibeam.

DE TERRÆ VARIIS COLORIBVS.

MIRVM & incundum spectaculum est, terræ varios colores eodem agro nascentes in Peruanis prouinciis intueri: quoniam procul aspicientibus apparent terræ variorum colorum venæ, contiguae quasi & continuo inuicem subsequentes, nunc virides, nunc cæruleæ, iam luteæ, iam albæ, iam nigrae, iam rubrae, iam alterius coloris, sic ut panni variis coloribus tincti, & Soli, ut exsiccantur, expositi videantur.

Peruanæ terræ colorum varietas.

Omnes autem istæ venæ, terræ varij generis fodinas præbent. De nigra illud affirmare possum, eius paululum mihi ad conficiendum atramentum missum in aquam aut vinum coniectum optimi atramenti vicem præbuisse; & quoniam nonnihil cærulei admixtum habebat, magnam gratiam atramento addidisse. Rubra præstantissima & ditissima est fodina, ex qua argentum vinum tanta quantitate elicitur, ut eo integræ naues onustæ in nouam Hispaniam pretio inestimabili deuehantur.

Terra nigra conficiendo atramento idonea.

Rubra terra argentum vinum continens.

INDIS vsui duntaxat erant, ut eas certis liquoribus & resinis admiscerent, quibus sibi corpus pingerent: quod in bellum prodeuntes facere solent, ut elegantiores & ferociores etiam appareant.

Paulatim in illis prouinciis dites metallica fodina & rerum similium deteguntur: imò iam recens cretaceum montem, & aluminis sulphurisque fodinas inuenerunt.

*FRANCISCVS Gomara historiæ generalis cap. 194. horum variorum terræ colorum etiam meminit: sic etiam Augustinus Carate cap. 8 lib. 1. Peruanæ hist. At Petrus de Cieza sub finem cap. 114. primæ partis Chronici Peruani auctor est, in prouincia Popayan terram inueniri, quæ admixtis cuiusdam arboris foliis nigerrimo colore inficit.

DE CANCRIS PERUANIS.

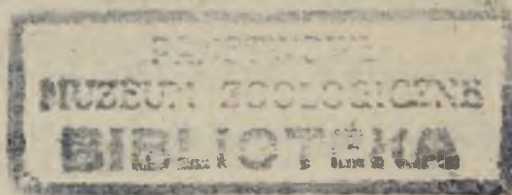
NOBILIS quidam vir ex Continenti rediens mihi affirmavit post diuturnas febres cõtinuas istic in phthi-

Canceri Peruani phthi-licis viles.

*sim incidisse: at postquam ex quorundã consilio ad par-
 uas quasdam inter Diuitem Portum & Margaretam
 insulas ablegatus fuisset, in quibus plurimi nascuntur
 omnium optimi cancri (solis enim ouis quæ illic colum-
 bæ ponunt, & earum recens exclusis pullis vescuntur)
 quos duntaxat coctos ederet, post aliquantulum tempo-
 ris quo ista victus ratione vsus fuisset, optimè conualuis-
 se: tametsi antè nihil illi psittacorum esus, qui ad hunc
 morbum commendantur, profuisset.*

*Cancros porrò phtisicis valde utiles esse Auenzoar
 asserit, nō manifesta aliqua qualitate, sed propria qua-
 dam & abditã causa.*

FINIS.

A P P R O B A T I O.

IN his vtilissimis Aromatum & Simplicium medicamentorum apud Indos nascentium historiis quod S. Romanæ Ecclesiæ Catholicæ Religioni, vel Regiæ Maiestati contrarium est, reperitur nihil: & propter vtilitatem Medicorum & Pharmacopolarum iudico esse vtile vt imprimantur, & in vulgus edantur. Datum Antuerpiæ, anno 1593. Kalendis Iulij.

*D. Henricus Zebertus Dungaens, S. T. Doct.
Can. Antwerp. lib. Censor.*

SUMMA PRIVILEGII REGII.

REGIAE Maiestatis Privilegio cautum est, ne quis citra voluntatem Ioannis Moreti, Typographi Antuerpiensis, D. GARCIAE ab Horto Aromatum, & Simplicium aliquot medicamentorum apud Indos nascentium; CHRISTOPHORI à Costa Aromatum & medicamentorum in Orientali India nascentium; NICOLAI Monardis Simplicium medicamentorum ex nouo orbe delatorum, &c. Historias à Carolo Clusio Latio donatas, siue alia quæuis eiusdem Auctoris vel aliorum quorumcunque opera olim à Christophoro Plantino excusa ullo modo imprimat, aut alibi impressa in suas ditiones importet, uenaliâue habeat. Qui secus faxit, confiscatione librorum, & graui pœna multabitur: ut latius patet in literis datis Bruxella, 16. Maij, M. D. XCI.

Signat.

S. de Grimaldi.

Et in Consilio Brab.

J. de Buschere.

SVMMA PRIVILEGII CÆSAREI.

RVDOLPHI SECVNDI Imperatoris Priuilegio cautum est, ne quis intra viginti annos à prima editionis die numerandos, Caroli Clusij opera quæcunque, ipso inscio aut inuito, integra, siue aliquam eorum partem imitetur, exprimat, aut in publicum edat. Si quis autem eadem recudere, & in fraudem prænominati Caroli Clusij edere aut vendere ausus fuerit, cum nō solū eiusmodi operum exemplaribus vendicandis priuari, verū etiam multa decem marcarum auri puri fisco Imperiali ac parti læsæ ex æquo soluenda ac pendenda puniri volumus. Mandamus proinde, &c. Datum in arce nostra Regia Pragæ, die decima quinta mensis Februarij, anno Domini millesimo quingentesimo nonagesimo tertio, Regnorum nostrorum Romani decimo octauo, Hungarici vigesimo primo, & Bohemici itidem decimo octauo.

Rudolphus.

Ad mandatum sacræ
Cæs. M^{ts} proprium

Iacobus Curtius
à Senffenayv.

Io. Barnitius.

ANTVERPIAE,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
APVD VIDVAM,
ET IOANNEM MORETVM.
M. D. XCIII.

st.

Inst. Zool. PAN
Biblioteka

K.4421